

DOOS GAZETTE

Jaargang 2011

Van nr. 102 tot & met nr. 113

Index

Doos Gazette – 2011

Januari 2011

- Nog even over de halle en de walle
- Tisje Tasjes nieuwjaarsbrief en levenslied
- Jan Baptist Victor en het klooster sint Tjiks – deel 1
- Oude liederen – De Amerikaanschen koopman
- De oorlog van Maurice Rossey – Deel 4

Februari 2011

- Nog een schild van Poperinge?
- Debadts en Coleau, kruidkundigen te Poperinge
- Jan Baptist Victor en het klooster sint Tjiks – deel 2
- Jan Baptist Victor – Tussen legende en waarheid – Br. Johannes
- De oorlog van Maurice Rossey – Deel 5

Maart 2011

- Priester Coleau een Poperingse kruidenkenner
- Nog over de wallen van Poperinge en het Rommelaarstraatje
- De kleine geschiedenis van de aardappel in de 18de eeuw
- Geding van de aardappel en het vlas – Fournier
- Oude liedjes – Liedeken van de Vlaamse meid
- Beschryvinge der vroomde daeden van Virginie Ghesquiere
- Blijendig lied van de daeden van Virginie Ghesquiere
- Meestere door Ernest Claes

April 2011

- Een patattenrecept – Annick Clabau
- Virginie Ghesquiere in het Frans – van Michel Devoocht
- De meuzelzak
- Het steehuis en de paardenstallen worden opgegraven
- Over verdwenen Wullestraatjes te Poperinge
- Vertelsels uit het Westland – Bonnez

Mei 2011

- Chronicke van Elverdinghe – Boussemaere
- Reactie rond de Meuzelzak – Stephan Vanmeulenbrouck
- De doedelzak – O.K. Delaey
- Het levensverhaal van Camille Guyard
- De aardappelcrisis in 1845
- De proosdij van Poperinge opgegraven

Juni 2011

- Open kerkendag
- De proosdij een reactie – Carlo Jengember – Leeuwebeuten
- De Trinitariers van Poperinge
- Wat zong men vroeger in de westhoek? – De zeer gelukkige wandelaar – De spinster

Juli 2011

- Open kerkendag en de westhoekvertellers
- Het wonder van Poperinge – de processie van 1778
- Het grote poëzie festival te Watou in 1850

Augustus 2011

- De hoeken van Poperinghe – De tiendenverpachting van 1748
- Waarom de Lyssenthoekcemeterij niet in de Lyssenthoek ligt
- Pestwegeltjes?

- De grote toneelwedstrijd van de Langhoirs Victorinen in 1781 – 1782

September 2011

- De westhoekvertellers en de hopwandeling
- Hoppe in de Vatikaanse keuken (1563) – Kristof Papin
- De regulering van de hopteelt en –handel in de 16de eeuw - Poperinge of Aalst ? – Kristof Papin
- 1700 – 1701 – Het alsembier uit het handboek van Raphael Marcy
- 9 oktober 1702 – Uit het handboek van Bouve
- Hop *Uit het tweede deel van de encyclopedie van Noël Chomel*
- Hop in het Groot warmoeziers handboek van **Theodorus Frederik Uilkens**
- De hoppepluk rond 1950

Oktober 2011

- Fasselen en fagoten
- Binding KERK en STAAT – Henri Vandenberghe
- 8 oktober 1718 – Matthijs Lebbe en een dode Brigitijn
- De Poperingse stadsrekening en de slag van de Peene
- Wat zong men vroeger in de Westhoek? D'eenvoudigheyd der lands-lieden

November 2011

- Biologische hop geteeld op de Amerikaanse hopvelden.
- Proontjen
- Een bijzonder hoppediploma uit 1848 – Ingeborg Sohier
- Naar een herstel van het grote gasthuisgoed
- Wat zongen onze voorouders in de Westhoek? Lieder van Foret François uitgegeven bij een drukker uit Diksmuide
- Een nieuw liedeken op de geboorte van cristus onsen saligmaker
- Een liedeken op de wyse van den Pater van Kortryk
- Een amoreus liedeken

December 2011

- Makeblyde Ludovicus
- De Melkkamer en de Kuilstoot in de Hamhoek
- Wat zong men vroeger in de Westhoek? - De kint-baerenden MAN

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Die van de liefde zyn gesteken
En sien noch vlekken, noch ghebreken

J. Cats

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 470 lezers

JANUARI

JANUARIUS.

*Veel wenschen 't Nieuwe-jaer te komen alle daegen,
En sommige dat sy het selve noyt en saegen,
't Is dat d'een geiren krygt, en d'ander noode geeft,
Hier siet men het verscbil dat d'een aen d'ander heeft.*

Veel wenschen "t Nieuwe jaer te komen alle daegen
En sommige dat sy het selve noyt en saegen,
't Is dat d'een geiren krygt, en d'ander noode geeft
Hier siet men het versschil dat d'een aen d'ander heeft.

De kalenderprenten worden dit jaar gehaald uit de 'Nieuwen Gendschen Almanach' van het jaar 1759

Beste abonnee

Aan al mijn lezers een heerlijk en zalig Nieuwjaar gewenst!

Met veel 'lukken' en koffie en misschien ook wel met een jeneverke of een heerlijk 'karakterbier'. *Voor de Limburgers, een lukke, is een soort wafeltje.*

We gaan proberen om nog een jaargang aan 'Doos Gazette' te breien.

Ieder jaar denk ik, het gaat mij niet meer lukken, maar ondertussen ben ik toch al weer meer dan 100 nummers ver.

En ook mijn abonneelijst blijft uitbreiding nemen. Ondertussen zitten we aan meer dan 470 abonnees, meer dan 470 intelligente lezers en lezeressen.

Ik heb mij voorgenomen om voorlopig te stoppen met de 'oorlogsliederen'. Roger Hessel zal samen met de Heemkring van Torhout een boek uitgeven met oorlogsliederen van 1914 – 1918 en hij heeft er nog veel meer dan ik verzameld.

Ik ga deze rubriek vervangen door een rubriek met 'gewone' **marktliederen**.

Dat neemt niet weg dat ik verder materiaal over 1914 – 1918 blijf zoeken en ik roep nog eens mijn lezers op, als je nog schrijfsels heb van Vlaamse soldaten, dagboeken of kaartjes, en dan liefs met hun foto erbij, stuur maar eens in.

We zien weer wel waar we zullen geraken.

Het is ook de bedoeling dat uit dat 'oorlogsmateriaal' er een nieuwe vertel- en muziekwandeling zal groeien door Poperinge.

Het is verder de bedoeling dat ik in dit jaar verder ga werken aan mijn werk 'Poperinge in de 18de eeuw' en dat hieruit ook een wandeling zal groeien.

Nu al zijn er afspraken gemaakt met Pether en Wim om rond het thema 'hop' in de maand september een 'speciale' wandeling uit te werken, met muziek en vertellingen voor groepen. Denk daar nu maar al aan.

En verder kan je bij mij ook terecht voor gidsbeurten door Poperinge of een vertelnamiddag met stukjes geschiedenis en volksverhalen.

En voor de rest doe ik gewoon door.

Veel leesplezier!

En als toemaatje geef ik hieronder nog eens een you tube filmpje mee, gekregen van mijn oude copain Vosse, bij de burgerlijke instantie bekend als Jean Pierre Devos, 'oud' Poperingenaar in hart en nieren, en ook wel wat in 'lever'.

Hij si altijd een rasmuzikant geweest en hier hoor je een fantastische versie van 'Amazing Grace' 'on pipes' – allee op z'n piepers.

<http://www.youtube.com/watch?v=Uq7kINJ4rqU>

Nog even over de Halle en de walle

In 'Het Laatste Nieuws' verscheen het onderstaande stukje op de 2de december 2010.

Had Poperinge ook stadswallen?

De archeologische opgravingen op de Grote Markt van Poperinge blijven beroering veroorzaken. Nadat eerder tot ieders verrassing de fundamenten van een gigantische stadshalle werden blootgelegd, maken sommigen nu ook uit de opgravingen op dat Poperinge in de middeleeuwen een omwalde stad moet zijn geweest.

Amateur-historicus Guido Vandermarliere heeft daar een hele theorie over opgebouwd die hij breedvoerig uit de doeken doet in zijn maandelijks nieuwsbrief. Vandermarliere baseert zich onder andere op het feit dat bij de funderingen van de stadshalle een gracht werd gevonden en

op de etymologische achtergrond van de Vlamingstraat. “Zoals men weet betekent Vlaanderen zoveel als land gewonnen op het water’. Als Vlamingstraat dan een straat is gewonnen op het water is de straat binnen deze hypothese een deel van een drooggelegde wal.” Ook, de etymologische achtergronden van de straten Kouter en Rekhof passen volgens Vandermarliere in dat verhaal.

Coördinerend archeoloog Jan Decorte van CO7 moet gniffelen als we hem de theorie voorleggen.

“Bij de stadshalle hebben we inderdaad een gracht gevonden die kan gediend hebben als bescherming van een site, maar dat weten we niet zeker. Het is een mooi hypothese en het is leuk dat mensen zo gepassioneerd zijn door de opgravingen, maar ik baseer me liever op concrete bewijzen.’

Het stukje was ondertekend met DDW. Toch even deze reactie.

Ik heb in mijn artikel over de wallen van Poperinge gesteld dat er twee wallen moeten geweest zijn, enerzijds één rond het proostdij domein en één rond de stad.

De wal die opgegraven werd op de grote markt en de lengte van de markt heeft, is diegene die moest dienen om het proostdij domein te omwallen. Dat is eigenlijk geen ‘theorie’ gewoon een vaststelling.

Net zoals de vaststelling dat de vroegere Hondsgracht die langs de Hondstraat lag, de verbinding maakte tussen de Vleterbeek en de Bommelaarsbeek en op deze manier de stad omsloot. Nog steeds kan men in het landschap zien dat de huidige Hondstraat mooi horizontaal loopt. Eén keer opgeschoven in de Casselstraat, bijvoorbeeld op de hoogte van de Peperstraat, merkt men al snel dat deze afloopt naar het Bertenplein toe.

Dat de Hondsgracht kunstmatig, door de mens aangelegd werd, staat buiten kijf.

Ook dit is eerder een vaststelling dan een ‘theorie’.

We kunnen ons echter wel de vraag stellen wanneer de wal op de Grote Markt en/of de Hondsgracht aangelegd kunnen geweest zijn.

En misschien kan een archeoloog daar wel een antwoord op geven.

De lakenhalle in een patroon op de Grote Markt?

Verder hebben we mogen lezen in de stadskrant dat het stadsbestuur ging pogen om ‘de fundamente van de stadshalle’ te bewaren. Ondertussen heeft men deze ‘put’ alweer dichtgesmeten.

Blijkbaar was het zo dat het grondwater zo hoog kwam te staan dat deze fundamente niet te bewaren waren.

Vandaar dat ik voorstel dat men, wanneer men de markt met klinkers dicht legt, dat men dan met een ander kleur klinkers het grondpatroon van de Halle, zou uittekenen. Zodat de Poperingenaar blijvend kan zien waar onze lakenhalle gestaan heeft, en waar de fundamente onder de grond zitten.

Onze archeologen hebben alleszins genoeg gemeten om dit plan te kunnen uitvoeren.

Tisje Tasjes nieuwjaarsbrief en zijn levenslied

Nieuw jaer dicht

Zang-vloeyende Calioop, waer toe zijt gij gedreven?
Zegt aen mij hemelbood, waer gaet gij henen zweven?
Dat gij van dezen dag, verlaet uw gulde woon,
En zang wijs u verhuysd door eenen nieuwen toon
Is er misschien een feest van deze dag te vieren?
Dat gij uyt ‘t brein ontsluyt de vreugdige bannieren

Is 't om 't prophetus woord die geeft getuygenis
 dat over dagen acht Jesus gebooren is
 Staet stil mijn Calioop en wilt zoo ver niet reden
 't is den messias die van dage is benseden
 Zijn besnijdenis doet ons door 't schrift verstaen
 Dat eenen christen mensch onder zijn wet moet staen.
 Den eersten van het jaer den verlosser der menschen
 Het is hem aengenaem dat wij malkander wenschen
 Uyt liefde, het geluk van vrede onder malkaer
 Hoe vind ik mij verplicht aen eenen amptrener
 Die is bezielde met deugd en eenen liefdens ader
 De welk men eeren moet als onzen waeren vader
 Een oorzaak my pooge met veel omstandigheyt
 Dat gy voor wylder heeft een zielevoogd bereyd
 Gij kwaem niet u vernuft tot ons behoed in poogen
 Dat eenen priester gods komt onze tranen droogen
 Uyt zijne mond gods woord, uyt zijnen hand goeds brood
 Die aen de ziele geeft een leven zonder dood
 Waerom dat ik mij poog met alle christen menschen
 Tot u lofweirden heer, om uyt er hert te wenschen
 Een nieuwe jaer van geluk naer lijf en ziels behoed
 Gezegeld met den schat van het vergooten bloed
 Een nieuwe jaer die zal den weg van voorspoed baenen
 Zijt gij gewenscht mijn heer van al de prochiaenen
 Want door uw goede zoeg meer als natuure plicht
 Is door barmhartigheyt de nieuwe kerk' gesticht
 Een liefde bron my poogd om uyt de borst te drukken
 Aen u een dnakbewijs, met den wensch van gelukken
 In dit voorspoedig jaer, dat u voorspoedig lot
 Geschraegd mag zijn door 't licht van Christus waeren God
 Als by uw paelen stelt om ons te moeten derven
 Dat uwen geest verhuyst waer dat wij noyt en sterven
 Dat bij voor eeuwig ooft, Jesus alwaer
 Waer med dat ik u wensch een zalig nieuwe jaer

Ik wensch u het geluk, Voorspoed en de zaligheid,
 door J. B. V. G.

Deze nieuwjaarswens die wel zwaar op de hand is van de hand van J.B. V. G. of niemand minder dan **Jan Baptist Van Grevelingen**, beter bekend als **Tisje Tasje**. Deze wens komt uit een boek van een zekere Devriendt uit Noordpeene, die ook zelf verschillende nieuwjaarswensen in dit handschrift opnam.

Met mijn dank aan **Cyriel Moeyaert** die mij een kopie van dit boek liet inkijken.

Hier komt één van de nieuwjaarsbrieven van Devriendt zelf:

Beminde

't is de besnijdenis van Jesus heer der heeren

Op welken dag ik kom u dit mijn schrift vereeren
Met wensch van een nieuwen jaer vol verugd en vreedzaamheid
En al 't geen leyden kan tot uwe zaligheid
'k en geve geen present gelyk oen vele menschen
Mids i kniet meer en kan als geven goede wenschen
Daerom dan neemt in dank, mijn kleyne mogentheydt
Jesus bid u wilt zien mijn goed genegentheyd
Ik zal den god van al aenroepen "t allen tijden
Opdat gij naer uw dood u mag met hem verblijden
In 's hemels paradijs, alwaer een blijdschap is
Dat noyt meschn heeft gezien zulke gelijkkenis
Beminden
Noordpeene dzen eersten des jaers
Ulieden dienaer bereyd
Tot dat de dood ons scheid

aLs Men nU VIert De besnYDenIsse Can Den zaLIgMaeker (dobbelt)

Dobbelt wilt hier zeggen, dat het jaartal dat men bereikt door het optellen van al deze Romeinse cijfers, gedeeld moet worden door 2, om het juiste jaartal te bereiken. Succes!

Zoals gezegd was de echter naam van Tisje Tasje, Jan Baptiste Van Grevelinghe. Geboren op de Kesterhoek te Buischeure op de 4de november 1767. Hij verloor zijn ouders in zijn prille jeugd en werd bij zijn grootouders te Noordpene opgevoed, waar hij op 25 november 1842 stierf. Zijn bijnaam ontleende hij aan Baptist, dat Tist en later Tisje werd. Hij verkocht aardewerk en 'tassen' vandaar: Tasje.

De spotvogel droeg een zilveren ketting met een nauw als zakuurwerk, vandaar de spreuk: 'Het gaat zo goed als Tisje Tasjes monter'.

Zoals blijkt uit de voorschreven nieuwjaarswens, was Tisje Tasje ook een ernstig 'rederijker'. Zijn drama 'De val van Bonaparte of die liefde van Constantin en Fidelia' werd door de rederijkerskamer van Buischeure in 1826 opgevoerd.

*Hij beschreef zijn leven in een eigen levenslied dat door **Louis Monsterleet** opgeschreven werd in zijn liedjesschrift in 1847, dus een vijftal jaren na Tisje Tasjes dood.*

Nieuw liedeken van Baptiste Tasse

Stemme: rykt daer naer – Myne vrouwe heet Joanne

1

Komt staet in t'ronde, liefhebbers van een lied
'k zal u verkonden, wat aen my is geschied
G'heel myn levens gedrag
Tot heden dezen dag
'k zal 't u te kennen geven
En heb het in dit lied zeer klaer beschreven

2

Ik Jan Baptiste n hoe heb ik onbedagt
Ik tijd verkwiste, mijn leven doorgebracht
'k was eerbaer opgevoed
Gelyk men met kinders doet, maer ik beminde 't werken
gelyk den duyvel 't kruys of joden t'verken

3

Tot ploeg of dasschen en was ik niet gewend
'k ging schotels wasschen in een weldig convent
Daer bleef ik drie vier jaer
Den tijd viel mij niet zwaer
Vermits ik meest alle dagen
Bacchus tot offrand heb opgedragen

4

De kelderslooter was mij in d'hand gesteld
Parbleu men gooter veel biertjes met geweld
G'heel dagen buyksken vol
't hoofd en de harsen dol
Gekwollen door de welde
'T gon my in korten tijd uyt klooster stelde

5

De goede dagen, gelyk men dikwils ziet
Zijn kwaed om dragen, dit is aen my geschied
Want altijd in den disch
Van lekker vleesch of visch
Den goeden drank en eten
Die dede Jantje haest zijn pligt vergeten

6

Een vry mooy meysken verkeerde in het convent
Hoord eens een reysken, hoe speeltje nam zijn end
Van Baccus wel gevoed
En de occasie goed
Heb ik in het afwezen
Een les uyt venus boek met haer gelezen

7

Dit dertel speelen bragt mij haest in pyn
't is konstig stelen waer meester dieven zijn
Maer dit kwam haest ter oor
Van mijn heer den prioor
Hij dede my ontbieden
Ik rook wel onder den neus hoe t'ging geschieden

8

'k Moest compareeren belyk het wel betaemt
Voor al de heeren, daer stond ik g'heel beschaemd
In kort dat kwam er van
't gat van den timmerman
Hebben zij mij gelezen
Daer stond ik jakeloos, gelyk verwezen

9

Suyker lamenteen wat raed in dit geval
Van geld of renten, vond ik my bistier kal
Geen ambagt my bekent
'k ben t werken niet gewend
En 't meysje wilde trowuen
Parbleu men zou met regt de hooren krouwen

10

Gy kan oordelen hoe ik was in 't gevaer

Met veel krakeelen en d'handen in het haer
'k en had nog huys nog 't huys
Nog geld nog munt nog kruys
Met blijdschap of met rouwe
Met wil of tegen wil, ik moeste trouwen
11

Wat nu bedreven? Wat diender nu gedaen?
Om byede te leven, ben ik tertond gegaen
Een schopwinkel geheurd
Maer 't en heeft niet gedeurd
Vermits het mis betaelen
Dede haest ledig staen maeten en schaelen
12

Weder studeeren hoe ik in zulken nood
Zou best in eeren, geraeken aen mijn brood
'k veheurde my voorwaer,
Met eenen metsenaer
Acht stuyvers alle daegen
Om bryken en kaley op stel te dragen
13

Woud ik wat kyken gelyk men somtijds doet
Zij riepen: bryken en kaley met 'r spoed
Dan liep ik met 't gareel
Gelyk een zwyn met den scheel
Mijn schouders kregen bleiren
Ik wil ook voor altijd dien styl afzweiren
14

'k wil 't ambagt staeken en 't werken laeten staen
Om te geraeken, adem ik in van te gaen
Met pippen verre en naer
Den korf weegt ook te zwaer
Weer met bekoorde zinnen
Hoe ik nu best zonder werk den kost zoud winnen
15

Ook niet van passen, de pypekramerye
'k ging dan met tassen en eene looterie
Dit is ook te gemeen
En 't gewin is te klein
Kom kan zoo veel niet winnen
Als mijn vrouw Mary met stoppen spinnen
16

Vangrevelinge, sprak ik zoo mijn zelven aen
Loopt lietjens zingen, het zal veel beter gaen
Gy krijgt met meer gemak
De oortjens in den zak
En al met lietjens zwieren
Zult gij winnen de kost met veel plaisieren
17

Oorloft voor 't leste, jonkheyd al wie gij zijt
'k raede u voor 't beste, uw van de welde myd

Witl gij schouwen 't verdriet
Komt kopt hier elk een lied
Gij zult al zingen leeren
Hoe dat de welde kan in druk verkeeren

Fini – eynde – fin

Opgetekend te

Bollezeele den 8 february 1747 Louis Monsterleet

Jan Baptist Victoor en het klooster van Sint tjiks

Deel 1

In dit nummer van Doos Gazette krijg je het eerste deel, en in het volgende nummer, het tweede deel van dit artikel.

Het onderstaande verhaal heb ik gevonden in het Stamboomboek onder de titel:

*'Geschiedenis van de familie Lebbe', geschreven door **Alberic Dubois, Oscar Fiers en Franz Denys.***

En dit neem ik integraal over:

De kluisenaar van 't Sint Sixusbos - Kortverhaal door Maurits van Vletergem

Op een dag in mei van het jaar 1784, stapte Jan Victoor, een struise jonge man, door de Koekuitdreef. Hij had de stad Poperinge pas verlaten langs de Pottestraat en was nu in 't open veld gekomen. Hij ging voorbij de herberg De Koekuit, waar reeds enkele voorbijgangers binnen zaten. Dit volk ging ook naar het klooster van Sint Sixtusbos, waar vandaag de inboedel verkocht werd.

Bij de herberg De Nachtegaal gekomen, was er nog meer volk op de been.

Sommigen waren zelfs gekomen met karren en paarden, niet alleen uit de stad maar ook van Krombeke en Proven. Over de herberg heen, tussen de bomen, zag hij het kerktorentje van het klooster van de Birgittijnen. Jan was echter gehaast en hij sloeg onverwijld de veldwegel in die regelrecht naar het klooster leidde.

Een menigte verdrong zich in het kloosterpand, nieuwgierigen, kooplustigen die een aandenken wilden kopen, evenals diegene die er op uit waren, voor weinig geld, veel waardevols te kopen.

Alles stond netjes klaar voor de verkoop: tafels, stoelen, zetels, potten en pannen, bedden, kaders met heiligen er in, dekens, lakens, kandelaars, kerkgewaden, kerkstoelen, te veel om het allemaal te vermelden.

De openbare verkoping begon. De loten werden afgeroepen en vlug toegewezen, meestal voor weinig geld. De verkoopmeester, een Ieperling met zijn schrijver en twee knechten, nam 's middags juist de nodige tijd om wat te eten en ging toen door met de verkoping.

Rond 4 uur kwamen de stallen en de brouwerij aan de beurt. De bierkuip, roerschoppen, vaten, neerhofdieren, stro en granen, alles werd toegewezen.

De kloosterlingen, onder leiding van hun prior, hadden zich gedurende de ganse verkoop teruggetrokken in een kamertjes van het klooster. Tegen de avond, toen de openbare verkoping voorbij was, kwamen zij naar buiten.

Jan Victoor had gans de verkoping gevolgd en gezien wat er al verkocht werd. Tot kopen had hij niet kunnen besluiten. Hij had nochtans voldoende guldens en ponden meegenomen om ook een koopje te doen. Wat hier vandaag gebeurd was, vond Jan een schande: meehelpen aan

de verjaging van de kloosterlingen en de vernietiging van dit klooster. Dat was zijn mening en hij bleef er bij.

Dit klooster der Brigittijnen werd gesticht in 1615.

't Was hier toen neergezet tussen de parochies Krombeke, Westvleteren en Popeirnge, om er de arme bevolking van deze hoek die hier in de bossen leefde, te helpen.

Dit klooster was een weldaad geweest voor deze hoek, en nu werden de paters door een onzinnige beslissing van de Brusselse heren gewoon weggejaagd.

Toen kruisten Jans ogen deze van pater prior.

Pater prior trad op hem toe en sprak: 'Vrees niet iets te kopen, kerk, kloosterpand, boerderij, huisraad, het zijn slechts materiële zaken die de kern zelf van de godsdienst niet raken.

Wij leggen ons neer bij de beslissing van de overheid; ziet, de pastoors van Woesten en Oostvleteren zijn hier ook geweest om wat te kopen om hun kerken te versieren.'

Maar waarom verzet je je niet tegen deze beslissing van Brussel, antwoordde Jan Victoor. Je hebt maar enkele boerenzonen samen te trommelen om de verkoopmeester en zijn knechten wet te jagen. De Paterhoek ligt ver van Brussel, wie zou zich te Brussel bekommeren om wat hier gebeurt op de Paterhoek?

'De bisschop van Ieper, die ik geraadpleegd heb, keurt de beslissing van de overheid niet af,' antwoordde de prior.

'overmorgen verlaten wij definitief dit klooster. Wij zullen inwonen bij een familielid, een vriend of een kennis.'

'maar koop dan toch gans het klooster en zijn inboedel terug op' antwoordde Jan.

Toen besepte hij echter dat hij slechts enkele tientallen guldens en ponden bij zich had. Wat kon hij met dit luttel bedrag uitrusten?

Vertwijfeld keek Jan de prior aan, maar deze, zijn gedachten radende, sprak: 'Eenmaal zal hier een nieuw klooster verrijzen, waar iedere dag de paters het officie zullen bidden. Het klooster zal een weldaad zijn voor de Paterhoek.'

Jan knikte eventjes om te laten verstaan dat hij het begrepen had en ging weg. Hij bewaarde de voorspelling van de prior in zijn hart.

Jan Victoor deed goede zaken in de hophandel. Toen hij 35 jaar was, trouwde hij met een weduwe die 2 zoontjes had. Het jaar daarop werd hem ook een zoon geboren, die echter 6 maanden later stierf.

Dertig jaar later, in 1814 had Jan Victoor voldoende geld gespaard om zijn wil door te drijven. Op de Paterhoek kocht hij een hofstedeke met een gracht er rond. De woorden van pater prior was hij niet vergeten. Dit hofstedeke zou het begin worden van het nieuwe klooster.

Jan Victoor moest nu ook nog alle moeilijkheden overwinnen die de vestiging van dit klooster in de weg stonden. Alle Birgittijnen waren reeds gestorven. Bij wie zou hij aankloppen om hier paters te krijgen.

De pastoors van de omliggende parochies hadden niets aan een nieuw klooster, en bovendien vreesden zij dat de paters veel parochianen zouden afhouden van de zondagmis in hun parochiekerk. Het bisdom Ieper was afgeschaft, en geen mens dacht er aan dit opnieuw op te richten.

Het bisdom Brugge was ook afgeschaft. Naar het bisdom Gent dan, zou Mgr. De Broglie hem te Gent verhoren?

Gent lag echter zo ver en hij voelde wel dat men ook te Gent niet erg warm zou lopen voor deze stichting in de verre Paterhoek, aan de uiterste grens van het bisdom.

Dan maar op **de Catsberg** gepoogd. De paters waren er erg vriendelijk en misschien zouden zij er voor te vinden zijn om hier, juist aan de overkant van de grens, een nieuwe stichting te beginnen. Jan had, na al deze overpeinzingen, een vast besluit genomen. Hij zou de ganse zaak uitleggen aan vader abt van de Catsberg en, daar was hij zeker van, hij zou een gunstig antwoord verwachten.

Vader abt, ontving hem minzaam, maar op de vraag van Jan kon hij niet onmiddellijk antwoorden. De abt moest eerst het kapittel raadplegen en dan zou hij zijn beslissing meedelen. Veertien dagen later beklom Jan opnieuw de Catsberg en belde aan de grote kloosterpoort.

Hij werd in de wachtkamer geleid en een kwartier later verscheen de abt.

“De tijden waren erg ongunstig voor nieuwe stichtingen. De paters waren niet talrijk genoeg om hun gemeenschap in twee te delen. Dat zou de krachten versnipperen, en bovendien was er onvoldoende grond op de Paterhoek om er van te leven” verklaarde de abt.

Moedelozer dan ooit daalde Jan de heuvel af, terug naar Poperinge. Tijdens de terugtocht overdacht hij weer gans deze zaak. Pater prior van de Birgittijnen had toch de waarheid gesproken. Er zal een nieuw klooster komen op de Paterhoek. Maar voor Jan werd dit een wazige droom. Hij had zich nu zo ingespannen en zelfs van de abdij op de Catsberg kon hij geen hulp verwachten!

Het waren de eerste tegenslagen niet die hij ontmoette bij het verwezenlijken van zijn levenswil. Iedereen was er tegen of zocht een uitvlucht om niet te moeten helpen.

Maar Jan Victor was met de daad, hij zou doorzetten.

’s Anderendaags stond zijn besluit vast, hij zou zelfs als een kluizenaar leven op de Paterhoek.

Praktisch gezien was dit in de onmiddellijke toekomst onmogelijk. Hij had vrouw en 2 stiefkinderen en zijn bloeiende hophandel. Zijn oudste stiefzoon kon echter de hophandel overnemen. Hij was trouwens reeds in de zaken ingewijd.

Maar zijn vrouw, hoe zou hij dat aan zijn vrouw uitleggen?

Zoals hij ze kende, zou ze zeker in die wildernis niet willen wonen, en dan nog in een oud hofstedeke van leem en met een strooien dak. Bovendien, betaamde het voor hem, als kluizenaar, er samen te leven met zijn vrouw?

Jan begon echter, bij het uitwerken van zijn plannen, met de materiële kant: het oud hofstedeke.

De laatste pachter was er uit getrokken omdat de slechte grond niet genoeg opbracht. En toen had de eigenaar het te koop gesteld, omdat hij geen pachter meer vond.

Jan stuurde zijn knecht om het lemen gebouwtje tot op de grond af te breken. Hij sprak een metselaar aan, die ook stenen kon bakken om een nieuw huis te bouwen.

Volgend jaar zou het huis klaar komen.

Ondertussen zou hij er wel met zijn vrouw en stiefzonen over spreken.

Het was niet gemakkelijk om aan Barbara, zijn vrouw, uit te leggen wat hij wilde.

Kluizenaar worden, de eenzaamheid lief hebben om er Onze Lieve Heer te dienen.

Hij was nu bij de 60 en nog vol levenskracht.

“Binnenkort zal ik in de eenzaamheid op de Paterhoek leven, en ik zal enkel voor de zondagen en de feestdagen naar huis komen.”

De zaterdagavond zou hij naar de stad komen om er op zondag de hoogmis bij te wonen.

De maandagmorgen vroeg zou hij naar zijn kluis vertrekken. De hophandel was reeds gedeeltelijk in handen van zijn stiefzoon, maar als hij voor moeilijke beslissingen stond kon hij zijn stiefvader altijd raad komen vragen. Trouwens zij zouden elkaar elke zaterdagavond zien, en dan was er voldoende tijd voor een gesprek over de gebeurtenissen van de voorbije week en over hetgene nog komen moest.

Babara begreep dat ze tegen de beslistheid van haar man niet veel kon inbrengen.

Jan Victoor kende zij als een kordaat man. Zij zweeg en stemde stilzwijgend in.

In 1818 kocht Jan Victoor nog grond rondom het hofstedeken, zodat hij nu ruim over 12 hectaren beschikte.

Hij woonde nu op de Paterhoek, samen met een oude knecht die het brood bakte en het huishouden deed. Hij had ook een huiskar op twee wielen en een ezeltje en met dit gespan ging hij wekelijks de zaterdagavond naar Poperinge.

De gedachte aan een kloosterstichting had hem echter niet meer losgelaten. Jan wist dat in de abdij van de Catsberg regelmatig jonge paters intraden, zodat de gemeenschap er in aantal toenam.

Hij ging opnieuw naar de Catsberg, sprak er met vader abt, legde hem uit dat hij nu over 12 hectaren beschikte, en dat het bakstenen huis klaar stond om enkele paters onderdak te geven.

Het antwoord van vader abt was minder afwijzend, maar hij wierp toch op: ‘Zal koning Willem I, de protestant, deze stichting op zijn grondgebied aanvaarden?’

“Wat zou koning Willem I zich nu bemoeien met de Paterhoek te Westvleteren,” antwoordde Jan, “Koning Willem weet niet eens waar Westvleteren ligt.”

“Ja, maar de gemeenteraad en de burgemeester van Westvleteren zullen zeker koning Willem op de hoogte brengen!”

“Ik zal de boeren van Westvleteren, die in de gemeenteraad zetelen, wel bepraten, waarom zouden zij mijn plannen dwarsbomen? Trouwens, waarom moet de gemeenteraad of de burgemeester van Westvleteren, of koning Willem zich met mijn zaken bemoeien. Het is mijn grond en ik doe er mee wat ik wil,” sprak Jan tot afscheid aan de abt.

De tijd ging voorbij en Jan was oud geworden. Hij kon moeilijk grote afstanden te voet gaan. Zijn ezeltje was ook gestorven van de ouderdom en een knecht van zijn stiefzoon kwam nu iedere zaterdagmiddag met kar en paard om hem naar Poperinge te voeren.

Toen brak, in september 1830, de Belgische revolutie los. De Hollanders werden verjaagd.

Koning Willem I werd van de troon vervallen verklaard. Het nieuwe Belgische koninkrijk stelde de vrijheid voorop als algemeen beginsel. Geen belemmeringen meer voor de religieuze stichtingen was de conclusie die Jan Victoor uit de gebeurtenissen trok.

Hij dacht opnieuw aan de mogelijkheid om een patersklooster op te richten. Zou hij er nu in slagen?

De week daarop liet hi jzich naar de Catsberg voeren en bepleitte er opnieuw bij vader abt de stichting van het klooster. Vader abt gaf toe dat er nu voldoende paters waren en dat inderdaad, in België, de tijden veranderd waren. Als hij vrijwilligers vond, die het waagstuk wilden ondernemen, zou hij hen welwillende steunen. Want een waagstuk was en bleef het: op slechte beboste grond een communiteit in stand houden was een moeilijke opgave. Vader abt zou nu de nodige voorbereidingen teffen en hem met een briefje laten weten wanneer de paters zouden komen.

Eindelijk zou Jans oude droom en de voorspellingen van pater prior van de Brigittijnen in vervulling gaan .

Wat keizer Jozef II afgeschaft had, en wat Napoleon en koning Willem I belet hadden, zou nu tot stand komen.

Eind juli 1831 liet de abt van de Catsberg Jan Victoor weten, door een brief gebracht door een jongen uit Boeschepe, dat volgende week enkele paters en een prior zouden komen. Hij werd tevens verzocht het huis klaar te maken voor de ontvangst en proviand te hebben voor 3 dagen. Begin augustus 1831 verlieten Dom Franciscus van Langendonck en gezellen de abdij van de Catsberg.

Ze hadden kerkgewaden, kelken, misboeken en andere benodigheden zorgvuldig in een kist verpakt en op een kar geladen, samen met enkele zakken meel. De stichtende groep werd plechtig en al zingend uitgeleide gedaan door de ganse communiteit van de Catsberg, de abt op kop, tot aan de rand van de heuvel.

Daar werd afscheid genomen. De kar, het paard en het groepje monniken daalde langzaam de heuvel af in de richting van Poperinge.

Jan Victoor ontving ze nog dezelfde dag, ontroerd, in zijn huis op de Paterhoek. Alles stond klaar voor de ontvangst. Hij zelf zou in een lemen hutje, in de onmiddellijke nabijheid, blijven wonen.

Jan Victoor had zijn levenswil volbracht.

Hij stierf op 8 mei 1732 ten huize van zijn stiefzoon te Poperinge.

Als laatste wil had hij aan zijn twee stiefkinderen bevolen altijd de paters op hunne grond te laten wonen en tegen alle moeilijkheden in de stichting van het klooster te steunen.

Na allerlei moeilijkheden werd door schenkingsakte van 21 mei 1860, Jan Victoors grond op de Paterhoek, door zijn erfgenamen aan de Paters Trappisten geschonken.

In 1956 werd het huisje van Jan Victoor afgebroken, het moest verdwijnen voor de nieuwbouw van de abdij. Op deze plaats kwam er een kleine gedenksten met volgend opschrift:

IN PIAM MEMORIAM DOLINI VICTOOR
QUI IN HOC OLIM EREMO DEGENS
HUIJUS EXSTITIT COENOBII FONDATOR
NOMINE ET RE FUIT JOANNES BAPTISTA
SUPRA CUJUS DOLU FUNDAMENTA
LAPIS ISTE ERECTUS EST
1831 - 1956

Afschrift van de gedenksteen in de abdijskerk te Westvleteren

D.O.M.

Hier in deze wildernis heeft 18 jaeren alleen gewoond **Joan. Bapt. Victoor**, geboren te Reningelst, die met de daed was en genoemd wierd Joan. Baptist en aen deze nakomelingen van den H. Bernardus zyne eenzaemheid tot erfdeel schenkende, ontslaepen is in de Heer den 8 Mei in 76ste jaer zynde ouderdoms na Christus geboorte 1832.

Dit monument opgeregert ter zyne zalige gedagtenisse en tot memorie van vrouw Cornelia **Barbara** Francisca **van Isacker**, zyne huisvrouw gebooren te Poperinge de 14 maerte 1751, aldaer overleden den 14 xber 1825, echtgenote in eerste huwelijke van d'heer **Joan. Franciscus Lebbe**, geboren te Poperinge den 4 8ber 1744, aldaer overleden den 16 9ber 1789.

Als ook ter zaliger gedachtenisse van d'heer **Franciscus Dominicus Lebbe**, voorzitter van den raed der kerke fabricke ter parochie van St. Bertinus, lidt van den gemeenten raed en der borgerlijke Godshuizen der stad Poperighe, aldaer gebooren den 23 mey 1785 en ter zelve stede overleden den 11 7ber 1854, in huwelijk met vrouw **Maria Theresia Eugenia Vantours**, gebooren te Poperinge den 11 augusti 1796, aldaer overleden den 5 april 1833. En van d'heer **Joan. Ludovicus Lebbe**, gebooren te Poperinge den 17 januari 1787, jongman, overleden den 8 9ber 1844.

R.I.P.

Tot erkentnisse aen de kleinkinderen de welke deze gifte ten vollen uit voortgebracht hebben d'heer Carolus Lebbe, echtgenoot van vrouw Mathilde Bateman, d'heer Benedictus Lebbe

echtgenoot van vrouw Maria Beernaert, joufvrouw Eugenia Lebbe en joufvrouw Emiliana Lebbe.

Jan Frans Lebbe was de zoon van Ferdinand Jacques Lebbe en Maria Catharina Bruggraeve die van Westouter was. Ze trouwden op de 13de september 1725.

Hun eerste kind Maria Catharina werd nog te Westouter in 1726 geboren. Ze huwde op de 13de september 1757 met Fedinand Jacob Schabaille van Eecke, de beruchte brouwer uit de Pottestraat.

Ferdinand Lebbe kreeg nog 11 kinderen erbij, waarvan er vijf jong stierven. Het jongste kind was Jan Frans, geboren op de 5de oktober 1744. Hij huwde met Cornelia Francisca Van Isacker. De naam Barbara komt hier niet in voor.

Zij was afkomstig uit Langemark waar ze geboren werd op de 14de maart 1751. Ze was dus 31 jaar oud toen ze huwde. Jan Frans stierf op de 16de november 1789, 45 jaar oud. Hun huwelijk duurde dus maar een goede 7 jaar.

*Na de dood van haar eerste man op de 16de november 1789, hertrouwde Van Isacker al snel met **Joan Baptist Victoor** op de 17de januari 1791.*

Buiten de twee kinderen Frans Dominique en Jan Lodewijk, werd er nog een derde kind geboren uit het huwelijke Lebbe – Van Isacker dat Andries Jozef (°22 januari 1789) gedoopt werd. Dit kind overleed echter reeds op de 13de maart 1789.

Een proces met Jan Baptist Victoor in de hoofdrol

Het toeval wilt dat ik tussen de processen (SAP 233b) een dossier vond, waarin sprake is van deze Joannes Baptist Victoor. Het dossier is dermate interessant dat ik verschillende stukken integraal overneem.

*Het eerste stuk van dit dossier dateert van de **20ste juli 1791**, wat dus slechts 5 maanden na zijn huwelijk met Barbara Van Isacker is.*

We lezen de onderstaande requeste:

Requeste

Aen mijn heeren

Mijn heeren burghmeesters ende schepenen der stede ende jurisdictie van Poperinge.

Supplierende verthoont met schuldig respect **Joannes Baptist Victoor**

t'huywelijk hebbende de weduwe van **Joannes Frans Lebbe** als moeder hebbende de houdenisse costumier van haere twee minderjarige kinderen verwekt bij wijlen den selven Lebbe,

dat **Emmanuel Schabaille**, landsman in den Eekhouk deser jurisdictie aen hem deugdelijk schuldig is

de somme van een hondert ses en tseventig ponden grooten vlaems brabant's courants geld over twee jaeren pacht van d'hofstede ende landen bij hem gebruykt,

te samen groot vier en veertig gemeten,

t'leste verschenen bammisse 1790, sonder prejuditie van het loopende jaer, staende te vallen bammisse 1791

bedragende achtentachtig gelyke ponden grooten vlaems,

dit alles sonder prejuditie van het veraghterde jaer gley ende deligatie van vette op den garserie,

mitsgaders voordere conditien bij pachtbrieven vermeld waer aen word gerefereert

op afslag nochtans van allebehoorelijk bewijs van betaeling ende contrapretentien daer jegens te vallideren,

ende vermits den voornoemde Schabaillie niet jegenstaende vriendelijke vermaeningen in wandevoir blijft van de voorschreven pachtschuld in deele ofte geheele te voldoen ende dat den suppliant bedugt is voor verlies, oorsaeke van zijn recours tot

mijne voornoemde heeren

de selve instantelijk biddende te willen consenteren dat hij tot versekerthede, recouvre ende verhael als voorseyt zoude mogen door officier competent ende wetschepenen doen opschrijven ende saisieren de meubelen, catheylen ende beesten mitsgaders de vruchten staende gewassen op de landen deszer hofstede volgens costuyme omme daer op te verhaelen zijn deugdelijk goedvinden hiervooren. Ordonnerende en ist nood, condemnerende den voornoemde Emmanuel Schabaillie aen den suppliant op te leggen ende betaelen de voorschreven pachtschuld op afslag gelijk aldaer geseyt met den judicielen intrest a tempore more ende costen.

By gebreke dier decreterende het voorseyde beschrijf ende saisie

als wel ende te rechte gebeurt, de gesaisierde goederen in 't suppliants handen te wijsen om al het gonne voorschreven daer aen ten deele ofte geheele verhaelt te worden met costen als vooren, twelcke doende

Op basis van de voorgaande requeste, krijgt Victoor de toelating van de rechtbank om de goederen van Schabaillie te panden:

De weth ghesien dese requeste met annex accordeert de versochte saisie ende pandinge van der stede ten sulken effecte als bij conclusien vermeld ten risque ende perikel van den suppliant ende ten surplus sij gheeft partije om hier jegens te seggen a l'ordinaire desen daer over dienende voor autorisatie in forme

Actum in camer den 20ste july 1791

Toorconde als pensionaris J.B. Vancostenoble

En men gaat de onderstaande inventaris opmaken van de goederen. Berten en Ryckewaert zijn de wetschepenen van dienst die dus alles mogen gaan opschrijven. Ook deze inventaris is interessant omdat het ons laat binnen kijken in een doorsnee boerderij in deze tijd.

Inventaris

Inventaris gemaakt ende genomen bij ons onderschreven amptman ende wetschepenen der stede ende jurisdictie van Poperynghe uyt crachte van permissie van saisie ofte pandinghe van der stede in daten twyntighsten july 1791

verleent op requeste gepresenteert aen mijn heeren burgmeesters ende schepenen deser voorseyde stede ende jurisidictie

bij ende van weghen Joannes Baptist Victoor woonende binnen dese stede

jeghens ende ten laste van **Emmanuel Schabaillie** lansman woonende in **den Eekhouck** deser jurisdictie dit van alle de meubelen, catheylen ende beesten mitsgaders de vruchten staende gewassen op de landen bij hem bebruyckt bestaende in de gonne hiernaer volghende.

Alvoren inden woonhuys schapra, slaghorlogie met casse, tinnen canne ende vier tailliooren, twee soeplepels, al het galleysch op de respective vaetbanken, het yserwerk in den heirt, lampe, **strykyser**, tafel ende seven stoelen.

In den waschkeuken, marmytte, thémoor, iseren pot, twee waterseulen, cuype ende verscheyde minuteyten met het steen ende aerdewerk aldaer, mitsgaders de slaepynghe in twee coutsen in het camerken daeraen.

In den camer; ronden **keerne** met sijn toebehoorten, **karnemelckkuype**, coffer, marctpander, de slapynghe in een coutse, mitsgaders de gonne in vier coutsen in het onderlat noord daeraen. *Een onderlat is een afdakje.*

Op de vautten; twee cassen, stoel, tafel ende beddynghe aldaer met minuteyten.

In den kelder; roomcuype, **botermyne** met al het aerdewerk etc.

Op den solder; calendrier, van franquaertmaete, twee sacken met weinigh meel, ende verscheyde comphuysinghen.

In het wagenkot aen de scheure eenen grooten gemonteerden waeghen, toedies eenen minderen waegen,

In een ander wagenkot met een deel houtbondels aldaer, mitsgaders de houtbondels liggende in den angaert voor de scheure,

toedies al het voordere wagenharnasch bestaende in twee carren, twee ploegs, vier eegden.

In het peertstal **drye werkmeirien** wanof den voornoemde Schabaillie seght aen hem naer twee te competeren, met hun **arnasch van kemp ende leer** mitsgaders een deel hoy in het stal daeraen.

Inden boomgaert; acht melckkoeyen, vier jaerlynghen ende vijf drynckelynckcalvers al root van haire toedies drye zwyns.

Item al het fruyt op den boomgaert voorts al het mesch in den put ende voordere vette op den koer, mitsgaders den ordinairen houtprys op den selven boomgaert ende op de voordere landen deser hofstede

Op den acker ontrent elf gemeten bestaen met **cooren** in neghen differrente quartiens, ses gemeten **boonen** oock in diversche quartien, anderhalf gemet **haver**, vijf vierendeelen **vlas**, beth dan acht lijnen **hommel** met de perssen, een half gemet **clavers**, drye partiekens **maeygars**, een half gemet **wortels** ende ontrent een gemet **aerdappels** mitsgaders de hommel hovenynghe ende quekerie in het hooveken.

Immers generalick ende specialick alle de voordere goederen ten selven huysse, hove ende hofstede te bevynden.

Alle welke voorschreven goederen,

wy uyt crachte alvooren verclaeren te hebben gesaisiert ende genomen in handen van justitie, soo als wij saisieren ende nemen in handen van justitie mits desen respectivelick tot sekerthede, recouvre ende verhael als bij permysen der voorseyde requeste vermelt, met verbod ende interdictie aenden gezeyden Schabaillie van sigh danof te ontmaken doen ofte laeten ontmaken, directelick ofte indirectelick in prejuditie deser op peine als naer rechte ende costuyme.

Ende hebben aenden debiteur dagh beteekent omme te compareren voor mijn heeren burghmeesters ende schepenen deser stede ende jurisdictie van 't voornoemde Poperinghe, dynsdagh eerstcomende, wesende den sesentwytighsten july 1791, ten neghen uren voor noene ten eynde van de voorschreven saisie te commen sien decreteren ofte daer jeghens te seggen dunckt hem goet op pene als by costuyme gedregen, ende op dat hij niet en soude connen pretenderen cause van ignorantie ofte onwetentheyd, hebbe hem overgelevert copie der voorenstaende requeste, apostille, inventaris met onse daeronder staende saisie

Alles ten sulken fyne ende effecte als naer rechte,

Aldus gedaen ende ghe-exploiteert desen een en twyntigsten july xvij c een en t'neghentigh
Ons toorconde F. Berten - P. Ryckewaert
Wordt vervolgd.

Oude liederen

We beginnen deze rubriek met drie liederen uit de 'Amerikaansche koopman', een liedjesboekje uit 1801.

Het is te vinden in de Universiteitsbibliotheek te Leuven (TAB- 7A3488)

Het eerste lied is een meezinger.

Een nieuw lied - Stem: Zonder liefde, zonder wyn

Als vrienden willen vrolyk zyn
Wat kan ons dat baten
Zoete juffers, koele wyn
Roosjes op haar kaaken
't Wyntje dat in't glas braaf springt
Juffers volyk zingen
Ider glaasje dat men drinkt
Zyn wy hemelingen

Fraaije koetze, scha is vergont
Paarden, schoone tuygen
Alles wat den hemel gont
Moest voor 't wyntje buygen
Zyt men vrolyk in een jagt
Zonder een mooy meisje
En ons vreugt is niet geagt
Zonder juffers vleisje

Ziet een krygsman in het velt
Waar kanonnen blaasen
Nauwelyks is de vreugd herstelt
Of vliegt om kan en glasen
Vrolyk na het hooftkwartier
Daar de meisjes wonen
Yder zoekt zyn ega hier
Om zyn triomf te toonen

Op de zee waar menig schip
Ziet zyn kiel verpletten
En verbryzelen op een klip
Kan geen zeeman beletten
Om zoo draa hy komt aan land
Na een glas te vraagen
Fluks een meisje by de hand
Drinken alle dagen

Dus al die wil vrolyk zyn

Soekt het door het wyntje
Het verdryft ons smert en pyn
Yder met zyn tryntje
Met een vol glas in d'hand
Kussen, likken, drinken
Dat is regte broeder trant
En zoo te zamen klinken.

Het tweede lied is een ernstig romantisch lied.

Een nieuw lied - Stem: Hoe lieflyk is het jaagen

Als ik eens kom te trouwen
Met diegeen die ik min
Ik zal haar in waarde houwen
Want zy is naar myn zin
Zy is zo schoon als teeder
En zy lonkt met haar oog
Bemind zy myn maar weeder
Dan ryst myn geluk heel hoog
Heel hoog – heel hoog

Ik gaan dikmaals passeeren
De gragt al daar zy woont
Zy kan myn vreugt vermeeren
Zo zy haar dikmaals toont
Zy kan myn heyl vermaaken
Zo zy myn waardig agt
Om myn haar man te maaken
Dan is myn wensch volbragt
Volbragt, volbragt

Ik zal het zingen staaken
En wagten tot dat ik
De vreugt daar van kan smaaken
Want yder oogenblik
Dat ik alleen moet leeven
Schynt myn gewis een jaar
Ik zal myn maar begeeven
In't Huwelyk met haar
Met haar, met haar

En na deze twee deftige liederen, is het de beurt aan een dubbelzinnig, 'erotisch' lied voor de late uurtjes.

De Eensgezinde - Stem: Toen ik nog in't hartje was

Soetje gaf laatst Jan een kus
Jan weerom aan Soetje

Jan kreeg Soetje by de Mus
Sy kreeg Jan by 't hoedje
Jan greep Soetje by de kin
Soetje zey Jan leg reys in
Toen lag Jan trant, in Soetjes hand
Zyn kin, Jan kreeg een neepje
En Soetje een zagt kneepje

Jan greep Soetje by haar Hals
Soetje Jan by't dasje
Soetje zey foey, Jan dat is vals
Jy voelt bloot, jou basje!
Jan zey Soetje, weest gerust
Voel ook nakend naar je lust
Daar is myn das, 'k wil den bras
Voor Soetje wel ontknoopen
Daar is de halsboord open.

Soetjes streeelde Jantje toen
En ons Jantje Soetje
Soetje zey, Jan ik word zo groen
Jan zey, ik brand, myn Soetje
Soetje zey, myn Jantjelief
Jantje weer – myn hartedief
Toen gingen zy, vergenoegt en bly
Ons Soetje met haar Jantje
Samen om een trantje.

De oorlog van Maurice Rossey – Deel 4

BIJVOEGSEL UIT DE VO.S. van 20.2.66

OP VOORPOST MEI 1916
door KERLINGA

Wij zijn er naartoe gegaan over wankelende plankenwegeltjes. De lange, slappe planken plooiden en platen in 't water. het deed de jongens opschrikken en ze staarden, al behoedzaam gaande, over het helle watervlak, naar de donkere landstrook verderop, waar het onraad schuilde in de duistere nacht. Ze gingen voorzichtig, in lange rij, al zwijgend en met half gebogen, bevrachten rug...

1914... EN BELGIQUE - YPRES | 1914... IN BELGIUM - YPRES
 Une tranchée sur le front | A trench at the front

Het is er zo vreemd, op die verre voorpost, te midden van de wijde waterpias.

Het was er benauwelijk voor iemand die geen soldaat is en niet gewend aan de akeligheden van een wisselvallige oorlog... Te midden van het verdronken weiland Veurne-Ambacht, op een eilandje waar de puinen ener vernielde hoeve liggen!... Ginds, vermoedelijk aan de ingang der hofdreef stond nog het kappelletje op de houten paal, half omver gezonken in het stille water... Nacht is het, stikdonker nacht. Ik sta te turen over de borstwering. Vage vormen rijzen voor mijn ogen; ik raad streuvelige wilgenkoppen, overhoop gesmeten wagens en landbouwwerktuigen. Maar elk ogenblik schijnen die onbepaalde dingen te leven, te bewegen, en dichter of verder te schuiven. Het is zinsbegoocheling, die u het wapen vaster in de hand doet klemmen, bereid tot alles. “Ze” kunnen komen, ieder ogenblik, en plots voor me opdagen als sluipmoordenaars. “Ze” mogen komen!

Half rillend van spanning hoopt men zelf dat het zal gebeuren, uit zucht naar het avontuurlijke, dat benauwelijk is en toch aantrekkelijk...

Het is sombere nacht. De salvo-schoten, meer naar het zuiden, beletten me duidelijk al de geruchten te horen in de Duitse posten. Ik hoor dof gehamer en het gerucht van zware, hese stemmen. De meeuwen krijsen, en de wilde eenden spelemeien in het kalme water, waarin de ratten plonsen... Ik sta zolang, hier in de donkere nacht, strak starend met vermoeide ogen over de hoge zakjesmuur, ik overdenk dit wonder leven van lijden, strijden en sneven, te midden de grootse poëzie van het eigen gemarteld landeke.

N.B.: Onze lezers worden eraan herinnerd dat “Kerlinga” op het front in 19 14-18 en ook later de schuilnaam was van wijlen Jeroom Leuridan, die onder die schuilnaam zijn “KIKJES OP EN ROND HET FRONT” schreef. Deze “Kijkjes” verschenen destijds in “DE BELGISCHE STANDAARD”.

Kapitein smal

Einde 1916 moest onze divisie naar het kamp van Mailly, diep in Frankrijk, om de “vagues d’assaut” te leren. Door de twee dagen lange en lastige reis in beestewagens kwam ik er echt

ziek aan. De volgende morgen liet men mij roepen voor de keuken, maar ik kon van mijn stro niet op en geen geneesheer was te zien.

In de keuken kwam er een andere in mijn plaats tot we terug op 't front waren. Na enkele dagen moest ik mee op "ekserstitie", die plaats had op een vuile natte kalkgrond. Totnogtoe hadden we geleerd, wanneer men ten aanval of liever "l'assaut" riep of blies dat heel het peloton zich open spreidde naast elkaar op een rij.

Dat was een gewenst schietdoel voor de vijandelijke "mitraljeuzen". Nu moest ieder man zes, zeven meter van de andere vooruitlopen, terwijl de makkers ook in de diepte op vijf, zes meter moesten volgen, niet zonder zich dikwijls plat op de grond te smijten.

Wanneer wij, na een gehele voormiddag van zulke oefeningen, nat en beslijkt naar onze barakken terugkeerden, stond de kolonel te paard langs de weg en moesten wij voor hem defileren, tzt. de linkerhand strak langs de heup en "tête à gauche". Om op de reglementaire afstand te komen kommandeerde onze kapper Smal "pas gymnastique". Wij konden bijna niet meer gaan,~ laat staan lopen, sergeant Catry, later geneesheer geworden te Roeselare doch nu allang gestorven, zegde ons stillekens: "Gij moet niet lopen", terwijl hij vanwege zijn graad, deed alsof hij Smal's bevel herhaalde, maar wij vertikten het te lopen.

Woedend begon hij ons uit te schelden en noemde ons "une bande de généants, qui ne demandent que de rentrer dans leur sale en infecte pays" enz.

Majoor Dinoir, zelf een verstokte Waal, die kon blaffen als een hond, noemde men zelfs "Hindenburg" naar de naam van een Duitse generaal, reed te paard en hoorde Smal wel, doch zei niets. Wij van onze kant waren geheel ontsteld over die scheldpartij en besloten een brief te schrijven naar de Koning.

Max D'Hondt, student uit Hooglede, twee goede soldaten en een Vlaamsvoelende Waal uit Moeskroen, kwamen daartoe samen in het kamertje van de barakoverste, maar zij "wilden niet bijten zonder bassen". Daarom gingen ze eerst aan kpt. Smal vragen of hij zijn verwijten van de voormiddag niet wilde intrekken. Hoogmoedig als hij was en ver boven de soldaten staande, antwoordde hij bars: "Cela non hé, cela jamais!" En toch heeft hij het moeten doen. Terug gekeerd in hun kotje en met enkele raadgevingen van serg. Catry, begonnen zij aan het opstellen van hun klachtenbrief. Plots kwam een bode hen vragen bij de majoor te komen. Deze zei vernomen te hebben dat zij wat in het schild voerden tegen kpt. Smal, maar dat ze niet wisten welke gevolgen zulks voor hem zou hebben: zijn carrière gebroken, zijn positie kwijt, enz.; ge moogt dat absoluut niet doen!

De mannen voelden zich sterk en bleven op hun standpunt. De majoor met zijn vleierende woorden kon niettemin drie ervan overhalen, doch Max weigerde in te gaan op die schijnheiligheid. Tenslotte zei de majoor dat zij mochten vragen wat zij wilden. Na lang dralen stelden zij dan voor: "Al de bevelhebbers van al de compagnies van heel het regiment moeten vanavond voor hun verzamelde mannen in hun barakken de scheldwoorden van Smal weerleggen en afkeuren."

De majoor kon zulks niet beloven, daar hij slechts één bataljon van vier compagnies onder zijn bevel had. Daarop antwoordde Max: "Gij waart zelf in gebreke met Smal niet tegen te spreken; nu moet gij u maar vernederen bij de kolonel."

En het gevolg? Voor het eten kwamen de officieren met een lang gezicht bij de mannen.

Enkele Vlamingen namen het lachend op, maar de Walen moesten hun geradbraakt Vlaams boven halen. Smal werd na enige dagen verplaatst en werd "adjoint" van de kolonel. Nu reed hij te paard en moest niet meer naar de eerste lijn.

Van tuchtstraf gesproken! Ongeveer 40 jaar later heeft Max D'Hondt, intussen Pater missionaris geworden, hier in huis hetzelfde, nog beter dan ik, verteld.

In "Het wekelijks Nieuws" had ik gelezen: "Na 23 jaar missieleven zal Pater D'Hondt in zijn geboortedorp gevierd worden". Ik schreef naar hem omdat ik dacht dat het misschien wel mijn oud-frontmakker kon zijn, en inderdaad, enkele dagen nadien was hij hier en vertelde

een ganse avond bij mij en Roger.

De volgende morgen vroeg las hij de H.Mis en vertrok daarna. (Max D'Hondt, geboren te Hooglede op 26 april 1894, oorlogsvrijwilliger 1914-18, lid V.O.S., ingetreden bij de Witte Paters van Afrika, priester gewijd te Carthago op 29 juni 1928, missionaris van het Bisdom Bunia-Ituri (1929-1964), overleden te Hooglede op 23 oktober 1967. Cfr. doods aankondiging in de Standaard van 25-10-67).

Wat Smal betreft, dat was een grote bangerik. Voor ik kok en bij Vervaecke was, gebeurde het meer dan eens als ik met Smal in de eerste lijn was, dat bij het begin van een bommengevecht, hij me zegde: "Rossey, quand-on m'appelle au téléphone, je suis par là, vous savez" en hij trok eruit, links of rechts buiten de bommenregen.

Langs beide zijden waren bommenwerpers opgesteld. Je kon ze horen afschieten, zien omhoog gaan, een boogje maken om dan met een geweldige ontploffing in de vijandelijke eerste lijn terecht te komen. Wanneer men ze zag, kon men ze ook ontwijken door vlug rechts of links te lopen. Die bommen waren cilindervormige stukken van ± 15 cm. doormeter en 60-70 cm. lang, met vleugels van plaatijzer aan de staart en gevuld met een ontploffingsstof. Zij brachten een geweldige luchtverplaatsing teweeg en dienden om "abris" en "parados" in de eerste lijn te vernielen. Onderluitenant Van Dyck uit Antwerpen werd een van de slachtoffers van zo'n ontploffing.

Na een bombardement, op een middag wanneer de officieren gingen eten, vond men Van Dyck niet. Na lang zoeken ontdekte men zijn lijk in een waterput. Denkelijk was hij achter de "parados" door een scherp gewond (er was een scheur in zijn ceinturon) en in een bommenput gevallen die vol water stond.

Uit het opleidingskamp van Honfieur, waar hij lange tijd leermeester was, landde hij bij ons aan. Daar hij zeer bang was vertrouwde hij me zijn testament toe met het adres van zijn moeder-weduwe uit het Antwerpse. Ik moest er alleszins naartoe na de oorlog, zei hij me meermaals. Helaas, het werd geen waar!

Van de fameuze kpt. Smal moet ik u nog vertellen dat Dolf Devooght uit St.-Martens-Latem een liedje maakte "te zijner eer". Ik herinner me er nog een paar regels van:

Mankeert er ne knop aan uw kapot;
dan maakt het kappertje leven;
maar voor den Duits, och Here God,
zit dat ventje te beven!
Met al zijn heldenmoed riskeert hij
dat hij zijn broekje doet.

Dat was algauw door de mannen gekend en als ze naar de tranchee trokken zongen velen dat spotliedje. Smal vroeg aan de andere officieren: "Qu'est-ce qu'on chante?" Alhoewel zij een ontwijkend antwoord gaven, kwam hij het toch te weten, maar hij mocht er niets op zeggen: hij verstond immers geen Vlaams!

Hier nog een paar persoonlijke gevalletjes. We lagen ergens rond Lo en moesten 's avonds verhuizen naar een kantonnement bij Vinkem. In de namiddag stuurden de officieren me op verkenning uit, voor hun keuken te wege. Ik trok op met de fiets, maar een eind op de weg Lo-Gapaard, zag ik dat de baan onder water stond, wel 300-400 meter ver! Daar ik iemand aan de overkant zag aankomen, aarzelde ik ook niet om er door te rijden. Wij moesten recht voor ons het midden houden, met langs beide kanten de afsluitingspalen der weiden als richtingslijnen. Toen we mekaar kruisten haperden onze trappers, met het ongelukkige gevolg dat ik viel met een been tussen de kader en terecht kwam in de gracht, geheel onder water!

Ik dacht dat ik zou verdrinken. Een paar kameraden van mijn parochie waren reeds op een dergelijke manier aan hun dood geraakt. Met de kracht der wanhoop trachtte ik een afsluitingsdraad te grijpen. Maar alhoewel deze geen stand hield, werd het toch mijn redding. Niettegenstaande ik nog altijd in die slijkgracht met die velo aan mijn benen, onder water stond kon ik langzaam de paal bereiken. Daar kon ik wat uitblazen maar ik zat nog in de gracht. Met veel moeite kreeg ik mijn fiets recht en tussen de draden geraakte ik in de weide, doch mijn regenmantel van de troep was aan flarden. Ik trok recht op de kerk van Pollinkhove toe naar huis. Toen ik mijn tegenslag aan de officieren vertelde, lachten zij er eens ferm mee. Dan beleefde ik nog een akelige nacht, maar werd gelukkig niet ziek.

Het einde in zicht?

In de zomer van 1917 heerste een ongewone drukte bij de Franse soldaten. Grote toevoer van alle soorten kanonnen en munitie, dagen achtereenvolgend door Krombeke en verder naar hun front toe. Er was zelfs sprake dat de bewoners der dorpsplaatsen achter het front, o.a. van Krombeke zouden geëvacueerd worden. Aanstonds trachtte ik van het militair bestuur te bekomen dat mijn ouders zouden mogen blijven. G. Vandeperre was er de baas en had zijn bureel in het huisje van A. Denys, recht over de ingang van de kerk. Gelukkig is er van dat evacueren niets gekomen en vader zou er desgevallend mogen blijven als kistenmaker. Doch bij de soldaten werden de verloven geschorst. Naar 't schijnt verwachtte men een aanval en maatregelen werden getroffen tegen een mogelijke achteruitgang. Wat gebeurde er eigenlijk? Het Engelse leger, dat nog altijd de sector Langemark, Boezinge, Ieper, enz. bezette, deed een eerste aanval met het tot dan toe geheime wapen: de tanks. Samen met de Fransen aan hun linkervleugel gingen zij flink vooruit maar het bleef daarbij. Lang na de oorlog heb ik eens gelezen dat de Engelsen veel verder hadden kunnen doordringen, doch dat ze toen zelf niet geloofden in het nut van hun tanks en er derhalve niet op voorzien waren. Hetzelfde zou gebeurd zijn bij de Duitsers, die ook niet verwacht hadden zo'n succes te hebben met hun stikgas. In tegenstelling met mijn naaste makkers was ik altijd optimist en overtuigd dat wij zouden vooruitkomen met ons front, steunend op het geweld van de Fransen, hetgeen ik zelf gezien had thuis. Zelfs ging ik een wedding aan met de bazin uit "De Kroon" te Avekapelle, maar ik verloor! Toen dit gebeurde, lagen we in de sector Diksmuide. Onze officieren waren nieuwsgierig hoe de toestand nu was in onze vroegere sector Steenstrate. In de vroege morgen zouden ze er naartoe gaan. Het was zondagavond en mijn beurt om eten te dragen. Toen ik bij onze officieren kwam vroeg kpt. Delva, die intussen Smal verving in onze compagnie, dat Lootvoet 's anderendaags zijn kaarten van Steenstrate zou brengen naar de barak van de kolonel. Die kaarten waren altijd in zijn koffer, die gewoonlijk met de keuken mee verhuisde. Ik mocht niet zeggen dat Lootvoet naar huis was en maar de volgende morgen zou terugkeren. Dan maar zelf dat karweitje opknappen. Dus seffens naar onze soldatenkeuken in Avekapelle, en 't regende juist zo geweldig! Doch weer een andere tegenslag: die koffers waren daar niet, ze stonden nog in ons vorig kantonement bij boer Neyrinck in Vinkem! Nu in de stikdonkere nacht, zonder licht natuurlijk, en in de plassende regen naar de schuur van dat hof. Na veel geroep en lawijt kreeg ik onze schoenmaker, die de bewaker was van ons materiaal, wakker, en met een zaklamp kon ik eindelijk die kaarten vinden. Een poosje gerust en gepraat en dan in mijn doorweekte klederen terug de fiets op. Maar de barak van de kolonel wist ik niet goed liggen. En maar regenen en pikdonker! Rond drie uur

's morgens kon ik eindelijk een beetje schuilen achter die barak-keuken en 3/4 u. later gaf ik die fameuze kaarten aan de kolonel.

Daarna reed ik naar ons kantonnement. In café "Kruisabeele" te Eggewaartskapelle nestelde ik me ontkleed in het hooi tot Lootvoet me de volgende dag wekte.

Niettegenstaande mijn vaste hoop roerde ons front van geen meter en wij bleven zitten, daar waar we reeds twee, drie jaar in de grond woonden. Het waren gevaarlijke loopgrachten; alhoewel zij in zig- zag-vorm gemaakt waren en met hoge rugbeschutting kon de vijand ons van op zijde beschieten. Altijd lagen hun scherpshutters op de loer. Veel van onze mannen verloren er het leven. Niet zonder reden noemde men deze tranchees "boyau de la mort" of dodengang! Het direkte gevaarlijke geschut kwam meest uit de beruchte "minoterie" gelegen aan~ de overkant van de Ijzer.

Deze puinen waren tot een echte vesting herschapen.

Toch wilde men het wagen er naartoe te gaan met het doel inlichtingen te verkrijgen van gebeurlijke krijgsgevangenen. Wij lagen in repos te Vinkem. Lt. Vervaecke werd aangeduid om zo'n raid uit te voeren met vijftig man van zijn peloton. Hij vroeg vrijwilligers en spontaan boden zich genoeg mannen aan. Door middel van luchtfoto's werd aan iedereen zijn eigen doel duidelijk uitgelegd en besproken. Men zou er per camion naartoe gebracht worden, doch op het laatste ogenblik bleek er geen beschikbaar.

Dan maar te voet en zonder ransel.

Weinigen waren op de hoogte van die opzet en waren des te meer nieuwsgierig naar de uitslag. Doch die onderneming leverde niets op: men had in 't geheel geen Duitser gevonden. Lt. Demol kreeg geen vrijwilligers en moest met bevolen mannen uit zijn peloton, de volgende nacht hetzelfde avontuur wagen.

Ditmaal konden zij twee gevangenen meebrengen.

Een der mooiste herinneringen uit die langdurige oorlog is wel die over mijn verloren wedding met de bazin van "De Kroon". Op een namiddag, terwijl onze bazen in de tranchees

zaten, trokken Lootvoet en ik erop af om onze fles “pap” champagne te drinken en te betalen. Zulks duurde niet lang en of het smaakte. Moeder en dochter waren er graag bij en zegden: “Wij drinken op de gezondheid van simpele soldaten, dat kan toch niet”, en ze haalden een nieuwe fles boven. Pas waren de glazen gevuld of die “Lt.-payeur”, die daar in logement was, kwam binnen en dronk graag mee.

Hij was de gemeenzaamste en joviaalste officier die ik gekend heb. Die tweede fles was nog rapper uit en de Payeur zei: “Alzo niet, hé, ik drinken van de schamele solde van de piotten” en meteen moest de bazin een derde bovenhalen. We vertelden enkele kluchten, de officier het meest. Het derde ons niet dat de vrouwen niet meer mee wilden drinken, wij hadden er des te meer voor ons.

Dan schoot Lootvoet uit zijn krammen en zei: “Wij, wij moeten gaan werken, maar toch wil ik niet ten achter blijven.

Irma, haal er rap nog ene!” Alras deed ik de kurk ervan tegen de zoldering poefen en wij ledigden die op ons eeuwig gemak onder voortdurend gelach en gezang. Daarna trokken wij, geestig gesteld doch absoluut niet dronken, naar onze keuken terug om haastig het avondeten klaar te maken. Die avond brandde ons konijn niet op in de pot.

Een ander der zeldzame plezierige dingen uit die onzalige oorlogstijd was ons verblijf met onze keuken bij Jules Rommel, gareelmaker te Oostvleteren, een dorp dat ook dikwijls beschoten werd. Veel inwoners gingen daarom op de buiten slapen. Van daar uit zijn we veel avonden met eten gegaan naar de eerste lijn bij Steenstrate, ook als de officieren in piket lagen, tzt. in de tweede lijn rond het gehucht ‘De pupegale’.

Hier bleef er jaren lang een burger (Aloïs Buseyne) in de puinen van zijn huis wonen. Toen hij er eindelijk toch uit moest kwam hij wonen in de café “De kuiperij”, waarvan de vroegere bewoners gevlucht waren. Die herberg was maar een twintigtal meters van Rommels, en Jules en Aloïs waren al gauw goede vrienden. Te meer omdat zij allebei van een pintje hielden. Jules had drie “kluiten” en vroeg ons mee om een pot te pakken bij Aloïs. Soms nog geen twee uur later kwam Aloïs naar Jules met die drie kluiten om voor hem en ons een pint te betalen.

Een beetje later ontstak Jules zijn pijp en zei: “Ga je mee, we gaan der eentje pakken bij Aloïs, ‘k heb nog drie kluiten” en zo veranderden die zelfde kluiten drie, vier maal van eigenaar op één avond.

Een kluite was een groot koperen stuk van 10 ct., waarvoor men toen een grote pinte tonnenbier kreeg. Een sou was een kleiner stuk van 5 ct., een sou was 2 ct. En dan het kleinste 1 ct., alles in koper. Er bestonden ook zilverstukken: 0,5 fr., 1 fr. En 5 fr.: deze laatste waren grote dikke zware stukken.

Zeldzamer waren de goudstukjes van 10 en 20 fr. Vader en moeder spaarden die in een klein rond doosje, doch verkochten ze dan aan Maria Ackerman voor de dubbele prijs, na de oorlog, jammer hé.

Een andere keer was ik er weer bijna aan. Ik ging van Rommel’s huis per fiets met eten naar Steenstrate langs de grote baan tot bijna aan de “Lion Belge” en dan links de weg naar Reninge tot aan de hoek van een kruisstraat. Van de daar staande herberg, totaal stuk geschoten, bleven nog alleen de fondamente over. De slechte aardeweg, die van daar rechts langs een bos verder liep, had men onlangs vervangen door een rechte nieuwe baan in kasseien. Voor ik zo ver was ontmoette ik een terugkerende soldaat, die me aanraade niet verder te rijden, daar men die nieuwe weg bombardeerde. Ik vervolgde toch mijn weg, maar nog geen minuut later hoorde en voelde ik een obus op me neerkomen...

Ik liet me vallen en, wonder boven wonder, dat moordend tuig kwam op de harde stenen terecht, nog geen vijf meter van mij, schoof enige meters verder en ontplofte niet!!

De man die ik zo pas tegenkwam keerde terug om te zien of ik niet gekwetst was. Mijn engelbewaarder had mij gered, zei hij.

Het volgende gebeurde te Pollinkhove. Op een zondag-voormiddag na de Mis deden twee, drie soldaten daar boodschappen met mij toen er plots enkele obussen met schrapnels over het rustig dorpje uiteenspatten. Ze veroorzaakten weinig schade en wij vonden het raar dat men daar nu voor de eerste maal schoot. Het kwam algauw uit: het was onze eigen artillerie, bediend niet door de mannen die er normaal bijhoorden maar door enige hogere heethoofden, zagezegd omdat er daar een vergadering van flaminganten plaats had, wat vals was!

Alhoewel ik er te dien tijde niets van af wist, herinner ik me goed dat meer dan eens de ransels en dekens van “verdachte” Vlamingen grondig onderzocht werden.

Rond die tijd werden vlugschriftjes verspreid met “gevaarlijke” (!) teksten, zoals: Houd u fier, houd u rein! Rein volk, groot volk! enz. met pentekeningen van Joe English.

Nog een ander vrolijk gevalletje dat mij te binnen komt. Wij lagen bij Mon Van Laethem, bareelwachter aan de overweg bij de vijf huizen buiten ‘t dorp te Avekapelle.

Alhoewel het geen café was verkochten zij toch bier aan de soldaten, zoals in veel andere kantonnementen. De compagnie verzamelde op de baan en de officieren maakten zich gereed om naar de tranchees te gaan. Lootvoet sloop voorzichtig weg naar de “Anker en zonnen”-man die daar met zijn spelletje stond. Hij was spoedig terug en zei: “Mon, elk een pint, gauw, want ‘k heb daar juist wat gewonnen en ‘t mag er af!”

Ik ging het ook wagen en ik was algauw terug en bestelde hetzelfde als mijn kameraad. Toen we ‘s avonds op ons stro lagen zei ik: “Wel ‘k en ik acht, negen frank verloren, en gij?” Lootvoet antwoordde: “Ik heb er wel twaalf, dertien verloren!”

Zoek je een verteller voor een vertelavond over duivels en ‘schijn’ heiligen, kijk eens hier!

Op deze link:

<http://www.youtube.com/watch?v=S44HFLNsysg>

Of zoek je een ‘speciale’ verteller om een rondleiding te krijgen in en op en rond de Sint Bertinuskerk te Poperinge
Neem gerust contact op...

Vanaf april kunt u ook als groep de Westhoekvertellers bestellen voor een aparte ‘hopstadswandeling’ en een aparte ‘hoprondleiding’ van minimum 2 uren. De hopstadswandeling is in de stad, de hoprondleiding is rond de stad Poperinge, en beide worden begeleid door telkens twee Westhoekvertellers. Zij staan garant voor historische hopvertellingen op de mooiste plaatsen van Poperinge, zij brengen verschillende hopliederen en zorgen voor een onvervalste ‘hommelpap’.

Diegenen die op Monumentendag met ons meereden, weten waar over we spreken!

Wees op tijd met jullie bestelling.

Alle verdere informatie te bevragen bij:
Guido.Vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Een vrijers eedt is maer een gril
Want t'is hem leet, krijght hy sijn wil

J. Cats

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

FEBRUARI

F E B R U A R I U S .

*De winter-teecken en draegen de oude Lieden,
Al wat sy rechten uyt 't moet al by 't vier geschieden,
Men backt koecken in de pan, en vult soo 't rumpel vol,
Want Petjen houdt daer van, en Metjen mag het wel.*

De winter reecken en draegen de oude lieden
Al wat sy rechten uyt 't moet al by 't vier geschieden,
Men backt koecken in de pan, en vult soo 't rumpel vel
Want pejtens houdt daer van, en metjen mag het wel.

Beste abonnee

Nog een schild van Poperinge?

In 'Doos Gazette' van juli 2010 hadden Dirk Hillebrandt het over de schilden van Poperinge. We hebben er nog ééntje dat hij vergeten was, immers toen de Fransen in 1792 Poperinge veroverden en ons bevrijden, werden we hier dus opeens Frankrijk.

En blijkbaar was dat voldoende om een nieuwe zegel te krijgen.

Deze zegel staat op een akte van de 26ste januari 1796. (*SAP Processen 234B*)

Toen was het 'schild' of moeten we gewoon 'de zegel' zeggen een soort samengebonden bundel, of is het een soort 'perron' waarop een revolutionaire muts staat.

Op de rand kunnen we Poperinghe lezen.

Debadts en abbé Coleau, kruidkundigen te Poperinge

De tekst schuin getypt is van mijn hand, de tekst gewoon recht is de originele tekst.

*In 1783 verscheen er een boekje onder de titel 'Extract uyt de Memorie van den heere De **Badts** voerende voor opschrift:*

'De deugd behoud haer waerde en prys'

*Welke in de Keyzerlyke en Koninglyke academie van Brussel in het jaer 1782 den **accessit** heeft behaelt van het vraegstuk in deze woorden opgegeven:*

“Indiquer les arbres & les plantes étrangères qu'on pourroit naturaliser utilement dan nos Provinces. Faire connoitre leur utilité le terroir qui leur convient, la culture qu'ils exigent. Outre les noms Latins & François des arbres & des plantes, les Auteurs ajouteront, autant qu'il se pourra, les noms Flamands. “

Brussel Uyt de drukkerie van de Academie

M. DCC LXXXIII - 1783

Toch even duidelijk stellen, De Badts heeft dus de 'accessit' behaald. Dat wil zeggen dat hij niet de eerste prijs behaald heeft, maar dat zijn verhandeling wel waardig gekeurd is, om bijgevoegd te worden.

Het boekje telt eigenlijk 20 bladzijden, die we hier integraal overnemen.

EXTRACT

Uyt de Memorie van den Heere *DE BADTS*,
voerende voor opschrift:

*DE DEUGD BEHOUD HAER
WAERDE EN PRYS;*

Welke in de Keyzerlyke en Koninglyke Academie van Brussel in het jaer 1782 den *Accessit* heeft behaelt.

De digitale versie heb ik op 'Google Books' gevonden en blijkt uit de Bayerische Bibliothek te Munchen te komen.

De planten die de heer DeBadts aanraad om in deze contreien te gaan planten, zijn de volgende:

Pseudo Acacia Vulgaris. Valschen Acacia

Boom uyt Virginia, welkers bladers soo groen als droog, een treffelyk voedsel syn voor koeyen en peerden. Eene van vyf koeyen gaf midner melk dan d'andere, zegt Mr. Bohadsch, ik dede deze voeden met bladers van dezen Acacia, en zy gaf dan meer melk dan een van d'andere die men by hun gewoonelyk voedsel gehouden had: dat meer is, de schorsen en wortelen zyn zoet van smaek, suykeragtig; 't hout is schoon gespikkelt geel, en de drayers maken schoone stoelen daer af.

Men wint hem door zaed te zaeyen in gemeen land in Meert, of door gewortelde uytscheutelingen, die men ook verplant in Meert.

Hy vereyscht licht land; hy en vreest geen koude: maer de felle winden doen hem dickwils scheuren, hy en mag niet te diep geplant zyn.

Solanum tuberosum. Aerd-appelen

Sedert tien jaeren omtrent kweekt men in 't zeebantig Vlaender groote Aerd-appelen, die men Engelsche noemt, die somtyds 4 à 6 ponden swaer wegen. Eenen landtman van aldaer heeft er in 't jaer 1781, 32 voeders of wagens vol, zoo hoog als dat zy leggen konden gehad, op vyf vierendeelen landts, groote maete. Van de gemeene aerd-appelen men heeft er maer 10 à 11 voeders op zoo veel landmaete.

Dese dienen maer voor het vee. Zy vereysschen gelyk de gemee aerd-appelen een wel bebouwde, geroerde, gemeste aerde, en moeten geplant zyn in April, in reken 4 voet van malkanderen.

De afbeeldingen heb ikzelf van internet afgehaald.

Amygdalus. Amandelboom

De zoete amandelen zyn de beste van al de noten. Dodoneus zegt, indien se bitter zyn, dat se zoet gemaekt worden mits verkens mest by den wortel doende en met aerde toedekkende; en dat peerdemest

de zelve onvrugtbaar maakt. Volgens Miller dienen de amandels voor eenen natten grond gecouleert te zyn op pruymboom, en voor eenen droogen grond op amandel of persstam. In droogen grond verplant mense in October. In natten grond in Februari.

Convolvulus radice tuberosa esculenta spinachie folio. Battate.

De zoete aardappel of bataat (Ipomoea batatas) is een plant uit de winddefamilie (Convolvulaceae). De zoete aardappel is een zetmeelhoudende knol, een verdikking van de wortels.

Witte en geele spaensche aard-appelen de welke gezoden, of gebraden, smaeken als kastanien. De graevinne van Gardie heeft er in Sweden geplaat, en daer in veel voordeel gevonden, bloem van ame, of styfsel, brood en zelfs brandewyn af gemaakt. Voor de liefhebbers die er willen kweken, dienen het mest te doen in uytgegraven gaeten, en in Meert of April goed land daer op te doen, en daer in eenige stucksken met elk een oog te planten, en bedekt te houden met klokglazen tot ontrent juni.

Alnus folio incano. Berg Elzenboom.

De schorse van dezen elzenboom is witter en schynt meer te zamentrekkende van aert dan den gemeenen, waer uyt ik besluyte, dat diens schorssen waerschyndelyk ook beter zyn om zwart te verwen dan die van den gemeenen elzen. Word gewonnen door teere takken in te leggen in Februari.

Acer maximum foliis trifidis vel quinquefidis Virginianum. Booghout met esschenblad

Hy moet d'eerste jaeren 's wintes wat gedekt zyn met strooy etc. daer naer sterker geworden, kan hier genoeg groeyen.

In de voorzomer geeft desen boom in Noord America veel zap, waer van de inwoonders goed suyker maeken.

Men wint hem met zaet te zaeyen half mey, wanneer 't zaed ontrent ryp is, of men legt de jonge takken in, door een kleyn snedeken te geven vroeg in de lente, en in een jaer zullense genoeg gewortelt zyn om te verplanten.

Acer sachriserum viringinanum. Booghout die zuyker draegt

Desen boom is zeer gemeen in Canada, en kan hier genoeg groeyen in ligt, zandaghtig, verheven land, maer het blad is doorgaens van het ongedierte afgeknaegt.

Den aenkweek is den zelve gelyk den voorgaenden.

Ziziphus. Borst-bezien-boom.

Ziziphus is een soort van ongeveer 40 soorten van doornig struiken en klein bomen in de wegedoornfamilie Rhamnaceae.

Den abbé Coleau heeft onlangs eenen borst bezieen boom gezien in d'ope locht, in 't hof van mr. den officiaal van Doornick, en over eenige jaeren ook een te Quenoy.

Jong zynde, moet des winters voor de vorst beschermt zyn.

Medica major. Bourgoens hoey

Plan, die een zeer goet voedzel is voor het vee, maer aen het welk men er maetig moet geven. De peerden daer mede gevoedt, kunnen de haver derven.

Laris orientali fructu rotundiori obtuso. Cederboom van Libanus

Mr. Poederlé zegt dat het wonder is dat dezen boom niet meer gekweekt en word, dat men er in Engeland in 't kruydhof te Chelsea geplant heeft in 't jaere 1685 hoog zynde 3 voeten in eenen mageren, zandigen, steenagtigen grond, en die in t'jaer 1772 12 voeten dik waeren.

Mr. Lawrence verwyf aen de Europeanen van zulken eenen nutigen boom niet meer aen te kweeken; welkers hout zoo treffelyk is om te bouwen, gemerkt het schier onbederffelyk is, uyt welken eenen welriekenden harst vloeyt, genaemt Cedria, die zoo gewillig groeyt in alle slag van land, uytgenomen de vochtige gronden.

Den cederboom van libanus dient gehandelt gelyck in d'aenkweeking van den mastboom gezeyd zal zyn, behalven dat dezen gezaeyd zynde, meer schaduwe verreuscht.

Cypressus. Cypressenboom

Den cypressen boom, besonderlyk 't manneken, groeyt in alle drooge gronden en zelfs zandige, en wederstaet aen de vorst, ten waere dat men hem zoude planten in kouden, vogtigen grond. 'T is beste timmerhout dat men vind, het verduert gelykkelyk nat en droogte, het kan dienen in de plaetse van cederhout en wederstaet veel beter de beleedinge des logts als het eekenhout. Boven zynen goeden reuck en word dit hout noyt gewromsteekt. 'T Zaet zoo van manneken als wyfken brengt beyde de soorten voort.

Cypressus Virginiana foliis acacia deciduis, Cypressenboom van Virginia, die s'winters syn blad laet vallen.

'T Is genoeg beproeft dat dezen boom weldig groeyt in Engeland. Mr. Poederlee heeft er verscheide gezien, en zegt dat het voordeelig waer, dezen in moerassen en vogtige plaetsen te kweeken.

Cyprssus Americana Fructu minimo. Cypressenboom van Mary-land

Groeyt redelyk groot in America en dient voor timmerhout en kan hier zeker groeyen. Hy vereyscht voghtig vroomland gelyk de Thuya. Den aenkweek en verhandeling van deze twee laetste zyn ook de zelve als die van de mastboom, dog moeten des winters tegen eenen zuydmuer gezet worden, mits het zaed maer de tweede lente op en komt.

Quercus virginiana, Eekenboom van Virginia, altyd groend.

Deze sorte van eeke, groeyt een derde rasser als de gemeene en kan aerden in de ergste landen. Hy geeft eenen zoeten eekel, smaekende als een notekeest, word gewonnen door de eekels te paltnen zoo haest zy ryp zynb, hun bedekken met twee duymen aerde.

Juniperus Vulgaris. Genever heester of gemeenen geneverboom.

Ik hebbe over 20 jaeren eenige genever boomkens mede gebragt van de bergen in Artois en geplant in eenen droogen grond met de vbrugten daer aen, en sedert dien tyd zyn zy altyd geladen met groene en zwarete bezien, en dit is de beste maniere, om zeker altyd vrugten daer op te hebben, mits men twee soorten vind, een die vrugten draegt en een die geen en draegt.

Arbutus. Hang appel boom

Tegenwoordig ook aardbeiboom genoemd.

Dit vreemd boomken aerd wel in Engeland, en groeyt overvloedig in Irland; de bladers zyn zeer t'zamentrekkende en dienen om 't leder te touwen, waer uyt ik besluyt dat de bladers en vrugten zeker goet zyn om zwart te verven gelyk den Zumach.

Men vint dit boomken dus, men pluktde vrugt te kersdag, men laetse een maent droogen, men breektse en men mengtse met zand en men zaeyt de keestjens in Februari in potten of op een broeybak, men wint 't ook door 't steken in september en door in te leggen in Meerte.

Castanea sylvestris. Kastanienboom

Seer nuttigen boom, men maekt van zyne jonge takken goede hoepen, en van zyn hout bekwaeme vaten. Men zegt dat deze vaten veel daer toe heelpn om den wyn te volmaeken. Om dezen boom aen te winnen, zoo haest als de kastantien ryp zyn, of zoo haest men die krygen kan, men legtse in natagtig zand, en men houdse 'swinters in den kelder, op datse zouden beginnen te schieten: omtrent meerte of vroeger, men neemt al die geschoten zyn en die de welke men schickt om groote boomen te worden, men plant die daer sy onovergeplaetst moeten blyven staen, en haeren pinwortel konnen behouden, dan schieten zy hoog op gelyk eeken boomen.

Tot Zegers Cappel tusschen Bergen en St. Omars, hebbe ik eenen gezien van 6 à 7 voeten dik en omtrent 410 voeten stam, en volgens Mr. Poederlee heeft Lord Duris een in Engeland die 50 voeten dik is, en die meer als 900 jaeren oud geagt is.

Maer die, die men schickt om vruchten te draegen, plant men dry duymen diep, naer twee jaere nverplant mense in october of op 't leste van Februarrius, en men snyd den pinwortel af, dus draegen zy t'eerder.

Desen boom vereyscht eenen verheven grond, verre van 't water. Hy groeyt best in zwart, zagt, murw land.

Die men voor boschtaillie schickt, mogen wel eenen grond hebben die een weynig vogtig is.

Lantana L. Viburnum

Boomken dat 12 of 14 voet hoog gaet, de scheuten dienen gelyk de teenen of wissel om mandewerk te maeken, de vrugt van Lantana is gebruykt in Zwitserland om ink te maeken. Men kan met diens bladers het hair zwart verwen en beletten van uyt te vallen, vervolgens goed om zwart te verwen. Deze boomkens zyn gemeen in Engeland, worden best vermengt door de teere takken in te leggen in den herfst, zullen die gewortelt zyn, die men als dan verplant op overs,

omtrent rivieren of putte ndaer sy best aerden. M. Hendriks tot Iper, heeft een die wel groeyt in d'open loght.

Notenboom van Virginia L. Nux juglans Virginiana nigra.

Den besten notenboom is dien van de Virginie, die eense soorte van note draegt, die viertkantig is en men ligt kan vermenigen. Dezen boom is gengen om regt op te groeyen en weerdig van hier gekweekt te zyn, mits zyn hout geadert is met zwart en wit. Miller telt vier soorten die al even hard hout hebben.

Men vermengt alle soorten van ekernotenboomen, met de noote in haer bolster tot February in droog zand te bewaeren, wanneer se op ryen gesteken moeten zyn in 't land, indiense te dit staen, men verplant'er eenige naer sy 3 of 4 jaeren gestaen hebben.

Dfezen en den volgende groeyen best in eenen vasten, leemigen grond, of een die helt naer kryt of mergel.

Notenboom van de Louisiane L. Nux juglans Virginiana alba minor. Nr° 5 de Miller.

Deeze noote is zeer goed en smaekt naer d'haezelnooten, men kan die greffen op den gemeenen okkernotenboom. Diens hout is zeer schoon van verwen, en zomtyd by naer zwart, 't welk dient om in te leggen in tafels, commoden, enz. dezen komt niet heel groot, ziet de Bomare tom.6 pages 89 – 90; word vermenigt gelyk den voorgaenden.

Pistachien boom of fisichien boom f. pistachier. L. Therebinthus Indica

De vrugten zyn schier als een hazelnoot, de keesten zyn nut, geeten voor uytteerende menschen, versterken de lever, openen de verstoptheyd van de longen, ziet Dodon en 't byvoegs. Bladz. 1282.

Mr. Bradley zegt dat hy eenige pistachienboomen gezien heeft te Fulham in Engeland, tegen een puer geplant die wel ter zonnen was, en die vrugte droegen, als ook in de bossekens te Parsonsgreen in Engeland die overbloedige vrugten dreogen.

Mr. Den abbé Coleau, vermaerden kruydkenner tot Poperinge, zegt ook eenen gezien te hebben die vrugten droeg te Blois in Vrankryk, men wint dezen boom met de pistachien die in 't voor jaer aen de apotekers opgekomen, gekogt worden en geplant in de lente in potten met goede aerde, die in eenen broeybak gezet, na zes weken opkomen, die men zomtyds moet nat maeken en in juny in de logt brengen en des winters beschermende voor de koude met binnen te doen. De volgende lente weer in eenen broeybak enz. dus moetense dry of vier jaeren behandelt worden, wanneer se in eene warme en wel ter zonnestaende plaets langs eenen muer geplant hier kunnen aerden.

Ziet Miller 2de deel bladz. 847

Pynboom (tammen) of pekboom. F. Pin cultivé. L. Pinus sativa

De bladers zyn lang en komen twee en twee uyt een knobbelken, draegt een pyn appel die ontrent 80 keesten inhoud die goed zyn om t'eten gelyk amandelen en komt eenen schoone nhoogen boom: men zoude hem kunnen in de winterbosselkens planten, maer meoten eenige jaeren binnen gedaen zyn in den winter, buyten dat, de aenkweeing is de zelve gelyk die van den mastboom. Men plant de keesten een weynig meer als eene duym diep. Ziet Poederlee M. de L'arbor. Pages 304; 305.

Pynboom van Schotland of van Geneven. F. Pin d'Ecosse ou de geneve. L. Pinus Sylvestris, Genevensis vulgaris.

Om te oordeelen uyt de vrugten 't is van deze sorte van pynboomen, dat onze groote masten gemaekt worden, hy groeyt zoo wel onder de branden als ysagtige lgotssteken en de gemaetigde, hy is best in syn

60 of 80 jaeren. Ziet M. de Bomare tom. 7 pag. 25.

Is een zeer nuttigen boom, die ras groeyt, die wel komt in zandig land, en heel ondiep geplant moet zyn. Ziet Mr. Bradley Calend. Des Jardin, pag. 213, dit is N° 3 van Millers Pinus en groeyen heel wel op krytagtige bergen en in keyagtig land, als 'er niet te veel zand in en is: ziet Miller eerste deel bladz. 5. Den aenkweek en handeling is gelyk die van den mastboom; syn laders zyn zeer kort en komen twee en twee uyt een knobbleken, men ziet er veele in 't bosch van Heverlez en Mollendael zegt Poederlee. M. de L'arbor. Pag. 307 en ook tot **Poperinge, Kimmel, enz.**

Pynboom (witten) van Canada, F. pin du Lord Weymouth, ou Pin Blanc du Canda L. Pinus Canadensis quique folio Floricus albis conis oblongis & pendulisquamis abieti fimilis.

De bladers 3 duymen lang, komen 5 en 5 uyt den zelve knobbel, syn hout is hoog geagt om masten te maeken, groeyt honderd voeten hooge, en liefst in ligt vogtig land. Lord Weymouth heeft er eenige die vrugten geven in Engeland. Mr. Poederlee in syn suppl. Pag. 236 zegt dat hy wel gelukt in dezen te kweeken, en dat die niet geleden en heeft in den winter van 't jaer 1776, zelfs die maer 2 jaer oud en waeren.

Pynboom (rooden) van Canada me dry bladers. F. Pin rouge de Canada & à trois feuilles, Pin batard de Virbinie à cones epineux, ou Pin-cypre. L. Pinus Virginiana, prelangis foliis tenuiroibus, cono echinato. Millers N° 16.

De bladers zyn dunne en zeer lang, en komen dry en dry uyt een knobbel, dezen boom groeyt heel hoog, is goed om masten te maeken en 't hout is treffelyk en goed en groeyt heel ras in ligt, vogtig land, de voortwinninge en handeling is gelyk die van den mastboom.

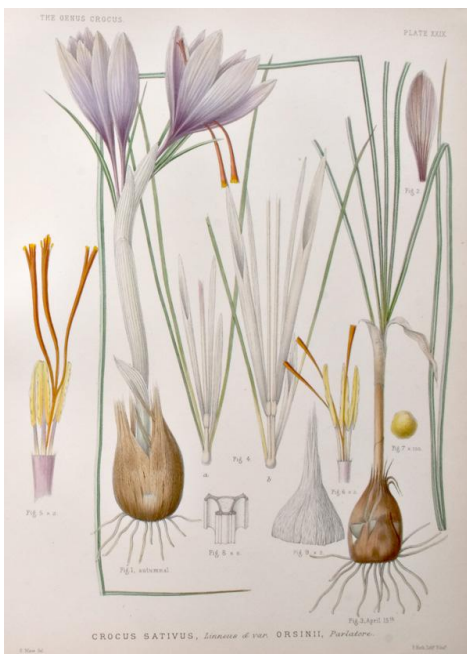

Rynbezien (kleyne) Rhamnus catharticus minor.

Heet momenteel Rhamnus cathartica en wordt in het Nederlands 'wegedoorn' genoemd.

De bezien van dit boomken groen zynde geplukt, leveren een soorte van verwe om de stoffen schoon geel te verwen, te schilderen enz.

Men wint het door de teere takken in te leggen in den herfst en die in een jaer wortel vatten, of door de bezien te zaeyen in den herfst zoo haest als dat sy ryp zyn, en die in den volgenden herfst kunnen verplant zyn. De gemeen of groote Ryn bezien, L. Rhamnus catharticus waer af men de **ver de vessie** voor de schilders maekt, d'aenkweeking en behandeling is de zelve van de kleyne rynbezien en vereysschen beyde eene vogtige, goede aerde.

Saffraen. F. Safran. L. Crocus sativus.

Zeer nuttigen klysterplant, wiens bloemstyltjens, hertsterkende en dienstig zyn tegen de windkolyk en in de onverteertheden: Riviere en Boyle bevelen saffraen

en poeder 8 of 10 graentjens gewigte tegen de aemborstigheyd, voor de heesche stemme, neemt een greeptje saffraen laet het zieden in een schotel nieuw gemolken melk, maer en is niet goed voor de menschen die bloed spouwen enz. om aen te winnen, men plant de bollen of klysters in july ontrent 3 of 4 dumen land, in september moet men die braeken om't onkruid te vernielen, korts daer naer komen de bloemen voor den dag, die omtrent ten 10 of 11 uren 'smorgens geplukt, en op een tafel gespreyt, de helpstyltjes (die 't saffraen zyn) uyt gepluyst, en tusschen papier geleyd, in den oven gedroogt moeten zyn, vereyscht eenen openen, en geensins styven kleyagtigen grond, maer eenen bruynagtigen zan of mulagtigen vetten grond zoo als er gemeenelyk op 't kryt of kalk legt, komt ook best in land daer gerste in gesten heeft. Ziet Miller eerste deel badz. 241, 242: groeyt en word veel gekweekt in Cambridges shire in Engeland, groeyt ook in mynen hof, en zoude op zommige bergen hier genoeg konnen aerden.

Sorben boom L. Sorbus sativa

Nutig boomken, wiens takken bekwaem zyn om van het schoonste en duerzaam zwart te verwen, men vindt er van veel verscheyde soorten, de vrugten gelyken aen mispels, hebben eenen vranen smaek voor datse rot zyn, maer dan hebbense een aengenaeme geurigheyd, en zyn goed om te eten, het hout is heel hard en van de rademaekers geprezen, men kan daarmede zelfs het ebbenhout en ander indisch hout naeboetsen, men wint deze boomkens met het zaed te bewaeren in zand tot naer kersdag en in de lente in een maetigen broeybak te zaeyen, (Mortimer zegt in 't kweekhof) en als sy uytkomen, moeten bloot aen de logt staen, en die men te meert daer naer verplant, zy verseyschen vette, kleyagtige, vrugtbaere aerde (glaeze) die er vogtig dan droog is, nog komen niet wel in drooge gronden, schoon sy in alle gronden groeyen waer in zy gezaeyt hebben geweest; dog den besten middel om de goede soorten te hebben (dewyl deze vrugt door 't zaeyen verloopt of verandert) by voorbeeld de Cochene met Orangje roode vrugt, die voor een van de beste gehouden word, volgens Mr. De Bomare hier boven, of andere; is van deze te oculeeren of te inten, op hun eygen of wilden sorbenboom, sy slagen zelden, wanneerse op peeren, appelen of mespelen geint worden zegt *Miller tweeden deel, baldz 818 en Mortimer agricult. Tom. 2 p. 396*

Sorbenboom (wilden) of sorben boom van d'Aspesbergen. L. Cratagus, Sorbus torminalis.

Cratagus betekent meidoorn. *Sorbus Rprterminalis* wordt in het Nederlands *Elsbes* genoemd. Dit boomken heeft ook zeer had hout, dienstig om spullen, fluyten enz. te maken, de vrugten worden ook zomtyds geeten, gelyk den voorgaenden, men vindt ook veel soorten, diens wortelen geven eene zwarte verwe, zullen nuttelyk gekweekt en gewonnen worden door de bezien in droog zand te doen, met datse ryp zyn, en in eenen bloempot, in 't land te delven tot september daer naer, die men dan uytneemt en zaeyt, en zullen de volgende lente opkomen, even handelende gelyk den witten dooren in 't hof van mr. **Den proost van Poperinge** zyn er verscheyde soorten.

Verwloof, geelhout, perruykkenboom. F. Bois de Fustet sumach de venise. L. Cotinus coriaria.

Pruikenboom

De bladers en ryskens dienen gelyk die van sumach om 't leder te bereyden, de schorsen om lakens geel te verwen, de bladers hebben eenige scherpigheyd en den reuk van galnoten, en zyn ook goed om te verwen: zulke boomkens zyn **tot Kimmel en tot Poperinge** te vinden in d'open logt, men wint het aen, door uytloopers of door in te leggen te meert, een kleyn snedeken van onder gevende gelyk men de angelieren inlegt, men verplantse een jaer daer naer te meert in goede aerde, en men omwindse d'eerste ajeren 's winters met strooy, enz.

Vlas van siberien altyd levende. F. Lin de Siberie à fleur jaune. L. Linum vivace

Men zaeyt dit vlas gelyk het gemeen, te meert in versche, ligte aerde, komt op in 't begin der vierde weeke naer 't zaeyen, men neemt een derde min zaed als van 't gemeen vlas, het vreest geen koude, en is zoo groen onder ys en sneeuw, als dat het in den zomer is, word afgepikt of gesneeden en niet uytgetrokken, het geeft zoo vee l beschot of meer, maer zoo fyn geen keirel als 't gemeen vlas, mogelijk zoude den landbouw dit verbeteren: 't schiet jaerlyks uyt, over eenige jaeren **den Abbé Coleau tot Poperinge** had er in syn hof, en zegt dat dit meer beschiet, als twee andere soorten altyd levende vlas met blaeuwe bloemen waer af Miller gewaegt.

Wyngaerd. F. Vigne. L. Vitis

Dat de wyndruyven in dit land niet wel en rypen, naer veel opmerkens, houd myns oordeels ten deele aen de standplaets, ten deele aen de specie of soorte, en ten deele aen den grond, by de volgende voorvallen hebbe ik de volgende opmerkingen gemaekt.

Ten eersten, in 't jaer 1776, had ik een perk bereyd om asperges daer in te planten, den grond vier voeten diep uytgehaelt zynde, in den grond doen werpen, ruym twee voeten dikke van rotten tan of run van d'huydvetters, in 't jaer 1777 is er op dat perk een jong wyngaertje van een korrel opgekomen, ik hebbe het laeten groeyen, boven mijn verwagtinge het derde jaer, dat was 1780, heeft er een zwart druylfken op gerypt; in 't jaer 1781 waeren er 8 of 10 druylfrossen te weege om te bloeyen, maer in de meymande vriezende, hebben zy, gelyk de bloeyen van veel andere wyngaerden die geen goede standplaets hadden, vernietigt geweest, evenwel hebbender twee druylfkens, die laeter bloeyden op gerypt.

Hier dient aenmerkt, dat indien dit wyngaertje in eene warme standplaets gestaen hadde, dat fyne bloeyen niet vervrosen zouden hebben, maer het staet bloot aen den noorden en oosten wind, 35 stappen noordwest staet een werkstal, 10 stappen zuyde passeert eene beeke, tot proef hier af ziet spectac. de la nature sprekende van het voordeel der goede standplaetsen. Ik hebbe deze opmerking met zoo veel te meer reden gemaekt, mits ik korts te vooren tot Jemeni wylen Apoteker tot Bergen, een zulk Wyngaertje die door een korrel opgekomen was, gezien had, het welk hy my zeyde zeven jaeren oud t zyn, zonder oyt vrugten gedragen te hebben, schoon het stond in eenen ronden bebouwden hof en vervolgens warmen als den mynen.

Ten tweeden, een wyngaerttakje tot myne zusters gesteken hebbende in 't jaer 1773, omtrent kersdag, tegen eenen muer ziende, op den zuyd oosten, waer onder ik om den grond wat op te hoogen, in eenen uygedolven put van vier voeten diep, eerste hadde doen werpen 4 à 5 manden zyntels, of zynders of gebrande smitskoolen, en dan land daer op, zoo heeft er op dat wyngaertje den derden zomer daer naer eene mande vol druylven opgerypt, 't welk van een gesteken takje zoo my dunkt vry zeldzaam is.

Uyt welke twee opmerkingen ik besluyte, dat men, op den zuydkant van de bergskens van dit landschap als den Katsberg, den Kimmel, Zwartens, Roodenberg en andere, of elk tegen syn huysmueren en stallingen, met deze voorzorge van den grond vier voeten diep uygedolven zynde, te verbeteren met gebrande Smits kolen of zintels, met rotten tan of run van d'huydvetters,

of ook met kalkpuyn van oude gebouwen, omtrent twee voeten dik in den grond te werpen, en dan twee of dry voeten versche aerde daer op,

dat men (zeg ik) met voordeel wyngaerden zoude mogen planten, en met regt verhoppen dat de vrugten veel beter zullen rypen, indien men daer by nog de goede soorten weet te kiezen, welke ik my niet en vermeete van alle te weten.

De wyngaerden die ik zoude aenraeden van te planten langs huysingen en mueren, zyn deze volgende.

Zwarte druylve van Corinthen met klelen bezien. L. Vitis Corinthiaca five apyrena Nr. 3 van Miller.

Witte muscadellen van Burgondien. L. Vitis alba dulcis Nr. 17 van Miller

De trossen zyn lang, en worden vroeg ryp.

Witte waterzoet, N° 15 van Miller. Vitis praecox acino rotundo albido dulci.

De reden waerom ik deze vier soorten aenraede te planten voor andere, is omdat M. Bradley getuygt dat deze vier soorten van wyngaerden konnen rypen zonder 't behulp van eenen muer, haegewys en in d'ope logt. Vervolgentlyk zullen se nog beter rypen in een warme standplaets.

Hier by dient men nog te voegen, een ander soorte, die schoon zoo vroeg niet komende als de voorgezeyde, evenwel ook nog wel ryp, en uytnemende goed en hoog van smaek is, en die ik kweeke sedert eenige jaeren: dat is de

Zwarte morillon. L. Vitis Praecos Colummella acinis dulcibus nigricantibus N° 3 van Miller

En t is van dezen zwarten morillon, dat men den besten wyn maekt. Dodoneus gewaeght van wyn die ten zynen tyde te Loven en elders in Braband groeyde: maer dat hy onsterk was, dat wil ik wel gelooven: maer den landbouw is sedert veel verbeterd.

“De witte druylven, geven maer eenen wyn die nog kragt nog deugd en heeft, die geel komt, en valt voor den volgenden zomer, nog en is schier niet meer in gebruyk, maer den graewen wyn die blinkt als kristal, komt voort van gansch zwarte druylven. Sedert dat er geen witte druylven meer en komen in den wyn van Champagne, dien van de berghskens van Rheims blyft 7 jaeren goed, en dien van Marne wel ligt tot 4 en 5 jaeren enz. “

Derhalven die wyngaerden zoude willen planten in deze landstrecken met inzicht van wyn te maeken en behoorde geen ander te planten als zwarten Morillon, want aengemerkt men in Champagne geen goede duerzaemen wyn en kan maeken met witte druylven, men hoeft zulks nog min te verhoppen, van dat te konnen doen in die landschap dat zoo veel kouder is.

Die nu overvloed van zwarte druylven zoude hebben, zoude daer van wyn die drinkelyk is konnen maeken ofschoon al de druylven niet volkomen ryp en waeren, naer 't voorgeven van M. Macquer, Stofscheyder of Chimist, den welken naer vastgesteld te hebben, dat den overvloed der suikeragtige stoffen (corps muqueux ou sucré) die in alle groeyende zelfstandigheden de zelfde is, noodzakelyk was, om eene wynagtige gisting, of fermentatie voort te brengen, heeft daer uyt besloten, dat als wanneer de druylven daer af berooft waeren, en dat hun zap niet zoet genoeg en was, dat men zulks konde verbeteren, mits daer zoete of suykkerstoffen by doende, naer maete van de onrypheyd der druylven voor de gisting of fermentatie, en dat het bruyn suykker eygenaerdig en goed was tot vervulling van dat voorwerp.

Ziet voorder als gy zoud willen wyn maeken de maniere daer van.

Men vint den wyngaerd alderbest (niet door inleggen, 't welk Miller met goede reden afkeurt) maer door steken:

men verkiest een volwassen scheut van een ouden wyngaerd, die eenjarig is, met een lit tweejaerig hout daer aen,

die men blad af snyd, men kort het opperdeel van ie scheute, datse 16 duymen lang blyft,

dus kan men maer eenen steektak hebben van eenen scheut,

men legt dan die steektakken aldus gereed gemaekt, met de onderste eynders in d'aerde tot april 't welk den besten tyd is om te steken:
maekt eerst eenen pyt van vier of vyf voeten diep, en werpt daer in, of gebrand smitskolen, rotten tan of run, of pyn van oude gebouwen,
omtrent twee voeten dik en doet dan omtrent twee voeten en half aerde daer op,
zoodanig dat uwen grond omtrent eenen voet hooger is als den zydgrond,
zet daer uwen steektak in, met den top een weynig naer den muer hellende,
en zoo diep dat de bovenste ooge van den steektak gelyk mag zyn met d'oppervlakte van den grond: want met 2 of 3 oogen of botten boven d'aerde te laeten, word de schietende kragt verdeelt.

Den besten tyd om de wyngaerden te snyden, is in het leste van september of begin van oktober, of als de druyven af gedaen zyn,
men laet niet meer dan vier oogen op de vroomme,
en een of twee op de flauwe scheuten; 't is best in dezen tyd,
want veel jonge scheuten vergaen evenwel en indiense in den herfst afgesneden worden,
de wonden zullen toeheelen, en de wortels daer door versterkt worden.

E Y N D E.

*Na het lezen van dit artikel komt het mij alleszins over dat de heer Debadts die dit schreef, een Poperingenaar was of minstens van de streek. In dit artikel komen we de naam Poperinge 5 maal tegen en wordt er verwezen naar de Proostdij van Poperinge en naar Abbé Coleau die als een **vermaerden kruidkenner tot Poperinge** genoemd wordt.*

*We kennen in deze periode te Poperinge eigenlijk alleen maar **Ludovicus Vincentius Debats**, die tussen 1731 en 1733 te Steenvoorde geboren was. Hij was eerst gehuwd met Brigitta Clara Crousel en was van beroep pottenbakker. Na het overlijden van zijn vrouw, hertrouwde hij in 1777 met Maria Josepha Matthijs. Hij was dus in 1783 toen het boekje verscheen 51 jaar oud.*

In 1789 woonde hij in de Pottestraat. Dat blijkt uit een 'proces verbaal' van de 21ste april 1789, dat we jullie niet willen onthouden. (SAP Processen 1789)

Baptist Montille, herberghier in d'herberghe **Den leegen Dooren**, verweerder
Jegens den bailliu der stede ene jurisdictie van Poperinghe, heesscher officij causa
Omme thebben de boete van twaelf ponden parisis,
over bevonden thebben in de geseyde herberghe
besigh met dryncken op de boete gedeurende het selebereren der goddelijken dienst van de
hooghmesse op den 19de deser
wesende den belooken paesschendagh,
Louis De Bats, pottebacker van synnen styl,
woonende in de selve Pottestraete
Heesschende oock de costen van dese ende de gonne van de vervolghet tot Poperinghe den
21ste april 1789
Als bailliu J.F. Derue de Lindhof.

De herbergier Baptist Montille of Montillie, kreeg een boete omdat hij Louis Debats had laten verder drinken gedurende de hoogmis op Beloken Pasen.

*Spijtig genoeg konden we over **Abbé Coleau**, de ‘vermaarde Poperingse kruidkenner’ niets terugvinden. Hij staat niet in de lijst leraars van het Latijnse Recollectenklooster die Franz Denys & Henri Vandenberghe publiceerden in hun boek ‘De voorgeschiedenis van het college te Poperinge 1628 – 1825’. Daarom denken we dat deze Abbé Coleau misschien wel betrokken kan geweest zijn bij de proostdij van de abdij van Sint Bertinus te Poperinge. Wanneer dit zou kloppen, zouden deze twee personen op slechts 100 meter van elkaar af gewoond hebben.*

Debats vermeldt geregeld Miller, de Engelse plantkundige Philip Miller, die in zijn plantentuin in Chelsea experimenteerde met verschillende planten. Miller schreef onder andere ‘The Gardener's Dictionary containing the Methods of Cultivating and Improving the Kitchen Fruit and Flower Garden’, een boek dat in 1745 reeds vertaald werd naar het Nederlands onder de titel: Het groot en algemeen kruidkundig, hoveniers en bloemisten woordenboek.

Poederlé die hij vermeldt, was dan weer een Brabantse bomenkenner. Zijn volledige naam was: Eugène Joseph Charles Gilain Hubert d'Obnen de Poederle en hij schreef: Manuel de l'arboriste et du forestier Beligues. Hij publiceerde zijn meesterwerk in 1792 maar blijkbaar beschikte Debats reeds in 1783 over de tekst.

De Bomare was een Franse plantkundige, terwijl Richard Bradley dan weer een Engelsman was die zoals DeBadts vermeldt een hovenerialsmanak uitgaf maar ook de schrijver was van ‘The riches of a hopgarden explaind’, een boek over de hoppedeteelt in 1729 uitgegeven.

Jan Baptist Victoor en het klooster van Sint tjiks Deel 2

Een antwoord van Schabaillie

Op de vraag naar betaling van de pacht van twee jaar, na het inventariseren en het aanslaan van de goederen van Schabaillie, komt er een antwoord van Schabaillie.

C.

Antwoorde voor Emanuel Schabaillie, landtsman woonende onder dese jurisdictie verweerder teender zyde

Jegens

Joannes Baptist Victor in houwelyck hebbende de weduwe Joannes Franciscus Lebbe als moeder ende baillhoudige van haere twee minderjaerige kinderen eescher by requeste en saisie van den twintigsten july 1791 ter ander sijde

Voor mijn heeren burghemeesters ende schepenen der stede ende jurisdictie van Poperinghe

Den heescher heeft groot ongelyck van te agieren gelyck of hij doet van hun te vervoorderen by strenge wegh van saisie ofte pandinge op de meubels ende effecten

Niet alleenlyck om dieswil dat hy hem nooyt geen geldt gevraegt en heeft

maer ook weer omdat hij in prealabelyck hadde moeten voeren tot **eene rekeninge ende liquidatie** die moeste geschieden van de twee jaeren pacht in questie met het gonne dat synen locataris betaelt hadde in ontlasting van dito proprietaris

Dus Victoor had alvorens te ageren, beter eerst aan zijn pachter gevraagd of ze hun rekeningen niet eens naast elkaar hadden kunnen leggen, en met elkaar afgerekend hebben.

Inderdaed niet connende weten dat synen locataris betaelt heeft de ses eerste jaeren van den pacht de pointingen ende imposten van de zelve hofstede ende lande t'zijn eigen ontlastinge hy was gehouden van synen voorseyde locataris in ter staen.

Ter waere maer dese rekeninge gedaen zijnde tusschen hun dat den heescher hadde moogen agieren tot de verallecatheden van zijn pretentie waere het saeke dat zy de selve rekeninge ende liquidatie gebleken hadde dat sijnen locataris hem iets schuldig was maer voor die operatie gedaen den strengen wegh van saisie ofte panginge dat dito heescher gepratiqueert heeft is geprematureert ende hy zal gehouden zijn van de selve te laeten vaeren kosteloos en schaedeloos.

By dies den verweerder concludeert aen de voorenstaende fynen ende conclusien op de presentatie dat hy doet van te betaelen aen den heescher tgonne dat hy zoude connen schuldig sijn by de toecomende liquidatie

Twelcke doende etc.

Emanuel Schabaillie – Prc. J. Devos

Als één van zijn bewijzen brengt Schabaillie de oorspronkelijk en erg interessante, pachtbrief binnen op de rechtbank, om te kunnen bewijzen dat er in dit accord geen sprake is van de pointingen.

De Pachtbrief

Alle de gonne die deze jegenwoordige zullen zien of hooren lezen, salut

Doen te weten dat heden daete deser voor mij **Josephus Antoine Defrancq**, notaris van Belle der residentie van Caestre, in de presentie van de naergenoemde getuigen, compareerde sieur **Joannes Lebbe**, koopman ende winkelier ter stede van Poperinge ende jegenwoordig te prochie van Eecke

welken comparant verkende mits dezen in loyalen tytelt van pagte gegeven ende geaccordeert te hebben aen ende in proffyte van **Emanuel Schabaillie en Barbara Vandenbroucke** zijne huisvrouw, beede present

die van gelyken kennen in pagte genomen te hebben een en veertig gemeten onder behuysde hofstede ende 't land gelegen in de prochie van Poperinge, geschiedende dezen pagt voor eenen tijd ende termijn van negen naer een volgende jaeren omme daeranne handslag te doen te Bavo 17c en tagentig

voorders omme te godspenninck agt stuivers

ten hoofdcleede vijf gouden Louysen gereed betaeld

ende van principaale jaerlycksche heure de somme van vier en twintig ponden parisis brabants courant geld van elk gemet,

dien den huurder met de groote ende gelegentheid hem moet content ende tevreden houden bij den heer verhuurder verobligeert te zijn, aen traditie van landmaete als zijnde verhuurd den hoop ende wicke, *(den hoop ende wicke wilt gewoon zeggen 'alles samen zonder na te meten')*

den huurder zal moeten de landen laboureren en cultiveren in rechte note ende drigte *(drigte of drichte is gewoon het traditioneel bewerken van het land, ploegen, eggen, zaaien of planten)*

ingevolgens ende naer den inhouden van de costume der situatie van de verpagte landen, den huurder en zal niet vermogen uit te trekken eenige uitlopingen ofte uitschertelingen nogte die te mogen kandaleren zonder het expres consent van heer verpagter, den heurder zal jaerlijks 't zijnen koste moeten doen verleggen twee honderd booten glooi *(glooi of gleyschoven : bundels stro op het dak)* gange van Poperinge met al de toebehoorten,

den huurder zal moeten onderhouden gedurende zijnen pagt de huizingen ende edifitien van veursten, staeken, plakken ende wazoenen pagtersche wijze, als onverminderd des jaerlijks pagt,

den huurder en zal niet vermogen te zaeyen **twee witte wintervrugten** naer een op peine van pagtbraeke,

Den heurder zal jaerlijks moeten leveren zonder afslag als vooren twee koppen volwassen kiekens.

Den heer verhuurder zal vermogen te planten ende stellen t'allen tijde hem believende , zonder intrest te moeten presteren, den pagter zal die moeten onderhouden van wapenen ende bevrijden tot dat zij buiten staete zijn van perykel van schaede der beesten, immers maer tot twee jaeren,

't craeyenest ende de spaanders van de houtten die den heer verheurder zal believen te vetten zal blijven in eygendomme vanden pagter in recompense van t'vullen der putten,

Den pagter zal ook verobligiert zijn jaerlijks te voederen op de grazerie van zijn gebruik al 't scheurmest onverminderd als vooren,

Den heer verpagter verobligiere hem benefens den pagter te leveren op de grazerie van de verpagte landen vier mudden assen binnen de eerste drie jaeren van dezen pagt allen zonder recompense

Van wederzijden, den pagter zal vermogen te vellen de bollaerden, zoo iepen als andere ende appelboomen als die doodgaen behoudens pooten ofte andere boomen daerinne plantende zonder recompense

Aengaende den hout ende mestprijs zal oversien zijn ende zulks als er bevonden werd zal den pagter den prijs van diere moeten betaelen ten geliefte van den heer verpagter,

int onderhoud en volkomminge van al 't gonne voorschreven, hebben de verpagter ende pagter respectivelijk verobligiert hun persoonen ende goederen present ende toekomende, genoemd bij dezen procuratie aen ende elken toonder dezer

mitsgaders ende bij gebreke van betaeling der jaerlijkse pagte,

dies t'eerste jaer vallen zal baefmisse 17c vier en tagentig,

thunnen laste te gedoogen condemnatie volontaire vvoor alle jugen,

alles onder belofte ende verband als naer regte,

aldan gedaen ende gepasseerd voor mij notaris voornoemde ter presentie van sieur Carotin

ende Joseph Schabaille, getuigen hiertoe gevraagd

die de minute dezer onder mijn notaris berustende, benefens de comparanten ende mij notaris hebben ondertekend

tot Eecke dezen **17de 7bre 1782** (17 september 1782)

't hoofkleed en is niet betaeld behalvens een croonstuk daer op

Quod attestor

Paarden verdwenen

Op de 17de augustus 1791 komt er een inspectie van de aangeslagen goederen, men heeft immers 'gehoord' dat twee van de drie paarden 'verdwenen' waren. Het zijn de wetschepenen Werkyn en Van Renynge de Voxvrie, die deze inspectie mogen gaan uitvoeren.

En effectief alles is er nog ... ter reserve van twee merrie peerden, dry deel maeckende van de geseyde inventaris, met alleenelyck eene aldaer bevonden werkende op het veld, met eenen wit en rood swart van haire, wanof de geseyde Schabaille interpellert sijnde geworden, waer

de twee andere sich bevonden gedeclareert heeft dat het eene oud twee jaeren ende swart van haire vercocht was voor de gedaen saisie, aen eenen vremden persoon sonder indachtig te wesen aen wie ende voor wat prijs,
ende dat het ander wesende **een merrie cachtel** oock is vercocht teworden naer doen van de saisie voor den prijs van achthien fransche croonen aen iemand van Vrankryck, sonder de cooper ofte makelaer te kennen ende mits de betaelynge in billietten is gepresenteert.
Voorder heeft den voorgeschreven Schabaillie nogh verclaert datter eene van de dry gesaisierde peerden was competerende aen **Frans Mahieu** *en deze had het paard natuurlijk slechts uitgeleent en het moest dus terug.*
Om één en ander te controleren neemt van de knecht Frans Lehaye een verklaring af:

Verklaring van Frans Lehaye

Den onderschreven **Frans Lehaye filius Joannes**, jongman,
oud beth dan een en twyntig jaeren,
dienstknegt ten huysse van Emmanuel Schabaillie, landsman in den Eekhouk der jurisdictie van Poperinge,
certifieert en attesteert bij desen voor waeragtig
dat hij op den 21 july lestledent ontrend den avond vernomen heeft uyt den mont van Joseph, een des kinderen van dito Schabaillie, oud seven à acht jaeren
dat ten selven dage de goederen beschreven waeren van de voornoemden Schabaillie
dat hij goede memorie en kennisse is hebbende
dat ten voornoemde dage van den 21 july 1791
ten stalle van den geseyden Schabaillie sig bevonden drye merrie peerden al zwart van haire, wanof eene hebbende een wit teeken op het hoofd, oud is thien à elf jaeren,
het tweede wesende oud be'th dan twee jaeren ook met een wit teeken op het voorhoofd, wanof het hoorne der agter voeten ook wit is ende alsdan gequest was door verhitheyd van de zaele ofte cusseneel aen de ruggrate,
ende het derde wesende een cachtel van seshien of achthien maenden ook geteekent met een wit teeken op het voorhoofd,
dat het voorder van zijn kennisse is dat drye of vier dagen naer het doen het beschrijf ende saisie der goederen van den gemelden Schabaillie vertransporteert is geweest sonder te connen seggen door wie,
het peerd van beth twee jaeren oud, dat hij naerdien heeft hooren seggen dat het selve was tot Eeke ten huysse van Scheys, zwaeger van dito Emmanuel Schabaillie, woonende op het neerhof van het casteel der prochie van Eeke,
certifierende daer en boven dat het cachtel drye of vier dagen voor den aflaet van portiuneula lest, s'morgens ontrend den vijf à ses uren, nog in het stal was, vermits hij tselve gesien heeft daer voor passerende,
nemaer naedien gegaen zijnde tot braken een inleg van hommelmel, heeft hij aldaer sien passeren sekeren **Joannes Billiau**, woonende in het gebeurte van Emmanuel Schabaillie aen den onderschreven wel bekend, den welken tselve cachtel wegledende naer den cant van d'herberge genaemt St. Eloy,
wesende ook van zijne kennisse dat dito Schabaillie twee à drye quart uere te vooren uyt den huysse vertrocken was,
waerschijnlijk met voorig arrangement ofte gesprek met dito Billiau om malkanderen te vinden, zoo nogtans dat d'huysvrouwe ende kinderen van den naegeseyden Schabaillie al thuyss waeren voor s'onderschreven vertrek om te werken in den inleg van hommelmel,
dat hij naedies vernomen heeft uyt eene der cleyne kinderen van dito Schabaillie dat het vermelde cachtel vercocht was geworden op de feeste van Cassel voor thien guineen in spetie de

welke hij ook vestaen heeft te hebben ontfangen geweest door den vermelden Schabaillie sonder te connen seggen door wiens handen hij tselve geremitteert is geweest ende alsoo hier af versoght wierde acte heeft den onderschreven de selve verleent omme te dienen als nae behooren met belofte van al het gonne voorschreven onder eede te affirmeren voor alle jugen ende wetten aensogt zijnde

Binnen Poperinge desen 14de ougst 17c een en tnegentig

Toorconde

Tmarcq van + Frans Lahaye

Ons present J. Van Couter

Cornelius Pannekoucke

Op basis van deze verklaringen brengt Victoor alweer een requeste voor de rechtbank van Poperinge waarbij hij stelt dat het

.... blijkt dat den voornoemden Emanuel Schabaillie bij notoire infractie van de handt van justitie ende in prejudtie der gedaen saisie twee der gearresteerde ende gesaisierde peerden heeft bestaen te vertransporteren, zonder consent van justitie, nochte van partye... *en zo iets wordt normaal beboet met een boete van dertig ponden parisis.*

En dus stelt hij dat Schabaillie volgens de ordonnantie dient plichtig gehouden te wesen van nachtdiefte.

Maar ook vraagt hij, ... omme middelertijd te voorkomen diergelycke strafbaere excessen ontrent de voordere gesaisierde goederen, ende geconsidereert de difficulteyt daer te doen sequestratie der resterende goederen

*te moghen ten huuse ende hove van dito Schabaillie doen bevelen ende recommanderen **de wetteboden door den officier** daertoe competent*

Wat zoveel wilt zeggen, of daar op de boerderij geen wachten kunnen gesteld worden die dienen op te letten of daar niets meer verdwijnt.

ende beth voorts den selven compelleren van de twee vertransporteerde peerden te redintegreren ... en dat de paarden dienen terug gebracht te worden.

Victoor krijgt nog een gelijk van de rechtbank. En dat is nog niet het einde van zijn requesten.

Requeste tot verkoop van de vruchten

*Op de 29ste ougst komt er een nieuwe requeste van Victoor waarbij gesteld wordt dat de vruchten beginnen rijp te worden gevraagd wordt ... omme te voorkomen alle perykel van deperissement ofte verlies de gesaisierde ougstbaere vruchten op den acker ... ende aangezien dat Schabaillie onder andere van een peerd hadde ontmaekt, ... *voelt Victoor is verplicht te verzoeken om 'wetteboden t'sijnen huuse te permitteren' en dit tot dat de voordere gesaisierde op te doen lentevruchten ende andere alsnogh op de landen der voorseyde hofstede te bevynden publykelick ende ala hausse vercocht worden.**

En ook deze 'requeste' wordt bij Schabaillie thuis besteld door de deurwaarder G.B. Desnick

De vruchtenten velde worden verkocht en dat brengt blijkbaar goed op want we lezen in een volgende bescheed:

Het blijkt ten processe als dat den verweerder op het versouck van den heesscher geconsenteert heeft in de verwooynghe van zijnen vruchten staende op den acker,

van welke gemaakt ofte vercocht is geworden **voor de somme van een duyst vijf hondert tseventigh ponden vier schelen ses ponden paris**

En deze som kan dus dienen om 'heesschers pretentien' te betalen.

Er komt immers ook een regeling op het vlak van de 'pointingen' en de grondbelastingen die de huurder ter ontlastinge van den heesschre' reeds betaald had.

En daar uit blijkt dan weer dat het 'consequent is dat den heesschere daer mede niet alleenlijck voldaan en is voor de verachterde jaeren pacht, nemaer oock dat hij zijne vesekerthede of borg vynt voor dit loopende jaer pacht.

De verweerder, Schabaillie neemt zelf alle kosten van het proces op zich. Als voorwaarde stelt hij natuurlijk dat de heesscher niet alleenlijck en sal hebben te weiren de by hem gestelde garden ofte wetteboden,

nemaer oock te slaeken de clachten ende saisien op s' verweerdere goederen door hem gedaen op pene van alle kosten, schaeden ende intresten bij den verweerder daervoor te lijden, waer toe hij van alwie voor alsdan is concluderende met kosten.

Victoor neemt dan ook aan dat hij als verhuurder in de toekomst de pointingen zal moeten betalen.

En om deze conclusie kracht bij te zetten, voegt Schabaillie de onderstaande getuigenverklaring bij van drie personen die bij de verpachting aanwezig waren en die kunnen getuigen dat vanaf het begin van de pacht de pointingen ten koste van de eigenaar waren.

Uiteindelijk geraakt men dus akkoord en aanvaard Victor de huurvoorwaarden zoals deze door zijn voorganger, Lebbe, opgesteld werden.

En men concludeert:

Op het fundament van alle welcken naer rejectie van al het gene bij s' heesschers geschrifte van rejectie opgehaelt als frivol, impertinent ende ongefondeert den verweerdere persisteert ende concludeert te moeten gestaen met sijne gedaene offers hier vooren

Mits welken doende – J. Carpentier adv. J.J. Ghelein proc.

Getuigenverklaring

De onderschreven declareren ende certificeren, gelyk sij declareren ende certifieeren bij desen dat sij present waeren als waneneer dat Emanuel Schabaillie was pagtende eene hofstede in Poperinge jegens sieur Joannes Lebbe tot t'geseyde Poperinge, tot vier en twintig ponden paris brabants coruant gelt van yder gemet, ende andere conditien al gedregen bij pagtbrieve, behoudens van door den verpagter te betaelen ende al te dragen alle pointinge ende andere impositien sulcx als die gebragt sij nen sullen worden op de selve hofstede, soodanig dat den pagter niet getaelende de gezeyde vierentwintig ponden par gemet vrij was van alle pointinge, van de geseyde hofstede, t'welke deugdelijk heeft geconditioneerd geweest tot Eeke den 17 september 1782

Twelcke wij zullen seggen ende alsoo declareren met eedt voor alle jugen aensogt sijnde, depost was nog geseyt in dien den pagter liever hadde de pointinge te betaelen soude hij maer moeten betaelen aen dito Lebbe verpagter tot seventhien gelyke ponden brabants coruant gelt van t'gene, aldus dit verleent om te dienen daer en waer het behoort

Tot Eecke desen 22ste Oust 1791

Tmarcq van Joannes Debrock – 't marcq van Pieter Bats

Present L. Guwy

Voor zover dit proces.

*Het koppel Jan Baptist Victor en Van Isacker, kreeg eveneens een kind, geboren op de 15de februari 1792 werd het **Jan Donatus Victor** gedoopt. Dit zootje overleed echter reeds op de 30ste juni 1792.*

In zijn recent boek 'De bezetting, plundering en bevrijding van Poperinge – 22 oktober – 16 november 1793' noteert Franz Denys het volgende over de aangifte van de schade die Victoor geleden heeft, toen de Fransen Poperinge 'veroverden' en plunderden:

Victoor J.F. – vijf onderbedden en seven caffè hoofdenden met 3 sarsen, 5 vierketels, een tartepanne met een styckyser en een pas-yser 13, gebrandt hout voor 28, drie jack en een rock en ander catoen 16 – 00 – 00, acht hemdes 19 – 00 – 00 *wat dus een totaal maakt van 105 pond.*

*In de volkstelling van 1796 wordt **Jan Baptist Victoor** landbouwer genoemd, en nu heet zijn vrouw wel **Barbe Van Isacker. Dominique en Louis Lebbe** zijn de kinderen.*

*Verder wonen er nog **Guillaume Leurin**, ex-recollect,*

***Martin Lebbe**, 63 jaar en broer van de overleden eerste man Jan Frans.*

***Virginie Van Cellen**, 18 jaar en de maarte*

*en **Charles Louis de Planque** - 20 jaar oud - hij was er hovenier.*

In mijn werk 'Een kroniek van Poperinge 1800 – 1815' had ik het al over Jan Victoor en dit stuk neem ik hier nog eens over.

15 ventose jaar 10 – 6 maart 1802

Het jaar 10 van de Franse Republiek, één en onverdeeld, de 15de ventose,

10 uur in de morgen etc. verschijnt op het stadhuis, de burger **Bertin Corneil Louis Lebbe**, landbouwer in deze gemeente,

dewelke verklaart dat **Jean Victor**, hopkoopman binnen deze stad, weigert om de hop te leveren die deze laatste aan de comparant op de 7de van deze maand, verkocht heeft en die gewogen is geworden op de weegschaal van deze stad, op de 12de zoals hij bewijst bij acte van interpellatie en protest gedaan bij de notaris Ghelein, residerende binnen deze gemeente, op de 14de van deze maand.

Daarbij werd 14,40 frank kooprecht toegekend, 1 frank voor protestrecht en 1,54 frank oorlogstaks zoals bepaald bij titel 4 artikel 3 van de regeling van deze stad.

Daarbij wenst hij nu de hop in de aanwezigheid van de burgemeester en de griffier (*hij zal wel de secretaris bedoelen*) van deze stad te confisceren en zolang in een lokaal te plaatsen tot de zaak opgelost is.

Daarbij wordt geconstateerd dat er zeven balen hop zijn met de nummers: 1; 2; 31; 87; 174; 84 etc allen samen wegende 1466 kilogram, zoals wegegeven op een certificaat afgeleverd door de burger **François Benoot, beëdigd weger** van deze stad op datum van de 12de van deze maand, en geregistreerd door Bughin die als recht 1 frank verkregen had en 10 centiemmen oorlogstaks.

De burgemeester, na in aanwezigheid van de genoemde Lebbe, geconstateerd te hebben dat de 7 balen hop er effectief waren, en dat dit de hop was die de genaamde Victoor verkocht had, slaat deze hop in het magazijn aan.

De kosten van de confiscatie worden bepaald op 12 frank conform aan het decreet van de 5de december 1678.

Deze voorgaande akte 'bewijst' enigszins dat Jan Baptist Victoor dus effectief hoppekoopman was.

*In het 'Memoriael van Reninghelst door koster P.L. Cuvelier' lezen we op **de 7de januari 1811** dat zijn familieleden van Reningelst, we nemen immers aan dat het effectief over familie van hem gaat, het zwaar te verduren kregen.*

Den 2 dito heeft men geligt de weduwe van Franciscus Victoor met haere dogter Francisca.

Tot Poperinge was de gevangenis vol zulcke ongeluckige menschen. Men haelde koeyen en meubels af.

Op de 11de januari zijn ‘Vier soldaten gaen vernagten ten huysen van dito vidua (weduwe)Victoor, hebben aldaer ge-eten en gedroncken ter descretie, sig vullende met saucyssen ende carbonaden, zoo oock de twee champetters en elk nam twee bottels rooden wyn.

En dit terwijl de moeder nog in de gevangenis te Poperinge zat. De reden waarom men haar daar had vastgezet blijkt uit het vervolg. Haar zoon Eugenius die immers opgeroepen was voor 't leger, was ondergedoken.

12 januari 1811

Den 12 dito heeft men dry susters afgehaelt van den verdoken **Eugenius Victoor**, wiens moeder nog tot Poperinge in de gevangenis was,

Item **Basilius** zynen broeder, hem de duymelingen aengevesen dat het vleesch als gemorselt van de beenen ginck, desen broeder en dry susters gesteken op eene camer in d'herberghe van **de Valcke**, zonder vier, te water en te broode.

Eene zuster van Victoor ziende den overlast aen hunnen broeder aengedaen, presenteerde haeren gedoken broeder te gaen haelen,

men gaf haer oorlof en tyd van 3 uren naer middag tot ses uren, de yzers wierden aen den gevangen broeder afgedaen, den montre op tafel geleyd, om naer verloop van tyd nog eens de tragedie te gaen beginnen en de duymen by malkander te praemen.

Ondertusschen, mogelicks om tydpasseringe te hebben, sy leyden Beuns op eene taefel om met stocken te slaen, gaeven hem vyftig harde slaegen, was daer mede nog niet gereet van zyne zoone te ontdekken; maer eenen zoone van vidua De Crock, ziende alle die groote mishandelingen die men dien ongelukkigen vader aendede, en wetende waer den gedoken schuyld, is hem gaen vertellen wat men om zynen 't wille zynen vader aendede, en is medegekomen en sig in handen geleverd.

De saeke ginck self zoo verre dat men naer alle de slaegen uytriep: steekt hem dood, steekt hem dood! Ten negen uren 's avonds arriveerde oock den zoone van de weduwe Victoor.

In dit artikel hebben we zowel het 'romantische' kortverhaal op genomen – zie vorige Doos Gazette – als een aantal harde dossierfeiten. Beiden geven ons een 'beeld' van Jan Baptist Victor, maar ik heb de indruk dat 'onze' Victor er in beide gevallen er uit komt als 'een moeilijke mens' om niet te zeggen een eigenzinnige koppigaard.

Jan-Baptist Victoor, tussen legende en waarheid.

Br.Johannes, archivaris Sint-Sixtusabdij, Westvleteren
29 december 2010

Als monnik en archivaris van de trappistenabdij van Sint-Sixtus (Westvleteren), in 1831 'gesticht' door een niet-monnik, nl. de gehuwde hophandelaar uit Poperinge, Jan-Baptist Victoor (° Reningelst 1756 + Poperinge 1832) ben ik natuurlijk verrast en geïnteresseerd dat Jan-Baptist Victoor in Doos Gazette zo ineens in het zicht komt. In onze eigen historische bronnen komt Jan-Baptist Victoor vooral ter sprake vanaf zijn kluizenaarsbestaan hier op de Paterhoek sinds einde 1813, begin 1814, tot hij in de zomer van 1831 een paar trappisten van de Catsberg als de eigenlijke 'stichters' ontving. De diverse bronnen spreken steeds over Jan-Baptist Victoor als 'de rijke hophandelaar' of 'een rijke burger' van Poperinge.

Nu, over zijn leven vóór 1813 zijn wij nauwelijks geïnformeerd. Franz Denys heeft daar in de loop van de jaren reeds heel verdienstelijk onderzoekswerk rond gedaan, en ook hier in huis zijn – vooral sinds het begin van de 20^e eeuw – door opeenvolgende 'archivarissen' pogingen gedaan om meer te weten te komen over Jan-Baptist Victoor tussen 1790 en 1813.

De informatie die Guido Vandermarliere nu in Doos Gazette meedeelt is dus zeer welkom, vooral omdat ze – zo vermoed ik toch – een heel realistisch beeld oproept van deze rijke hophandelaar. Wij hebben hier in huis altijd het gevoel gehad dat – om velerlei redenen – het beeld van Jan-Baptist Victoor in onze eigen ‘geschiedschrijving’ uit het midden van de 19de eeuw nogal tendentiekus was. Ik denk nochtans dat we vooral gebaat zijn met de historische waarheid, de realiteit zoals ze echt was - in zover die uit het bronnenmateriaal te herkennen is. Het dossier van juli 1791 dat in Doos Gazette geëvoceerd wordt - het proces tussen eigenaar Jan-Baptist Victoor en pachter Emmanuel Schabaillie – schetst ons in elk geval een heel realistisch beeld van een harde commerciant die op zijn rechten (?) stond. Ik wil - om het plaatje nog iets in te kleuren – toch een paar vragen stellen, en bijkomende informatie geven..

1. Vooreerst iets over het Kortverhaal van Maurits Van Vletergem, ‘De kluizenaar van ’t Sint-Sixtusbos’, dat in 1978 verscheen in de bundel van Franz Denys ‘Geschiedenis van de familie Lebbe’ waarin de auteur vroeger opzoekingswerk van p.Alberic Dubois en Oscar Fiers verwerkte. Dit kortverhaal was een literaire en fictieve reconstructie van hoe de kluizenaarsroeping van Jan-Baptist Victoor zou kunnen gegroeid zijn, een reconstructie zonder de pretentie van ‘historisch-waar’ te zijn, maar waarin wel veel historisch materiaal verwerkt is, maar tegelijk ook een aantal historische onjuistheden ingeslopen zijn. Misschien mag ik daar even op wijzen, het kan maar helpen om de historische ‘setting’ beter te begrijpen.

- *‘Op een dag in mei van het jaar 1784 stapte Jan Victoor.. door de Koekuitdreef. Hij had de stad Poperinge pas verlaten’..*

Historisch gezien sluit ik dit niet uit, maar het lijkt mij onwaarschijnlijk dat Jan-Baptist Victoor in 1784 reeds in Poperinge woonde. Volgens mij was hij toen nog woonachtig in Ieper. Dat zou afgeleid kunnen worden uit wat ik vond in:

Ph. Van Hille, ‘Poorterboek van Poperinge 1568-1796 – Magistraat van Poperinge 1568-1793’, 1969, p 160:

‘Victoor Jan Baptiste, fs François Ignace en Marie Vandromme, echt. Cornelia Barbe Françoise Vanysacker, wedwe van Jan Frans Lebbe. Victoor geb. te Reninghelst. Victoor renonceerde aan de poorterie van Yper op 12-2-1791. Hy wordt ceurbro Pop. op 12-5-1791. Zyne vrouw was en bleef ceurz. Pop., 463/2, 258v, 463/3.’

Jan-Baptist Victoor was dus ‘poorter van Ieper’ tot het moment van zijn huwelijk, en vanaf zijn huwelijk ‘ceurbroeder van Poperinge’..

- *‘Jan Victoor.. werd hem ook een zoon geboren, die echter 6 maanden later stierf’.*

Dat klopt, maar dankzij Franz Denys weten wij dat Victoor en zijn vrouw nog een tweede kind kregen dat kort na de geboorte stierf.

Reeds op 1/1/1995 communiceerde Franz Denys aan mijn voorganger, br.Alfons, de volgende gegevens:

‘Over het tweede kind van Jan-Baptist Victoor. Parochieregister overlijdens van Reningelst:

‘6 april 1794 hora secunda post meridiem obiit in Reningelst aetatis 10 dierum Cornelia Barbara Vicoor filia Joannes Baptista et Cornelia Francisca Barbara van Isacker et postridie sepulta est per me pastorem; get. Van Alstein’.. De geboorte-akte heb ik niet opgezocht, vermits dit kind slechts 10 dagen geleefd heeft. Jan-Baptist Victoor, was hij naar Reningelst gevlucht voor de oorlog? Maar Reningelst was toen nog woeliger en onveiliger dan Poperinge en voortdurend het voorwerp van aanvallen en plunderingen van Franse soldaten! Het ging er even benauwd aan toe!

Resumeren we even: Jan-Baptist Victoor huwde op 17/1/1791 op 34-jarige leeftijd met Cornelia Francisca van Isacker die net geen 40 jaar oud is.

15/2/1792 geboorte eerste kind te Sint-Bertinus, Jan Donatus, + 30/6/1792.

27/3/1794 geboorte tweede kind te Reningelst, nu is Cornelia Francisca 43 jaar.'

- *'Dertig jaar later, in 1814.. Dan maar op de Catsberg gepoogd..'*

Dit is historisch zeker onjuist, want het trappistenklooster van de Catsberg is maar in 1826 gesticht. In 1816 was het trappistenklooster van Le Gard (nabij Amiens) gesticht, en Le Gard stichtte op zijn beurt in 1826 het klooster van de Catsberg. In de Catsberg was er die eerste decennia als overste een prior (en nog geen abt, dat was maar vanaf de verheffing tot abdij).

Tot zover een paar aanvullingen bij het Kortverhaal.

2. Rondom het proces tussen Jan-Baptist Victoor en Emmauel Schabaille dd.

20/07/1791.

Blijkbaar heeft Jan-Baptist Victoor - door zijn huwelijk op 17/1/1791 met Cornelia Francisca Barbara van Isacker – een eigendom (een hofstede op de Eikhoek) geërfd van haar eerste echtgenoot, nl. Joannes Franciscus Lebbe (+ 1789), die verpacht is aan Emmanuel Schabaille. Het pachtcontract was in 1782 afgesloten tussen de toenmalige eigenaar, Joannes Franciscus Lebbe en de toenmalige en huidige pachter, Emmanuel Schabaille. Jan-Baptist Victoor houdt zich dus blijkbaar niet aan de huurvoorwaarden zoals die 9 jaar eerder waren overeengekomen..

3. Wat betreft de hophandel van Jan-Baptist Victoor: kunnen we ons daar iets bij voorstellen? Ja toch wel, en opnieuw dankzij Franz Denys. In zijn boek (uit 1989) 't Zwerdhoef: Hector Lebbe, Albert Denys en families' gaat hij op p. 361 in op de hophandel begonnen door Jan-Baptist Victoor en later verder gezet door zijn stiefzoon Frans Dominique Lebbe. Ik citeer Franz Denys:

p 361 (Over de landbouw en de hophandel)

'Eeuwenlang zijn de Lebbe's landbouwers geweest, eerst in de Lyssenthoek en dan in de Eikhoek en de Hamhoek langs de Krombeekse weg. De plaats waar de hofstede van Frans Dominique Lebbe (de stiefzoon van Jan-Baptist Victoor) zou gestaan hebben, kan men nu nog nagaan op oude stafkaarten.. Frans Dominique's stiefvader, Jan Baptist Victoor, was hophandelaar. In 1818 liet hij de hophandel over aan zijn stiefzoon zodat deze laatste voortaan twee beroepsactiviteiten had. Bij zijn zonen worden deze dan weer gesplitst: Charles, de oudste, neemt de hophandel over, maar blijft ook nog landbouwer, terwijl Benoît de hoeve overneemt. Dit was in 1854.

Het stadsarchief van Poperinge bezit nog een register die ons zeer veel inlichtingen kan verschaffen over de hophandel. Het is reg. 320/2 'register van de hoppe van Poperinghe die gelood is beginnende met den 9sten van september van het jaar achttien honderd en acht met naam van verkooper en kooper en van zijn waren, P.Fr.Benoot.'. Het verloop van de hophandel beschrijven van Jan-Baptist Victoor, Frans-Dominique, Ch. en Georges Lebbe van 1808 tot 1914 is een reuzewerk, dat ik bij voorkeur aan een jonge geschoolde kracht, die ook met een computer kan werken, overlaat. De gelode hoppe is zowel aan boeren aangekocht als aan brouwers voortverkocht. Enkele voorbeelden:

24 sept. 1808, Jan-Baptist Victoor aan Duquesnoy te St Omaars..

3 oktober 1808, Joannes Louis Beeusaert, Eeckhoek aan Jan-Baptist Victoor..

De inventaris van het sterfhuis van M.T. Vantours, opgesteld op 20 juli 1833 en volgende dagen, geeft ons nog en beter inzicht in de zaken van de landbouw en hophandel.

Leningen buiten de handel:

Leningen aan brouwers en handelaars te Rijsel, Quesnoy, Wazemmes, Wazimont en Lambersart, samen: 36.600 fr.

Leningen aan eigenaars, landbouwers en landslieden te Poperinge, Westvleteren, Reningelst en Zuidschote, samen: 15.005 fr. De rente was gewoonlijk 5%.

Vorderingen wegens koophandel in hoppe, volgens het grootboek begonnen in 1807 [tot 1818 dus vooral Jan-Baptist Victoor..]:

aan brouwers te Westouter, Houthem, Noordschote, Leysele en Loo, 3.930 fr.

aan brouwers in Frankrijk: te Fauquembergues, Herbelle (?), Arieën, St Omaars, Liere, Wavrans, Boulogne, Renescure, Aveskercke, Théroouanne, Novient, Audruicq, Amette, Rijsel, Delette, Anquin, Thiennes, Rubrouck, Arques, Mesnil, Nedonchel, Blessy, Douai, Zuydkercke, Wizernes, Bourbourg, Esquerdes, Pérenchies, Seclin, Quesnoy, Lambersart, Wascailles, Poyecques en Watten: 114.958 fr. Van deze vorderingen waren er 32 voor een bedrag lager dan 1.000 fr., 11 voor een bedrag tussen 1.000 en 1.999 fr., 9 voor een bedrag tussen 2.000 en 4.999 fr. en 10 voor een bedrag hoger dan 5.000 fr. Er waren ook waardeloze en twijfelachtige vorderingen, die alleen pro memorie geboekt staan voor een bedrag van 84.444 fr.

.. Wie weet voelt iemand zich geroepen om dat Register 320/2 verder uit te pluizen?

De oorlog van Maurice Rossey – Deel 5

Het eindoffensief

September 1918. De Duitsers zagen een voor een hun bondgenoten achteruitgaan en capituleren en in hun eigen land dreigde hongersnood en revolutie.

Foch, beroemde Franse generaal, was sedert enige tijd aangesteld tot opperbevelhebber der verbonden legers. Alles liet voorzien dat er toch eens een einde zou komen aan de reeds vier jaar durende slachting.

Wij lagen dan dicht bij Krombeke in barakken op de hoek langs de Kruisdreef en de Roggestraat, niet ver van de hoeve bewoond door Kam. Kesteleyn, vader van Tuur, en sedert de oorlog door E. Berten. Op een morgen moest alleman met al zijn getuig het slagveld op. Ik bleef om de keuken in veiligheid te brengen en ging bij Achiel Bruneel, zinkbewerker en velomaker, vader van Alberik, paard en kar vragen. Hij gebruikte die, als zoveel anderen, om bier en wijn te gaan halen in Frankrijk. Ik voerde onze keuken bij J. Rommel te Oostvieteren, waar wij goed thuis waren. Enige minuten voor ik in Krombeke terug was, hadden de Duitsers, voor de eerste keer van heel de oorlog, enkele obussen met schrapnels afgeschoten op ons dorp, gelukkig ± 100 meter te kort en zonder schade te veroorzaken.

Na thuis een en ander eten meegenomen te hebben ging ik de compagnie achterna in de voorste lijn. Daar bleven alle troepen samen in alarmtoestand. Op 28 september te 2 uur begonnen alle kanonnen te blaffen dat horen en zien verging en 't duurde juist drie uren.

Om 5 uur was het "l'heure H" en "en avant!" Het was zeer lastig: alles was kapot, geen enkele weg, overal obusputten, alle brugjes en tunnels aan stukken, maar geen Duits te zien!

Op een bepaald ogenblik kwamen we aan een houten noodbrug, gemaakt door onze genie: aan elke zijde twee "caissons" naast mekaar, de ene die reeds hun obussen hadden afgeleverd, aan deze kant twee die vooruit moesten naar hun artillerie en niemand kon weg.

Met de regen die er nog bijkwam moest het offensief stilgelegd worden om eerst de aller noodzakelijkste maatregelen te treffen om vervoer en versterkingen aan te brengen. Best dat de vijand reeds aan het wijken was. Anders zou het daar een verschrikkelijke slachting geworden zijn!

Wij waren dan ter hoogte van het bos Houthulst, dat grotendeels door het 24^e linieregiment veroverd werd.

Wij kwamen op rust langs de grote baan bij “Het zwart Peerd”, zeven, acht km. van Veurne. Van daar kon ik naar huis gaan. De Fransen die daar nog waren, kwamen op mij toe en ik moest met hen wijn drinken.

Zij kregen die altijd met hun bevoorrading en noemden hem: “le vieux pinard de famille”. Ze huldigden mij als de vertegenwoordiger der “petits Belges”, die het bos van Houthulst heroverd hadden.

Onze rust was van korte duur. Wij moesten verder. De voorbereiding tot “l’heure H” duurde ditmaal slechts vijf minuten. Wij vormden de reserven van het 8e infanterie en na een tijdje kwamen die mannen ons tegen met krijgsgevangenen. Dan zagen wij ook een Duitse “ballon captif”. Zulke ballons hadden wij ook. Ze dienden als observatiepost om de vijandelijke bewegingen gade te slaan. Wij wensten dat onze beroemde vliegenier **Willy Coppens**, die er reeds veel vernietigd had, op zou dagen en inderdaad daar was hij reeds en

na een paar minuten stortte het spiontuig brandend naar beneden.

Bij een korte stilstand vroeg ik aan Vervaecke: “Indien ik sneuvel, wilt gij zorgen dat ik in Krombeke gerake?” “Waar gij nu aan denkt,” zei hij. Doch ik hernam: “Het kan ieder ogenblik gebeuren.” “Ik zal het doen, maar gij moet eerst beloven voor mij hetzelfde te doen, tzt. naar Kortrijk,” was zijn beslist antwoord.

Wij gingen maar traag vooruit. Overal liet de vijand mitraljeuzenesten achter die ons tegenhielden en eerst door onze artillerie moesten vernietigd worden. Toch gebeurde het eens dat wij te ver vooruit waren, toen wij in een lage weide onder hoge populieren te rusten lagen, werden wij beschoten door onze eigen kanonnen!

Per telefoon verwittigd, was het gauw gedaan. Plots zagen we uit de schouw van een nabijgelegen hoeve rook opstijgen. De officieren vroegen of er niemand van ons uit die streek was, doch er was niemand. Amedee Vanoverschelde van Lichtervelde ging er met een vriend naartoe en vonden er enige bewoners die uit hun schuilhoek gekomen waren. De burgers

waren immers door de Duitsers opgejaagd tot Torhout en verder. Een beetje verderop kwamen de eerste mensen naar ons toegelopen. Ze dachten eerst dat wij Engelsen waren met onze khakikleren, maar toen zij hoorden dat wij Vlaams spraken, bestormden zij ons met allerlei vragen: “Menere, is onze Kamiel nog mee of onze Ciriël of Sarel?”

Doch wij moesten vooruit en zulks in zekere rangorde. Opeens kletste weer mitraljeuzevuur op ons los uit een naburig bosje en iedereen zocht beschutting in de gracht. De staf van het bataljon en onze officieren kropen in twee onbewoonde huizen aan de overkant. Met moeite waren we daar enkele minuten binnen of een salvo van obussen kwam op onze schuilplaatsen terecht. Ik zat gehurkt in een hoekje en was ongedeerd, doch Vervaecke die rechtstond te praten met Lt. Wilkin riep: “Je suis blessé, moi!”

Ik sprong recht bij hem en hij legde een stukje “brisant” van vijf, zes centimeter lang en twee cm. dik in mijn hand. Het kwam uit zijn rug en was nog gloeiend warm. Hij liep seffens naar de dokter in het andere huis, waar ook gekwetsten waren. Door het geweldig schrikken, moest ik ineens naar bachten, liet mijn boeltje van mij afvallen en al over een in de gang

doodgeslagen soldaat haastte ik mij naar de W.C. Ik was er nog maar pas toen men mij bij mijn naam riep.

Ik spoedde mij en voor het huis stond mijn overste zich aan te kleden in de plassende regen. Hij had een simpel verband rond zijn lijf gedaan. “Kom een eindje mee met mij en laat uw ransel hier maar liggen,” zei hij.

Dat gebeurde op het gehucht “Turfhouwe” tussen Torhout en Lichtervelde. We gingen een eind de weg terug en trokken algauw door de velden in de richting van het huis van een overweg-bewaker. Onderweg moest hij dikwijls op mijn schouders leunen en zag er echt lijdend uit. In het huis bezette ik de vensters met tarwestro en van het paneel ener deur maakte ik een vuurtje. Daarop verwarmde ik de weinige koffie die ik nog had en at mijn laatste bete brood op. De gekwetste legde zich neer op een blote ressortbak en ik dekte hem met mijn deken en een paar zakken die ik het huis gevonden had.

“Leg u maar nevens mij,” zei hij, maar ik durfde niet uit vrees dat hij misschien wel erg getroffen was. Toen hij evenwel ingeslapen was, sloop ik voorzichtig naast hem. ‘s Morgens maakte hij me zelf wakker en hij was veel beter en had honger, doch wij hadden niets! Ik ging buiten en zag in de verte iemand gaan. Met de verrekijsker konden wij goed een man met een zakje op de rug onderscheiden. Wij riepen hem maar hij ging zijdelings weg. Ik haalde mijn geweer en schietensgereed trok ik er naar toe en wenkte hem. Nu kwam hij op ons af. Hij had twee Duitse broden in een vaderlanderke en wij waren gered.

Door die man kwamen we ook te weten waar onze keukens ongeveer konden zijn, namelijk met enkele bijeen in een krijgsgevangenkamp ergens niet ver van de Gete. Daar konden we dan eten en drinken naar hartelust. Vervaecke zei me: “Blijf hier tot vanavond en ga dan mee met de keuken terug naar de compagnie. Ik ga mij nu laten verzorgen in een hospitaal en zal trachten in Kortrijk te geraken.” Een paar dagen later vertelde hij me hoe hij liftend in het hospitaal te Hoogstade geraakte, waar hij vernam dat hij tot kapitein bevorderd was.

Dan naar het magazijn der officieren in Izenberge, waar hij een ster liet bijzetten op zijn kragen. Vandaar naar mijn huis, waar mijn ouders met vreugde vernamen dat ik er nog bij was. Verder naar Poperinge, doch Kortrijk vond hij nog bezet. Terug in de compagnie vernam hij dat diegenen, wier woonhuizen in de reeds bevrijde dorpen waren, voor twee dagen met verlof mochten gaan. Hij keerde terug naar zijn huis, waar hem slecht nieuws wachtte: zijn vader was gestorven. Van uit St.-Kruis zonden de officieren mij met een troepvelo om ondergoed uit hun koffers, die in Alveringem gebleven waren, alsook om de twee flessen champagne die we bij ons keukengerief achtergelaten hadden. Ik ging langs Torhout en Diksmuide naar het magazijn en vulde er een zware ransel. Dan trok ik naar huis, meer dan twee uren verder, en stopte nog wat bij voor mezelf, zodanig dat het achterwiel ophief door ‘t voorste gewicht.

Terug langs Oostvieteren, Reninge, Diksmuide en Torhout naar St.-Kruis.

Daar ontmoette ik Door Accaert, die me zei dat onze compagnie vertrokken was in de richting Oostkamp. Ik geraakte er weer bij in Hertsberge.

Wapenstilstand

Die laatste tijd waren wij reserve van een altijd vooruittrekkende divisie. Ik voelde dat het einde naderde en zegde het meermalen aan Vervaecke, doch hij geloofde het niet en zei: “Gij zult het algauw zien, morgen of overmorgen in Maldegem zitten we in de eerste lijn.”

De tiende november was een zondag en schoon stil weder. Ik was zo overtuigd dat ik naar huis schreef dat de oorlog morgen zou gedaan zijn... en waarlijk, het viel zo uit! Wij waren gelogeed bij de dorpsonderwijzer en aan de overzijde van de baan was de “état-major” van de kolonel. Een “délégué” kwam daar juist aangereden.

Deze zei iets al lachende aan de Lt.-muziekmeester, die voor de ingang stond. Ik sprong de straat over en zei aan die officier dat ik de ordonnans was van Kpt. Vervaecke, deze wist van niets, ik leende maar eventjes zijn naam, die vroeg wat er scheelde.

“Zeg aan uw kapitein, dat de Duitsers al de voorwaarden van de wapenstilstand aanvaardden en dat ze alleen vragen dat we ze niet van honger zouden laten vergaan,” was zijn antwoord.

In twee, drie sprongen was ik weg en vertelde het grote nieuws aan Vervaecke. Zo rap als de wind vloog hij naar de “état-major” om bevestiging en nu was hij overtuigd.

Onze onderwijzer die niet minder blij was, zei: “Kom eens mee, ik heb nog een paar weggestopte flessen wijn.” Hij deed mij graven in zijn hof nevens een houtmijtje maar ik vond niets. Hij nam zelf de spa over en inderdaad de flessen kwamen te voorschijn. In een vloek waren ze ontstopt en wij dronken samen en met de officieren de eerste keer van heel de oorlog! Over van blijdschap liepen wij de Straat op met het grote nieuws.

De muzikanten werden opgetrommeld, vuurpijlen werden afgeschoten in de lucht en lantaarnen werden op hoge rieden rondgedragen. In heel het dorp heerste er uitbundige vreugde. De soldaten die te lande lagen vernamen het blijde nieuws slechts de volgende morgen. De wapens vielen stil de elfde van de elfde maand te elf uur. “Moest ik nu in de eerste lijn zijn,” zegde Vervaecke, “ik zou toch zeker mijn hoofd niet meer uitsteken.” Maar ja, er waren nog slachtoffers tot het laatste uur!

Hoera! De oorlog was gedaan! De elfde november 1918 was de schoonste dag van mijn leven! De volgende dag verhuisden we naar de Leopoldskazerne te Gent, waar ‘s anderdaags de blijde intrede plaats greep van Koning Albert en zijn familie aan het hoofd van de eerste divisie, bevelhebber Lt.-Generaal Bernheim.

‘s Namiddags hadden we vrijaf en ik ging mijn broer Jerome opzoeken in het Strop. Na de eerste welkomgroeten zei hij: “Ik dacht dat ge gister al zoudt gekomen zijn,” waarop ik vroeg: “Peinsde gij niet dat ik gesneuveld was?” “0 neen,” antwoordde hij, “ik was overtuigd dat gij nog leefde!” Dan vroeg ik: “Gij zijt nu Broeder?”

“Ja,” hernam hij, “zou het wel zijn voor vader en moeder? En hoe stellen ze het?” Ik stelde hem algauw gerust

Volgens de gestelde voorwaarden moesten de Duitse legers elke dag 30 km. achteruit tot over de Rijn. Onze soldaten volgden op 10 km. afstand en één onzer divisies bezette het noordelijk deel aan de Rijn. Wij bleven nog enige dagen te Gent in de kazerne. De officieren en wij bij burgers. Daarna trokken wij naar Eeklo, Wachtebeke, Zelzate, Moerbeke tot Prosper-Polder, dicht bij Doel, niet ver van de Hollandse grens aan de Schelde.

We lagen daar in een mooie

eigendom van de “Duc d’Arenberg” waarvan een deel zich op Hollands grondgebied bevond. Het was daar overal vette kleigrond. Dat ondervond de kapitein algauw. Op een avond kwam hij te voet thuis en zei mij: “Ge zult morgen mijn fiets moeten halen, ze kan niet meer draaien van de klei. Ik heb ze in een betveld achtergelaten.”

Hij toonde mij op een kaart ongeveer de plaats. Ik vond ze en na ze gekuist te hebben, kon ik ze gebruiken om terug te rijden, Op zekere dag vroeg hij me eens bij de pastoor te gaan informeren wanneer hij kon te biechte gaan, maar hij kreeg onverwachts zijn verlofbrief en hij was weg zonder te biechten. Op 19 februari 1919 huwde hij met Marie-Thérèse Henry.

Naar Duitsland

Ondertussen was het tijd voor onze divisie om de vorige af te lossen aan de Rijn.

De 20e maart waren wij reeds in Aken, eerste Duitse stad, waar wij veel geallieerde soldaten zagen. Vandaar naar het dorp Vijnen. De burgemeester stond op de stoep van zijn mooi boerenhuis, een schone pijp met lange steel onder zijn arm zwaaiende. De officieren werden bij hem gelogeed en ons bezorgde hij een schoon kamertje bij een weduwe, waarvan

de twee zonen gesneuveld waren. Wij werden er koel ontvangen, doch wij bleven er alleen om te slapen. Anders waren we meestal in de keuken van de burgemeester. Alhoewel er daar twee meiden waren, heb ik gezien dat de huisdame zelf rauwe geraspte aardappelen bakte in een grote braadpan met een steel van ± 1 m. lang onder de arm. Aan de muur hing een lijst met volgende spreuk: "Ordnung ist des Hauses Zierde" (Orde is het sieraad van het huis). Wij waren er zeer goed, maar op de derde mei verhuisden we naar Buderich en werden gekazerneerd in het fort Blücher voor de brug van Wezel.

Hier was het echt zoals in de kazerne te Leper. De kapitein, zijn vrouw en ik hadden heel het gebouw voor ons alleen. Alles wat wij nodig hadden, eisten de chefs op met rekwisitiebons: tafels, stoelen, lepels, glazen, enz. tot zelfs grond- en tafeltapijten in "ersatz" (papieren). Een soort veldwachter haalde die bons af en liet het gevraagde brengen. Soms ook dingen die zij in hun eigen magazijn niet hadden, zoals kiekens en eieren.

De officieren hadden hun magazijn in Xanten, waar zij bijna alles tegen goedkope prijzen konden krijgen.

Eindelijk vrede

Veel reserveofficieren waren al in onbepaald verlof alhoewel de vrede nog niet bekrachtigd was. Als ze maar niet terugkeren! Inderdaad de onderhandelingen vlotten niet goed en de officieren werden terug geroepen. Allerlei maatregelen werden getroffen. Petroleum kwam er bij te pas, wellicht om het systeem van de verschroeide aarde toe te passen in geval van vooruitgang. Op een morgen zie de kapitein: "Als de Duitsers niet tekenen in de allereerste dagen, zult gij moeten naar huis gaan met mijn vrouw..."

Gelukkig kwam het zo ver niet. De vrede werd bekrachtigd op 28 juni 1919. De demobilisatie vorderde nu regelmatig en snel, de oudsten eerst. Wij rekenden uit dat wij, de klas van 1912, er zouden van af zijn op de 14e augustus. Intussen verhuisden we nog naar Marienbaum. Toen ik maar drie weken meer moest dienen, had ik nog recht op dertien dagen verlof. Vervaecke, die, zoals vroeger reeds gezegd, in Kongo gediend had vóór de oorlog, vroeg meer dan eens om er naar toe te gaan, doch zonder gevolg.

Begin 1918 mocht hij wel, maar dan nam hij het niet meer aan omdat hij hoopte op een spoedig einde van de strijd, met het vooruitzicht van te trouwen. Van uit Duitsland werd hij terug naar België geroepen om daar nieuwe soldaten te bevelen. Na de wapenstilstand waren er immers zeer veel vrijwilligers en dan de nieuw opgeroepen. Ik bleef ginder nog een tijdje omdat ik bij ieder verlof een en ander kon meebrengen tegen zeer goedkope prijs, daar hun markten immer verminderden in waarde. Te dien tijde kreeg men 2 DM. voor 1 fr. Wat later werd hun munt schier waardeloos, zodat zij bankbriefjes van 1 miljoen en meer moesten drukken. ook aan hun postzegels was het goed te merken: in 1923 gaven ze er uit van miljarden (tot 50 miljard.) markten.

Demobilisatie

Mijn laatste verlof was uit op de 13^e augustus, doch om tijdig in mijn compagnie terug te zijn moest ik daags te voren vertrekken. Na de middag geraakte ik tot Veurne met de tram, maar daar was geen trein meer. Met Firmin Baelde wilde ik bijna nog naar Nieuwpoort gaan, doch onderweg in Wulpen vernamen we dat er daar geen vervoer naar Oostende was. Daarom keerden we weer naar Veurne en overnachtten in het "Hotel de France" bij het station.

's Anderdaags opnieuw vertrekken: dan geraakte ik tot de naaste station van Marienbaum, waar ik een halve nacht in de trein sliep. De volgende voormiddag kwam ik bijtijds aan in de compagnie met mijn oude verlofbrief, om die met onbepaald verlof met verworven soldij te krijgen. Ieder ontving daarbij nog 40 dagen met soldij: deze was dan al de moeite waard, daar zij telkens verhoogd werd per chevron ofte frontstreep. De gedemobiliseerden werden per troepcamion getrokken door paarden, toen waren er nog maar weinig auto's, naar een speciale

trein in de stad gevoerd. Ik bleef nog wat achter om een en ander te kopen en toch was ik nog eerder in Welkenraedt dan de anderen.

Weerhouden door gendarmen, moest ik daar met veel anderen de bijzondere trein afwachten. Ik stapte uit te Gent en bracht daar de nacht door bij mijn vroeger logiest, een herberg dicht bij de Leopoldskazerne.

Afscheid van kapitein Vervaecke

Toen ik thuiskwam de zaterdagavond van de 15e augustus, lag er een telegram van kapitein Vervaecke, mij verzoekende zo spoedig mogelijk naar zijn huis te komen, daar hij de volgende maandag zou vertrekken naar Kongo. Met al zijn brieven die nog thuis lagen, ben ik 's zondags naar Kortrijk getogen voor het afscheidsfeest.

Zijn vader, een steenkapper, was gedurende de oorlog gestorven. Zijn moeder vroeg me wenend of ik niet wilde meegaan met haar zoon naar Kongo, waarop ik hetzelfde antwoord gaf dat ik meermalen aan hemzelf gegeven had: "Neen, mijn vader wacht op mij!"

Na de wapenstilstand waren er veel ambtenaren en bedienden te kort in allerlei staatsinstellingen. Op de orders vroeg men de compagnie -bevelhebbers om geschikte mannen voor die posten aan te duiden en telkens bood Vervaecke me zulks aan, maar ook iedere keer kreeg hij hetzelfde negatief antwoord. Zo ook de laatste maal, voorzeker wel de schoonste gelegenheid, vroeg hij me: "M. Rossey, zal deze kans nu nog niet wel genoeg zijn?"

Nochtans was hij mijn beste vriend, zonder veel woorden, en wij zouden al het mogelijke voor elkaar gedaan hebben, maar mijn vader thuis kon ik toch niet in de steek laten!

Sedert die zondag 16 augustus 1919 heb ik hem niet meer gezien tot in 1952, toen hij mij hier kwam bezoeken. Zijn gezicht was zeer slecht: hij ging voorzichtig tastend met de voeten. In de oorlog 1940-45 krijgsgevangene genomen, werd hij naar huis gestuurd met dubbele staar. Ik had echt medelijden met hem, hij, die in 1914-18 over mijn hoofd zou gesprongen hebben, zo een flinke vent en die nu zo moest sukkelen!

Ook door de onmenselijke repressie heeft hij geleden: terwijl hij in krijgsgevangenschap was, trok zijn zoon naar 't Oostfront en kwam niet meer terug!

Zonder dat hij er de minste schuld in had, werd hij niettemin door de militaire overheid op de vingers getikt. Hij heeft het mij nog geschreven, maar ter wille van zijn vrouw mocht ik er niets van laten blijken in mijn antwoord. In die tussentijd (19 19/52) bleven wij toch in betrekking met elkaar per briefwisseling. Een zijner eerste kaarten kwam uit Leopoldstad, waardoor hij me uitnodigde op onze huwelijksreis naar ginder te gaan.

Hij gaf me ook een foto van hem en zijn vrouw, met de volgende tekst erop: "A Mr. Rossey, qui m'a toujours été très dévoué, en souvenir reconnaissant! Georges - Marie-Thérèse"

In 1924 kreeg ik van hem een getuigschrift tot staving mijner aanvraag om invaliditeit toegekend te worden.

In 1964 vertelde mijn broer Jerome mij dat hij het doodsbericht van kapitein Vervaecke ergens in de krant gelezen had.

Dat zijn ziel in vrede ruste!

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Geen peerel dient bij nacht ghekocht
Geen vrysters by de keers gesocht
En geen vrouwmensch op internet gekocht

J. Cats

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

MAART

M A R T I U S.

*Men plant nu , en men int , men occulaert de boomen ,
Mensch suyvert uw gemoet van alle viesse droomen :
En plant daer in de deugt , en bidt Godt datse groeyt ,
En u van alle quast oock als de boomen snoeyt .*

Men plant nu, en men int, men occuleert de boomen,
Mensch suyvert uw gemoet van alle viesse droomen
En plant daer in de deugt, en bidt Godt datse groeyt,
En u van alle quast oock als de boomen snoeyt?

Beste abonnee

Priester Coleau, een Poperingse kruidenkenner

Op het vorige nummer heb ik heel wat reactie gekregen, zowel mondeling als schriftelijk waarvoor ik iedereen bedankt.

Ik wens daarbij in te gaan op de mail van broeder Johannes. Hij schreef me het volgende:

Dag Guido,

bedankt voor de publicatie van mijn kleine bijdrage in Doos Gazette. Ik ging even vlug door het hele nummer, en zag je vraag: 'jammer dat we niet weten wie Abbé Coleau was'.. Ik heb even op Internet gezocht (jij hebt dat waarschijnlijk ook gedaan?) en vond een bijdrage over een Van den Bogaerde (zie bijlage) waar in het begin priester Coleau vernoemd wordt. Op een paar andere sites verschijnt Abbé Coleau steevast ivm kruidentuinen..

Met vriendelijke groet,
br.Johannes

Hij haalt een artikel aan van Andries Van den Abeele, over de Bruggeling Andries van den Bogaerde (1726 – 1799) een botanicus. Daarin vermeldt hij dat de Rijselse hoogleraar in de botanica François-Joseph Lestiboudois (1759-1815) in 1781 zijn *Botanographie Belgique, ou méthode pour connaître facilement toutes les plantes qui croissent naturellement ou que l'on cultive dans les provinces septentrionales de la France* (Lille, typ. J. B. Henry, in-8°, 8-XL-334 p.) publiceerde.

Lestiboudois was de zoon van de Rijselse geneesheer en hoofdapotheker van het Franse leger Jean-Baptiste Lestiboudois (1715-1804), vanaf 1770 hoogleraar botanica in Rijsel en medepromotor in Frankrijk, samen met Antoine Parmentier (1737-1813), van de aardappel die al méér dan een eeuw in West-Vlaanderen was ingeburgerd maar slechts moeizaam en laat de zuidergrens overstak. Lestiboudois junior vermeldde in zijn boek een aantal merkwaardige tuinen die een bezoek verdienden, *jardins où les botanophiles trouveront de quoi exciter leur goût et leur admiration*. Voor West-Vlaanderen vernoemde hij onder andere Cuvelier, proost van de proosdij van Poperinge en ook priester Coleau bij Mr Vandegoustien in Poperinge, maar ook priester Wierlinck, pastoor van Moorseele; Naviger van Kemmel bij Ieper en Henderick, Diksmuidestraat in Ieper.

We gingen even in dit boek kijken en daar lezen we onder: JARDINS CURIEUX.

Daar wordt eerst 'la terrasse du palais de Bruxelles, genoemd, het park van Enghien, de hermitage van de Prins de Croy, en de avenues waarbij zeldzame bomen werden gebruikt.

Verder werden daar de warme serres van de prins de Croy genoemd.

En dan krijgen we de tuinen van Majault te Douay, Michau te Leuven, Dufresnoy te Valenciennes, vader Lestiboudois te Ryssel, waar vier dokters en professoren botanica met veel zorg hun tuinen en vreemde planten onderhouden.

En dan schrijft hij: we vinden ook zeer mooie collecties bij liefhebbers binnen onze provinciën. Eerst noemt hij de paters van Sint Winocbergen.

En dan komt de heer Cuvelier, proost in de proosdij van Poperinge, de priester Hoverlant, van Doornik bij zijn kasteel op de drie eenheidsberg, Dufrenoi van Haut-Lieu te Mourcoum, De Savary van Bousbrequette te Waremmes, de heer Le Thierry de la Butinnerie te Fives, de Brigode van Kemelandt bij Rijssel en dan komt Abbé Coleau bij de heer Vandegoustien te Poperinge, Wierlinck, pastoor van Moorseele bij Menen, de heer Vandeboward te Brugge, de heer Naviger van Kemmel, op zijn landgoed te Ieper, de heer Hendrick in de Diksmuidestraat te Ieper, en de heer Crépin, apotheker te Tournai.

Poperinge wordt dus tweemaal genoemd.

Daarbij kunnen we dus besluiten dat Abbé Coleau verbleef bij de heer 'Vandegoustien' wat een verbastering zal zijn van Vandegoesteene.

Blijkbaar was Coleau aldaar gewoon inwonende priester?

Andries Van den Abeele geeft de volgende voetnoten nog mee in zijn artikel:

Laurent Cuvelier (1731-1809), monnik van de abdij van Sint-Bertinus in Saint-Omer en vanaf 1778 proost van Poperinge. Hij was dus pas een paar jaar in Poperinge toen Lestiboudois langs kwam, zodat de geroemde tuin wellicht al langer bestond en misschien iets te danken had aan een vorige proost. Laurent Cuvelier was ook auteur van een reliëfplan van de Sint-Bertinusabdij. (N. HUYGHEBAERT, *Laurent Cuvelier*, in: *Monasticon Belge*, Tome III, Province de Flandre Occidentale, Premier fascicule, Luik, 1960, blz. 180-181; C. VAN RENYNGHE DE VOXVRIE, *Filiation van Renynghe à Poperinghe*, in: *Tablettes des Flandres*, Tome 10, Brugge, 1973, blz. 379-381; F. DENYS, *De proostdij te Poperinge*, in: *An de Schreve*, 1972, n° 4, blz. 15-20). Van Renynghe vermeldt ook een Jacques Cuvelier, eveneens proost van Poperinge, maar wellicht gaat het om een vergissing in de voornaam. Huyghebaert vermeldt geen andere Cuvelier dan Laurent.

Het betreft zeer waarschijnlijk Robert van de Goesteene (Poperinge 1725-1788), raadpensionaris van Poperinge (W. VAN HILLE, *Famille van de Goesteene*, in: *Tablettes des Flandres*, Tome 8, Brugge, 1960, blz. 355-379).

Nog over de wallen van Poperinge en het Rommelaarsstraatje

Met de opening van de tentoonstelling rond de Poperingse markt onderste boven, ging één van de gezellige discussies over de walletjes van Poperinge.

Jan Decorte, onze CO7 – archeoloog, gaf grif toe dat de wal die men ontdekt had, en die onder de lakenhalle liep, dus ouder dan deze lakenhalle was, maar verder wilde hij in de redenering niet mee gaan.

Hij zei mij zelf, 'k zal het maar geloven als ik de rest van de wallen opgraaf.

Nu wil het toeval dat de rioleringswerken vandaag een stuk de Vlamingstraat ingingen. En daar zag ik het volgende:

Om één of andere reden was men met de bulldozer kort bij het voetpad gaan graven en daar kwam er een wel heel donkere vlek grond te voorschijn. Van dezelfde donkerte en samenstelling als van de zwarte grond die men opgegraven heeft op de grote markt en die men geïdentificeerd heeft als de oude wal.

Hadden we nu wat archeologen met een schopje gehad dan hadden deze zeker in het verlengde dan deze ‘opgraving’ verder deze zwarte grond gevonden. Maar ja, als je een archeoloog nodig had, dan vind je er geen. Vandaar dat ik zelf deze foto maakte.

Het is een bewijs dat de oude wal van op de Grote Markt van Poperinge, gewoon met de Vlamingstraat mee, de hoek omslaat en dit bewijs ondersteunt mijn ‘theorie’ dat deze oude wal de oorspronkelijke omwalling was van het proostdomein van Poperinge.

Mijn tweede ‘theorie’ is dat de vroegmiddeleeuwse stadsomwalling, bestond uit de natuurlijke Vleterbeek en Bommelaarsbeek, en dat deze twee beken door de Hondsgracht verbonden werd.

Hieromtrent voeg ik het volgende ‘literaire’ bewijs bij.

Toen men in Poperinge, op de 10de mei 1653 overging tot een strenger ‘brandbeleid’ kwam er een reglement op het bouwen van de huizen. Daarin stelde men dat het wel ‘expresselijk verboden is gheweest van eenighe huysen, stallynghen ende andere edificien te erigieren dan in harden daecke,’ ...

En in deze akte stelt men dat dit gebod geldt:

Als vooren **de gheheele stadt**, ... en dan voegt men daar de straten bij, die volgens de Poperingenaars van 1653 eigenlijk niet in de stad lagen:

comprehenderende de gheheele Peperstraete,

het Benedictine straetjen tot ende begrepen het huys van sieur Jacob Bouchout,

de nieuwe straete tot Onse Vrouwe Vyfver

Den Overdam tot ende begrepen het huys ende scheure van Jan Behaeghel van weder seyden den straete

De Casselstraete tot ende begrepen de waeghenmaeckerye ende scheure van Frans Carton ende alsoo van weder zijden de straete

Het Rommelaerstratjen

O.l. Vrouwcruyse met alle de huysen rontomme het kerckhof

Het stratjen achter Jan Kignon

De Watoustraete van wedersijden tot ende begrepen het huys ende keet van wed. Jacob Bakeroot ende de huysen van siuer Pieter Liebaert

De Werfstraete tot de brugghe

De Pottestraete tot ende begrepen de huysen ghebruyckt door de weduwe Ghysel ende Nicolais Taise

De Leverstraete tot ende begrepen het Roosendaeltjen van weder sijden

De gheheele Peirdemaert met de huysen streckende in het stratjen tot het Gouden Hoofd Iperdam couter tot ende begrepen de huysen ghebruyckt door Joos Ferleu ende Jan Carton ende van daer tot de kercke van de penitenten van wedersijden

De Yperstraete van wedersijden tot het huys van Hertois excluys van wedersijden

St. Jans Cruyce met het Valckestratjen

Het geheel Reckhof van wedersijden

De Meesestraete tot ende begrepen het huys van Bernard Debane, ende Frans Debruyne

En na deze opsomming herhaalt men:

Ende alle andere huysen staende op de straeten ende straetjens binnen **stadt**,
toorconde als pensionaris J.B. Raulé

De mensen die Poperinge een beetje kennen, zullen opmerken dat de hierin beschreven 'stad', effectief de 'omwalde' stad Poperinge is, binnen de Vleterbeek, de Bommelaarsbeek en de Hondsgrecht. Toen in 1653, wist men dus nog wel duidelijk wat men met de stad bedoelde. In die periode maakte men een onderscheid tussen

- *'t Stad Poperinge, waarmee men dus de voorgaande beschrijving bedoelde:*
- *'binnen 't port van Poperinge, waarmee men de straten en huizen binnen de balies bedoelde. Eén van de balies stond in de Meezenstraat of de huidige Dokter Dewulfstraat, één op de Casselstraat aan de Keer van den Ommegang en één op 't Hoge, op de weg naar Proven. Deze beschrijving is zowat de stad Poperinge in de late middeleeuwen.*
- *En dan had je nog het begrip de 'jurisdictie' van Poperinge, wat 't het port en de verschillende hoeken van Poperinge inhield.*

De Onze Lieve Vrouwevijver werd later door de Benedictinessen droog gelegd en is verdwenen. De Overdam is uiteindelijk de Boeschepestraat geworden.

Merk op dat men hier spreekt van het 'Rommelaarstraatje', de oorspronkelijke naam van dit straatje. In de volksmond zei men 'het Rommelaarstraatje' en dit werd 't Rommelaarstraatje.

In een verkooptsakte opgesteld op de halmdag van de 12de februari 1725 (SAP 379 folio 167) merken we dat Jan Waly, 'een huys, nagel, cavel en moortelvast' verkoopt aan Jannkene Torrez, de weduwe van Guillaume Boone, op 'den Overdam... aboutterende van oosten 't roommellaertstraetien.

In de Franse tijd, maakte één of andere komiek er 'rue de tambour' van en toen men terug naar de Vlaamse taal ging, werd dit vrij vertaald tot Trommelaarstraatje.

Vandaar dat er veel Poperingenaars zijn die niet beter weten dan dat dit straatje iets te maken zou hebben met een 'trommelaar'.

In de Mezenstraat, is er ook een stuk grond dat de 'Rommelare' heet, wat zoveel wilt zeggen als 'bucht' of slechte grond of rommel.

De Watoustraat werd later de Duinkerkestraat, genoemd naar de herberg 'Duinkerke' die op de hoek van de Watoustraat en de Werfstraat lag.

De Leverstraat werd later de Veurnestraat.

Het Gouden Hoofd, was de herberg op de hoek van de Ieperstraat en het Keukenstraat, het huidige Gouden Hoofdstraat.

Ook het Valckestraatje werd naar een herberg genoemd. 'De Valke' lag op de hoek van de Ieperstraat en het huidige Valkenstraatje, links wanneer je in de Ieperstraat staat en naar het Valkenstraatje kijkt.

Uit deze akte blijkt alleszins dat de burgemeesters, schepenen, raden en notabelen van de stad Poperinge in 1653 nog de stad definieerden als de oude middeleeuwse stad binnen de wallen van de Vleterbeek, de Bommelaarsbeek en de Hondsgrecht.

En wie ben ik dan om dit tegen te spreken.

De kleine geschiedenis van de aardappel in de 18de eeuw

Guido Vandermarliere

De aardappel komt in het wild voor hoog in de bergen van Centraal Mexico, en van Peru tot Bolivia en groeit dus goed in een koel klimaat. De Spaanse veroveraars brachten dit knolgewas terug naar hun moederland rond het midden van de 16e eeuw.

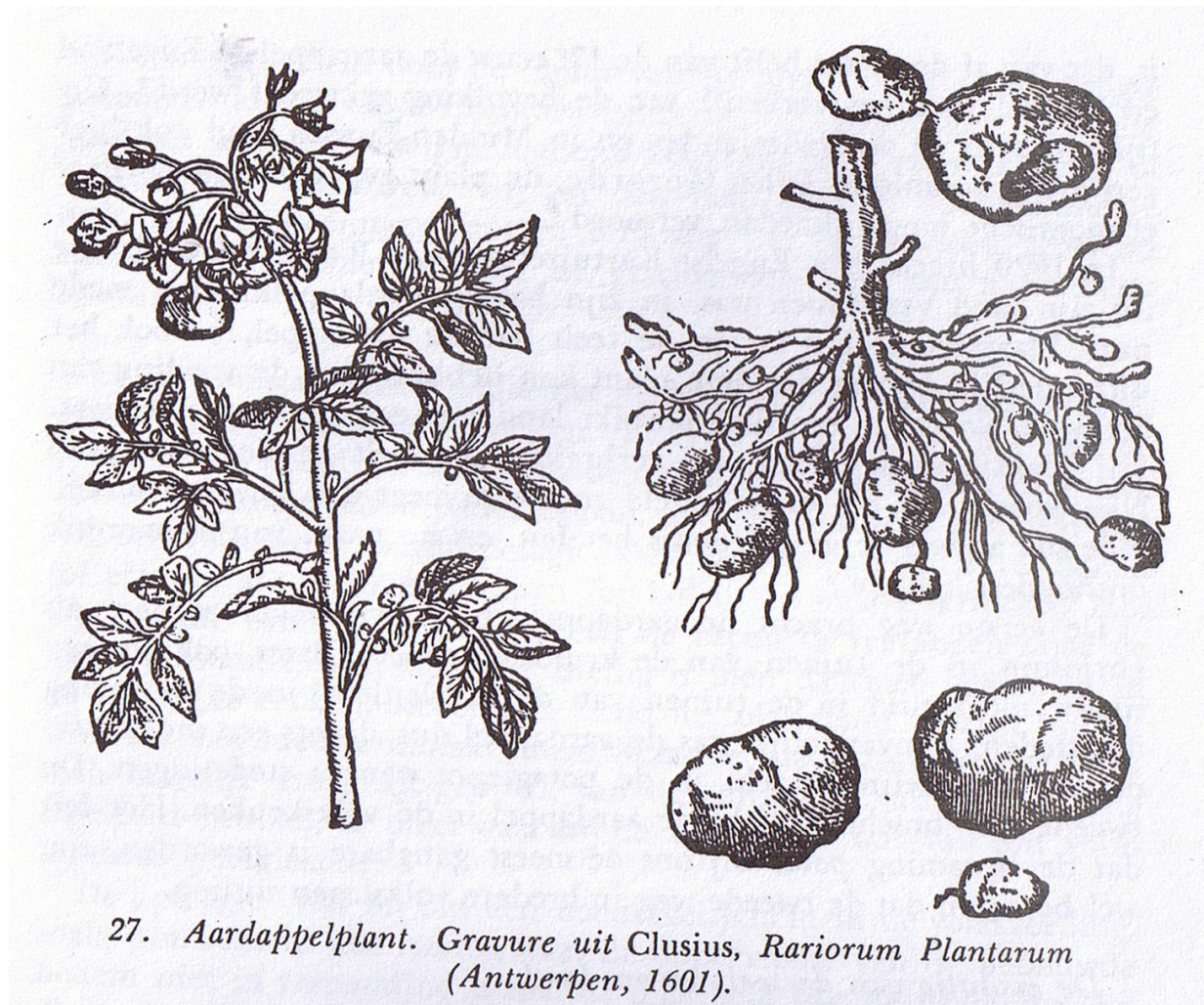
1588

De aardappel (Solanum tuberosum L.)

Carolus Clusius ontving twee knollen en enkele zaden van de aardappelplant op 26 januari 1588 van Philippe de Sivry, heer van Walhain en gouverneur van Mons in Henegouwen. Een jaar tevoren had De Sivry deze nieuwe plant gekregen van de pauselijke legaat in de zuidelijke Nederlanden onder de naam Taratoufli.

Hij plantte zijn aardappelen in zijn tuin te Mechelen en maakte de eerste wetenschappelijke beschrijving in zijn Rariorum Plantarum Historia in 1601 onder de naam Arachidna; in de inventaris van 1594 wordt ze Papas Americanorum genoemd.

1601

In 1601 schreef Clusius over de voortplanting van de aardappel door zaad. Men ontdekte dat uit zaad van een paarsbloeiende plant ook witbloeiende planten opgroeiden. Er zijn in Europa door selectie dus waarschijnlijk al vroeg verschillende rassen ontstaan.

1702

De opmars in België

Was de plant al in 1588 in België voor het eerst aangeplant, de algemene verbreiding was

aanvankelijk een moeizame aangelegenheid. Pas een kleine honderd jaar later, gedurende de Negenjarige oorlog, leerden de boeren en soldaten de aardappel eten. De teelt gebeurde op dat moment vooral in de regio van het Westvlaamse **Diksmuide**.

Vanaf 1702 begon de productie plaatselijk serieuze vormen aan te nemen. Op de markt in Brugge bood **Anton Verhulst**, een Brugse hovenier plantgoed te koop aan.

Langzaam maar zeker kon de aardappel zich in oostelijke en noordelijke richting verbreiden. De regio Gent-Eeklo was rond 1700 aan de beurt, gevolgd door Brussel (1730), Kalmthout (1733) en Turnhout (1750). Limburg volgde rond 1775.

De plotselinge groei was niet zo verwonderlijk. **De winter van 1740** was namelijk zo streng geweest, dat de meeste granen afgevroren waren.

Dankzij de aardappel kon de bevolking van de hongersnood worden gevrijwaard.

1743 – De eerste ‘aerde appels’ te Poperinge

Eind 1739 was er al graantekort op de Poperingse markt. Op de 26ste december 173 gingen ‘de president en de raadslieden’ van de keizer, akkoord dat de graanhandelaars van Veurne en van het Brugse vrije, hun graan op de markt te Poperinge zouden komen verkopen.

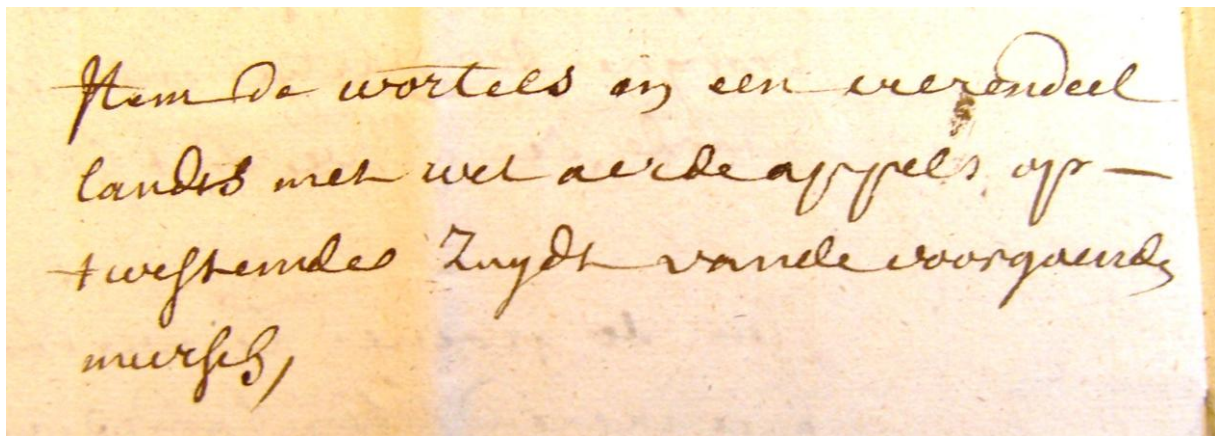
Daarbij adviseerde de overheid de Poperingenaars om graan in Holland te gaan kopen.

En dan kwam er een verschrikkelijke winter waarbij het drie maanden lang erg vroom.

Jacobus Dekeuwere pachtte een hofstede en de daarbij horende landen van **Andries Kerber** op de hoek van de ‘Groene Dreve en de Sint Sixstraete.’

Hij kon zijn pacht echter niet meer betalen zodat Kerber op de 27ste juli 1743 het recht kreeg van de Raad van Vlaanderen, om Dekeuwere's eigendommen aan te slaan. Daartoe werd er een inventaris van zijn goederen opgesteld. (SAP – Processen 1743)

Daarbij werd ook opgeschreven wat er op de akkers stond. En daar lezen we het volgende:

Item de wortels in een vierendeel landts met **wet aerde appels** op t'westende zuydt van de voorgaende meersch

Hier is voor het eerst sprake van aardappels te Poperinge!

Of heeft iemand nog een oudere vondst?

Als we deze tekst goed lezen staat er wel effectief ‘wet – aerde – appels’.

Misschien komt het woordje ‘wet’ van ‘wettels’ of wortels.

9 oktober 1753 – Aerde appels bij de olietmolen

*De aardappelteelt nam vanaf dan ook uitbreiding in Poperinge. Op de 9de oktober 1753 krijgt **Pieter Matthis**, meester timmerman, het recht om de goederen van **Michiel Sensier**, afgaende olieslaender der voorschreven oliekotmeulen, aan te slaan, die zijn pacht aan Matthis niet kan betalen.*

*Daarbij doet hij 'verbodt, saisie ende arrest **op alle de aerde appels** staende op een partie landts competerende aen der versoucker - ghelegghen achter st. sixt oliekot, - deser vermelde jurisdictie, ...*

Vanaf dan wordt de aardappel een 'normale' vrucht bij de Poperingse boeren. Daarbij

*moeten we echter wel bedenken dat de aardappel in die tijd, een **klein patatje** was. Het zou duren tot omtrent 1773 voor al eer we een grotere 'patat' in onze grond kregen.*

26 april 1773 - Voye en zijn bende, de eerste (?) aardappeldieven – SAP
Processen 1774

*In de map van de Processen 1774 zit er een aangifte van de onkosten die de baljuw **Jan Frans Derue de Lindhof**, gemaakt had bij de arrestatie en het proces van **Pieter Voye** ende **Marie Everaere**, sijne huysvrouw, **Louis Deroo**, **Louis Abreham**, **Joannes Debergh** ende syne huysvrouw, **Ferdinand Voye** ende huysvrouw, **Ghelain Christiaen**, gheaccuseerde ende gecondemneerde verweerders by sententie van **den 26 april 1773**.*

Zij werden uiteindelyk veroordeeld als volgt:

Burghmeester ende schepenen der stede ende jurisdictie van Poperynghe recht doende met advys van rechtsgeleerde,

verclaren den geaccuserden **Pieter Voye** behoorelyck overwonnen ende overtuight soo door synne eygene bekentenissen als andersints van complice te sijn gheweest ende gheco-opereert te hebben **in de diefte van eenige effecten** op den 5° 9bre 1772 begaen met braeke inden plackmeur van de hommelkeete van **Joannes Blomme**;

mitsgaeders eenighsints suspect van medegeholpen te hebben tot maeken de openynghe van der selve breucke nogh overtuight ende overwonnen van inschelycks complice te sijn gheweest in eene **dieverye van kieckens** s'nachts tusschen den 7° ende 8° 9bre (7 en de 8ste november) voorseyt begaen ter hofstede van **Pieter Kestier**, lantsman in de **Schoudemonthouck** deser jurisdictie

alwaer de deure van het kieckenkot die slotvast toegesloten was tot effectueren van deselve diefte, geforceert geworden is ende ten alle de gemelde respectieve gestolen effecten sijn part genoten te hebben,

eyndelynge nogh overtuight ende overwonnen van ontrent den feestdagh van alderheyiligen lest leden met sijnen huysvrauwe ende ander persoonen **eene partie aerdappels** uytgedaen ende gestolen te hebben op het landt van **Philippe Dedrye** onder dese jurisdictie

Ende ten regarde van **Marie Everaer**, huysvrauwe van den geseiden Pieter Voye, verclaeren de selve gehoorelyck overtuight ende overwonnen

soo door haere bekentenissen als andersints van ontrent den gheseyden feestdagh van Alderheyiligen lestleden, beneffens haeren man ende andere complicen medegevrecht ende geholpen te hebben tot **uytdoen ende stelen de aerdappelen** hier boven gementionneert mitsgaders eenighsints suspect van niet teenemael ignorant te hebben geweest nopende de begaend diefte ter gemelde hofstede van Pieter Kestier.

Voorts verclaeren wij den geaccusseerden **Louis Deroo** behoorelyck overtuight ende overwonnen soo door sijne belijdenisse als andersints van complice, te sijn geweest in de

voormelde begaen diefte van de kieckens ter hofstede van Pieter Kestier tot uytwerkyng van de welcke geforceert is geworden de gesloten deure van **het kieckenkot** aldaer ende van de bestolen kieckens, inschelycks syn deel ghenoten te hebben mitsgaders van ten diverschen stonde hem vervoordert te hebben **van aerdappelen uyt te doen** ende te stelen op den acker **van verscheyde lantslieden**

Voorts verclaeren de geaccuseerde **Joannes de Bergh ende Rosa Ghrysaer** sijne huysvrouw, behoorelyck overtuyght ende overwonnen, soo door hunne eyghene bekentenissen als andersints van ontrent den nogh geseiden alderheyiligen dagh lestleden gegaen te hebben op een stuk lant niet verre van de **Hooge Graeve** ende **aldaer aerdappelen** uytgedaen, gestolen ende ontweert te hebben.

Tot reparatie van alle welcken wij burhgmeester ende schepenen voornoemt hebben den voornoemde **Pieter Voye gebannen** gelyck wij hem **bannen** mits desen uyt het graefschap van Vlaenderen dominatie van haere keyserlycke ende konyncklycke ende appostolique majesteyt voor den tijdt van twyntigh jaeren met bevel van wet te onderhouden sijnen ban op peyne van gestraft te worden volgens rigeur der placcaeten ende condemneren hem in de costen van den processe ende mysen van justitie in sijn regarde gedegen

En int regard van **Marie Everaert**, huysvrauwe van den geseiden Pieter Voye, condemneren haer **tot veerthien daegen te waeter ende te broode** naer voorgaende correctie in volle camer ende condemneren haer inschelyckx in de costen van den processe ende mysen van justitie in haer ghesagh.

*Ook **Louis Deroo** wordt uit graafschap van Vlaenderen verbannen voor een peirode van 5 jaar.*

Joannes de Bergh ende Rosa Grysaert, *zijn vrouw, worden vrijgesproken met het verbod te 'recidiveren'. Ze dienen wel de kosten van het proces te betalen. Ook **Ferdinand Voye** d'oude ende syne huysvrouw **Joanne Metsu, Guislain Christiaen en Louis Aberlandt** worden vrijgesproken.*

Uit het verder verslag van het onderzoek blijkt dat Ferdinand Voye woonde in de 'hommelkeete' of hopast van Henricus De Tax - net zoals ook Joannes DeBergh – en bij de 'huiszoeking' bemerkte men dat zijn huisvrouw bezig was een 'hinnekieken' schoon te maken.

Begin 1779 brengt de baljuw Derue de Lindhof een kostennota binnen waaruit we leren dat Pieter Voye terug in Poperinge was. (SAP processen – 1776). Hij verbleef 'ende was woonende ten huysse van **Joannes Vandevoorde dit Pottey** onder dese jurisdictie'.

*En aangezien Pieter Voye uit Vlaenderen verbannen was, gaat hij hem, samen met 's heeren dienaeren **Pieter Desnick, Pieter Pattyn ende Jacobus Declercq**, op de 26ste december – de tweede kerstdag – gaan oppakken en zetten ze hem in de gevangenis.*

Wanneer dit gebeurt is, kan de baljuw aan zijn dossier beginnen om Voye terug voor de rechters te brengen. De dag daarna op de 27ste december ondervraagt hij Voye al op zijn 'tichten' en op de 29ste december, komt hij al af met zijn 'conclusien deffinitif'.

Men komt tot het volgende besluit:

Burhgmeesters ende schepenen voornoemt, recht doende ten diffinitive, verclaeren den geaccusserden Pieter Voye, behoorelijck overtuyght, soo door sijne eygene bekentenisse als andersins van ghebroken te hebben sijnen ban in den welcken hij bij onse sententie van den 26ste april 1773 ghecondemneert is gheweest voor den tijdt van twyntigh consecutieve jaeren buyten het graefschap van Vlaenderen, dominatie van haere majesteyt op peyne van voorder straffe.

Tot reparatie van alle welcken, hebben wij burhgmeester ende schepenen voornoemt den selven Pieter Voye van nieuws gebannen ghelyck wij hem bannen bij desen voor den tijdt van andere twyntigh jaeren buyten het gheseyde graefschap van Vlaenderen, dominatie van haere

majesteit onse ghenaedige souveraine, den selven ban te beginnen met de prononciatie deser hem strictelijck ordonnerende desen synnen ban stiptelijck te observeren op pene van voordere arbitraire straffe.

Hem voorts condemnerende in de costenende mysen van justitie t' onser tacatie
Actum in camer desen **2de January 1779.**

Dit besluit is op de 4de januari in 'open gebannen vierschaere' plechtig uitgeroepen geweest en hij kreeg de volgende sententie daar bovenop:

Den heeschere geeft te kennen datter bij ulieden, uyt crachte van sijne finaele conclusien sententie verleent is geweest waer bij den geaccusseerden gecondemneert wiert **van door den scherprechter gebonden te worden aen het pelorijn ende ghegeselt te worden tot den bloede mitsgaeders gebranmerkt met het waepen geteeckent P.**

Bij de onkosten wordt dan ook een 'missive' naar de scherprechter te Brugge gerekend en één van s'heeren dienaeren is ook naar Brugge gegaan om de beul af te halen en naar Poperinge te begeleiden. Tevens werd de huur van twee paarden aangerekend, één voor Desnick en één voor de baljuw, waarmee men blijkbaar Voye uit het land heeft gezet.

Van de voorenstaende sententie den gheaccusseerden te hewegen op de Fransche dominatie synde ter distantie van een ure.

Het totaal van de proceskosten beliep 133 pond 16 schellen parisis. Het waren dus wel heel dure aardappelen geworden.

1783

In 1783 gaf de keizerlijke en Koninklijke academie voor Wetenschappen te Brussel twee memories uit die ingediend werden als antwoord op de door de Academie gestelde vraag: 'Indiquez les arbres et les plantes étrangers qu'on pourroit naturaliser utilement dans nos provinces.'

Daarbij was de uitgebreide nota van een zekere 'Debadts' - die waarschijnlijk een Poperingenaar was. Hij schrijft daarin het volgende:

Solanum tuberosum. Aerd-appelen

Sedert tien jaeren omtrent kweekt men in 't zeekantig Vlaender groote Aerd-appelen, die men Engelsche noemt, die somtyds 4 à 6 ponden swaer wegen. Eenen landtman van aldaer heeft er in 't jaer 1781, 32 voeders of wagens vol, zoo hoog als dat zy leggen konden gehad, op vyf vierendeelen landts, groote maete. Van de gemeene aerd-appelen men heeft er maer 10 à 11 voeders op zoo veel landmaete.

Dese dienen maer voor het vee. Zy vereysschen gelyk de gemee aerd-appelen een wel bebouwde, geroerde, gemeste aerde, en moeten geplant zyn in April, in reken 4 voet van malkanderen.

Daaruit mogen we dus besluiten dat men vanaf omstreeks 1773 deze nieuwe variëteit aardappelen in het Poperingse kweekte.

Solanum tuberosum. Aerd-appelen.

Sedert tien jaeren omtrent kweekt men in 't zee-kantig Vlaender groote Aerd-appelen, die men Engelsche noemt; die somtyds 4 a 6 ponden swaer wegen. Eenen landfman van aldaer heeft'er in 't jaer 1781, 32 voeders of wagens vol, zoo hoog als dat zy leggen konden gehad, op vyf vierendeelen lands, groote maete. Van de gemeene aerd-appelen men heeft'er maer 10 a 11 voeders op zoo veel land-maete.

Dese dienen maer voor het vee. Zy vereyffchen gelyk de gemeene Aerd-appelen een wel bebouwde, geroerde, gemeste aerde, en moeten geplant zyn in April, in reken 4 voet van malkanderen.

En niet alleen stelt Debadts voor om 'gewone' aardappelen te kweken maar ook om wat we nu nog steeds zoete aardappelen noemen; de batates te gaan planten.

Zoete aardappelen

*Convolvulus radice tuberosa Esculenta spinachiae folio.
Battate.*

Witte en geele spaensche Aerd-appelen de welke gezoden, of gebraden, smaeken als Kastanien. De Graevinne van Gardie heeft'er in Sweden geplant, en daer in veel voordeel gevonden, bloem van Aime, of styffel, brood en zelfs brandewyn af gemaakt.

Voor de liefhebbers die'er willen kweken, dienen het mest te doen in uytgegraven gaeten, en in Meert of April goed land daer op te doen, en daer in eenige stukskens met elk een ooge te planten, en bedekt te houden met klok-glaezen tot omtrent Juni.

1778

Dat de 'vreemde' aardappel tegen het einde van de 18de eeuw volledig was ingeburgerd in onze eetgewoonten, blijkt onder andere uit het woordenboek van Chomel dat in 1778 te Leiden werd uitgegeven:t

Algemeen huishoudelijk-, natuur-, redenkundig- en kunstwoordenboek,
vervattende veele middelen om zijn goed te vermeerderen en zijne gezondheid te behouden...
door M. Noel Chomel – eerste deel – Te Leyden 1778

Aardappelen, tartouffels, in 't latijn *Solanum tuberosum esculentum* (*solanum caule inermi herbaceo; foliis, pinnatis integerimis*. Linn. Spc. Plantar.) is een soort van wortelen zonder stam, rond, hobbelig, bruin of donker, ook wel roodachtig van buiten, dog van binnen wit, zij zijn zeer ongelijk van grootte, de meeste nochtans zijn in den omtrek als een gewoon hoender eij,

geen aardvrucht is er zoo vruchtbaar als de aardappelen en die met minder arbeid geteelt word, dewijl zij in maatte gronden tot honderd, ja zomtjids tot honderd vijftigvoud vermeerderen.

In allerlei soort van gronden willen zij tierig groeijen, uitgenomen alleen in die welke al te vettig of kleijig is, en daar geheel geen zand is onder vermengt; in dorre gronden, daar men geen graan behoorlijk kan kweeken, willen nochtans de aardappelen groeijen, schoon, gelijk men licht begrijpt, zij als dan op verre na zoo meenigvulgi niet vermeerderen.

De aardappelen worden in de moestuinen gebouwt.

Het is een uitlandsche vrucht of gewas, dat voor ongeveer eene eeuw uit **de west-indiën**, eerst in Frankrijk, van daar in Engeland, en vervolgens ook na Duitsland en de Nederlanden gebracht is, daar ze zeer wel willen groeien, dog kunnen geen vorst verdraagen. Men heeft twee soorten van aardappelen, als roode en witte, zijnde de laatsten de smaakelijkste en gezondste; de rooden groeijen grooter, doch zijn meestentjids waterig, en dus ongezond, zijnde dit de reden, waarom ze hier te lande zeer weinig gebouwt worden.

Kweeking der aardappelen

Tweederleij manieren zijn er, om de aardappelen te bouwen, en schoon wij de laatste voor de beste keuren, zullen wij ze nochtans beide aan de keuze der landbouwers overgegeven. De eerste manier is deeze: na dat men het land laat in den herfst geploegt en zeer weinig gemest heeft, wacht men tot dat de koude uit het aardrijk is getrokken, als dan ploegt den landman zijnen akker voor de tweede maal, en laat zich in het ploegen door iemand volgen, die op ongeveer een schrede of voetstap van elkanderen, in de eerste groeve, die door den ploeg op nieuws is geopent, aardappelen steekt,

de groef die daar nevens wordt gemaakt, verstrekt enkel om de eerste met aarde te vullen, doch in de derde worden wederom aardappelen geplant, als in de eerste, worden deeze insgelijks met de aarde van de vierde groef bedekt,

en dus word er ten einde toe meede voortgegaan, 't welk verricht zijnde, men de egge over den beplanten akker laat gaan, en voorts de kluiten en brokken aarde met de spade breekt en effen maakt, dit is al den arbeid, die de aardappelen vereischen, tot der tijd toe, dat het land, waar op zij geplant zijn, van onkruid moet gezuivert worden;

wanneer de jonge planten beginnen op te koomen, moet men nauwkeurig toezien, of het onkruid ook zodanig is toegenoomen,

dat het jonge gewas daar door verdrukt zoude kunnen worden; als wanneer men het om de jonge spruiten niet te beschaadigen, met de handen moet uitwieden,

doch wanneer zij een half voet of daar omtrent boven de grond geschooten zijn, kan men daar toe een spade, schoffel of hak gebruiken, de aarde die hier omgewroet word, haalt men even als een molhoop rondom de jonge planten heen, dit maakt dat men er weinig van kan zien, en de wortel trekt er het voordeel uit, dat veele bladeren in hunnen groei belet worden, tusschen de rijen op de ledige plaatzen, kan men kool, of dat nog beter is, zoogenaemde groote of boereboonen planten.

De tweede manier, om aardappelen te bouwen, die voor de voordeeligste gehouden word, bestaat hier in: indien men een stuk land met aardappelen wil beplanten, waar op nog van 't voorgaande jaar roggestoppelen staan, zoo gaat men in't voorjaar toe, wanneer de koude genoegzaam uit het aardrijk is getrokken, en ploegt ter deegen het land, waar na het door de egge bekwaam en effen word gemaakt, dit geschied zijnde, worden de aardappelen op de volgende wijze geplant:

De landman neemt een staak, ter dikte van 8 à 9 duim in zijn omtrek, wiens onderste gedeelte is spits gemaakt, om gemakkelijk in de grond te kunnen dringen: hij boort daar meede gaten van 3 à 4 duimendiepte in de grond, een schreed afstand van malkanderen, van 't eene einde des akkers tot het andere toe, in ieder gat doet hij na de grootte, één, twee of meer aardappelen, (dewijl de kleinsten alzo bekwaam tot het planten zijn als de grooten, en men de allergrootsten in verscheidene stukken kan sijden, zullende even tierig groeijen en vruchten voortbrengen, als of het geheele aardappelen waaren,) waar op hij voorts een weinig mest legt, en dit met zoo veel aarde bedekt, dat de geheele akker wederom vlak kan gemaakt worden, de eene regel gedaan zijnde, begint hij op voorschreeven wijze een andere te beplanten en gaat dus voort, tot dat de geheele akker bezet zij, de regels maakt men gemeenlijk ook een schreed wijd van malkanderen;

in plaats van een staak kan men ook een spade of leppe gebruiken, gaande als dan het werk schielijker voort, en is ook ruim zoo goed. Wil men nu meer vruchten van 't land trekken en kool of boonen, ofwel beide te gelijk tusschen de aardappelen zetten, als dan word ieder plant in het midden tusschen de vier naast aan elkander staande aardappel planten geplaatst, tot dien einde word er met de spade een kuil gemaakt, waar in de plant gezet zijnde, eerst met aarde om de wortel, dan met mest beleg, en voorts met aarde aangevult word.

In 't laatst van augustus, of wel eerder, na dat het jaargetij voordeelig is, snijdt men 't loof der aardappelen af, die tijd daar toe waarneemende, dat de bloemen volkomen in de knop staan, als dan word de geheele plant een half voet boven den grond afgesneeden,

dit dient niet alleen tot voordeel van de vrucht, welke des te beter groeit, maar de afgesneeden bladen kunnen ook tot voedsel voor zulke koeijen dienen, die men gewoon is op stal te houden, in den beginne willen zij er traag aan, doch als men hun 's morgens geen ander voedsel geeft, zoo gewennen zij er licht toe, dit doet de beesten vette melk geeven, kenbaar aan de room, die meenigmaal wel tot een vierde vermeerdert, verders dient men op te merken, dat het aardappelen loof afgesneeden word, naa maate de koeijen het zelve gebruiken,

op dat zij dus alle dagen versch kruid krijgen. In 't laatste van de herfst, vooral voor de vorst, moet men de aardappelen uit de grond neemen, dewijl zij geheel geen vorst kunnen verdraagen; en dit is ook de reeden, waarom zij des winters in drooge kelders bewart en met stroo gedekt moeten worden.

Geen veldvruchten zijn er, waar van de hoedanigheden, ten opzichte van 't veelvuldig gebruik, zoo na aan die van graanen koomen.

Deze aardvrucht, welke hedendaags in de meeste landschappen gebouwt word, leert de ondervinding, dat tot een zeer goed voedsel verstrekt, en van den gemeenen man niet alleen tot nooddruft, maar van den vermogenden zelfs om de smak gebruikt word; daarbij word het tot spijsze voor veele huishoudelijke dieren gebezigt.

In 't bisdom Spiers aan de Rhijn, worden ze tot voeder van koeijen en ossen gebruikt, om ze hier toe bekwaam te maaken, kapt men ze onder gehakt stroo, wortelen, koolbladen en ander afval, 't welke men dan te zaamen met heet water mengt, en *siede* genaamt word, de koeijen geeven hier meer melk van als van eenig ander voedsel, de melk is meede vetter, en dus levert zij meerder boter uit. De ossen met aardappelen onder het hooi gevoed, worden beter en in korter tijd vet. Gekookte aardappelen zijn meede zeer dienstig om verkens te mesten, men maakt ze tot dien einde met een weinig zemels tot een soort van deeg, 't geen

men als dan met zuur huij of spoeling week maakt en verdunt, hier van geeft men hun 's morgens en 's avonds een trog vol; ook kan men er tot het zelfde gebruik brood van bakken, er een zesde deel grof rogge of gerstemeel bijvoegende, dit brood word in zuur huij geweekt, die men op 't vuur heet maakt, en dan zoo veel laat verkoelen, dat men er de hand in kan houden, waar na men het aan de verkens geeft, wordende zij dan al zoo et en lekker, als of ze met koorn gemest waaren. In gelijks verstrekt deeze aardvrucht tot voedzel van ganzen, hoenderen, en allerlei gelijkzoortig gevogelte .

de ganzen kunnen ze rauw verteeren, doch voor 't overige pluimgediert moeten ze gekookt worden, men maakt er als dan met een weinig meel gemengt een deeg van, om daar meede hoenders, kapoenen en kuikens te mesten, wordende hun vleesch daar door malsch en zappig. Indien men er kalkoenen meede wil mesten, zoo steekt men ze een soort van makronnen of proppen uit gemelde deeg bereid in de keel, zijnde de nuttigheid hier van onderzocht geworden.

Op welke wijze de aardappelen toebereid worden

Op veelerhande manieren worden deeze aardvruchten toebereid, het is geen onsmakelijke spijs bij schelvis, zoute vis, snoek, enz... als wanneer dezelve in water gaar gekookt worden, waar in men een weinig zout doet, men eet ze ook veel met zout gaar gekookt zijnde, met een sauze van mostert en boter, en het is op deeze wijze dat ze veel om deszelfs goedkoopheid, door de gemene menschen genuttigt worden. Men kan aardappelen, gaar gekookt zijnde en koud geworden, met boomolie, peper en azijn eeten, dienende dus tot een spijze in de vasten, en is gantsch niet onsmakelijk, ook worden ze wel aan schrijven gesneden, in ragouts en pasteijen, in plaats van articschookestoelen gedaen, dit maakt een gebondene saus

Aardappelen op een smaakelijke wijze toebereid

Laat geschilde aardappelen half gaar in water kooken, snijd ze vervolgens in plakken of daalders, neemt verder rauwe uijen, snijd die meede in plakken of schijven, en legt dan beurtelings uw aardappelen en uijen in een holle aarde of tinnen schotel, te weeten eerst een laag aardappelen, vervolgens een laag uijen, enz. tot dat uw schotel vol is, doet er dan bij room, boter, nootmuscaat, peper en zout, alles na goedvinden; bedekt uw schotel wel, op dat de wassem er in blijve, en laat het zachtjes op een confoir stooven, tot dat alles ter deegen gaar is, dit is een smaakelijk, doch raadzaam en machtig kostje.

Om brood van aardappelen te maken

Doet geschilde aardappelen, ter deegen gaar gekookt, in de bak of broodtrog, en overdekt dezelve met kookend water, stampt ze als dan tot dat ze volkoomen tot pap zijn, deeze pap moet zeer gelijk en zonder 't minste brokje weezen, men vermengt de helft of minder van deeze pap met gewoon deeg, en bewerkt het voorts te zaamen als gewoon brood, door deeze vermenging bekoomt men brood dat een zeer goede smaak heeft, en voedzaam is.

Om stijfsel en meel uit aardappelen te bereiden

Om de aardappelen tot stijfsel te maaken, laat men ze geduurende 12 uren ongeschild in 't wate leggen, waar na men ze schilt, en dan weder 2 à 3 uren in het water zet, men raspt ze vervolgens op een rasp zoo fijn als doenlijk is, of stampt ze in een mortier, vooral zorge dragende, dat alles ter deegen fijn word, waar naa men het fijn geraspte met wate mengt, en door een hairen zeef wrijft, moetende het doorgewreevene in schoon water vallen, laat het dan zakken, tot dat de stof zig ter degen na de bodem heeft begeeven, en giet er dan het water af, doet er op nieuw weder schoon water bij, ter deegen de stoffe die op de bodem zit, omroerende, men vaart zoo lange voort, moet er telkens, wanneer de stoffe na de bodem is gezakt, schoon water bij te gieten, tot dat het water geheel zuiver blijve, draag zorg dit laatste

water er zoo schoon af te gieten, als moogelijk is, en zet dan de te rug gebleevene stoffe in de zon, ofwel in een flauwe oven, opdat het dus langzaamerhand drooge en zig bevestige. Wil men nu hier meel van hebben, behoeft men het maar fijn te maaken, is zeer goed om veele soorten van gebak te bereiden. Om er poeijer uit te verkrijgen, doet men de drooge stijfzel in een dunne lederen zak, klopt die dan, en zift de poeijer door een fijne zeef.

Op een andere manier

Neemt van de witste aardappelen, schoon gewasschen zijnde, schilt ze duntjes af, wrijft ze daar na op een wrijfijzer in een kom of pot met schoon water, het ijzer met dit water dikwils afspelende, als men dan een genoegzaame kwantiteit gewreeven heeft, moet men het water dikwils omroeren, om alle onreinigheden en vliezen daar van af te scheiden, vervolgens laat men 't na de grond zakken, en men giet dan het water zachtjes af, daar na wringht men de aardappelen door een doek, om de fijnste stoffe daar van te vergaderen, die men dan in schotelen doet, en zachtjes laat droogen, dus zal men een schoone witte stijfzel verkrijgen, die in 't gebruik even zoo wit en goed, zoo niet beter als de ordinaare stijfzel is, en die men ook tot meel, om er spijs van te bereiden, gebruiken kan, in zonderheid tot Pannekoeken. Het grove dat na de uitperzing overgebleeven is, kan dienen tot voedsel voor de hoenders en ander vee.

Om jenever van aardappelen te stookken

Laat de aardappelen week koken, stoot ze tot pap, en bewerkt ze dus dat het een klomp van taai deeg word: verdunt dit deeg met kookend water, tot dat het aan een dunne brij gelijk zij, laat het dan staan te vermenteeren, en wanneer het neer geslagen is, zoo doet het in de distilleerketel, en handelt er even eens mede, als of gij jenever van koorn stookte.

Geding

of

Den aardappel en het vlas.

Karel – Lodewyk Fourrier

En om terug dichter bij huis te komen. Karel Lodewijk Fournier was te Ieper op de 21ste februari 1730 geboren. Hij was na een Parijse periode als schilder naar zijn geboortestad terug gekeerd en ontpopte zich als echte rederijker en dichter. En hij schreef dit prachtig gedicht.

De nutste vrugt voor die met pannekoeken loopen,
Is boekweit, mist de vrugt, zy konnen niet verkoopen.
De nutste vrugt, voor die te merkt met appels staen,
Is appel, mist die vrugt, hun neiring moet vergaen.
De nutste vrugt, by lien die van geen braedpan weten,
Is groenmoes, raepe of peen, wyl zy geen wildbraed eten:
De nutste boven al, en die meest voordeel baerd,
Meine ik een appelvrugt, gewassen onder d'aerd,
Ons tot een tweede brood, door de natuer gegeven;
Aerdappel, wel genoemd: een vrugt die steunt het leven
Van menig duizenden, niet slegts in Vlaenderland,
Maer om haer nuttigheid, by menig volk geplant.
Aerdappel! Goed gestooft, gezoden en gebraeden;

**Gy kond, met kleinen kost, die honger, wel verzaeden
Gy voed den vader, die het werk verrigten moet,
De moeder en het kind, word ook door u gevoed.
Hoe groot uw nutheid is, kan ondervinding leeren,
Als door een fellen vorst, wy uw genot ontbeeren;
Dan word er eerst gevat, wat voordeel gy ons doet
Men kent, der zaeken waerde, als menze derven moet**

O! overnutte vrugt! O tweeden steun van 't leven!
De vrugt die Cerus geeft kan u maer voorenstreven;
Naer die, gy zyt de nutste en schoon de rykste niet,
Aen menig wereldoort, gy 't grootste voordeel bied.
Spreekt van geen ryke winst, van goud of zilver plaeten
Die kunnen in den nood, geen hongerigen baeten;
Ja, waer den honger praemd, 't wierd menigmael gezien,
Men komt met borzen goud, voor zulke vrugten bien
Gelukkig in hun stulp, en rond het vier gezeten,
Zyn vreedzaam landslien, die in rust deze appels eten;
By wien den gloenden asch, tot spit en braedpan diend,
Waer m'op de hand 't gebraed opdischt, voor zynen vriend.
Maer wyl ik thans dees vrugt, de plaets van eer wil geven,

Zal geen berisper, hier myn vonnis tegenstreven?
Schreeuwt my geen Fynneus toe, Aerdappel! Wat hy droomd,
'T is vlas, 't is 't nutte vlas, wien d'eerste plaets toekomt.
Wie kan naer eisch het nut, van deze vrugt afmaelen?
Noemt een, waer uit meer nut, den landsman weet te haelen?
'T Is waer, de nuttigheid des vlas, schynt onbepaeld;
Wat word er, door de konst, niet al uit vlas gehaelt!
De wijze Pallas zelf, die kon het zoo beminnen,
dat het haer heeft belust, den eersten draed te spinnen,
'T is zy, die eerst den draed, door duizend draeden schoot,
Die 't eerste lynen gaf, in nuttigheid zoo groot.
'T Is zy, die 't naeyen eerst de maegden heeft gewezen,
Drie konsten, om hun nut, hoogwaerd te zyn geprezen,
Drie konsten, die gewis groot voordeel brengen aen,
En toonen op wat plaets deze edle vrugt moet staen,
Een vrugt, die maer zy is gesponnen en gewezen,
Die, naer zy ons en winst en diksel heeft gegeven,
Die, naer zy door den tyd schynt teenemael vergaen,
Door een hele andre konst, brengt nieuwe voordeel aen,
Naer dat het lynen is, als nutteloos gesleten
En door Saturnus tand zoo zeer van een gereten;
Dat het een teeder oog, niet als veragtig baert,
Dan word het nut papier, en krygt een nieuwe waerd,
Dan, als den zydenworm, veranderd het van wezen;
Hervorming, om haer nut en voordeel waerd geprezen
Papier, waer op een man aen Themis toegewyd,
Doemt schelmery ter straf, onnoozelheid bevryd.
Papier, op wien men ziet de welbesneden pennen,

Bestierd door Apollon, snel naer den eerkrans rennen,
Papier, waer op den schagt, beschryft de heldendaen
En 't nederig bedryf van die heeft wel gedaen.
Papier, weer op de deugd, hier lang te grond geslagen,
Zit praelende eeuwen door, op haeren zegewaegen.
Papier, waer op 't gedagt, dat als den bliksem sneld,
De deugd ter eer, het kwaed tot schand, word vastgesteld.
Is zoo veel nut uit vlas, en voordeel opgerezzen,
Zoo dient de plaets van eer, die landvrugt toegewezen,

'T schynt zoo: maer in den nood als ons den honger kweld,
Aerdappel, O myn vriend! Gy zyt wyd voergesteld,
'T is regt, geen grooter nut, noch voordeel wordt gegeven,
Aen ons, als 't gon ons kan behouden in het leven.
Dat Harziel door het vlas besproeid met wevers zweet,
Gerezen uit het stof, 't eind van zyn goed niet weet,
'K laet hem vergroot, verzot, zyn eigen aerd vergeten:
Maer daerom, kan ik 't vlas geen eerste plaets toemeten.
Het nut, het voordeel eener zaak, kend men in nood;
Aerdappel! Mis ik terw, gy zyt myn waerdste brood;
Al die u thans versmaen, door 't domme goud bezeten
Als Midas, in den nood uw volle waerde eerst weten
O! gy die leefd op hoop; en hier steld in het licht,
Geen beeld van hongersnood, maer 's levens aengezicht,
Roodverwig, bloozend! Wil my geenen ondank zeggen,
Dat ik uw vraeg bestaen vrymoedig uit te leggen,
Met een aerdappel, ja, myn vriend! Dit 's myn gedagt,
Gy leefd op hoop, en hebt iets grooters afgewacht,
Als gy de nutte vrugt die 't meest kan voordeel geven,
Behalvens tarwegraen, aen ons hebt voorgeschreven.

O grooten dichterprins! Ik leze in uw gemoed;
Het is een ander graen dat ik u geven moet.
Een graen wiens vroome zap ons helpt in 't leven houen
En dat m'u door 't kristal ziet menigmael beschouwen;
Een graen, dat Bacchus volk zeer hoog in waerden houd,
En dat zyn goedheid zelf heeft eerst tot bier gebrouwd.
Het kragtig **suikerjoen**, wiens zap den geest kan dryven
Ten hemel op, en u dikmaels op rym te schryven;
Wiens zap de kragt vernieuwt van lichaem en verstand;
Wiens zap de kloekste mens draeid met den neuze in 't zand.
Dit is de vrugt, O prins! Die 'k moest tot antwoord geven;
Ik heb het niet gedaen: hei! Wilt het my vergeven!
Uw zaak blyft even goed, gy zult uit Bacchus ton,
Meer drinken, nae gewoonte, als uit den hengsten bron.

*Het is niet mijn gewoonte om oude artikels terug te nemen maar in dit geval maak ik een uitzondering.
In nummer 35 van Doos Gazette van april 2005 nam ik het onderstaande artikel op.*

Den Antwerpenaer - 8 september 1840

Eene vrouw soldaet

Eene beruchte vrouw, Maria Schellinck genaemd, komt te Meenen te overlyden.

Ziet hier eene korte levenschets vandeze vrouw soldaet.

Maria Schellinck was geboortig van Gend, en nam in 1792 als vrywilligen soldaet, in het 2° Belgische bataillon dienst. Niemand vermoedde haer geslacht.

In het gevecht van Jemappes, den 6 november 1792, onderscheyde zy zich door hare buytengewoone dapperheyd, en ontving zes wonden.

Zy trad alsdan in de 30° halve bataefsche brigade en woonde alle de gevechten van dat tydstip by.

Zy wierd toen in het 4° regiment jagers te voet ingelyfd en deed de veldtochten van Duytschland, zich als eenen goeden en dapperen soldaet gedragende en wierd eyndelyk uytgekozen om van het 8° ligt voetvolks regiment deel te maken. Den vermaerden veldslag van Austerlitz wierd geleverd en Maria Schellinck deed zich nog eens door hare onbeschroomdheyd onderscheyden, zy wierd aen den linken bil gevaerlyk gekwetst en bleef voor dood op het slagveld.

Deze wonde deed haer geslacht ontdekken, maer dit belette niet, wanneer zy genezen was, haer regiment te gaen vervoegen en de opvolgende veldslagen by te woonen. By eene groote wapenschouwing behandigde zy aen den keyzer eene petitie die door haer was opgesteld en geschreven.

Napoleon ontving die buytengewoone vrouw soldaet met onderscheyd, benoemde haer tweeden luytenant, en het eerekruijs van het eerelegioen welk zynen uniform versierde afrukkende, maekte het op de borst van Maria Schellinck vast.

In 1807 wierd er aen deze vrouw een jaarlyksch pensioen van 675 fr toegestaen.

By hare terugkomst uyt Italien bood deze Gendsche vrouw in militaire kostume zich by de keyzerin Josephina aen, en trad met haer in gesprek. De keyzerin vereerde de dappere Genterares met een fluweelen kleed.

Het is den 1 september dat Maria Schellinck is overleden, in den ouderdom van 84 jaren. Hare uytvaerd is te Meenen met luyster gezongen en is bygewoond geweest door alle de gedecoreerden met het eerelegioen, door de staf van het garnizoen, en door eene groote menigte gelovigen.

Den keyzerlyken brevet van luytenant, de decoratie van het eerelegioen haer door Napoleon gegeven en het fluwvelen kleed dat zy van den keyzerin Josephina tot geschenk heeft ontvangen, berusten tegenwoordig als een kostbaer gedenkstuk dezer vermaerde vrouw by M.W. Schellinck, meester kleermaker en koopman in laken binnen Gend.

We hebben nu de stellige indruk dat het onderstaande lied, dat we vonden in een anoniem liedboek geschreven rond 1820 – met dank aan Cyriel Moeyaert – effectief over de voorgaande vrouw gaat, lees maar eens mee, of zing het maar luidop.

Nummer 16 - Liedeken van de vlaemsche meyd

Stemme van het jaer veerthien

1

Liefhebbers hoort hoe een Vlaemse meyd

Voor Napoleon zijn majesteyd
Haer bloed quam wagen, met een kloeken moed
Het geweir quaem draegen
Met de kokard op den hoed

2

Haeren minnaer die viel in de clas
Vermits hij twintig jaeren oud was
Met 't hert vol lijden
Sprak hij ach, liefste zoet
Wij moeten scheyden
Ik moet op Neptunus vloet

3

Daer mee scheyde dit lieve paer
Met d'oogen vol getraen van malkaer
God wilt u spaeren
Mijn minnaer voor altijd
En u bewaeren
Als gij zijt in den strijd

4

Als haer minnaer was weg geaen
Deed zij terstond manskleederen aen
Zonder manqueren
Ging zij naer de stad Gend
Haer engageren
Als een cadet onbekend

5

Zij diend als jaeger ontrent drye jaer
Onbekend bij haeren hertsminnaer
Zij moest marcheren
Met d'armée naer Duytslant
haer defendeeren
Met het bloot zweird in d'hand

6

Zij heeft menig veldslag bijgewoont
En haer kloekmoedigheyd daer getoont
Als een leeuwinne
Riep zij 'k wil het slagveld
Nu helpen winnen
Of zijn ter neer geveld

7

Te Austerlitz dien vermaerden slag
Wierd zij gekwetst uyt 't leger gebragt
Men heeft haer wonden
Gecureert geheel ras
Z'hebben bevonden
Dat zij een dochter was

8

't wierd kenbaer gemaekt aen d'overheyd
Zij preezen haer kloekmoedigheyd
O maegd verheven

In den krijgsstaed heel kloek

Ik zal u geven

't gon gij van mij verzoekt

9

Mijn generael ik heb u drij jaer

Gedient ten respect van mijn minnaer

Dat ik mogt vraegen

Wat groot behaegen

waer dat voor ons te gaer

10

Mijn heldin ik geef u de vrijheyd

Met order van zijne majesteit

Wilt vrij vertrekken

Met uwen minnaer schoon

Gij zult ook trekken

Eenen verdienden loon

11

Zij en haren minnaer quamen present

Naer hun geboorteplaets van Gend

Men zag ze trouwen

Vrienden neemt een besluyt

En bruyloft houwen

Daer mée is 't liedjen uyt

Eynde

Maar zij was niet de enige vrouw die in Napoleons 'grand armee' gediend heeft. Ook het volgende lied uit hetzelfde boekje – te vinden in de bibliotheek van de KULAK - gaat over een dergelijke 'soldaat'.

Beschryvinge der vroomen daeden van Virginie Ghesquiere

geboortig op de commune van Deusemond, canton van Quesnoy, departement noorden, deze bovengenaemde dochter heeft zes jaeren den militairen dienst bijgewoont, onder het 27ste regiment chassesurs, 4de bataillon,

en haer altijd kloekmoedig voor zijne majesteit keyzer Napoleon getoont,

zij heeft vijf verscheide batailles bijgewoont en vier à vijf mael geblesseert geweest,

als ook heeft zij eenen zwaeren blessure gehad onder haeren slinken boezem,

waer voor zij in 't hospitaal tot Bourgonnes is gedaen geweest,

ende aldaer van de chirurgyns herkend is geworden voor een vrouwspersoon te zijn

en is ter genezinge gebragt,

en heeft haer congé bekomen van dezen jaere 1812

Stemme: Joseph in Egypten

Ik voel mijne geesten opspringen

Alom de manhaftige daen,

Van Virginie Ghesquiere te zingen

Haer naem mag de weireld rond gaen

Al om haer kloek en vroomen daeden

Die dees creatuur heeft getoont

Zij is het puyk van alle maegden

En is weerd met lauwer gekroond

2

Haer broeder die viel in 't jaer zesse
En moest optrekken naer den strijd
Hij gaf zijn zuster eens kennisse
Dat hij hadde zoo veel droefheyd,
En zeyd, ik zou veel liever sterven
Als op te gaen tegen mijn hert
Ouders en vaderland te derven
ach, voor mij, wat een pijn en smert

3

Zij zeyd, broeder houd op van klaegen
Ik zal u helpen en bijstand bien
Ik wil voor u de waepens draegen
Zoo dat het maer en kan geschien
Dat ik maer goed en kan passeren
Zonder dat ik worde gekent
Daer op dierve ik mij wel flatteeren
Dat gij zult zijn uyt de ellend.

4

Zij trok aen; haer broeders kleeren
En is kloekmoedig opgegaen
Sprak broeder, wilt naer huys toe keren
Staekt maer u zugten en getraen
Ik zal nevens d'ander krijgsknegten
Voor onzen vorst Napoleon
Kloekmoedig den vijand bevegten
'k en vreeze vuur, bal nog kanon.

5

Zij nam afscheyd van haeren broeder
Trok moedig op als een heldin
Zij verliet vader ende moeder
Ziet hier, de waere broedermin
Zij heeft haeren adieu gegeven
Aen ouders en aen vaderland
Zij riep, vivat soldatenleven
'k wil lijf en bloed stellen te pand

6

Zij wierd voor chasseur uytgetrokken
Voor 't zeven en twintigste regiment
Zij nam veel vreugden en vermakken
In dat zij niet en wierd herkent
Zij leerde g'heel kanp exerceren
Zij konde haest, den soldaeten trand
In't schermen haer defenderen
Tegen den besten van het land

7

Zij wierd van al haer overheden
Bemind, ge-eert en geacht
Om haer verstand en goede zeden
Zij was liefallig, dag en nacht

Geen last en kwam haer ter verdriet
Door haer goed oordeel en verstand
Waer door zij kwaem de plaets geniet
Onder 't regiment als sergeant.

8

Zij kwam zes jaer de wapens draegen
Diende met iver en met vlijt
En heeft vijf verscheyde slaegen
Gestreden voor zijn majesteyt
Zij heeft in Duydsland en in Spagnen
De veldtochten al bijgewoond
Jae, kloekmoedig in de campagne
Altijd haer dapperheyd getoond

9

Z'heeft haer kolonel 't leven geschonken
In Spagnien in eenen veldslag
Haer naem mag door de wolken
Om haer daeden die men daer zag
Zij heeft gekregen vier blessuren
Nog had z'altijd courage en moed
Den vijand die moest het bezuren
Elk moest voor haer storten zijn bloed

10

Zij wierd in haer slinke zijde
Onder haeren boezem gewond
Men haer naer de stad Bourgoens leyde
Naer het hospitaal op den stond
Alwaer zij door de chirurgijnen
Voor een vrouwpersoon werd bekend
Welk haer van droefheyd dede kwijnen
En verdobbelde haer ellend

11

Als d'overheden kwamen hooren
Al dat zij was een vrouwpersoon
Kreeg haer congé voor haer devoiren
En 't croix d'honneur voor haren loon
Eerd hier dan Virginie Ghesquiere
Gy dochters van ons Nederland
Wilt haer croonen met lauwrieren
Zij boven al de kroone spant

Door **Jan Lefebre**, dichter en zanger tot Waereghem
Vu et ernu 'inpirmer et vendre à Gand ce 3 octobre 1812
Par le sous prefet, le conseiller de refacture
Linmander tot Gend –
uyt de drukkerije van J.B. Dulle Bij 't Belfort, eijnde m,a,f,p.

In 1890 schreef **Pierens** uit Zuytpeene zijn liedjes in schoonschrift op in een boek. En daar in zat nog een ander lied over de zelfde heldin.

Blijedindig lied van de daeden van Virginie Ghesquiere

Te Dulzemont geboren die Napoleon den eersten, gediend heeft in een placement van haeren broeder Louis. Zij heeft haer afscheid gneomen met eene belooning en het kruys van eeren?

Stemme: De foire van St. Clou

1

Vind men veel helden thans onder de krijgsmans
Men vind ook heldinnen, krijgsyver en vlijt
En moed in den strjd, ja in dezen tijd
Die de wapens bestieren, roemt Virginie Ghequiere
Te Dulzemont ghebaert
en de deugd vermaert,
helden evenaert

2

Deze Virgina, bloem van Europa
Kwaem nauw uyt het klooster als haer broer moest opgaen
Zij hem ziende in traen, druk en hertzeer staen
Den druk haer hert doorgriefde, maer door een broederliefde
Haer broers kleeren aendee,
en vertrok in vree
met zijn brieven mee

3

Om niet te zijn bekent, bij het regiment
Voor eene jong vrouwe, zaid aen aheren chef dat
zij haer brieven had verloren in de stad
dus kreg zij ander brieven, naerhaer wensch en beheeren
met het noodig cacht
haer eigen portret
werd ten boek gezet

4

Zoo dient Virginie, nu genaemt Louis
In plaets van haer broeder, jae, als jager te voet
En leerde met spoed, rap en kloek van moed
Exerceren en schermen, zij vrong haer vrouw ermen
En haer gezicht stond snel,
tot zij wierd heel fel
in het schermspel

5

Zij in vreesde geen soldaet, in goed noch in t' kwaed
Met sabel of floret, zij was rap en adret
En stond in gelit, net als een cadet
Zij sprong uyt de parde en kwam van graed tot graed
Van korporael, sergeant,
z'hield kloekmoedig stand
Tegen den vijand

6

In Spagne voor Madrid toonde z'heur kloken stryd
Tegen de Spagnolen, daer vogte zij, bloed voor bloed
Rap en kloek van moed, als jager te voet
Zij met haere kleine escoude, zij gaf ook geen genade
Maer vocht, kloek en vaillant,

tot den vijand,
reeds was overmand

7

Als men de stad Wagram, schoot in vuur en vlam
En haer bombardeerde, vocht zij bloed voor bloed
Rap en kloek van moed, als jager te boet
Hoewel dien salg was bloedig, zij vocht daer kloekmoedig
Tot men de Wagram, stad
Schoot plat
En veroverd had

8

Nog vocht zij wonder snel, als haeren kolonel
Zag in brigands handen, van peerd en zweerd ontbloot
Zij hem ziende in nood, bocht haer bijna dood
Door kappen en door kerven, riep zij: sterven voor sterven
Op kameraden op!
Klopt door hals en kop
Slaet dwars door den trop

9

Zij en vier mans met haer vochten, sprongen daer
In den hoop rebellen, met de vuisten verstaeld
Z'hebben gezegenpraelt, den kolonel gehaald
Uyt vrede brigands handen, z'n vreesde geen vijanden
Noch brigand, noch rebel maer verlost wel
Haeren kolonel

10

Na dat zij menigmael in roem en in prael
Kloek hadde gevochten, wierd zij in het lijf gewond
Dat zij op den stond, niet meer vechten kond
Korts daerna door gebreken van een bajonetsteke
Door kweiling of ellend,
wierd bij 't regiment
voor jonge vrouw bekend

11

Toen nam zij haer broeders vrijheyd
Ook het kruys van eeren, zes honderd francs per
jaer
Trekt zij nu voor haer na alle gevaer
Men schonk lauwrieren aen Virgina Ghequiere
Voor haer boreder gedaen, op de g'heugdeblaen
Voor alle eeuwen staen
Le 1er decembre 1889 – J.M. Pieren

Meestere

Door **Ernest Claes**

Uit: Toen *De Witte* werd verfilmd en andere verhalen - reportages verzameld door Albert van Hageland

Motto: *'Hij woog 210 pond en hij stonk.'*
(De Koran)

Vlaanderens wonderkind, het licht van Watou en de toverlantaarn van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, werd geboren te Proven, in het jaar 1882, op 7 april, feestdag van de heilige Hegesippus, van een wettige vader en een wettige moeder.

Volgens het register van de burgerlijke stand kreeg de tere zuigeling, die nu Meestere is, drie deftige namen: Emilius, Lambertus, Cornelius. Hij woont te Watou, in de Vijfhoekstraat, nummer 6. Hij heeft twee kinderen aan zijn parochie en aan Vlaanderen geschonken, en van een struise vent als Meestere had men in die zin wat meer mogen verwachten.

Zijn vrouw heet Zoewitje en ik moet zeggen, dat het een naam is die mij aangenaam aandoet, al is dit een zeer persoonlijke mening.

Ik zou met deze burgerlijke biografische gegevens het hoofdstuk over Meestere kunnen sluiten, want alles wel overwogen is er over hem niets meer te zeggen en zal er niets meer van hem overblijven. Hij heeft nooit een andere reden van bestaan gehad, dan wat de burgerlijke stand van Proven daaromtrent vermeldt.

Maar nu ik toch over hem schrijven wil, houd ik eraan vooraf te verklaren, dat ik voor Meestere een zeker gevoel van sympathie en bewondering koester, - weliswaar in bescheiden mate, - en ik bid u, waarde lezer, deze erkenning van mijn diepere gewaarwordingen ten overstaan van Meestere doorlopend in uw geest te houden, waar ik verder over hem zal uitweiden.

Indien er dus uit mijn bedaarde pen straks ontboezemingen vloeien, die op het eerste gezicht onheus of minder vleidend mochten lijken, zoals bijvoorbeeld: dromedaris, nijlpaard, dinosaurus, achtcilinder, wolkenkrabber en meer andere parlementaire uitdrukkingen van architecturale aard, dan verzoek ik u, dit niet in een al te letterlijke zin op te nemen.

Overigens, ik zal mijn best doen een beperkt gebruik te maken van deze stijlfiguren.

U zult meteen toegeven, dat het literair gesproken een overdreven dualisme zou zijn, een nijlpaard te vergelijken met Meestere, daargelaten nog de twijfelachtige smaak. Al zijn er in het oog springende trekken van overeenkomst, qua dikke poten, dikke huid, dikke hersens, enz., toch zal men inzien dat er enkele kwaliteiten zijn waarin nijlpaard en Meestere merkkelijk van elkaar verschillen. Een nijlpaard heeft vier poten, Meestere helaas maar twee. Het nijlpaard leeft meestal onder water. Meester blijft meestal boven water, al zwemt hij ook wel eens tussen watertjes. U begrijpt dadelijk, geachte lezer, dat mijn vergelijking niet van zeer kwaadaardige aard is.

Het gaat niet op, een zo markante figuur als die van Meestere, waarvan de invloed op de vaderlandse politiek, op het schrijfpapier van de Kamer van Volksvertegenwoordigers, op de evolutie van landbouw, groenteteelt, lichaams oefeningen en schermkunst van een zo overwegende aard is, een figuur die tweehonderd en tien pond weegt zonder schoenen, kousen, broek of hemd, die gedecoreerd is met de overwinningsmedaille, die de zeer bijzondere geur van Vlaanderens vele landouwen in zijn kleren meedraagt, het gaat niet op, zeg ik, een personaliteit van dit gewicht in een paar trekken te behandelen.

Ik wil het probleem 'Meestere' van zijn diverse zijden beschouwen, ik wil doordringen tot het diepere wezen van de mens, ik wil er het algemeen menselijk type in ontdekken.

Want ik ken Meestere sedert lange jaren.

Motto: 'Il résulte de révélations dues au médecin américain C.A. Pierle, de Cienyon, que notre carcasse humaine ne vaut pas cher!

Avec un homme normal, pesant 75 kilos, on pourrait faire: 3 bougies, une demi-livre de sucre, une pincée de soufre à tuer les punaises, les quelques litres d'eau nécessaires pour laver deux couvertures de laine et du fer pour fabriquer un clou de la grosseur du petit doigt.

Si l'on y ajoute la chaux pour blanchir l'intérieur d'un poulailler, voilà, paraît-il, toutes les

richesses qu'on peut tirer de chacun de nous: au total, la somme de F 28,90, prix de bazar.’
(Le XXe Siècle)

Om Meestere te begrijpen ‘en plein épanouissement de sa personnalité’ moet men hem zien uit de stoomtram stappen, die hem, op de dagen dat het

(Nota van Dr. Ernest Claes: ‘Meestere weegt 105 kg. Men bringe dus de verdere cijfers daarmee in overeenstemming, indien men zich daartoe geneigd voelt)

kamerzitting geweest is, van Poperinge naar Watou brengt.

Het is, op de gewone uren van de dag, een gemoedelijk, onpretentief, smerig stoomtrammetje. Maar zodra het voelt, dat Meestere zijn zeer honorabel ruggedeel op een van zijn banken heeft neergestreken, dan zet het als een haantje zijn kammetje omhoog, spuugt heelder wolken zwarte damp over de velden, doet zijn best om een voornaam air aan te nemen, alles van pure trots omdat het Meestere in zijn ingewanden draagt. En als het Watou nadert, fluit en tiert en rammelt het zoveel het kan:

‘Hier ben ik! Hier ben ik met Meestere! Opzij! Vlaanderen de Leeuw, wat Wals is vals is!’ En op het juiste uur houdt het stoomtrammetje stil op de hoek van de Poperingestraat.

Daarbinnen zit Meestere. Van Brussel tot Poperinge heeft hij in zijn eerste-klaswagen domweg door het raam zitten kijken, naar het gezicht van de koeien in de weiden, en de koeien hebben van uit de weiden domweg naar Meesteres gezicht gekeken. Ziet hij in de Watouse stoomtram, te Poperinge station, supporters van hem zitten in de tweede klas, dan stapt hij ook in de tweede klas. Gewoonlijk reist hij zoals het hoort in eerste klas. En daar neemt Meestere, met een gezicht zo droog en ondoorgroendelijk als een ‘Leuvense tekstuitgave’, enige papieren uit zijn zwarte, dik opgevulde boekentas, en kijkt daarin met indrukwekkende attentie.

Ik kan u verzekeren, dat deze houding en vooral die tas, telkens weer een geweldige indruk maken op de inboorlingen van Watou, die toevallig ook in de tram zitten en bovendien simpele geesten en vrome harten zijn.

Zij blikken naar Meestere met respect en storen hem niet. Zij weten, dat hij op zulke ogenblikken bezig is met heil of onheil des vaderlands. Zij oordelen Meesteres verstand niet naar zijn gezicht, niet naar zijn buik, niet naar zijn redevoeringen of brieven, maar naar de dikte van die boekentas. Hoe dikker die tas, hoe groter Meesteres verstand.

In die tas steekt onder de papieren een paar kousen, en hij brengt daarin ook, als goede huisvader, de modieuze boodschappen mee voor Zoewitje.

De tram houdt stil, schuins voor de kerk. Plechtig stapt Meestere uit de wagen, de ontzagwekkende boekentas onder de arm, Rubenshoed een ietsje te ver naar achteren geschoven, de zwarte lavallière fladderend rond zijn rode oren. Hij stapt rechtop, gewichtig, voornaam, dik, en hij houdt op zijn gezicht zijn meest betoverende glimlach gereed. Van rechts, kant van de Smouthoek, komt een struise jonge man aangestapt. Hij neemt zijn klak af en groet al van verre:

‘Dag Meestere!’

‘Dag Achieltje,’ groet Meestere terug, met een glimlach die aan Achieltje al zijn witte tanden doet zien.

Van links komt uit het wethuis, waar het beneden herberg is en boven gemeentehuis, de nieuwe garde, opvolger van Serafien. Deze nieuweling werd benoemd tegen de kandidaat van Meestere, Camieltje Pover. Die strijd voor eer en recht, en de plaats van garde, is een tragische bladzijde uit de geschiedenis van de goede gemeente Watou. Als een kostbaar document, wordt in ieder gezin het gele strooibriefje bewaard, luidend: ‘De Eerste wettige Kandidaat Veldwachter, Pover Camille, aan de al zo

[p. 200]

dikwijls bedrogen en om de tuin geleide bevolking van Watou,' dat naar de pappige stijl en de vele fouten te oordelen, van Meestere zelf is. Meestere heeft daarover in de Kamer geïnterpelleerd, toen er nog twee mensen en een paardekop aanwezig waren, om aldus te vermijden, dat er tegensprekers zouden opstaan om Camieltje Pover in het ongelijk te stellen. Maar de nieuwe garde moet beleefd zijn voor een lid van de gemeenteraad die bovendien ook député is en hij groet dus:

'Dag Meestere!'

'Dag mannetje!'

En hij groet links en rechts, groot en klein, ouden en jongen, mannen en vrouwen, alleman, hij zou zelfs een ezel en een geitebok groeten uit pure goedhartigheid. Bij uitzondering maar noemt Meestere de naam, hij groet hen meestal allemaal met 'dag mannetje' of liever 'mannege' zoals ze dat te Watou zeggen.

Zo laveert Baas Gansendonck over de markt, langs een monument voor de oud-strijders, naar zijn huis. Even werpt hij een blik op de herberg, het 'Vlaams Huis', daar rechts, dat Meesteres herberg is. Dan staat hij voor zijn deur.

Meesteres woning heeft iets van Meestere zelf. Zij maakt dezelfde nietszeggende indruk, wil zich dik maken, haar buik vooruitsteken, allemaal net als Meestere, behalve dat ze smaller is.

Zij heeft een witte gevel, een verdieping, een dubbele witte deur met twee trapjes-op.

Naast die deur is een vierkant winkelraam want tot voor enkele jaren was het bij Meestere winkel in ellegoederen, die op zeer winstgevende wijze werd waargenomen door Lucietje-zaliger, Zoewitjes zuster.

En op de deur een koperen plaat:

MEESTER BUTAYE

Volksvertegenwoordiger

die door Zoewitje in gouden glans wordt gehouden.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Peeren en vrouwen die niet en kraken

Die plachten alder best te smaken

J. Cats

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

APRIL

APRILIS.

't Verquicks al dat'er is, als Phoebus syne straelen
 In d'aengenacme Lens' op 't Aerderyck laet daelen:
**Dat dorre schoen wort groen, elck wort van sulken aert
 Mensch, vogel, vee, en visch tracht om te zyn gepaert.**

't verquicks al dat er is, als Phoebus syne straelen
 In d'aengenaeme letn' op 't aerderyck laet daelen
 Dat dorre schoer wort graen, elck wort van sulken aert
 Mensch, vogel, vee en visch tracht om te zyn gepaert.

Beste abonnee

Ook het vorig nummer van 'Doos Gazette' ontlokte weer een aantal reacties. Van een paar mensen kreeg ik het commentaar dat ook zij die 'zwarte' aarde gezien hadden bij de werken in de Vlamingstraat, wat een bevestiging is van mijn 'wallentheorie'.

Ik hoop dat de discussie 'open minded' zal blijven, en met concrete argumenten, zodat een beter zicht op de historische ontwikkeling van de stad Poperinge ook in de toekomst gestimuleerd wordt.

Een patattenrecept – Annick Clabau

*Een plezierige reactie op het artikel 'De kleine geschiedenis van de Poperingse patat' kreeg ik van **Annick Clabau**. Zij schreef:*

Proficiat Guido

Je hebt het weer gekund.

Internet in de mond van Vadertje Cats leggen

En ergens ook nog de Koran erbij sleuren.

En dan de mensen doen meezingen met een liedje waar niemand de melodie nog van kent, laat staan dat ze van het bestaan van het liedje op de hoogte zouden zijn.

We zijn nog geen 1 april hoor, je bent nog een maand te vroeg.

Je doet daarmee je reputatie als "uitvinder", "fantast", "drukker-zonder-inkt" natuurlijk alle eer aan.

'k Heb er weer hartelijk om moeten lachen...

"Tartouffels", lees ik in je tekst over aardappelen en het doet me denken aan een "tartiflette", maar dan op de wijze van ikke.

Zal ik je het recept geven? En je het water in de mond doen komen?

OK. Vergeet voor een keer de calorieën en je BMI

Hierbij voor 4 personen.

Snij een 5-tal middelgrote aardappelen in blokjes of dikke schijfjes en kook ze eventjes in licht gezouten water. Giet ze af en laat ze wat "opdrogen". Ze moeten nog beetgaar zijn.

Snij intussen een 3-tal uien grof en laat ze in een pan met wat boter heel lichtjes bruin worden.

Voeg er een 200gr spekblokjes aan toe en laat verder bakken. Ik voeg geen zout toe, maar wel wat peper. Bak het niet al te bruin. (letterlijk)

Meng de aardappelen en het uimengsel onder mekaar en giet in een vuurvaste schotel. Je kan er, naar wens en smaak, nog wat Provençaalse (of andere) kruiden onder mengen. Giet er nog een flesje (1/4 l al dan niet magere) room over. Bedek alles met enkele sneden (=/- 1,5 cm dik) pittige kaas. Voor een echte tartiflette neem je een Reblochon-kaas, die je horizontaal doormidden snijdt en met de korst naar boven op het aardappelmengsel legt.

Ik neem enkele dikke sneden Watou-kaas, of Brugge Blomme. Van de Brugge Blomme hoef je de korst niet te verwijderen. Van de Watou-kaas echter wel, omdat deze geplastifieerd is.

Laat alles ongeveer een 45 minuten garen in een oven die je voorverwarmde op 200°.

Als de kaas open gelopen is over en door het aardappelmengsel, mag je de Tartiflette opdienen.

Smaakt heel lekker, in goed gezelschap en vergezeld van een glaasje rode wijn.

Genegen groeten

Annick

Virginie Ghesquière in het Frans, van Michiel Devooght

Als reactie op het artikel over Virginie Gesquière in het vorige nummer van *Doos Gazette*, kreeg ik van de heer **Michiel Devooght** de volgende mail:

Guido.

Ik heb vroeger eens die nam gezien in een frans boek of een ander geschrift en ben dus maar gaan 'googelen'.

En 1812,une chanson fut composé pour célébrer le courage et les vertus d'une femme soldat **Virginie Ghesquière**, dite le "joli Sergant"à laquelle le journal de V Empire consacrait ces lignes élogieuses,dans son numéro du 31 octobre1812.

On parle beaucoup du courage et du dévouement d'une demoiselle qui a remplacé son frère conscrit de 1806,et qui est revenue de l'armée couverte d'honorable blessures.

Virginie Ghesquière,née à Delemont voyant que son frère,appelé a marcher,ne pouvait supporter les fatigues de la guerre et qu'il avait des dispositions pour continuer ses études, obtint de ses parents la permission de partir pour lui.Ils étaient jumeaux et se rassemblaient beaucoup. Elle se présenta sous l'habit de son frère et fut désignée le 27e régiment de ligne,dans lequel elle a servi pendant six ans. Elle parvint au grade de sergent à la bataille de Wagram,pour avoir sauvé la vie de son capitaine, tombé dans le Danube et en danger de périr. A l'affaire du 2 mai près de Lisbonne,ou commandait le duc d'Ambrantes, son colonel était enveloppé par l'ennemie,elle demanda six homes de bonne volonté avec lesquels elle a été a son secours,malgré un de feu qu'elle avait reçu au bras gauche,et elle parvint à le sauver,faisant encore prisonniers deux jeune officiers.Elle reçut à cette occasion un coup de bajonnette au côté gauche,fut transférée à l'hopital d'Alméida et de la à celui de Burgos, ou elle à été guérie de la blessure sans qu'on ait découvert son sexe.

Mais une maladie l'a trahie. D'apres une autre version,blessée à la poitrine dans une affaire,Ghesquière voit arriver le chérurgien,qui lui dit d'un ton brusque : Allons, arrive troupiier, que je recouse la basane !"et se met en devoir opérer le pansement mais à la grande surprise des assistants, Ghesquière s'y oppose et s'obstine à repousser la main courable qu'on lui tend.Insistence du chérurgien,on découvre enfin que l'intrépide sergant est une femme, et son colonel lui remet la croix de la légion d'Honneur.

L'auteur de la chanson sur Virginie Ghesquière se nomait **Cadol La Romance** partant pour la Syrie, dont la musique avait été compoée en 1810,par la reine Hortanse sur des paroles **du comte A.de Laborde**, était alors à la mode,ce fut cet air qu'il choisit.

Voici le texte de cette chanson plus recommandable par l'intention que par sa valeur littéraire.

1/ Une jeune guerrière
Pour avoir du renom
Veut partir pour son frère
Sous rhabit de garçon

Refr. D'une ardeur martiale
Elle vole au combat
Et partout se signale
Comme un brave garçon.

2/ Sous l'Aigle triomphante
Du grand Napoleon
Français,la terre enfante
Des nouvelles d'ton

3/ Cette jeune héroïne
Rejoint son regiment
Bellone la destine
A servir vaillamment

4/ Le laurier de la gloire
Partout croit sous ses pas
Le dieu de la victoire

Pour elle a des oppas

5/Lorsqu'un puissant génée
Guide un peuple guerrier
Qui ton bras, Virginie
Moissonne le laurier

6/Suivant son capitaine
Dans les champs de Wagram
Son courage le mène
Au grade de sergent

7/Conduite par Bellone
Au fond du Portugal
Le deux mai, près de Lisbonne
son courage est égal

8/La guerrière interpride
Que l'amour fraternel
Sert en tout lieu de guide
Sauva son colonel

9/ Alors rien ne l'arrête
Qu'un facheux resultat
Un coup de bajonnette
Le mit hors de combat

10/Elle eut encore la gloire
De faire prisonniers
Pour prix de sa victoire
deux jeunes officiers

11/Par une maladie
Son sexe est reconnu
Soldats ! de Virginie
Imitez la vertu

12/Malgré ta modestie
Au nom de l'Empereur
Reçois ô Virginie
L'Etoile de l'Honneur

REfr. : D'un ardeur martiale
Volant au combat
La gloire te signale
Comme un brave soldat

In een artikel 'Women in war' van Francis Gribble, uit 1916, vonden we naast het voorgaande verhaal ook nog de volgende commentaar op **Maria Schellinck**, die ik in het vorig artikel ook aanhaalde:

In 'La monde illustré' van het jaar 1894 verscheen de hierbij gevoegd schilderijtje met als titel: Napoleon decoreert Marie Schellinck.

And then comes Marie Schellinck, who was Belgian by birth, but French in virtue of her military services. Born at Ghent, in 1757, she fought in no fewer than twelve campaigns, was wounded at Jemmappes, Austerlitz, and Jena, and mentioned in the Order of the Day for gallantry at Arcola. She retired on her pension in 1808, and took up her residence in her native town. In 1811, when Napoleon came to Ghent, she had the honour of being presented to the Empress Marie-Louise; but the presents which Marie-Louise took the opportunity of giving her were suited to her sex and not inspired by any recollection of her feats of arms.

Robert Ouvrard schrijft in een artikel onder de titel: Les femmes dans les Armées de

Napoléon *het volgende:*

La jeunesse de *Maria Schellinck*, de Gand, ne fut pas facile: son père était mort jeune et sa mère ne s'occupait pas d'elle. Son oncle la recueille et elle travaille dans une auberge mais perd ce travail à cause de son français imparfait. Sa mère l'envoie dans les rues comme prostituée. Marie est arrêtée et emprisonnée à l'abbaye Saint-Pierre à Gand. Après sa libération, elle épouse Francois Desaegher et quand celui-ci rejoint l'armée en 1790, Marie le suit, déguisée en homme. Elle entre au 2e bataillon belge, devient même caporal, puis sergent. Après la bataille de Jemappes en 1792, où elle fait montre d'un courage exceptionnel et est blessée d'une balle à la jambe, elle est promue sous-lieutenant. Après son rétablissement, elle retourne au front et se distingue à la bataille d'Arcole, en 1796. La même année, elle est transférée au 8e régiment d'infanterie légère, où elle rencontre Louis Decarnin, quelle épouse. En 1807 elle quitte l'armée et deux années plus tard Louis est mis en congé, à cause de ses blessures. En 1808, elle a 52 ans, elle reçoit de Napoléon la Légion d'Honneur et il lui dit: *Madame, je vous fais 700 francs de pension et chevalier de la Légion d'Honneur. Recevez de ma main l'étoile des braves que vous avez si noblement conquise* et se tournant vers ses officiers: *Messieurs, inclinez-vous respectueusement devant cette femme courageuse. C'est une des gloires de l'Empire.* Marie Schellinck est morte l'âge de 83 ans, à Menin.

En dat verleden kan soms terug in het heden opduiken. We lazen immers het volgende artikel in het Nieuwsblad van de woensdag 3 oktober 2001:

Verklede soldaat krijgt eigen straat

GENTBRUGGE - Of het voor een vrouw volstaat zich als man te verkleden om een straat naar zich genoemd te krijgen, vroeg Vlaams Blok-fractie leider Francis Van den Eynde zich af tijdens de commissie Algemene Zaken. „En wat betekent zo'n signaal dan voor de

emancipatie?" Het was het begin van een geanimeerd debatje, met Marie Schellinck als lijdend voorwerp.

Voor een nieuwe weg van de Hogeponstraat naar de Jan Rijnstraat in de Sas- en Bassijnwijk schuiven de stadsdiensten de naam *Marie Schellinckstraat* naar voor. De Gentse Marie Schellinck, die als jonge deerne achter de tapkast had gestaan van cabaret *Het Haasken* aan het Koophandelsplein, liet zich in 1792 inlijven in het leger van Napoleon. Ze moest daarbij één obstakel overwinnen: vrouwen waren indertijd niet toegelaten in het leger. Dus zat er voor Marie niet anders op dan zich als man te verkleden.

Haar staat van dienst was indrukwekkend. Ze bracht het tot korporaal, sergeant, krijgsgevangene bij de Oostenrijkers en onderluitenant. Schellinck werd pas *ontmaskerd* toen ze bij de slag van Austerlitz gewond raakte aan de dij en een geneesheer haar ware geslacht ontdekte. Napoleon was onder de indruk, en speldde Schellinck in 1810 eigenhandig de medaille van het Erelegioen op de borst.

Toonde Francis Van den Eynde zich wat minder onder de indruk, dan bleek VLD-politica Catharina Segers een fervent verdedigster. „Zich verkleden als man was de enige manier om te kunnen participeren”, zei ze. Segers zag een parallel met de eerste vrouwelijke marathonloopsters. „Die moesten zich ook als man verkleden om te mogen meelopen”, zei Segers, zelf duurloopster.

Commissievoorzitter Christophe Peeters (VLD) had het laatste woord. „In die tijd was het blijkbaar nog de gewoonte dat vrouwen zich als man verkleedden en niet andersom.” (TOD)

De meuzelzak

*In die koude en natte dagen van deze winter, heb ik mij onder andere onledig gehouden met het uittypen van het handschrift van **Louis Monsterleet** die in de jaren 1847 – 1851, met een sierlijk handschrift liedjes opschreef in een schrift. De man was van Bollezeele en deze schrijver uit de Franse Nederlanden noteerde de teksten van 64 liederen.*

*Een fotokopie van het handschrift is in het bezit van **E.H. Cyriel Moeyaert**, en hij was zo vriendelijk om mij toe te laten dit te fotograferen, zodat ik het kon verwerken.*

Het lied nummer 41 heeft als titel

Nummer 41 – Nieuw liedeken van den schaepherder met zijn muyzelzak

Stemme: Van den duyvel in de keirne – *De melodie heb ik niet gevonden*

1

Ene raere klugt, zal worden mijn bedied
Sa vrienden luystert naer dit bevallig lied
Als het word gezongen zonder missen
Door het lachen zoud gij u bepissen
Want ik zeg het u voor zeker en gewis
Dat het wonderbaerig ende lustig is

2

Een schaepherder fijn, bij Cassel wel bekend
Vervolgens dat men zeyd, 't is een raeren vent
Tot Winnezeele is hij woonagtig
En dat al bij een boer g'heel pragtig
Die daer eene groote kudde schaepen hield
Hoor eens wat een trek, dat er daer vooren viel

3

Dien schaepherder fijn, had tot zijn onderhoud
Op een avond laet, zijn muyzelzak gesmoud
Met kersroet en al ander togten
Omdat het vel beter zou verzogten
Hij heeft daer gesmoud, dan wel twee ueren lank
Want 't was styf en hard, gelijk een zolderplank

4

Ende dien van vreeze, dat de katte fel
Het smeer zoude lekken, van het muyzelvel
Heeft het in de keirne gedooken
En nauwelijks wel toegelooken
S'morgens trok hij met zijn schaepen op de baen
En liet den muyzelzak in de keirne staen

5

Dan zeyd de boerin, een uer of twee daer naer
Tegen haeren man, sa, laet ons bey te gaer
De roome in de keirne gieten
Dan zullen wij zonder verdrieten
Te saem helde draegen aen het keirne vat
Tot dat jij of ik zal vallen op ons gat

6

T'wierd alzo gedaen, men leyd de vringen in
En men draeyde daer, met eenen blijden zyn
Dien muyzelzak, door al het zwaeyen
Kwam vol wind en viel in 't kraeyen
Met een groot geschrey en overgroot geluyd
Dat zij al van schrik, liepen ten deuren uyt

7

Een ieder stond in beven, in benauwdheyd groot
K' weet wel dat hun gat op geen palme en sloot
Knaepen en maerten zag men kryten
Catrien die kwam haer te beschyten
En Maritje heeft in haere roks gepist
Zonder dat het meysken daer van niet en wist

8

En dien muyzelzak die ronkte altijd voort
Dat zij zij al schreyen riepen altijd moord
Den duyvel zit in onze keiren
Spoedig laeten wij hem bezweiren
Men haelde een man die was wel wijs geleerd
Die nog van zijn leven hadde gestudeerd

9

Met den boek in d'hand, kwam hij daer op het pas
En bezweerde den duyvel bij alles dat er was
Smeet op de keirne kragtig waeter
Den muyzel miek nog meer gesnaeter
Dan zeyde den man, ik verlies mijnen moed
K'geloof 't is een spook van Lucifers gebroed

10

Den sweet die berst hem uyt en liep zijn wangen neer
En den duyvel ronkte altijd even zeer
Elk smeed hem op zijn bloote knie
En baden met zoo veel druk en ly
Dan zeyd den boer, wilt 't spook uyt de keirne gaen
Ik deel aen den armen twintig zakken graen

11

Den belezer diende dat zijnen aerbeyd
Niet en was voordelig, daer heeft hij gezeyd
Boer gij moet uw keirne splyten
Ziet wel toe, 't zij niet in bijten
Want daer is vervolgens mijnen goeden zin
Meer als eenen duyvel daer van binnen in

12

Men sloeg op dat vat, de duygen al tveen
Daer spronk nog een plank tegen 't meyskens been
Dien muyzel is daer uyt gevallen
Nog vermoeyt van zoo zeer te grollen
Dan keeken z'al 't saem, nu al verwezen uyt
Al met een gezeyd gelijk een hage puyt

13

Oorlof voor het lest, gij boeren van ons land
Wilt de naeste keer gebruyken meer verstand
Wij en zouden niet grollen en gekken
Met zulke raere en vyze trekken
Vrienden het is tijd, te maeken een beslagh
Eer gij draeyen wilt, spoelt eerst de keirne een dagh
Eynde

Bollezeele le 3 fevrier 1849 – Louis Monsterleet

*De situering van het lied, met de plaatsnamen **Cassel en Winnezele** doet er geen twijfel over bestaan dat alleszins deze de vrucht is van één van onze Westhoekse rederijkers en het zou mij niet verbazen moest dit Tisje Tasje geweest zijn. In hetzelfde handschrift is er immers nog minstens één lied van Tisje Tasjes hand, het lied dat ik in het laatste januarinumnummer van Doos Gazette opgenomen heb.*

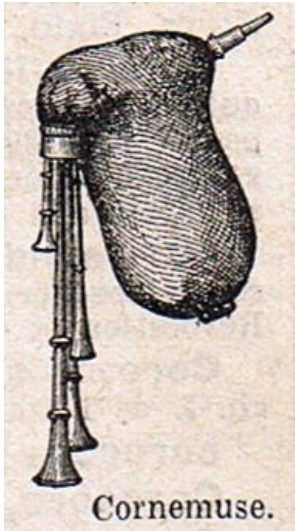
Het muziekinstrument wordt in deze tekst dus een 'muyzelzak' genoemd.

Ik ging op zoek naar de juiste betekenis van dit woord.

Onze fantastische woordenzoeker Deken De Bo kon ons hierbij weer helpen. Hij schrijft in zijn idioticon het volgende:

- **Meuzel**, in eenige gewesten **Muizel**, m. lijnwaden knapzakje, waari nde scholieren te lande brood, eiers of vleesch mededragen; waarin de koeiwachters en schapperdes hunne boterhammen steken, fr. Panetière.
- Haverzakje, lijnwaden zak die, emt haver of maling gevuld, vastgebonden wordt over 't hoofd van een peerd, opdat het de haver ete zonder ze op de grond te strooien. Zie de comp. Hieronder
- Ook een dergelijke dien men aan den gordel vastbindt om het uitgerukte onkruid uit den akker te dragen.
- Dit woord hangt waarschijnlijk samen met moes dat oulings spijs beteekende, zegt Weil.
- **Meuzel**, (-muizel), z. graan-, haver-, kore-,

- **Meuzelen**, meuzelde, heb gemeuzeld, b. en o.w. muggelen, peuzelen, langzamerhand eten. Wat zit gij daer aan zoo lang te meuzelen? Wat meuzelt hij daar? De scholieren meuzelen, wanneer zij, onbemerkt van den meester, nu en dan iets uit hunnen knapzak peuzelen.

Cornemuse.

In de taal van Molière is een meuzelzak, doorgaans een 'cornemuse'. En als we dat woord gaan opzoeken in 'Nouveau Larousse universel' van het jaar 1948, dan vinden we het volgend:

Cornemuse (muz') (de corne et muse, musette) Instrument champêtre à vent, composé d'une outre et de deux, trois ou quatre tuyaux: la cornemuse est l'instrument des vergers écossais et breton.

'Cornemuser' is dan gewoon spelen op een cornemuse, en een 'cornumuseur' is een cornemuse speler.

Naast het woord 'cornemuse', bestaat ook het Franse woord 'muzette' en in dezelfde Larousse lezen we:

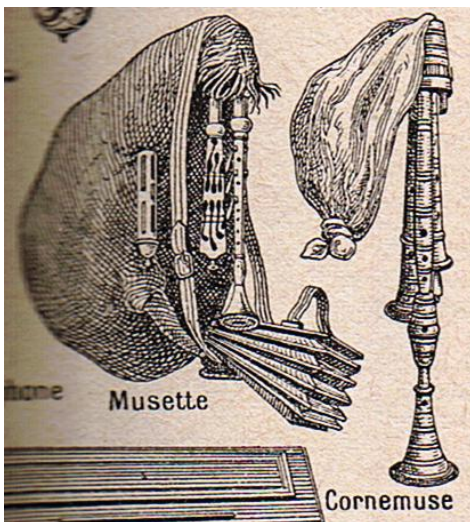
Musette (anc. Fr. Muse)

Instrument de musique champêtre différent de la cornemuse en ce sens que l'air lui est envoyé par un soufflet et non par le souffle humain. (Il est composé d'un ou de deux tuyaux appelés

chalumeaux, percés de trous et avec quatre ou cinq grands tuyaux appelés bourdons.

Musette pastorale.

Musette

Cornemuse

Er is dus een verschil tussen de 'cornemuse' en de 'musette'.

En we zien dit in de Larousse dit ook in deze tekeningen:

En verder blijkt het woord 'Musette' ook zoveel te betekenen als ons woord 'meuzel' zoals De Bo dit

gedefinieerd heeft. We voegen hierbij de tekening die uit de Larousse komt.

We mogen dus concluderen dat 'musette' eigenlijk het zelfde is als een 'meuzel'

En de 'meuzelzak' uit het voorgaande lied, kan dus wel een 'musette' geweest zijn.

Of was het misschien toch een 'cornemuse'; uiteindelijk krijgen we hier het eigenaardige woord 'muyzelzak'.

MUSETTES : 1. Dite musette manguoire; 2. A pansement; 3. De fantassin; 4. De pansage.

Een zak in een 'muyzel'?

We gaan met deze kennis nu eens binnen in het koor van de Sint Janskerk en daar zien we op de linkerkant een aantal instrumenten.

Deze houten panelen en het geheel koor zijn in 1776 door Jacobus Costenoble gemaakt. Op het paneel rechts, onderaan zit onze 'muyzelzak'.

Het is alleszins een 'cornemuse' en als we goed kijken zien we nog voor deze cornemuse een soort fluit, die wel erg lijkt op een 'Musette pastorale' zoals we deze in de Larousse hebben leren kennen.

Beiden, instrumenten 'champêtre' waar herders blijkbaar een voorliefde voor hadden.

Om ook eens de mening van een 'specialist' te horen over dit lied en het aldaar genoemde 'exstrument', heb ik de vorige tekst eens opgestuurd naar

Jean Pierre Devos, *al jaren een fanatieke 'pieper' of piper.*

Hij schreef me het volgende:

Beste Do, oude gezel,

Het doet mij plezier dat een Professor mijn advies vraagt. Dit gebeurt niet veel om niet te zeggen nooit.

Ik denk dat ik je kan helpen. Volgens mijn bescheiden mening gaat het wel degelijk om een Vlaamse doedelzak en wel om volgende redenen...

Onze doedelzakken, vandaag de dag, buiten die van een paar gezonde heethoofden, waarvoor ik enorm respect heb, bestaan uit synthetisch materiaal, d.w.z. duikersmateriaal, zoals een kikvorspak. Met ingebouwde vochtigheidsregeling: katebakvulling (jawel) en leidingen naar iedere drone (lees : pijp). Dit heet het cannister-system.

Mijn pipes (ondertussen reeds 35 jaar oud) ook.

Dit heeft het voordeel dat je ze praktisch niet meer moet onderhouden, en ze steeds water- en luchtdicht blijven. Zeer gemakkelijk, maar aan de andere kant spijtig, daar weer een traditie verloren is gegaan.

Het is ooit anders geweest. Ooit bestonden de luchtzakken uit zwijnenblaas of schapenvel, naargelang het land of de gebruiker. Mijn pipes hadden eerst een schapenleren zak.

Om deze water- en luchtdicht te houden, zeer belangrijk voor ons, anders blaas je tot het haar door je klakke groeit, moest je die " seasen ". Dit wil zeggen insmeren. Anders werd het vel hard en automatisch poreus. Zie tekst : " hat tot onderhoud zijn muyzelzak gesmoud ... omdat het vel beter zou verzogten, want 't was styf en hard, gelijk een zolderplank". Er waren veel middeltjes, maar de populairste waren gesmolten bruine suiker en honing. Wij hingen die dan aan de wasdraad zodat al die zoete materie kon uitdruipen. Begrijp je nu : Ende dien van vreesse, dat de kate het smeer zou lekken... Dat was de reden dat onze herder die in de keerne liet.

" En die muyzelzak die ronkte voort ". Een doedelzak kan in bepaalde omstandigheden in zijn eentje verder blijven ronken, zolang er lucht in is, dikwijls tot scha en schande bij een optreden. Ik ben eerste getuige. Op de tekst ingespeeld, een accordeon "ronkt niet" en eerlijk gezegd, ik heb nog nooit een oude tekening of schilderij gezien met een accordeonspelende schaapherder, jij wel? Wel met doedelzak.

Ziezo, mijn vriend, je weet ondertussen dat ik je enorm respecteer voor al het werk dat je voor ons doet en ik hoop dat ik daar ergens tussen nog een steentje bij heb kunnen leggen.

met veel plezier en oprechte muzikale groetjes
jen oedn moat
vosse

De 'Meuzel' is in Poperinge momenteel nog het meest bekend onder het woord: 'Stutemeuzel'; wat gewoon een meuzel is waarin men zijn 'stutje's of boterhammen doet. Een meuzel waarin men dan 'lukken' doet, mogen we dan een 'lukkenmeuzel' noemen, en ééntje waarin men bier gaat doen, een biermeuzel. Maar één waarin men luizen doet, blijft een luiszak.

Het steehuis en de paardenstallen worden opgegraven

Zoals mijn lezer weten, probeer ik de opgravingen in de stad op de voet te volgen en waar ik kan mee te documenteren. Momenteel, we zijn vandaag donderdag 3 maart 2011, is men bezig om een stukje van de voorgevel van het oude steehuis en van de daarnaast gelegen paardenstallen op te graven.

*Hierbij een stukje muur van het 'steehuis' of is het van de paardenstallen?
Om te proberen te achterhalen wat dit stukje muur eigenlijk was, gingen we wat snuisteren in het Stadsarchief.
In de bewijzen die bij de stadsrekening van het de jaren 1760 – 1761 en 1762 gevoegd zijn, zit onder andere het volgende:*

Believe mijn heeren burghmeesters ende schepenen der stede ende jurisidictie van Poperynghe te verleenen ordonnantie van betaelynghe tot laste van de heer tresorier ende in poffytte van **P. J. De Baenst** als ontfanger van de goederen van **de kercke van Ste. Bertinus** binnen Poperynghe van de somme van acht en veertigh ponden parisis over vier jaeren cheinspacht van d'ervve daer **het peirtstal** van oosten het stadthuys op is staende, toedies over de **twee magazinen** aen de kercke, ende over d'ervve onder het **speutehuys** neffens de vanghenisse, t'leste verschenen lesten xbre 1760 – 't welke doende etc.

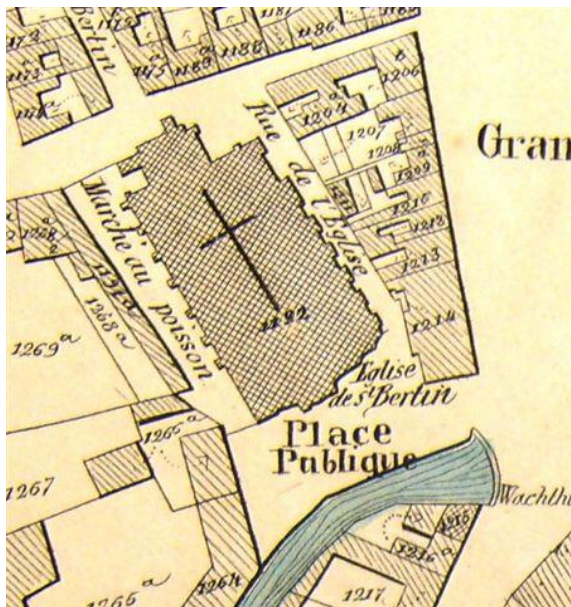
Voor de ceins voor het erf 'onder en achter' het stadhuis zelf, diende men 96 ponden parisis te betalen over vier jaren pacht.

Op de 26ste januari 1761 werd deze rekening betaald.

Men spreekt dus over 6 gebouwen van de stad, die op grond van de Sint Bertinuskerk stonden. Van het 'steehuis' of stadhuis zijn er nog afbeeldingen op de oude postkaarten:

En zelfs de schilden die aan de voorgevel prijken, bestaan nog en zijn in het bezit van de familie Adriaen.

We merken wel dat het gebouw, zoals het er stond rond 1900 alleen maar de herberg was, en dat er hier geen sprake meer was van paardenstallen op de oostzijde.

We voegen hier een plattegrond toe van rond 1880. Merk op dat men de ruimte achter de kerk de Vismarkt noemt.

Hier zien we ook al geen duidelijke 'paardenstallen' op afgebeeld.

En toch waren die er. Op de 1ste februari 1761 deed men de aankondiging van de volgende aanbesteding die doorging op de 6de februari 1761.

(SAP – 225A - Processen 1761)

Copie van de bestedynghe voor d'heeren van het magistraet van Poperinghe, dienende tot het maken van het timmerwerck aen het stadthuis.

Alvooren sal den aennemer maken de inrydende poorte van twee blaen, wyt thien voet met **eenen maekelaer** in het midden, met het verstick (*verstek*) aen den selven makelaer ingevolgen de conste van het werck.

Hij sal oock maeken **in eene van de selve poorten eene kleine poorte**, de selve poorten sullen gemaect worden met hunne dweerst stucken gevrocht met pinnen en gaten in malcanderen en hunne stick banden van achter van de selve poorten.

Item den aennemers ofte aennemers sal maken in eene platse groot ses en twyntigh voet tusschen meuren en twee en twyntigh voeten wyt de peerdebacken van heecken (*eiken*) twee duim plancken, **waeter dichte**, met **de heysen** boven de selve backen van gelycke langhde aen de voornomde backen, de sporten van de eysen sullen plat gemaect worden, breet twee duymen, gevrocht onder en boven in hunne gaten ende dweers tappen

Ende voordr edifitien

Hij sal oock maken in eene tweede platse lanck ses en twyntigh voet en breet neghen voet, de backen en eysen gelyck aen de voornomde

Item sal legghen twee balcken dienende om deerste stasie lanck 24 voeten en als groot neghen en elf duimen in welcke balcken hij sal inpotten seventhien solder bomen in ider coers makende een en viftigh **solderbomen**,

hij sal oock werken in vier platsen **de solderrebben met swalmesteerten**, lopende van den eenen gevel naer den handeren om de selve gevels te hanckeren,

hij sal oock legghen het planckiet ofte solder gheschaest met sijn balcken en rebben ofte den solder met veren in dien het dheeren van het magystaet geraedigh vinden.

Den aennemer sal maken op den caemer **drie fransche casynen, ofte ranplasen**, hoghe acht voet ofte daer ontrent ende wyt, ontrent de vijf voet, welke ranplasen sullen gevrocht worden met viercante ruyten in hout, met hunne raemen etc.

Hij sal oock maken op den selven caemer eene deure in pannel gevroght met de **bekleedinghe ofte ambrassement** makende den inganck aen de selve caemer, hij sal maken de voornoemde deure met twee blaers ofte dobbel deuren ten contentemente van dheeren van het magistraet.

Doorschrap stont er:

Hij sal oock bekleeden op den selven caemer **den franschen heert** tot de tabelette met sijn santvycken

En dan staat er weer:

Item den aennemer sal legghen sijn tweede balcken van gelycke groote ende langhde aen de eerste met de gelycke solderbomen, geschaest met de balcken ende bert, de solderrebben met hunne swalmesteerten gelyck aen d'eerste

Hij sal legghen sijne **steenplaten** op de balcken in ghevroght met swalmesteerten in de balcken gelyck aen houde werck.

Hij sal stellen twee schaergebynden op de voornomde balcken, gemaect met twee hooghten van scheerbalcken met sijne schaerstylen gevroght ende **de corbeelen** sullen gevrocht worden met pinnen en gaeten onder en boven in den tant met de schaerstylen,

De tweede hoghte van scheerbalcken van de gelycke alles in den tant onder en boven.

Den aennemer sal oock legghen op de voornomde gebynden drie hooghten van flierynghen, groot 6 en 4 duimen achter en vooren met syne wyntbanden den veust met sijn makelaers, **storm banden, wyntbanden** ende **ramelcatten**.

Alles gevroght met sijn pinnen en gaeten, schuttapen

Onder en boven

Item hij sal legghen ofte bekleeden de flierynghen met twee duim plancken gevoeght jeghen malcander makende eene langhde op de tweede sherynghe met **de lanboenen** ende pannereghels op de selve plancken.

Item sal oock stellen eenen stant venster in de cappe gemaect met sijn rondtwerck in lysten, conforme aen de fasade van het werck, hij sal oock maeken van oosten in den gevel een casyne met sijnen vinster.

Geschrapt staat er nog:

Met een wiel op den oppersolder dienende tot het optreken van het branthout ofte fouasie, (fouragie) indien het dheeren van het magistraet geraedigh vynden

En dan volgt er weer:

Het achterwerk

Item **eene houtstal** sijnde lanck achtien voet tusschen meuren ende wyt veertien voet, hij sal maken twee clooster casynen met hunne slaghvinsters gevroght tot boven eene inganck deure met de casyne

Item een balcke met het solderboom ende solder alles geschaest.

Item een als gebynt rustende op de balcke lopende aen het schaliedack van het houde werck gemaect à la masarde, met sijn sherynghen etc – gedeckt met sijne plancken, lanboenen, pannelatten, gelyck aen 't groote werck

Item nog een achterwerck, sijnde lanck ses en twyntigh voet ende wyt neghen voet tusschen de meuren sijnde een tweede pertstal

Den aennemer sal maeken eene deurcasyne met de deure dienende om de pertstallen

Twee dweersbalcken emt twee alve gebynden op de selve lopende op de cappe van het nieuwe werk

Item twee vinsters in de achtermeur

Hij sal de cappe decken met plancken lanboenen en pannelatten, gelyck aen 't voornoemde achterwerck.

En dan staat er doorschrapt:

Indien d'heeren van het magistraet believen te doen legghen een solder boven dit leste werck sal den aennemer verobligiert sijn den selven te legghen met het solderboom.

't Metsewerck

Het vierkante van t'groote werck met twee steenen dicke

Het drye cante tot d'eerste flierynghe onderhalf steen ende naer daer tot boven een steen

De steenen meuren van t'achterwerck onderhalf steen

De vierstede op de camer vande eerste stagie te maecken in eenen grooten franschen eerdt met ronde houcken

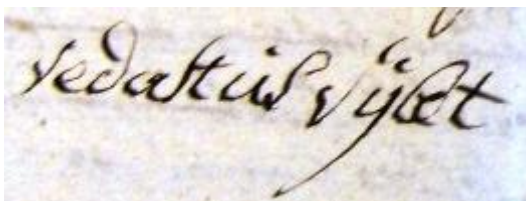
De pannen te legghen van gheheel het nieuwe werck

Soo oock deurgat met blocquetten inden ouden ghevel om van **de guldecamer** te gaen inde nieuwe camer

Van vooren ende achter de wintbergh af te lesen end erstelt in eenen ghemeen rechten wintbergh

Den voorghevel in wit steen ende de boghe vande poorte in wit ghecapt steen, soo oock de strecken van de cassinen – de eert te paveren ende gheheel het viercante van de camer te bezetten met wit coeyhaer ende calck

Toedies moeten **den windtbergh** van westen het huys van Philippe Parent af lesen ende erstellen van vooren ende achter op de maniere als hier vooren is gheseyt ter ordonnantie vande heeren refectiemeesters deser stede

Vedastus Vylet – J. Mazeman

Eénmaal deze werken meegedeeld, kon de aanbesteding ten laagst biedende, doorgaan. Voor het houtwerk kregen we het volgende resultaat.

Het houtwerk

Actum in tcamer desen 6 february 1761 – present de wet

Inghevolghe de publicaties met prefixie van daeghe op hedent, wort alhier besteedt op het vermeersen der minstbiedende de naeste de aenneminghe van het timmermans ende matsenaers handtwerck van nieuwe peerdstallen met eene inrydende poorte ende eene nieuwe camer daerboven ter oostsijde van de herberghe gheenaemt **het stadthuys** deser stede met een nieuw houtstal alwaer de keucken jeghenwoordigh gheplaceert is al onder eene cappe ende dack ter hooghte langhde, breedte ende dichte der ghevel ende meuren met het gonne voordere soo in houtwerck als steenwerck daer aen is clevende volghens de plans ende specificaties hier nevens ghevought ghehoont ende publiquelick vooren ghelesen mitsgaders gheparapheert ende bij de respective aennemers te onderteecken tot preue van hemlieden obligatie

Al vooren den aennemer ofte aennemers van het houtwerck sijn verbonden van stiptelick te achter volghen de voorschreven plans ende specificaties ende alles uytwercken in hooghte, langhde, dichte ende breedte.

Sijn oock verbonden van aen de zaeghers te verleenen eene juste specificatie van respectiven nombre vande ghesaeghde houtten die sij tot het selve werck noodigh hebben, mitsgaders uytteekenen elcke respective dichte ende langhde der gheseyde houtten, opdat alles door de selve zaeghers alsoo preciselick achtervolghet sij, ende gheen interest en vallen aende stadt waer vooren desen aennemer ofte aennemers solidairelick sullen responsabel wesen.

Sij sullen oock de vermelde houtten tijdelick moeten ghereet maken om in het werck gheleyt, gheschickt ende vervought te worden op het selve moment als de matsenaers de gheseyde houtten sullen noodigh hebben opdat den eenen werckman aen de anderen gheen retardement nochte beletsel en veroorsaeke,

Soo sij oock moeten demolieren ende aftrecken ter minste schaede doemelick sijnde het houtwerck vande stallinghen, mitsgaders in alles helpen daer hunne hulpe noodigh wert ende hun aenghenomen werck voltrocken sijnde, sal het selve staen ter examen van de wet ofte ander experten daertoe bij de selve te denumeren, om te ondersoecken of alles wel volghens de voorschreven conditien ende conste uytghevrocht is om in cas van eenighe fauten ofte obmissien tselve thunnen coste erstelt ende volbracht te worden, op welke maniere het matsenaerswerck sal moeten gheexamineert ende insghelycx alsoo erstelt ende voltrocken worden.

Naer carriere op den **6de february 1761** ende voordere resolutie van de wet van de **7de** dito is de voorschreven bestedinge van het timmermans werck begrepen tgonne voordere by de selve resolutie vermeldt aenghenomen door **Bertinus Depuydt** meester timmerman binnen deser stede den welcken alhier comparerende t'voornoemde werck heeft gheaccepteert mits ghenietende vijf en dertigh ponden grooten vlaems brabant courants ghelt, toe dies de specificatie bij de conditien gheaccuseert, onder teekent ende ghedooght heeft wettelick ende volumtaire condemnatie met wijsdomexecutie volghens de gheseyde conditien ghelyck hij by desen oock alsoo met ghelyck wijsdom executie door de wet ghecondemneert is

Dato **7de** february voorseyt

Toorconde als greffier J. Mazeman

Het metselaarswerk

Den aennemer ofte aennemers van het matsenaerswerck sijn insghelyckx veroblgiert van preciselick te achtervolghen in hun regeert de plans ende specificaties hier vooren gheaccuseert.

Sij lieden sijn noch verplicht van te maecken ofte doen maecken seer goeden vloeyenden calck, moortel, soo oock seer goede ende bequaeme fundaties tot het voornoemde ghebauw, mitsgaders den ghevel ende meuren met al het ander werck hun regarderende preciselick matsen ende wel binden in dichte ende hoogte volghens de gheseyde plans ende specificatie Ende ghelyck den voorghevel om egael te sijn aende anderen moet ghematst sijn op de dichte van eene brick **van vooren in wit steen** ende **van binnen in roodt steen**, tselve sal tot sijne noodighe dichte wel moeten inghevrocht, gheschickt ende inghebonden worden tot voorcomen dat het wit hier naer niet en soude moghen scheeden van het roodt steen.

Den aennemer ofte aennemers van dit werck en sullen tselve niet moghen verlaeten, tsij om eenigh ander werck, ofte ander onredelicke oorsaecke op peyne van by hun te sullen moeten presteren de schaeden ende interesten daer uyt resulterende boven andere arbitraire correctie.

Sij sullen oock tijdelick moeten vermaenen den aennemer ofte aennemers van het timmerwerck tot becomen de noodighe houtten die sij in het werck moeten legghen. Dese sullen insghelycx moeten demolieren ende aftrecken het matsenaers werck twelcke dient gheweyrt ofte ghe-erstelt te worden, toedies de oude brycken cuysschen soo het behoort, om ghebruyckt ende vervrocht te connen worden, mitsgaders hulpe bieden aen de timmerlieden daer het noodigh wert soo tot helpen op winden ende schicken de balcken, steenplaten als andere houtten.

Dese sullen met hunne dienders oock moeten helpen lossen het calck ende de brycken noodigh tot het voorschreven werck, mitsgadeers het matsement niet moghen volsetten ten sy ter ordonnantie vande heeren refectiemeesters deser stede.

De wet reserveert ter regaerde van beede de bestedinghen hier vooren de facultheyt van te nemen al sulcken naechsten ende anderen verleegher als sij sal gheraedigh vinden sonder dat den lesten verleegher, dies halfvens iet het minste sal moghen pretenderen ofte te dier oorsaecke aen hem eenighe redenen sullen moeten ghecallegueert worden.

De respectieve aennemers sullen hun werck moeten beginnen ter ordonnantie van de voorschreven heeren refectiemeesters ende naer dien oock alsoo continueren ende voltrecken sonder interruptie.

Naer carriere opden **6de february 1761** ende voordere resolutie van de wet van de **7de** dito is de voornoemde bestedinghe van het matsenaerswerck aenghenomen gheweest door **Vedastus Villet**, meester matsenaere deser stede tot de somme van vijftwintigh ponden grooten vlaems brabant courants ghelt,

den welcke alhier comparerende het selve alsoo heeft gheaccepteert,

de specificatie ten desen regaerde heeft onderteectent ende ghedooght wettelicke ende volontaire condemnatie met wijsdomexecutie volgens de respectieve plans ende specificaties met de conditien daer aen relatif,

Actum in tcamer, present de wet

Dat als vooren door wie den aennemer alsoo ghecondemneert is gheweest

Toorconde als griffier – J. Mazeman

Deze voorgaande aanbestedingen en toewijzingen kregen de dag daarna echter een klein staartje, omdat bepaalde 'verminderingen' blijbaar niet meegerekend waren.

Metselaarswerk

Actum in tcamer present de wet desen 7de february 1761

Alsoo de wettelicke bestedinghe van de nieuwe stallinghen met eene camer daer boven,

van oosten het stadthuys deser stede,

ten regaerde van het matsenaerswerck, ghisteren sijne uytwerkinghe niet en heeft connen hebben

uyt oorsaecke van de captieuse verminderinghen van drye distincte matsenaers door hun niet onderhoudelick tot executie van de conditien der selve bestedinghe

soo ist dat de wet om daer in te voorsien hedent gheresolveert heeft van de selve drye meesters matsenaers separatelick by drye intervallen van tijdt door den messagier vande wetcamer deser stede te laeten ontbieden om van elcken alsoo separatelick gheinformeert te sijn of elck sijnen leste verminderinghe was goet keurende ende approberende.

Inghevolghe van welcke vermaeninghen alhier eerst te wette ghecompareert sijnde **Vedastus Villet**, ende tgonne voorschreven hem afghevraeght sijnde heeft ghedeclareert dat neen, ende dat hij tvoorschreven werck tot gheenen minderen pryse en conde aennemen dan tot vijf en twyntigh ponden groten vlams brabants courant ghelt.

Daer naer ten selve eynde ghecompareert ende tgonne voorschreven afghevraeght sijnde van **Bertinus Villet junior**, heeft hij ghedeclareert van t'vermelde werck tot gheenen minderen pryse te connen aennemen dan tot twee endertigh ghelick ponden groten vlaems.

Ende eyndelinghe **Martinus Venant**, ghecompareert sijnde heeft insghelycx ghedeclareert van t'gheseyde werck niet te connen aennemen tot minderen pryse dan tot achtentwytigh ponden grooten vlaems.

Hebbende daer en boven de voornoemde drye meestes matsenaers ghedeclareert dat sij hun broodt niet en souden connen winnen op den voet van de verminderinghe by hun respectivelick ghisteren ghedaen .

Waerop ghedelibereert sijnde is door de wet gheresolveert van de voorschreven **Vedastus Villet** te admitteren tot de vermelde aenneminghe van het matsenaers werck voor de somme van vijf en twyntigh ponden grooten vlaems eens

Actum in tcamer date ende presentie als vooren

Toorconde als greffier J. Mazeman

Houtwerk

Actum in tcamer eodem present de wet als vooren

Ten selve daeghe vooren ghehouden sijnde dat ghisteren de bestedinghe van het timmermanswerck **Joseph Useel** het selve hadde ghestelt tot drye hondert ponden parisis ende dat de wet oordeelende dat hij niet bestandigh en was van tselve werck pointelick te achtervolghen ende uyt te wercken de voornoemde aenneminghe

om dese ende andere redenen hun moverende hadde uytghestelt tot hedent, considerende van de eenen candt, dat **Bertinus Depuydt** meester bequamen timmerman hadde ghedeclareert naer scherp examen,

dat hij 't gheseyde werck tot gheenen minderen prijs en conde aennemen ende executeren soo het behoort dan tot vijf en dertigh ponden groten vlaems ende van anderen candt dat hij naer exacte maete de plans met de specificatie daer aen relatief volghens de conditien van bestedinghe hadde ghemaect

soo oock de noodighe stadthoutten vercosen om ghevelt te worden,

mitsgaders de maete in de hoogte langhde ende dickte hadde ghegheven aen de zaeghers ende beth voorts dat hij by vervoughinghe ende ampliatio van conditiën hadde aenghenomen de directie van de respective wercken van de timmermans ende matsenaers,

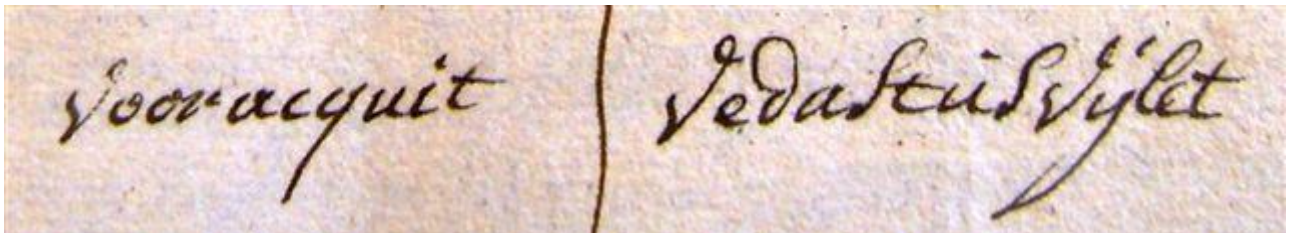
soo oock een brabants osie ofte ghesteken liste van vooren,

soo als best sal connen quadreren aen het oude werck,

waer op ghedelibereert sijnde is gheresolveert van de vermelde aenneminghe begrepen tgonne alreede ghedaen ende noch te doen,
toe te stemmen aende voorschreven **Bertinus Depuyt** tot gheseyde somme van vijf en dertigh ponden grooten vlames onder examen als vooren
Actum eodem – toorconde als greffier J. Mazeman

Dat deze werken ook effectief uitgevoerd werden blijkt onder andere uit de hieronder staande afrekening:

Den tesorier deser stede sa lbetaelen aen **Vedastus Vylet** , meester matsenaer, de somme van drye hondert ponden aprisis over het metsewerck door hem ghedaen in het maken van het nieuw stal, camer, keucken ende ander accessoiren aen het stadthuys deser stede, alles inghevolghe de wettelicke aenbestedinghe van den 7de february 1761, mits desen ende acquit sal vallideren in mysen synder rekeninghe
Actum in camer desen 22 mey 1762
Toorconde C.F. Dehulster – Leliegeois – J. Mazeman

A photograph of a piece of aged, yellowed paper with two handwritten signatures in dark ink. The signature on the left reads 'vooracquit' and the signature on the right reads 'Vedastus Vylet'. A vertical line separates the two signatures.

En dat deze werken ook nog de nodige problemen opleverde, blijkt onder andere uit het volgende vericht van de 25ste mei 1761 (sap bestuur 1761)

Alsoo ter kennisse van mijne heeren van het magistraet deser stede ende jurisdictie ghecomen is,
datter in den voorleden nacht ontvremt sijn gheworden twee leeren ghestaen hebbende aen het nieuwe ghebouw van het stadthuys van alhier de eene competerende aen **Emanuel Vanseveren** ende de andere aen **Bertin Depuydt**, soo ist dat mijne voornoemde heeren om daer in te voorsien bevelen wel serieuselick aen de gonne die tselve souden moghen ghedaen hebben van de geseide leeren wederom te bringhen ende redintegreren in hunne voorighe platse op peyne dat sij danof in ghebreke blijfvende sullen ghestraft ende ghecorrigeert worden als naer behooren
Actum in camer present de wet desen 25 mey 1761
Toorconde als greffier
J. Mazeman

*Gezien de combinatie van de witte en rode stenen die we in de muur zien van de voorgaande foto, nemen we aan dat we hier met de stallingen te maken hebben.
Het blijft aartsmoeilijk om na 250 jaar de juiste locatie van die stallingen te kunnen bepalen.*

*Veertien dagen later bleken de archeologen nog een stuk muur opgegraven te hebben, ene in volledige witte baksteen, die van onder nog breder was dan de eerste. En dit stuk muur lag in het verlengde van de vorige, nog meer ten oosten van het 'steehuis'.
Opvallend is ook de diepte van deze muren.
Was dit de hoogte van de markt in die tijd?
Of kan er hier sprake zijn van een kelder?*

In het aanbestedingscontract van de stallingen staat er alleszins niets over het bouwen van een kelder. Vandaar dat ik veronderstel dat dit hier het marktniveau was.

En hieronder de ijverige archeologen aan het werk bij het opgraven van de muren van de schuilkelder uit de tweede wereldoorlog.

Toen ik terug kwam van de winkel, stond Tone Couteny daar te keuvelen, en hij wist mij te vertellen dat toen zij naast 'De Kei' 12 jaar geleden een citeirne aan het zetten waren, zij aldaar stootten op de de hoek van deze muren.

Ook Kristof Papin kon mij dat even later bevestigen, want toen was hij ook gaan kijken en hij had er zelfs nog een schetstje van gemaakt.

Over verdwenen Wullestraatjes te Poperinge

In de register van de gemene passeringen vinden we op de 5de mei 1730 de volgende akte:

Compareerden in persooene **Jacquemyncken Woorm**, weduwe van **Jacques Baequeroot** ende **Anthoine du Breucq**, hebbende in huwelyck **Marie Josephine Baekeroot**, bekennde by desen,
ghegheven te hebben in pachte aen **Jan Baptist Lepennier**, present ende accepterende, den welcken verkent ghelyckelyck ghenomen te hebben in pachte een stuck lants groot een ghemet ende een lyne ofte daerontrent gheleghen op **den Couttre** aboutterende van oosten het straetjen ghe-naemt **t'Wullebuyckstraetjen** van zuyden de **Bruggestraete**, van Westen de Religieusen **Penitenten** van dese stede, ende van noorden d'heer **Elias Gregorius Duflocq** ende andere voor den termijn van drie, ses, neghen jaeren ter optie vanden pachter van drie jaeren, tot drie jaeren,
voor godtspennyck twee schellynghen ende voor hooftkleet, twee croonestucken ende voor den principalen pacht vier ponden grooten vlams en half suyver ende ganckbaer gelt by jaere boven alle pointynghen die sullen blijven ten laste vanden pachter, sonder diminutie van de somme principael, sulcx dat dese pachte begonnende baemis 1729 waer van het eerste jaer sal verschynen te Baemis 1730 eerstcommende Eyndelynghen de comparanten bekennen mits desen te hebben ontfanghen vier ponden grooten vlams en half voor het eerste jaer pacht van het voorschreven lant,
Soo in ghelde als by middel van de oncosten vande vercoopynge vande partie landts hiervooren, die is commen te onderblyven volghens de acte staende op de wettelycke quaerte vercoopyngen, blyvende de costen deser tot laste vande heurder Aldus ghepaseert binnen deser stede van Poperinghe desen 5de meye 1730, hebbende de comparanten ende acceptant benefens de onderschreven schepenen dese onderteeckent, naer dat dese is gheenplicheert in het fransch aende voornoemde de Dreucq,
Toorconde

*In 'Toponiemen van Groot-Poperinge' van **Henri Vandenberghe**, lezen we dat er in 1718 (SAP 392) ook sprake van het 'wullebuyckstraatje'. We gingen eens kijken en effectief, Pieter Maerten en zijn vrouw Christyne Clare Hancx verkochten toen een half gemet 'hommelhof gheleghen inden Eduwaerthouck, streckende suut ende noort, aboutterende met d'oostsijde 't wullebuyckstraetgen, 't uiteinde een dreveke ende 't noordeinde de Couterwegh, dese partie ghe-naemt 't Perstucxken'.*

Als we één en ander op een kaart projecteren, dan zien we dat de Couterweg de huidige Komstraat is. De Bruggestraat is nog steeds de Bruggestraat. Het kerke-wegeltje is nu weg, ingenomen door het huis van dokter Langbeen, maar ken ik nog van in mijn jeugd. Het kwam

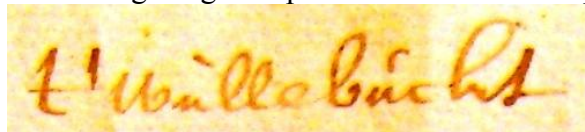
uit langs de grond van de Penitenten en langs het huisje van 'Maaitje Zunne' die daar een snoepwinkeltje hield.

De conclusie is dan ook, de huidige H. Hartstraat is het vroegere Wullebuyckstraetjen.

Een keer deze stukken gevonden lette ik natuurlijk nog meer op de eigenaardig genoemde straatje en ik vond in de halmen (folio 179) op de 31ste december 1714 – ja, men werkte toen ook op oudejaarsdag – de volgende verkoop:

Actum ten ordinaire halmdaeghe den xxxi xbre 1714

Compareerde in persooene **Robert Pattyn ende Louyse Dupont**, sijne huysvrouwe, ten naerschreven saecken van wegghen haeren man danckelick gheauthotiseert die houden, Soo sij doen mits desen, wel ende deughdelick vercocht te hebben aende ende ten proffycyte van **Jacques Baecqueroot filius Jacques**, alhier present ende accepterende voor eerst vier lynnén hommelhof ghelegghen op den Coutter binnen t'port deser stede,

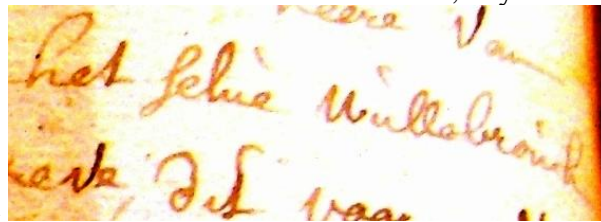

aboutterende van oosten

t'Wullebuckhtstraetjen, zuyden de Brugghestraete,

westen de boomgaert van de religieusen penitenten deser steden ende van noorden d'heer Elias Gregorius Duflocq

item een lynnén vijf en tseventich roeden hommelhof ghelegghen op de selve Coutter, aboutterende van oosten den heere van Ste. Bertens, zuyden....

Westen het selve

Wullebrouckstraetje ende van noorden **d'Iperdam coutter dreve**

Dit voor godtspennynck 1 grooten,

lijfcoop naer discretie,

van principaelen de somme van hondert sevententsestich ponden grooten als vrij suyver ghelt die de vercoopers mits desen van den cooper bekennen te hebben ontfanghen,

diende dese voor volle ende absolute quittance sonder van ander te moeten doceren,

het selve lant jeghenwoordich gehouden in pachte door **Jacques Baeckeroot, filius Ghelein**,

voor eenen termijn van neghen volghende jaeren, inghegaen te baefmisse xvij c veerthien ten

prestatie van ses ponden grooten vlaems bij jaere dies den loopende jaerschaere blijft ten

proffycyte van den cooper, wesende t'vercochte goet suyver ende onbelast ten sij met heerelicke

renten die blijfven in capitaale scoopers laste ende de achterstellen worden ghesuyvert door de

vercoopers tot den lasten verschenen valdach,

dienvolghende zijn de vercoopers van de voorseyde patijen ontuyt ende onterft, ende den

cooper daerine gheerft

Actum ten presentie van d'heeren Nicolays Van Renynghe, burghmeester van de wet, Jan

Baptist van Renynghe, Jacques Lansweert, Frans Minnaert, ende Nicolays Pyck, schepenen

desen 11de maerte 1715

Toorconde als griffier ende was ondertekend Leliegeois

Eigenaardig in deze akte is dat hier de naam van het Wullebuckstraetje in één en dezelfde akte twee versies krijgt: 't Wullebuckhtstraetje en het Wullebrouckstraetje.

Een buik met 'wulle' of een Wullebuik is nog niet een 'Wullebuckhtstraetje'.

We wisten al wel dat een bak van katoen kan geven, maar hier is het blijkbaar een buck die van 'wulle' kan geven. En een 'buck' of bok die van 'wulle' geeft, doet dit blijkbaar in een 'wullebrouck'?

*En nog wat later vond ik in de Halmen – register SAP 377 folio 102 verso – een akte van de **8ste januari 1703**. Daarin verkopen Frans Maes en zijn 'huysvrouwe' Christyne Janssen, ten meest biedende een hommelhof van een half gemet en elf roeden groot. Het is Jacobus Peluwiers die dit hommelhof koopt.*

*En het is gelegen: ... aen de Iperstraete deser stede, ... aboutterende van oosten Mailliaert Ramault, van zuyden d'Iperstraete, van westen 't Valckestraetjen ende van noorden 't corte **Wullegatstraetjen**.*

*Om heel zeker te zijn dat mijn leesversie de juiste was, haalde ik onze oude lettersspecialist **Henri Vandenberghe** er even bij, en hij bevestigde dat er hier effectief het 'corte wullegatstraetjen' stond.*

Ik heb zo de indruk dat het Wullebuikstraatje, of is het nu Wullebuckt of Wullebrouckstraatje, nadat het de Bruggestraat gekruist had, veranderde van naam en het Wullegatstraatje werd en zo verder liep achter de Valkestraat, om dan met een bocht naar de kerk toe te gaan en aldaer het 'ccorte' Wullegatstraatje werd.

Of misschien was het wel het verlengde van de kerkewegel, en maakte dit wegeltje de 'bachtenwegel' uit van het Valkestraatje, net zoals de bachtenwegel de achterwegel uitmaakt van de Casselstraat?

Vertelsels uit het Westland – A. Bonnez

In het tijdschrift 'Biekorf' – Westvlaams archief voor geschiedenis, oudheidkunde en folklore – verscheen in de Nieuwjaarsmaand 1962 een artikel van A. Bonnez onder de titel van 'Vertelsels uit het Westland'.

En twee van deze verhalen neem ik hier graag over. Het eerste speelt zich af in Poperinge.

't Waren slechte boerenjaren en een boer van 'De Brabant', een wijk te Poperinge, hing aan de balie. Ze waren zwart van d'armoe en een gebuur zou een zwijn gaan stelen.

In de put van de nacht ging hij op weg en, bij de balie gekomen, zag hij licht op de vaute. Spijtig, dacht hij alzo, 't zal nog verloren moeite zijn. Maar meteen kwam het hem te binnen dat ze daer een kind verwachtende waren.

Zijn ogen begonnen door den donkeren te zien en het docht hem dat hij daar, onder de vaultvensters aan de huisgevel, lijk twee donkere schauwen zag roeren. Hij kwam op zijn tenen dichter en dichter, en waarlijk, 't waren er twee in kapmantel, twee vrouwmensen...

Hij stond en horkte en hoorde ze zeggen tegen malkaar: '... We moeten opletten dat we niet te late zijn, van als 't kind ter wereld is moeten we gereed zijn.'

Twee toveressen! Zo flitste 't door zijn hoofd.

Geen moment te verliezen.

'Chè-è-è-è...' hoorde hij almeteens en 'God zeegje en bewaar je...' zei hij.

En weg waren ze, alle twee, weg en deure lijk vliegende vendels, hij voelde de wind in zijn aanzichte.

En 't docht hem dat er, in 't wegvliegen een stemme zei: 'We zijn gefopt'.

Ge moet weten dat, als een nieuwgeboren kind ter wereld komt en dat het de eerste keer gewassen is, de toveressen er geen kwaad meer aan kunnen doen.

Hij had zelf verschoten en peisde op geen stelen meer.

De voordeur was gesloten, hij klopte en wat doe je gij hier, vroeg de boer die opendeed, wat hapert er?

Ewel boer, ik moet je entwat zeggen...

En de man deed zij ngevarenesse uiteen en dat hij gekomen was om een zwijn te stelen. En zo kontent was de boer, dat hij zei: 'Je moet geen meer stelen, je krijgt er een voor niet, 't is er aan verdiend.'

Het tweede vertelseltje speelde zich af in de bossen van West-Vleteren.

't Begon te donkeren en Bruintje Berlaert, een oude boswerker, kwam van den Torrebusch gegaan nar huis tewege.

In een boswegeltje schopt hij daar lijk tegen iets, 't was lijk een slunse, zo sluts, hij stoop en raapte het ding op, het had lijk de vuwe van een grote rode neusdoek. En dat kan nog al te passé komen, meende Bruintje en hij prommelde hem maar in zijn vestebeurze.

Hij weerde hem om thuis te zijn en gaan was gaan. Waren dat nu gedachten of was 't maar toegeven, maar 't docht hem dat hij zo zwaar begon te wegen al aan één kant en tegen dat hij aan de steenwegel kwam die naar zijn huis leidde, was hij in schuim en zweet.

Hij staat om te tasten in zijn beurze, zijn hand voelt daar lijk entwat zachte... en verraads in een wip, springt er daar een ronde knuiste lijk een katte uit zijn beurze.

Hi jhad nooit de tijd van te verschieten als hij daar een schetterlach hoort en lijk iemand die op zijn handen kletst, en een stemme: 'Maar ik zijn zo blij dat je me zoverre gedregen hebt.' En hij naar binnen zonder de grond te genaken en de deure op slot.

En Bonnez schrijft hierbij:

Gehoord van een zestigjarige Westvleterenaar die het in zijn jonge jaren hoorde vertellen van een oude boswerker.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Als er wat te gelden is
't zijn koopmans
Maer als 't te betaelen is
't zijn loopmans

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

MEI

M A J U S.

*Ick ben die 't al verquicks door myne groene blad'ren,
Jae tot 's-verkilde bloeds van binnen in de ad'ren
Van mensch, van vogel, vee, van visch en al dat leeft,
Om dat door my het wout syn volle groente heeft.*

Ick ben die 't al verquickt, door myne groene blad'ren,
Jae tot 't verkilde bloedt van binnen in de ad'tren
Van mensch, van vogel, vee, van visch en al dat leeft,
Om dat door my het wout syn volle groente heeft.

Beste abonnee

Alvorens ik aan de reacties op mijn vorig nummer begin, toch even reclame maken voor een wel heel bijzonder werk, waarvan ik lang dacht dat het verloren was, maar wat blijkt, **Noël Boussemaere** heeft een versie van deze oude kroniek gevonden in het tijdschrift van de Société d'Emulation van Brugge en hij heeft ze ook nog bewerkt, en ze is nu te koop voor de luttele prijs van 15 €.

CHRONIKE VAN ELVERDINGHE - 1555 – 1579
JACOBUS EPINOY Alias JACOB PLADIJS, LANDMAN
Bewerking

Noël Boussemaere

Een uitgave door de VVF-afdeling Ieper-Diksmuide, Ieper 2011

De boekvoorstelling was te Elverdinge in het OC Parkzaal op 15 April 2011.

Wie was Jacob Pladijs?

Jacob Pladijs, geboren in Elverdinge ca 1525. Hij Huwde met Jossine Metsu. Hij was een bemiddeld mens met aanzien. In 1555, op 30-jarige leeftijd, begon hij met het noteren van de streekgebeurtenissen tot in 1579. Op 28 december 1579 werd hij gevangen genomen door de malcontenten. Datum overlijden niet gekend.

Wie meer wil weten over de talrijke plunderingen in de streek van Vlamertinge en Elverdinge kunnen het boek bestellen via :

Overschrijving:

kostprijs : 15 € (verzendingskosten 3 € 50) op rekening: KBC : 738-3293440-21

Oude Veurnestraat 37, 8900 Ieper vermelding: PLADIJS

Of

Af te halen op 1 mei, tijdens de erfgoeddag te Ieper, op het volgende adres: Burchtstraat 1a, 8900, Ieper.

Op mijn artikel over de 'muizelzak' kreeg ik een eerste leuk reactie van Stephan Vanmeulebrouck. Hij schreef:

Hallo Guido,

Het is weer een interessante gazet! De achternaam van een vriendin van ons luidt 'Geschiere'. Zij zou afstammen van Franse Hugonoten die de wijk namen naar de Republiek en de achternaam zou dan een verbastering zijn van 'Ghesquière'!

Bij het stukje over de doedelzak moest ik meteen denken aan de term 'moezelzak', die ik ooit eens ben tegengekomen (ik mag graag een stukje doedelzakmuziek beluisteren). Lees wat er geschreven staat op <http://www.folkroddels.be/artikels/21243.html> :

"Het is bekend dat in Europa meer dan 200 doedelzakbenamingen voorkomen. Alleen al in het kleine België, waar het Germaanse en Romaanse cultuurgebied aan elkaar grenzen, werden meer dan twintig benamingen genoteerd (historische en andere), waarvan hieronder een aantal voorbeelden: muse (reeds in de 13de eeuw), muchosa, moujacou en muchafou in Noord-Henegouwen (fou is afgeleid van het Latijnse follis), cornemuse (reeds in de 13de eeuw en ook in de Vlaamse literatuur), **moezel (vanaf de 15de eeuw), moezelzak** en doedelzak (pas vanaf de 18de eeuw), sackpijpe en pijpzak (vanaf de 16de eeuw), verder ook nog quene (in 16de-eeuwse archiefteksten), lullepijp, ruispijp, berenpijp, panse (Condroz), tiësse-di-boûf (Luikse), Trutelsack (rond Aarlen) en Pitschbüel (rond Eupen)."

De benaming 'muyzelzak' was ik nog nooit eerder tegengekomen, weer wat geleerd! Ook over de verwantschap met de cornemuse en de musette.

Hartelijke groet, Stephan

En ook Michel Devooght stuurde een plezierige reactie, een prachtig gedicht van Omer Karel Delaey, de dichter van Hooglede.

Do.

Hier een gedichtje dat past bij uw artikel:

De doedelzak.

O. K. De Laey

Door het dorp in d'achternoeene,
stapte traag op zijn gemak
lijk de pelgrims, 'n bohemer
met een leedren doedelzak

Puntig lijk 'n pullemutse en
scheef gestuikt, van zijds z'n kop
stond een vilten hoedje ,met 'n
bundel hanepluimen op.

Bij den gevel van de kerke
bleef hij stille staan, en blies
in den dikken doedelzak, die
spande, lijk 'n trommelvlies.

Door 'n mager houten pijp
kroop een schravelig gefluit,
dat, van verre, trok op 't schrepend
kwaken van den hagepuid.

Al de mensen langs de strate,
keken aardig naar 't gezwel
van den uitgepuilden zak, in
vuilgepoteld kalvervel

En 'n bende schuw geworden
koeien liepen, op de vlucht,
door 'n meers, met hunne steerten
lijk trompetten in de lucht.

Groeten
Michiel.

Het levensverhaal van Camille Guyard.

Eén mei is dit jaar te Poperinge niet alleen grote rommelmarktdag, maar ook erfgoeddag met als thema 'armoede'. De Westhoekvertellers – afdeling Poperinge – brengen in de namiddag

in het zaaltje van de Stadsbibliotheek het levensverhaal van Camille Guyard, alias Lapare, misschien wel de beruchtste Poperingenaar die ooit geleefd heeft.

Lapare had al een uitgebreid palmares van diefstal en roof, toen hij in contact kwam met Abel Pollet en zo ook lid werd van de 'bende van Pollet' die in het begin van de 20ste eeuw onze streek onveilig maakten.

We halen hieronder twee verhalen aan die allebei afspelen begin 1906.

Het eerste verhaal is de moord van Crombeke, waarbij het oude echtpaar Lozie overvallen werd op de 2de nieuwjaarsdag. Deze versie is van 'Hans Van Hoorenbeek' een pseudoniem van Abraham Hans, die dit verhaal opnam in zijn boek 'Abel Pollet ende bende van Hazebroek'. Het boek werd samen met zijn 'Jan de Lichte en zijn zwarte Rooverbende' uitgegeven bij de Vlaamsche Boekhandel' te Antwerpen.

2 januari 1906 - DE MISDAAD VAN CROMBEKE

De weg die Poperinge met Rousbrugge verbindt voert voorbij 't dorpje Proven.

Meer naar rechts strekt zich, een tamelijk groot bosch uit. Verder noordwaarts ligt de gemeente Crombeke, thans alom bekend door de schrikkelijke misdaad, welke een waardig echtpaar op wreede wijze scheidde.

Op 't grondgebied van Crombeke stond tamelijk eenzaam de woning der echtgenooten L...

De morgen van den **2de Januari 1906** was aangebroken.

In 't bedoeld huis ronkte vroolijk de stoof. 't Was koud en de verkwikkende warmte deed man en vrouw L... die bij 't vuur zaten, weldadig aan.

De echtelieden gevoelden zich gelukkig. Wie zou niet dankbaar, gestemd zijn, als men een rustige levensavond hoopt te genieten?

'Maar, helaas, 't ware wreede tijden... Men hoorde van schelmstukken, bedreven door booswichten, die van diefstal leefden. Er huisde een bende in de streek. Maar nu was 't al voorbij zeven ure. Menigeen had reeds den arbeid hernomen. Wie zou op dit tijdstip van den dag nog aan misdaad denken?

De echtgenooten L..., allerminst, want hun achterdeur was niet gesloten. Immers de nieuwe dag lichte reeds en dieven en roovers werken 's nachts...

'Helaas, onze vrienden vermoedden niet, dat schurken in den omtrek zwierven en deze eenzame woning als doel van hun snood opzet gekozen hadden!

Abel Pollet was daar en die schelm randde 't liefst ouderlingen, die weinig weerstand bieden konden, aan : M. D..., te Calonne, en 't echtpaar L..., te Locon in 't Fransche, hadden zulks ondervonden, ofschoon, de eerste toonde dat ook in den arm van een nog spierkracht schuilen kan...

't 'Was bij half acht. Eensklaps werd de achterdeur geopend. Drie kerels met dikke stokken in de hand, traden brutaal binnen. Man en vrouw schrokken.

Ze kenden die vreemdelingen niet en voorzeker overviel hen een, angstig voorgevoel...

'We moeten geld hebben!' snauwde één der gasten.

De twee en zeventigjarige man was doof en verstond die woorden niet. Maar zijn vrouw Antwoorde

— Wij hebben geen geld...

— Ge moet er ons. geven..., ge hebt niet veel tijd! hernam de roover.

Verwonderd staarde de meester des huizes de onbekenden aan. Hij begreep nog niets van wat er gesproken was geworden. Zijn echtgenoot vertelde het hem. M. L... stond snel op en terwijl zijn oogen van toorn en verontwaardiging fonkelden, zei hij vastberaden:

— Ge zult niets krijgen!

Abel Pollet, want hij was een der indringers, duidde geen tegenspraak. Met **Theophiel Deroo**, de tweede booswicht, viel hij opden ouderling aan. De beide schurken sloegen hun slachtoffer geweldig met hun stok op 't hoofd.

Vrouw L... jammerde luid. Ze poogde te vluchten om hulp te roepen, maar werd hierin belet. Sidderend van vrees, geen uitkomst meer wetende, duidde ze een kofferke aan, waarin zich 't geld van twee verkochte varkens lag.

Begeerig sprongen de schelmen naar de aangewezen plaats. En 't geld der spaarzame oudjes - de som van ongeveer twee honderd en vijftig frank — werd geroofd. In doodsangst zat vrouw L... op een stoel.

Diefstal in vollen morgen, de klok wees halfacht... en geen hulpe!

Overgeleverd aan de bandieten!

De booswichten waren niet tevreden met hun buit. Ze stelden zich voor de bevende echtgenoot en riepen dreigend

'Ge hebt nog goud! Zeg waar, of 't isuw laatste minuut! -

— We bezitten niets meer! kloeg de armevrouw, schuw naar den vervaarlijken stok blikkende.

Ge hebt alles genomen! zei haar man,

Ach', slaat ons niet! kermde de eerste weer. 'Hebt toch deernis?'

Maar deernis. kenden de bandieten niet.

— 'Moet ik het hun nu geven? vroeg een hunner.

— Ja, geef het! klonk het met duivelsche koelbioedigheid terug.

De ongelukkige lieden smeekten' om genade, want ze zagen dat Abel Pollet en Theopliel Deroo vaster hunne knuppels omklemden. De stokken rezen en daalden en geweldig beukten ze de schedels der arme echtgenooten. Pollet en Theofiel Deroo gingen als monsters van wreedheid te werk. De aangevallenen huilden, trachtten de wapens af te weren.

Tevergeefs echter..., en weldra vielen ze neer... vreeselijk gewond... bebloed, bewusteloos., Pollet bezag zijn slachtoffers een oogenblik, dan vertrok hij mompelend:

— Ze zijn dood. De anderen volgden hem...

Snel vluchtten ze naar 't bosch, waarvan wij boven spraken.

De stoof ronkte, de klok tikte... anders bleef allesstil bij de woning der misdaad.

Eenige minuten geleden zaten de brave ouderlingen genoeglijk bij het vuur..., tevreden, dankbaar; nu lagen ze in vreeselijken toestand op den vloer. 't Werd lichter daarbuiten. Maar wie 't huis voorbij stapte vermoedde niet, welk een drama er geschied was. Een uur verliep, weer een half uur. Bijna klokke negen... en nog daagde er geen hulp op.

Eindelijk opende de man de oogen. Wat was er gebeurd? Waar bevond ,hij zich? Die schrikkelijke pijnen... Groote God, zijn vrouw nevens hem... dood misschien!

Met de uiterste krachtsinspanning sleepte de arme gewonde zich naar de deur. Hij zag naar buiten. Stapte daar niet een persoon voorbij? Goddank, 't was de briefdrager.

Men schetse zich de ontsteltenis, den schrik, de verontwaardiging van dezen beampte bij de ontdekking der gruwelijke gebeurtenis!

Crombeke geraakte in rep en roer. Terwijl voor de slachtoffers geneeskundige hulp gehaald werd, bleef de politie evenmin werkeloos. Doch het onderzoek bleef vruchteloos, ofschoon verscheidene lieden de vluchtende daders gezien hadden. De schelmen schijnen zich eenigen tijd in 't bosch van Proven verschuild te hebben. Vrouw L... werd naar het hospitaal van Poperinge overgebracht. De geneesheeren deden wat mogelijk was om haar te redden. Helaas... de martelingen waren te vreeselijk geweest.

Ongeveer een week later — den 10de Januari — bezweek de arme vrouw.

Hoe wreed werden de echtelieden gescheiden! Na samen vreugde en droefheid gedeeld te hebben, een rustigen levensavond genieten... en dan in eenige ogenblikken 't geluk op zulk een schrikkelijke wijze verstoord Was 't wonder, dat bij menigeen de krop in de keel, de

tranen in de oogen schoten... was 't wonder dat men de bandieten vervloekte... de moordenaars die om een handvol geld hun naaste naar 't leven stonden, jammer en wee verspreidden!

M. L... ofschoon ook vreeselijk gewond, bleef gespaard, dank aan zijn krachtig gestel.

Maar welk een bittere beproeving voor den twee en zeventigjarigen grijsaard!

Wat moet er in zijn hart omgegaan zijn, toen hij ter rechtzitting te, St. Omer getuigen kwam en daar de bewerkers van zijn onherstelbare ramp aanschouwde!

Hij zelf had meer dan honderd slagen ontvangen, 't Is te begrijpen dat de geneesheer zei : 't was een ware slachting.

Men verhaalt, dat de barbaarschheid van een der schelmen deze misdaad nog monsterachtiger maakte. Toen vrouw L... zoo. afgebeeld werd, zou de arme ouderling nog gesmeekt hebben, of ze een akt van berouw mocht verwekken. Maar Theofiel Deroo schijnt doof gebleven te zijn voor die vraag der christin, welke begeerde zich tot sterven te bereiden!

De bespreking van deze bijzonderheid joeg de gansche vergadering in de rechtszaal te St. Omer een huivering van ontzetting over de leden.

Deroo verklaarde dat dit alles leugens was, dat het hier een andere, soortgelijke zaak gold, en beriep zich op de getuigenis van Abel Pollet.

Dan ontstond er twist tusschen beide beschuldigen. Gescheiden door een bank stonden ze tegenover elkander, onder 't spreken het hout van woede beukende.

In de krant 'Het nieuwsblad van Yperen' van de 15de september 1906, stond het volgende artikeltje:

't Schijntr dat men op het spoor der moordenaars van de familie Lozie te Crombeke gekomen is door de maniere van een woord uit te spreken. De schurken namelijk wilden 'gald' (geld) vele gald hebben en daaruit werd besloten zat ze uit het 'franszche' waren, van de kanten van Boeschepe of rond Hazevbrouck.

Een s de hoofden der bende aangehouden, deed men seffens een onderzoek nopens de moord van Crombeke en in 't nauw gebracht, bekende Abel Pollet, het schelmstuk bedreven te hebben met de twee Deroo's Marcel en Theofiel.

De eere van die aanhoudingen en menige andere nopens de bende komt grootendeels toe aan den heer commissaris Vanhoutte van Poperinghe, die daarin bewijs heeft gegeven van scherp doorzicht.

Het tweede verhaal dat we hier brengen is er ééntje waarin Camille Guyard, alias Lapaar, de hoofdfiguur is.

De feiten speelden zich nog af na de moord te Crombeke, half maart 1906 in het Rekhof te Poperinge. De schrijver van het stuk is mij onbeken, alhoewel ik zo 'n stil vermoeden heb dat het een deel is uit het boek 'De bende van Pollet, hare daden, hare aanhouding, het gerecht' van T. Vankeyveldt, een boek van 458 bladzijden, uitgegeven bij Snoeck en zoon te Gent. Het gaat als volgt:

Alois Duant, 72 jaar oud, handschoenmaker, woonende geheel alleen in de Rekhofstraat, had de gewoonte van 's zondagsavond rond zes ure uit te gaan om in het gebuurte een glas bier te drinken en maar om negen ure 't huis te komen.

Dit was voor de dieven eene goede gelegenheid, zooveel te meer dat er alsdan bij Durant niemand in huis meer was en dat er daar moest geld zijn.

Hoe dit ter kennis van Lapaar kwam is niet juist vastgesteld geweest; nogthans is het gebleken dat eenige tijd voor de diefte, zekere herhergierster van bij de statie te Poperinghe in het huis van Durant. geweest was om daar te spreken over het koopen van schaapvellen. Wat ook

zeker is: 't is dat Lapaar aan Abel Pollet en Decoker Jerome voorstelde van bij Durant eenen diefstal te plegen op Zondag 18 Maart 1906 , tusschen zeven en acht ure 's avonds.

Op gestelden dag was de heer Durant een glas bier gaan drinken op korten afstand van zijne woning, in de herberg van Justin Merlevede.

De dieven moesten bijeenkomen om 7 ure. Die niet kwam, was Pollet. Het speet Lapaar dat zijnen goeden makker niet opkwam; het was immers duister en een echt dievenweder.

Korten tijd daarna besloten zij de gelegenheid waar te nemen en de diefte onder hun getweeën te begaan.

Hun inzicht was langs achter binnen te breken. Zulks was niet zeer moeilijk, want Decoker was in het bezit van de sleutel van het hommelmagazijn van den heer Julien Vandoorne, staande rechts van de woning Durant.

Rechts zien we nog een stukje van het 'hommelmagazijne van Vandoorne, wat later het 'Erewetenkot' van Igodt werd. Het huisje met deze blauwgeverfde luiken, moet dus het huisje van Durant geweest zijn.

Langs den anderen kant is er eene opening, voortkomende van het afbreken van een huisje, bestemd tot uitweg der weide en hof van den heer Marcel Vande Castelee. De huizen van de Rekhofstraat zijn langs achter van deze weide afgescheiden door eenen breeden waterloop de «vaart» genaamd. Eene zware plank dienende als voorlopige brug, geeft toegang tot die weide.

Om te doen geloven dat den diefstal langs daar moest gebeurd zijn en aldus geen vermoedens op Decoker te doen wegen, trokken de dieven in de weide en wierpen eenen keper over het water.

Daarna keerden zij terug; Lapaar verdook hem inden ingang van het nieuwgebouwd kapelletje toebehoorende aan den heer Alfons Schaballie en gelegen juist rechtover de woning van Durant.

Binst dat deze daar de wacht hield, ontsloot Decoker het hommelmagazijn, ging langs achter en drong in het huis van Durant door het keldergat dat niet goed gesloten was.

Hij doorsnuffelde haastig kassen en beddingen, en wierp alles overeinde ten gronde. In eene commode vond hij eene som van 46 frs., bestaande uit drie vijf franknaars en het overige in stukken van een en twee franken. Dan ging hij op den zolder, deed den koffer open bij middel van den sleutel welken hij gevonden had; daar vaarde hij beter en stool eene som van 400 franken, bestaande uit bankbriefjes, goud- en zilvergeld.

De dief moest niets anders meer weten, verliet de woning langs waar hij binnen gekomen was en verwijderde hem met rasse schreden al langs de Yperstraat. Lapaar volgde hem op al loopen.

Dan gerochten de dieven bijeen en Pollet, die verachterd was en aan den diefstal niet aanwezig was, kwam insgelijks bij. Lapaar had geen redens om zijnen maat verwijtingen toe te sturen, ingezien de zaak goed gelukt was. De twee dieven verdeelden het geld, vertelden aan Pollet hoe zij te werk waren geweest en gaven hem 50 franken.

Dan scheidten zij. Decoker keerde naar de Rekhofstraat terug om te zien hoe alles ging afloopen.

Middelerwijl gerocht het 9 ure 's avonds, en Durant ging aar huis.

Hij had nauwelijks de deur opengedaan of hij bemerkte dat de lamp, die hij had laten branden, van plaats veranderd was, en zag dat alles overhoop ten gronde was geworpen. Hij keerde haastig terug naar de herberg van Merlevede om hulp te vragen. De eerste die hem aanbood om mede te gaan was Decoker. Durant, Decoker en anderen gingen binnen te woonst van Durant en deze vertoonde hun de plaats waar zijn geld verborgen zat, maar hij vond een ijdel vogelnest.

Een ieder jammerde en bekleog den ouden man. Decoker lachte inwendig, maar jammerde gelijk de andere. De politie werd verwittigd en kwam haastig ter plaats. Gelijk de voordeur van het huis Durant niet ontsloten was geweest en dat de diefte zo versch gebeurd scheen, wierd hun aandacht getroffen op den keper boven het water; de weide van den heer Van De Castele en aanhoorigheden wierden goed doorzocht, maar 't was vruchteloos, de dieven waren verdwenen.

Noghtans op den tijd dat de diefte gebeurde, hadden voorbijgangers eenen persoon bemerkt in het kapelletje van den heer Schaballie die hem scheen te verbergen zonder op hunnen avondgroet te antwoorden; maar het was duister en slecht weder en niemand had hem erkend. 's Anderdaags wierd huiszoeking gedaan bij Lapaar, Decoker en andere, maar Lapaar en Decoker wisten hen uit de slag te trekken en gaven hun tijdgebruik, uitleggingen die voor het oogenblik voldoende schenen, omdat er alsdan op hen, niet meer dan op andere, gegronde redens bestonden om ze te verdenken.

Lapaar beweerde, onder andere, eenigen tijd verbleven te hebben in de herberg der vrouw Parret op wien ten dien tijd geen vermoedens woegen.

Specifiek voor deze diefstal kregen zowel Decoker en als Lapaar bij hun veroordeling elk 3 jaar cel.

De aardappelcrisis in 1845

Op de 11de mei 1844 was de prijs van de aardappelen op de markt te Ieper, 3 frank 67 centiemen. De witte aardappelen waren nog iets goedkoper: 3, 17 frank. Zo lezen we in Le Propagateur, op de site van 'De historische kranten'.

Op de 18de september 1844 was de prijs gedaald tot 3 frank en voor de witte soort zelfs 2,50 frank. In de zomer van het jaar 1845 komt er een plaag onder de aardappelen.

We halen de beschrijving uit 'De Belgische Chronycke', een geschied en letterkundig tijdschrift. Hierin schrijft men:

EENE PLAEG, tot hier toe onbekend, begint eene maer al te gegronde vrees tegen den winter 1845-46, in te boezemen : Uyt Kortryk schryft men dat den aardappelen-oogst, welken allerovervloedigst beloofde te weezen, in minder dan twee dagen zoodanig is veranderd , dat geen landbouwer van dit verschynsel kan reden geeven. ... Dit ongemak ontstaet geduerende den nagt en brengt te weeg, dat de bladeren slap hangen, verdorren en versterven, terwyl ook de wortels weldra worden aengetast. Is eenmael eenen akker hiermede op eene enkele plaets besmet, dan loopt den geheelen akker spoedig gevaer, om verlooren te gaen. Men heeft tot nog toe de oorzaak dezer ziekte

niet kunnen opspooren. ... Wat nu de natuerlyke oorzaak van die vreesselyke plaeg (die misschien voóral vreesselyk zal zyn, om dat de andere eetwaeren in evenredigheyd van het gebrek, in prys zullen klimmen) ook moge weézen, eenen dikken mist, of wel het uytwerksel van de electricke vloeystof van het hemelsch vuer, den bliksem, eene bedorvene locht, of wel een venynig diertje dat den plant besmet... 't is al gelyk, de beschaeving, het vernuft dat heden zoo groot is, zal geene natuerlyke middelen uytvinden om eenen hongersnood tegen te gaen , indien de besmetting voort duert.

Deze eigenaardige en mysterieuze plaag, wordt druk becommentarieerd in de kranten. We volgen de Standaard van Vlaenderen, die we in 'De Biekorf', de stadsbibliotheek van Brugge gingen raadplegen.

Standaard van Vlaenderen - Donderdag 28 augustus 1845

Over de aardappelen

Mynheer den opsteller,

De nieuwsbladeren hebben reeds veel geschreven over de kwael der aardappelen, en veele van uwe lezers hebben verscheyde mael hunne schouderen opgesteeken. De kwael was heden toe te schryven aen zekere kleyne ongediertjes; morgen was het een slach van mos, eenen

derden dag vond men wat anders uyt, en indien de schryvers van alle deze aerdigheden dit al geloofd hebben en weet ik niet, maer van eenen anderen kant, mag ik verzekeren dat men tot heden niets van dit alles gelooft. Gezeyde schryvers hebben zoo mildaedig niet geweest in hunne raedgevingen, allen hebben zich omtrent hier by gehouden dat men spoedig de eerste besmette stammen moest uytrukken op dat het kwaed tot de gezonde stammen niet zoude overgegaen hebben, maer hadden die mannen de aerdappelvelden met hunne eygene oogen gezien, zy zouden dit niet geschreven hebben, want die plaeg en kwam niet allengskens of by gedeelten, maer van daeg was eene party nog gezond en morgen was zy gansch aengedaen: ik mag nochtans niet vergeeten dat men nog eenen middel beproefd heeft; te weeten: van de stammen tot aen den grond af te snyden zoo haest men eenig kwaed gewaer wierd in die hoop dat dien afgesneden stam wederom zoude geschoten hebben, doch dat ook heeft den goeden uytslag niet opgeleverd.

Maer men zou nu misschien mogen verhoopen van welhaest klaerdere ophelderingen te hooren, dewyl het gouvernement nu inlichtingen wegens de oorzaak der aerdappelkwael gevraagd heeft, en wat er zal uytgepeysd worden is nog aen niemand bekend, alleenelyk weet men te vooren op dat men met deze stof veel papier zal bekladden en dat er veele secretarissen zullen verlegen zyn, doch als zy te veel verlegen zyn, ik raed hun aen de oude gazetten te raedplegen, zy zullen daer in hunne redactie kunnen vinden en het gouvernement zal er komen het beste uytraepen.

Het gouvernement vraegt ook of die kwael zich heeft uytgebreyd in alle de deelen der provincie? Of de gemeentebestueren de gansche provincie zullen rond loopen om op die vraeg te antwoorden en weet ik niet, voor my ik heb in verscheyde arrondissementen geweest en niet eene party aerdappelen gezien die niet was aengedaen.

Ongetwyffeld is men nieuwsgierig om te weeten of alle de soorten van aerdappelen zyn aengedaen en byzonderlyk de laetere soort? Alle de soorten welke ik gezien heb zyn aengedaen, en dat men zich niet inbeelde dat onze aerdappelen door te lang geplant te zyn van hunne kragten verloren hebben en dat men de zelve uyt het zaed zoude moeten erwinnen of uyt Amerika doen komen en dus het plantzaed vernieuwen; neen, de kwael is geenzinds hier aen toe te schryven, want de amerikaensche aerdappelen, aen de gemeentebestueren toegezonden door het gouvernement en hier en daer voor een proef geplant, hebben ook aen de kwael niet kunnen wederstaen, en wat de nieuwgezaeyde aengaet, deze zyn ook onder het kwaed bezweken.

Misschien zal men verwonderd zyn van te leezen in een nieuwsblad dat de nieuwgezaeyde aerdappelen ook van die kwael geleden hebben gelyk de andere, om dat men uyt het leezen der gazetten zou peyzen dat dien middel van aerdappelen te winnen uyt het zaed niet beproefd word; dit waere eene dwaeling, want dit is sedert eenige jaeren dikwils beproefd en zelfs met goeden uytslag.

Ik ken een slach van aerdappelen over twaelf of dertien jaeren uyt het zaed gewonnen en welke men by veele plant voor de beesten, maer deze aerdappelen hebben niet beter wederstaen aen het kwaed dan de oude soort;

ik ken ook eenen aerdappel kwecker die van dit jaer wel zestig soorten nieuwe aerdappelen geplant heeft, welke aerdappelen alle sedert twee jaeren uyt het zaed gewonnen zyn, doch zy zyn ook van de kwael niet gespaerd geweest.

Waer uyt men kan besluyten dat het niet moet toegeschreven worde naen den langen tyd dat de zelve soort van aerdappelen geplant word, maer wel aen eene andere oorzaak welke men waarschyntlyk nog lang zal zoeken.

Het gouvernement vraegt ook op hoeveel, na rekening der gewoone opbrengst, men het verlies door de ziekte in den aerdappelooft begroot en of uyt hoofde van dit verlies de werkende klassen gedeurende den toekomenden winter eenigzins behoefte aen levensmiddelen zullen hebben?

Deze vraegen zyn van de grootste aengelegendheyt en moeten zeer spoedig onderzocht worden om dat hier het groot kwaed ingelegten is. In eenen volgenden numero zal ik u laeten toekomen alles wat ik by de aerdappelkweekers dienaengaende zal konnen verneemen.

Een dergelyk artikel zal zeker de ongerustheid aangewakkerd hebben. Men wist totaal niet van waar de ziekte kwam of wat deze inhield. Men kan alleen maar constateren dat hele velden aardappelen, van vandaag op morgen in het veld verrotten. Berichten als het onderstaande moesten dan weer de moraal hoog houden:

De Gazette van Gend meldt dat er in eene welgekende fabriek op de Coupure aldaer, dagelyks 200 zakken aerdappelen in bloem worden verkeerdt. Een geheel schip met aerdappelen gealeden, is eergisteren nog aldaer aengekomen. Dit bewyst, zegt dat blad, daer er by den vreemden geen schaersheyt is van dat voedsel.

De Standaerd van Vlaenderen – zaterdag 30 augustus 1845

Over de aerdappelen

In afwagting der memorien door het gouvernement aen de generale bestieren gevraegd over de kwael waer mede de aerdappelen tegenwoordig besmet zyn, en de inlichtingen die den schryver van den artikel in ons voorgaende blad mededeeld, beloofd heeft toe te zenden, wy laeten hier een uyttrek volgen van het verslag **der landbouwcommissie van Antwerpen**, en andere stukken, waer in er over de besmetting der aerdappelen en de bewaering der zelve worden gehandelt:

De landbouwcommissie komt het provinciael bestier de verslaggeevingen te laeten toekomen van de leden van dat kollegie aengaende de ziekte der aerdappelen. Deze verslaggeevingen zyn eenstemmig om die kwael **aen den invloed der lucht** toe te schryven.

Alle de soorten van aerdappelen zyn aengetast, doch de eene minder dan de andere: die geene in vette en kleyagtige velden gepaltn, lyden eht meest en het is vooral ten opzichte der laet opwassende pataters dat de vrees het meest gegrond voorkomt. Men begroot dat een vierde van eenen gewoonen oogst zal verlooren zyn, voor wat de aerdappelen van het saisoen aengaet, en een derde en zelfs misschien de helft voor wat de winter aerdappelen in de polders betreft.

Den doctoer Varlez heeft in den moniteur eenen brief doen afkondigen ten opzichte van de kwael der aerdappelen waer in hy de volgende handelwyze voorschryft om de aengetaste vrugten te benuttigen:

Men doet eenen oven heeten ten ter warmte van 60 à 65 graeden Réaumur en men legt er de bedorven aerdappelen in. Na aldus eenige oogenblikken in de warmte gelgen te hebben, komt een zwartagtig en overvloedig zweet uyt de vrugten en zy verspreyden eenen stinkenden reuk, de bederving waesemt uyt, en als wanneer zy niet al te zeer besmet zyn, worden zy op nieuw wit en men bemerkt slechts eene ligte bruyne krost, overdekkende de pellen en welke men wegneemt by middel der schelling. De korst is dik en laet niets meer in het zap doordringen het welk het gezond gedeelte van den wortel zou konnen beschaedigen. Voor wat den tyd aengaet welken de zuyvering der aerdappelen door het vuer voordert, men kent den zelve naer de uytwaeseming der vuyle vogten. Zoo haest zy wel gedroogd zyn van buyten, haelt men ze uyt den oven. Doctoer Varlez heeft de aerdappelen welke tot zyne proeven ahdden gediend 18 à 22 minuuten laeten waermen.

Voor wat de aerdappelen aengaet welkers volstrekt bedorven is, den heer heer Varleze verklaert geene middelen te konnen aenwyzen om ze tot spyzing te doen verstrekken.

Men leest ook in den Moniteur: Doctoer Varlez maekt ons nu bekend dat hij nieuwe proeven op de aerdappelen heeft gnomen en dat die geen welke diepgrondiglyk besmet zyn 24 à 28

minuten in den oven moeten blyven. Hy bevestigt dat den maetregel welken hy aenwyst , de zieke pataters tot het aenstaende jaer, zonder verrotting, kan doen bewaeren.

De Standaerd van Vlaenderen - Dynsdag 2 september 1845

Over de aardappelen

Hoe groot is het verlies op den aardappel oogst?

Het is eene gewigtig punt voor het gouvernement van omtrent met zekerheyd te weeten op hoe veel men het verlies wel moet schatten, dat den aardappeloogst door de ziekte geleden heeft.

Immers de berigten der nieuwbladeren diesaengaende zyn zoo verschillig dat men den eenen dag gelooft dat er weynig schaede is, en den anderen dag dat alles verlooren is. Doch ik dunk dat men deze verschlligheyd van gevoelens moet toeschryven hier aen, te weten: dat de aardappelziekte zich niet overal te gelyk vertoont heeft, noch zelfs niet overal met de zelve kwaedaerdigheyd, waer uyt men in het begin geloofde te mogen besluyten dat den aardappeloogst nog zoo zeer niet zoude geleden hebben, maer nu is de hoop veel verminderd, want de aardappel velden welke in het begin niet scheenen te zullen aengedaen worden, zyn ook op hunne beurt aengetast geworden en andere paertyen waer die ziekte in het eerste maer traegzaem haere verwoesting voortzette, zyn ook allengskens teenemael verdord; de vroeger geplante aardappelen waeren sommige tot hunne byna vollen wasdom gekomen

Anderen waeren half volwassen en deze allen geloofde men te zullen behouden,, voor de laetere geplante, men dagt algemeen dat zy nog zouden wat gegroeyd hebben gelyk het op andere jaeren gebeurde toen den stam reeds begonde ryp te worden en te verdorren, maer dit alle heeft den landbouwer in zyne goede hoop bedrogen.

Voor eerst de aardappelen, welke oment tot hunnen vollen wasdom gekomen waeren, alleenelyk voor de eerste noodwendigheden geschikt, lieten welhaest zien dat zy van geene goede hoedaenigheyd waeren en men verhaeste zich de zelve te gebruyken.

De tweede soort wierd ook haest beproefd en men ondervond dat de bederving nog meerder was; de laetere geplante wierden op ynnen tyd onderzocht men voor deze vond men alle hoop verloren, nogtans mag men hier uyt niet besluyten dat de aardapplen gansch verloren zyn, omdat men tot heden nog niet weet of de verrotting zal blijven voortgaen ten opzigte van deze welke reeds maer de helft meer goed zyn, en ook dat het nog onzeker is of de soorten welke men beesten aardapelen noemt, tot verrotting zullen overgaen.

Wat deze beesten aardappelen betreft, zy wederstaen tot hede nog voor het grootste gedeelte aen de verrotting, doch er zyn ook reeds veele partyen die er mede besmet worden en men is ook voor 't algemeen voor de zelve gedugt, te meer om dat den aardappel maer half volwassen is en van eene bleeke en zieke gedaente. Uyt al het hier boven aengehaelde zal den leezer ongetwyffeld nieuwsgierig zyn om te weeten op hoe groot wy het verlies wel schatten, na rekening der gewoone opbrengst. Het waere eenigzins vermeeten hier op van nu af eene beslissende antwoord te geeven, omdat men tot nu toe nog met geene zekerheyd kan zeggen of de verrotting zal blijven voortgaen, hoe wel dat het algemeen gevoelen is, ook zoude men in alle de deelen de provincie de soorten van aardappelen moeten kennen om te kunnen zeggen op hoe veel het verlies tot heden wel zoude moeten berekend worden: doch als men de aardappelkweekers vraegt: Hoe gaet het met de aardappelen? Zy antwoorden: de aardappelen gaen alle bederven.

In de Ieperse krant 'Le Progres' lezen we dat de prijs voor de aardappelen op de Ieperse markt op de 6de september per 'raziere' 4 frank bedraagt, terwijl de witte 5 frank kosten. Maar men is in deze periode toch ongerust. In 'Le Propagateur van de 3de september schreef men al:

Het wordt spijtig genoeg de laatste tijd duidelijk dat de winteraardappelen omzeggens 'nulle' of onbestaande zullen zijn. Om aan deze situatie het hoofd te kunnen bieden, dienen we alle middelen en ideeën te onderzoeken. Men geeft ons hier een middel die van reëel nut kan zijn, indien we het kunnen realiseren. Het schijnt dat de oogst in Ierland overvloedig en van goede kwaliteit is. Vandaar dat men dringend en meteen aardappelen aldaar dient aan te kopen. Dat men een associatie organiseert, dat elke persoon die vooruitziend is hieraan deelneemt, zodat men de behoeften van de armen in de directe toekomst zullen kunnen voldoen. ...

De Standaard van Vlaenderen - Donderdag 4 september 1845

Over de aardappelen

Of er eenen hongersnood te vreezen is voor de werkende klasse door de aardappel ziekte?

Alvooren ons gedagt te zeggen op die gewigtige vraag van het gouvernement, zullen wy eerst zeggen welke menschen wy onder de werkende klassen rekenen, en de zelve in dry klassen verdeelen.

De eerste klasse zyn alle de geene welke hun bestaen vinden in geduerig voor dagloon te werken, zoodaenig dat zy nooyt aen hun eygen zaeken eenigen tyd van het jaer besteeden, deze moeten dan alle hunne levensmiddelen koopen, welke voor een groot gedeelte bestaen in aardappelen, byzonderlyk toen de zelve aen geenen hoogen prys zyn, doch in geval de graenen goed koop zyn ende aardappelen aen hoogen prys, dan veranderen deze werklieden een weynig hunne spys, zy gebruyken dan meer brood, bloem en andere eetwaeren, omdat zy, het een en het ander moetende koopen, gelooven dat het profytiger is min aardappelen te koopen, nogtans is men zoo gewoon aen de aardappelen dat de zelve aen hoogen prys, hoewel in andere hoeveelheyd, gekogt worden door deze werkmenschen, niettegenstaende de graenen maer aen eenen gemeenen prys zyn.

Wij gelooven nogtans dat de gewoonte hier iets aen doet en dat wy van gebruyk zouden veranderen indien de aardappelen by voortduer aen hoogen prys stonden en de graenen en andere eetwaeren aen leegeren rpyz waeren.

Waer uyt wy besluyten dat er maer streng genomen hongersnood zoude zyn voor de werkmenschen die alle hunne levensmiddelen moeten koopen ten zy in het geval dat de graenen aen hoogen prys zouden zyn, wel is waer dat men gewoon zynde aen het gebruyk der aardappelen, moeyte zal hebben om zich aen eene andere nieuwe spys te gewennen, doch dit zoude ons dunkens allengskens komen, dewyl het gebruyk der aardappelen zoo groote voordeelen niet heeft tegen het gebruyk van andere eetwaeren wel te verstaen toen de pryzen dezer laetste gematigd zyn.

Eene tweede werkende klasse zyn die huysgezinnen, die ook, gelyk de voorgaende, wel gansch hun bestaen vinden in den aerbeyd hunner handen, doch niet altyd in dagheuren of voor dagloon voor een ander werken, maer eenen zekeren tyd van het jaer bezig zyn op hun pagtland en het overig van het jaer met den linnen of vlashandel. Met deeze is het gansch anders gelegen dan met de eerste:

Want zy pagten dit land aen hoogen prys, zy doen onkosten van mest en aerbeyd voor den kweek van hunne aardappelen, welke zy alreede tot eenen redelyken prys betaeld hebben voor aleeer zy gegroeyd zyn,.

Voor deze moet de aardappelziekte noodzaekelyk eenen harden slag zyn en een groot gedeelte van deze werkende klas moet hier door hongersnood lyden, indien men de zelve niet kan ter hulp komen. Om dit beter te verstaen, moet men bemerken dat deze door de aardappelziekte den pagt van hun land, den prys van hunne vetten en den arbeyd van een deel van het jaer gansch verliezen, zonder daer uyt nog eenig voordeel te kunnen trekken, en bygevolg mag men niet twyffelen aen meerderen of minderen hongersnood voor deze ongelukkige, zoo veel

te meer omdat deze voor het grootste deel nog eerlyke menschen zyn, welke nooyt tot last van de bureelen van weldaedigheyd gediend hebben.

Door de derde klas van werklieden verstaen wy de kleyne koeyhouders, pagters van een kleyn hofstedeken, voor welke den geessel over de aerdappelen ook bittere gevolgen moet hebben. Deze immers doen voor het algemeen maer gepaste levensmiddelen op voor hun huyshouden, en de aerdappelen komen hier ten minsten voor twee derden in, deze voor het gebruyk van hun vee medegerekend.

'T Is waer dat, volgens het spreekwoord: het leven gaet voor al!

Deze misschien met zoo geenen grooten hongersnood bedreygd zyn omdat zy nog kunnen hunnen toevlugt neemen tot andere middelen, te weeten; eene koey of eenig ander voorwerp verkoopen, of wel, omdat zy nog eenig crediet hebben, schulden maeken, maer hoe gevoelig moet dit niet zyn voor die eerlyke lieden van zich als met eenen en de onvermydelyken ondergang bedreygd te zien!

Wy laeten nu deze bemerkingen over aen de zorg van het gouvernement, aen de mildaedigheyd der reyken, en aen de bermhertigheyd der grondeygenaers en verhuerders; wy zullen ook helpen om de bekwaemste middelen te peyzen zelve in den Standaerd mededeelen.

Op de 10de september 1845 vermeldt 'Le Propagateur' dat er op de 5de september 1845 er een Koninklijk Besluit verscheen dat de vrije invoer verzekerde voor verschillende levensmiddelen waar onder de aardappelen. Daarbij werd tevens bepaald dat er een uitvoerverbod kwam op deze patatten.

De Standaerd van Vlaenderen - Zaterdag 13 september 1845

...

Wy zien met genoeg uyt de verschillige dagbladen, dat door byzondere vermogende personen, door het gouvernement en door geleerden, alle poogingen aengewend worden om de werkende klas dezen winter voor hongersnood te bevryden. Hier wilden verscheyde eygenaers den pagt niet eysschen der landen waer op aerdappelen gewassen zyn en door de plaeg aengetast werden, daer hebben liefdaedige en vermogende personen het denkbeeld opgevat om ten profyte der behoefitgen, tentoonstellingen van kunstvoorwerpen te openen. Onze lezers kennen reeds de voordeelige maetregelen welke het gouvernement genomen heeft jegens den in en uytvoer van verscheyde levensmiddelen; jammer is het dat den uytvoer der eyeren, zegt de Gazette van Gend, ook niet verboden is. En inderdaed met duyzend duyzenden worden er jaerlyks uyt het land gevoerd.

Groote koophandelaers reeden schepen uyt om aerdappelen, graenen, enz... naar vreemde landen te gaen haelen, zelfs zou men denken, volgens den Courier d'Anvers, een uyt de Vereenigde Staten van America gezouten vleesch in ons land te voeren, gelyk jaerlyks in Engeland geschied.

Dit alles zou de groote dierte der levensmiddelen wel een weynig kunnen doen verminderen, en daer men denkt genoegzaam werk te kunnen verschaffen aen de geringe klas, is het te hoopen dat , met Gods hulp, den aenstaenden wttner beter zal afloopen dan men tot hier toe gevreesd heeft.

Men schryft uyt Dendermonde, **van 7den september:**

Eene wondere zaek heeft in onze omstreeken plaets gehad:

Eenen landbouwer van Hamme, had met het begin van het jaergetyde, eene hoop aerdappelen in eene schuer geplaeyst, welke voor plantgoed bestemd waeren, den planttyd gekomen zynde, nam hy de aerdappelen weg en legde in der zelve plaets verscheyde mutsaerts.

Eenige aerdappelen nogtans waeren er blyven liggen, en waeren aen het schieten geraekt.

Den boer langen tyd nadien ter plaets komende, zag, niet zonder groote verwondering, het aerdappelen loof zeer schoon, groen en in volmaekte gezondheid tusschen de mutsaerts

opgekomen. 'S Anderendags bemerkte hy aen die struyken de teekens der aardappelen ziekte, op den tyd van vier en twintig ueren waeren zy zwart geworden en vielen verdord ter neder. Dien voorval schynt te stryden tegen al de gevoelens welke men tot hier toe nopens de aardappelen ziekte geuyt heeft. – Zijn het nu de campernoelien welke die struyken bedorven hebben? Zoo ja, hoe is het mogelyk dat zy er binnen zoo korten tyd opgekomen zyn en in eene plaets die zeer dicht was toegesloten? – Is de oorzaak dat het plantgoed te zeer verbasterd was? Maer dezen dag stonden de planten jeugdig en vol leven, en 's anderendaegs waeren zy verdord. – Zyn de overvloedige regens of de koude nachten van junius de oorzaak dier verdorring? Maer die planten waeren voor regen en koude beschut, en de verdorring heeft maer plaets gehad over acht dagen.

Dat de geleerden dit wonder nu eens onderzoeken, en ons de oorzaak der schielyke verdorring dier aardappelstruyken uytleggen.

De politie van Yper heeft op de markt van zaterdag de aardappelen doen aenslaen, die men herkend heeft besmet te zyn.

Ondertussen liep de prijs voor de aardappelen op de markt op tot 6,34 frank voor de gewone en 7,34 frank voor de witte.

Antwerpen, 15 september

Verscheide schepen zyn reeds naer Schotland vertrokken, en andere worden hier en te Oostende bereyd om er aardappels te gaen laeden, die er, zoo men verzekert, wel gelukt en van goeden aard zyn.

Dank aen de maetregels nog tydig door het gouvernement genomen, om den vryen toevoer van levensmiddelen te vergemakkelyken en aen de werkende volksklassen geduerende den winter bezigheyd te verschaffen, beginnen wy te hoopen, dat met Gods hulp, den dreygenden nood, in ons vaderland nog grootendeels zal worden afgewend, en **den aenstaenden winter** niet veel kommerlyker dan anderen zyn zal, wanneer men slegts niet verzuymt iets van dat geene, wat ten algemeenen nutte kan bydraegen, en daertoe tydige schikkingen treft. Tot dien eynde zouden de liefddaedige genootschappen zich met de kooplieden kunnen verstaen,

Aerdappelziekte : Aerdpeeren

Professor **Karel Morren**, aen wien de landbouw reeds zoo veel wyze raedgevingen te danken heeft, komt in een Luyksch dagblad eenen brief af te kondigen over het kweeken der aerdpeer of toanambour. Deze aerdvrugten zyn thans in den hof des professors in vollen wasdom en van den 15 tot den 20 oktober zal hy er een groot getal van kunnen uytdeelen aen de landbouwers, welke zich by hem zullen doen inschryven. De aerdpeer is eene kloeke plant, welke in onze gewesten nooyt bevriest. De lsegste gronden zyn voor haer geschikt: men kweekt ze tusschen de stenen, in de kelyaerde, in het zand en overal geefft zij goede vrugten. Een hectare kan omtrent 350 hectoliter voortbrengen. In den botaniekhof te Luyk heeft een enkel knol dergi kilog. Aerdpeeren voortgebracht, welke vyftien kilog. Voor voeding geschikt meel hebben gegeven. Men plant de aerdpeer in de lente, en dewyl haere wortels sterk schieten, blyft zy in den grond, waer zy geplant is, zich van zelfs vermenigvuldigen.

Over den aardappelplant voor 1846

Na dat er reeds zoo veel geschreven is over de aardappelen en dat het stellig beweezen is dat de zelve voor 1845 en 1846 omtrent verloren is, blyft er ons dunkens eene groote vraag te beslissen, te weeten of men voor 1846 wederom de zelve hoeveelheyd aardappelen zouden moeten planten? Deze gewigtige vraag oplossen in het belang van den landbouw en van de saemenleving, waerazere eenen grooten dienst aen Belgien bewyzen, en alle de

landbouwkundige zouden het hunne moeten bydraegen in deze belangryke zaek, omdat men niet alleen het tegenwoordig verlies moet herstellen, maer ook zoo veel mogelijk het toekomende moet voorkomen; wy willen dan hier omtrent in den Standaard de gevoelens mededeelen, welke wy van verscheyde verstandige landbouwers vernomen hebben.

Misschien zouden sommige lezers kunnen vraegen waerom men van nu af reeds wilt peyzen om den aardappelplant van 1846? Dit immers moet niemand wonderbaer schynen, omdat het van op dezen tyd is dat den landbouwer zyne landen meot schikken zoo voor zyne winter als zomervrugten; want de akkers welke voor den winter niet bezaeyd worden, moeten by den verstandigen landbouwer reeds hunne vaste bestemming hebben voor de eene of andere lentevrugt, hier uyt volgt dat men van nu af omtrent moet geschikt hebben hoe veel land men in 1846 met aardappelen wilt beplanten.

Alle de landbouwers, welke wy op dit gewigtig punt geraedpleegd hebben, brengen gansch dit vraagstuk op het volgende: 'Wy weeten niet of wy zullen plantzaed hebben, en hadden wy nog plantzaed, wy vreezen dat de zelve plaeg zich zoude kunnen vernieuwen.

Eenieder gevoeld hier hoe vermeeten het zoude zyn van met zekerheyd hier eene beslissing te durven geeven, omdat den aardappel gedeurig blyft voortrollen, en dus aen niemand bekend is of er van onze inlandsche aardappelen zullen kunnen bewaerd worden voor den naesten planttyd.

Niet min is men onzeker of de aardappel plaeg zich nog zal vernieuwen, omdat alle de behoedsmiddelen tot nu toe aengewend niets te weeg gebragt hebben. Den landbouwer moet nogtans eene beslissing neemen en ziet wat wy hun aenraeden zoo voor hunne eygene belangen, als voor de belangen van gansch het land: wy dunken dat alle de landbouwers moeten bezaeyen met wintervrugten die landen welke voor den aardappelplant van 1846 zouden geschikt geweest hebben, maer voor aleer onze beweegredenen te zeggen, zullen wy antwoorden op eene opwerping, te weeten: dat wy zouden aenraeden van in 1846 geene aardappelen te planten, neen, dit is ons gevoelen niet.

Wy zouden gelykelijk aardappelen planten, indien wy zouden plantzaed hebben, en dit zouden wy doen op die gronden waer in de winter vrugten schynen te mislukken gelyk het maer al te dikwyls gebeurt dat de eene of de andere partye niet wel uytvalt.

De redenen welke wy hebben om den landbouwer aen te raeden van geene landen te schikken voor den aenstaenden planttyd, zyn deze, voor eerst, niemand kan met eenige zekerheyd zeggen dat er voor den plant van 1846 nog van onze inlandsche aardappeln zullen overblyven en indien wy dit laetste veronderstelden, zullen die halfvolwassen aardappelen willen schieten, daer zy reeds verscheyde jaeren zoveel mislukt hebben in het uytkomen, hoe wel zy volwassen waeren en van eene betere hoedanigheyd dan van dit jaer?

Men zal wel zeggen dat er aardappelen uyt vremde landen kunnen ingebragt worden; maer dit heeft verscheyde groote moeyelykheden, die aardappelen kunnen zeer hoogen prys gelden, alles wat met schepen uyt overzeesche landen komt, heeft veel geleden, en den aardappel zo uytzonderlijk lijden wanneer hij dik op een gestast somwijlen van twee tot dry maenden in een schip moet blyven, daerenboven, zal een slach van aardappelen, dat wel in Amerrika geroeyd, ook evenwel in Belgien groeyen?

Indien zy in hunne natuerlyke luchtstreek van goede hoedanigheyd zyn, zullen zy van den zelve smaek zyn by ons? Men heeft gegrunde reden om hier aen te twyffelen, terwyl die aardappelsoorten, welke het gouvernement tot de gemeenten gezonden heeft, om er den plant van te beproeven, van zoo eene geringe hoedanigheyd waeren, dat zy maer onder de beesten aardappelen kunnen gerekend worden, by zoo verre dat alle, die de zelve gepalnt hebben, zeggen: 'Onze oude aperdappelen zyn nog verre de beste, die nieuwe of vremde aardappelen zouden volgens het algemeen gevoelen in Belgien moeten erzaeyd worden om zich aen onze luchtstreek en grond te gewennen, en dus waere het zeer gevaerlyk voor den landbouwer de zelve in het groot te planten.

In eenen volgenden numero zullen wy tragten te toonen dat den landbouwer niets zou verliezen met maer op eenen kleynen aardappelplant zyne akkers te schikken voor 1846 en dat het zoude kunnen zeer voordeelig zyn voor de werkende klassen.

Le Propagateur – 24 september 1845

Op de laatste markt te Brugge werden er 190 zakken aardappelen verkocht die verkocht werden tussen de 9 tot 15 frank per zak.

Le Propagateur – 27 september 1845

In Picardie, zijn de aardappelen sterk aangevallen door de plaag. Op de oevers van de Somme is het nog erger gesteld dan in België.

In het algemeen bemerkt men dat de aardappelen die in de duinen geplant zijn, minder te lijden hebben van de plaag dan de aardappelen die elders geplant zijn. Men wijt dit aan de invloed van het zout. Deze culturen zijn echter zo gering, dat men deze aardappelen niet op de markt brengt.

Men schrijft ons uit Ierland, waar de aardappeloogst goed is, dat de Hollandse overheid aldaar heel wat bestellingen doet.

En op deze dag, de 27ste september, stond er ook een lezersbrief in deze krant. We vertalen deze zo goed mogelijk:

Monsieur le Rédacteur,

Mijnheer de redacteur

Ik heb in uw eerbiedwaardig dagblad nr. 2917, de brief, gedateerd te Poperinge, betreffende de conservatie van de aardappelen gelezen. Dit zo belangrijk onderwerp, de methodes om de tuberculose uit de aardappelen te trekken, verdient zeker al onze aandacht, zodat we dit voedingsmiddel, zowel voor mens als voor dier, zoveel als mogelijk, verder kunnen benutten.

Daarbij moeten we vooral beseffens dat de aardappel het belangrijkste voedingsmiddel is voor de arme en de werkende klasse. De rijken kunnen zich steeds wel het beste veroorloven. Daarom moeten we verder zoeken naar de beste en gemakkelijkste methode om de aardappeloogst, die dermate verwoest is, in de mate van het mogelijke te bewaren.

Dit is het dat de auteur van het voorgaande artikel blijkbaar uit het oog verloren is. In plaats van zich bezig te houden om de methode van de dokter Varlez om de aardappels te behouden, te propageren, 't is te zeggen, het drogen van de aardappel in de oven, een heel simpele methode, en die zowel bij de armen als bij de rijken kan uitgevoerd worden, doet hij de twijfel in de geest van de lezers oprijzen. En waarom doet hij dit?

Om een eigen uitvinding van zijnen twege bekend te maken: de uitroking van de aardappel met chloor en het bewaren van deze in kelders die bestrooid zijn met houtskool. Dit middel zal wel deugdelijk zijn en in het geval van een aantal individuen interessant, en tot nut van het algemeen.

Maar in vergelijking met de methode van de dokter is de methode van L.P. veel minder toepasbaar. Ofwel is de in de oven gedroogde aardappel al zijn rottigheid verloren en weer geschikt voor gebruik, ofwel is de aardappel na het drogen nog deels rot en dan kan het chloor alleen maar dienen om de 'miasmes' te verdelgen. Daarbij stel ik toch wel voorop dat de chloor, zeker wanneer deze in de aardappel doordringt, en misschien zelfs deze volledig satureert, of deze chloor wel gezond voor de mens is. Wij denken niet dat deze chloor de voedzame bestanddelen aan de aardappel kan terug geven.

Daarom dus, beste mijnheer de redacteur, denk ik dat de methode van Varlez nog de beste en de simpelste en voor iedereen geschikt is. Wordt de aardappel hierdoor niet echt weer goed, toch zal ze niet slechter worden dan ze al was door een verkeerde conservatiemethode te gebruiken.

Daarom, alhoewel de vooropgestelde methode van de auteur, de nodige aandacht verdient, en indien men deze methode zou voorgelegd hebben aan de autoriteiten en de effecten hiervan zou onderzocht hebben, zodat de plaatselijke overheden deze methode zouden kunnen toepassen, dan nog is ze momenteel van geen nut.

*Immers binnen enkele weken zijn er geen aardappelen meer te vinden. **Vrijdag laatst was er slechts een heel kleine mand aardappelen te vinden op de gehele markt van Poperinge.***

Vandaar, gezien deze feiten, stel ik voor om het publiek zeker niet te alarmeren met deze frivole en steriele discussies om aan de overheid het tekort van de aardappelen op te lossen door andere levensmiddelen te promoten en om vooral aan de landbouwers voor de volgende oogst het nodige plantgoed te voorzien.

Aanvaard, mijnheer de redacteur, de verzekering van mijn bekommernis

Poperinghe, de 26ste september 1845

Een van uw lezers.

Poperinghe, le 26 Septembre 1845.

UN DE VOS LECTEURS.

De Standaard van Vlaenderen - Donderdag 2 oktober 1845

Men schryft uyt Poperinghe in date van eergisteren

Het streng jaergetyde dat gaet beginnen, vertoont zich op eene vervaerlyke wyze te Poperinghe en in de omstreken. Er zyn reeds verscheyde dieften gepleegd, zelfs eene vrouw is gedurende den dag geheel uytgestropt. Zaterdag 27 dezer maend, ontrent ten negen uren des avonds, eenen koopman van Poperinghe, wederkeerende van de markt van Yper, met eene taemelyke geldsom op zich, is door twee kwaeddoeners aengevallen en is hun gelukkiglyk ontsnapt door in een hut te vlugten, alwaer hy de aenkomst van eenen voerman afwagte die hy wist te moeten volgen, om te saemen den weg voort te zetten.

Den zelven avond, ontrent ten tien uren, sieur H.B. van Poperinghe, ook komende van Yper, wierd byna op het zelve punt aengevat door twee mannen, waer van den eenen zyn peerd by den brydel, terwyl den anderen op de marche pied van den tilbury staende hem by de keel vatte, zyne beurs vroeg, welke hy zonder tegenstand te bieden heeft gegeven.

Te Poperinghe gekomen zynde, den heer H.B. heeft zich verhaest kennis van het gebeurde aen den commissaris van policie te geven, die aenstonds maetregelen heeft doen neemen.

Op de 7de oktober 1745 komt het bureel van de Weldadigheid, de voorloper van het O.C.M.W. samen om te overleggen. Het 11de artikel gaat over het wezenhuis en school van Sint Michiel waarbij men de tussenkomt van het bureel gaat verhogen met 300 franken gezien de grote nood die deze winter zal ontstaan wegens het gebrek aan aardappelen en de duurte van de andere levensmiddelen. De opbrengsten van het aldaar gemaakte kantwerk, zal immers niet voldoende zijn om de bijkomende onkosten op te vangen.

De Standaard van Vlaenderen – dynsdag 7 oktober 1845

Te Eecloo heeft eenen kundigen landbouwer op nieuw aardappelen geplant zoohaest zich de ziekte openbaerde, half oogstmaend stonden zy alreede zeer schoon geschoten. Den eygenaer bestrooyde eene gedeelte der aardappelen met kalk en liet de anderen aen zich zelve over. Ofschoon ze allen van het zelve plantgoed zyn gekweekt, op het zelve land geplant en op de zelve wyze gevet en gekuyst, zoo zyn de laetste byna allen van de ziekte op nieuw aengerand, terwyl van de gekalkte de honderdste niet geleden heeft. Dit zou bewyzen dat de kalk een bewaermiddel is tegen de ziekte welke ons land voornamelyk dit jaer bezogt heeft.

De Standaard van Vlaenderen – zaterdag 18 oktober 1815

Men zal zich herinneren, dat professor Morren, de winterkweeking van aardappelen in zyne schriften heeft aengeprezen. Thans heeft den engelschen landbouwkundigen Grey de kweeking publiek gemaekt. Ziet er hier eenigen, welke gewis des lezers aendagt verdienen. Eene party aardappelen in april met eene zekere hoeveelheid mest geplant, hebben 86 maetjes per akker gegeven. De zelve soort van aardappelen, in de maend cotober in den zelve grond met den zelve mest bepaent, hebben 111 maetjes per akker voortgebragt. Kleyner aardappelen in october geplant, hebben niettemin 100 maetjes op de zelve uytgestrektheyd gronds opgeleverd. Den heer Grey plant van october, tot de scherpkoude dagen van januarus en februarus, en houd slegts op, wanneer het weder te slegt word om op het veld te werken. De engelsche landbouwkundigen denken, dat de aardappelen van het tegenwoordig jaer, welke van den natten kanker zyn bevryd gebleven, onverwyld kunnen geplant worden, om er den oogst van 1846 van te verkrygen, en dat de vrugten onder den grond beter bewaerd blyven dan in kelders. Een engelsch dagblad, byzonder aen den landbouw toegewyd, pryst dit ontwerp hoogelyk aen, en houd het zelve voor het eenigste doelmaetig middel, om den oogst des toekomenden jaers te verzekeren. Inderdaed, de ondervinding van het geene sedert dry jaeren in America is geschied, moet de terugkomst van den kwael doen vreezen.

De Standaard van Vlaenderen – zaterdag 27 oktober 1815

Eergisteren is nog een zestigtal armen in onze stad aengekomen, hoopende in het bedelaers werkhuis plaets te vinden. Door het aendringen dier ongelukkigen men heeft genoodzaekt geweest hen in de gevangenis te herbergen.

Donderdag laetst op de markt van Brussel, zyn 125 zakken aardappelen verkocht aen 15 tot 18 fr. De 100 kilo, sedert eene maend zyn aldaer meer dan twintig schepen aardappelen aengekomen.

De Standaard van Vlaenderen - Zaterdag 6 december 1845

Eene beraedslaging van den gemeenteraad **van Poperinghe**, voor eene leening van 10 000 francs aen 5 ten honderd, welke maer vyf jaeren by tienden moet wedergegeven worden, om in de ellenden der noodlydende te voorzien.

De prijs voor de aardappelen op de Ieperse markt was op de 14de december 1845 opgelopen tot 11,67 frank. Witte patatten werden niet meer aangeboden.

Op de vergadering van het bureel van de weldadigheid van de 22ste december 1845 constateert men dat er een vraag gesteld is door de heer Joseph VanMerris, eigenaar, wonende in de stad, om een stuk grond in cheins te krijgen van 15 centiaren en dit voor 2 frank per jaar, en dit ten nutte van het Sint Michielsgesticht.

Het is immers dringend nodig om alhier nieuwe en bijkomende 'latrines' of W.C.'s te bouwen gezien het grote getal kinderen die momenteel de school frequenteren.

Men besluit dan ook - 'considerende dat deze instelling die de zo nodige en noodzakelijke morele en opvoedkundige steun voor deze arme meisjes garandeert, alle steun verdient – en dat gezien het getal arme meisjes in de instelling blijf aangroeien, de vraag van VanMerris verantwoord is en men staat hem en de Sint Michielsschool dit toe.

Op de 8ste januari 1846 is er weer vergadering van het bureel. Men stelt dat gezien het rapport over de situatie en de extra-ordinaire noden van de armen en gezien onze brief van de 23ste oktober gericht aan het schepencollege van deze stad, vergezeld van de statistieken daar mede gaande;

Gezien de tweewekelijkse statistiek van de verdelingen onder de armen, dat het nu verder onmogelijk is deze verdelingen te organiseren aangezien de kas uitgeput is, ...

Geconsidereerd dat deze administratie verder slechts de vrijwillige giften heeft, om zijn taak te volbrengen...

Daarom vraagt men aan het schepencollege een tussenkomst van 15000 frank...

Considerende dat indien men hierin niet meteen voorziet, dat men niet verder zal kunnen voorkomen dat er gebedeld wordt...

Daarbij komt er dat er, gezien het winter wordt, er vele inwoners, die normaal werkzaam zijn in de landbouw, momen teel geen werk hebben, wat de situatie nog verergerd.

De opbrengst van de 'vrijwillige' giften is dit jaar wel uitzonderlijk groot. We lezen in
De Standaard van Vlaenderen – Zaterdag 10 januarius 1846

Om de noodlydende ter hulp te komen en de bedelaers uyt te roeyen, de inwoners van **Poperinghe** hebben het loffelyk gebruik aengenomen van zich jaerlyks eenige belastingen op te leggen, welkers opbrengst zy aen het bureel van weldadigheyd toevertrouwen.

De lyst der intekenaeren heeft dit jaer, inziende de dringende noodzakelykheyd, eenen gelykkigen uytval bekomen, die de edelmoedigste gevoelens der inwoners van Poperinghe doet opvallen, en welkers namen wy hier in ons blad zeer geern ophelderden:

De heeren Van Meeris, 1500 fr.

Daneel, 500; Berten, 365; de damen weduwe Van Meeris, 300; weduwe Benoit Van Reninghe, 300; wed. Van Reninghe, 250; de heeren Ledieu, oud doctoor, 300, de dry pastoors, 450; De jardin, onder pastoor, 150;

Den burgemeester, 150, Debert 232.; Billiau, 300; baron De Posch, 250; Lebbe, 200; De Zouter, 100.

Boven die naemlyst zyn er nog een groot getal die voor 10, 20, 30, 40 en 50 franks geteekend hebben, zoo dat het totael der vrywillige belasting opgebracht heeft 16,000 fr. Zonder de levensmiddelen en brandstoffen, die ook zeer merkelyk zyn.

Eer aen Poperinghe, het vlaemsch karakter schynt aldaer niet verbasterd te zyn.

Het geld wordt gebruikt om broden te bedelen aan de armen van Poperinghe.

Joursana 1845.	
55 pains dits mengel broden a 50 Centimes Chaque	27. 50.
87 is a 36 Centimes	31. 32.
Ensemble f.	58. 82.

We halen hier een betaling aan van 55 broden, genoemd 'mengel broden' aan 50 centiemmen heet brood

En dan nog eens 87 broden aan 36 centiemmen het brood.

Met 'mengelbroden' kan men hier brood bedoeld hebben, gemaakt van 'mengelsoen' of masteluin, een mengeling van tarwe en rogge.

Standaard van Vlaenderen - Donderdag 15 januarius 1846

In de morgend van den 18den dezer heeft men op dry kwartiers uers der stad Poperinghe, by eenen bosch, het lyk van den genaemden **Mulaert**, 55 jaren oud, geboortig en woonachtig te

Poperinghe, gevonden. Volgens de verklaring van den geneesheer, den ongelukkigigen zou van flauwte overleden zyn.

Ook in Ieper probeert men de naastenliefde aan te zwengelen:

Standaard van Vlaenderen - Zaterdag 24 januarius 1846

Als alhier, het gemeentebestuer Yper, gaet eermetalen doen slaen, welke het zal uytreyken aen de menschen die meest aen de rondhaling ten voordeele der behoeftigen bygelegd hebben.

Gelukkig is het dit jaar een zachte winter.

Men schryft uyt Veurne en Cortemaerck, betrekkelyk het jaergetyde: Uyt Veurne: ‘Zijn er wel nog zulke zachter winters geweest als den tegenwoordigen?’

Wy geloven het niet, den wind staet sedert verscheyde weken zuydwest en zeer weynig heeft hy in het noordwesten gedraeyd. Er zyn alhier reeds perziken uytgebloeyd, de bokkertjes, de cassouden en de sternbloemen zyn in volle bloem, dit jaergetyde steekt gansch af by den langen en strengen vorigen winter. De maend januarius nu reeds voorby zynde, geeft dit hoop op voortdoring van het zacht weder, het gene eene weldaet is voor den armen.

Vanaf februari komen er weer optimistischer berichten in de krant.

Standaard van Vlaenderen - Dinsdag 3 februarius 1846

Aerdappel bier – By Gumbinnen, in pruyssisch Lituanie is de aerdappel oogst gewenscht geweest. Men reket de opbrengst op 14 voor 1, de kwaliteyt is zoo goed dat er aanzienlyke inkoop en voor Holland geschied zyn. – Den overvloed heeft gelegenheyt gegeven tot het beproeven of er geene mogelykheyt ware om van aerdappels bier te maeken, het gene volkomen gelukt is. De toeziender over de landstreek heeft zelfs openbare lessen begonnen te geven, waer in hy niet alleen die brouwing zeer wydloopig beredeneert, maer ook werkelyk aentoont. Volgens zekerre opgaven geven eene maet ruwe aerdappels zoo veel bier, als eene maet mout.

E nvoor de royaltywatchers geven we nog het volgende bericht mee:

Mejoufvrouw Sacré, welke te Brussel eene school van gymnastiek voor de meysjes heeft opgerigt, komt benoemd te worden tot professores in fraeye houding der **prinses Charlotte**.

Standaard van Vlaenderen - Donderdag 12 februarius 1846

Als iets zonderlings heeft men deze week ter gewoone merkt alhier, hoppekeesten bemerkt, welcher vroegtydige plukking men aen het aenhoudend goed weder moet toeschryven (Gazette van Aelst)

In eene gemeente, welke men niet noemt, vroegden twee jonge arme meysjes een stuk brood, aen de deur van een gering huysgezin, zeggende dat zy in geen 24 uren geëten hadden en beloofden voor het gevraegde stuk brood elk eenen cent te geven.

Den man van het huys zeyde tot zyne vrouw: Geef haer elke eenen boterham; God zal er ons voor loonen. De kinderen kregen elk eenen boterham en gaven elk eenen cent, waer na zy weggingen verslindende met groote gretigheyt het voedsel dat men haer gegeven had.

Maer hoe groot was de verwondering van geheel voornoemd huysgezin, wanneer de vrouw bemerkte dat de vermeende centen welke zy van de kinderen had gekregen, goudstukken waren!

In de omstreken van Luyk heeft men aerdappels van eene vuyst groot uytgedaen, die in de laetste oegstmaend geplant geweest waren; maer iets wonderder, te Hasselt sedert veertien dagen worden er op de markt eene aanzienlyke hoeveelheden te koop gesteld.

Standaard van Vlaenderen - Zaterdag 14 maerte 1846

In de dagbladen vindt men eenig onderrigt nopens de aerdappelkweeking.

Er moeten niets dan goede plantaerdappelen worden geplant, de zaeelingen moeten tamelyk diep worden gezet, op dat de ziekte, die zich somtyds aen het loof vertoont, niet spoedig haer uytwerking op den aerdappel overbrenge, de zaeelingen moeten eenige uren voor de planting in eene kalkpap worden gelegd, of natgemaekt zynde, met levende kalk overzift en goed omgezet worden, zoodanig, dat de aerdapplen, droog geworden zynde, met eene dunne korst kalk overtrokken zyn.

De landen, waer op aerdappelen gestaen hebben, moeten dit jaer niet daer mede geplant worden, men neme liefst ligten zandigen en droogen grond. Tot bemesting moet oude vergane mest worden gebruykt, en vooral geen peerde of ander brandig mest.

De vroegere aerdappelakkers kunnen met erwten, suyker, boonen of bruyne boonen, dun en langs de akkervoren in ryen worden bezet, en zoo ook de met late aerdappelen beplante landen, dadelyk of by de eerste behakking of aenveerding, met knol of zomerzaed worden bezaeyd.

Standaerd van Vlaenderen – Donderdag 19 maerte 1846

Men schryft ons uyt **Watou**

Onlangs heeft de plegtige inhuldiging van den heer **Joye Ghys**, als burgemeester van het gemeente Watou, alhier plaets gehad:

om negen uren 's morgens het muziek, een detachement pompiers en den gemeenteraed leydden onzen achtbaren nieuw genoemden borgemeester naer het gemeentehuys, alwaer hy den eed der nieuwgekozene leden ontvangen heeft.

Daer na den stoet heeft zich naer de kerk gerigt, alwaer eene solemneele misse gecelebreerd is geworden, om den zegen des hemels af te smeecken.

Overal op zynen doortogt, den borgmeester is met de innigste uytdrukkingen van liefde en eerbied begroet geworden.

By deze plegtige gelegentheyd, de behoeftigen zyn niet vergeten geweest, den edelmoedigen heer Joye Ghys heeft hun doen acht zakken brood bakken. Het is de eerste daed van menschenliefde niet die onzen borgemeester kenmerkt, het is hy nog die voor 300 franks ingeschreven heeft in het begin van den winter, die zich zoo rampzalig aentoonde; het is hy ook die 1500 franks in handen des nyverheidscomiteyt stelde, om haer aen te moedigen haer liefdevol werk voort te zetten.

Om middag, de geestelykheyd, den gemeenteraed en de byzonderste der omstreken waren op des borgemeesters kasteel vergaderd, alwaer een vroyelyk gastmael plaets gehad heeft, verscheyde redevoringen zyn ter dier gelegenheyd uytgesproken, allen drukten heylvolle wenschen uyt tot geluk en voorspoed vanden nieuwgenoemden borgemeester.

In den namiddag openbare verlustingen, spelen hadden plaets en het gemeente was in eenen aengenamen luthof veranderd.

Des avonds al de huizen wieden plotselings verlicht en al de inwoonders scheyden zich maer dan al roepende: Leve lang onzen borgemeester Joye Ghys!

Dien dag zal altyde eene aengename herinnering in het geheugen der inwooners van Watou laten.

Standaerd van Vlaenderen – Dynsdag 2 junius 1846

Men schryft uyt Dixmude: In de omstreken onzer stad, even als in andere plaetsen, is de oogst veelbeloovend. De rogge, ondertusschen, heeft vooral in de leege landen, door de aenhoudende regens van dezen winter veel geleden, en zal op die landen ongetwyfeld van eenen geringen opbrengst zyn. Daer en tegen is het koolzaed van eene allersterkste wassing en zal den landman tot schadevergoeding strekken. Wat meer is, daer de inoogsting van deze vrucht zeer vroegtydig zal zyn, zal de landbouwer zyne vrye velden met eene tweede vrucht kunnen beplanten.

Wat nu de aerdpapel aengaet, de vrees, die men byna algemeenlyk had opgevat over deszelfs gezonde hoedanigheden, is teenemael verdwenen. Men ziet deze plant inderdaed overal eene jeugdige en sterke scheut opleveren, en niets laet veronderstellen dat de plaeg, die deze vrucht het verleden jaer heeft aengerand, eenige ongerustheyd moet inboezemen. Niet alleen de aerdpappels dewelke men zorgvuldighlyk in goede en drooge kelders bewaerd heeft, maer ook degenen die, na het uytdoen van deze vrucht, in de aerde waren verholen gebleven en de overvloedige regens van dezen winter in het land hebben doorzien, zyn jeugdig opgeschoten, en dit is, ons dunkens, het beste bewys dat deze plant nooyt inwendig door de ziekte is aengedaen geweest.

Dit vooruytzicht van een goeden oogst is zeer gelukkig, want het lot van den werkmán, in sommige gedeelten van Vlaenderen, is, met het eyndigen van de winter, weynig verbeterd, daer vooral waer eenige nyverheyd ten onder gegaen is, groeyt de armoede dagelyks aen. Ondertusschen blyven de levensmiddelen aen eene prys die geenzins met de winst van den daglooner overeenkomstig is.

Te Dixmude hebben eenige liefhebbers van den kweek ook al nieuwe aerdpappelen opgedaen. De heer J. Vandenberghe, onder anderen, heeft er in de laetste verloopene week een vyftigtal uyt zynen hof bekomen, die reeds de groote van een ey hadden en van de beste hoedanigheyd zyn.

Men moet over de vroegtydige wassing van deze vrucht verwonderd zyn, als men weet dat deze aerdpappelen slechts op den 12de february laetst geplant zyn geweest.

De heer P. Vanderheyde heeft insgelyks nieuwe aerdpappelen van eygen kweek en gewone grootte opgedaen, deze waren slechts den 19de maerte lest geplant.

Daarmee was de 'aardappelkwaal' nog wel het land niet uit, maar de oogst van 1846 was wel al beter dan deze van 1845 en de grootste hongersnood verdween weer.

Toch was het de tijd van 'Arm Vlaanderen'.

De proostdij van Poperinge opgegraven!

Ook deze laatste weken waren de opgravingen achter de Sint Bertinuskerk 'talk of the town' in Poperinge. En met reden.

Na het opgraven van de lakenhalle, de omwalling van de proostdij, de paardenstallen van de herberg 'Het Stadshuis' en de schuilkelder van de tweede wereldoorlog, was het nu de beurt aan de proostdij.

Zoals de Poperingenaar die geïnteresseerd is in zijn geschiedenis weet, was de 'wereldlijke' heer van Poperinge de abt van de Sint Bertinusabdij van Sint Omaars. Sedert eeuwen, waarschijnlijk sedert het einde van de 7de eeuw, 'vaardigde' hij een proost af naar Poperinge die daar in een eigen kasteel verbleef en die voor de abdij toezicht hield op de rechten van de abdij te Poperinge.

Dat eigen 'kasteeltje', waarbij er sprake was van een 'opperhof' en een 'nederhof' noemde men te Poperinge de proostdij.

De plaats waar de proostdij stond, noemen we nog altijd **het Vroonhof**.

In de wikipedia lezen we het volgende: Een **vroonhof** of **vroonhoeve** was in de Middeleeuwen de hoeve van een landsheer, waarvanuit de omringende landbouwgronden werden geëxploiteerd, gedeeltelijk met horige boeren volgens het systeem van het hofstelsel.

Vroon vindt zijn oorsprong in het Oergermaanse **froujaz*, dat 'heer' betekent.

Wij kennen het woord vroon eigenlijk veel beter onder de vorm van 'vroente'.

Fredrick Tristan schrijft in zijn boek 'Reuzen en geuzen van Vlaanderen' het volgende:

De Edda (De oermoeder of de Wijsheid) verhaalt ons de wedervaardigheden der goden en godinnen uit het noorden, vanaf de schepping der wereld tot aan haar einde. Zo worden ons namen en situaties medegedeeld die wij, nog steeds springlevend, in het Vlaanderen van vandaag terugvinden.

In deze godenverzameling, die zich kan meten met die van de Grieken of de Romeinen, bezit de oppergod, verschillende namen die in verband staan met zijn functies. Hij is de bezitter en heet dan **Frô**, vandaar de woorden 'vroomland', land dat aan een (leen)heer toebehoort, vroomheer, vroomdienst (zie heet Etymologisch woordenboek van Kiliaen).

En dus betekent het 'vroomhof' zoals we dit in Poperinge kennen, zoveel als de 'hof' van de heer.

'Hof' komt dan weer van 'Hova' en betekent zoveel als 'tuin' en 'tuin' betekent dan weer een 'afgesloten stuk land', een 'bevrijd' of 'ontwikkeld' land, grond die dus bewerkt is en geschikt is om groenten of graan op te kweken.

In Ieper kennen ze **Onze Lieve Vrouw der tuin** en wanneer men de moeite doet om dit beeld goed te bekijken, dan ziet men dat een 'tuin' ook een met takken geweven afsluiting is. Een 'eigenaar' van een stuk grond of erf is steeds verplicht geweest om zijn stuk af te sluiten met dergelijke 'tuin'. Deze tuin werd dan ook het teken van de onafhankelijkheid en we komen deze 'tuin' dan ook tegen op landkaarten, waar dikwijls het schild van het land binnen een dergelijke 'tuin' gevat wordt.

Het 'koninklijk' hof heeft dus alles te maken met de plaats van de macht.

In onze archiefstukken vinden we ook nog dat de weide achter de Proosdij 'Het

Leeuwebeuten' genoemd werd. We lezen letterlijk: Ontvangen van de heer proost deser stede 1 pond 1 schillingen parisis over een jaar gebruik van eenen stadweg, breed 6 voeten, leedende naer den vaert, door de weede genaemt leeuwebeuten.' (SAP 28/148 – 1787).

Het woordgedeelte 'leeuwe' zal waarschijnlijk zoveel betekenen als helling of heuvel.

'Beuten' is alleszins een Germaans woord en kan dan weer zoveel betekenen als 'opbrengst' of 'prooi'.

De 'helling die iets opbrengt'.

In het algemeen maakte men rond de oorspronkelijke bouw van de opperhoven een open ruimte vrij, om zo zicht te kunnen hebben op de aankomende vijand. Een gedeelte dat men later ook wel het 'schootsveld' ging noemen.

Beide toponiemen, zowel 'Vroomhof' als 'Leeuwenbeuten' wijzen op een heel oud ontstaan van deze stad.

We kennen twee afbeeldingen van twee verschillende proostdijen.

De eerste afbeelding kunnen we halen uit de tekening van DePlouich die in zijn boek 'Verheerlijkt Vlaanderen' gepubliceerd werd.

We zien hier – in 1644 - naast de Sint Bertinuskerk de proostdij staan. Ik heb alleszins de indruk dat ze minstens twee torentjes had maar het kunnen er ook vier geweest zijn, op iedere hoek één.

En hier zien we in dit deel van de opgravingen, de hoektoren van deze proostdij.

Deze hoektoren lag heel kortbij de kerk. We zien hem hier vanuit de middeleeuwse 'voorgevel'.

Zoals iedereen kan merken, 't is een kloeke middeleeuwse muur, weliswaar niet zo breed als deze van de lakenhalle op de markt. Als we de gelijkaardige muur zo'n meter of 8 tot 10 daar achter in ogeschouw nemen, lijkt het alsof er tussen beide muren er een 'wal' heeft kunnen bestaan. Het lijkt mij alleszins dat er een buitenmuur en een binnenmuur was.

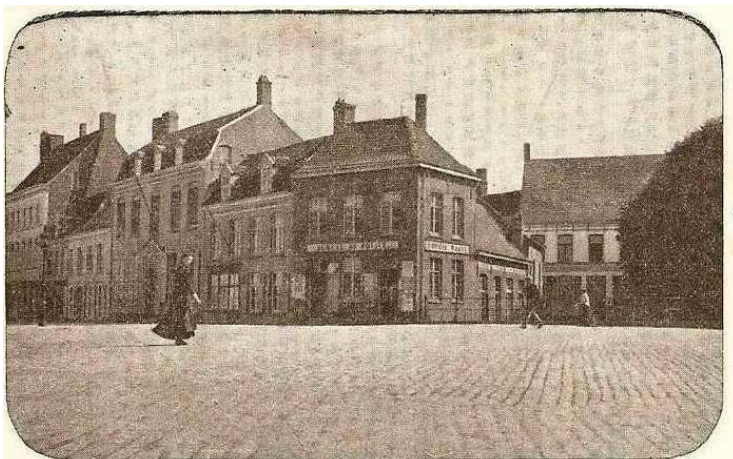
Vandaar dat ik denk dat het hier effectief over een poortgebouw kan gaan.

En we doen er nog een foto bij:

Hier zien we dat het gebouw dat op deze muur stond, mooi achter de Vleterbeek bleef. Of anders gezegd, de Vleterbeek die van de momentele Rekhofstraat, of het vroegere Leeuwenbeuten komt, werd deels als wal gebruikt voor de proosdij. Waarmee we dus ook mogen aannemen dat het draaien van de Vleterbeek aldaar kunstmatig zal verlegd zijn, met het oog op de verdediging van de proosdij.

Rond 1740 was de oude proosdij blijkbaar te oud geworden en werd er een nieuwe gebouwd. En daar hebben we nog foto's van:

POPERINGHE — Marché au Beurre et Bureau de Police.

We zien de markt met op de achtergrond het 'politiekot' als hoekhuis. Het politie 'kot' was niet alleen het bureau maar eveneens het 'prison' of de 'amigo' die blijkbaar daar achterin lag, langs de beek.

Links van het politiekot staat eerst een huis en daarna het huis uit de 18de eeuw waarin nu de coiffure gevestigd is.

Rechts van het politiekot zien we eerst de ijzeren balustrade die de markt van de beek afschermd. Daar lag dus de beek open en was er ook een trapje naar beneden en daar was het dat Sinterklaas met zijn bootje aankwam.

Het grote huis op de achtergrond is de proosdij die in 1741 gebouwd werd en rechts zien we nog de bomen waaronder de 'Botermarkt' gehouden werd.

Ook een deel van de keldermuren van deze proosdij werden opgegraven.

Na het aanslaan van deze gebouwen in de Franse tijd, rond 1793, werden de gebouwen verkocht en kwam er een brouwerij in.

Op de markt is men verder kasseien aan het leggen, en ook de plattegrond van de lakenhalle komt te voorschijn in deze stenen.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Is't dat ik sny myn goud geyl hair
 Dat schiet weer uyt voor 't ander
 Maer zoo ik eens verlies mijn eer
 Eylaes dat en wast niet meer

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

JUNI

JUNIUS.

*Ick leer den mensch syn leff" hoe dat hy 't quaet moet vlieden
 Mits ick het onkruyt moet uyt al de vruchten wieden,
 Dat hy het onkruyt oock soo uyt syn Ziele roeyt,
 Op dat de vrucht van deugt dan in de selve groeyt.*

Ick leer den mensch syn self hoe dat hy 't quaet moet vlieden
 Mits ick het onkruyt moet uyt al de vruchten wieden
 Dat hy het onkruyt oock soo uyt syn ziele roeyt
 Op dat de vrucht van deugt dan in de selve groeyt.

Beste abonnee

Open kerkendag – zondag 5 juni 2011

*Ik wil dit nummer van 'Doos Gazette' starten met eerst de ruim **150 mensen** te bedanken die komen kijken zijn naar 'Het Schrikkelijke Leven van Camille Guyard, bijgenaamd Lapaar'. Een dergelijke ruime belangstelling heeft ons, de Westhoekvertellers, deugd gedaan en we hebben gemerkt dat iedereen er ook plezier aan beleefd heeft.*

*Op zondag **5 juni 2011** is het Open Kerkendag, en de Westhoekvertellers, verzorgen in iedere Poperingse kerk een korte vertelwandeling.*

*In de Sint Janskerk, neemt **Ingeborg Sohier**, jullie op sleeptouw met verhalen over Sint Obrecht, Sint Sebastiaan en de heilige Barbara, en zij toont ook een paar onbekende geheimen van de kerk.*

*Zij wordt afgewisseld door de toneelgroep **Ic dien**, die het mirakel van Onze Lieve Vrouw van Sint Jan evoceert.*

*In de Sint Bertinuskerk, kan men met de verhalen van de schijnheiligen Vedastus, Eligius, Audomarus en Bertinus, de kerstening van de Westhoek herbeleven, van uit de wat eigenzinnige visie van **Guido Vandermarliere**. Hij wordt afgewisseld door orgelklanken.*

*En in de Onze Lieve vrouwkerk is het **Wim Parmentier** die verhalen verteld, vooral oud pastoor en 'kluchtigaard' Karel Verhelst staat hier centraal.*

*Wim wordt afgewisseld met een power point voorstelling van de 'mullettrekkers' van de O.L. Vrouwkerk die speciaal voor deze gelegenheid gemaakt is door **Francine Osteux**.*

Na het succes van het 'schrikkelijke leven van Camille Guyard' op de Erfgoeddag, ben ik ervan overtuigd, dat jullie zich ook op de Open kerkendag zullen amuseren met deze fantastische historische verhalen over deze Roomse helden en schijnheiligen, een totaal nieuwe productie van de Westhoekvertellers.

Naar aanleiding van deze Open kerkendag maken we van dit juninummer van Doos Gazette, omzeggens een themanummer, waarin we een uitgebreid artikel opnemen over het altaar van de Trinitariers dat zich in de O.L. Vrouwkerk van Poperinge bevindt.

De Proosdij – een reactie

We starten dit juninummer van 'Doos Gazette' met een reactie van **Carlo Jengember** op mijn vorig artikel rond de proosdij.

Guido,

Een meer dan interessant woord: **Leeuwebeuten**.

Ik heb er toch een andere mening over.

Leeuwe of leeuw is een heuvel (waar natuurlijk een helling deel van uitmaakt), meer bepaald een door de mens aangelegde heuvel, een mote of motte wellicht.

Zowel Sint Pieters Leeuw, Denderleeuw als Zoutleeuw zijn ontstaan rond een leeuw of motte. Het opperhof bezat deze motte en was de plaats waar de heer zijn toren op had gebouwd, dus een castrale mote.

In een latere reactie schrijft Carlo nog het volgende:

De 'leeuw' toponiem heb ik nog eens nagegaan, en dit kan ook een **'grafheuvel'** betekenen, dus niet per sé een motte.

En dan kom ik bij een hypothese, namelijk dat waar zich de proosdij bevond, zich ook een Romeinse exploitatie in de Gallo-Romeinse periode bevond.

Het kan, maar dit is in onze streken iets minder zeker, een villa geweest die zich langs of in de buurt van een Romeinse weg of diverticulum (zijweg) bevond.

De bewoner zou dan in een grafheuvel of tumulus begraven geweest zijn.

Mogelijks is de plaats van deze grafheuvel in het geheugen van de mensen verder blijven leven via dit toponiem of waren in de middeleeuwen nog restanten van deze grafheuvel zichtbaar. het zou zeker niet vreemd zijn dat er hier een Romeinse (in feit een Gallo-Romeinse) uitbating van het gebied bevond.

In de archeologie zien we geregeld dat sites een lange occupatiegeschiedenis kennen omdat dit meestal sites waren die strategisch gelegen waren, of een bijzonder sacrale betekenis bezaten. Bvb. op de plaats van de kerk van Haringe bestond voordien een Romeinse villa; onder de abdij van Stavelot heeft me onlangs een Romeinse villa ontdekt.

Let op, dit is allemaal hypothetisch, maar we moeten zeker de proostdijsite vanuit een diachronische bril bekijken.

Beuten is volgens mij ook een toponiem, en is mogelijks hetzelfde als 'beug', waar de 'g' weggevalen is, zie hieronder.

De motte zou dus aan de kromming van een meanderende waterloop gesitueerd zijn.

M.a.w. in de weide achter de proostdij, dus ongeveer waar nu wellicht de rijksschool of commien zich bevindt zou dit **voorhof met motte** gelegen in een bocht van de Vleterbeek of ringkom zich bevonden hebben.

Dat zou dan via toponymie het eerste bewijs zijn dat de proostdij in feite bestond uit een castrale motte waar de proost als wereldlijke heer zijn toren bezat en in **het neerhof** zich de nutsgebouwen, de boerderij en de kapel bevonden.

De huidige Sint Bertinuskerk, voorafgegaan door de Sint Catharinakapel zou dan deel uitgemaakt hebben van dit neerhof of voorhof? (met wat fantasie kun je zo een 8-vorm gaan tekenen)

Wat denk je van mijn uitleg?

Carlo

BEUG

In Beugt (met t-verzamelsuffix) en Beugelen (met -elen-uitgang, een lo-afleiding) is het element mogelijk ontstaan vanuit het ww. buigen en slaat het vermoedelijk op de ligging aan een kromming van een meanderende rivier. Of bestaat er een relatie met 'beuk'?

v. Berkel & Samplonius 1989:30.

Beugelen	<i>land dat beugelen</i>	St.Oedenrod	1455	GZG
Beugen	<i>de her.de boeghe</i>	Middelrode	1340	HC
Beugensebunders	<i>die boghesche buenre</i>	Veghel	1393	FS
Beugt,hoog	<i>in een velt geh.die hoech boecht</i>	Veghel	1495	DNB

Beste Carlo,

*Het lijkt mij eveneens logisch dat de proostdij bestond uit **een opperhof** en een **neerhof**. Deze terminologie wordt ten andere nog gebruikt in 18de eeuwse documenten.*

Samen met de 'herontdekte' wal rond het domein, krijgen we effectief een goed beeld van het oorspronkelijke Poperingse herendomein.

Dat het 'Leeuw'- toponiem eveneens grafheuvel kan betekenen, kan best zijn, maar is blijft, zoals je het zelf stelt, een hypothese.

In het volgende nummer van Doos Gazette, gaan we verder in op de Poperingse toponiemen.

De 'Trinitariers' van Poperinge

De Trinitariërs bestonden al in 1457

In een acte van **de 21ste maart 1457**, in het 'Cartilarium van Sint Bertinus' van D'hoop opgenomen, worden de volgende gilden opgesomd, die onder het gezag van het magistraat van Poperinge geplaatst worden en die dus ook dienen te erkennen dat het magistraat toezicht op hun gilde mag houden.

H. Maria – H. Sebastiaan, *schuttersgilde* – H. Georgii of Sint Joris, *schuttersgilde* – H. Vincentius – H. Eligius – H. Jacobus – H. Joannes – **H. Trinitatis** *of deze van de Drievuldigheid* – H. Auberti – H. Katharine – H. Nicholai – H. Barbara *en deze van de H. Maria Magdalena*.

Tussen deze gilden staat dus effectief deze van de Heilige Trinitatis en daarmee weten we dan ook dat de gilde of broederschap van de H. Drievuldigheid één van de oudste van Poperinge is.

*Bij de herstellingen na de beeldenstorm in augustus **1566** was er sprake van Stephanus op het altaar van de Trinitariërs:*

*'Item ghedaen maecken, bij den gouverneuren van den heilighen Drievuldigheydt eenen costlicken aultaer van houte, die ghedaen schilderen, met fyn olyeverwe metten levne van **Sinte Steven** enden **Sinte Sebastiaen**.*

*Zoals we later nog zullen bemerken, bij de rekeningen van het altaar van de Trinitariërs, zat de verering van de Drievuldigheid verstrengeld met deze van de **Heilige Stephanus**.*

Eén van de oudste schilderijen, zeker daterend uit de 16de eeuw, is de 'steniging van de H. Stephanus' dat in de O.L. Vrouwekerk hangt. Een schilderij van 141 hoog en 187 breed, geschilderd met olieverf op paneel.

De heilige Stephanus was één van de eerste diakens van Jeruzalem en kwam aan zijn dood door steniging. Op de 2de kerstdag wordt zijn feest gevierd en deze mis staat bekend onder de

naam van 'Mis met de drie vragen'. Een volksoverlevering zegt dat men tijdens die mis drie vragen mag stellen of om drie zaken mag bidden.

Of anders gezegd, men mag aan iedere persoon van de Drievuldigheid, één vraag stellen. En daar is dan die link met de Heilige Drievuldigheid.

In de O.L. Vrouwekerk van Poperinge bevindt zich nog steeds het Trinitariersaltaar.

Om enigszins een idee te krijgen wat dit hier doet, gingen we een heel oud boekje raadplegen dat als titel heeft:

Oprechte afbeeldinghe vna het H. Broederschap der over-ghebenedyde en Alderheylyghste DRYVULDIGHEYT van de verlossinghe der ghevanghenen ende van Onse Lieve Vrouwe, moeder van remedie met de levens van HH. Patriarchen Joannes de Mattha ende Felix De Valois.

Oprechte Afbeeldinghe
Van het H. Broederschap
Der
Over-ghebenedyde en Alder-heylyghste
DRYVULDIGHEYT,
Vande Verlossinghe der
Ghevanghenen,
Ende van
ONSE LIEVE VRAUWE
Moeder van
REMEDIE.
Met de Levens van HH. Patriarchen
IOANNES DE MATTHA,
ende
FELIX DE VALOIS.

Volgens het Latijnsch Boecxken te Roome
ghedruckt in Camer Apost. anno 1652.

In't licht ghegheben
Door H. IOANNES IENNYN, Lic. in Godtb.
ende Rechten, Penit. ende Proton. Apost.
Pastor van S. Gilles tot Brugge.

 TE BRUGGHE,
Op Lucas vanden Kerchove, boec-drucker
in de Breydel-sraet. Anno 1653.
Met Gratie ende Privilegie.

Zoals je hierlangs kan merken, werd om de betrouwbaarheid van deze informatie te staven, vermeld dat het gebaseerd was op het Latijns Boecxken te Roome ghedruckt in camer apost. Anno 1652.

Ons boekje werd geschreven door Joannes Jennin en te Brugghe uitgegeven in het jaar 1653 en was dan ook opgedragen aan de bisschop van Brugge van dat moment Carolus VandenBosch.

Het boekje begint met het volgende lied:

Van 't orden der Dryvuldigheyd
Godt zelv' de oorsprongh wort geseyt
Dryvuldigh in persoonen
Den Inghel heeft ons dat bericht
In't dry couleurigh cruyce light
Dryyvuldigheydt te toonen.
Het wit afbeeldt den Vader meest
Het blauw den soon, den Heylghen gheest
By 't roode is vergeheleken.
Want hy als vier en heete vlam

De herten van d' apostels quam
Op Pyncxter dagh ontsteken
De rechter ende slincker handt
Waermede cruyswijs Godt ghesandt
Twee ketens houdt der Slaven
Betoonen datmen in Turckien
Verlossen moet de aerne lien
Door mildelicke gaven.
Sulcx de nature wijst en leert
De waere schriften (weird verteert)
Oock tuyghen dat wy lieden

Doen moeten aen ons evennaest
Het ghene dat wy souden haest
Ons wenschen te gheschieden
Tot loon van sulck bermhertigh werck
Het opperhoofd der Roomsche kerck
Aflaeten heeft ghegheven
Die groot en menighvuldigh zijn
In't boecxken van heer Jan Jennyn
Bysonderlick beschreven
Soo wie hem laeten schryven sal
In't hooghste broederschap van al
Tot bystandt der ghevanghen
Hy sal van dat Dryvuldigh Eén
(in dees valleyde van gheween)
Veel gratien ontfanghen
Soo dan die ons ghenaeede doet
Ghebenedijdt Godt wesen moet
Dryvuldigh, een van wesen;
Die van de menschen allegaer
En van sijn lieve enghel schaer
Noyt wesen kan volpresen
O heylighste Dryvuldigheyt
En onghescheyden eenigheyt
Die zijt voor alle tijden
Dry broeders priesters met eerbiedt
U draeghen op dit eerbaer liedt
Wilt hun ghebenedijden.

*En die drie priesters waren Guillielin Jennin, pastoor van Westcappelle, zijn broer Philip, kanunnik ten Eeckhoutte in Brugge en Sebastiaan, pastor van Hoecke.
Met dit lied krijgen we meteen al een wervingstekst om lid te worden van de broederschap van de Trinitariers.*

Het boek telt 300 bladzijden en is verdeeld in 20 hoofdstukken.

Het eerste hoofdstuk heeft als titel: Kortverhael der levens van de HH. Joannes de Mattha ende Felix de Valois, beghinders van de orden der alder heylighste DRYVULDIGHEYT van de verlossinghe der ghevanghenen.

Johannes van Matha werd op de 23ste juni 1160 geboren en stierf te Rome in 1213.

Dit boekje leert ons dat zijn moeder Martha heette en een bijzondere devotie toedroeg aan de H. Maghet MARIA. Maria is haar ... besigh zijnde in 't gebedt verschenen, ende heeft haer gheseyt dat het mannelick kindt daer sy met bevrucht was, soude metter tijdt eenen grooten verlosser zijn vande ghevanghenen ende koopman der christene slaven, tot welbehagen van al de wereldt en troost van ontallicke bedroefde menschen.

Johannes werd geboren en studeerde onder andere te Parijs. Daar wilde hij zijn 'diploma in de godsgeleerdheid' echter niet aannemen – Uyt een diepe ende ongheveynsde oodtmoedigheyd totter tijdt toe dat den H. apostel Petrus hem veropenbaerende, daer toe heeft geraeden ende in dese twyffelachtigheyt voorgeset, dat sulx soude sijn tot Godts meerder glorie ende stichtinge van sijnen even naesten.

Johannes twijfelde er ook aan of hij wel tot het priesterschap geroepen was, maar ook hier kwam God hem ter hulp.

Maer hoe aenghenaem dit aen Godt gheweest is, heeft ghebleken in sijne priesterwijdinghe, soo wanneer op sijn hoofd verscheen een vierighe colomme...

En dan kon hij zijn eerste mis opdragen te Parijs.

Sijn eerste misse te Parijs in de tegenwoordigheyt van den bisschop ende veel ander prelaeten doende, heeft een visioen ghehadt ende een enghel Godts ghesien in't wit ghekleet met een twee wervigh kruys van root en hemels blau op sijn borst, hebbende aen beyde de handen twee slaven, den eenen Christen en den anderen Moor, welcke hy kruysweeghs de handen opleyde, alst willende te kennen geven, dat men die slaven soude verwisselen.

Hij is met den dienst Godts als doen voortgevaeren ende niet wetende wat Godt met dit visioen wilde te kennen geven, heeft eenigen tijdt, maer rijpelic op sijn selven raedt geslagen wat dese verholentheyte soude moghen bedieden.

Johannes van Mattha trok zich nu een hele poos terug als eremijt samen met Felix van Valois, in een woestenij.

Tot zij bij een bron een hert zagen met tussen zijn horens een gelijkaardig tweekleurig kruis en zij besloten om naar de paus Innocentius III te reizen. Deze ontving hen 'vriendelijk' en aanhoorde hun smeekbede tot het oprichten van een aparte orde.

Ende naer een rypelyck ende langh beraedt, alsoo hy vergeselschapt met het collegie der cardinalen ende andere geestelyckheydt van Roome, zoude den H. dienst der misse doen in de kercke van S. Jan van Latranen, op den tweeden feestdagh van **S. Agnes Martelaresse**, soo heeft hem als hy nu besich was met de H. Hostie op te heffen, den selven enghel verthoont in in't wit ghekleet, draeghende op sijn borst een twee wervigh kruys, waer door alle twyffelachtigheyt is wegh genomen ...

Ook de paus zag dat deze engel tussen twee slaven stond en ging dan ook akkoord met de oprichting van de nieuwe orde. Deze 'tekenen' van de Engel waren immers dringend nodig. We krijgen er een uitleg bij:

Want staet te bemercken dat doen ter tijdt de saecken der christenen in groote benauwdheyde waeren in het heyligh landt ende datter een ontallich menigte der christenen versuchten onder het jock van de Turcksche slavernye; want elf jaeren van te vooren, dat is in't jaer Christi elf hondert seve nentachtentich, wiert de stadt van Jerusalem de christenen ontweldicht van Salaninus, prince der saracijnen, grooten sultan van Egypten.

Guido Lusignans, koning van Jerusalem wiert ghevanghen geleyt naer de stadt Damascus van de selve Barbaren, waer over het naervolghende jaer de christene princen van Europa hebben het kruys aenghenomen onder het beleydt van **Fredericus Barbarossa**, keyser ende zijn ghetrocken naer het heyligh landt, daer insonderheyt de Nederlandsche princen ende vorsten (waer onder naedemael **Baudewijn, Grave van Vlaenderen** ende daer na keyser van Constantinopel wel den vermaerste wiert), hunne deught in de wapenen hebben laten blycken. Maer gelyck 't gemeynlick inde oorloghe gheschiet, daer wierden der van twee zijden dagelicx veel gevanghen ende veel van d'onse vervielen in een onverdraghelicke dienstbaerheyt ende slaverhye. Welcke aenteeckeninghe seer dienstelic is tot ons voornemen, want de pauselicke heyligheyt doen voor het H landt seer besorgh was, om de christenen aldaer in alle manieren te hulpe te kommen.

Deze kruisvaart van Frederik Barbarossa was dus de 'politieke' reden en achtergrond tot het stichten van de orde van de Trinitariers. De paus ging meteen akkoord om deze orde in te richten en stelde ook mee de 'drescode' vast, waarbij het gekleurd kruis op de borst kwam te staan.

We zetten nog even de betekenis van de kleuren uiteen, zoals we ze in dit boekje terug vinden: Het wit colour, ... die d'eerste en aldeersuyverste is, waer uyt d'ander haeren oorsprongh nemen, ofte verminghelinghe, aenwijst ons eenigsins Godt den Vader beginsel zonder beginsel, beginsel ende oorsprongh van alle wesen, die sijn selve Godt soon ende Godt heyligh gheest ghemeyn maect.

Het blauw colour, dat naer het buyster streckt, ververscht de memorie vanden sone goedts voor ons mensch gheworden, omdat sijn Alderheylighste vleesch voor onse sonden is blau gheslaghen, droef en guyster gheworden om de menighvuldighe sonden.
 Het roode colour, heeft eenighe gemeynschap met het vier, ende beteeckent den H. Gheest, die in de ghedaente van vier ende vierighe tonghen aen sijne apostelen verschenen is, verweckt in ons het vier der liefde ende ontsteect de herten der gheloovighe.

Het altaarschilderij werd gemaakt door Geeraert Seghers (Antwerpen 1589 – 1651). Johannes van Mattha en Felix van Valois krijgen hier van de paus de oorkonde tot het stichten van de orde van de Trinitariers.

De selve coleure kunnen manierlick oock seer wel uytgheleyt worden om christelick ende met devotie sijnen roep te beleven.

De witheyt van het schapulier vermaent ernstiglick met wat een suyverheydt der consciëntie ghylieden moet blincken: het kruys daer **het roodt** is, met wat eenen yver en vierigheydt ghy lieden branden moet tot Christum, ende sijn verdruckte lidtmaeten, de aerne ghevanghene, hoe vierigh die zijn moeten die hun bemoeyen met de

verlossinghe van de christene slaven.

Het blauw hemels colour en hout niet op van u lieden indachtigh te maecken den grooten loon die Ulieden in den hemel bereyt is, waer toe alle ulieden ghepeysen, wercken ende bejagh moeten strecken, dat ghy leiden op deser aerden niet als hemelsche saecken voor ulieden op

Op de dag van de stichting van de orde, werd er tevens de volgende ‘verdeelsleutel’ opgesteld:

Ende omdat dese hemelsche veropenbaringhe gheschiet is op den dagh van Sinte Agnete, de tweede, die haer goet in drien verveelde voor haer martelie, heeft sijn heyligheyt geordonneert dat de religieusen van het selve orden haer goederen tegenwoordigh ende toekomende in drie delen souden verdeelen, waer af het eerste soude zijn tot behoef van de religieusen die den godtsdienst doen, het ander om aerne pilgrims te herberghen ende het derde om te verlossen de aerne christene slaven.

De stichting van de orde, was niet het einde van de wonderen die Johannes van Mattha verrichte.

Hij (*Johannes*) trock dickwils in persooone daerwaerts ende braght altijdt een goede deel weder gekochte ghevangenene mede. Maer dat is uytnemende dat hem in’t jaer 1210 te Thunnes gheschiet is. Hy hadde een groot deel gehvangenene weder gekocht maer alsoo hy nu geen gelt meer en hadde om oock eenighe ghevangenene vande Agsarenen te koopen (dat een wreedt en onbermhertigh volck is) hebben sy hem uyt boosheyt alles afghenomen dat hy noch by hem

hadde ende soo ongenadelick geslaeghen ende met sweepen doorgenomen, datse hem voor doodt hebben laten ligghen, nae dat hy alsoo eenighen tijdt gheleghen hadde, quam allenskens tot syn selven ende nu wat beter wesende trock uyt sijnen boesem een Mariebeeldt dat hy uyt sonderlinghe devotie altijdt over hem droegh, leyde dat ter aerden ende daervooren met tranen overgoten knielende, badt seer oodmoedelick ende vierighlick aen de moeder Godts om bystant ende troost in desen sijnen ende der arme ghevanghenen uystersten noodt, ende siet! Op staende voet quaem tot hem eene uytnemende schoone maghet, die hem eene beurse met soo veel ghelt gaf alsser van noode was om die ghevanghenen weder te koopen die hem d'Agsarenen gheveylt hadden.

Het ghelt ghetelt wesende, is den H. Joannes met sijn hoftelicke koopmanschap terstont naer de haven te schepe ghegaen, maer nu van d'ander zijde de mooren speelden oock haer personagie, ende gelieten hun gansch toornigh omdat Joannens die overghebleven ghevangenen groote hope van de naeste keer verlost te worden ghegheven hadde, ende tot volstandigheyt in het christen gheloove seer ernstelick vermaent.

Het was daer oock al om ghelt te doen, maer de beurse was andermael uyt, waerom ooc de selve mooren uyt haet ende spijt hebben de zeylen van 't schipken, daer Joannes met de sijne moeste mede oversetten, in stucken ghesneden ende nochtans uyt de haven doen vertrecken, hopende hier door dat den heyligen man zoude tot een sekere schipbreeckinghe gheraecken en vergheten wederom te keeren.

Joannes op Godt sijn betrouwen stellende ende tot hem door het ghebedct nemende sijnen toevlucht, heeft in plaetse van het zeyl, sijnen mantel op de spriet ghehanghen ende zijn alzo op Godts ghenade en gheleyde 't zeyl gegaen. Het was genoeghlick ende vermaeckelick om sien een schipken alsoo toegerust, soo bysar, snel ende voorspoedelick zeylen, al wat het in d'oogh kreegh dat overzeyldet ende sneet de baren soo ghemackelick door (want Godt selve was daer den stierman af, wintghever ende berschermheer tegen allen dat Moorgespuys) dat het op ses uren tijds geraeckte uyt de haven van Thunnes, door de zee ende stroom van de riviere Ephris tot aen de kaeye van Roome...

En dat was niet de enige keer dat Maria hem geld gaf.

Op zijn oude dag, in zijn klooster, verscheen hem nog de heilige moeder Maria met een gans koor engelen.

Johannes van Mattha werd heilig verklaard in 1694.

In het boek met als titel: Heylige en roemweerdige personen van de hand van Cornelius Smet uit 1846 lezen we het volgende:

De kloosters, om gemakkelyker bestuurd te worden, wierden in provinciën verdeeld. De provincie van Picardiën en Nederland, behelsde veertien kloosters. **Te Honschote**, stedeken by Winnoksbergen, heeft Galterus, heer van die plaets, die stierf in het jaer 1204, een huys of klooster voor het gezegd order gebouwd, het welk zynen zoon Galterus, in het jaer 1220, met goederen begiftigd heeft.

Hun klooster van **Atrecht** is gesticht in het jaer 1219, van **Douay**, omtrent het jaer 1252, van **Doornyk**, omtrent het jaer 1230, van **Stegers**, in het bisdom van Ypren, in het jaer 1228, van Orival, by Nyvel, in het jaer 1254, van Lerines, in het bisdom van Namen, omtrent het jaer 1215 (2).

De religieuzen van dat order, om een meerder getal slaven te kunnen afkopen, gingen bedelen in steden en dorpen; en om hen in dat verheven en nooyt genoegzaam geprezen werk te helpen, zyn er veel *broederschappen* onder den certytel *van de H. Dryvuldigheyt* ingesteld, welke tot nu toe by de christene Nederlanders hoog geacht worden.

*In het vierde hoofdstuk wordt vertelt hoe in het jaar 1560 het volgende wonder met het beeld van **O.L. Vrouw van Remedie**, gebeurde.*

Daer gingh in 't jaer ons Heeren 1560 een schip van Genua naer Spaigen, daer veel Christenen op waeren ende onder andere saecken die sy mede voerden, was daer oock een schoon maermeren Mariebeeldt, hebbende in haer aermen het kindeken Jesus, maer tot haerlieder groot ongeluck zijn ghevallen in de handen van eenige Turcksche zeeroovers die dit christenschip aen boordt legghende, hebben 't selve vermeesterst ende tot Algiers in Barbarien opgebracht.

Ten selven tijde waeren in de voorschreven stadt ofte roofnest der Turcken ende Mooren, eenighe religieusen van de voorseyde Orden der Alderheylighste Dryvuldigheyt, om daer de christene slaven te rantsoeneren oft uyt te koopen.

Dese hebben met haer groot leedtwesen, dese Turcksche zeeroovers met den christenen vuyt sien inkomen: daer teghen soo zijn de Turcken ten hooghsten verblijt gheweest om dese veroveringhe van het christenschip ende is byna de gheheele stadt van Algiers naer de haven gekommen om den prijs te sien inbrenghen met losbrandinghe van het gheschut op de vesten ligghende ende andere teecken van blijdtschap.

Ende alsoo alle de christenen tot slaven ghemaectt waeren ende met ketenen aen de riembancken geboeyt, soo hebben de Turcken om de christene meerder spijt ende hertswair aen te doen, het wit marmeren Mariebeeldt uytghedraegen om voor den hooghsten prijs op de publycke mart van Algiers schandelick verkocht te worden tot grooter laster Godts ende sijnder ghebenedijde moeder.

Het welcke de religieusen van de orden soo onvermocht ende zeldsaem is voortsgekomen, dat sij noch van traenen haerselven niet en hebben kunnen onthouden, maer haer herte in de bitterheyt haerder ziele voor Godt ende alle de weirelt uytghestort, maeckende voor Godt een vast opset ende voornemen het selve beeldt, voor hoedanighen prijs het wesen moght, in te koopen ende te ontledighen van soodanighen schimp ende versmaedtheydt, zijn daerover naer dat sy de saecke grondthertelick Godt ende sijne gebenedijde moeder bevolen hadden, met vierighe ghebeden ende gheene gheveyndste traenen ter martwaerts ghegaen daer sy den

generael van de Barbaren of Turcken hebben gaen vinden om 't selve beeldt te koopen ende alsoo sy een groote en merckelicke somme gheldts daer vooren presenteerden, waer door de Turcksche ghierigheydt lichtelick beweegt wort, en dat den generael selve bemerkte als eenen glans uyt het Mariebeeldt straelende, waerdoor hy in sijn selven ghewaer wiert een groote inwendighe beroert sijns ghemoets, heeft terstondt aen de religieusen den koop toegheslagen, haer veel gheluck met het beelt ghewenscht ende de aengheboden somme ghelts met danck ontfangen.

De religieusen desen ontweirderlick schat alsoo bekomen hebbende, achteden den selven meer als alle 't goudt ende silver des weirelts ende datse nu oock wel ghelt zouden vinden om de christene slaven te koopen ende Godt haer 't selve ergens anders inne versien soude, die haeren ganschen schat hadden uytgeput om het beelt van de moeder Godts uyt een sulcke versmadelicke slavernye te

verlossen.

En Maria liet hen nu ook niet in de steek en zij verkregen geld genoeg om al de christenslaven die met het schip gevangen genomen waren, los te kopen.

... ende onverhindert te laeten keeren naer haer ghewenschte haven van Spaighen.

*Het beeld werd gebracht naar een klooster te **Valencia**.*

Het is door de devotie tot dit Mariabeeld dat Johan van Oostenrijk, de Turken kon overwinnen in het jaar 1571.

Uit het hoofdstukje over de 'bedienisse van het kruys' halen we het volgende fragment:

Hier staet te bemercken dat de forme van het kruys des broedeschaps achtkantich is, waer door aengewesen worden de acht saligheden, daer den H. Mattheus, evangelist af spreekt in het sermoen dat Christus op den Bergh ghehouden heeft, alsoo dat dese forme van het kruys is als eene leere van Jacob, waer door de menschen opwaerts klimmen.

De vier hoecken van het kruys aenwijzen oock de vier cardinale ofte hoofddegghden, te weten: voorsichtigheydt, rechtveirdigheydt, matigheydt en sterckheydt,...

Het boekje behandelt ook de verspreiding van de orde maar hieruit halen we alleen maar de gebieden die ook voor Poperinge belangrijk zijn.

Onder de provincie van **Picardie** wordt genoemd:

Het huys ofte klooster van **Atrecht**, een seer schoone plaetse in de voorstad ghelegghen, het welke met dese leste oorloghe ten gronde is afgebroken. Men houdt het selfste eertijds ghefondeert te wesen in jaer 1219, ses jaeren na de doot van de H. Joannes.

Het huys ofte klooster van **Hondschote**, is van den selven ouderdom, is een seer playsante ende wel ghelegghen plaetse, op eene hooghe ligghende, neffens eene opene stede, heeft veel schaede gheleden ende groote schaden uytghestaen gheduerende dese Nederlandsche oorloghe.

Men haalt ook de kloosters van Viene of Viandelle aan, dez van Preavin of Prato Vano niet verre van Hazeboreck en dan het klooster van Douay. Vermaerdt om de hooghe scholen...

*Het klooster van **Andregnies**, van **Temple** en van **Lens**.*

*Dan haalt men het klooster aan van Convordie bij **Steegers** in Vlaenderen, wesende onder de protectie van 't klooster van **Douay**.*

De verspreiding van de broederschap in het bisdom Ieper interesseert ons natuurlijk het meest.

De selve vergaderinghe is van de desen ter herten ghenomen ende niet tegenstaende sijne gheduerighe sterkten ende teghenstaende miserien van oorloghe met andere swaerigheden, opgherecht

Ten eersten tot **Berghe S. Winocx** in de parochiale kercke van S. Maerten ten jaere 1642 den 7 seprenbris ende vereert met sijne teghenwoordigheydt, daer de selve den goddelicken dienst ende processie heeft ghedaen ende de bullen der aflaeten ende privilegiën verkondight wesende aen den heer deken ende pastoor der voorseyde kercke publyckelick overghelevert ende gherecomandeert.

Voorts in de stadt van **Veurne**, is de parochiale kercke van S. Nicolaus met de selve verrijckt op den 17de april ten jaere 1644 tot welcker eere den seer eerweirdighen heere prelaet van de vermaerde abdye des selver stede seer ghedreven is ende verhoopt de selve te verbreyden in eenige parochiën onder sijn ghebiedt ghelegghen.

Daer dat de oorloghen van dit bisdom eynde ghenomen hadden ende alle de steden der selver wederom ghekeert onder het gebiedt sijnder catholicke majesteyt van Spaighen, soo hebben de seer eerweirde heeren van het vicariaet des vacierende bisdoms voorseyt toeghestemt dat deselve vergaedinghe oock binnen dese stadt van **Ypre** zoude ingestelt

worden, 't welc seer treffelick geschiet is in de parochiale kercke van Sinte Pieters ten jaere 1652 .

Alwaer niet genoegh was dat sy die groot gheachte broederschap hadden van Onse Lieve Vrouwe van de seven weeën, maer moeste door dese de godtvruchtigheydt noch meer ghenaeckt worden.

Alsoo **Duynkercke** is de principaelste zeestadt van Vlaenderen, ende van daer den meerderen deel der schepen naer Spaignen ende andere quartieren ghevaren zijn, soo siet men ook den meesten deel onder de ghevanghenen der Turcken te wesen van dese ofte omliggende steden, soo datter nu alle de noodighe brieven ende behoorlicke autorisatie verkregghen is, om dese vergaderinghe op te rechten tot meerder eere van de alderheyligste dryvuldigheydt ende maghtigher hulpe tot verlossen van hunne ende andere Nederlandsche inboorlinghen.

De parochiale kercke van **Nieuipoort** is alreede voorsien van de brieven en magh tot den instel van de voornoemde broederschap, maer de daadt is noch niet ghevolght, soo om de groote aermoede die in de stadt te vinden is, als om andere particuliere redenen welcke eenighsitns gheweirt zijnde, de goede begheirte van de inghesetene sal volbracht worden.

Voorts soo waeren noch meer andere treffelicke plaetsen van dit bisdom van den voornoemden eerweirdghsten heere tot ghelicken instel verkooren, maer de droeve tijden hebben daer van veroorsaect den uytstel, onder dese waeren de naervolgende

Cassel, Steenvoorde, Haezebroeck,

Dixmuide, Loo, **Poperinghe**, Belle, Nieukercke, Meessene , Waestene, etc.

In welke meest alle plaetsen eenighe dekens, canonicken ofte pastooren hebben commissie ende procuratie, soo om de broederschap met consente van den ordinaris in te stellen, als alle soorten van personen daer inne te ontfanghen, schapulierkens te wijden, de zelve te geven ende de aelmoessen voor de ghevanghenen bij een vergaedert hebbende te beschicken aen den

seer eerweirdighen vicaris generael van de orde oft zijnen gestelden procureur inghevolghe den inhoudt van hunne voorseyde commissien.

Daaruit leren we dat de broederschap van de Trinitariers die in 1457 reeds in Poperinghe bestond, blijkbaar door de arme tijden opgeheven was, maar dat er toch nog een persoon aangesteld was door de orde om aalmoezen voor hen te ontvangen.

En er bestond zelf een officiële 'aanstellingsbrief' die de door de orde aangesteld 'ijveraar' meebracht en voorlas

:

Aen alle doorluchtigste ende eerweirdighste heren, artsbisschoppen, bisschoppen, abten, prelaten, proosten, dekens ende alle bestierders van de H. Broederschappen der Alderheyligste Dryvuldigheydt, ende aen alle menschen die roerigh zijn tot de medehulpe der verlossinghe van de aerne christene slaven ghevanghen in barbaryen etc. Saluyt

Alsoo wy verstaen ende wel onderricht zijn, dat veele christenen; geboren van Mechelen, Camerijck, Ghendt, Brugghe, Antwerpen, **Ypre, Duynkercke, Oostende, Nieupoort** ende andere plaetsen van dit Nederlandt, by ongheluck ghevallen zijn in de macht van de Turcken ende over eenighe jaeren ghevanghen sitten in Slavernye binnen Algiers, Sallé, Thunes, Tetwan, etc in Barbaryen, door welcker brieven wy sien ende hooren droefheydt, kermen, suchten en duchten in hunne slavernye, daer sy als peirden verkocht zijnde, bedwongen worden te trecken aen de meulens, de aerde te ploeghen, ketenen te draghen, weghende 60, 80 en 100 ponden swaer, aen de beenen gheklamt, daermede te wercken in de landen, water te haelen ende anders.

Voorts oock by nachte te moeten slapen in de masmorren 25 voeten onder d'aerde, eten een stuck swart broodt, ende water drincken, met honderdt ander miserien ende ellenden die sy onderworpen zijn, ende dat sy door hunne aermoede gheen middel sien om verlossinghe ende uytkomst te verhoppen,

als wesende wederom ende meer verkocht als te vooren aen andere patroonen, gheslagen met gheknochte tauwen ende kooren op de planten van de voeten tot 50, 60, 100, 150, ja 200 ende meer slaghen, als mede op den buyck, ende rugghe ende 't gheheele lichaem naer de wreede wellusten van hunne meesters, boven andere groote bekooringhen, met goedtheydt ende quaetheydt om hun christen gheloove te doen afsweiren, als oock om hun te brengen tot hunne beestelicke begheirten, ten waere de Christelicke liefde van de ghone die hier alom in vryheydt zijn, hun door milde aelmoessen wilden helpen lossen.

Reden waerom wy met alle ootmoedgheyt ons keeren tot uwe doorluchtigheden ende tot alle de voorengheoemde, als oock andere, dies machthebbende heeren, de selve biddende ghedient te wesen, van ons in alles de helpende handt te bieden, opdat wy, inghevolge onser professie ende schuldigen plicht moghten uystercken de verlossinghe der geseyde slaven, 't welck ons onmoghelick is te doen,

ten sy u lieden toelaeten ende faveur daer by komt, met ulieden schriftelicke ordonnantie ende bevel aen de heeren directeuren ofte bestierders, die onse commissie oft van onsen generael aenveirdt hebben, opdat sy de selve volbrengende, hun quytten van het aenghenomen last.

Ende soo wy goede kennisse hebben van den yver, liefde ende devotie van heer **Joannes Jennyn**, pastor van S. Gillis in Brugghe,

die onse ordre bysonderlick toeghedaen zijnde, vrywillighlick uyt liefde aengenomen heeft de mede werkinghe, omme met alle ernstigheyt te spoeden de ghewenschte voornoemde lossinghe, daer van wy hem niet te vooren hebben gegheven ende mits desen noch gheven alle last ende macht, versoecke oversulcx ende bidden dat hy alom magh ontfanghen ende willekom wesen, ende van eenyghlicken voor sulcx bekent, om alle soorten van aelmoessen ende jonsten der goede menschen t'ontfanghen ende de selve te bestieren tot de voornoemde wederkoopighe ofte lossinghe der slaven.

'Twelcke doende etc.

Aldus ghedaen in ons convent van Orival by Nivelles den **2 oest 1647**

Onderteekent Pasquier, minister vicaris generael ende commissaris apostolicus.

Het dertiende 'capittel' gaat over de 'gratien, privilegiën, ende aflaten ie de medebroeders ende medesusters van het broederschap der Alder heyligster dryvuldigheyt van de verlossinghe der gevangene zijn genietende.

1. Alle medebroeders en medesusters der welcker naemen geschreven zijn in dit broederschap, soo in het leven als in de doodt, worden deelachtig van al het goedt ofte deugdelicke wercken die daer geschieden in de gansche H. Catholycke Roomsche kercke.

2. Op den dag dat de medebroeders ende medesusters sullen biechten ende de h. Communie ontfangen ofte hunne naem laeten opschrijven in het voorseyde broederschap zullen verdienen volle aflaet mitsgaders alle de aflaeten die binnen Roome te verdienen zijn, als van het jubeleum, ende van de statien; sy worden deelachtig van al het goedt dater geschieden sal in de geheele algmeneyne H. kercke (gheljck geseyd is) soo in het leven als in de doot ende in't byzonder van alle verdiensten ende privilegien die de orden van de h. Dryvuldigheyt geniet.

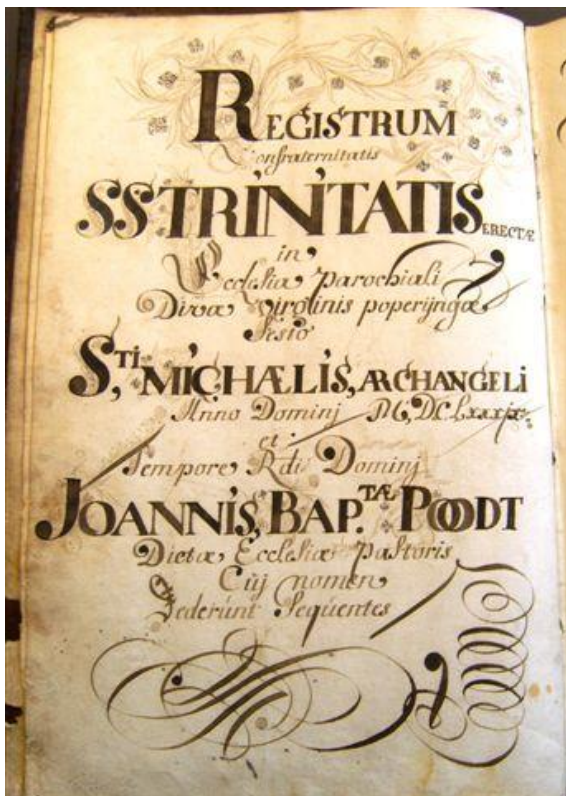
En dan worden er verschillende toegekende volle aflaten opgesomd, waarvan de leden van het broederschap kunnen genieten.

We halen daar het volgende uit:

De medebroeders en susters die over hun draeghen **het schapulierken** van het voorseyde H. Broederschap, kunnen soo dickwils verdienen vollen aflaet (jae op eenen selven dagh) als sy sullen lesen vijfmael den Paternoster etc. ende den Ave Maria etc. met het versken Gloria Patri, etc. voor den koningh.

Sij kunnen nogh soo dickwils verlossen eene ziele uyt de pijnen des vageviervers als sy de selve vijfmael pater noster, etc ende Ave Maria, met den Gloria Patri etc sullen lesen voor de overledenen, de selve toeyghenende per modum suffragii.

eene ziele uyt de pijnen des vageviervers als sy de selve vijfmael Pater noster, &c. en Ave Maria, met den Gloria Patri, &c. sullen lesen voor de Overledene/ de selve toeyghenende per modum suffragii.

Op deze manier kon men dus zijn overleden kennissen redden uit het vagevuur. Het aflaattarief, was soms wel heel ingewikkeld. Zo had Innocentius III het volgende bepaald: Voor yder aelmoesse tot helpen lossen der christene slaven jont Innocentius III seven jaeren ende soo veel quarrantainen aflaets, ende drie jaren en drie quarantainen aen alle die de aelmoessen veroersaecken.

En dan wordt er een jaarkalender opgesomd, waarbij bepaald wordt wanneer men een volle aflaat kan verdienen en wanneer men daartoe het schapulierken dient aan te hebben.

Titelblad van één van de 2 bewaarde registers van het broederschap van de Trinitariërs. Hierbij staat als stichtingsdatum vermeld: M DC LXXXIX of 1689.

Waarschijnlijk de tweede stichtingsdatum, toen Joannis Baptist Poodt, pastoor was in de O.L. Vrouwkerk.

We gaan nog even in op het 18de capittel, dat als titel heeft: Reghelen ende onderwys'.

Hier in stelt men:

1. Voor al moet ghy uwen naem doen aenteekenen in het boeck dar toe gheeyghent ende ontfanghen den brief des broedeschaps tot ghetuyghenisse dat ghy in't selve aenveirt zyt, volghende de bulle van Clemens de sesten des jaers 1342. In welcken bierf uwen naem, plaetse van aenveridinge ende den dagh uwer inkomste gheteeckent worden, waer uyt alle biechtvaders (die ghy op sijnen tijdt verkiesen zult) hunne macht zullen sien nopende de gratien ende gheprivilegieerde absolutien, die sij ulieden moghen gheven.
2. 't Is noodigh dat ghy hebt een schapulierken ghewijt door eenighen oversten der voorseyder orden, ofte van iemant daer toe maghtigh gemaect, het welck de medebroeders ende susters wel dienden altydt over hun te draghen (nochtans sonder verbintnisse van eenighe belofte) ende soo het moghelijk waer, behoort men daermede te sterven ende begraven te worden. Welc schapulierken moet wesen van witte stoffe, van wolle, volghens de odonnantie van de heylige vaders in het welcke behoorlijk zij uytghedruckt het kruys van d'orden of broederschap met roodt ende blauw koleur.

Indien u schapulierken komt versleten ofte ghescheurt te worden, ghy mooght een ander maecken ofte laten maecken, het welck gheene nieuwe zegheninge van doen en heeft.

Daarnaast dient men dagelijks 5 Onze Vaders en 5 Wees Gegroeten te bidden, dient men 'naar zijn vermogen' aalmoezen te geven, dikwijls te biechten en ter communie te gaan en de voorschreven kalender zoveel mogelijk te volgen, om zo veel als mogelijk zielen van het vagevuur te redden.

We hebben hiervoor reeds even aangehaald dat de stichtingsdatum van de broederschap van de Trinitariers in de O.L. Vrouwekerk te Poperinge die pstoer Poodt opgeeft, - 1689 – verkeerd is, en dit o.a. om de evidente reden dat er in het Stadsarchief van Poperinge, er een rekening ligt van daarvoor. De oudst bewaarde rekening van het broederschap begint immers als volgt:

Rekeninghe meester Sr. **Frans Masselis filius Boudewijn**, ende **Laurentius Waterleet** als meesters ofte gouverneurs van den altaer van de heylighe dryvulgicheyt inde kercke van Onse Lieve Vrouwe deser stede van Poperinghe, van de jaere **1663**

Item omme den selven **Masselis ende Jacob Demeulenaere** als ghelicke gouverneurs ten jaere 1664

Toedies omme **Honnore Lecomte** ende den voornoemden **Waterleet**, altaermeesters van de jaeren 1665 en 1666

Voorts meeszter **Frans Devos ende Sr. Guillaume Hancx** ghelicke gouverneurs ten jaere 1667

Itme omme de voorschreven **Hancx ende Laurentius Waterleet** altaermeesters van de jaere 1668

Eindelick omme den voornoemde **Hancx ende Gelien Verslytte**, schippenier, gouverneurs vanden jaere 1669 ende dat van alsulcke handelinghe ende administratie als sij ghehadt hebben van de goedynghe den selven altaer competeerden ghedeurende de voorseyde jaeren Ende 't syeert de laeste rekeninghe alhier ghepasseert op **den ixde (9de) meye 1664**, present dese rekeninghe aen mijn eerwaerde heere sire Nicolaes Ogier, proost mitsgaders de heeren bailliu, burghmeestes ende schepenen der voorseyde stede in ponden, schellingen ende pennen parisis als volgt.

*Daaruit kunnen we ten minste afleiden dat erook in **1663** een actieve broederschap met altaar van de Trinitariers te Poperinge bevond. Uit deze rekening blijkt bij de ontvangsten dat er reeds verschillende rente uitgegeven zijn waarvan we er twee aanhalen:*

Claeis Huyghe, ghelt seventhien schelle parisis tjaers staende rente beset op drie ghemet xx roeden landts inden Hellehouck, streckende metten noorteynde op de Casselstraete, 't zuyteynde jo. Mihiel Stevens Bulteel, van Oosten den voornoemde Huyghe ende van Westen t'elst van Jan Proventier, toedies noch een ander staende rentjen van acht schelle ses deniers 't jaers beset op een ghemet landts inden Wipperhouck op het Coutterken, streckende metten suyteynde inde beke, t'noorteynde de dreve, van oosten Labaere filius Pieter ende de westzyde d'aeldynghen meester Jan Vandenfosse t'achter beede de voorschreven renten, volghens de naelaetste rekeninghe tot ende metten **jaere 1648**...

*Hierin is er dus sprake van het jaar **1648**, waaruit we kunnen besluiten dat in dat jaar de broederschap actief was.*

Den altaer heeft een ghemet preter (*verminderd met*) xiiij (13) roeden saeylandt inden Lyssenthouck, paelende metten oosteynde t'saeylandt van Jaecop Mely, de suutsyde Pieter Plessier, causa uxoris, t'westen den meersch van Claeys Tlam ende de noortsyde de hoirs van Jacob Verschave, ende tachter de jaeren 1638, 1639, 1640, 1641, ende 1642 lxx pond parisis danof volght ende de tweede voorgaende rekeningh Frans Lebbe moeste gheven drie jaeren ende Christiaen Masselis dander twee jaeren, twelcke sy ontkennen als tselve voldaan hebben aen weylent Andries Lebbe ter cause van welcke de doenders danof niet en hebben ontfanen over sulcx hier voor.

*Dus als we dit voorgaande goed begrijpen zou het altaar ongeveer een gemet zaailand liggen hebben in de Lyssenthoek waarvan de opbrengst van de jaren 1638 tot en met 1642 nog niet betaald is. Kan dit betekenen dat er in **1638** reeds een broederschap bestond en zou onze schrijver Jennin zich dan vergist hebben in zijn uitgebreid boek over de verspreiding van de Trinitariers? Anderzijds blijkt uit de renten dat deze blijkbaar opgesplitst zijn van uit de Disvan de O.L. Vrouwekerk en kan de voorgaande schuld misschien eigenlijk aan de dis horen.*

We gaan ook even de uitgaven noteren die het broederschap gedaan heeft.

Betaelingsghedaen jehens de voorseyde ontfanck.

De geestelicke van de kercke van Onse Lieve Vrouwe celebereeren jaerelicx twee solemptuele missen te weeten een opden **H. Dryvuldigheyt dach** ende een op **St. Stevensdach**, dies de vyce pastoor proffyteert voor elcke misse thien schelle parisis; den pastoor als diaken vijf schelle ende den capelaen ghelt v (*vijf*) schelle parisis ende den coster iij schelle parisis in betaelinghe over de seven jaeren deser rekeninghe xvpond xvj schele parisis

Betaelt aen **Ghelein Verclytte** over de **leveringhe van broodt** vuytghedeelt inde kercke ten voorseyde dach ende naer t'doen van de missen, te weten in elcke misse voor vij pond parisis es hier over de voornoemde jaeren – iij xx iij pond parisis

Betaelt aen **de lichtbwaereghe** over seven jaeren pensioen (*jaarvergoeding*) à vier ponden parisis tjaers – xxvij pond parisis

Betaelt aen **Christiaan Bouve** over de leveringhe van wit was (*kaarsenvet*) ten behouwe van de voornoemde altaer ghedeurende de jaeren deser rekeninghe – Lxx pond xvij schele parisis Betael door den rendant (*ontvanger*) **Masselis aen Maillaert Maes** over een coop van een cruyssseficx ten behouwe van de voornoemde altaer ses ponden parisis – Item over den coop

van 't bilt Christy aen tselve cruys vier pond parisis ende van tvergulden xij pond ij schelle tsamen

Den rendant (*ontvanger*) **Hancx** brynght in mysen over **de leveringhe van bier** beschoncken aen persoonen omme ghedraeghen hebben tbildt van de **H. Rochus** ghedeurende den tijdt t'jaer dat men was celebrerende een solempuele misse – iij pond ij schel parisis

Betaelt aen **Aenas Sansen** over tmaecken van een sloter voor tschapræyken vande rendanten – vij schele parisis

Item over den coop van damast, root cattoen ende caennevets tot tmaecken van twee cuussens van de voornoemde aultaer – vij pond xx schel parisis

De rendanten doen alhier notteren dat sy ghedaen hebben groote ende menigvuldigh debvoiren (*opdrachten*) tot ondersoucken van d'hipotecque van de staende rentgens danof sij een meerderen deel ghemaect hebben,

ter welcke effecte sy ghedaen hebben diversche teryn ende t'beschincken van persoonen, hemlieden beleedt ghedaen hebbende, daerover sij pretendeeren sulcken instandt ende recompence (*vergoeding*) als de heeren sullen vynden te behooren

Voor tschryfven deser rekeninghe metten double als wesende extraordinaire midts datter seven jaeren tsaemen gheccumuleert sijn – vij pond x schele parisis

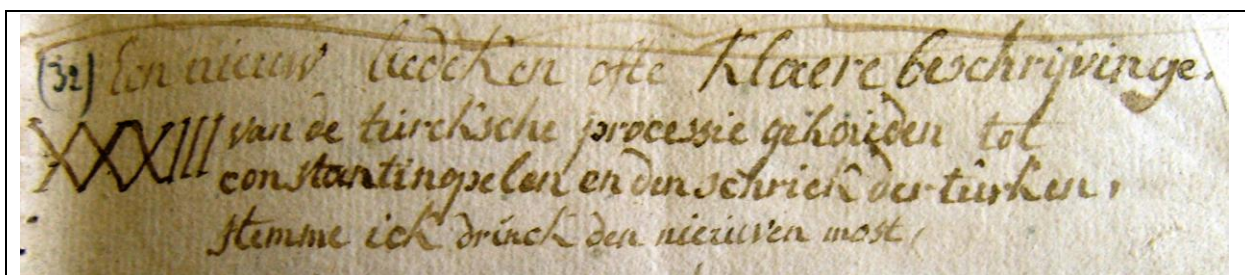
En dat waren de uitgaven over deze zeven jaren.

De problematiek van de Christene slaven bleef ook 'actueel'.

Het **Beleg van Wenen** door de Turken, vond plaats vanaf **14 juli 1683**. De Ottomaanse grootvizier Kara Mustafa leidde op bevel van sultan Mehmet IV een leger van 138.000 man^[1] naar Wenen. In die tijd beheerste het Ottomaanse Rijk reeds het grootste deel van de Balkan, tot Hongarije toe. Onverwachts verscheen in de vroege ochtend van 12 september de Poolse koning Jan Sobieski op het toneel met een gecombineerd Pools-Duits-Oostenrijks leger. Door een uitgekookte strategie wist hij het Turkse leger te verslaan. Eerst vielen achtereenvolgens de Duitse en Poolse infanterie aan, en nadat het Turkse leger grote manoeuvres moest uitvoeren om zich te verdedigen en er hevig werd gevochten, kwamen de Poolse en Oostenrijkse zware cavalerie uit de heuvels op de rechterflank afstormen. Na 13 uur was de strijd beslist: de Turken gaven zich over en trokken zich terug naar Hongarije. Kara Mustafa werd uit zijn ambt gezet en in december ter dood veroordeeld. Toen hij in Belgrado aankwam, ontving hij van de sultan een pakje met een zwarte zijden sjaal. Hij wist wat dat betekende: een bevel om zichzelf op te knopen.

Over een dergelijke grote gebeurtenis konden de marktliedzangers in die tijden zeker niet zwijgen. We vonden in het archief van de Franse Nederlanden te Kortrijk een handschrift uit de 18de eeuw waarin deze gebeurtenis in het lang en het breed, vooral in het lang, uit de doeken wordt gedaan. In die tijd moest men de zanger wel tijd laten om zijn lied te zingen, dit lied had 28 strofen.

Het werd opgevolgd door een ander lied, waarin er ook sprake is van christene slaven en met maar 11 strofen :

**32 - XXXIII – Een nieuw liedeken ofte klaere beschryvinge van de
Turcksche processie gehouden tot Constantinopelen en den schrick der Turken**

Stemme: Ick drinck den nieuwen most

1

Komt christen algelick,
lustert toe in t'publick
Hoe dat het Tursche rijck is nu ontstelt, hun groot verlies
het gantsche hof nu quelt door al den tegenspoet,
sijn beste krygsvolck die verliest den moet
Geheel hun lant dat staet in roeren,
pest, oorlog t'allen kant
Hebben sij in hun lant

2

Hij heeft door heel sijn ryck,
doen uytroepen publyck
Bidtdag te houden door heel sijn gebiet,
dry vrijdagen als men nieuw maene siet
En vastendaegen mee,
die men moet houden op t'lant en in stee
Soo wel van jonge als oude lieden, tot dertigh uren lanck,
sonder spijs ofte dranck

3

Dan siet men met getraen,
hun in processie gaen
Met droef geklaeg en slechte kleeren aen,
twee hondert pachies komen eerst gegaen
Die met hun velttrompet een droef geschrey roepen tot Mahomet
Wilt doch uw volck victorie geven,
tegen het naeste jaer
Roepen sij met gebaer

4

Een hoop van Turckx gebroet,
die volgen dan te voet
Met droef geklaeg en d'oogen vol getraen,
t'gesicht dat siet men hun ter aerde slaen
Buygen hun lichaem neer, singen een lofsang tot Mahomet
En roepen: wilt doch uw volck erbermen, beschermt doch uwe wet,
O grooten Mahomet

5

Dan draeght men hier oplet,
de kist van Mahomet
Ach Baisas gaet met 't bloote sweirt in d'hant,
om strax te dooden soo men iemant vant
Die uyt nieuwsgierigheyt, de kist durft sien, waer het gebeent in leyt
Sij gaen met d'handen voor d'oogen, niemant van al de lien
En magh de kist aensien

6

Dan volgter met gedruys,
een hoop van Turckx gespuys
Leyden veel christen slaven, wilt verstaen,

op ieder hoeck van de straet sy één doet slaen
En verven heel verwoet,
hun turbanden al in het christen bloet
Willen soo t'christen volck uytroeyen, die noch daer van opstaen
tegen hun halve maen

7

Dan draeght men met geweld,
een kist gevult met gelt
Die sij met d'handen daer vol werpen uyt,
twee voor de kist die roepen overluyt
Soo sal men t'christen gelt,
uyt stroyen als wij hun slaen uyt het vel
Hun lant is rijck, wij sullen rooven, want met den christen godt
houden wij mee den spot

8

Daer naer komt den visier,
met klaegen en getier
Rijt op een esel kreupel ende manck,
en roept gedeurig met een droeven sanck
O groote Mahomet, neygt doch uw hooren nu naer mijn ghebedt
Laet mij dat op de christen vreke, 'k sal spaeren niet een man,
soo ick maer dwingen kan

9

Dan komt er achter naer,
met krijten en gebaer
Twee hondert janissaren, 't lijf alf naekt,
hun turbans root met christenbloet gemaekt
Die slepen hun geweer en vendels achter haeren rugge neer
En roepen oock met droevig kermen, en bitter herten leet

10

Den grooten Turckschen heer,
klaegt oock al even seer
Met droef getraen aen sijnen Mahomet,
op bey sijn knien stort hij in gebedt
Hij siet nu den viant, aen dry besonder kanten in sijn lant
Den roomschen keyser, de csarinne en nu den persiaen
Die valt hem weder aen

11

Hij is vol angst bedacht,
siende groote macht
Die hailihan weer tegen hem vergaert,
wiens dapperheyt in Persien is vermaert
Noch heeft hij t'allen kant, veel
machtige rebellen in sijn lant
Komt Mahomet hem nu niet t'helpen, sijn rijck moet onder gaen
D'eclips is in de maen
Eynde

Het vorige lied werd genoteerd door een erg gelovige Frans Vlaming en zal dus ook wel te Poperinge gezongen geweest zijn. In de zelfde bundel staat er nog een lied waarin

beschreven wordt hoe de Turken in processie afdruipe na hun nederlaag., maar dat bespaar ik jullie.

We gaan terug naar Poperinge om in de rekening van het altaar van de Trinitariers van het jaar 1700 te gaan kijken, daar staat de volgende interessante rubriek:

Juweelen den autae ofte kercke compeert een groot ende een klein laeken

Juweelen competerende **den autae van den heilige rosecrans** volgens den inventaeris danof gemaect

Een gouden kruis met een coraelen Paternoster

Een silveren met coraelen Paternoster ende drie silveren medaillien

Twee silveren croonen

Twee cleine gouden cruiskens

Een gouden rynck

Een groot silveren **Agnus Dei**

Jan Rosseu filius Jan heeft den autae gegeven een silveen cruis rustende onder **Frans Van Damme** ende alsnu in handen van den heer pastor met consent van mijnheer den proost

Een gouden meltrynck (*trouwing*) gegeven voor secreet (*in het geheim*) voor den selven autae rustende onder den voorschreven VanDamme ende alsnu in handen van den heer pastor

Ook de betalingen van dit jaar, nemen we hier op:

Alvooren betaalt aen de heeren geestelicke over t'celebreeren van een jaergetyde van **Jacob Verslyppe, donateur ende fondateur** – daer buuten blijvende de drie ponden parisis van **wasse** die gebrocht zijn hier achter in leverynge van t'generaele was tot seven ponden seven schelle par compt over de vier jaeren deser rekeninghe – 29 – 8 – 0

Den heere visiteerder heeft voor pensioen ordinaire vichthyen (15) ponden parisis sjaers waer vooren hij schuldigh is te celebreeren elcken eersten sondagh vanden maent ende elcken Onse Lieve Vrouwedagh **een syngende misse** in welck pensioen oock begrepen is de xxij (23) schelle parisis die den selven visiteerder trecken moet van t'jaergetyde van **Verslyppe** hier vooren gebrocht soo dat tselve alhier moet gemynckt worden, bovendien moet hij doen een misse voor d'huisvrouwe vanden selven Verslyppe ende de twaelf missen voor d'huisvrouwe van d'heer ende meester **Jan Vanderfosse** hier in betaelynghe boven de voorseyde xxij (23) schelle over de voorseyde vier jaeren tot xij (13) schelle parisis bij jaere - 55 – 4 - 0

Aengaende de ses ponden parisis s'jaers die den heerre capelaen moet trecken over het celebreeren van twaelf missen sjaers bij donnatie van jo. d'huisvrouwe d'heer **jo. Vanden peireboome** en sijn de selve niet volbracht ter cause men niet en proffyteert van de donatie voor den autae. – memorie

Betaelt bij dese rendanten aen den heere pastoor over t'celebreeren van het jaergetijde van **Wullemynken Pladijs** over de vier jaeren deser rekeninghe tlaeste 1681 – 8 – 0 - 0

Aen den visiteerder ter gelicke cause voer sijn visiteeren – 4 – 16 - 0

Aenden heere capelaen ter cause als vooren – 3 – 4 – 0

Aenden coster over sijnne assistentie in t'synghen ende luyden in 't jaergetyde van t'selve Wullemynken ende tgonne van Verslyppe 20 – 0 – 0

Aenden cnape vande kercke over 't bedeele van twas ten selven jaergetyde – 2 – 8 – 0

Aende lichtbewaerighe over haer devooren tot bidden van de vrienden ten selven jaergetijde - 2 – 8 – 0

Aen **Carel Bouve ende Jan Dehoek** over de leverynghe van **broot** gedaen ende gedestribueert inde selve jaergetijden gedeurende de vier jaeren deser rekeninghe te weten van t'selve Wullemynken Pladijs – 24 – 0 – 0

Aenden heere visiteerder over ghecelebreert t'hebben de missen van requiem tot lavenisse

Van de ziele d'heer **Jaques Schevel** altijd daeghe naer St. Jacobusdagh voor de vier jaeren deser rekeninghe 2 – 8 – 0

Betaelt aenden coster over sijn pensioen ordinaire soo van synghen van de missen, vespers ende loven over de voorseyde vier jaeren tlaeste vervallen 1680 - 104 – 0 – 0

Aen **de lichtbwaerighe** over haere devooren met wasschen ende vaghen vanden autaeer de voorseyde vier jaeren – 48 – 0 – 0

Beschonken aen de luyders over hun devooren ghedaen den 1ste sondagh van 8bre over de voorseyde vier jaeren – 16 – 0 – 0

Insgelickx aende dochters omme gedraeghen t'bilt van **Onse Lieve Vrouwe vanden Heiligen Roosecrans** over de voorseyde jaeren – 20 – 0 – 0

Aen **Pieter Gouwe**, cnape over t'draghen vande vane inde processie gedeurende de voorseyde jaeren – 24 – 0 – 0

Betaelt door den rendant **Huyge** over de leveringhe van was gedaen voor desen autaeer vande jaere 1679 boven het oudt was, gegeven door den selven Huyghe in betaelinghe – 43 – 15 – 0

Betaelt aenden **voorseyde Beut ende aende wede Christiaen Bouve** door den rendant Van Damme over drye jaeren te weten, 1677, 1668 ende 1680 drie billietten van specificatie ende aquiten bedragende tsamen 238 – 8 – 0 daer van gecort over oudt was aen Laurens DeBeut 57 – 6 – 6 gecort vande voorseyde somme, blijft – 181 – 1 – 6

Betaelt aen meester **Joos Thevelyn** tot Iper over den coop van canten ten dienste vanden voorseyde autaeer – 10 – 5 – 0

Betaelt aende wede **Christoffel Wallewin** over den coop van root ermesijn ende ander stoffen ende goude ende silveren frennien ten dienste van den voornoemde autaeer ende t'bilt van onse Lieve Vrouwe par billiet van specificatie ende acquit – 86 – 7 – 0

Betaelt aen **Pieter Room** over leveringhe van linwaert ten behouwe van den selven autaeer par acquit – 3 – 14 – 0

Betaelt aen **Jacobus Tempel** tot Iper over den coop van canon voor den autaeer bij den heere pastoor Poort gekocht voor 18 – 0 – 0

Betaelt aen **Meester Maes** over t'maecken van twee ramen ende vijf passetten ende tabernakelken omme t'bilt van onse Lieve Vrouwe in te setten par specificatie ende acquit – 16 – 0 – 0

Betael aen **Caerle Dutally** over tvermaecken van eenen candelaer – 0 – 12 – 0

Betaelt aen d'heer **Jan Berth. Raule** over diensten practical voor desen autaeer par statien ende acquit – 12 – 15 – 0

Betaelt over twee daghinghen ende heirdagynge gedaen tot legghen ter vierschare de drye huysen competeerende sterfhuis **Vincent Roens** op den 20ste maerte 1679 – 2 – 17 – 0

Betaelt aen de musiciens over hun assisteren der misse ghesonghen den eersen sondagh van 8bre 1680 – 8 – 0 – 0

Deze uitgaven geven ons een goed beeld van de devote activiteiten van het broederschap. We bemerken dat er op het altaar van de Trinitariers 'een mengeling' is van de devotie voor de Drievuldigheid, Sint Steven, O.L. Vrouw van de Rozenkrans en Sint Rochus. Met de stichting van enkele jaargetijden, waren er dus ook enkele broodbedelingen voor de armen van de stad.

Daardoor zouden we kunnen denken dat het aspect van de 'Christene Slaven' op de achtergrond geraakte, maar dat was zeker niet het geval.

Deze problematiek werd alleszins in het jaar 1725 weer brandend actueel.

Bart Vandenbussche schrijft het volgende in zijn artikel over de 'Slavenprocessie in Veurne en Oostende (1725 en 1735)'

Eén van de meest ophefmakende en stoutste kapingen viel voor in de zomer van 1724 toen de "Keyserinne Elisabeth", een schip van de Oostendse Compagnie onder het bevel van kapitein Joseph Geselle, in de monding van het Kanaal door Turkse zeerovers werd overvallen. Het schip had 100 bemanningsleden met 30 kanonnen aan boord. Ze verdedigden zich dapper, maar na een verwoed gevecht waarin verscheidene doden vielen, werd het schip naar Algiers gesleept. Alle opvarenden stonden enkele dagen later te koop op de markt in Algiers en de scheepsinhoud werd als oorlogsbuit aangeslagen. De "Keyserinne Elisabeth" was op terugtocht uit het Verre Oosten (China, Indië, Japan) en bracht een dure lading zeldzame koopwaren mee. De kaping verwekte grote opspraak en verslagenheid, niet het minst in de families van de gevangen bemanningsleden, die bijna uitsluitend uit Zuidnederlanders bestond, vooral Bruggelingen en Oostendenaren. Sindsdien zijn de Turkse kapers nooit meer zo ver doorgedrongen in de zee nabij onze kusten; voor onze streken was het waarschijnlijk de laatste grote zeeroverij, waarmee massale gevangenneming gepaard ging.

De paters Trinitariërs, specialisten in het negociëren en afkopen van christenslaven, deden hun uiterste best en ze werden

krachtig gesteund door de geldelijke bijdragen van talrijke confrerieën van Trinitariërs (H. Drievuldigheid) uit onze streken. De eerste elf bemanningsleden van kapitein Geselle werden al in de zomer van 1725 vrijgekocht. Ze ontscheepten in Marseille en na vele processies en stoeten in Frankrijk kwamen ze in Vlaanderen aan. Ook hier begon een wekenlange tocht van de ene stad naar de andere, waar de elf geketende slaven in stoet werden rondgeleid, zoals het toen de gewoonte was. Vele plaatselijke confrerieën hadden immers meegeholpen aan het verzamelen van de enorme losprijs. Ze waren dan ook niet weinig fier de verlostte slaven in hun stad en in hun kerk in processie in te halen, om zo hun medeburgers tot nieuwe giften te bewegen. In het najaar van 1725 waren ze alleszins te Brugge (Sint-Gilliskerk) en vermoedelijk ook te Oostende in een processie te bezichtigen. Op 11 november 1725 werden ze in de Sint-Niklaaskerk in Veurne ingehaald, maar de onbekende auteur van de eigentijdse kroniek - die het werk van Pauwel Heyndericx voortzet - vermeldt twaalf in plaats van elf slaven. Hij weidt uitvoerig uit over de inhoud van het gekaapte schip : deze bijzonderheden vernam hij wellicht rechtstreeks van de slaven, toen ze in Veurne kwamen. De tekst luidt als volgt:

Op 11 november 1725 arriveerden in Veurne twaalf christenslaven met een pater trinitariër (de Vlaamse pater die in Algiers is overleden) van het vracht- en oorlogsschip van kapitein Geselle uit Oostende. Dit schip werd in Algiers gebracht op 18 juli 1724 en was geladen met

2500 balen mokka-koffiebonen, 150 balen mousseline (= licht zijden weefsel), 120 "cassen" porselein, 3 zakken met poedergoud, 130 "cassen" fijne kostbare stoffen, een partij kostbare gesteenten en snoeren, parels, enz. ... ; 's anderendaags 's morgens om zeven uur werd een gezongen mis gecelebreerd op het altaar van de Heilige Drievuldigheid onder het luiden van de klokken en tot vreugde van iedereen.

Bij latere vrijkopen van de bemanning van de "Keyserinne Elisabeth" werden dan keer op keer opnieuw weer massale dankprocessies georganiseerd met de verlorene slaven als grote blikvanger : in Brugge waren er alleszins processies in 1730, 1733, 1735 en 1737.

Op den **elfsten januari 1732** schreef de gouvernante van de Nederlanden naar haren très reverent père en Dieu, den bisschop van Brugge, ten dien tyde, zyne hoogwaardigheid **Hendrik Joseph van Susterren**, om te zeggen dat de manschap van het schip L'Imperatrice Elisabeht, captein Joseph de Gheselle, veroverd door de zeeschruimers in het jaar 1724, nog maar ten helften afgekocht en was, en om te verzoeken dat hy al de pastors van zyn bisdom zou aanwakkeren, te weten in wier prochiten het broederschap van de H. Drievuldigheid bestont, om heel 't losgeld byeen te krijgen.

Zyne hoogwaardigheid schreef dan onder andere naar den weledelen heere Jan Frans Joseph, Grave van Carnin en staden, te Staden. (*Rond den heerd – 5de jaar – 1870 – p. 225*)

Bij de vrijlating van nog eens elf slaven anno 1735 ging in Oostende een ommegang uit, waarin deze vrijgekochte slaven meestapten, wat door de Oostendse kroniekschrijver Jacob Bowens wel werd meegedeeld:

Op 14 december (1735) kwamen hier elf slaven aan, vooral Oostendenaars. Het waren de laatsten vanop het schip van kapitein Geselle, die in 1724 door twee Algerijnse zeeroovers gevangen genomen werden en sedertdien in slavernij geweest waren. Vele van hun metgezellen waren al in 1731 verlost geworden en naar huis gekomen. Ze zijn allen afgekocht geworden door het Broederschap van de Allerheiligste Drievuldigheid. Enkele dagen na hun aankomst werd in de parochiekerk een plechtige mis gezongen met een algemene processie, waarin die elf slaven rondgeleid werden door een zeker aantal kinderen, verkleed als engelen. En men betoonde een grote blijdschap over hun terugkeer.

In de kronieken van andere West-Vlaamse steden, waar eveneens actieve Drievuldigheidsconfrerieën bestonden, lezen we niets over dergelijke processies (wel in 1730 in Antwerpen, Sint-Niklaas en Gent). Vermoedelijk waren die slavenoptochten zo "gewoon" dat de meeste stedelijke kroniekschrijvers en annalisten er op de duur geen grote aandacht meer aan schonken in hun kronieken, waarin ze alleen de "merck-weerdighe" gebeurtenissen voor het nageslacht vastlegden...

De laatste Brugse slaaf was Frans De Mulder, die in 1781 werd vrijgekocht. Schilder Garemyn vereeuwigde de vrijkopingsscène in een doek, dat nog in de Brugse Sint-Gilliskerk hangt. De allerlaatste Vlaamse slaaf was waarschijnlijk **Simon De Grave uit Ieper** (parochie Sint-Maartens). In 1783 betaalde het bisdom Ieper ruim 1633 gulden voor zijn vrijlating uit Turkse gevangenschap.

(uit L. VAN ACKER, *De laatste grote Vlaamse slavenprocessies*, - Biekorf, LXXXIV (1984), p. 122-127)

En daar zal ook wel geld van Poperinge bij geweest zijn.

De offerblok die nog steeds bij het altaar staat, stelt een 'christene slaaf' voor, in een typische matrozenbroek gekleed, met zijn zuidwester in zijn hand, waarop 'caritate' geschreven staat.

Zoals we gemerkt hebben, was de 'schapulier' voor deze broeders, één van de belangrijkste 'hulpmiddelen' om vele aflaten en dus ook om het koninkrijk gods te verwerven.

De kracht van het schapulier werd ook door de volkszangers bezongen en in dezelfde bundel 18de eeuwse liederen uit Frans Vlaanderen vonden we het onderstaande prachtlied, dat ook zeker in Poperinge zal gezongen zijn:

XVI - Een nieuw liedeken van een mirakel geschiet door schapulier

Stemme: Te Ryssel in 't vergulde radt

1

Komt gij minnaers van 't schapulier, alder naest van Godts moeder verheer
Hooft, ick uw sal singen hier, nooyt vont men in geen boecken te lesen
Nooyt meerder mirakel te geschien, het t'welck men sagh in Picardien

2

Eenen soldaet diende serteyn, tot Royen (*Rouen*) al in Vranckerycke
Met der edelsten capiteyn, Philippus Penoy, soo men kan blicken
Hij recht in quaet door boosheyt, van een ander soldaet verleyt

3

En hij trock synen deigen bloot, 't was om sijn leven te defenderen
Hij stack sijn eygen viandt doot, anders en kont hem niet deiren
Hij wierd gevangen met dit feyt, naer de gevangenisse geleyt

4

Een edel vrouwe was seer gewoon, en men naemt daer de vrouwsarge
Sij dee die naels om s'hemels loon, voor de gevangen in de stad Roye
Sij hoorde dat hij had ontfaen, gevonnist om sterven te gaen

5

Die edel vrouw deedt haer devoor, om hem tot sterven wel te bereyden
En hij gaf haer een goe gehoor, toonde gewillichlick te scheyden
Zij taelde hem naer haer manier, t'aenveerden t'heylic schapulier

6

Het welcke hij dede met groot ootmoet, riep Maria wilt mij ontfermen
't is waer, ick storte christus bloet, 't was om mijn leven te beschermen
O weerdige maegt Maria, ontvangt uw sondaer in gena

7

Soo hij bij nacht in zyn gebet, was tot suchten en bidden bekommeren
De heilige maegt onbesmet, quaem hem met 't hemelslicht omlommeren
Sij quaem hem troosten in zyn noodt, met kindeken Jesus in haer schoot

8

Hij was klaerder dan den sonneschyn; sprak hij; wilt Godts gratie verwerven
Want gij zijt een dienaer van mijn, jongerlinck, gij wilt niet sterven
Het schapulier, mijn heilig kleet, en wilt gij morgen voelen, geen leet

9

Des vrijdaghs leyt men hem op de baen, en dat om te woorden gehangen
Hij sprak, soon van de heerens aen, voor waer mijn hert en is niet bange
K'en sal niet sterven desen dag, het schapulier te veel vermag

10

Als men den soldaet hangen zou, met d'eersten strop en konde niet sterven
Het tweede was noch veel te flau, eilaes en mochte geen gratie verwerven
Hij wierd drymael aen de galge gerecht, tot dat hij stierf, onnoosel knecht

11

Hij honck langhe aen de galg in stee, met strop aen, sijnen hals toegenepen
Den scherprechter quaem met een slee, om hem naer 't galgevelt te slepen
Hij viel een val, mocht vrij geloof, van achthien voeten recht op zyn hooft

12

Hij wierd gesleept rondtom de mart, gesleept en dat om sijn stadstreken
Sijn hoofd klopte op de steenen hardt, genoegh om den schotel te breken
Noch tot buyten op 't galgeveld, wierd hij gesleept met groot geweld

13

Als hij nu hadt gelegen dan, ontrent twee uren met de raven
twee soldaten met eenen landtsman, quamen om den jongerlynck te begraven
Sij vonden hem in 't leven schier, looft Maria van 't schapulier

14

Z'hebben hem tot Bruyfoort op 't kasteel gebrocht en dat met sachteren leven
Den jonghman was frisch en geheel, ongeschonden en z'hebben geschreven
Al naer de heeren die met verblien, hem noch in 't leven hebben gesien

15

Hij heeft sijnen intré gedaen alder eerst naer de bisschopskerke
Het edeldom van Pikardien, quamen aensien godts wonder wercken
Hij nutte het heilig sacrament, met dry bisschoppen in 't present

16

Elc een verwonderde die 't aensach, sagen godts mirakel voor oogen
En hij verklaerde met verdragh, voor die dat niet en willen gelooven
vreesst dan te hebben dit torment, t'strop in zijn hals noch stondt geprent

17

Leeft Maria, sij is serteyn, een toevlucht voor alle sondaeren
Menig bedruckte herten reyn, helpt sij al uyt een droef bezwaeren
Dieder haer dient, sal noyt vergaen, het s'hemels loon sal hij ontfaen
Eynde

André Decrock, schrijft in zijn artikel over het altaar (Aan de schreve – 1992 – nr. 4) dat de broederschap nog een derde maal ingericht. Onder impuls van bisschop Monseigneur Malou werd op de 4de juni 1854, deze orde, nogmaals voorzien van regels en statuten. De pastoor in deze periode was Petrus Vuylsteke.

Toen was het rijke roomse leven, nog volop in zwang.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?

De spinster aan haar spinnewiel

In het Annonieme liedboek uit 1815, dat ik onlangs met dank aan Cyriel Moeyaert, uitgetypt heb, zit er een liedje over een spinster en haar amoureuze avonturen.

't Is het volgende:

Nummer 43 - Den zeer gelukkigen wandelaer

Stemme: het minnen en vrijden

In de zoete dagen
Van het meysaizoen
Als veld, bosch en haegen
Stonden in jeugdig groen
Ik hoord 't naegtegaelken
't welk zong: zoet, zoet, zoet

Met zijn helder taeltjen
Maer gansch mijn gemoed
Viel eensklaps dees reysken
Naer de ander zij
Waer zong een lief meysken
't is mey, het is mey

2

't zat bezig met spinnen
Haer wiel sloeg accoord
Mijn hert moest haer minnen
Ik kost niet meer voort
'k ben bij haer getreden
En met veel oodmoed
Liefvallig van zeden
Heb ik haer gegroet
Ik zeyde vriendinne
Ontfanght eenen vriend
Die uyt hert en zinnen
Zoo teder u mind

3

Z'anwoorde met eenen
Liefde spreekt den man
Maer wat zoud ge meenen
In uw herten grond
Weet thans zijn 't de tijden
Van valscheyd, fenijn
Veel minnaers die vrijden
Maer bedriegers zijn
Men vind 'er met velen
In de maend van mey
Die den koekoek spelen
Die zuypen het ey

4

Lief smoort die gedagten
Ik smeeke om uw trouw
En doet mij niet wagten
Maer word mijne vrouw
Ziet de duyven paeren
Met zuyvere min
Laet ons evenaeren
Aen die mijn vrienden
Mijn liefde in het vryen
Word tot u zoo groot
Niets zal ons meer scheid
als de bleeke dood

5

Zij sprak, vriend verheven
Jij kend de vlasblom
Ik zal mijn trouw u geven
Word mijn bruidegom

Zoo ben ik gebonden
Aen dit zoete kind
Met zuivere gronden
Word er regt gemind
Geen eynde aen het minnen
Wij zijn man en vrouw
Al wat gij kont spinnen
Verwerkt mijn getouw
Eynde
't getouw met spinnewiel te saemen vast verknogt
heeft menig meesterstuk der natuer voordgebrog

In de verzameling 'Oude en nieuwe liedjes bijeen verzameld door F.A. Snellaert' – uit 186, vonden we het onderstaande lied, met de melodie, die de hele zaak van de andere kant bekijkt. Hij vermeldde bij dit lied 18de eeuw.

De spinster

1

Ik zat te zingen voor mijn deur
Daar kwam een jongman fraai van leden
Met twee bruine oogen, schoon van kleur
Volmaakt door veel bevalligheden
Ik zag naar hem eer ik begon
Ik was beschaamd, maar ik spon, maar ik spon

2

Heel vriendelijk zei hij goeden dag
En trad beschroomd al naer en nader
Mijn draadje brak, ik schrikte en ach!
Mijn leden beefden al te gader.
Ik knoopt' mijn draad en herbegon
Ik was beschaamd, ja, zeer beschaamd
Maar ik spon, maar ik spon, maar ik spon

3

Hij leunde op mijnen stoel zijn arm
En kwam zoo stil mijn spinwerk roemen
Ik voelde sijnen adem warm
Hij bleef zoo lang mij liefste noemen
Tot dat zijn lof mijn hart verwon
Ik was beschaamd, ja zeer beschaamd
Maar ik spon, maar ik spon, maar ik spon

4

Hij nam mij minzaam bij de hand
Hij zwoer, hij was bij mij gekomen
Omdat hij in het gansche land
Geen poesler meiske had vernomen
Hij lonkte toe zoo veel hij kon
Ik was beschaamd, ja zeer beschaamd
Maar ik spon, maar ik spon, maar ik spon

5

Alschon ik hem door mijn gelaat

Nog niets te kennen had gegeven
Bespeurde hij wel inderdaad
Dat ook de liefde mij deed beven
Hij zoende mij zo steels hij kon
Ik was beschaamd, ja zeer beschaamd
Maar ik spon, maar ik spon, maar ik spon

6

En ik, 'k verweet hem zijne daad
Maar hij werd vrijer nog al spoedig
Omhelsde mij met overdaad
Zeer minnedriftig, zeer stoutmoedig
Het was mij toen, wat ik verzon
Niet mogelijk, niet mogelijk
Dat ik spon

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

"Al wat in 't bedde wordt gesproken, dient met de lakens toegeloken."

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

J U L I U S .

*Julius geeft het Hoey, en doet de Graenen rypen,
Waerom men den Lansman siet Pik en Seyssen slypen,
Om al dat in de Lout' soo jeugdig heeft gegroeyt,
Tot nood-druft van den mensch te worden af-gesnoeyt.*

Julius geeft het hoey, en doet de graenen rypen
Waerom men den lansman siet pik en seyssen slypen
Om al dat is de leut, soo jeugdig heeft gegroeyt
Tot nood-druft vn den mensch te worden af-gesnoeyt

Beste abonnee

Eerst het volgende: mijn nieuw adres voor alle correspondentie is: Guido Vandermarliere,
Koestraat 18 - 8970 Poperinge.

Eerst het slechte nieuws.

Mijn computer is gecrasht, met als gevolg dat ik heel wat documenten en teksten kwijt ben. Gelukkig zijn mijn emailadressen gered en hoop ik dat iedere abonnee mijn gazette ook ontvangt. Krijg je ze echter twee keer, laat het mij ook weten, zodat ik mijn bestand kan uitzuiveren.

De Open Kerkendag en de Westhoekvertellers

We kregen met de Open Kerken - dag een 300 man en vrouw over de vloer en ik heb de stellige indruk dat het merendeel zich goed geamuseerd heeft, dank zij de organisten, Ic Dien en de Westhoekvertellers. Voor ons, Westhoekvertellers, was dit nieuw programma een hele uitdaging, ook al omdat we weinig voorbereidingstijd hadden gezien onze vorige productie op de erfgoeddag 'Het schrikkelijke leven van Camille Guyard'.

Maar gezien de reacties van ons publiek, mogen we best tevreden zijn.

Vandaar ook dat ik ieder van hen van harte wil bedanken om te komen luisteren.

Spijtig genoeg konden we omwille van technische problemen de prachtige montage die

Francine Osteux gemaakt had van de 'mullettrekkers' van de O.L. Vrouwkerk niet laten kijken. We wensen ons in eerste instantie tegenover Francine zelf te excuseren. We weten hoeveel werk ze hier in gestoken heeft. En we willen ons excuseren tegenover het publiek dat soms speciaal voor deze montage afgekomen was.

We hopen dat ook dat er zich nog andere gelegenheden zullen voordoen om de 'Mullettrekkers' te kunnen vertonen.

Met de Westhoekvertellers gaan we door. Ons volgende project is een historische hopwandeling door de stad Poperinge in september, spijtig genoeg zonder hop te zien! Maar 't wordt wel fijn en plezant. Wie nu al geïnteresseerd is laat maar al iets weten!

Alle verdere informatie rond de Westhoekvertellers kan verkregen worden via dario.gouwy@telenet.be

De julimaand is in Poperinge nog steeds de kermismaand met de processie!

Vandaar dat ik hieronder aandacht besteed aan de processie die in 1778 ter gelegenheid van de 300jarige viering van het mirakel uittrok.

En het is ook de maand waarin het poëziefestival van Watou van start gaat.

En vandaar dat we in een tweede artikel aandacht zullen besteden aan het oudste festival van Watou dat in 1850 georganiseerd werd.

De 300jarige viering van het mirakel – 1778

De viering van de 300ste verjaardag van het mirakel van O.L. Vrouw van Sint Jan werd al van vroeg voorbereid.

Op de 26ste september 1777 besloot de 'gemeenteraad' bestaande uit 'de heeren bailliu, burghmeesters, schepenen raeden ende notable deser stede ende jurisdictie' dat men de 'Ordinaire jaereliksche processie van devotie, de selve extraordinairelick soude solemniseren ende verciereren soo met praelwaegens als andere decoratien'.

Men motiveerde verder 'dat het den roup ende den wandel van geheel het gemeynte schijnt te wesen dat men desen jubilé op het praghtighste soude solemniseren, waer toe iedereen in sijn particulier van intentie is daertoe te contribuieren door het opreghen van poorten triomphael ende het verciereren van hunnen huysen ende straeten daer de solemneele processie sal passeren.

Dat bovendien de neyringdoende inwoonders

ende oock de landtslieden deser jurisdictie hunne mildaedighe jonste van nu af sijn doende om dese solemniteyt te vermeerderen.

En gezien deze redenen besloot men een subsidie toe te kennen 'tot de somme van hondert vijftigh ponden grooten vlamsch'.

Ook de verschillende gilden begonnen aan hun voorbereiding en zo werden tevens de uniformen aan gepast. Op de 9de november 1777 was dit het geval voor de Gilde van het Heilig Kruis, of de Lichgeladen (SAP 510E)

Ter extraordinaire vergaedinghe van den 9de novembre 1777,
tot meerder decoratie van de processie gedaen ten selver jaere ter oorsaecke van het mirakel van O.L. Vrouwe van St. Jans,
hebben wy prince, deken, bailliu ende voorder overheyt, midtsgaders de generealitheyt der gulde van het H. Cruys geseyt Lichtgelaeden, binnen deser stede van Poperinghe, goet gevonden ende geresolveert soo volght:
Alsoo de voorseyde ulde ten jaere 1770 hun volgens gemeene voysen bekleedt hebben met een uniforme bestaende in een wit cleet met een witte veste,
hebben wy prince, deken ende bailliuw immers de geheele generaliteyt der voorseyde gulde, goet gekeurd ende geradigh gevonden tot meeder decoratie van de geseyte processie, de geseyte uniforme te draegen **met twee witte paramans ende twee witte baberoosen**, midtsgaders op datter niemant van dese vergaderinge sijn soude ignoreren,
hebben wij oock goet gevonden dat alle degonne van dese onse intentie synde hun souden willen verobligieren dese uniforme te dragen op de maniere
by dese voorseyde acte geseyt is.

Actum dat als boven ter onse extraordinaire vergaedinghe hier boven vermeld

Toorconden – P.L.J.J. van Renynghe, prince

Dit is + 't marcq van de heere baillieu Beddelem

Vinden Deroode – Joannes Colaert – Joannes Frans de Coester – J. Vrambout – Loys

Misselyn – Louis Crousel – Fredric Heughebaert

Een paramans of parament is volgens Verwijs en Verdam, een sierlijk kledingstuk of staatsiekleed. Een bavaroose is volgens Debo de brede revers van een jas.

*En ook in de Sint Janskerk werden de voorbereidingen genomen onder leiding van de pastoor **Joannes Baptista Pelckmans**. Pelckmans was geboren te Turnhout in 1735 en was pastoor van de Sint Jansparochie van 1766 tot 1782.*

Hij liet de bevloering van voor het altaar van O.L. Vrouw her aanleggen in wit en zwart marmer. Lans de zijbeuken werden er panelen geplaatst, waarbij de banken voor de altaarmeesters van O.L. Vrouw, van Sint Anna en van Sint Obrecht. De kledij van het Mirakelbeeld werd deels vernieuwd. Hendrik Boeys vervaardigde de koorlamp.

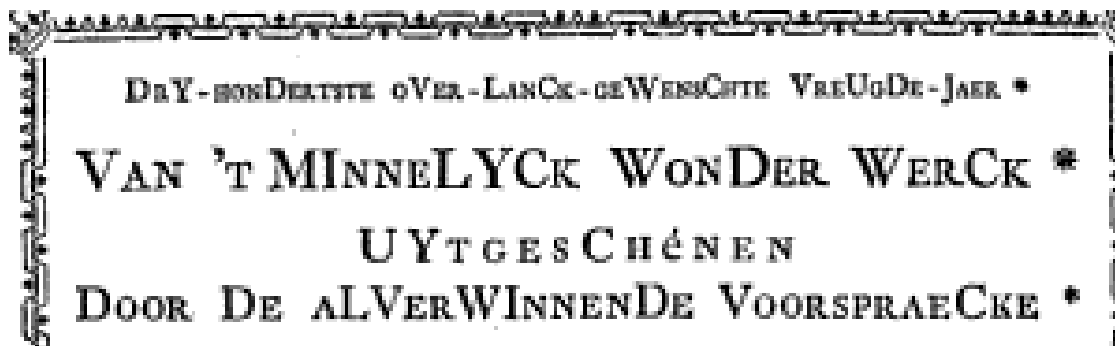
De president van de altaarmeesters kocht een prachtige relikwiekast, nodigde de zangers en speellieden van de hoofdkerk van Ieper uit en beval een zegenboog voor de kerkdeur te maken.

De plechtige kerkdienst werd gecelebreerd door de abt van de Sint Bertensabdij, Dom Josceo d'Allesnes.

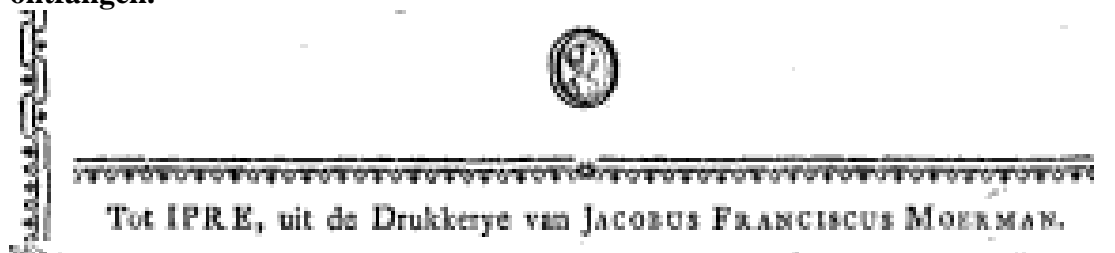
De versiering in de straten van Poperinge was wel aan banden gelegd.

Op de 4de juni 1778 verbood de gemeenteverheer 'aen alle inwoonders deser stede het stellen van meyen voor hunne huysen gedeurende de sollemnele processien van H. Sacrtament dagh, ommeganckdagh ende andere'. (Bestuur 1778)

*Van de namiddagprocessie die pas om 4 uur vertrok in plaats van om 2 uur zoals voor zien was, hebben we een goed beeld dank zij het processieboekje dat verscheen met een wel erg uitgebreide titel: **Dry-honderste over-lanck gewenschte vreugde jaer vVan 't minnellyck wonder werck uytgeschenen door de alverwinnende voorspraecke***

In de roemruchtige levens-verwekkinge van een misdregen kind het welke dry Dagen begraven zynde, en op den vierden Dag herlevende, den 14 van Maerte 1479, 't H. Doopzel ontging in S. Jans – Kerke binnen Poperinge tot welkeers jaarlyksche dankzegging ingeselt is den **LUISTERRTKEN ONGANG** Die Zondags naer Onze-Lieve-Vrouwe **VIZITATIE** geviert zal worden, verciert met Godvrugtige Verbéeldingen en zédelyke Prael- Wagens, onder het verzeilende Geklank der Muzikale Infrumenten, tot méerder Lof, Eer en Glorie van **MAR.LA** Onbevlekt ontvangen.

Deze brochure werd gedrukt: Tot IPRE, uit de drukkerije van Jacobus Franciscus Moerman.

*En het startte met een:
Waerschouwinge tot den DEN GODVRUGTIGEN LEZER.*

Den Phenix der verstanden den Heiligen Vader Auguflinus met eene diepzinnigheid overleggende de ménigvuldige Gaven van gratie en jonstenvan nature, met welke a" Alder heiligste Maegd en Moeder Gods MARIA van den Almogenden Héer en boven alle Schepzelen héeft voorkomen gewéest, staet als téenemaal verbaest, niet wétende op wat wyze beginnen, om haeren Lof te befchryven;

dog évenwel word met eene téere Godvrugtigheid ontsléken; en al is't dat hy ied Weerdigs tot haere méerdere Glorie wilt verkondigen, slaet nogtans zyne oogen naerden Hémel en spreekt baer aen in dezer voegen: ... ik arm van verstand wat zal ik zeggen van ... aengezien, dat al het gonne ik van u zal hebben gezeid, minder is, als u-we Wéerdigheid verdient. . . Jae zelfs, voegt hy daer by, "... Al waert dat al onzers litmaten verarnderden in tongen , niemand zoude bekwaem zyn, om haer genoegzame te loven.

Niet ongelykelyk spreekt den honing-vloeyenden Léeraer den H. Bernardus :

...en schoon hy getuigt, dat er niet is, 't welk hem méer verheugt, als te spréken van de Glorie der Alderheiligfte Maegd en Moeder Gods M A R I A, hy schynt nogtans zyne penne te willen vertragen, als hy 'uitroept met déze woorden: Wat tonge, alwaer ze ook eene Engelsche, zal kunnen met wéerdige Lofrédenen verheffen de Maegd en Moeder Gods.

Voorwaer niet zonder réden hebben die HH. Léeraers daer toe hunne onbekwaemheid beléden; want fy aenzagen in M A R I A niet een Schepsel, het welke volgens den geméenen loop der nature was voortgebragt, néen; maer wel schryft den H. Bonaventura, . . . M A R I A; Is een alderverhévenste werk van den Héere, die in haer hadde uitgestort de volheid der gaven van den H. Géest, onder de byzondere médewerkinge van den Zoone Gods, die haere Heilige ziele en Maegdelyk lighaem hadde verkooren als eene wéerdige woonplaetze, om in haer te openen den Troon van zyne Goddelyke genade en Zog het misdadig menschelyk geslagt te verzoenen met zynen Hémelfchen Vader.

Wel hebben die alderverligtsle HH. Vaders in de Lofverkondinge van 'M A R I A zulkx gezeid van hun zelve, oneindelyk méer wegen en moeten wy aldus spréken van ons, die arm zyn van verstand, klein van begryp, en minder van Liefde en Godvrugtigheid, wanneer wy vermételyk de penne in de hand némen, om ied wéerdigs te fchryven tot haere méerdere Glorie, Lof en Eere;

nogtans zegt den H. Hieronymus, Al ist dat niemand daer toe bekwaem gevonden word, elken zondaer nogtans moet met alle begéerten niet ophouden van zoo eene verhéven Maegd te loven, en ook te danken over het uitnémende Wonder Werk, dat God door haere Voorsprake binnen Poperinge, gewéerdigt héeft te laten blyken in de wonderlyke Verwekkinge van 't misdregen en dood Kindeken, het welke nu al dry dagen begraven lag onder de aerde: nogtans niet tégenstaende onze onbekwaemheid, wy durven évenwel zeggen met den H. Casimirus, Zoone des Konings van Polen.

Schoon géén Mensch kan naer wensch

Loven déze toonder Maegd,

't is een dwazen opgeblazen

Gods Moeders Lof vertraegt.

Na deze 'geestelijke waarschuwing' volgt een Latijns gedicht dat we niet overnemen en dan komt er een:

BEMERKINGE

Op het Zoontjen der arme Weduwe, door den Propheet Elias verwekt van de Dood*

3. R E G. Cap. 17. / 22.

Naer dat den vermaerden Prophéet Elias van de arme Wéduwe van Sarepten in Sidonien met een koekken van Méel gebakken onder de asschen, met een weinig Olie en verblyf ten haeren Huise was onthaelt gewéeft, 't geschiede nademael, dat haer éenig Zoontjen is gestorven; den Man Gods médelyden hebbende met de bedroefde Moeder, héeft haere goedjonstige liefde aen hem bewézen, getrouwelyk willen vergelden. Hy héeft dan den Dooden Zoon genomen van haeren schoot, en in de bovenste eetkamer gelegd op zyn Beddeken; hy héeft dan zig-zelve uit-gestrekt en drymael gemeten over dat Kind, God biddende, dat de Ziele in hem zoude wéderkéeren;

den Héere héeft de Stemme van Elias verhoort, zegt het Heilig Schrift, En des Kinds Ziele wéder in hem komende, is't wéderom lévende geworden.

M A R I A, Koninginne der Prophéeten héeft ook haer hulpe betoont aen de bedroefde Moeder J A C O B A B A J A E R T, Huisvrouw van R A S S O E N V A N H O V E, binnen Poperinge, wannéer sy aen hun misdregen dood, en begraven Kindeken het léven héeft geschonken op de

aenroeping van de godvrugtige Dochter **PIETERNELLE TURLIN**, die tot dien einde belofte gedaen hebbende van zéven Jaren nogte lynen Hemde te dragen nogte op pluimen Bedde te flapen, met een lévende geloof en vast betrouwen op het verzoek van Vader en Moeder, bet dood Kindeken héeft ontgraven; en levende héeft wederom gegeven aen zyne Moeder Zoo dat door de vreugde-téekens en dankzeggingen van de Ouders by honderden Menschen hebben opgewekt geweeft, om den Alderhoogften in **MARIA**, als Koninginne der Prophéten te loven en te danken, gelukkig Poperinge! dat gy onder zoo véele Stéden en Dorpen van 't Néderland wéerdig hebt gewéeft, van zoo een uitnémende weldaet in 't midden uwer Borgers te bekomen door de Kragtige voorfpraeke van **MARIA**. T is waer, dat'er nauwelykx een Land - ftréek ofte Stad in het Chriftendom te vinden is, of **MARIA** wilt aldaer ge-éert en geviert worden, dog wel, binnen Poperinge, in het verwekken van het misdreégen dood Kindeken, en wiens Graf-fchrift hier in 'tLatyn word uitgedrukt.

En dan volgt er een lofdicht in het Vlaams, dat we wel overnemen.

LOFDIGT

TER EERE VAN MARIA

Inhoudende de wonderlyke daed en omstandighéden van 't verwekt Kindeken, &c.

HOOFD-STOFFE.

Ego Mater pulchrae dileélionis, & timoris, & agnitionis, & fanftae fpei. Eccli. Cap. 24. #. 24.
Ik ben de Moeder der schoone liefde, der vrêeze, der kennisse, en der heilige hope.

NAer dat het Ligt van 't Ligt was uit een Maegd gebooren,
En zonder dat die Maegd haer Maegdom hadd' verlooren;
Een duist vier-hondert Jaer, en thien-mael agt min een,
Als d'elfste kéer aen d'aerd het Zonne-licht verschéen
De derde Maend van 't Jaer; (ik Heil' hier Jaer en Dagen,
Op dat dit Wonder Werk te klaerder zoud' behagen)
Wannéer een wettig Kind ontzield ter wérelde kwam,
JACOBA BAJAERT was zyn Moeder léeg van Stam,
Den Vader, haeren Man, die was **RASSOEN VAN HOVE**,
Twee Menschen vol van hoop, twee Menschen vol gelove;

Zoo haest dit Kind verschéen , wierd voor het doode lyf
Gegraeft in 's Vaders Hof een put tot zyn verblyf,
Men bergde het in de aerd', die noit door Kerk - Gebéden
Aen God was toegewyd, vermids het overléden
Was buiten 't Heilig Bad, en niet gereint naer wensch
Van d'erfvelyke Vlek, met welke allen mensch
Ter wereld komt : daerorn ziet men des Moeders wangen
Vol tranen, die de liefd' komt uit haere oogen prangen;
Den Vader zugt en wéent uit herten léet en pyn,
Om dat zyn Kind van God altyd berooft moest zyn;
En al die 't ongeval aenhoorden ofte zagen,

*Uit médedoogentheid bewéenden 'tsy dry dagen,
Waer onder was een Maegd vol van geloov' die dagt
Hoe men best redden zou dit Kind. uit 's viands magt.
'T was eene reine Ziel, die ftaeg zig hadd' begéven
Ten dienfte van den Héer door een Godvrugtig léven;
Die door befchouwing' was zéer aengenaem aen God,
En met MARIA ook verkoos het beste lot.
Sy hadd' uit zuiv're minn' van haere jonge dagen
De téere Maegde-bloem aen JESUS op - gedragen,
En zuiverlyk volhéerd : en zoo héeft sy begonst,
Om van het Hémelfch - Hof t'ontfangen zulke jonst.
Dées Maegd groot van geloove, om 't Kind aen d'hel te ontroven
Met een betrouwend' Hert begint sy te beloven,
En God door haer Gebed te sméeken met véel kragt,
Op dat hy in dit Kind zoud' toonen zyne magt:*

*Behoeder van den menfch (roept fy) wilt U niet ftooren, ,,
Maer wel gewéerdigt U uw' Dienft - Maegd te aenhooren;
Bied hulpe, want gy kont, uw' magt is immers groot;
Gy hebt gelyke magt in léven en in dood.
Gy zyt alléén bekwaem, die 't léven hebt gegéven ,
Om die gestorven zyn, met spoed te doen herléven:
Gy kont het Doods-befluit vernieuwen naer uw lust,
Die haere héerschappye zoo dikwils hebt ontrust.
En gy, ö Wéerde Maegd, die door uw vreugdig Baren
Gods Moeder zyt gewéest, wilt uwe jonft niet sparen;
Toont uw médoogend' hert, ö Hémelfch Koninginn'!
Want gy verhoort al, die U vraegt met ware minn
Géeft door uw tuflchen-fpraek het Kind zyn twéede léven,
De Ouders zullen U véel dankbaerheid dan géven:
Ik worde niet bewéegt door 't léven van dées tyd
Die vol is van bedrog, van laster, haet en nyd;
Néen : maer myn oog - wit is, op dat het zoud behalen
Het léven zynder Ziel, de vreugd van 's Hémels zalen:
Maekt, dat het doode Kind het léven wéér herlangt,
En tot onze aller vreugd den Heil'gen Doop ontfangt.
O Moeder van Gods Zoon t O Maegd! onze aller Moeder
Onze aller Voorfpraekers! wéest dog dit Kinds Behoeder!
Al kriekt den vierden dag dat het begraven is,
Indien gy 't maer en vraegt 't Kinds léven is gewis.
De Goddelyke Hand is magtig als voor dézen,
Mits zyn Almogentheid niet kan vermindert wezen;
verkrygt dan, dat in 't Kind het léven wéderkéert,
Op dat Gods Naem van hem voor éeuwig zy ge-éert.
Verhoort my, ik zal U voortaan met hert en zinnen
Als Moeder van myn hoop herkennen en beminnen,
Ik zal de wond're daed van uwe liefd en deugd
Altyd en over-al verkonden t'onzer vreugd:
Ik zal géen pluimen Bedd' in zéven Jaer van héden
Gebruiken tot de rust van myn' vermoeyde léden,*

Ik zal ook zéven Jaer, MARIA, tot uw Lof,
 géen Lynen onder - Kléed gebruiken fyn of grof..
 Dit Maegdelyk Gebed héeft Moeder ende Vader
 Zoo inniglyk bewéegt, dat sy terstond te gader
 Gebieden 't doode Kind t'ontgraven uit de aerd
 Op dat Gods magt alzoo zoud' zyn géopenbaert.
 In 't Morgenligt, wannéer de Bergen bynae zagen,
 Hoe Phoebus haer bestraelt met zynen Gulden wagen,
 Komt men met alle spoed opligtende de aerd
 Die dan 't Lighaemken hadd' vier dagen lang bezwaert;
 Zoo haeft men 't doode Kind hadd' uit het Graf genomen,
 En met het zelve nu by de Ouders was gekomen,
 O Wonder! Wonder Werk! verwondert al die léeft,
 Dat 't doode Kindeken waer levens - téekens géeft,
 Het krygt een rood gelaet, het opent bey zyne Oogen,
 Het roert zyn Handekens, men moet zyn zwéet af droogen,
 Daer vloeyt nog bovendien uit zynen Navel bloed,
 O Wonder Werk! dat God door zyne Moeder doet. ' .
 Daer is géen twyffel méer van 't Kinds vernieuwde léven
 'T fchynt te eisschen dat m'hem zoud' het Heilig Doopzel géven.
 Dus zonder tydverlies, om éerst den goeden God,
 Den oorpronk dézer Jonst te danken voor dit lot,
 Héeft men 't bezielde Kind gebragt in 't Huis des Héeren ,
 Waer men den Dooper Gods tot nu toe pleegt te éeren;
 En in welk Heilig Huis Gods Moeder word gegroet,
 Die daer van tyd tot tyd véel wond're werken doet:
 Dit Kind héeft in dêes Kerk, nog méer de blyk doen sterken
 Dat in zig 't léven was ontwyffelbaer te merken
 Het zwéet dat droop hem af, en tot een vast besluit,
 Zyn aenschyn bloosde wéér, en 't stak zyn' handen uit.
 En als het daer zoo hadd' méer als een uer gelégen
 Voor d'Autaer van de Maegd MARIA ons genegen,
 In 't by - zyn van véel Volk, die zig daer hadd' verzaemt
 Wierd 't Kind in 't Heilig Bad J ACOBUS voor-genaemt
 Om zoo die Ziel gereint van d'Erf-zond' te verzoenen,
 Het welke wierd volbragt door Theodorus Roene,
 Die 't onder - Herderschap bediende van die Kerk,
 Een zéer Eerwéerden Man. Naer welk verhéven Werk
 Een-ieder wierd bewéegt, om God den Héer hier boven.
 Te geven d'hoogste Eer, te danken en te loven;
 Want het regtvéerdig is, dat men Dien Glorie geeft
 Door welkers kragt het Kind naer ziele en lighaem léeft.
 Tot voordering' der vreugd hoort men de eene zingen
 Tot Lof der Moeder Gods, de and're bloemen bringen ,

Met welke sy verheugt vercierden Godes Troon,
 De derde maeken ook voor 't Kind een zégen - Kroon.
 En tuffchen déze vreugd wierd 't Kindeken gedragen
 Naer 't huis zyns Ouders, tot hun volle wel-behagen;
 Men legt het voor het vier, alwaer het zwéet terstond

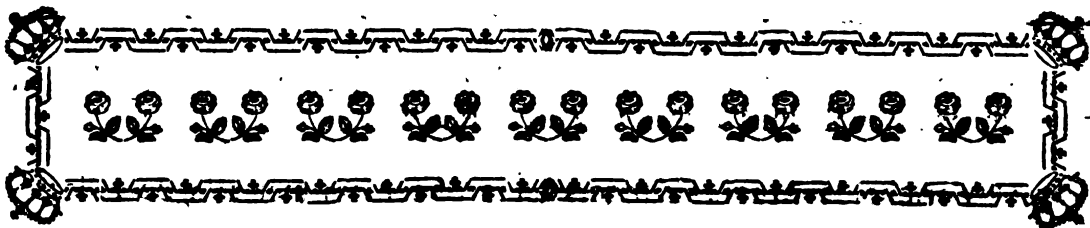
Wéér uitberst, léven toont, door oogen, wang' en mond
Dog 't lévende gelaet is naer een uer verdwénen,
Wannéer de zwarte verw' op 't lighaem is verschénen,
'T word wéd'rom koud en ftyf, en zoo allengskens 't fterft,
Waer door het éeuwiglyk de Glorie Gods be-erft.

PRO MANT MARIE LAUDEM**

WONDERLYCK WERCK VAN MARIA.*

Na dit gedicht werd de 'B U L L E' weergegeven gevolgd door enkele 'bemerkingen', om dan over te gaan tot de 'Beschryvinge van beyde de processien'.

BESCHRYVINGE

V A N

BEYDE DE PROCESSION,

's Morgens om negen uur ging reeds een eerste processie uit, waarvan de beschrijving ook beperkt is en die we hier niet overnemen, maar in de namiddag was het dan de beurt aan de grote processie.

NAER Middag ontrent den twee uren zal beginnen 'den Godvrugtigen Prael - Trein van Zégenprael'.

En deze beschrijving nemen we volledig over en we volgen de nummers van de stoet:

1. Tamboer - Major Voor aL De Andere gaende, volgen de thien Tamboers van de vyf Kamer - Gilden, ontrent hondert stappen verscheiden van de andere.

2. Twee Hussaren, (*gendarmen*) die met eene wakende ooge zullen opletten, dat het Volk zig vertrekke ter beide zyden der Strate, op dat de agtervolgende Processie in volle geschiktheid kan opkomen.

3. Dan Volgt den Anderen Tamboer - Major met de zes Tamboers van de dry Schutter - Gilden, die door den Trommel-Slag op de Eerfte beantwoordende, zullen dienen tot een Téeken van de opvolgende Processie.

Tussen de beschrijving van de groepen werden ook meditatieën in het Larijn vermeld die dan ook telkens in het Vlaams vertaald werden. De Vlaamse versie nemen we hier ook telkens over. De eerste was:

David begéerende ten zynen tyde alle Menschen op te wekken, om den Héere te loven, zeide :
" Looft hem met Geklank der Bazuine : looft hem met de Luite en Harpe : looft hem met den Trommel, met Zang-en Dans-Reyen : looft hem met Snaer-gespel en Orgel : looft hem met wel-luidende Klink - Schellen : looft hem met Klink - Schellen van vroilyk Geluid. Al dat ademt, loove sen Héer."

P. Smits in Psal. 150.

4. Twee trompetters, die van hunne Trompetten afhingende hebben de twee volgende Jaer -
Schriften: EXULTATE DEO ÏN CYMBALIS JUBILATIONIS.'

HIER BLYCKT , VoL VLYT DIEN VreugÖen TYD. *

O Schoon - gevleugeld heir ! O Héemels volk verheven!

Voegt hand en stemm' te zaem, want heden is er stof Tot Muzikael Gespel, om Digt-geklank te géven;

Dat niet een' hand nu rust, dat ider tong zingt Lof Uit liefde tot dées Maegd; elk zing haer Lof en. Léven, want déze vreugd behaegt aen g'héel het Héemels hof.

5. Volgen de Kruysen der dry Parochiale Kerken.

Ons Héerens Heilig Kruis

Leid ons naer 's Héemels huis.

In God van 's Héemels zael

Verheugt zig 'taerdfche dael.

6. De arme meyskens van de Ge-octroyeerde Schole van Sinte Michiel

7. De Knechtjens van de Ge - octroyeerde Arme-Schole.

Verheugt u t'zaera, 6 jonge Jeugd! En looft Gods Moeder in de deugd.

En daerom is't O suivre Maegd,

Dat Jongheid U dées liefde draegt.

O! Moeder onzer jeugd!

Die zyt uw Zoontjens vreugd,

Leert ons den weg der deugd

Die ons daer naer verheugt.

8. De Gilde van den H. VICTOR onder het Muzikael Geklank, veréert de zégeupralende Maegd met hunne téekens vanVictorie.

De Schaer van Zégen -prael viert Godes Zegen - moeder,

Die door haer Zegen-prael haer Zoon koos tot Behoeder

Van 't dood gebooren Kind; dus toonen zy hun konst

Als sy U, Zégen - Maegd, veréeren met hun jonst.

9. DEN EERSTEN PRAEL-WAGEN

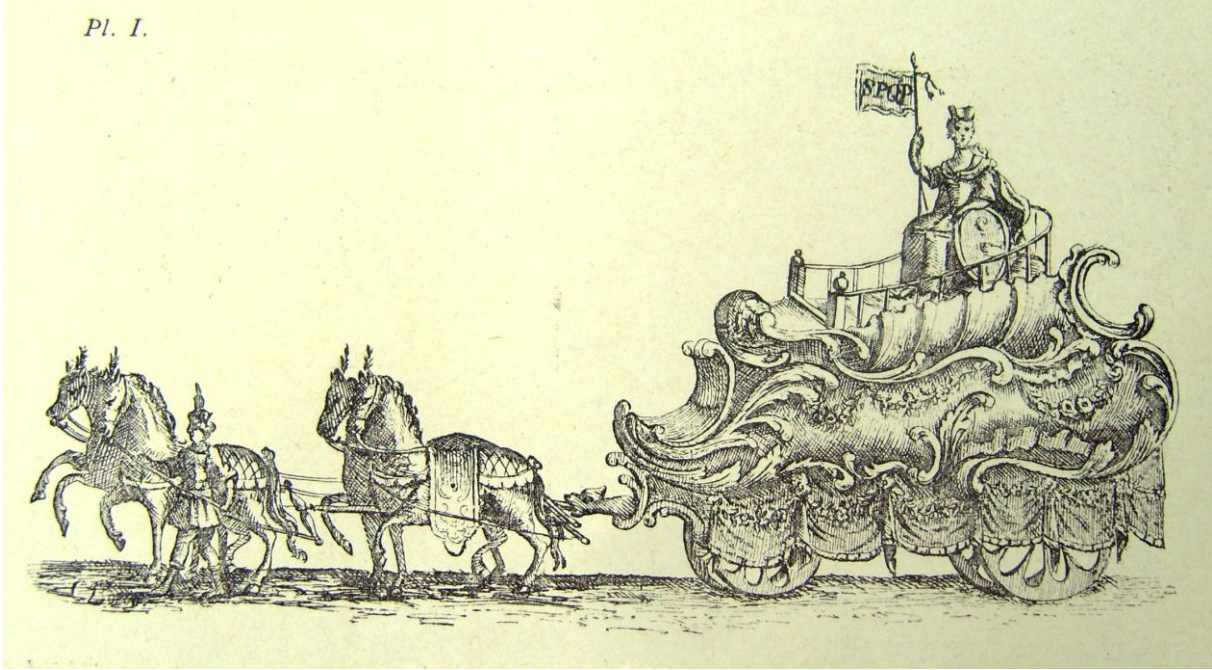
Ten Déele gegéven door de Herbergiers ende Vettewarriers,

Verbeeld de verheugende Stéde van POPERINGE in eene Maegd luisterlyk gekléed , de

welke met den slinken Arm steunende op de Wapens van haere Stad, in de regte Hand houd

eeneit Standaerd met dit Schrift : S. P. Q. P., en haere Borgers opwekt tot algeméene vreugd

met de volgende Verssen.

Gezégend zy den Dag!
Als Anna U ons gaf als 's Hémels Koninginne;
Gezégend zy den Dag!
Als gy ons JESUS soet hebt voort - gebragt vol minne;
Gezégend zy den Dag!
Als elk als Voorsprakerfs' U viert met blyden géest;
Gezégend zy den Dag!
Als Popering' door uw daed U stelt in Zégen-féest.

MARIA Plegtig-dank wilt Popering' U géven,
Wannéer zy uwen Lof zingt met herhaelden toon,
Om dat gy tot dien Prael ons all' hebt aengedrénen;
Onz' herten worden U dank-plegtig aengebóon.
Uw' weldaên zyn bekend in alle Land' en Stéden,
Mits gy tot iders hulp gestadig zyt bereid.
Zoo is ook onze Stad in Vreugde-prael op heden,
En toont door haer cieraed de ware dankbaerheid:
De Maegd van Popering' roept; ö Borgers, wilt verblyden!
Looft die ons Voorfpraek is in tégenspoed en druk,
En die ons héeft vertroost, en 't Kind verlost van lyden,
Als 't door haer jonst verkreeg de Kroone van geluk.

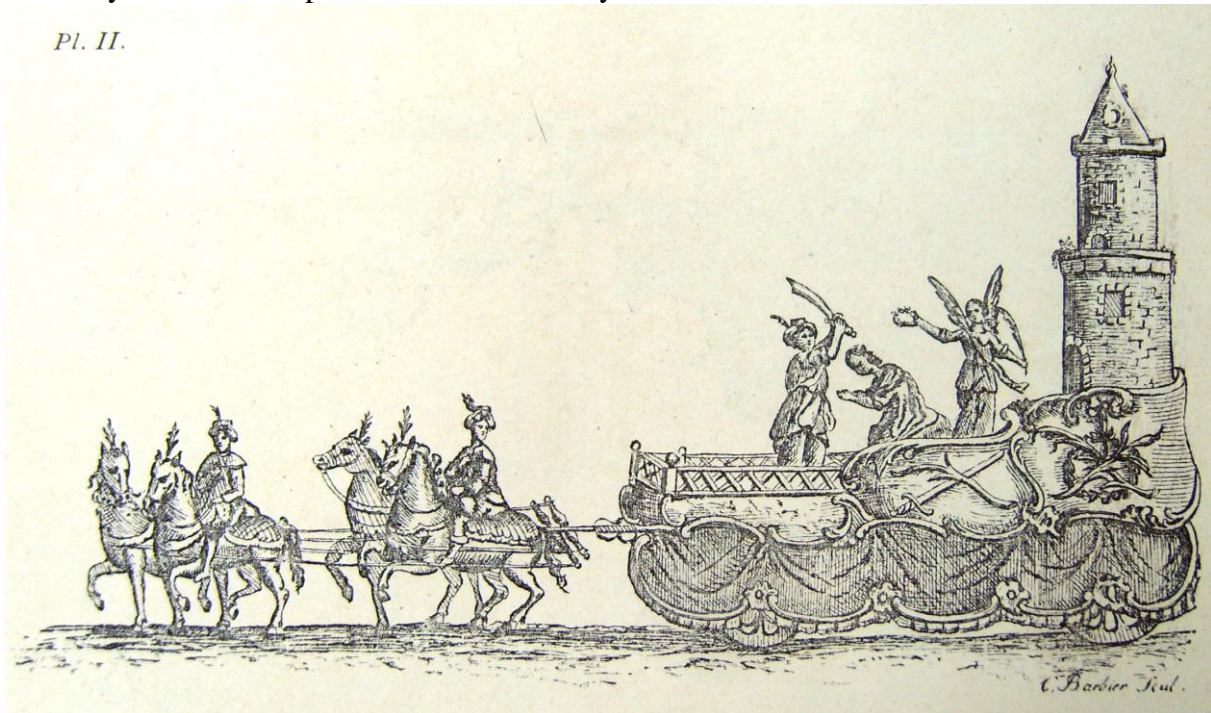
De Maegd der Stad verheugd,
Wenfcht alle Borgers vreugd.

10. - VOLGT de Gilde van derf Artsr-Engel MICHAEL, die den opper - Aenleider was der goede Engelen , tégen den sévenhoofdigen Draek, die bereid stond om het Kindeken te verderven, het welke die overschoone Vrouwe, als gekléed met de Zonne, en hebbende op haer Hoofd eene Kroone van twaelf Sterren, zoude baren;

welkers Gilde-Broeders als tot verdédinge van den Soeten Naem van MARIA, zullen verschynen met de Slag - Zwerden in gelyke Kléedinge, onder het Geklank der Muzikale Instrumenten.

Wannéer MARIA bid, dat 't Kindeken mag léven,
 Arts-Engel MICHAEL stryd met zyn vierig ftael;
 Behoedende die ziel, héeft sathan weg gedreven;
 Waerom d'Arts - Engels Schaer is ook in Zégen -prael.
 Terwylen MICHAEL voor onze Zielen ftryd,
 Zoo is zyn Broederfchap- ten vollen hier verblyd.

Pl. II.

11. De Gilde- Broeders van de H. Maegd en Martelaresse BARBARA, die onder de Bescherminge van MARIA, Koninginne der Maegden ende Martelarerflen, den Omgank veréeren met hun Muzikael Gespel, en met den door hun gegéven
 TWEEDEN PRAEL-WAGEN,

Waer op verতোont word , hoe hunne Heilige Patronersse en Bloedgetuige BARBARA, van haeren Vader Dioscorus zynde onthalt geweest , van den Engel héeft bekomen de LauwerKroon der Martélie.

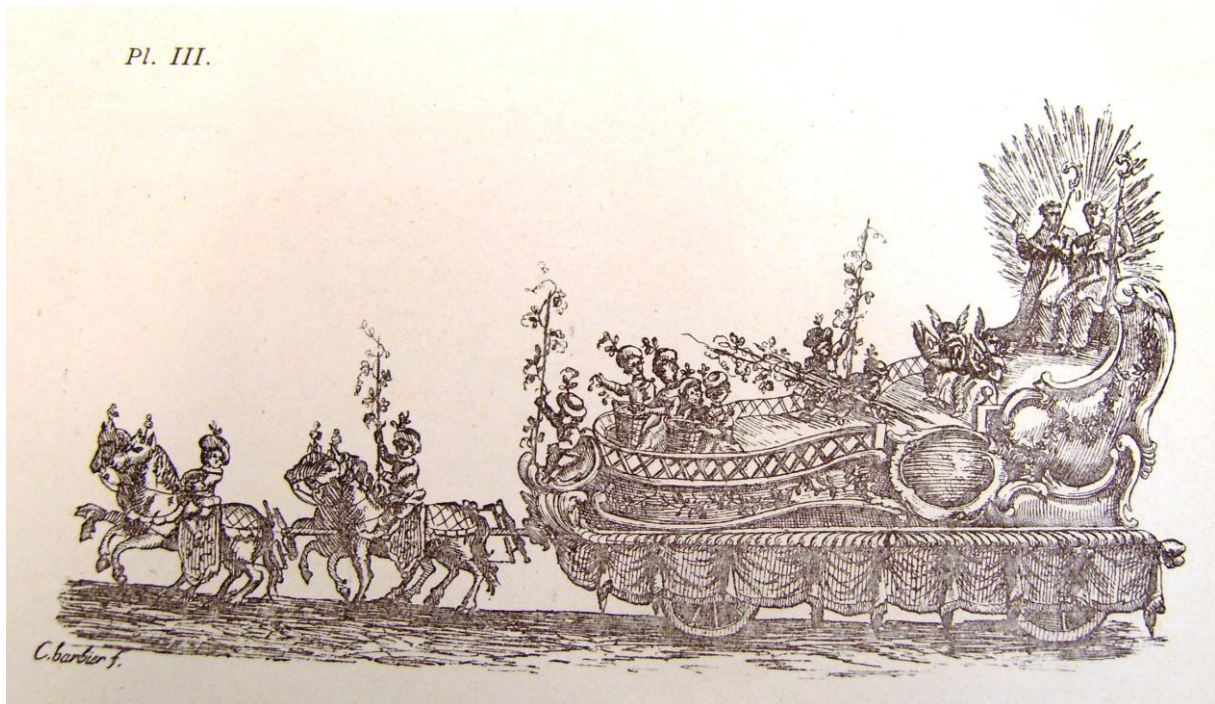
O! Wéerde BARBARA! maekt, dat MARIA Maegd
 Onz' V oorfrakersse zy, wannéer uw' Gild' haer vraegd;
 Princess' der Martelaers, bevryd onz' Gild' in nood,
 (Die viert een Mart'larerss') in léven en in dood.
 MARIA, doqr uw Heil'gen Naem,
 Maekt onze Gift God aengenaem?

12. H I E R volgen op de Gilde - Broeders van de H. Moeder ANNA, met hun Muzikael Gespel; van de welke zesthien in 't Wit gekleed, hun zullen verতোonen met den blooten Degen in de hand, tot het verrigten van hunne gewoonelyke Oefteninge.

De Broeders, die Sint' ANNA vieren,
 Met liefde déze Féest verciereren,
 Op dat fy met haer Dochter zoet
 Voor hun bekome 't eeuwig Goed.
 Als eene schoone Léger - Schaer
 Verheft Sint' ANNA 't Jubel-Jaer.

13. Hier gaen vooren uit twee Trompetters, die afhange de hebben déze twee Jaer - Schriften;
NEC Deus Vestrum osLIVISCITUR.

Toont Borgers blyd' Gelaet,
Want God u noit verlaet.

DERDEN PRAEL-VAGEN

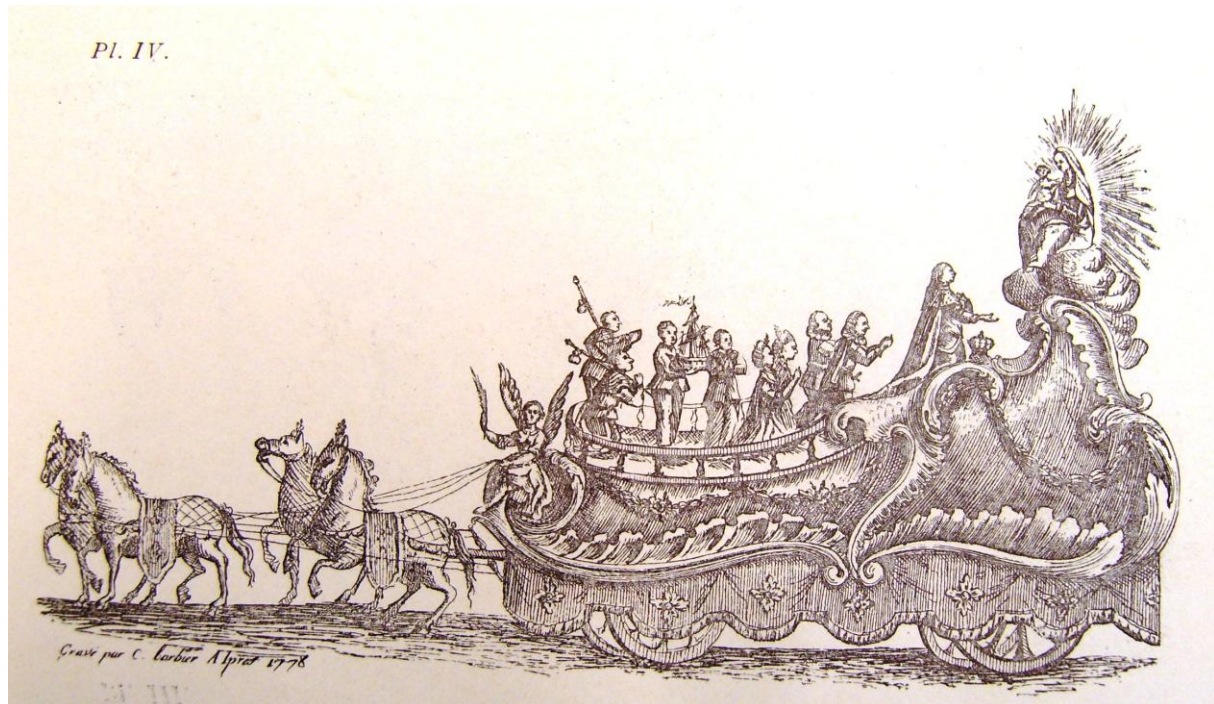
Gegéven door de Lands-lieden ende Molenaers,
Verbeeldende de Aerde met haere Vrugten , onder de Befcherminge van den H. BERTINUS,
Patroon van de Stad, en van den H. ELIGIUS, Patroon der Lands-lieden met opzigt tot
MARIA van S. Jam. –*Let op de hoppestaken en hopperanken die op de wagen liggen.*

God géef ons altyd vrugtbaer Land,
Ontfang' MARIA onze Plant
Tot offer, en ons hert tot pand;
Want Jacobs spruit verdient véel Lof,
Mits God den geur is van dien Hof,
MARIA wy gemaekt van stof
Verzoeken met Godvrugtigheid,
O Moeder van Bermhertigheid!
Plant ons in 's Hémels Vrugtbaerheid.
O Heiligen Patroon BERTINUS! wil ons léeren
Met Sinte ELIGIUS, de Moeder Gods veréeren.

14. - Verschynt de Gilde van den H. Apoftel ANDRE4S, gewapent met hun Hand-gewéer, en
in gelyke Kléedinge van hun Hof, onder het Geklank van vier Muzikale Instrumenten.

Sa! Wapen - Broeders scheidt nu moed,
MARIA altyd u behoed,
Sy zal uw' Wapens-toevlugt zyn
In alle tégenspoed en pyn.
Door 't Gedonder huns Gefchot
Géeft dées Gilde Lof aen God.

15. - VIERDEN PRAEL-WAGEN

Gegéven door de Neiringe van de Brouwers,
Toevlugt der Bedrukte tot de Alderheiligfte Maegd; op welkers verhévenfte plaetze eene jonge Dogter luisterlyk gekléed, zal verbéelden de Lieve Moeder Gods MARIA; wat léeger den H. STEPH/4NUS , Koning van Hongarien , tusschen twee Princen; gelyk ook een ofte twee Schippers die een Schipken opofferen, tot Dankzegginge dat zy door haere Voorsprake de Schip - breuke hebben ontkomen; daer by insgelyks twee Kreupele, welke tot téeken van Genézinge, hunne Krukken opgeheven houden.

Eene Vane met dit Geschrift, Assumptio D. V. M. Hungariis dies magnas Dominae word gedragen van eenen Hussaer.

Volgen dry Engels te péerde, met elk eenen Blauwen Standaerd in de hand , en op eiken Schild zal zyn uitgedrukt een van déze volgende Ken-Spreuken : Al die falen , al die dwalen van den weg der Zaligheid ,

Loopt met rouwe tot dées Vrouwe, all' uw zonden afgeleid;
Sy zal hooren en u vooren - stellen aen den Héer van Al ,
Die sy baerde, 't Ligt der Aerde, die uw kwaed vergeven zal.
Zyt onz' Byftand Moeder zoet,
Als wy zeggen : Wéest Gegroet.

PATROCINIO DIVÆ VIRGINIS MARLE LÆTANTUR CIVES.*

Om d'Hulpe van dées Maegd
De Vreugd aen 't Volk behaegt.

16. - Volgt de Gilde van den H Martelaer SEB4STI4NUS onder het Geklank der Muzikale Instrumenten , ende gewapent met Musquetten , etc. in gelyke Kléedinge , &c.

Met Wapens in de hand komt gy Gods Moeder t'éeren;
Sy géeft den viand vrées , haer' Dienaers géeft fy moed;
Sy zal als fterke hulp, in zwaren ftryd u léeren
Den viand te verslaen, en winnen 't éeuwige Goed.
Dées vermaerde Schutter -Schaer
Viert met Vreugd het Jubel- jaer.

17. - VYFDEN PRAEL-WAGEN

Op welken zal verтоont worden den Draek, op wie vier Indianen hunne Pylen fchieten; ter zyden de Maegd der Gilde van den H. GEORGES, die aen den slinker Arm in den Schild dragende déze Woorden : Ipsa conteret Caput tuum. Gen. 3. ii. 15.

Met haer regter Hand eene Lancie zal stéken in den Draek , als op déze wyze verbéeldende de Alderheiligfte Maegd ende Moeder Gods MARIA, die het Hoofd van den helschen Draek hééft verplettert , gelyk de edelmoedige Judith het Hoofd van Holofernes.

Uw Maegdelyke voet
Verplet het helsch gebroed,
Op dat 't venynig bloed
Aen ons géen schaed' en doet.

Zoo God MARIA hadd' belooft,
Héeft sy verplet het Draken Hoofd.

18. - Volgt de Gilde van den H. Ridder GEORG1US, in gelykformige Kléedinge, vergezelschapt door vyf Muzikanten.

Dées Ridder - gild' toont ware Vreugd ,
Want hun Behoed-héer door zyn deugd
Verwint den Draek : tot ons vermaek
MARIA dood den helschen Draek;
Wy bidden daerom met oodmoed,
Dat sy ons van zyn list behoed,
En ook verhoort haer' Dienaers t'zaem,
Die hulpe vragen in haer Naem.
Want in MARIA klaer,
Verheugt dées Ridder - Schaer.

19.- Hier word vertoont door verscheide Dogterkens gelykformig ende pragtig gekléed , de Godvrugtige Verbéeldinge van het bitter Lyden ons Zaligmakers ; daer naer volgen de Gilde-Broeders van het H. KRUTS, met hunne Muzikale Instrumenten , die in gelyke Kléedinge met brandende Wasch-ligten veréeren het H KRUIS gedragen door eenen Priefter, in Kerkelyk Gewaad.

Wannéer met vloed
Het Heilig Bloed
Vloeit uit de Wonden
Voor onze zonden ,
Dit Heilig nat
Is 't zielen bad ,
Daer alle Menschen
Naer moeten wenschen.
Wéeft gegroet,
Kruisken soet.

20. – Volgen de Borgers met Wasch-ligten en de Vanen der Parochiale Kerken , aldus veréerende de Reliquien der Heiligen , die in de dry Parochiale Kerken dézer Stéde bewaert worden.

21. - Tee Trompetters ende Tymbalier met dit Jaer-Schrift:

BUCCINANŪO SUPEREXALTO VIRCINEM.

Mar!a Verweckt Ware bLYDsCHAP.

22.

Dry Huflaren met elk eenen Standaerd , met van boven den twee - hoofdigen Arend, van welke eenen in zynen Standaerd draegt déze Woorden : Pivat MARIA THERESIA!

23. – Wordt vertoont zyne koninlyke hoogheid prins CAREL vergezelschaft met eene lyfwagt van hussaren

24. – Eerste cavalcade van Hussaren

25. - ZESDEN PRAEL-WAGEN

Verbéeldende het Doarlugtig Huis van Ooftenryck

'TDoorlugtig Huis van Ooftenryck

Bemint, MARIAM inniglyk.

Op dat de Hand van God

Beftiert hun Óorlogs Lot.

Op dat lang léeft op 'tAerdsche Dael

'TDoorlugtig Huis in Zégen -prael.

Pl. VI.

26. – Dry hussaren met den zabel in de hand

27. - Dry Hussren in 't Blauw, den Middelden dragende eenen Standaerd, versiert met den gekroonden Naem van MARIA in gulden letteren

28. – Tweede cavalcade van Hussaren

Pl. VII.

29. - ZEVENSTEN PRAEL-WAGEN

Ten Déele gegéven door de Neiringe van de Bakkers, Beenhouwers ende Bléekers, Verbeeldende de Gefchiedenisse van het Wonder Werk, bewézen., door de Voorsprake van de Glorieuze Moeder Gods MARIA.

Op de verhévenste Plaetze des Wagens word verbéeld d'Alderheiligfte Maegd MARIA, onciert met Wolkxkens en Stralen van Glorie, tusschen vier Engelen, van welke den Eersten op eenen Schild verтоont deze Spreuke uit het H. Schrift:

., Pulcra ut Luna. C A Nt. 6.

Den Tweeden, Elefta ut Sol. C A Nt. 6. #. 9.

Den Derden., Fons fignatus. C A Nt. 4.

Den Vierden, Puteus Aquarum viventium. C A Nt. 4.

Voor MA R IA ligt het Kindeken, tot welkers Zaligheid eene byknielende Godvrugtige
Dogter de Moeder Gods bid; daer ontrent zyn. verscheide Inwoonders van beide de Geslagten,
die nu het herlévende Kindeken met verwonderinge aenfchouwen.

Wat voorder word gezien de Vonte, daer by eenen Priester in zyn Kerkelyk Gewaad; en
eindeling eenen Engel, die in de Schelpe zittende, den Wagen zal bestieren.

Reverfa efl Anima Pueri intra eum, & revixit. 3. R E G. C. 17.

AL of het herlévende, Kind door léen-Spreuk M ARIAM zoude aenspréken

Als ik door 't Schicht des Doods hadd' mynen géest gegéven,
Door uw vermaen , O Maegd! myn kragt die wierd vergroot;
'K begon al was ik flouw, door uwe spraek t'herléven;
Myn lighaem wierd bezielt, en 't léefde naer de dood.

O Stad vol van geluk, door déze Maegd bevryd!
En die haer Hulpe zal genieten t'allen tyd!
'T is niet door ydelheid van eenen hoogen moed,
Dat déze Stad met vlyt dées Prael - cieraeden doet;
Maer met opregten zin vol van Godvrugtigheid
Héeft sy Gods Moeder lief dées Jubel-vreugd bereid,
Aen God op dragende met een verblyd gelaed,
Tot Lof der zuiv're Maegd, dit Jubel - vreugd - cieraed.

Die begraven was in 't Stof,
Roept Gy tot het Hémeles Hof.

Weest gegroet O suivre Maegd
's hemels deur, der megden lof
Opent aen al, die u vraeegd
Door uw liefd' het hemels hof

MARIA tot onz' Trooft bereid,
Toont ons den Weg der Zaligheid.
De sterren , zée en aerd' met God verzoent gy t'zaem ,
Gy géeft geluk en vréd' , die éeren uwen Naem;
Gy zyt van déze Stad het goed , den lof en faem.
Moeder van het hoogfte Goed,
Die den Menfch altyd behoed.

30. – De Religieuzen van Onze - Lieve - Vrouwe Gast-Huis.
Siet hier, dées Maegden-Schaer den Hémel toe-gewyd,
Toont ook met Daden klaer haer yver ende vlyt
Tot Lof der Maegden - Maegd, der Zieke heilzaam Schat,
Voor wie Sy Zorge draegt in 't Gaft-Huis dézer Stad.

31. – De Eerw. PP. Récolleften , de welke dragen het Mirakeleus Beeld van Onze -Lieve -
Vrouwe van S. Jans, verligt door de twaelf Lanteren van de dry Parochiale Kerken,
Den Minder -Broeders Rang der Séraphinsche Schaer
Veréeren door Gezang Gods Moeder al - te - gaer;
Sy dragen met oodmoed het Béeld der wond're Maegd ,
Op dat een - yder groet' , en haeren Bystand vraegt.

N A E R het Accoord der Muzikale Spéel - tuigen en Gezang, volgt de Eerwéerdige Klergé der Parochiale Kerken, met de Edele Heeren van het Magistraet, opgevolgt door hunne Kamer-Boden ende Officiëren.

De Eerwéerde Géestelykheid verschynt, met d'Ed'le Héeren
en Vaders dézer Stad; die tot 's Geloofs verméeren
En tot M A R I A S Lof't Werk hebben aengeleid,
Om haer voor 't Wonder Werk te toonen dankbaerheid.
Weest AL-GELYCx Verheugt
In Lof - Zang EnÜk DeugÖ. *

*Naer het Einde van de Processie van Zegen -prael, zal zig vertoonen den Ouden
PERZIAEN ofte den REUS.*

*Opdedrinck schrijft in zijn boek over O.L. Vrouw van Sint Jan hierover het volgende:
De 'oude' Perziaen of de reus, was een beeld van monsterachtige gestalte met eigenaardige
kleederen bedekt. Het hoofd van de reus was gebeeldhouwd, het lijf was uit
dooreengevlochten twijgen samengevat. Het monster werd op de kermisdagen en in andere
min of meer plechtige omstandigheden, langs de straten omgedragen. Volgens enigen was het
om zijn overgrote gestalte, het zinnebeeld van de macht van de stad, volgens anderen, diende
het enkel als een voorwerp van verlustiging.*

*Op den zelve Dag 's avonds ten thien uren, zal tot Vreugd ende Blydschap, tusschen. het
Gespeel van alle de Muzikale Instrumenten , op de Groote Markt , ontdoken worden een
Vreugde - Vier , gemaekt ende opgesteld door de Mildheid van de Héeren van het Magistraet,
waer naer zal volgen eene Illuminatie door geheel de Stad.*

*'S Maendags ontrent ten thien uren, zullen de dry Schutterlyke , en de vyf Kamerlyke Gilden ,
met hunne Wapenen van Eere ende Muzikale Gespelen, Order-ende Processiewys gaen naer
de Parochiale Kerke van S. Jans, tot aenhooren eene Missè Solemnélyk gedaen ter Eeren van
MARIA*

*'S na -Middags ten dry uren, zullen de zelve Gilden, met hunne Wapenen ende Gespeel, doen
eenen Prael- Trein rondom de Stad, in welke Processie alle de Prael -Wagens ende
Cavalcaden zullen gaen in Order , zoo als op den Zondag uitgedrukt staet.*

*'S Dyssendags ten thien uren, zullen de vyf Kamerlyke Gilden, met hunne Wapenen en
Muzikaal Gespeel , Orderwys gaen naer de zelve Kerke, tot aenhooren eene Solemnéle Misse
gezongen ter Eeren van MARIA ende tot Dankzegginge van het groot Weldaed alhier
geschied.*

*Hoe deze dag uiteindelyk verliep, krijgen we te horen van Cuvelier, de koster van Reningelst,
die echter uit Poperinge afkomstig was. Hij schreef het volgende in zijn 'memorieboek':*

Den 5 July 1778 is tot Poperinge gebeurt de vermaerde processie van den jubilé van 100
jaeren van mirakel van O.L. Vrouw van St. Jans, alwaer omme gingen seven triumph wagens ,
met alle de reliquiën ende gilden in gelyke kleedinge.

Het was soodaenig heet dat het onverdraegelik was; daer ontstont een groot donder weder,
hetwelke de processie gansch ende gheel dede scheuren; het beeld van O.L.V. als den eersten
waegen op de marckt was. Men zoude geen regen gehad hebben, hadde men op den gestelden
tyd van twee uren naer den noen uytgegaen, maer het was vier uren.

Het heeft alsdan seer sterk geregent, gedondert, en 's avonds ten elf uren, het waeyde soodanig dat alle menschen schroomden: meest alle de pampieren, jaerschriften, poorten-triumphael, verciersels zyn weg gevlogen; 's nagts sterk gedondert aen den cant van Elverdynghe, soo datter aldaer gebrand is eene hofstede van sekeren N. Vermeersch met schier alles datter in was, peerd, kagtel, etc.

's Anderdaegs is de processie uytgegaen, maer met minder pragt, zonder het beeld van O.L.V., zonder magistraet, geestelicke, religieusen ende scholen. Ten vier uren song men Te Deum in de kerke van St.Jans, om O.L.V. te bedanken dat alles geeyndigt was zonder ongelukken.

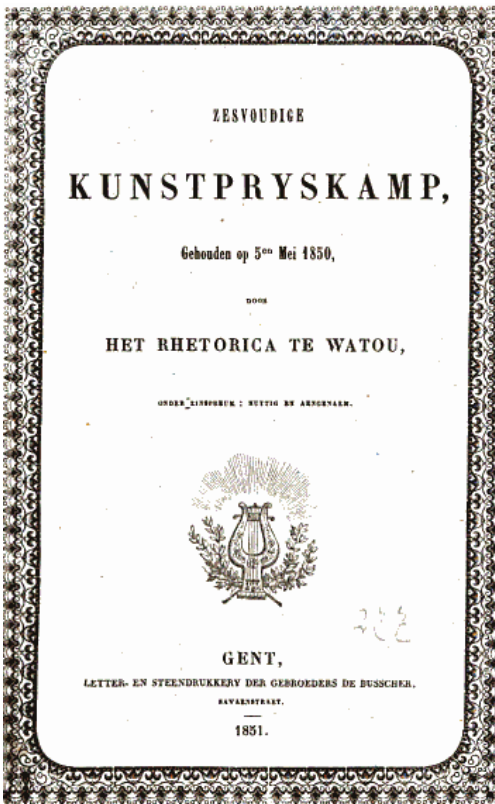
's Avonds ten 10 uren onder het gespel der musicanten vande ghilden ontstak men het vierwerk, in het welk door eene fusée comende langs eene koorde van 't schepenkamer, ontsteken wiert eenen trommel vertoonende den naem van Maria; maer den trommel wiert door de fusée afgeworpen vanden theater, en men conde hem op de stellage niet meer krygen; de fusée naer den trommel ontsteken te hebben, keerde weder al branden, naer het magistraet het rapport draegen, dat den trommel ontsteken was.

Den tweeden trommel vertoonde het waepen van Poperinge; den derden het waepen van Maria Theresia. De reste bestond in meulekens, vierpylen, kruyperkens, etc. waer voor men betaelt heeft seven guinéen; 't was redelik fraey om sien.

De beenhauwers en bakkers verkogten min als zy gemeynt hadden, want alle waeren een weynig gediert hebbende, 't vleesch vier stuyvers in plaetse van een blamuyser, ~ 't bier twee stuyvers en expres gebrauwen, den wyn 16 stuyvers.

De buyten herbergen hadden meest te doen, en de vremde kogten alles langs den weg.

Het grote poëziefestival te Watou in 1850

Nu het poëziefestival in Watou weer op gang wordt getrokken en honderden bezoekers zal trekken, leek het mij ook de gelegenheid om eens terug te refereren naar het oudste, mij bekende Watouse poëziefestival, dit van de 5de mei 1850.

En we kunnen dit niet beter doen dan te citeren uit de publicatie die hieraan gewijd werd en die, zoals gebruikelijk, een jaar later gepubliceerd werd, in 1851. Het boekje kreeg de titel mee:

Zesvoudige Kunstpryskamp gehouden op 5° mei 1850 – Het rhetorica te Watou’ – onder zinspreuk – nuttig en aangenaem - en werd uitgegeven te Gent bij de gebroeders De Busschere.

We halen de uitgebreide ‘voorrede’ volledig aan. In dit stuk is er ook sprake van de Poperingse Langhoirs Victorinen die dit jaar ook al feest vierden.

VOORREDE.

Watou, vroeger Watouwe, is eene West-Vlaendersche gemeente, thans niet verre van de grenzen meer gelegen, maer, als vroeger, met den harte en met der

tongse vlaemsch.

De groote voorregten die 't voortijds bezat, toen het onder de graven van Watou, van welken nog 't kasteel bestaet, bloeide; toen het door vijf, aen elken dorpshoek geplaetste, thans in puin gevallen, sterkten werd beschut; al dit, voor de geschiedenis zoo belangrijk, niet van roem verstoken, verleden is goddeels in den nacht der tijden weggerukt.

De geschiedenis van Watou is tot overleveringen versmolten : onder deze telt men het verhael over eenen graef dier plaets, die uit Jeruzalem een stuk van 't H. Kruis dat in de kerke aldaer nog hedendaegs met grooten volkstoeloop wordt vereerd , heeft medegebragt.

Heeft er in voorgaenden tijde ook in dit dorp, zoo als in andere omliggende dorpen een Rhetorijk bestaen ? Deze vraeg valt moeijelijk te beslissen. Wel is waer dat men hier alsdan, zoo als in de meeste plaetsen van ons vlaemsch taelvaderland, tooneelspelen voordroeg; doch deze kunst oefening schijnt zeer onregelmatig ingerigt te zijn geweest.

Eerst in **1848** ontwaakte ook te Watou de sprank des letterijvers.

Er bestond aldaer een man, die niet alleen met het dorpsbestuer was belast en de geneeskunst beoefende, maer ook de letterkunde tot edele uitspanning had gekozen : die man, wiens naem hier niet mag verzwegen worden, is de Heere **L. Petit**. Een andere Vlaming, de Heer **C. Van Caster**, die reeds elders ten beste der volksbeschaving door de letteren werkzaam was geweest, kwam ambtshalven te Watou aen.

Ook hier bleef hij ten zelfden einde niet ledig. Een Rhetorijk, onder de bekende Horatiaensche zinspreuk, kwam tot stand; onder voorzitterschap des Heeren Petit groeide en bloeide 't genootschap op. Ook bood de jonge knnstboom spoedig vruchten aen. Reeds ten volgenden jare werd ervoor de omstreken een prijkskamp uitgeschreven, waerin de Maetschappij Nuttig

en Aangenaam zeven medaliën voor uitgalming en zang voorstelde , die 40 mededingers ten kampe lokten.

Sedert dien ging het haer goed; in zoo verre dat heden 't getal harer leden tot 60 beloopt: waerlijk. een aenmerklijk getal voor Watou's bevolking.

Niet te vreden met doelmatige tooneelvertooningen voor hare leden op te voeren, wilde zij trachten haren naem ook aen het sints eeuwige jaren ontwaakte letterkundige Ylaemsch Belgie bekend te maken.

Door den Staet krachtadig ondersteund, schreef zij tegen 5" Mei 1850, zijnde de kleine kermis der gemeente, een zesvoudigen prijskamp uit.

Tot dichtstof hing zij een werk over des Landbouws nut op. Voor den prozastijl : drie tafereelen van Zelfopoffering, getrokken uit de vaderlandsche geschiedenis.

Tevens vroeg zij, in rijm of onrijm, eene deftige en eene boertige alleenspraek ; terwijl er raede prijzen voor de uitgalming in die beide vakken werden toegezegd.

Het schoone geschrift en het gezang (ook in de fransche tael, naer de keuze des mededingers) werden niet vergeten.

In elk der zes verschillende vakken werden er twee eerepenningen voorgesteld, en drie voor de boertige uitgalming. De deftige was zelfs in twee klassen verdeeld. De eerste prijzen der Dichtkunde, en der beide soorten van uitgalming, zoo voor reeds bekroonden als tot nog toe onbekroonden, bestonden in zilveren vergulden eermetalen ; al de anderen waren zilveren medaliën.

Nog werden er gedenkpenningen uitgelooft voor de luisterrijkste intrede, voor de maetschappij die 4 grootste getal mededingers zou opleveren en voor den verst afgelegen mededinger of de verst afgelegene maetschappij.

Zoo dat het getal der uitgelooft medaliën tot niet min dan twee en twintig beliep.

Nu was de 5" Mei aengeblonken : Watou zou kunstkermis vieren.

De secretaris der maetschappij, de gemelde Heer C. Van Caster. mogt den kunstbroederen, in zoo ruimen getalle toegevloed, het woord, ten welkomgroete, toebrengen. Hij riep hunne aendacht op den toestand der vaderlandsche letteren in, en het kleine, doch allezins loffelijk aendeel dat het, zoo verre van het harte des lands afgelegene, Watou daeraen wilde nemen. Hij gaf tevens een overzicht des bijvals, welke dien kunstproep in de verschillende voorgestelde vakken had bekroond, en teekende aen dat het getal der mededingers tot de, voor plaets en gelegenheid, verbazende hoogte van 184 opklom.

Ten slotte droeg hij het dezen bundel ontsluitende gedicht voor.

Aen zoo talrijke mededingers beantwoordde de volksmenigte naer bet ijverige Watou heengestroomd : men schat die op acht à tien duizend personen!

Hoe veel prijs het Rhetorijk op de verheerlijking van haer Letterfeest sickle, bezat het te veel billijkheid om de schrijvers of schoonschrijvers te verplichten den prijskamp bij te wonen : eene wijze, navolgenswaardige schikking.

Het groote getal der mededingers verdeelde zich in dezer wijze : de Dichtkunst telde er 18; de verhalen op de Zelfopoffering, 14; 4 opstel voor deftige uitgalmingen, 43 ; dat voor boertige, 52 ; het schoon geschrift, 7; de ernstige uitgalming, 15 in de eerste soort en 24 in de tweede; de boertige uitgalming, 21 ; en 4 gezang, 12.

Het regterschap der letterkundige werken en schoonschriften geliefden aen te nemen de Heeren **Frans Van den Boogaerde**, notaris te Poperinghe; de voorzitter der maetschappij, **L. Petit; Ferdinand Rubbrecht**, gemeente-secretaris te Rousbrugge ; **Karel de Bruyne**, gemeente-schoolonderwijzer te Watou en de secretaris der maetschappij.

Het regterschap voor de uitgalming werd waargenomen door de Heeren **Frans Van den Boogaerde**, voornoemd ; **Benedictus Caulier en Joannes Wancour**, beide tooneelkundigen, de een te Eecke (Frankrijk), de andere te Dixmude ; als raede door Ferdinand Rubbrecht en Petrus van Caster, beide voornoemd.

De namen der bekroonde en met eer gemelde schrijvers zal men achter hunne voortbrengselen vinden. Eene treffende bijzouderheid onderscheidt het gedieht, met den tweeden prijs bekroond : de laetste woorden er van, die tevens de zinspreuk des Dichters uitmaekten, zijn sedert die bekrooning te vroeg bevestigd. De **Heere Comeyne**, de ijverige Veurnsche grijsaerd, is in den Heere zachtjes ontslapen.

Men moet in het vak der verhalen op de Zelfopoffering, den Heere Vcrsluys-Piesens, van Brugge, als met eere gemeld, bijvoegen.

Wat het schoonschrift betreft, eene kunst waerin de Belgen zoo voordeelig ook bij de vreemde bekend staen, werd de palm overwonnen door den Heere advokaet **Avoux**, te Ninove; de tweerle plaets werd den Heere **Van Denter** zoon, van Gent, toegewezen ; eeremeldingeu bekwamen de Heer **Karel Caestecker**, lid der brugsche maetschappij Kunstliefde, benevens de jonge Heer **Lodewijk Brigoo**, van Ekelsbeke (Frankrijk). Deze twaelfjarige kunstenaer verwekte bij allen natuerlijk veel belang.

In het ernstige vak der uitgalraing gelukte het den Heere **Benedictus van Loot**, lid der Maetschappij **Langhoirs-Victorinnen**, te Poperinghe, den eersten prijs weg te dragen, met de rol *de dood van Keizer Hendrik VI*. De Heere J.-B. de Ruyter, lid der maetschappij IJver en Broedermin te Brugge, bekwam den 2°, met de uitboezeming *By de wieg van een arm hind*; terwijl men twee kunstenaeren eerevolle meldingen schonk, namelijk **Victor Camerlynck**, van de geseide maetschappij van Poperinghe, met *Hamlet*, ea **Amandus de Blaeke**, van Rousbrugge, met het *Beulekind*.

De eerste eerepenning in de tweede klasse der uitgalming werd gewonnen door voornoemden Heere **Karel Caestecker**, met *Hamlet*; de tweede, door den Heere **J.-B. de Keyzer**, van Ronsse, met *Philip van Artevelde*. Eeremeldingen bekwamen de Heere **Lieven Mabezoone**, van Belle (Frankrijk), met *Manosees*, en de Heere **Hendrik de Muynck**, lid der brugsche maetschappij IJver en Broedermin, met *het Uer der doodstraf*.

In het boertige vak, werd de vergulde eerepenning toegebracht aen den voornoemden Heere **J.-L. Thessely**, met *Klaes Mattekroes of de mismaeke boereknecht* ; de 2e prijs, aen den Heere **De Mnyncck**, voornoemd, met *Mr Langenbek*; de 3^e prijs, aen den Heere **J.-B. de Keyzer**, voornoemd, met *Van der Snieck*. Dankzeggingen werden den dubbelen laureaet **De Deyne** toegezegd voor zijn verhael *Hoe een kat voor haes en konyn genomen, toch een kat bleef*; terwijl de gemelde Heeren **De Ruyter en Camerlynck** eeremeldingen mogten verdienen.

Het laetste gedeelte des prijskamps, een gedeelte dat van taelvrijzinnigheid tuigde, was de zang. De eerste prijs wees men toe den Heere **Frans Vroman**, van Isegfaem, met *de Bloem*; de 2de den Heere **Waesselyncck**, van Ekelsbeke (Frankrijk), met het pot-pourri uit *Robert-le-Diable* ; eeremelding bekwam de gemelde Heere **De Muynck**, met *Nestor le Coiffeur*.

De prijs voor de luisterlijkste intrede was voor de Poperingsche maetschappij **Langhoirs-Victorinnen**, welke mede dien van 4 grootste getal ontving.

De meestbekroonde mededinger, de Heere **De Deyn**, bekwam tevens eene medalie als verstkomende.

Kon de maetschappij van Watou bij deze gelegenheid aen den pligt des danks ontbreken?

O Neen, zij wilde er eene openbare blijk van geven met eereprijzen bij de uitgeloopte te voegen : zij reikte twee medaliën aen het verdienstelijk Muziekkoor der Pompiers van IJpre,

die onder het hoofdmanschap staet des Heeren **Alphons Vanden Peereboom**, volksvertegenwoordiger : de eene medalie, voor hetgene dit Muziekkoor tot het verheerlijken der Watousche volksfeest hadde toegebracht; de andere, voor de uitmuntende uitvoering zijner kunststukken.

Een waerdig ambtgenoot diens achtbaren volksvertegenwoordigers, de Heere **Carton**, district-commissaris te IJpre, mag hier niet vergeten zijn : niet alleen door zijne aenmoediging, door zijne medewerking heeft Z. Ed. veel tot verheerlijking der feesten toegebracht, ook zijn voorzitterschap ter plegtigheden, zijne tegenwoordigheid bij al de kunst oefeningen heeft die luister bijgezet.

Hoe vele namen men hier ook reeds hebbe aengeteekend, zoude wij den pligt ontbreken met niet den Heere **Van Duyse**, archivist te Gent, onzen dank te betuigen.

Kortelings na onze uitgezonden prijskaart, zond deze vaderlandsche dichter de Maetschappij een gedicht over den Landbouw toe, in eenen voor den volke bevattelijken stijl opgesteld. Dit werk ging vergezeld van een brief, waerin die letterkundige al bet belang uitdrukte dat hem en 't voorwerp en de maetschappij dit voorwerp uitschrijvende, inboezemden ; daer zij, ook in 't uiterste oord van West-Vlaenderen gelegen, het hare toebragt om zich krachtadig aen de Vlaemsche zaek, de zaek onzer volksbeschaving, onzer volkstoekomst, te sluiten.

Het zoude ons niet passen de letterkundige waerde der bekroonde werken hoog te roemen ; maer dit meenen wij te mogen zeggen, dat zij zeker door 't publiek des lauwers niet onwaardig zullen bevonden worden.

De naemlooze stukken hebben enkele wijzigingen ondergaen, ten einde die ten algemeenen gebruike des vlaemschen tooneels (een doelwit met deze uitgave passende) te doen strooken. Dit zij gezegd op dat, door het verdwijnen der Ieemten of gebreken in de onbekroonde stuks, het tael- en letterkundig evenwigt tusschen deze en de belauwerde welligt niet eenigzins en in zekere deelen voor den Iezer verbroken schijne. De letterkundige die zich met deze taek wilde belasten, is dezelfde die de uitgave dezes bundels wel op zich heeft willen nemen : hij is aen onze maetschappij door geene andere banden dan die van belangstelling in eene vaderlandsche onderneming gehecht ; doch die band is sterk genoeg.

Gelukkig, ja, het land , waer plegtigheden aen tael- en letterkunde, aen echte beschaving toegewijd, volksfeesten zijn, en dat, terwijl men elders de voorouderlijke overleveringen ondermijnt, aen hunne zeden en gewoonten getrouw blijft !

Hierin, zoo het ons toeschijnt, biedt sedert eeuwen ons kleine Vlaenderen eene schitterende uitzondering aen.

Mannen met de gewigtigste ambten in de maetschappij bekleed, mannen met het vertrouwen des algemeens begunstigd, achten zich gelukkig dergelijke vaderlandsche instellingen, die het indringen der zeden des vreemdelings bij ons tegenwerken, te beschermen, voor te zitten, en ja, als mededingers naer de daerbij opgehangen lauweren op te treden.

Het Belgische Staatsbestuer begrijpt onze Rhetoricas : daerom leent het zijne ondersteuning aen hunne poogingen.

Zoo iets verhalen, is het genoegzaem prijzen.

De Maetschappij van Watou stappe voorwaerts en blijve haere zinspreuke getrouw !

DE LOF VAN DEN LANDBOUW.

Opedragen aen het Rhetorica van **Watou**.

Op, vaderlandsche Lier! gij moet mij dienstig wezen

In 't liefelijk saizoen, van al wat leeft geprezen,

In d'aengenamen Mei, die, in een blauw gewaed,

Daelt, en haer groene tente op aerde nederslaet.

Wanneer de beken langs den blijden akker zingen ,
En al de dieren daer, vol dartle liefde, springen,
Moet gij eens mischen doen uwe allerzoetste snaer,
Als oft van vader Cats de doffe naklank waer'.

Er is een lachend dorp, op Vlaendrens grens gelegen ;
Er is een lachend dorp, der Vlaemsche tael genegen ;
Er is een lachend dorp, dat Watou is genoemd :
't Wil u omslingeren met geurig lentgebloemt,

Zoo gij des Landbouws eer eens deftig op kunt dcuncn :
De zucht voor Belgie zal uw zwakheid ondersteunen,
En zoo gij niet te ver beneden Cats en klinkt,
Is 't eereglans genoeg, die om mijn voorhoofd blinkt.
'k Was gisteren in 't veld, het jeugdig veld gezeten,
En had de bange stad, met haer gerucht vergeten.
De vogel vrijde, of zong een lied aen 't Meisaizoen,
En sprong van tak tot tak, als ik, verkwikt door 't groen.
De zwaluw was terug tot d'ouden nest gekomen,
Gelijk een pellegrim, die van zijn land bleef droomen.
De leeuwerik steeg op tot in de blauwe lucht.
Met dommelend gedruis de strooien kluis ontvlucht,
Kwam 't biënlegertje de bloemen toegevlogen.
Ik sloeg bijwijn op de aerd, bijwijn ten hemel de oogen,
En dankte Godes hand, die weêr op onzen grond
De vruchtbaerheid verspreidde : als op eene echte spond',
Die, na ze een luttel tyds, geen enkle vrucht meer teelde,
Op nieuw een kindje won, met volgemeten weelde.
Ik dacht de dagen na, zoo lange niet voorbij,
Toen ik op Vlaendren zag met teeder medelij',
Toen hier een vreemde plaeg het krullend kruid verschroeide
Der kostbare akkerplant, die zoo milddadig bloeide,
En bad de hooge gunst van d'Oppervader aen,
Niet in een luid gebed, maer in een' stillen traen.
'k Zat onder groen geboomt, welks uitgebreid gebladert
Mij welfde rondom 't hoofd : een achtbre grijzaert nadert
Tot mij met stillen stap, op zijnen staf geleund
Een grijzaert, sterk van ziel, die 't lichaem ondersteunt
Een grijzaert, zoo als wij er onder de akkervrinden
Van 't goede Vlaenderen sints oude tijden vinden ;
Het voorhoofd, 't is welwaer, van rimpelen doorploegd,
Maer 't oog nog levendig, den blik nog vergenoegd,
En die in elken trek van 't eerbiedwaerde wezen
De ziel eens patriarchs gemakkelijk liet lezen.
Hij zag me niet, en ging, naest zijn getrouwen hond,
Stil zitten op een terp, en sloeg zijne oogen rond.
Toen heb ik inderdaed eene eedle tael vernomen,
Die in mijn boezem leeft als de allerzoetste droomen
Der langvervlogen jeugd — als een herinnering
Waeraen altijd de ziel met nieuwe weelde hing.

« Ik dank u nooit genoeg, o Heer der hemelzalen :
Gij liet mij ' t lieve licht op Vlaendrens grond bestralen,
En gunde mij aldaer geheel mijn leven lang
Te werken voor ' t gezin, bij dankbren Christenzang.
Hier ook bewaekt ge mij, als ik me eens leg te rusten ;
Maer vóór ik slapen ga op die beminde kusten,

Moet ik, schoon ge alles weet, toch, als een brave Zoom,
Tot eigen vreugd mijn hart uitstorten vóór uw troon.

« Laet vrij de stedeling op zijne wallen roemen,
En de arme boeren schaers dan met beschimping noemen,
En zeggen (als alleen bedeed met fijnen geest)
Het oude liedeken : « De boer is maer een beest;
Hij gaet met beesten om, » en verdre dwaze reden :
De Heere schiep het veld, de stervling schiep de steden !
De landman ademt vrij, gelijk de vogelstoet,
De stedling ademt nauw, bij vollen overvloed;
De landman eert nog steeds het zilvren hair der grijsheid,
De stedeling bespot de lessen van de wijsheid ;
De landman is te vreê met melk en roggenbrood,
De stedling wenscht om meer, zelfs in der weelde schoot ;
De landman knielt alleen voor d'eeuwgen Vorst der vorsten,
De stedeling buigt neêr voor flonkerende borsten.
De landman mint en wint zijne onafhankelijkheid,
De stedeling blijft slaef, wat pracht hem overspreidt ;
De landman is verheugd als hem de Heer van ' t leven,
Ten blijke zijner gunst, een kind weêr heeft gegeven;
De stedling ziet daerin vermindring van zijn schat,
Vermeerdring van zijn last, en ik en weet niet wat.
« Ik las, als jongeling, in hooggeleerde boeken,
Hoe ' t machtig Rome zelf wel ging een meester zoeken,
Die zijne zilvren ploeg verwisselde voor ' t zwaerd
En Romes wet hergaf aen heel de zwijgende aerd.
Maer des al niet te min als Rome was gewroken,
Als ' t zegerijke zwaerd was in de scheê gestoken,
Terug kwam naer het veld, zijn erfelijken wijk,
En ' t huisje binnenbukte, alleen zijn koningrijk.
Ik las voor henen ook, hoe dat in vreemde palen,
Wanneer het akkervolk het lentefeest ziet stralen,
De Keizer zelf, hoe fier, hoe machtig en hoe groot,
Den eerste ' t stael bestiert door 's aerdrijks moederschoot.
Wat dient hier meer gezeid ? De heilge Rijbelbladeren
Verheffen hoog den lof van schrandere akkervaderen,
Die, naest de herderen, geëerd van hand tot hand,
Van ouds de zuilen zijn van ' t lieve vaderland.
« Ik hoorde in vroeger tijd ons needrig dorpje kermen :
De goddelooze krijg greep met zijne ijzren armen
Ook daer in ' t ronde, en sleepte al onze manschap meé,
Ten slagveld en ten dood. In ' t einde kwam de vreê.
We omkransten op haer feest de Godgewijde altaren

Met feestelijk gebloemde en gouden korenaren,
En 't nijvrig boerenfolk, in al zijn waerde erkend,
Herstelde zijn verlies, en zalfde alom de ellend.
Het deed mijn harte goed, bij zulk een droef herdenken,
Dat ik door 't vaderland zag krans en eerkruis schenken
Aen hem, wiens ijver best het land bedwingen kan,
En die den naem verdient van een vernuflig man
Van burger zonder smet, en steun van alle landen —
Van burger, vastgehecht aen 't land door liefdebanden —
Van burger, in een hut ook met den Vorst bevrind,
En, ja, van Gode selv' om vlijt en deugd bemind.
« O wakkre vlaemsche boer, die in de winterdagen
Bij uwen haerd de hand nog houdt aen 't werk geslagen,
En in den lentetijd de vroege zon bespiedt,
Ja, haer te voren spoedt naer uw gerust gebied,
Naer uw geliefkoosd veld om moedig daer te slaven,
Gij knielt in 't kerkje neêr, omringd van waerde graven,
Met christelijke ziel, met christelijken mond,
En viert des Heeren dag, die u wat ruste jont.

« De Pastor van ons dorp, ten predikstoel gestegen,
Zond op een Zondag ons deez' schoone woorden tegen
(Aen 't moede maeiersvolk is bij de felste zon
Het windeken min lief, min lief de frissche bron) :
« Uw herder, Broeders, mag in uw genot genieten.
Die waer één grasje stond, een paer er doet ontschieten
Is mij een grooter man, is mij een waerder vrend
Dan 't grootst vernuft, dat zwelt van ijdele eerewind.
De boer, die, onder God, den grond als heeft geschapen
En in die vruchtbaerheid kan zielewellust rapen,
Mag zeggen als de Heer, door 't scheppingsruim begroet
Dat hij verordende : « Hetgeen ik deed, is goed. »
De Landbouw vloeit van peis en van verrukking over,
Bij 't zingend nachtegaeltje in 't frissche wilgenloover,
Bij 't schitteren van de zon en blinken van de maen,
En 't talloos sterrenheir, ter nachtwaek opgestaen.
De Landbouw heft de ziel tot d'algemeenen Vader,
Die voor het wormtje zorgt en voor den mensch te gader,
En die, doorschouwt gij 't wel, in alle zegening,
De schepping heeft beprent met zijnen zegelring.
De Landbouw strooit het zaed der deugd op onze wegen ;
De Landbouw dauwt volop van goddelijken zegen :
Men ziet, hoe de akker slaept, ontwaekt, en pronkt met graen;
En lacht de onsterfelijkheid in deze beeldtnis aen. »

Wij hoorden deze tael dien wijzen mond ontvloeien,
En 'k voelde mij te meer aen mijne haerdstee boeien,
Aen bogaert, weide, en beemd, en bosch, en berg, en vliet,
En ik benijde aen stad of hof hun luister niet.
Wat vraegt een akkerman voor al zijn last en zorgen?

Dat hij in 't stille dorp, in 't deugdzaam dorp verborgen,
Waer hij geboren werd gelijk zijn vrouw en kroost,
De zon begroeten moogt, die 't schoonst op 't sterfbed bloost,
De zon der eeuwigheid, wier zaligend geflonker
Zijn ziel, zijn reine ziel ontvoere aen 't aerdsche donker,

En dat zijn huisgezin hem de oogen sluiten moogt.
Dit, Heere, zij mijn lot!.... Ik rijs tot U omhoog,
Als ik de schoonheid zie van Vlaenderens landouwen,
Die ook mijn voorgeslacht blijmoedig bleef aenschouwen.
Het dorpje zie mijn graf bij hunne graven staen,
En wijde d'ouderling een ongeveinsden traen !
En als de lentelach weêr de aerde doet ontwaken,
Moogt mijne schim bijwijl deez' velden nog genaken,
En zegenen mijn kroost — door vlijt, voorwaer, het mijn •
En 't aardrijk op dien grond zal mij ook hemel zijn ! »
De gryzaert zwijgt, en bidt, en vouwt de handen samen.
Hij ging, en, diepontroerd, wenschte ik godvruchtig: Amen!

Gent, 1 Maert 1850.

Prudens Van Duyse.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

**Wat mensch heeft zyne loop vervold
Die nimmer heeft gesottebold
Is het dan een noodsaekelijk kwaed
Dat men eens bedryve een malle daed**

Vaelande – Ieperse dichter - 1806

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 480 lezers

AUGUSTUS.

*Zal nu den Landsman dan niet lange mogen rusten,
O neen by heeft al weer gekregen nieuwe lusten,
Het Landt moet zyn geploegt, en wederom bezaeyt,
Op dat by 't naeste Jaer weer ander Vrugten maeyt.*

Zal nu den landsman dan niet lange mogen rusten
O neen, hy heeft al weer gekregen nieuwe lusten,
Het landt moet zyn geploegt en wederom bezaeyt
Op dat hy 't naeste jaer weer ander vrugten maeyt

Beste abonnee

*In het vorig nummert van Doos Gazette, haalden we het poëziefestival te Watou aan in 1850, dat toen met heel veel succes bekroond werd. Wim Parmentier zond dit nummer door naar Jan Moeyaert, de intendant van **het kunstenfestival te Watou** en deze vroeg mij dan weer om dit stuk te mogen gebruiken bij zijn opening.*

Als hoewel ik wist, dat dit artikel Jan sterk verrast had, was ik toch weer verbaasd toen ik in de Douviehoeve kwam, om daar een driekantige 'pilaar' te vinden, waarop de gehele tekst van het boekje over het poëziefestival van Watou 1850, stonden opgekleefd.

Drie sprekers gedurende de receptie refereerden naar het festival van 1850.

Zo liet Doos Gazette zijn sporen na op één van de belangrijkste cultuurevenementen van de Westhoek.

Ik hoop ten andere van Jan, na het festival van Watou, die kolom cadeau te krijgen, zodat we in de toekomst er nog verder van kunnen gebruik maken.

En op het voorgaande artikel kreeg ik nog een reactie, dit maal van Johan Adriaen.

Hij had nog een medaille van de rethorikers van Watou:

Terwijl we in het boekje van het Poëziefestival te Watou in 1850 staat dat de rethorikers aldaar pas in 1848 opgericht werd, is deze medaille gedateerd op 184, of vijf jaar vroeger.

Marc Adriaen veegt daarbij:

Volgende rederijkerkamers van Watou zijn gekend:

- De deught baert vreught (Abele 1740)*
- Twistverdriyers (1804)*
- Nuttig en Aengenaem (1831(?)-1889)*

Wanneer de gegevens in het boekje van de Kunstpryskamp juist zijn, wat we niet betwijfelen zou deze medaille afkomstig zijn van de 'Twistverdriyers'.

Al bij al een getuigenis dat men in Watou in de 19de eeuw de poëzie 'minde'.

In dat artikel was er ook sprake van enkele leden van Langhoirs Victorinen, de rederijkerskamer van Poperinge, die optraden op het poëziefestival te Watou in 1850.

De Langhoirs Victorinen bestaan nog, en zij vieren dit jaar ook een uitgebreid

In dit nummer van Doos Gazette, ga ik in op hun toneelfestival dat zij te Poperinge hielden in het jaar 1781 – 1782, een festival dat toen ook heel wat renomee kreeg.

De Westhoek is dus al langer ‘soms’ het brandpunt van poëzie en toneel geweest.

Zoals mijn ‘oudere’ abonnees weten, heb ik jarenlang een rubriek in mijn gazette gehad met **oorlogsliederen**.

Daar ben ik mee gestopt om onder het thema van ‘Wat zong men broeger in de Westhoek’ oudere liederen ‘tout court’ te gaan behandelen. In dat kader heb ik vier oude handschriften uitgetypt. Het oudste dateert uit 1767 waarbij ik de tekst van een 40-tal liederen volledig kon reconstrueren. Het tweede telt een 50-tal liederen en dateert uit het jaar 1810. Het derde met een 60-tal liederen werd opgetekend door Louis Monsterleet uit Bollezele tussen 1848 en 1852. Het vierde handschrift is dit van mijn eigen overgrootmoeder, Metje Klokke en dit handschrift telt een goede 120 liederen uit het einde van de 19de eeuw.

Ik groepeerde al eens 25 anti – alcoholteksten in één themaboekje, ter gelegenheid van de erfgoeddag rond ‘armoede’.

De Westhoekvertellers zijn met dit materiaal in de toekomst, nog van alles van plan.

Ik was van plan mijn eerste – wereldoorlogsliederen ook te gaan groeperen, maar mijn initiatief werd doorkruist door een initiatief van de Torhoutse Kunstkring ‘Houtland’, onder leiding van **Marc Berkeyn**, die de verzameling oorlogsliederen van **Roger Hessel** uitgaf.

We zijn samen rond de tafel gaan zitten, en Roger heeft nog enkele liederen van mijn overgenomen en nog niet zo lang geleden kwam het boek op de markt.

Professor Stefaan Top zelf schreef het voorwoord, dat we hier graag overnemen:

De auteur van dit gecommentarieerd liedboek is een zeer ervaren en betrouwbare gids in het interessante labyrint van het marktlied in Vlaanderen. Inderdaad, al ruim veertig jaar is Roger Hessel op zoek naar het volkse lied, dat onder meer rondtrekkende liederen in onze steden en dorpen zongen en op zogenaamde vliegende blaadjes massaal verspreidden. Het cultuurhistorisch fenomeen van de marktzanger en zijn impact op het dagelijks leven heeft hij al meermaals beschreven en door middel van sprekende voorbeeldteksten geïllustreerd. In deze boeiende en rijke materie heeft hij zich ook al meermaals gespecialiseerd met studies over o.m. Lionel Bauwens (1892-1974), alias de legendarische Tamboer, de moorden van Beernem, de wielersport en de erotiek. Zijn voorlopig laatste werk in boekvorm heeft hij gewijd aan de 'Grooten Oorlog', een onvergetelijk en zeer dramatisch hoofdstuk in de geschiedenis van ons land in het algemeen en van West-Vlaanderen in het bijzonder. Voor deze publicatie heeft de auteur geput uit zijn verzameling van vierhonderd oorlogsliederen.

Het is evident dat de historische realiteit van de Eerste Wereldoorlog zeer complex is en vanuit heel diverse invalshoeken benaderd kan worden. Roger Hessel heeft in dit boek eens te meer gekozen voor het perspectief van de marktzanger, de *primus inter pares* of de eerste

onder gelijken, die de feiten als dusdanig niet als een historicus observeert en analyseert, maar vanuit zijn buik heeft gevoeld. Marktzangers stonden immers dicht bij het volk, de vele slachtoffers en getuigen, die op een heel gevarieerde manier uiting hebben gegeven aan hun afkeer, angst en frustratie. Want die gruwelijke oorlog heeft vier jaar geduurd, was bijzonder wreed en bovenal speelde hij zich grotendeels af als het ware in de achtertuin van onze beproefde medeburgers.

In zijn chronologisch opgebouwd werk dat begint met de dodelijke aanslag op aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk n.a.v. zijn bezoek aan Sarajevo op 28 juni 1914, tevens de indirecte aanleiding voor dit vreselijk wereldconflict, verwijst Hessel als volkskundige naar het bijgeloof dat opflakkerde naar aanleiding van het verschijnen van de komeet Halley op 11 september 1909 in Duitsland. Volgens de volksmond 'was het allemaal de schuld van de sterre met de steert'. Het machtige Duitsland met zijn verwaande keizer schond enkele maanden later, namelijk op 4 augustus 1918, de Belgische neutraliteit. De pertinente schending van onze soevereiniteit werd door de bevolking terecht zeer slecht onthaald. In de gedreven woordenschat van de marktzangers werd de invasie van onze oosterburen als volgt verwoord: 'laffe Duitse barbaren', 'lafhartig Duits gebroed', 'bloedhonden', 'beestelijke soldaten', 'Pruisen venijn', 'Duitse monsters' enz. Doordat Duitsland een loopje nam met de regels van een rechtsstaat werd het in de ogen van onze marktzangers een 'Judasland', dat zijn 'duivelse haat' uitwerkt op de bevolking. Het leger van de 'Duitse Atila' was een 'roversheir', volgens de marktzangers te vergelijken met de bende van Bonnot, de voetbranders en Cartouche.

Ons land was dus vrij onverwacht in oorlog. Onze weerbare mannen werden vanaf 31 juli 1914 algemeen gemobiliseerd. Als antwoord op die laffe daad van agressie voelden onze jongens het hun verdomde plicht om voor de vrijheid van land en volk naar 't front te trekken, 'het moordend land van eer'. Tijdens die 'wrede wereldbrand' stierven tienduizenden landgenoten 'voor vorst en vaderland'. Het werden vier lange jaren van afscheid, ontgoocheling, honger, ellende, ziekte, blindheid, verminking, vermoeidheid, ontbering, koude, heimwee, hunkering naar vrede en permanente angst voor 'brommende kanonnen' en verraderlijke wolken gifgas...

De wreedheid van deze oorlogscatastrofe onderstrepen de marktzangers door hun woordgebruik zoals 'schuldeloos bloed', 'bloed bij stromen', 'levend begraven', 'laffelijk onteerd'... Ook de gruwelijke details van bepaalde wreedheden ontbreken niet, zoals: vrouw en kinderen die op een bajonet worden gestoken; een zogende moeder 'werd haar borst afgesneden'; een andere moeder verliest haar zeven kleine kinderen: een wordt doorstoken, een worden de ogen uitgeboord, voor de ogen van de moeder wordt een dochter verkracht en de borsten afgesneden. Horror alom! Maar ook diepe treurnis komt aan bod wanneer een vader zijn gesneuvelde zoon ontdekt en met zijn sabel een graf maakt voor hem...

Een absoluut hoogtepunt van criminele militaire techniek met desastreuze gevolgen was het gebruik van zwavelmosterdgas, het zogenaamd yperiet, tijdens de Slag van Steenstrate op 22 april 1915. Deze gifaanvallen leidden enerzijds tot longziekten met een verschrikkelijk pijnlijke dood als gevolg en anderzijds tot blindheid, wat vaak aanleiding gaf tot echtelijke ontrouw na de terugkeer van het slachtoffer in zijn heimat.

Een ander luik van elke oorlog is het verzet, dat in ons land talloze naamloze, maar ook een paar gerenommeerde helden heeft gemaakt zoals de in Doornik geboren Gabrielle

Petit (1893-1916) en de Britse verpleegster Edith cavell (1865-1915). Beiden zijn door de Duitsers gefusilleerd, respectievelijk in oktober 1915 en in april 1916. Niet alleen in marktliederen, maar ook op andere manieren leven deze moedige dames tot op vandaag de dag verder in ons collectief geheugen.

Dé hoofdrolspeler in het drama aan de IJzer is de verbitterde keizer Wilhelm II, die met de leuze 'Gott mit uns' enorm veel mensenleed heeft veroorzaakt. Omwille van zijn brutaliteit werd deze 'antichrist' niet alleen gehaat, maar tevens bespot omdat zijn leger in de IJzervlakte jarenlang vastzat. Een titel van een lied illustreert dat: 'Lied van de Keizer die zonder tabak zit aan den Yzer'.

Een negatief aspect van de oorlog is de collaboratie, die diverse vormen heeft aangenomen: politiek (spioneren voor de vijand), economisch (*business as usual*) en seksueel. Dus stof bij de vleet voor de marktzangers, die inzake de laatstgenoemde thematiek vaak kort door de bocht gaan en het dan hebben over 'bastaardkind' en een kleine 'Pruis', of zoals we dat vandaag eufemistisch noemen: koekoekskinderen. De collaborerende vrouwen krijgen als compliment de naam 'vuile slepen', 'zotte geilen' en 'Duitse dweilen'. Voor hun verkeerd gedrag werden ze na de oorlog dan ook vaak bezongen als slachtoffers van een vernederende vergelding. Maar met de nieuwe haarmode 'à la Mistinguett' of 'à la garçonnette' of zoals Tamboer het noemt 'polka-plets' viel dat uiteindelijk nogal mee.

Al met al levert de 'Grooten Oorlog' een heel rijk en gevarieerd spectrum aan thema's met als uitsmijter het trieste lot van duizenden weeskinderen of van kinderen van een blinde of een invalide vader die gaan bedelen, aangeklaagd worden, maar door de rechter vrijgesproken worden. Een speciale casus vormt hier de lotgevallen van de oorlogswaas Elisabeth Shrapnell, die door een soldaat van het veertiende linieregiment gevonden werd in het puin van een platgebrande hoeve in Stuivekenskerke... Hartverscheurend is het lot van de verminkten zelf. En de talrijke liederen die handelen over het bezoek van desperate weduwen en kinderen aan de soldatengraven accentueren deze troosteloze dramatiek.

Tenslotte heeft R. Hessel ook oog voor het feit dat de vrede vaak geleid heeft tot onvrede vooral vanwege oorlogsinvaliden, weduwen en wezen die in de kou bleven staan. Andere gevolgen van de oorlog waren tuberculose bij kinderen, longontsteking bij veel mensen alsook extreme armoede. Dat alles opende de ogen en bevestigde de onzin van de oorlog, wat leidde tot protestliederen zoals 'Soldaat van de vrede' en 'Oorlog aan de oorlog'.

Dit rijk geïllustreerde boek confronteert de lezer met een uiterst belangrijke historische periode die nog steeds tot de verbeelding spreekt. Het is de grote verdienste van de auteur dat hij het onmenselijke lijden van deze oorlog door middel van lied en beeld scherp stelt en op een zeer leesbare en gevarieerde wijze aan zijn lezer presenteert. Een grote proficiat voor de Vriendenkring Kunst Houtland, die samen met de stad Torhout en de provincie West-Vlaanderen een primeur van formaat op de markt heeft gebracht. Met deze publicatie is de honderdjarige herdenking van de 'Grooten Oorlog' in de kustprovincie opmerkelijk en op waardige wijze ingezet. Maar bovenal voor de hele erfgoedsector is deze publicatie een aangenaam en verrassend geschenk!

Stefaan Top

Vriendenkring Kunst Houtland

Revinzestraat, 24, 8820 Torhout

tel. 050/213061

e-mail: vkhtorhout@skynet.be website: www.vkhtorhout.be

Prijs: 32€ (of incl. portkosten: 36€)

Rekening nr. BE78.7509.4850.7386 - BIC AXABBE22

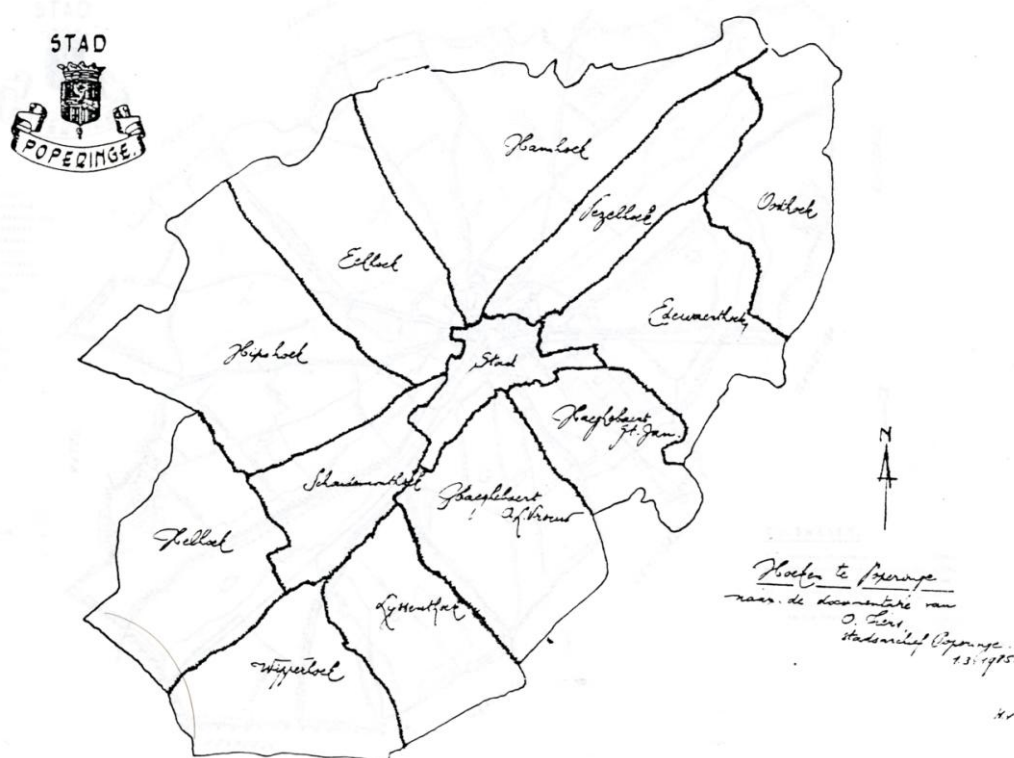
Het rijkelijk geïllustreerde boek telt 392 blz.

De Hoeken van POPERINGHE – Carlo Jengember & Guido Vandermarliere

Dit artikel is samengesteld uit mijn oorspronkelijk artikel, waar ik de commentaar van Carlo Jengember graag heb tussen gezet.

Om in het Poperinge van de 18de eeuw enigszins onze weg te kunnen vinden, moeten we minsten de hoeken van Poperinge kennen. De namen van de hoeken van Poperinge worden in de notariële akten van het Ancien Regime gebruikt.

Na de Franse Revolutie, in de loop van de 19de eeuw, worden deze namen van de hoeken als nog gebruikt in de bevolkingsregisters van Poperinge.

De stad Poperinge opgedeeld in de 'port' of stad en de verschillende 'hoeken'.

Deze kaart is getekend door **Henri Vandenberghe**.

We vinden de volgende hoeken:

De Hamhoek

De Peselhoek

De Oosthoek

De Edewaarhoek

De Haeghebaerhoek Sint Jan

De Haeghebaerhoek O.L. Vrouw

De Lyssenthoek

De Wypperhoek
De Helhoek
De Schoudemonthoek
De Hipshoek
De Eeckhoek

De betekenis of etymologie van deze namen is niet altijd duidelijk.

De Hamhoek is nog één van de gemakkelijke namen.

Ham komt nog veel voor in toponiemen, zowel in de dorpen Ham als Hamme en zelfs nog in Hamburg., maar we kennen het ook in een woord als ‘inham’.

Het betekent zoveel als een ‘uitstekend stuk land’, eigenlijk wat in de betekenis als aangespoeld land, dus aan de kanten van een rivier of een beek, en in die zin is het ook vruchtbaar land.

De Peselhoek is iets wat moeilijker te verklaren.

Een ‘pezel’ betekent zoveel als graanzolder, en waarschijnlijk ligt hier ook de betekenis waaruit onze Peselhoek gegroeid is. De Peselhoek ligt aan beide kanten van de Vleterbeek en is één van de vruchtbaarste hoeken van Poperinge en waarschijnlijk ook één van de eerste die in cultuur gebracht is.

Carlo geeft de volgende uitleg:

Pesel - In Noordschote heb je de toponiem Poesel. Ik vermoed dat pesel en poesel hetzelfde zijn. Het is ook niet vreemd om poesels/pesels te hebben in de polders van Noordschote, namelijk drassige weiden. Je hebt de indeling van ‘magere weiden’ en ‘vette weiden’. Ik vermoed dat pesel, poesel een synoniem is voor vette weiden, dus vitaminnerijk en suikerhoudende grassen.

Pesel is ook een term die een graanopslagplaats boven een woonruimte of een stal aanduidt. Kwam ook voor als term voor graanopslagplaats in Noord-Duitsland, maar ook bij ons rond Gent en het Meetjesland. Een andere benaming voor dit type graanopslagplaats is 'meukens'. Noord-Duitsland of Oost-Friesland: moet ik eens verder nachecken, maar dan zo pezel ook een voorbeeld van Kustwestgermaans zijn. Let op dit is een hypothese. Rond al die gezamenlijke begrippen langs de Noordzeekust moet nog veel vergelijkend onderzoek gebeuren. Wat betreft pezel in de Pezelstraat, blijf ik echter twijfelen, omdat je -zover ik weet- geen gebouwen hebt in straatnamen of toch letter (om in het Saksisch te blijven). Ken je een zwijnestalstraat, een schuurstraat, een bakovenstraat...? Vandaar mijn idee dat de pezel toch eerder een vervorming is van poezel. Heeft er iemand dit begrip al in beide contexten in onze contreien ontmoeten of gekend? Contexten: 1/graanopslagplaatse; 2/ >poezel: vette weiden?

Dan hebben we **de Oosthoek**. De uitleg hier voor is evident. Deze hoek ligt dan ook in het oosten van de gemeente Poperinge.

En dan is er **de Edewaarhoek**.

Misschien is het wel effectief de hoek van Eduard of Edward. Maar het zou ook de hoek kunnen zijn ede – n – waarts of dus in de richting van Eden, indien we een Eden wisten liggen in de omgeving. Wat niet het geval is. De naam blijft voor mij een vraagteken.

Carlo heeft wel een plausibele uitleg:

Edewaert - Waert of waard, zijn de broeken, of meersen die dienden voor het begeerde hooi. In Nederland spreekt men van de ‘uiterwaarden’, in Klein-Brabant bestaat het toponiem ‘buitenland’, allemaal hetzelfde.

‘ede’ is Kustwestgermaans (waarvan het Poperings en omstreken, het best bewaarde van dit taalidoom is, en is synoniem voor ‘water’. Edewaert is dan de hooiweiden ofwel langs het water of wel drassige hooiweiden.

De Haeghebaerthoek is dan weer wat duidelijker. Een ‘hageberd’ is immers een plank of een stok die men vroeger gebruikte om een haag te leiden. Vandaar dat de hoek van Poperinge waarin men van die ‘berden’ of stokken vond, wel de Haeghebaerthoek zal genoemd hebben.

Carlo geeft ons de volgende uitleg:

Haeghebaert. Ingaande op jouw verklaring, meen ik een andere uitleg te hebben, namelijk, een ‘heining’ (dus een afgebakend terrein voor veeteelt of akkerbouw) afgebakend door houten planken. Een haag is niet altijd een vegetatief iets, maar soms ook een term die staat voor een heining.

En dan hebben we **de Lyssenthoek**.

Dat kan wel zoveel betekenen als het ‘end’ van het ‘lis’. Samengebracht tot Lyssenthoek., en typerend voor een moerassig gebied.

Daarna vinden we **de Wipperhoek**. We nemen aan dat dit slaat op een wip. Een hoek waarover men kon wippen, een heuvel, die aan de beide kanten afdaalt.

Carlo schrijft het volgende:

Wypper of wip blijft een moeilijke. Tot nu toe nergens een beveredigende verklaring gevonden voor dit woord. Niettemin toch enkele indicaties die ik je niet wil onthouden. Een toponiem dat het meest ‘wipperhoek’ benaderd is het gehucht ‘Wippelgem’ bij Kluizen, boven Gent. De naam "Wippelgem" gaat wellicht terug tot de 6e of 7e eeuw en is afgeleid van de Frankische persoonsnaam *Wipula*; de naam moet oorspronkelijk iets als **Wipulingahaim* geluid hebben, wat zoveel betekent als 'woonplaats van de Wipulingen (volgelingen van Wipula)'. (volgens Wikipedia) Het dorp Lippelo (prov. Antwerpen) bezit een wipheide, maar hier is wel degelijk een verband met een staande wip en de plaatsnaam, want op dit stukje heide stond vroeger de schietwip.

We hebben nog de Wiphoek bij Woesten, ook soms uitgesproken als de ‘wuppe’. Een wuppe is ook een soort schop of hefboom. Het zou best kunnen dat we hier op het goede spoor zitten, want ook ‘wippe’ is een dergelijk voorbeeld van typisch Kustwestgermaans (waarvan we in tal van woorden ‘i’ gebruiken in plaats van ‘u’, bvb. rik ipv. rug, schippe ipv. schuppe).

Wippe is toch ook een familienaam in Poperinge? Dan toch de lokatie waar zich een schietwip bevond?

Wyppe als een maatbepaling/. In het Waasland is een wipkodde of een wipsteert, een koevoet. Een wip = een koestaart. Een koestaart was in de middeleeuwen ook een lengtemaat. In Molenbeek, Beerzel zijn er nog oude herbergen genaamd ‘De Koesteert’ die verwijzen naar deze oude lengtemaat. Mijn voorkeur voor een verklaring van ‘wipperhoek’ gaat uit naar een lengtemaat, maar zeker ben ik natuurlijk niet

De Helhoek is dan een hoek gelegen in een helle of holle, of diepte.

Carlo voegt daarbij:

Helle is inderdaad geen hille, volgens mij is dit een dalkom, dus de bodem van de hille. Hellegat, gat is in feite een toegang tot iets, dat moet volgens mij een opening of een soort plek geweest zijn waar mensen die helle of onderkant van de heuvel konden bereiken. (denk ook aan je Wullegat) (over die wulle heb ik ook een gedacht)

Wulf is volgens mij ook geen wolf, maar verwant aan 'gewelf'. In Dilbeek heb je bvb. de Wulfputten, waar men hier denkt dat wulf iets te maken heeft met de groeves waar men Dilbeekse steen (bekend voor zijn kwaliteit in de architectuur) delfde. Onze wulfhulle ligt op de top, dus ik denk dat het de afronding (wulf) van een heuvel (hille) betekent. Het woordje 'hel' zit vervat in het modern Nederlands woord 'helling'. Ik denk dat 'hel' vooral de onderkant van een helling aanduidt en niet heel de helling, maar ook niet de dalbodem.

De Schoudemonthoek lijkt mij dan weer moeilijk.

Bij de was werden er vroeger schoudekuipen gebruikt. Kuipen waarin de was te weken werden gelegd, maar die ook gebruikt werden om de was daarin te 'schoudenen' of te 'frotten' of te wrijven. Misschien slaat dit dus wel op een wat bobbelig landschap.

Carlo heeft hier een uitgebreide uitleg.

Schoudemont

De betekenis van het werkwoord 'schouden' = met kokend water begieten, zoals bij de slacht van zwijnen waar niet altijd het haar van het dier werd verwijderd via afbranden zoals nu wordt gedaan, maar door het overgieten met kokend water wat toeliet om de haren gemakkelijk af te schrapen. (het blijkt dat het varkensvlees van dergelijk gevlaade varkens een betere smaak heeft dan geschroeiide varkens)

Er zal wel geen kokend water door de Schoudemont (ook niet in een waterloop in deze hoek) gelopen hebben, maar mogelijks water met snel verval dat dan lijkt op water dat aan het koken is, m.a.w. snelstromend of kolkend water? (een kolk in Brabant, is meestal een snelstromende waterloop)

In het Frans-Vlaams woordenboek, staat bij schouden een link met geschoude gerst, hete of heel warme gerst. Lijkt me te wijzen op het mouten van gerst dat vermoedelijk geschoud werd, maar dit terzijde.

Volgens prof. Magda De Vos is 'muide' of 'monde/mont' een typisch voorbeeld van het Kustwestgermaans. Een muide is een waterdoorbraak tussen duinen (zie bvb. Diksmuide) dat vorm gaf aan de waddeneilanden, dus eilanden doorbroken met watergeulen of muiden.

Een mont of monde, is ongeveer hetzelfde als muide namelijk een water dat uitmondt in een ander water (een muide maakt de connectie tussen de zee en het water achter de wadden gelegen waar een lagune ligt), zo zou je een monde kunnen omschrijven. (in het standaard NL: monding, uitmonden) De plaats waar de Dender uitmondt in de Schelde, heet

Dendermonde, de plaats waar de Rupel uitmondt in de Schelde, heet Rupelmonde, de plaats waar de Deule uitmondt in de Leie, heet Deulemonde. Misschien heeft mont ook te maken met 'berg' of 'oever'? dus de oever of steile helling van een waterloop?

Was Schoudemont dan ook de plek waar een secundaire waterloop in een primaire waterloop uitmondde? Probleem is we kennen geen Schoudemontbeek in Poperinge.

Indien er ooit een Schoudemontwaterloop in Poperinge bestaan zou hebben, waarvan de naamgeving als waterloop verloren gegaan is, maar in de naamgeving van de hoek is blijven verder bestaan, dan zijn er dus twee mogelijkheden:

1/ een monding van de ene waterloop in een andere hoofdwaterloop

2/ een waterloop met een snel verval.

Waterlopen met snel verval kunnen antropogeen zijn en zo aangelegd zijn om druk op het waterverval kunstmatig aan te brengen. Ik herinner me gelezen te hebben dat er langs de bovenloop van de Vleterbeek dergelijke waterkunstbekkens of waterbakken door de mens werden aangelegd om te zorgen voor voldoende watervolume in de beek bij droogtes, of eventueel om voldoende verval op de Vleterbeek op te wekken. Gekend zijn ook de aparte leilopen en/of molenvijvers naar watermolens om druk te zetten op de waterraderen. .

De middeleeuwse waterhuishouding valt niet te onderschatten. De middeleeuwer pakte de waterhuishouding op een ingenieuze wijze aan omdat de waterlopen één van de belangrijkste energiebronnen waren, namelijk de stuwkracht van het water om watermolens aan te drijven. We weten dat er zich langs de Poperingevaart (in de Kom) tot vrij recent een watermolen bestond. (het is een mythe om watermolens enkel aan reliëfrijke gebieden toe te schrijven, die kwamen evengoed voor in vlakke gebieden) Een paar ideetjes: zouden er niet meerdere watermolens bestaan hebben in Poperinge waarvan de Schoudemont nog een verwijzing naar is? Of zou een Schoudemont iets te maken gehad hebben met het verzorgen van voldoende waterstuwkracht op de Vleterbeek? Of beiden? Of nog iets anders?

En dan hebben we **de Hipshoek**.

Deken De Bo spreekt in zijn Kruidwoordenboek uit 1888 van hippebraam wat zoveel wilt betekenen als egelenteer of de wilde rozelaar. Dit zou dan ook wel de oorsprong kunnen zijn van de naam voor deze hoek.

Carlo vond ook hier een andere uitleg.

Hipshoek. Een woord dat de term ‘hips’ sterk benaderd is het woord ‘hippen’ = zaadkoppen van het vlas. De hippen of vlaskoppen werden tijdens het slijten van het vlas van de stengel verwijderd en deze vlaskoppen werden vervolgens gemalen. Het kan zijn dat de bloemkoppen van de egelantier ook hippen waren, maar dit is een gokje. De Hipshoek zou dan de plek zijn waar vlas geteeld werd.

En dan hebben we nog **de Eekhoek**.

Of de hoek waar de eiken staan, of stonden.

Carlo zegt daarop:

Eekhoek. Het gaat hier niet over eiken maar over een eik. Bepaalde bomen zoals eiken dienden vroeger dikwijls om een grens van een gebied af te bakenen. Het kan dus goed zijn dat deze hoek met één eik werd gemarkeerd die letterlijk op de hoek van deze hoek stond.

Carlo maakt daarbij de volgende ‘samenvatting’:

De hoeken gesitueerd in hun context:

Bodemgesteldheid: Hamhoek – Peselhoek - Edewaerthoek

Waternaam of hydroniem - Schoudemonthoek

Reliëf - Helhoek

Vegetatief – Edewaerthoek – Hipshoek - Eekhoek

Landindeling – Haeghebaerthoek - Wypperhoek

1748 - Tienden verpachting

– Processen 1767

Daarmee kennen we de ‘gewone’ hoeken van Poperinge. Voor het verhuren van de korentienden waren deze hoeken echter nog te groot en werden de verschillende hoeken nog eens opgedeeld, zodat we weer een andere reeks toponiemen vinden.

We lezen een dergelijke tiendenverhuring uit 1748 mee:

Extrait uyt d’originele verpachtinghen van de thienden van den jaere 1748

Men stelt ende gebiedt te pachten den meestbiedende de naerste van wegghen mijn eerwaerde heer sire Walbertus Martel, proost deser stede van Poperynghe de hoecken ende spleten vande naervolghende thienden, soo van coorne, rugghe, boonen, vlas, haever ende ander spetien van graenen, gebonden ende ongebonden, inder voegghen ende manieren soo die hiervoormaels gepergieert sijn geweest by de voorgaende pachters, reserverende alleenelijck de corte ende **bloetthiende**,

hommelthiende ende de gonne van coolsaet ofte rapsaet, mitsgaders van taback, dewelcke de respective pachters sullen moeten betaelen als sij t’selve sullen saeyen ofte planten, ende dat alleenelijck van desen jegenwoordighen ontbloot ende oust 1748 Ende sullen de pachters ghehouden sijn hun tevreden te houden met de grootte ende gelegentheydt van de selve hoecken ende spleten, soo die hier naer gespecificeert ende geexpresseert worden, mitsgaders met de graenen die daer inne gehouwen, geplant ende gesaeyt sullen worden, ende met de vruchten die daerop sullen wassen gedeurende desen ontbloot sonder hier naemaels eenighe moderatie te pretendeeren, ter wat oorsaecke het soude connen wesen, ten waere datter opquaeme eene generaele ruyne door passage van leghers, pilliage, ofte foelen van soldaeten ten tyde dat de vruchten op den acker sijn, in welcken gevalle de pachters genieten sullen moderatie als naer reden ende recht vereysschen Behoudens sij die te kennen geven ende versoecken binnen de ses weken naer de voorschreven ruyne op peyne van nulliteyt, ende oock doen de prisye binnen den tijdt by costuyme geprescribeert

Depost – den heer verpachter verclaert sijne intentie te wesen dat de voorschreven conditie sal plaetse hebben als wanneer de vruchten in de scheure werden tot aldaer eerstcommende
De pachters sullen gehouden sijn te stellen promptelijck goede ende rescanten seker ten contentemente van den heer verpachter,
denwelcken verobligiert wert als principael sonder divisie ofte excussie op peine van nulliteyt indien t'

den heer verpachter belieft,

ende dat de selve thienden sullen herverpacht worden op t'selve rencher,
t'hem lieden laste ende bovendien sullen moeten betaelen alle costen, schaeden ende interesten daer uyt resulterende

Blijvende de pachters verobligeert t'allen tijde noch voorder borghe te stellen aensocht zijnde
Den gonnen die hem stelt borghe voor eene partie over eenighen thiende pachter sal gehouden ende verobligeert worden voor alle andere pachten die men op den principaelen sal moghen overslaen

Welcke pachten met het overslag van diere wettelick ende executoir worden gewesen soo ten regarde van de originelen pachter, als oock van sijne borghen, die oock mits desen geven procuratie van ende omme bij elcken sonderlynghe over ende uytternaeme van hemlieden te gaen ende compareren voor alle raeden ende hoven
ende aldaer mitsgaders in elck hof besonder te gedooghen gelycke wettelijckheden met wijsdom executoir

alles niet jegenstaene verjaerthede, styl ofte usantie ter contrarie.

De paymenten van de verpachte thienden sullen vallen d'een helft te kersmisse eerstcommende ende de wederhelft tot paesschen daernaer,
dewelcke alsdan sullen moeten betaelt worden vrij suyver gelt boven alle lasten van pointynghen, settinghen, contributien ende ander lasten indien de selve thienden daer anne gehouden en subject sijn

sonder nochtans te prejudicieren t'recht van de heer verpachter dat hij daer jegens instineert te hebben dies de pointynghe maer en sullen betaelt sijn te alderheylighen

De pachters sullen oock moeten gereet betaelen ten proffytte van de kercke van Ste. Bertins twyntigh schelle parisis eens van elcke splete ende wyngelt etct. voor den heer verheurder soo vele als hier naer sal worden gespecifieert

Item voor wijngelt ordinaire achthien schelle parisis van ider pont grooten vlaems dat den reaalen pacht sal commen te bedraeghen, boven 't recht van de wet clercq van de heere ende roepper

Alles sonder diminutie van de principaelen pacht te betaelen te Ste. Maerten misse eerstcommende op boete van drye ponden parisis als van ouden tijden.

Toedies sullen de pachters gehouden sijn te leveren een paer volwassen kieckens van elcke splete voor alderheylighen eerstcommende ende bij faute van daer aen te volcommen binnen den voorschreven tijdt sullen in redemptie dies betaelen een gulden van ider paer.

Reserverende den heer verpachter de liberteyt van te moghen nemen voor pachter den naelesten s'hoogher ofte sulcken anderen als hij geraedigh sal vynden

Wel verstaende dat dese verpachinghe geschiet in vlaemsch fransch gelt te betaelen gelyck het als nu cours heeft, t'sijdert het leste edict van de majesteyt van Vranckryck

De 'originale' tiendenverpachting van het jaar 1748 zit verpakt in de bundel SAP 445/C en hier uit nemen we de verdeling van de 'spleten' over.

Enkele woorden uitleg van Carlo:

Spleet als mogelijk synoniem voor een strook land. Stroken land worden aangeduid met volgende termen: streep, striepe, streke.

Hiermee verwant: rek = rij, rand of streep. Bloetthiende: de term 'bleot' is middelnederlands en staat voor: bloot, arm en in een secundarie betekenis week, zacht. Bloetbeemden 'in Brabant spreekt men van beemden, in Vlaanderen van meersen of broeken) = woeste en weke beemden, vaak onder waterstaand in de wintermaanden. Bloet kan ook wijzen op magere grond, armoedige grond waarvan het zaad bij zaaien gemakkelijk door de wind wordt verstoven. Blootland = stoppelveld. Ik vermoed dat het hier dus gaat om tienden die werden geheven op de hooioogst van de bloetmeersen of blootmeersen in Poperinge, meestal langs een waterloop. Anderzijds, de 'tienden' waren een soort belasting, oorspronkelijk bedoeld tot vrijkoping van gevangenen, verdeling onder de armen en het onderhoud van de clerus. Ze bestonden uit het tiende tot het vijftiende deel van de opbrengsten van de grond en van de dieren, geboren op die grond. Zo kende men 'krijtende' of 'bloedtienden', afkomstig van biggen, lammeren en ganezen, 'smalle tienden' van tuinvruchten, 'grove tienden' van koren- en halmvruchten, 'novaalttienden of raarttienden' van nieuwoontgonnen land', aldus Goedseels.Vanhautte. Omdat ik topnoniemen altijd in de eerste plaats relateert met het bodemgebruik, verkies ik de eerste uitleg.

Een tiendeschuur is de plaats waar een tiende van de veldvruchten werd verzameld om opgehaald te worden door de begunstigde van deze tiendebelasting. Voor Poperinge was dit eeuwenlang de proosdij. Guido heeft in één van zijn gazetten al gewezen op het bestaan van (minimaal) twee tiendenschuren in Poperinge.

De vermelding van rondtrekkende plunderende soldaten wijst op de permanente onzekerheid op het platteland in de 18e E. Roven en plunderen was kennelijk nog steeds de manier waar soldaten ofwel hun soldij aanvulden of gewoonweg zagen als hun soldij.

In de **Oosthoek** had je eerst **de Langhen hoeck**.

1ste splete, overgesleghen op Joannes Smagge filius Joannes voor de somme van drye hondert ponden parisis ende accepterende op de borgtochte van Joannes Coemelck

Dan kwam **de platten hoeck** aan de beurt:

2de splete overgesleghen op Jacobus Beddeleem voor de somme van driehondert seven en dertigh ponden parisis, borghe Pieter Surgion filius Pieter

Carlo voegt daarbij:

Platten hoeck, de term 'plat' staat voor 'gemeen' of 'van het volk'. Denk aan termen als 'plat spreken', plattenland, platte huizen. Mogelijks was dit een hoeck die in gemeenschappelijk bezit was zoals in andere streken 'de gemeynde'.

Dan is er sprake van de **meulenhoeck**.

3de splete overgesleghen op Pieter Cool filius Joseph voor de somme van vierhondert ponden parisis, ende accepterende op de borgtochte van Pieter Jacobus Beddeleem

En dan was er nog 't **Cleen hoexken**

4de splete, overgeslegghen op Frans Van Loot, filius Antoine voor de somme van hondert ses en 't seventigh ponden parisis, borghe Jacobus Beddeleem

In de **Edewaerthoek** vinden we 5 spleten:

1° splete

2° splete

3° splete

De **Galghhoek** – 4° splete

Magdalenahoeck – 5° splete

In de **Haeghebaerthoek** vinden we:

Meulenhoeck – 1° splete

2° splete

3de splete

Bijstiervelthoek – 4° splete

Carlo voegt daarbij het volgende:

De term 'bijstier' of 'bijster' is een kwaliteitsaanduiding van een stuk onvruchtbare of woeste grond. Velden waren oorspronkelijk niet de vruchtbare akkeers, maar gedegradeerde gronden ('bev. Geluveld) echter later werden velden gelijkgesteld met akkers., zoals het vandaag het geval is. Dus deze hoek zal wellicht oorspronkelijk een onvruchtbaar stukje Poperings grondgebied geweest zijn.

Nonnehoeck – 5° splete

Carlo schrijft hierbij:

Nonnehoeck kan een aanduiding zijn dat een Poperings vrouwenklooster hier bezittingen had.

In de **Lyssenthoek** vinden we:

De grooten hoeck – 1° splete

De **Meulenhoeck** – 2° splete

't **cleen hoexken** – 3° splete

Crommenboomhoeck- 4° splete

Carlo geeft hier de volgende commentaar:

De specifieke vermelding van het woord 'krom' is interessant. Het gaat hier niet om een mislukte boom, maar net juist om een heel nuttige boom voor de bouw van gespanten. Krommen of krukgebinten vergden kromgegroeid hout. In schuren zie je af en toe nog kromme gebinten die gezaagd werden uit 'crommenbomen'.

Den hebben we de **Wipperhoeck**

Lappehoeck – 1° splete

Poverstronckhoexken – 2° splete

Carlo voegt daarbij:

Een stronk is de stam van een boom bvb. Van een knotwilg of bolaard. Pover wellicht arm.

Dus een triestige boomstam?

West Meerschhoeck – 3° splete

Coutterhoeck – 4° splete

Carlo voegt daarbij:

De kouternaamgaving wijst op een gemeenschappelijk grondgebruik in dit deel van het Poperings grondgebied. Normaal bevinden kouters zich in de nabijheid of in een

dorpscentrum of stadscentrum (cfr. De kouter van Poperinge) vandaar dat het wat vreemd is om een kouter midden landelijk gebied aan te treffen.

Er moet in Poperinge dus meer dan één kouter geweest zijn dan de huidige bekende kouter. Kouters wijzen altijd op de meest vruchtbare grond en collectief uitgebaat. Let op: niet collectief in eigendom, want in geval Poperinge, w.s. eigendom van de Proosdij, misschien beter uitgedrukt: gemeenschappelijk uitgebaat.

In Poperinge was er in de volle middeleeuwen hoogstwaarschijnlijk het drieslagstelsel (wintergraan, zomergraan, braak) in voege. Maar volgens Paul Lindemans zal in de late middeleeuwen en zeker in de nieuwe tijden dit drieslagstelsel al verlaten geweest zijn in onze contreien ten voordele van een gebruik van de braak voor voedervruchten zoals klaver, luzerne, rapen enz.

Op de kouters kwamen deze beide stelsels voor.

Berckenboomhoeck – 5° splete

Den hebben we de **Hellehoeck**

De cleenen Hellehoeck – 1° splete

De grooten Hellehoeck – 2° splete

3° splete

't Swynlantvelthoeck – 2° splete

Rijemeerschhoeck – 3° splete

In de **Hipshoeck** vinden we:

De cleenen hipshoeck of de 1° splete

De grooten hipshoeck – 2° splete

Dan gaan we naar de **Eeckhoeck**

1° splete

2° splete

3° splete

4° splete

In de **Hamhoeck** vinden we

1° splete

2° splete

3° splete

Dan hebben we de **Peselhoek**

1° splete

2° splete

3° splete

De verdeling van de hoeken van Poperinge is dus al eeuwen oud.

Waarom ‘het Lyssenthoekcemeterij’ niet in de Lyssenthoek ligt.

De hoeken zijn in de loop van de 18de eeuw officieel opgemeten en vastgelegd.

Oscar Fiers maakte op basis van deze gegevens een kaart van Poperinge die hij eveneens inkleurde, maar waarbij hij jammer genoeg de Oosthoek vergat. De andere hoeken staan er echter wel goed op.

En wat zien we?

Dat het Lyssenthoek – cemetery in de Wipperhoek ligt.

We gingen dan ook te rade bij de specialist ter zake; Christiaan Depoorter, die mij het volgende wist te vertellen.

De Fransen die met het kerkhof begonnen, noemden het kerkhof officieel L'HOE 15 à la ferme Remy.

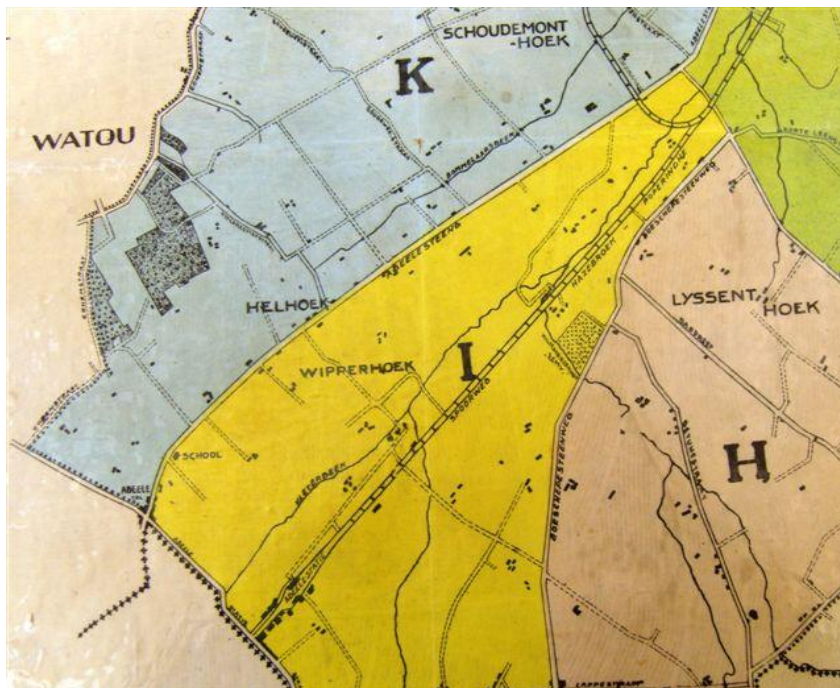
Met die Remy werd Remy Quaghebeur de boer van de hoeve in de Wipperhoek bedoeld. HOE staat voor 'Hôpital d'Origine d'Etapes' .

Tot in mei 1916 hadden de Fransen de leiding alhier en dan werd dit overgenomen door de Britten, die hun nieuw hospitaal aan de kant van Poperinge het Remy Siding noemden, - zie de postkaart - maar het geheel werd verder Remys hospital genoemd.

Pas na de oorlog – om wat voor reden het ook mag geweest zijn – werd het kerkhof alhier opeens Lyssenthoek cemetery genoemd, terwijl het kerkhof maar al te duidelijk in de Wipperhoek ligt.

Ik ging dan ook nog eens kijken in de bevolkingsboeken van de oorlogsperiode en ook daar werd de hoeve van Remi Quaghebeur in de Wipperhoek gesitueerd.

De enigste conclusie die we hierbij dus kunnen trekken, is de volgende: Het is gewoon een historische stommiteit om het kerkhof Lyssenthoek – cemetery te noemen.
Maar 't zal wel te laat zijn zeker om dit nog terug te schroeven?

Pestewegeltjes ?

Nog niet zo lang geleden, hoorde ik iemand een eigenaardig verhaal vertellen in de Gasthuisstraat. Daar, een 30 meter voorbij de Gasthuiskapel, waar het schoonheidssalon was, zou er vroeger een 'pestwegeltje' geweest zijn dat aan de overkant doorliep tot aan de tuin van de dekenij in de Priesterstraat. En men zou langs daar de pestlijders gebracht hebben naar het Gasthuis om ze aldaar te behandelen en daarna via het zelfde wegeltje, naar de Pestebilck langs de Krombeekse straat.

Een wel heel eigenaardig verhaal, vandaar dat ik toch eens in mijn eigen boek 'Van eerwaarde moeders en paters, Dismeesters en chirurgijnen, Rare apostels en karwaten, Poperinge 1300 – 1744' ging kijken wat ik aldaar over de pest had genoteerd. We beginnen met:

Het pestjaar 1635

Het jaar 1635 was een echt pestjaar.

Uit de stadsrekening van dit jaar blijkt dit ten overvloede.

35 - Betaelt aen **Anthuenis Peereau** over de leveringhe van twee mandcoetsen tot behouve van de aerme ghepestifereerde. – 5 pond parisis 16 schellingen

Dus er werden twee koetsen als manden gevlochten om de zieke pestlijders te kunnen verdragen.

36 – Over de leveringhe van zeker waghensken veroorboort tot uitvoeren van eenige zieken. – 3 pond parisis 10 schellingen

En blijkbaar diende men ook een wagentje te maken om deze zieken te vervoeren.

36 – Aen s' heeren dienaeren deser stede over verscheiden diensten extraordinaire vermaenende diversche ghepestifieerde ende eenighe vremde te vertrecken – 14 pond
Daarbij kwam dan dat de vremde pestlijders door de stadspolitie werden weggestuurd.

39 – Betaelt aen **Jacques Vancayseele** over 't gonne 't zynen huuse vertheirt by de gonne omme ghedreghen hebbende 't beeldt van H. Rochus tot drie stonden in generaele processie – 7 ponden parisis.

En men ging tot driemaal toe in processie rond met het beeld van Sint Rochus, de patroonheilige tegen de pestziekte.

Aen **Mathys Phocq** van verscheidene diensten aen personen zijnde in contagieuse ziekte – 47 pond parisis.

De pest, werd doorgaans de 'contagieuze' ziekte genoemd, juist omdat ze zo gemakkelijk overging van de één op de andere persoon.

Aen de eerweerde moeder van 't gasthuis ter cause van verscheiden visitatien van ziecke van de contagieuse ziekte – 25 pond 4 schellingen en nog eens 55 pond 4 schellingen.

Wanneer bekend werd waar de ziekte uitgebroken was, ging de moeder van het Gasthuis aldaar op onderzoek uit, nooit werd een pestlijder naar het gasthuis gebracht. De reden hiertoe was duidelijk, de ziekte ging zo gemakkelijk over dat men het risico niet kon nemen om het gehele gasthuis te laten besmetten.

Aen 's heeren dienaeren over haer lieden dienst ghedaen in 't verneemen waer de ziekte ontsteken was. – 14 pond

De politieagenten die men had aangesteld om de pestlijders uit de stad te zetten, dienden ook als informanten om zo snel als mogelijk te melden waar de ziekte de kop had opgestoken.

39 – Aan **Jacques Couthel** over 't maeken van graven van gonne in de hutten ghestorfven van contagieuse ziekte – 9 pond

De stad had een aantal hutten laten bouwen – op de Pestebilck – waar pestlijders konden gehuisvest worden tot ze ofwel genazen ofwel waar ze dood gingen, om alzo hun huizen en huisgenoten vrij van de ziekte te houden.

Aen **Gabriel Janthugue** van leverynghe van 50 gleischoven aen hutten verwrocht. – 9 pond
Tot het maken van die hutten leverde Gabriel 'gleischoven' of bundels roggestro.

Aen **Pieter Marre** over den dienst by zyne huusvrauwe ghedaen aen schaemel ghepestifereerde – 36 pond

Aen **Pieter Debruyne** over de diensten by hem ghedaen ende zyne dochter aen schaemel lieden in hutten – 258 schellingen

Aen **Simon Brasseurs** en zijne huusvrouwe over ghelyken dienst – 208 schellingen

Aen **Pieter Lauwers** over ghevoert t' hebben 15 voeren hout naer de hutten tot 't maeken van twee nieuwe huusekens – 9 pond

Voor 't zaeghen van ghespannen – 6 pond

Voor den timmerman – 25 pond

Voor den strooidecker – 10 pond

Voor glei voor zelfde huizekens – 10 pond

Voor hout voor zelfde huizekens – 22 pond

Van leveringhe van brood voor de ghepestifireerde – 224 schellingen

Gley voor 't verdecken van laetten – winckelwaere – boord – boter, melck, eyeren, rapen, appels, voor ghepestifireerde, - vettewarie – 3700 faghooten en 365 bondelen facheel (*fagoten en fasselen waren dus bundels hout om in de haard te branden*) alvooren ghederveerde den tyt van 47 weken – 138 pond – bier 48 schellingen en nog eens 15 pond

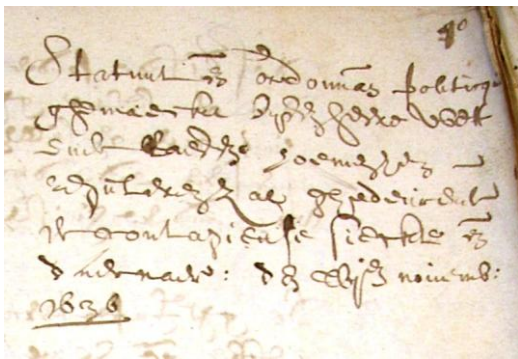
Betaelt aen de moeder ende religieuzen van den gasthuse over verscheidene visiten by hemlieden ghedaen an diversche persoonen besmet zijnde gheweest van de contagieuse ziekte.

Aen **Ghelein Vandamme** over ghemaect te hebben drie kisten omme te begraven drie ghepestifereerde – 48 schellingen - idem 8 pitten – 6 pond

En de ziekte zette zich verder in 1636.

Ook de Franse troepen werden door de pest getroffen en dienden zich terug te trekken en een half jaar later trokken de Spanjaarden op door Frankrijk. Ze namen Corbie in en stoten met de cavalerie van Jan van Weert door tot Pontoise en Saint-Denys. Op het einde van 1636 veroverden de Fransen het verloren terrein en bedreigden Henegouwen.

De pest bleef ondertussen in Poperinge en men bouwde verder aan de pesthuisjes op de Pestebilck. 'Betaelt voor 't maecten van twee dubble viersteden in de pesthuizen.'

En men riep de hulp in van de geestelijkheid.

Men - betaelde aen pastoor en cappelaen vande kercke van O. L. Vrouwe – 36 schellingen - over gecelebreert te hebben drie zielemissen, omme te beletten dat de gonne gheinfecteert in de hutten, niet en zouden voort gheagiteert worden van eenige gheesten.

En er kwam een algemene ordonnantie over de pest of zoals men ze toen noemde: de contagieuse

sieckte op de 16 november 1636. En dit nemen we volledig over:

Statut ende ordonnantie politique ghemaect by den heere, de wet ende de raeden, hoe men zich regulieren zal ghedeurende de contagieuse sieckte ende daernaer. (Uit de register der besluiten)

Ghemaect den 16de november 1636

In den eersten, dat alle huusen die de voornoemde heeren zullen bevolen hebben ghesloten te syne ter oorsaecke ofte suspicie van der zelve ziekte, sullen ghebarreert worden met een witte baere, van de breedte van twee maetduymen ende vier voeten lanck, sonder die te moghen weiren zonder consent van de wet.

Dus alle huizen waar pestlijders wonen dienen met een witte baer of balk dichtgemaakt te worden. Deze balk mag niet verwijderd worden zonder toelating van de overheid.

Dat gheene persoonen wesende in de voorseyde huusen gheinfecteert ofte als suspect verboden, en zullen moghen uytgaen, ten sy ter gheprefigierde ure hier onder, ende hebben een wit persken van de langhe van vier voeten, inder voughen dat men 't selve merckelyk sien can.

Dat geen enkele persoon uit deze huizen mag gaan, zonder een witte stok bij zich te hebben – van vier voeten lang.

Dat de gheinfecteete ofte commende van de gheinfecteerde plaetsen niet en sullen moghen vertrecken in andere huusen binnen deze stede, zonder consent van de wet, ende dat de selve gheinfecteerde van een huus niet sullen moghen eten ofte converseeren ende drincken met gheinfecteerde van andere huusen.

De gheinfecteerde die gheen middel en hebben omme henlieden binnen hunne huusen 't onderhouden, sullen gaen naer de hutten ende ghedeuriglyck daer blyven tot dat sy ghesuvert

werden ende consent sullen verkregen hebben omme naer huus te keeren, ende henlieden in de zelve huusen ghedraeghen in alle stilligheyt.

Soo oock de ghone wonende buuten ballie in smette synde, niet en sullen moghen commen binnen ballie ende 't port deser stede.

De balies of grenspalen van de stad stonden in de Ieperstraat, de Mezenstraat, de Watoustraat en de Casselstraat. Binnen de stad mochten de besmette buitenlieden dus zeker niet komen

De onbesmette en sullen niet hanteeren met gheïnfecteerde in wat maniere dat het sy, nocht in heurlieden huus admitteren gheïnfecteerde.

De gheïnfecteerde sullen niet moghen gaen buuten heurlieden huusen, niet meer ter marckte dan andere plaetsen, omme te coopen heurlieden nootzaeckelicheden, die zy zullen doen coopen by heurlieden ghebeure ofte andere, van 's wetsweghe daertoe te stellen, - vele min sullen zy gaen wandelen achter straete, maer zy zullen moghen gaen wandelen buuten ballien van de stede, daer sy naest ghezeten zyn, (behalve op de markcte daeghen) – zonder te gaen door stede naar andere baillien, ende dat alleenelyck van een ure naer noene tot den zononderganck exclus, sonder dat sy buuten de stede in ofte ontrent eenigh herberghen ofte in andere huusen te vermoghen eten ofte dryncken.

De enige bewegingsvrijheid die de geïnfecteerde dus had, was, wanneer ze naast een balie wonden, dat ze mochten 'buiten de balie' gaan wandelen.

Het reglement had nog de verdere hygiënische voorschriften:

Deghone hebbende hunne huusen gheïnfecteerd en sullen gheen vuyligheden buyten huuse moghen brynghen ofte smyten opde straete, maer dezelve verbranden ofte delfven binnen heurlieden ghebruyck.

Dat niemant en ontvanghe cleerderen ofte huuscatheylen, hoedanigh die moghen syn, commende van gheïnfecteerde ofte verboden huusen ende plaetsen. Soo oock dat niemant, niet meer uyt ter handt dan in openbare venditie, veroopen sal eenighe cleederen ofte meubelen, alvooren dan een jaer naer 't afslaan van de baere, ten waere dat sy daer te vooren ghecreghen hadde consent van de wet.

Dat men niet en sal beghinnen de besmette huusen te cuuschen ende reynighen, dan naer de vierde weke, ende alleenelyck moghen rooken by nachte, van 's avonds ten thien uren tot 's morgghens ten vier uren,

De besmette huizen werden dus uitgerookt.

...danoff d'advertentie doende aen de ghebeuren ende ghecreghen hebbende prealable consent van balliu ofte wet, dewelcke oock daertoe sullen moghen employeren sulcke persoonen als sy bevinden sullen bequaeme ende ydoone. (bekwaam en geschikt)

Dat niemant hem en ondervinde met besmette te cuereren nochte de besmette huusen te suuveren, sonder consent als vooren.

Soo oock niemant hem vervoorderen sal te visiteeren de siecken ofte doode lichaemen, dan de ghone die daertoe by de wet gheauthoriseert zyn, ende dat niemant van de inwoonders deser stede en zal moghen binnen noch buuten gaen reeuwen sonder consent als vooren.

'Reeuwen' kan men 'vertalen' als het verzorgen van de pestlijders.

Alle welcke poincten ende artikelen elck sonderlinghe ghelaat werdt 't obeserveren, op bannissement, gheselynghe ofte andersints, ter discretie van juge.

Iemand die niet voldeed aan deze punten kon bestraft worden met verbanning, geseling of nog andere straffen.

Item dat niemant eenighe honden zal laeten loopen achter straete op de boete van drie pond parisis van elcke beeste.

Item dat niemant en sal houden eenighe verckens ofte conynen binnen 't port, op de boete van ghelycke drye ponden parisis ende de verbeurte van selve conynen, ende de ghone eenighe hebbende, sullen de selve quydt maecken, te weten, de conynen binnen de acht daeghen endede verckens binnen de veerthien daeghen, naer de publicatie dezer, te bedeele als naer volgt;

Dat de zoutvisch ende haringh vercoopere binnen dezer stede gheen waeter daerinne denselven visch gehwasschen ofte geweekt is, en zullen smyten ofte laeten loopen op straete, maer sullen het selve smyten op hunnen meeschynck achter hun huus ofte andersints derlfven in hun ghebruyck, op ghelycke boete van drye ponden parisis.

Dat men gheen meshopen binnen 't port ofte balieu, op de straete ofte dammen maecken sal, maer 't mesch voeren ende legghen buuten de balien, op peyne van verbeurte van 't selve mesch.

Ende in ghevalle dat iemant uitvoere ofte uutstaecke eenighe mesch, zal 't selve dadelyck op de straete weyren, immers binnen zonneshyn, op de verbeurte als vooren.

Dat men gheen trypaille ofte penseye (trypen of pensen of ingewanden) en smyte op straete op de boete van twaelf pond parisis.

Als't gebeurt dat eenighe siecke persoonen, ooc niet gheinfecteert zynde, worden gheadministreert met de berechte van de H. Kercke, de vrienden daarmede gaende ofte ghebeuren ende andere, sullen blyfven op de straete, zonder in 't huus te gaene, op de boete als vooren.

Ordonneren voorts dat de ghone overleden van de contagie, zullen begraven worden naer 't verlaeten van de wingeroene. (wingeroen = de avondklok)

Item dat als de heurders van eenighe huusen ofte deel van dier, sullen vallen in d'infectie, ende gheen middel en hebben omme 't zelve te doen suuverren, den verheurder, proprietaris, sal gehouden zyn 't selve te doen doen 't zynen coste.

Alles daer gheene particuliere boete ghespecificeert en is, ter arbitrage, boete ende discretie van de wet, te bedeele in drye deelen, 't eene derde aen den hee, 't ander ten profytte van de aermen deser stede ende het derde ten profytte van den aenbrengher.

1637 – De pest woedt verder

Ook in 1637 bleef de pest voort woeden in de stad Poperinge. Uit de stadsrekening van dit jaar halen we volgende gegevens:

Betaelt aen **Jacques Proventier** van de leverynghe van 6100 bryken gheemployeert in 't maecken van 't nieuwe hutten anno 1636 – 70 pond

Voor 50 eecken plantsoenen voor 't maeken van huusekens – 20 pond

Voor 50 plantsoenen en hout – 35 pond

Voor 46 plantsoenen – 33 pond

Voor 't decken van hutten 54 pond

Men werkte dus de pesthuisjes af en men betaalde voor de zorg van de pestlijders en men bad voor de pestlijders: Den pastoor ende capellaen vande kercke van Onse Lieve Vrouw over ghecelebreert te hebben drie zielmissen omme te beletten dat de gonne gheinfecteert inde hutten niet en zouden worden gheagiteert zyn **van eenighe gheesten**

En dat kostte 36 schellingen

Voor bezorghing van ghepestifireerde – 29 pond

Voor 't schoon te maecten van 't huysken van **Janneken Bernard** gheinfecteerde

Aen **Michel Maes** over 't derde van 101 pond 12 schellingen

Van alle de scherfvaeten (*of doodkisten*) tot begraevinghe van de aerne lieden ghestorfvn van contasiouse ziekte ende anderzints tot den 3de maerte 1637 – 33 pond 17 schellingen

Aen **Jan van den Schute** over de leverynghe van drie scherfvaeten voor 3 soldaeten ghestorven in 't gasthuis – 9 pond parisis

En ook de hondenjager werd niet vergeten.

Aen **Jan van Ruweren** over diversche diensten ghedaen in 't dooden ende verjaeghen van de honden tot conservatie van contagieuse ziekte. – 42 pond

En het was aan iedere inwoner verboden om naar Duinkerke te reizen, omdat ook daar de pest welig tiert.

In 1639 mocht men dan weer niet naar Steenvoorde omdat de pest daar voorkwam.

Verbod om te gaan naar Steenvoorde 'nochte logieren eenighe van daer commende ten opziene van contagieuze ziekte aldaer regnerende'.

Burghemeesters ende schepenen deser stede van Poperinghe

verbieden eenen yeghelijken insetene der voornoemde stede ende jurisdictie

te gaene naer Steenvoorde omme aldaer ter mart te staene anderssins

metgaders dat niemant hem oock en vervoordere hier binnen der stede ende jurisdictie te logieren eenighe persoonen van Steenvoorde comende,

ten zij de gonne alhier comen mede brynghen wettelijke attestatie,

hoe verre de contagieuse sieckte van hun huus is,

op pene van 't jucisseren de boete van dertig pond parisis,

zoo bij de gonne die van hier te Steenvoorde heenen gaen

als de gonne die eenighe persoonen in hun huusen zullen hebben ontfanghen van daer commende

metgaders dat die gonne die tzelve zullen doen gheboden worden te houden drie weken hun huusen ghesloten

Actum camer den 13de october 1639.

Als we deze strenge maatregelen lezen, kunnen we deze moeilijk in overeenstemming brengen met het verhaal dat ik hoorde vertellen over het 'pestwegeltje'.

Voor zover we kunnen nagaan is het betreffende 'gangske' dat er was op deze plaats, gewoon een brandgang. Die brandgangen tussen de huizen, hadden enerzijds het nut dat het vuur niet zo gemakkelijk kon overslaan op de burens en dus ook dat men een rij kon maken om water uit de beek te halen en zo gemakkelijker de brand zou kunnen blussen.

Deze betreffende brandgang liep tot aan de Bommelaarsbeek.

Dat men langs daar met de pestlijders naar de 'Pestebilk' zou kunnen gaan, klopt ten andere ook niet, men liep daar 'dood' op de beek, daar was er geen brug. Men moest langs de Pottestraat om via de brug aldaar, over de Bommelaarsbeek te geraken.

Mijn conclusie is alleszins dat die brandgang zeker geen 'pestewegel' was of kan zijn.

*We kennen in Poperinge naast 'brandgangen', wel **bachtenwegels of achterwegels**, zoals die twee die parallel, langs de twee kanten, lopen met de Casselstraat.*

Maar de vraag blijft, hoe komt het dat men de resterende brandgangen dan pestewegels noemt?

We komen die naamgeving voor het eerst tegen in 1815; dan lezen we het volgende in de correspondentie van de stad Poperinge:

19 november 1815

De adjunct in functie van burgemeester van de stad Poperinge, West-Vlaanderen;

Gezien de vraag van de heer **Eugene Vantours**, koopman vellellooier, wonende binnen deze stad, om een schuur te mogen oprichten op het uiteinde van zijn terrein, achter zijn huis, uitgevende op **het Engelstraatje** en aangrenzend aan de poort, de weg, genoemd **Pestestraetje**, om de toelating te verkrijgen om hiertoe de genoemde poort en 4 roeden grond, te gebruiken, op voorwaarde van een jaarlijkse retributie te betalen ten profijte van de stad. Overwegende dat deze weg geen enkel publiek nut meer heeft, en dat er geen ongemak zal ontstaan wanneer deze poort niet meer in gebruik is; Geven we de heer Eugene Vantours, de toelating deze grond te gebruiken mits een jaarlijkse retributie van 1 frank, te betalen op de eerste november.

Het huis van VanTours in 1715 gaf dus uit op het Engelstraatje en op dat straatje gaf blijkbaar ook een straatje uit dat men 'pestestraetje' noemde. Dat is dan de eerste keer dat we dit toponiem tegenkomen, maar in 1815 was er al geen sprake meer van de pest.

De grote toneelwedstrijd van de Langhoirs Victorinen in 1781 – 1782

Nu de Langhoirs Victorinen van Poperinge, hun 550ste verjaardag vieren, lijkt mij dit een gelegenheid om hun groot 'toneelfeest' uit 1782 in herinnering te brengen. De beslissing tot het inrichten van dit feest werd genomen op de 26ste maart 1781. De voorbereiding begon met een aanvraag door het bestuur van de toneelvereniging voor subsidies van het gemeentebestuur op de 10de augustus 1781. (Register Resoluties 474)

Aen mijne heeren bailliu, burgmeesters ende schepenen midtsgaders raeden ende notabele der stede ende jurisdictie van Poperinghe
Supplierende verthoonen met schuldig respect
prince, deken, bailliu, thresorier, gouverneurs ende algemeyne medebroeders van de oude geotroieerde gilde van den H. Victor
voerende voor eertitel 'Victores reddit spiritus'
met kenspreuck Langhoirs Victorinen binnen poperinghe

hoe sij in hunne buytengewoonelicke vergaderinghe van den **26 maerte lest** gesaemderhand beraemt hebben te besluyten de nabeurige rethorike gilden hun onderhoudende soo in de besloten als onbesloten steden, dorpen ende prochien, ten eynde sij ons soudē believen de gunste te doen van elck op sijn beurte op stadtschouburg te verthoonen een door ons te geven treurspel behoorelick goet gekeurt, naer welckers vertooninge men sal venieren aen die de welcke best naer de gouste het gesejde treurspel sullen verthoont hebben, eenen opperprijs van 80 guldens, ten tweeden eenen van 60, ten derden eenen van 50, ten vierden eenen van 40, ten vijfden eenen van 30 guldens al brabants courant geldt, als oock eenen eer schakel ofte medaillie voorde afgelegenste gilde die haer op het schouwborg sal presenteren tot winnen een der voorseyde pryzen ende eyndelick eenen prys van 20 guldens geldt als vooren aen die de welcke eene klught ofte comēdie naer het best behagen sullen gepresenteert hebben,

dog alsoo het inleg geldt die wij bepaelt hebben tot 15 guldens courant van ider gilde niet genoegsaem en is tot voldoen ende betaelen de voorgemelde eerpryzen veel min de menigvuldige onkosten die de supplianten ten dien opsigte sullen moeten onderstaen,

oorsaake sij hunnen toevlugt nemen tot mijne voornoemde heeren

De selve instantlick biddende hunne geliefte sij aen de verthoonders toe te stemmen eene gratieuse ende liberaele jonste van een hondert guldens courant eens, soo als aen de gilde van Belle, Cortryck ende naer andere door de respective magistraeten in diergelick geval toegeleyt is geweest, geconsidereert het groot profijt die de herbergiers ende andere inwoonders deser stad hier door sullen genieten.

't Welcke doende et – ondertekend als prince **J.B. Petyt ende A. F. Desiere**, greffier
Apostille

Mijne heeren van de vergaedinghe gesien dese requeste ende geconsidereert het profijt die der uyt sal resulteren voor het gemeynte naementlick de neiring doende personen, accorderen aen de supplianten de door hun gevraegde hondert guldens eens te betaelen uyt de middelen deser administratie ten effecte als in desen voorgestelt

Actum in camer den **10 oust 1781**

Toorconde als greffier ondertekent **P.L. Vandebrouke**

Om dit feest in te richten, had men de Aria nodig en dus vroeg men om de stadszaal te mogen gebruiken.

Aen mijne heeren

Mijne heeren burgmeesters ende schepenen der stad van Poperinghe

Supplierende verthoonen met oodmoedig respect prince, deken, bailliu, tresorier, gouverneurs ende algemeen medebroeders van de oude geotroieerde gulde van den H. Victor, voerende voor eertitel Victores reddit spiritus, met kenspreuck Langhoirs Victorinen binnen Poperinghe

hoe sij ter buyten gewoonelicke vergaedinge van den 16 maerte lest gezaemderhand beraemd hebben te beschrijven de narbeurige rehtoryke geotroieerde gulden, ten eynde sij ons de gunst, soudē doen elk op sijne beurte te verthoonen een door ons te geven treurspel behoorelick goetgekeurt,

tot winnen van eerpryzen ende proncksieraeden,

door die de welcke het uyt te geven stuck volgens de hedendaegsche manieren ende gouste in alle sijne deelen sullen verthoont ende uytgewerckt hebben,

tot voldoeninge ende uytwerkinge van welck treurspel als oock van 'tgonne die door onse
 gebroeders tot danckbaerheyt ten daeg van de uytheelinge der voornoemde prijzen sal
 verthoont worden,
 de verthoonders noodig oordeelen te moeten gebruycken het stadtschouburg
 met prochemen (?) gordijnen ende des zelfs voordere verciersels en al het selve ter usantie te
 hebben van den 9 juny eerstcomende tot dat alle te begroeten gulden,
 benevens onse gulde, sullen ge-eyndigt hebben,
 welke verthooningen maer sullen gebeuren op de zondagen ende vooren vallende
 heyligdagen, dyns ende donderdaegen van ider weke,
 't elckens ten vijf uren naer middag,
 omme bij middel dies geen beletsel te veroorsaeken aen de studien,
 ende midts sulcx niet gebeuren mag sonder ulieden voorgaende consent ende permissie,
 oorsake de supplianten hun toevlugt nemen tot mijne voornoemde heeren
 De selve instantelick biddende believe gedient te wesen,
 considerende de premysen deser,
 heden wel naementlick de onbekwaeme plaetsen ofte kamers van het stadhuys,
 alwaer onse gulde ledent ettelicke jaeren voorwaerts hunne oeffenigen van refereinen sijn
 exercerende
 aen de verthoonders gratis toe te staen het gebruyck van stadsschouburg ende des zelfs
 voordere verciersels tot verthoonen de treurspelen op de daegen hier vooren vermeld
 Twelcke doende etc. was onderteekent J.B. Petyt prince ende A.F. Desiere, greffier
 Apostille
 De wet gesien dese requeste
 accordeert aen de supplianten het gebruyck van de stadts schouburg met de verciersels daer
 aen behoorende
 ten effecte midtsgaeters op de daegen ende uren bij het exposé deser requeste gedetailleert
 behoudens datter geen invonvenientien ofte incivilityten en gebeuren
 ten regarde van de eerw paters professours
 ende oock met last van behoorelick te erstellen de schaede die door te doen verthooningen ofte
 andersints soude gedaen worden
 soo aen den schouburg als aen de verciersels van diere
 waer vooren de supplianten sullen responsable sijn
 ende op voordere conditie van te betaelen ten profyte van den voornoemde schouburg twee
 ponden grooten vlaemsch
 Actum in camer desen 25 oust 1781
 Toorconde als greffier ende is ondertekent P.L. Vandebrouke

*Om deze wedstrijd in goede banen te leiden werd er een boekje met het reglement en de tekst
 van het toneelstuk gedrukt te Ieper bij de drukker **Jacobus Franciscus Moerman**, waaruit we
 hieronder citeren.*

26 augustus 1781 – Het reglement van de wedstrijd

A E N DEN DOORLUGTIGEN Ende EERWAERDEN HEER

JOSJO D'ALLENES,

Abt van't oud vermaerd Kloofter van den H. Bertinus, Grave van Arcke, ende Heer van Poperinge, als ook aen den eerwaerden heer Laurentius Cuvelier, proost:
Mitsgaeders

Aen de Edele, Waerde, Wyze, en Achtbaere Heeren, Myn Heeren Bailliu, Burgmeesters ende Schepenen der Stede ende Jurißtäie van POPE RINGE.

Vo RST Alexanders Weûuw' en Philometers Spruit
Die met't verlies haers Mans haer Zoon en Staf moeft derven
Verftrekt aen den Tyran Demetrius ten buit
Die Alexander moorde en roofd' hun haev' en erven.

Hy wil dat d'Echtknoop haer voor 't heilig Echtaltaer,
Aen hem verbinden zal en herte en trouwe geven;
Waer op Cleopatra haer Egae's Moordenaer
'Tvoltrekken van dien Echt met kragt komt tegenftreven.

Zy komt, en buigt voor u, Myn Heeren, in het stof,
Op dat g'haer zoude met medogentheid aenfchouwen;
Dewyl ons Schouwtooneel steeds weergalmt van uw' Lof
Zet zy op uwe gunst haer uiterste betrouwen.

Zo gy Cleopatra in deerniswaerden staet'
Als den Senaet van Room', Metell', schraegt in belangen;
Wat vreest zy dan voor al de schichten van den haet
Wenze uw' Bescherming mag volftrektelyk ontfangen.

Groot Achtbre Vadren, wie de Dichtkunft dus behaegt,
Dat gy haer leerzaam nut vernuftig weet te schraegen; .
Gy die het staetig zwart der Roomfche Vorsten draegt,
Cleopatra zy UW gansch ned'rig opgedraegen

Door Prince, Deken, Bailliu, Treforier, Bewind - hebbers, en alle Gemeene Broeders van de Oude Geoctroieerde Gilde van den H. VICTOR, voerende voor Eertitel Victores reddit Spiritus, met Kenzin Langhoirs Victorinnen binnen Poperinge.

KONINGIN VAN SYRIEN zal vertoond worden door de achtien vereenigde redenryke gilden op het stadsschouwburg binnen Poperinge.

In druk gegeven door de oud geoctroieerde Gilde van den H. VICTOR., met Kenzin Langhoirs Victorinnen binnen Poperinge.

Het TOONEEL zal openen volgens loting den negensten brak maend 1782

		ix.	<i>Vrédzaamige Reyzers.</i>	
		xi.	<i>S. Lazarus.</i>	
		xiiij.	<i>Spaderyken.</i>	
		xvi.	<i>Zeegbaer Herten.</i>	
		xviiij.	<i>T'wisbevegters.</i>	
Door de Reden-ryke Gilden van	MOORSEELE,	xx.	<i>Met Kenzin Door Christus vyf Wonden leeft ligt gelaeden van zonden.</i>	
	LOO,	xxiiij.	<i>Rooyaerts.</i>	
	HONDSCHÓTE,	xxiv.	<i>Pertsetréders Fonteynisten.</i>	
	KORTRYK,	xxv.	<i>Minnelyk van Herten.</i>	
	EECKE,	xxvij.	<i>Verblyders in het Cruys.</i>	
	STEENVOORDE,	xxix.	<i>Ontsluyters van Vreugden.</i>	
	WESTOUTRE,	xxx.	<i>Barbaristen, door Liefde vereenigt.</i>	
				<i>Hoy - Maend</i>
	ISEMBERGE,	ij.	<i>Geen Milder in 't vloeyen.</i>	
	THOROUT,	iv.	<i>Met Kenzin Vol Aerbeyd en Geest.</i>	
MEENEN,	vij.	<i>Met Kenzin Van d'Heylige Dryvuldigheid.</i>		
STRAZEELE,	ix.	<i>Van kleedanig Beschée.</i>		
PÓLINKHOVE,	xi.	<i>Met Kenzin Marianisten, Zalig Getékende.</i>		
HAEZEBROUK,	xiv.	<i>Obedientig in 't Werk.</i>		
<i>Welke voornoemde Reden-ryke Gilden ons Voorworp aenveird hebben.</i>				

Men vind ze te koopn By L. G. Delbaere ende J. B. Kyon tot Poperinge.

MYN HEEREN EN KONST-IEVERIGE

MEDE-BROEDERS,

tWyl de toneel-spelkonste in Neerland dus komt bloeyen
dat zelfs de nagebeurt van haeren lof gewaegt
en dat dien iever steeds alom zo komt te groeyen
dat haer Vertoonning thans aen elk op 't hoogst behaegt
heeft onze maetschappy naer ryp beraed besloten
al 't konstgenegen volk te noon op onze Zael
om hun een Treurbedryf te bien den dag van 't loten
waer mede elk stryden zal om d'eersten zegenpraal
om welk voltooide spel naer konstzin te vertoonen
(die 't rymryk Amsterdam onteleende aen 't Lelieryk)
Niet anders noodig zyn dan vier paer spreekpersoonen
Weshalven vraegt onz' schaer dat gy uit ieverblyk
En waere konstezugt, de Poëzy ter eeren
Op dat zy groeye en bloeye, een wensch'lykke antwoord schryft;
Dewyl geen baetzugt komt ons voorbeschik beheeren
is't dat men zulks verwagt, en met hooge achting blyft.

U-L. oodmoedige en bereide Dienaeren, Prince, Deken , Bailliu, Treforier , Bewind - hebbers, en alle Gemeene Broeders van de Oud Geotroieerde Gilde van den H. VICTOR, voerende voor Eertitel Victores reddit Spiritus, met Kenzin Langhoirs Victorinnen binnen Poperinge. By Bevel als Greffier der zelve Gilde,

MYN **H**EEREN **E**N **K**ONST - IEVERIGE

MEDE - **B**ROEDERS,

A. F. DESLERE.

Vit onze buitengewoone Vergadering van den 26 Ougst 1781.

VOORWERP DER OUD GEOCTROIEERDE

Langhoirs Victorinnen binnen Poperiñge.

Ieder. Gilde zal believeen een ofte twee Bemagtigde te zenen op onze Gilde - Kamer jegens den 11 SlachtMaend eerstkomende, om ten drie uren naer middag Lot te werpen, wie de Eerfte op den 9 Brak-Maend 1782, ons Tooneel zullen openen , en vervolgen elken naer eenkomenden Zondag, voorevallende Heiligidagen, Dyns en Donderdagen tot het einde toe.

2.

Daer zullen door onze Gilde gegeven worden vyf Pryzen voor de gonne die op het volmaekste ons Treurspel zullen vertoonen, te weten, den Eersten van 80, den Tweeden van 60, den Derden van 50, den Vierden van 40, den Vyfdien van 30 Guldens Brabants courant ; alsook eenen Zesden, beftaende in het Gouden Eerteeken onzer Gilde, weirdig 15 gelykke Guldens voor de afgelegenste Gilde dezer Stad, en om alle Geschillen .te voorkomen, zal men het Rechtdradig afmeten — maer zo er meer dan eene Gilde van de zelve Stad ofte Parochie kwame, het gezeide Eerteeken zal moeten door hun gelot worden.

3.

Boven deze zal door onze Gilde nog gegeven worden eenen zevensten Prys weirdig 20 gelykke Guldens, voor de gonne die naer hun Treurbedryf een goedgekeurd Blyspel op het volmaekste zullen verthoont hebben , tot welkers Uitvoering eenieder zig zal moeten voorzien van alle Noodigheden en hier van Inkent geven ten Dage der Lotinge, want, ingevalle, dat er min dan zes Konstgenoodfchappen dit Verzoek beliefden uit te werken, zal dezen Artykel in 't Geheel onderblyven.

4

Men verzoekt aen alle Gilden, die ons met hunne bywezentheid gelieven te vereeren, Antwoorde te schryven iegens den 28 Wyn-Maend eerftkomende, op dat men de Treurspelen jegens de Lotinge veirdig maeke : en of het gebeurde dat'er eenige Gilden, ons onbekent, niet beschreven waeren , en nochtans wenschten ons Tooneel te betreden, de zelve zullen , mits te voorkomen aen deze Voorwaerden, gelyk de Befchrevene aenveird worden.

De Bemagtigde van ieder Gilde zullen gehouden wezen ten Dage der Lotinge te tellen in handen van onzen Tresorier vyfthien courante Guldens, waer voor hun een Erkentenis van Ontfang zal ter hand gestelt worden.

6.

Ten zelve Dage zal men voorenleggen het Treurspel, in alle deelen volvrocht ende behoorelyk goedgekeurt, tot welkers Uitvoering onze Gilde haer verbind veirdig te maken alle noodigheden.

7

Geene Gilden zullen mogen Tooneel - Speelders gebruiken die geene Litmaeten zyn van hun Broederschap op verbeurte van hunnen Prys en ingeleide Penningen.

8.

Om te oordeelen wie op het volmaekste ons Treur - en hun Blyspel zullen verthoont hebben, zullen door onze Gilde drie ofte vyf bekwame Mannen aengesteld worden die (naer altooren hunnen Eed gedaen te hebben voor Myn Heeren van het Magiftraet) stiptelyk op alle uitwerkingen zullen letten, en hunne schriftelykke Bemerkingen in handen stellen van den Heer Prince onzer Gilde , op dat het Oordeel onveranderlyk blyve , met welkers Oordeel der Bemagtigde een-ieder zig zal moeten bevredigen.

9.

De Opper-Hoofden van ieder Gilde, tot het Getal van thien, zullen zonder vergeld mogen aenschouwen hun eigen Bedryf, waer toe wy bekwame Plaetze zullen bereiden.

10

Geene Gilden dezer Stad zullen de bovenschrevene Pryzen kunnen Winnen.

11

Den tweeden ofte derden Zondag naer alle de gelotte Gilden ons Tooneel zullen beklommen hebben , zal onze Gilde tot Dankbetuiging verthoont een ander Treurfpel, tot welker Aenfchouwinge Wy alle de gezeide. KonstGenoodfchappen noodigen, naer welker eindigen de verdiende Pryzen zullen ter hand gesteld worden aen die, de welke op het volmaekste ons Treur-en hun Blyfpel sullen verthoont hebben.

12.

Of het buiten onze verwachtinge gebeurde, dat er min als thien Gilden ter Lótinge kwamen, zal ons Voorwerp mogen onderblyven.

P. S. Sieur Carolus Leopoldus Boeve, woonende in het Stadhuis, alwaer onze Gilde haer is houdende, verzekert alle de gene die by hem believen te Herbergen, ter genoegen te zullen onthaelen voor eenen redelykken Prys.

En met deze reclame voor de lokaalhouder sloot men het reglement af. De brochure bevat dan verder de volledige tekst van het toneelstuk dat we hier echter niet overnemen.

Voor een verslag van de wedstrijd gaan we naar: Het Belgisch museum voor de Nederduitsche taal en letterkunde en de geschiedenis des Vaderlands – 3° deel – J.F. Willems Artikel: Over de kamers van Rhetorica te Kortrijk

In het jaer 1782 was er een toneelstryd te Poperinge door de kamer der Langhoirs Victorinnen uitgeschreven.

De eerste prys bestond in eene belooning van tachtig guldens Brabansch courant. Elke kamer moest vooruit aen den ontvanger ter hand stellen vyftien guldens, en geene achtien, gelyk Laserna opgeeft.

Achtien kamers verschenen er, te weten: **Lichtervelde** (Vreedzamige reziërs), **Magdalena Capelle** (Sinte Lazarus), **Belle** (Spade rijken), **Rousselaere** (Zeegbare herten), **Houtkerke** (Twistberechters), **Moorseele** (Door Christus vyf wonden leeft ligt geladen van zonden), **Loo** (Roohaerts fonteinisten), **Hondschoten** (Pertsetreders fonteinisten), **Kortryk** (Minnelyk van herten), **Eecke** (Verblijders in het kruys), **Steenvoorde** (Onsluiters van vreugden), **Isenberge** (Geen milder in 't bloeyen), **Thorhout** (Vol arbeyd en geest), **Meenen** (Van d'heylyge dryvuldigheyd), **Strazeele** (Van kleendadig beschee), **Polinkhove** (Marinaisten zalig geteekenden), **Hazebrouck** (Obedientig in 't werk).

Het treurspel dat vertoond moest worden was Cleopatra, koningin van Syrie.

De Kruisbroeders (van Kortrijk) behielden den eersten prys en dien van verstkoment; Magdalena Capelle bekwam den tweeden en den eersten voor het blyspel, Strazeele den derden prys.

Het kunstig spelen der kortryksche kamer werd in Vlaenderen alomme ten hoogsten toegejuicht, zelfs zoo verre dat de Spade Rijken van Belle, door een edelen kunstyver aengevuerd, de zegenpraël bezongen, en den naem der Kruisbroeders in hunne kamer ophingen.

Opvallend zijn de verschillende toneelgroepen uit Frans Vlaenderen die in Poperinge komen spelen.

guido.vandermarliere@telenet.be

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Te komen ydelhands, zulks kond' hier niet behaegen,
Des heb ik afgesnoeid ,
Wat takjens dun geblaerd, die ik u op kom draegen ;
Geef ik wat doornen meê, peist, zoo zyn zij gegroeit.
Tot alles is een greep : een gek wilt plomp toegrypen,
En ziet ! hy is bebloed.

Die hun voorzigtig vat, dien konnen zy. niet nypen :
Volgt den voorzigtigen , zoo keert het al in ' t goed.

Karel Lodewijk Fournier

– Ieperling – 1806

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 520 lezers

S E P T E M B E R.

*Sa Snoepers 't Fruyt is ryp, tast toe, maer gy moet zorgen,
Dat 't Appelmanneken u niet lang en zal borgen,
Gy moet aen hem voldoen, door Kortsen en door pyn,
't Is olie in de lamp ook voor den Medecyn.*

Sa snoepers, 't fruyt is ryp, tast toe, maer gy moet zorgen,
Dat 't appelmanneken u niet lang en zal borgen
Gy moet aen hem voldoen, door kortsen en door pyn
't Is olie in de lamp ook voor den medecyn

Beste abonnee

Septembermaand blijft te Poperinge de ‘plok’ maand.

Vandaar dat we van dit nummer nog eens een hopenummer gemaakt hebben.

Kristof Papin neemt twee artikels voor zijn rekening. Hoppe in de Vatikaanse keuken, is een fait divers, fijn om te weten.

Het stuk over de ‘regulering van de hopteelt en –handel in de 16de eeuw’ is gebaseerd op een uitgebreid studie en bevestigt de pioniersrol van Poperinge in de hopteelt en handel in de 16de eeuw. Ook goed om te weten.

En dan gaan we verder in de tijd; met een artikel over het ‘alsembier’ van Raphael Marcy, herbergier te Poperinge rond 1700. Uit 1702 halen we een hopverkoop gedaan door Bouve.

En dan laten we ook een Nederlander aan het woord over de hop. Het wordt Theodorus Frederik Uilkens die de hop beschreef in zijn Groot warmoeziers handboek.

En ’t was geen uil!

En dan voegen we nog een paar foto’s toe van den plok.

Veel leesplezier!

Maar vooraleer je begint aan deze boterham, lees dit hier nog eens:

Hopwandeling door de stad Poperinge met de Poperingse Westhoekvertellers

De septembermaand nadert... en in Poperinge is dit nog altijd de hopplukmaand., ‘de plok’. Vorig jaar hebben de Westhoekvertellers onder leiding van Pether Colpaert, een rondleiding rond de stad met hoppeverhalen georganiseerd, met een overvol treintje van Wally.

Dit jaar gaan we op wandel door de stad Poperinge.

Op 3 en 10 september 2011, starten we telkens om 13.30u. aan het station te Poperinge.

Daar krijgen we eerst één en ander te horen over het ontstaan van deze wijk en de rol dat het station gespeeld heeft in de vroegere hopteelt. Dan gaan we via de Ieperstraat naar de Sint Janskerk, op naar de Paardemarkt. Op de Paardenmarkt wordt onder andere het verhaal van brouwer Waterleet, een verhaal van rond 1710 verteld. Vandaar gaan we door het Gouden Hoofdstraatje door het Rekhof naar het Oude Kerkhof, waar we onder andere het graf van ‘pastertje Dejaegher’ gaan bezoeken. Vandaar gaan we naar de Sint Bertinuskerk waar we het verhaal van de schepping van de hop te horen krijgen.

En dan gaan we naar ‘La Poupée’ waar we onze hommelpap gaan vieren, met echte huisgemaakte hommelpap en een primeur; het eerste Poperingse biobier van brouwerij ‘De Plukker’.

De naam van dit bier houden we nog even geheim.

En daar krijgt men nog een hommelsprookje te horen en zingen we enkele liederen.

Kortom een namiddag vol historische hoppe- en bierverhalen en dit voor **8 euro** per persoon.

Inschrijven is mogelijk via de toeristische dienst van Poperinge

Of via mezelf

Guido.Vandermarliere@telenet.be

Of

GSM 0472 565411

De groepen worden beperkt tot maximum 30 personen.

En kijk ook eens op:

poperingsewesthoekvertellers.blogspot.com

De nieuwe blog voor de Westhoekvertellers

Hoppe in de Vatikaanse keuken (1563) – Kristof Papin

Wanneer we tijdens de 16de eeuw hop vinden in het Noordelijke deel van Europa, boven de zgn. wijngrens, is dat geen vreemd gegeven. Maar als we in Italië die vermelding vinden, staan we toch even vol verwondering. In Zuidelijk Europa werd bij voorkeur wijn gedronken en zijn onze gegevens i.v.m. de hopteelt daar vrijwel onbestaande. Toch moet de hop er gekend zijn geweest, tot in het Vatikaan !

Kardinaal Alessandro Farnese (1520-1589) was de kleinzoon van paus Paulus III, studeerde aan de universiteit van Bologna, maar werd geen paus in 1580 alhoewel hij getipt werd als kanshebber. Naast zijn kerkelijke carrière, had hij nog de tijd om zich aan kunsten te wijden. Zijn nog bewaarde kunstcollectie is vermaard. En tafelen deed hij zéér graag, getuige het budget dat zijn staf opmaakte in 1563. Daaruit leren we hoe, wanneer en vooral wat de kardinaal at.

We hebben eerder een artikel gepleegd in *de IJzerbode* over het gebruik van de hoppe in de keuken. Daaruit blijkt dat hoppe sinds lang gebruikt wordt, niet enkel in bier, maar dat het gebruikt werd in tal van bereidingen. Of ze allemaal op de kaart van een sterrenrestaurant zouden belanden is wel de vraag.

Deze Farnèse is niet te verwarren met ‘onze’ Alexander Farnese, die landvoogd van de Nederlanden was tussen 1578-1592, verwant, want de achterkleinzoon van de genoemde paus. De tafel van Farnèse was rijk gevuld, toch buiten de vastentijd: vlees, gevogelte, vis, vruchten... En geen bier, maar wijn: 1,5 liter per dag per persoon. Tijdens de vastenperiode was de tafel iets minder rijkelijk gevuld, maar toch gevuld met ‘exquise’ producten. Het avondmaal was het ‘magerste’: haring, tonijn, zalm, riviervis als hoofdschotel. Als voorgerecht waren dit dan escargots, krab, kreeft, ansjovis, paling. En een witte soep met **hoppe**, spinazie of venkel.

De tijden zijn duidelijk veranderd. Wat toen als ‘vastenvoedsel’ op de tafel van de kardinaal belandde, wordt thans als culinair beschouwd, behalve dan die soep met hoppe. We hebben geen zicht of men de soep maakte met hoppescheuten of men gewoon de hobbellen in de soep deed. Dat laatste recept is teruggevonden geweest in ‘kookboeken’ van de 18de eeuw, maar welk procedé men in Rome heeft toegepast weten we vooralsnog niet. Misschien moeten we eens in de Vatikaanse bibliotheek of archief de 16de eeuwse kookboeken gaan nalezen.

U zal het het eerst lezen, in ‘doos Gazette’ !

Poperinge of Aalst ?

De regulering van de hopteelt en –handel in de 16de eeuw - Kristof PAPIN

De opkomst van de hop in het gebruik in de bierbrouwerij vanaf de vroege 14de eeuw zorgt voor een bloei van zowel de hopteelt als de handel in hop. Nog steeds wordt er in recente studies onzin verspreid als zou de hop ontstaan zijn als een reactie van de lokale boerenbevolking op de laatmiddeleeuwse crisis.

Zo wordt de hopteelt een element in het transitiedebat. Dat is een compleet mislopen kip-of-het-ei discussie. Alsof men hoppe is beginnen kweken zonder te weten wat men er mee ging doen! Op een andere plaats hebben we de introductie van het hobbier in Vlaanderen reeds uitgebreid toegelicht.

Ook internationaal is er weinig of geen onderzoek naar de geschiedenis van de hopteelt, het gebruik van de hop in de geschiedenis en de hophandel. Vele auteurs maken er zich van af dat de chronologie zo onduidelijk is dat ze er zich liever niet aan wagen.

Nu weten we dat in de 16de eeuw de plaatsen Poperinge en Aalst toonaangevend waren in de Zuidelijke Nederlanden wat betreft de teelt en handel van hop. De vraag die we ons hier stellen is in hoeverre de regulering heeft meegespeeld in deze suprematie van beide plaatsen.

In de grensgebieden Artezië en Henegouwen was er ook een belangrijke productie, maar zou kwalitatief nooit de twee andere hopstreken evenaren.

Tijdens de 15de eeuw vinden we amper reglementen terug die betrekking hebben op de hoppe.

Dat heeft alles te maken met de manier waarop ‘wetgeving’ tot stand kwam. Naast het costumier recht dat pas in de 16de eeuw op papier werd gezet, waren steden vooral actief in de reglementering van de lakenhandel, buitenpoorterij,...

De overheid beperkte zich in eerste instantie tot ordonnanties die betrekking hadden op muntkwesies en het verlenen van privileges die voornamelijk een juridisch kader schiepen voor rechtspraak. In de 15de eeuw zou de wetgeving van overheidswege belangrijker worden, een tendens die nog versterkt werd in de 16de eeuw. Het is dus niet zo ongewoon dat we eigenlijk voor de 15de eeuw geen reglementen op de hoppe hebben gevonden.

De weinige gegevens die we vinden zijn dan ook uitsluitend van ‘openbare orde’.

Zo de passus in de *costumen* van Ieper i.v.m. de hoppe. We kunnen hier geenszins gewagen van een reglementering. Ook het verhaal van de vermeende stichting van de Hoporde door Jan zonder Vrees in het begin van de 15de eeuw konden we intussen situeren en besluiten dat deze orde niets met hoppe te maken heeft, behalve dan wat de iconografie aangaat.

De 16de eeuw zou een wijziging met zich meebrengen en dat is duidelijk te wijten aan het exploderend belang van de industriële en exportgerichte bierbrouwerij.

Maar bovenal het feit dat de hophandel in handen komt van kapitaalkrachtige handelaars, waarvan sommige deel uitmaken van het stadsbestuur van de steden.

Deze regulering was verre van uniek. In onze steden werd er vanaf de middeleeuwen reglementen uitgevaardigd die verschillende sectoren, waaronder de belangrijke lakenindustrie, regelden. Sommige – liberaal georiënteerde - auteurs met Pirenne op kop hebben gewaagd dat juist deze reglementering de ondergang van deze sectoren hebben teweeg gebracht.

Intussen is deze visie achterhaald en wordt juist het tegendeel beklemtoond. Het is interessant om deze stelling te toetsen aan de reglementering die betrekking hadden op de hoppe.

Welke betekenis heeft de regulering gehad voor de ontwikkeling van de hopteelt en –handel in zowel Poperinge als Aalst?

We moeten vaststellen dat er weeral geen onderzoek gedaan werd naar dit topic.

Poperinge en Aalst blijken bij nader onderzoek een gans ander parcours gevolgd te hebben.

Aalst, hoofdstad van de hop in de 16de eeuw ?

In Aalst verwijst men graag naar de op 24 mei 1516 gestichte *confrérie* of broederschap van Sint-Rochus die als hophandelaarsvereniging wordt aangeduid.

De stichtingsakte uit 1516 vermeldt evenwel enkel dat de *confrérie*, in de parochiekerk van Aalst gesticht, een vereniging is van kooplieden van de stad die *graan ende andere ghelycke coopmanschap* houden. Hop wordt niet eens vermeld.

Bovendien is deze *confrérie* niet anders dan een vereniging die, gevestigd in de kerk van Aalst, tussenkwam in eerder private aangelegenheden van haar leden, zoals een overlijden of eventueel behoefte van een lid. Ze onderhielden een altaar in de kerk en bestelden omstreeks 1624 een schilderij bij Rubens waardoor ze konden meegenieten van de schittering van deze kunstenaar.

Bovendien nemen ze als handelaarsgilde een ongewone heilige, m.n. een pestheilige als patroon.

Van enige regulering was bij de stichting van de *confrérie* geen sprake.

Dat was overigens het prerogatief van de kooplieden niet, maar van het stadsbestuur of van de overheid.

We moeten besluiten dat pas nadien de *confrérie* als vereniging van hophandelaars door het leven is gegaan. Maar enig belang bij het ontstaan van reglementen in de 16de eeuw is niet aantoonbaar.

Het vroegst bewaard gebleven archief van deze *confrérie* dateert overigens uit de 17de eeuw.

Daaruit blijkt duidelijk dat voor de 17de en 18de eeuw, als wanneer er archief van deze *confrérie* bewaard is, men steeds spreekt over de ‘*Gulde van St. Rochus, patroon vande cooplieden binnen der stede van Aelst*’.

De oorzaak van deze traditie is het werk van De Potter en Broeckaert die wel zeer vlot op basis van een nieuwe hopreglementering uit 1719 de St.-Rochusgilde als hopgenootschap bombarderen vanaf de 16de eeuw.

Volledig onterecht. Tot het eind van het ancien régime is het een *confrérie* van kooplieden, waaronder hophandelaars.

Een onderzoek van de resolutieboeken van de stad Aalst uit de 16de eeuw leverde welgeteld één reglement op. Deze registers zijn wel enkel bewaard voor de jaren 1540-1561 en nadien vanaf 1593. Maar ook in andere reeksen, waaronder de oorkonden, is er geen spoor van een reglementering. Het heeft er alle schijn naar dat pas in 1593 een eerste reglement op de hoppe tot stand kwam binnen het stedelijk bestuur van Aalst.

Dat is laat, want we hebben frequent gegevens van een bloeiende hopteelt in de regio en handel. Er wordt niet gealludeerd noch verwezen naar een ouder reglement en de inhoud zelf doet er geen twijfel over bestaan dat dit reglement het eerste in zijn soort was dat te Aalst werd opgemaakt.

De Hopteelt in de Denderstreek vanaf de 13de eeuw tot de 16de eeuw

Toch zijn we niet akkoord met de auteurs die deze exportgerichte hopteelt reeds in de 15de eeuw plaatsen. Natuurlijk wordt in de tol van Aalst uit 1454 de tol op *elcken zacke hoppen* bepaald op 12 deniers. Dus halfweg de 15de eeuw is er sprake van actieve hophandel in Aalst.

Invoer welteverstaan!

De bewering dat reeds in de late middeleeuwen de Aalsterse boeren aan commerciële hoppelproductie deden – en dat het er zelfs wijdverspreid was – wordt niet gestaafd door bronnen.

Eric Thoen kan geen hop aantreffen in het Oudenaardse tussen 1400 en 1561 in de Gentse jaarregisters van de Keure. Niet bepaald een argument om dan toch maar de hop als belangrijk industrieel gewas te omschrijven in de Denderstreek.

Een nazicht van de pachtcontracten van de abdij van Zwijveke bij Dendermonde gaf geen informatie op i.v.m. de teelten op het eind van de 16de eeuw. Dat kan vreemd lijken.

In de Tol van Dendermonde die op 6 mei 1271 door Margareta van Constantinopel aan de stad werd toegekend staat al een vermelding ‘den coler de houblons: maille’.

Dus was er dan reeds sprake van hoppe die getransporteerd werd op de Dender/Schelde.

De rekening van de grafelijke tol- en maalrecht van 1383-1384 vermeldt evenwel geen hoppe. Dat is niet verwonderlijk want hobbier werd geïmporteerd. De stedelijke ordonnanties geven talrijke meldingen van accijnzen op de invoer van hobbier in 1406, 1417, 1423 en 1425.

Omschrijvingen in de bronnen van *hoppenbier ofte ander vremde bieren* en *hoppen ende alrande biere van buten hier in commende* zijn duidelijk. Hobbier was import en werd niet in de stad zelf gebrouwen! De andere vermelde bieren waren Duits bier. Mogen we veronderstellen dat ook dit hobbier uit Duitsland kwam? Alleszins werd het even hoog belast als het Duits bier, wat dit vermoeden bevestigt. En dus kwam de hoppe niet uit Aalst.

Maar vanaf wanneer is er dan zeker sprake van hopteelt in de regio van Aalst? De bronnen daaromtrent zijn niet zo bijster duidelijk.

Wat wel vast staat is dat zeker vanaf 1430 in Engeland hoppe werd geïmporteerd via de havens van Southampton en Londen die kwam vanuit de haven van Antwerpen.

In de loop van de 15de eeuw zou deze trafiek enkel nog aan belang winnen. Asaert poneert dat in de handel enkel inwoners uit de Lage Landen actief waren en bij uitzondering een Keulse Hanzeaat.

De hoppe ‘zou’ komen uit de regio van Aalst, Henegouwen en ’s Hertogenbosch. Op het eind van de 15de eeuw gingen ook ladingen hop richting Noord-Franse havens. Dit wordt gans problematisch. Er was hopteelt in Poperinge en in Artezië.

In de tol van Iersekeroord brengt een schipper van Aalst in zijn lading o.a. *een sack hoppen* mee, die hij invoert in **1506**.

Dat is hier de vroegste vermelding waarvan we met zekerheid kunnen zeggen dat er allicht Aalsterse hoppe werd geproduceerd voor de export.

Ook in Klein-Brabant wordt de hopteelt maar genoemd vanaf **1571**, meer bepaald in Sint-Amands.

Vanaf dan worden de vermeldingen frequenter en zal de plaatselijke brouwactiviteit een sterk groeiende business worden.

Het opduiken van de hoppe in deze periode is niet vreemd. De import van zowel hobbier als hoppe zelf was compleet stilgevallen door de scheiding tussen zuid en noord. Als gevolg daarvan wordt er op talrijke plaatsen geëxperimenteerd met het aanplanten van hoppe. De brouwers hadden nu eenmaal de hoppe nodig.

Reglement in Aalst (1593)

In de periode 1540-1561 is er in de resoluties geen enkele maal sprake van hoppe en dat is verwonderlijk.

In de periode 1593-1600 is er één reglement op de hoppe dat op 9 oktober 1593 werd goedgekeurd door de stadsbestuur *omme te beletten alle frauden & bedroch datter dachelicx geschiet int vercoopen van hoppe*.

De reglementering was duidelijk ingegeven als reactie op een aantal mistoestanden en bijgevolg is het vreemd dat de inhoud van het reglement amper 4 artikels groot is. De hoppe werd op dat ogenblik nochtans al geleverd in de waag maar nog niet gecontroleerd. Door de slechte kwaliteit werden kooplieden van Aalst *geblameert*.

Tussen de regels door kan men in het reglement lezen dat dit het eerste reglement is wat in Aalst wordt uitgevaardigd. Vast staat dat pas dan voor het eerst twee warandeerders werden aangesteld: Jacop de Beck en Pieter Mertens.

Het Aalsters reglement uit 1593

Een eerste artikel bepaalde dat het gewicht van de clippelen beperkt diende te worden. De hoppe mocht niet meer ingezakt worden als de eerste clippel meer dan 3 pond en de twee clippels samen meer dan 6 pond wogen. De boete die tegen die overtreding stond was zwaar: 30 £ p.

Het tweede artikel bepaalde dat men de gedroogde bladeren van de hoppe niet meer mocht vermengen met de hobbellen en alle andere *vuylichede oft substantien* moest weren.

Deze beide artikels doelden op het frauduleus zwaarder maken van de zakken hobbellen door het toevoegen van andere zaken dan gedroogde hobbellen. Het is een fraude die eeuwen later nog altijd bestond. In deze context sprak men van *tuitelaars*.

De twee andere artikels wilden de verkoop van vreemde hoppe als Aalste hoppe aan banden leggen. Men had het over hoppe komende van *boven nederwaerts*, die sloeg op hoppe uit Henegouwen en Artezië en hoppe komende van *onder opwaerts*. Daar werd geen plaats van herkomst opgegeven.

Om te beletten dat hoppe uit Henegouwen en Artezië als Aalstse hoppe zou verkocht worden zou vanaf nu alle hoppe *gevisiteert* worden *bij gheswoorenen die by de heeren ende wet daertoe ghestelt sullen worden*.

Hieruit moeten we besluiten dat de warandeerders pas in 1593 hun entree maken in Aalst, wat bijzonder laat is. Opvallend is dat voor de hoppe uit Henegouwen en Artezië een absoluut invoerverbod gold terwijl voor deze uit *onder opwaerts* de schepenen wel nog toelating konden geven tot invoer. De strafmaat was navenant: verbeurdverklaring van de hoppe en publieke verbranding van de koopwaar.

Of de maatregel in eerste instantie iets opleverde weten we niet. De boetes die werden geïnd werden verdeeld onder de *bringer* en de Gilde van St.-Joris elk voor een kwart en de rest aan de parochiekerk van de stad. En hiermee is dit reglement nog een (laat) restant van wat in de middeleeuwen zo courant was. De heren van de St.-Rochusgilde komen zelfs niet ter sprake.

Maar eigenlijk was dit reglement een slag in het water, want *to little and to late*.

Bovendien waren er van overheidswege reeds verschillende reglementen uitgevaardigd die strenger waren dan wat men in Aalst oplegde. Of had men juist gepoogd door een lakser beleid de concurrentie de wind uit de zeilen te zetten?

In reglementen die door de Aarsthertogen Albrecht en Isabella op verzoek van de Aalsterse schepenen werden uitgevaardigd in 1609, 1613 en 1619 werden identiek dezelfde punten aangehaald.

Het reglement uit 1593 had duidelijk zijn doelstelling gemist. Tot een reorganisatie van de *warandeerders* kwam het pas onder Filips IV die op vraag van enkele *warandeerders* het aantal van 6 naar 4 terugbracht en dat om fraude te verhinderen.

Waren de boswachters zelf stropers geworden?

Poperinge: voortrekker in de regulering ?

Van een gans andere orde was de reglementering die de Poperingse hopteelt- en handel reguleerde.

Op **22 december 1537** wordt daar al door de wet van de stad een college van 7 warandeerders en een klerk aangesteld om de hoppe te keuren.

Een gans nieuw reglement op het *waranderen van de hommel* werd op 18 november 1573 goedgekeurd.

In 1573 (19 en 23 augustus) was ook de slag van de hoppe gereguleerd geworden, belangrijk voor de prijszetting van de hoppe. De warandeerders van de hoppe en de schepenen hielden een stevige vinger in de pap bij de prijsbepaling en alhoewel de resolutie er met geen woord over rept lijkt deze maatregel ingegeven om al te hevige speculatie tegen te gaan. Uit briefwisseling van hophandelaars weten we evenwel dat dit niets uithaalde. De prijszetting was een zaak van de handelaars geworden die vraag en aanbod lieten spelen, maar vooral naar hartelust speculeerden.

Het exportverbod op hoppe en de invoering van de licentie om vooralsnog te mogen exporteren betekende voor de handelaars een ernstige belemmering.

In een schrijven van Jan Embrechts en Bartholomeus Taelmans, *visitateurs van zyne Majesteits licente* binnen Antwerpen en dat aan de Tresorier-Generaal van Financiën laten deze een ganse resem van fraudes aan het licht komen, o.a. in de hop.

De licentie werd betaald op de prijs maar beide kloegen aan dat de hop die uit Gent kwam voor 30 stuivers ipv 3 guldens geprijsd stond en dat die van Gent 'simulerende zy geen advertentie gehadt te hebben vande verhooginge' en dat deze bovendien de zakken van 500 pond gewicht voor 400 pond en die van 400 pond voor 300 of 325 pond lieten passeren.

In Poperinge wordt zeer geregeld in de stadsresolutiën maatregelen genomen die zowel op de teelt als de handel betrekking hebben.

We stellen nu de beide stedelijke reglementeringen tegenover de overheidsreglementering, waarvan de vroegste bepalingen eveneens uit de 16de eeuw dateren.

De regulering van overheidswege

Het blijkt dat de regulering die van overheidswege betrekking heeft op de hoppe quasi uitsluitend slaat op het fiscale aspect tijdens de 16de eeuw en amper de kwaliteit aangaat. Pas in de 17de eeuw zal hierin sterk verandering komen en laat de overheid zich tevens in met het kwalitatieve aspect.

Een mislukte oogst: exportverbod

Op 20 september 1567 vaardigde de overheid bij monde van Margareta van Parma een zeer belangrijk *placcaet* uit dat twee belangrijke beginselen had. Hoppe mocht niet vermengd worden met bladeren, poeder e.a. en hoppe mocht ook niet door iets anders vervangen worden zonder de toestemming van de wetheren of geneesmeesters. Dat eerste aspect kwam kort nadien ook voor in de stedelijke reglementering, doch in de stedelijke reglementen zwijgt men wijselijk over een vervangingsproduct voor de hoppe. Als gevolg van de mislukte oogst werd een uitvoerverbod van kracht.

De eerste maatregel was allicht ingegeven door de mislukte oogst waardoor een sterke prijshausse ontstond die het frauderen nog een extra in de hand werkte. Toch is het niet de overheid zelf die de controle uitvoert, maar wordt dit aan het lagere bestuurshelton, de steden overgelaten.

Besluit

Een vergelijking van de reglementen tussen Poperinge en Aalst is duidelijk: Poperinge heeft veel vroeger en een veel uitgebreidere reglementering opgezet.

Deze werd gekopieerd door Aalst, dat zelf geen vernieuwing bracht op dit vlak, ook niet in de 17de eeuw.

Toch zal verder onderzoek, dat buiten de beschouwing van deze bijdrage valt, aanduiden dat de reglementering die in Poperinge vanaf het begin van de 16de eeuw tot stand kwam, voortbouwt op 15de eeuwse reglementen uit Hanzeatisch gebied.

©Kristof PAPAN

1700 – 1701 – Het alsembier uit het handboek van Raphael Marcy - Sap processen 1702

Tussen de processtukken van het jaar 1702 in het stadsarchief van Poperinge, zit er een verklaring van de herbergier Raphael Marcy die ons interessant leek.

We geven hier eerst de integrale tekst en zetten de woorden in het vet waarop we even ingaan.

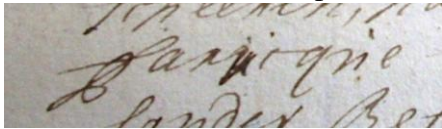
Declaratie van t'gonne sieur Raphael Marcy goet heeft **ten sterfhuyse** van meester Guillaume Deswarte soo volght:

Meester Guillaume of Willem Deswarte is dus overleden, en Raphael Marcy brengt zijn rekening binnen, om alsnog betaald te worden.

Alvooren den selven Marcy heeft gerekent ende gheeffent met den voorseyde Deswarte saliger memorie op den 27ste july 1700.

Hij heeft dus een laatste keer zijn rekening vereffend op de 27se juli 1700.

ende sijn al effen ghebleven van hemlieden gemeens van de wedersijden behoudens dat den selve Deswarte verobligiert was den voornoemde Marcy tweemaal te weken te scheeren, hair powderen ende **de plaxicque**

Meester Deswarte was blijkbaar barbier van zijn stiel en hij zal Marcy tweemaal per week scheren, zijn haar powderen en ...

Het woord Plaxicque is onduidelijk geschreven en voor mij ook niet duidelijk wat het betekent.

tot nieuwdagh 1701, sonder **recompense**.

Hij zal dit doen tot aan nieuwjaarsdag 1701 en dit zonder vergoeding.

ende naerdien continueren voor 12 schellynghen grooten vlams tjaers ten huuse van de voornoemde selve Marcy.

Daarna zal hij wel betaald worden aan 12 schellingen grooten vlaams per jaar. En dan komen de andere schulden:

Item is schuldich over op den 24ste ougst 1700 vijf daghen en een nacht **peertheure** – 12 – 0 – 0 - *Peertsheure betekent gewoonde huur van zijn paard.*

Ghelevert op den 28ste january 1701 een dagh peertheure 2 – 8 – 0

Item 8 maerte 1701 een dagh peertheure 2 – 8 – 0

Item 18 ditto over peertheure rijdende naer een meulen bij accoorde 1 – 4 – 0

Item op den 8 april 1701 afgerekent **den calckboom** bij meeser Guillaume Deswarte bedraegende – 9 – 12 – 0.

De 'calckboom' is eigenlijk de 'lei' waarop de schulden of de teire genoteerd werd. Er werd blijkbaar met kalk op een boom getekend.

Item 17de april 1701 een dagh peertheure naer west vleteren 2 – 8 – 0

Item een halfven dagh peertheure op den 1ste mey 1701 – 1 – 4 – 0

Item 8ste ditto een dagh peertheure 2 – 8 – 0

Item 10de september 1701 afgerekent den calckboom bij meester Guillemus met mijn maerte Jacquemyne die reste bleeft afgetrocken de cruyden van **het alsambier** bij den selve Deswarte geleverd noch 56 kannen bier ende een pynte wijn comt 11 – 6 – 0

Hem 10^{en} septemb. 1701 afgevent
den calckboom by m're guiteml
met mijn maeste Jaerguemenijne
die bette bleef afgetroken de
cruiden van het alsembier
by den sel de swarte geleent
noch 56 kannen bier ende een
lijnte wijn coort ————— 11 — 6 — 0

Item 12de 7bre 1701 een dagh peertheure 2 – 8 – 0

Item 1ste october 1701 gehaelt vijf pynten witte wijn 3 – 0 – 0

Item 17de 9bre 1701 doen haelen een **bottellie** wite wijn 1 – 4 – 0

Een 'botellie' is natuurlijk een fles.

Item 28 ditto gehaelt door Pieter een canne witte wijn 1 – 4 – 0

Item op den 20 oughst 1701 twee daeghen peertheure 4 – 16 – 0

Item ghelevert vijftigh **fagooten** in sijn doot sieckte 4 – 10 – 0

Een 'fagoot' is een dik stuk hout.

Eyndelnghe is den voorseyde Deswarte noch schuldich par calckbom staende als noch op de **cassynen** van de vinsters - 30 kannen bier als brandewijn ende twee pynten wijn 6 – 9 – 0.

De kalkboom van Marcy was blijkbaar niet groot genoeg, zodat hij verder op de vensterbank of 'cassyne' de teire moest aantekenen.

Mijn vraag die overbleef was, wat is eigenlijk 'alsembier'? Ik stuurde mijn vraag naar enkele van mijn correspondenten.

Paul Vanneste, de 'grootste' brouwer van Vlaanderen en zeker van Brugge, en kenner van vele hedendaagse bieren, liet mij weten dat 'alsembier' door hem niet meer gekend was, en dus zal dit heden ook niet meer gebrouwen worden.

Professor Erik Aerts stuurde mij het volgende mailtje terug:

Beste Guido,

Voorbeelden van documenten heb ik niet in mijn hoofd, maar het is zeker niet uitzonderlijk.

Alsem was op sommige planten samen met een hoop andere gewassen en kruiden een onderdeel van **de gruit**.

Bijvoorbeeld MOULIN, L., Bière, houblon et cervoise. Une étude lexicologique, in: *Bulletin de l'Académie Royale de langue et de littérature françaises*, 59, 2 (1982), pp. 111-148, meer bepaald op p. 117 vermeldt het expliciet als "artemisia absinthium" beter bekend als "Wermut" (vermouth).

Vriendelijke groeten

'Gruut', de kruidenmengeling met als basis de heideplant gagel, werd eeuwenlang gebruikt om bier te brouwen, tot men in de 14de eeuw meer en meer overging naar hop. Alsem werd dus soms gebruikt als ingrediënt in deze gruit.

Van professor Denis De Keukeleire kreeg ik het volgende gericht:

Dag Guido,

Alsembier was, volgens mij, inderdaad 'grootbier' waaraan alsem (of absinthe) als kruid toegevoegd werd **om bepaalde effecten (bij mannen) op te wekken**. Rond 1700 moet het befaamde middeleeuwse kruidenmengsel, gruit/gruut, wellicht al verdwenen geweest zijn, wat niet belet dat brouwers - in het geniep - kruiden konden blijven toevoegen, al was het maar om bij een bepaald soort drinkers enige populariteit te verwerven. Ik ken echter geen documenten over dit alsembier.

In bijlagen laat ik je een documentje geworden met botanische en gezondheidsmatige wetenswaardigheden over alsem/absinthe, evenals een beeld van de plant.

Beste groeten en vooral alle appreciatie voor je blijvende en intensieve activiteiten.

Denis

We nemen deze commentaar hier over:

ALSEM – ABSINTHE

Alsem (in het latijnse plantenjargon: *Artemisia*) is een plantengeslacht uit de familie van de composieten (*Asteraceae*). Bij een plantengeslacht horen diverse plantensoorten (species), waaronder de bekendste zijn: **absintalsem** (*Artemisia absinthium*), bijvoet (*Artemisia vulgaris*) die veel voorkomt langs wegbermen, citroenkruid (*Artemisia abrotanum*) en dragon (*Artemisia dranunculus*). Zomeralsem (*Artemisia annua*) of zoete alsem of qing hao wordt in China al heel lang gebruikt, maar sinds kort wordt ze ook in de moderne geneeskunde toegepast als bron van artemisinine, een antimalariamiddel.

De naam alsem verwijst in het bijzonder naar de absintalsem (*Artemisia absinthium*). Aan de knoppen van deze plant wordt vanouds een geneeskrachtige werking toegeschreven. Het bittere aftreksel van deze knoppen vormt een belangrijk

bestanddeel van de dranken vermut en de (klassieke) absinthe. De smaakstoffen die daarbij een rol spelen zijn absintheïne en het naar menthol ruikende terpeen thujon, dant bijzonder giftig is en ernstige zenuw- en hersenbeschadigingen kan veroorzaken. Verslaving hieraan kan leiden tot absinthisme, gekenmerkt door epilepsie-aanvallen, hallucinaties, waanbeelden, delirium. Anderzijds stimuleert thujon de creativiteit **en versterkt het liefdesleven** (afrodisiacum). Het is bekend dat Van Gogh, onder absinthe-invloed, een deel van zijn linkeroor afsneed (1888, op 35-jarige leeftijd).

Absinthe is geassocieerd aan een mythische en mysterieuze reputatie: “*The Green Fairy*” of “*De Groene Muze*”, die vooral rond de eeuwwisseling furore maakte in Parijse kunstenaarskringen (“bohemian lifestyle”). In 1874 werd 700.000 liter gemaakt, in 1910 reeds 36 miljoen liter (voor 2 miljoen Parijzenaars, 1/3de van pastis nu). Het verbruik liep zo hoog op dat de overheid zich verplicht zag een soort drooglegging in te voeren, waardoor reeds in het begin van de 20^e eeuw absinthe verboden werd in de meeste landen.

Het momenteel verkrijgbare absinthe is een soort kruidenlikeur met een zeer hoog alcoholgehalte (65-80 %) en een aantal speciale kenmerken:

- groen-blauwe kleur (groen van chlorofyl en blauw van de inhoudsstoffen: azulenen en chamazulenen),
- melkachtig voorkomen bij toevoegen van water, groene fluoschijn,
- extreme bitterheid door de inhoudsstof: absintheïne,
- sterk aromatische geur (familie van eucalyptol, menthol, kamfer).

Als kruid wordt voornamelijk *Artemisia absinthium* of absintalsem gebruikt, dat echter gezuiverd is en vrij van thujon.

Op internet vonden we een site van Dominiek Croymans die in het jaar 2000 het volgende schrijft in verband met het behandelen van een 'kater': **Harder spul**

Samuel Pepys, die erg genoot van een glas of drie tussen zijn geminnekoos, klaagde zelden over iets ernstiger dan een hoofdpijn de volgende ochtend.

De ochtenddrank die hij nam om weer bij te komen was waarschijnlijk een soort **alsembier of purgeerbier**. Een populair recept van dit gekruide bier bevatte senebladen, korianderzaden, rozemarijn en bijvoetbloemen, maar de senebladen werden dikwijls (misschien wijselijk) weggelaten en door andere kruiden vervangen.

In 1692 stelde Robert Boyle, een vriend en tijdgenoot van Pepys, groene dolle kervel voor, in de sokken gedaan als een serieus geneesmiddel tegen de hoofdpijn na het drinken, en Pepys zelf bepleitte betoniebladeren ofwel gekauwd of in de hand gehouden om een zwak brein te behoeden voor dronkenschap.'

Moeten we hieruit misschien besluiten dat 'alsembier' eerder een 'purgeerbier' was?

*Alsem werd alleszins reeds langer aanzien als een purgeermiddel. Thomas van Cantimpré, schreef in de 13de eeuw reeds in zijn **Liber de natura rerum**, het volgende:*

1 Alsem, zo zeggen Platearius en de medische boeken, is een zeer bitter kruid, geschikt voor genezing van mensen. **2** Want het sap hiervan, op zich gedronken of met wijn, is goed voor allerlei genezingen. **3** Het heeft twee tegengestelde eigenschappen, namelijk laxerend en stoppend. **4** Het is stoppend omdat het sap van tamelijk dikke substantie is, **en laxerend omdat het bijzonder warm en bitter is.** **5** Alsem is namelijk én warm én droog. **6** Het helpt tegen maag- en darmwormen en tegen verstopping van de milt en de lever, tegen hoofdpijn van dampigheid, en preventief tegen beroerte, als men daar bang voor is. **7** Het is een zeer goede remedie tegen verlies van spraak. **8** Tegen wormen in de oren moet je het sap ervan in de oren druppelen. **9** Het drinken van het sap verheldert de blik. **10** Het bewaart boeken en hout gedurende vele jaren tegen wormen en muizen. **11** Het helpt goed bij de spijsvertering en om de maag te versterken.

Het zou mij niet echt verbazen moest men alsembier vooral gedronken hebben omwille van zijn laxerende werking, gezien de preoccupatie van de 18de eeuwse mens met zijn stoelgang. Maar al bij al, weet ik het dus niet.

Misschien kan een sympathieke amateurbrouwer misschien nog eens alsembier brouwen en de werking uitproberen?

En laat dan eens weten wat het eigenlijk is, een lustopwekkend of een purgeerbier?

9 oktober 1702 – Uit het handboek van Bouve – SAP Processen 1702

Extrait ut den hanbouck vanden onderschreven

Extract tot den
 Anbeisfe vanden
 onderbreuen

Ghelevert aen Frans maes op den
 5^{en} augustij 1702. Ses hondert en
 twee pont suijver hoppe a
 seven en dertich pont paris het honder
 comt in ponden grooten vlamtsch

— 18 - 11 - 0

Ontfaen op den 9^{en} octobere 1702
 van Frans Maes in gelde ach
 ponden thien schellynghen
 grooten vlamtsch

Dus hier 8 - 10 - 0

Cornelis Bouve

Ghelevert aen Frans Maes op den 5den augusty 1702 ses hondert en twee pont suyver hoppe a
 seven en dertich pont paris het hondert comt in ponden grooten vlamtsch - 18 - 11 - 0
 Ontfaen op den 9den octobere 1702 van Frans Maes in gelde ach ponden thien schellynghen
 grooten vlamtsch
 Dus hier 8 - 10 - 0
 Cornelis Bouve
 In de 18de eeuw werden er allerhande encyclopedieën geproduceerd, waaronder deze van
 Noël Chomel, die ook in het Nederlands vertaald en aangepast

A L G E M E E N

HUISHOUDELIJK-, NATUUR-, ZEDEKUNDIG- EN KONST-

WOORDENBOEK

Vervattende veele middelen om zijn

GOED TE VERMEERDEREN, EN ZIJNE GEZONDHEID TE BEHOUDEN,

Uit het tweede deel van de encyclopedie van Noël Chomel uit 1778 halen we hieronder het stuk over de hop aan. Het boek werd uitgegeven te Leiden en is dan ook 'Hollands' georiënteerd. We krijgen dus een 18de eeuwse visie op de hoppeteelt.

HOP; Hoppe; in het latijn *Lupulus; Lupulus salictarius; Vitis Jeptentrionalium; (Humulus, LINN. S fee. Plant.)*

Beschrijving. Daar zijn twee geslachten van Hoppe, als mannelijke en vrouwelijke Hoppe; beide schieten ze uit 'de wortelen', die dicht, lang en verward door malkander groeijen, zeer lange wollige, ruige, met bladen bezette ranken voort, die zich rondom de struiken, boomen en alles wat omtrent haar is, slingeren, en daar bij omhoogklimmen; de bladen staan aan de ranken tegens malkander over, aan tamelijk lange steelen, zijn rouw, en in drie of vijf deelen ingesneeden, en gezaagt: De mannelijke soort brengt aan het bovenste der ranken uit de oxels der bladen, bloemen in lange trosjes voort, die geen bloembladen, en alleen maar helmstijltjes in een vijfbladige kelk hebben; zijnde onvrugtbbaar, en dienen alleen om de vrouwelijke bloemen te bevrugten, welke aan de vrouwelijke planten in lange trossen groeijen, en uit vrugten of hoofdjes bedaan, die uit dunne vliesagtige schubben, aan een spil vastzittende, saamgesteld zijn; tusschen welke schubben kleine plat rondagtige ros-koleurige zaaden voortkoomen: Dog men vind wederom drie veranderingen van deeze vrouwelijke hop, als, met lange vierkante vrugten; met lange witte vrugten, en de gemeene met eyronde vrugten: De eerste van deeze drie soorten is de hardste, draagt overvloediger en word laater rijp dan de gemeene soort, en dezelve heeft grijsagtige ranken. Daar is nog een soort met witte ranken, die vroeg en voor de gemeene rijp word, maar deeze is tederder en draagt minder.

Groeiplaats. De mannelijke soort, die ook de naam van wilde hop draagt, groeit in Hoog- en Neder-Duitschland, Frankrijk, enz., in en naast de heggen, struiken en elders, dog inzonderheid op vogtige plaatzen; maar de vrouwelijke soort word in Duitschland, de Nederlanden, Engeland, en in meest alle bierlanden met veel zorgvuldigheid en kosten, in bijzondere Hop-gaarden gekweekt, en in de groei-tijd met lange stokken of staaken ondersteunt, om er bij op te klimmen: Dog men vind van dit geslacht ook in het wild, hoewel zeldzaamer.

Eigenschappen en gebruik. Dehiop heeft een maatik verwarmende, openende, pisdrijvende, zeer bloedzuiverende en pijnstillende kragt, en is zeer dienstig tegen de verstoppingen der lever, milt en andere ingewanden, en derhalven een der beste middelen tegen de hijpochondrie, melancolje, scorbuit, en geele ziekte, als mede tegen allerlei schurft: Men laat ten dien einde de hopspruiten. bladen of vrugten alleen, of beter met andere kruiden, van diergelijke kragten, als duivekervel, agrimonie, eirenprijs, eicken varen-wortel, enz. op goed dunbier, versche weij of wijn, een dag lang trekken, en drinkt er vervolgens 3 a 4. romers vol

's daags; men maakt uit het zap of afkookzel der hoppe ook *een siroop*, die in alle de gemelde, en meer andere gebreken, zeer nuttig, is.

Uitwendig is het sterke afkookzel, of een pap van de bladen, of drooge vrugten, warm opgelegd, heel dienstig tegen de ontwrigtingen of verftuikingen der leden, koude slijmagtige gezwollen, en kneuzingen, alsmede tegen de jigt-pijneh; het afkookzel is ook heel dienstig **om het hair te doen groeijen.**

De jonge scheuten of eerde uitspruitzels van de *hoppe* in't voorjaar, welke zeer na de uitspruitzels van *aspergies* gelijken, worden in de keuken ook gebruikt, gelijk de aspergies, in soup en anders; men eet ze ook afgekookt zijnde, als zalaade, zijnde een zeer gezonde spijs, die het bloed zuivert, de kwaade stoffen door de pis wege afvoert, en den buik glibberig en los maakt: Deeze jonge spruiten worden meest in het voorjaar van de *wilde hop* opgezogt.

Dog het meeste gebruik van de *hop* is, dat deszelfs vrugten, die men gewoonlijk ook slegts *hop* of *hop bellen* noemt, veel tot het bier-brouwen gebezigt worden, dewijl er geen goed langduurend bier zonder dezelve kan bereid worden; weshalven hij ook den naam van **de ziel der bieren** draagt; want hij belet, dat het 'zelve niet zuur word en bederft; hij verdunt ook deszelfs lijmerigheid, en maakt het wijnagtiger, geestiger en krachtiger; het bier word er wel bitter van, maar deeze bitterheid verdwijnt allengskens in het leggen: En dewijl de *hop* zo veel gezonde eigenschappen bezit, zo is het geen wonder, dat het *bitter-bier* veel gezonder drank is, dan het zoete bier.

Men agt het zelfs gezonder als de wijn; het is meer afzettende en maag-versterkende, bevordert de verteering, en voed het lighaam zeer; **gelijk men aan de vette brouwers en andere menschen, die veel goed zwaar bier drinken**, dikwils ziet, het word ook zeer gepreezen voor menschen die met graveel en steen-smerten gekwelt zijn; maar het klimt weer naar het hoofd, maakt eerder dronken, en veroorzaakt daar na zwaare hoofdpijn; te weeten als het bier fterk, en er veel *hop* in gebrouwen is. Zie verder op BIER.

Dog de *hop* is niet alle van eenerlei aart, maar verschillig van deugd, naar de soort, en aart des gronds, en landschaps, daar hij gegroeit is: De lange vierkante en de lange witte, worden in het algemeen voor de beste gehouden.

Hoe men Hop kweekt en onderhoud. . Om goede *hop* te bouwen, word voor eerst een goede vrugtbaare, wat vogtige grond vereischt; want in de drooge en magere gronden, groei: de *hop* niet alleen minder, maar de vrugten blijven ook veel kleinder, geevende bijgevolg weinig voordeel, schoon de vrugten kragtig genoeg tot het gebruik kunnen zijn: De beste grond tot een nieuwe Hop-gaarde, is goed vrugtbaar weijland, dat in veele jaaren niet is bebouwd of bezaaid geweest; of een oude boom-gaard of bosch; want zodanig land, kan men aanmerken als een nieuwe grond, die zijn volle kragt heeft, en door bouwing van graanen of andere gewassen niet uitgeput is; welke gronden met weinig mest, en dus met veel minder kosten, in een goede staat kunnen gebragt worden, om goede *hop* voort te brengen. De standplaats van de Hop - grond, moet warm en open, en niet door groote boomen rondom digt geflooten en belemmert zijn, op dat de lucht vrijelijk tusschen de *hop* kan doorgaan, om de vogtigheid op te droogen, waardoor ze niet zo veel aan de zeevlam zal onderheevig zijn: Dog als de plaats van verre tegens het zuid-en noord-westen, door hooge boomen, bergen of iets anders gedekt is, zal zulks zeer nuttig zijn, om de winden af te keeren of te breeken, die anders zomtjids het bovende der *hop-ranken* breeken, of de staaken omver waaijen, dat veel schaade aan de *hop* en het daar van verwagte voordeel toebrengen kan.

Om dan een nieuwe Hop-gaarde aan te leggen, zo moet het daar toe bepaalde weij- of ander land, in het najaar wel diep omgeploegd, of, het welk beter is, met de lep omgespit en gebrooken worden, zo dat het bovenste naar beneden komt; maar is het een oude boomgaarde, of ander grond daar boomen in staan, moeten dezelve met haare wortelen eerst wel uitgeroeit, en de gaten weder digt gemaakt worden: Als dan de grond omgespit en effen

gemaakt is, laat men dezelve de winter overleggen, tot dat in het volgende voorjaar, het winter-weer over en de grond handelbaar is, om bearbeid te kunnen worden: Neemt als dan een lange tuinlijn, spant ze over de-grond in de lengte, eenige voeten van de kant des lands af, en steekt langs de lijn puntige stokjes, zo ver van malkander, als de *hopplanten* moeten koomen te staan , naamelijk 7 of 8 voeten; dit gedaan zijnde, verplaatst de lijn, zodanig, dat ze 6 of 7 voeten evenwijdig van de voorige koomen, en steekt weder stokjes, op de afstand als in de voorige rij, maar zo, dat de stokjes met de voorige, net in het verband koomen te staan: Met deeze wijze, van de lijn te verplaatzen en ftokjes te fteeken, vaart voort, toe over de geheele breedte des lands, zo zullen de plaatzen daar de *hop-planten* zullen koomen te staan , bepaald zijn.

Graaft dan bij elke stok een diep gat, van ongeveer anderhalf voet wijd, vult die met goede losse aarde op; of mengt de uitgegraaven aarde met vette aarde of oude verrotte mest, en vult er de gaten weder mede, zo dat er kleine heuveltjes koomen; ten welken einde men de aarde of mest gereed moet hebben, om bij de gaten gebragt te worden; maar men moet de aarde bij het aanvullen wat met de voet trappen , op dat ze daar na niet te veel zinkt: Dog om dit werk in het voorjaar gemakkelijk te verrigten, zo kan men de plaatzen der *hop-planten* in de herfst met stokjes bepaalen, voorts na dat de grond geploegt of gespit en effen gemaakt is, en als dan ook de aarde of mest bij de plaatzen in gereedheid doen brengen.

De gaten dus met goede aarde toebereid zijnde, gaat men aan het planten, en zet op elk heuveltje *vijf of zes* goede jonge planten , zodanig, dat eene in het midden staat, en de overige niet verre daar van af, rondom te saan koomen; geschiedende het planten gewoonlijk met een zet-of plant-hout, daar men gaten mede in de grond steekt, en in elk gat een plant tot aan haar kop gestookten hebbende, er de aarde vervolgens met het hout tegens aandrukt, en de planten met wat fijne aarde overdekt.

De jonge *hop-planten* neemt men van de oude planten, welker wortelen men ten dien einde ontbloot, en de jonge spruiten er van afsnijdt, die niet al te teder en vijf of zes duimen lang moeten zijn , met drie of meer leden of knoppen er aan; en de oude einden der spruit-ranken , moeten er boven van afgesneeden worden.

Men kan ook jonge *hop-planten* aankweeken , door middel van de overtollige *hop-ranken*, in de tijd dat men ze de eerste reis aanbind, in te leggen, nadat men de toppen er afgesneeden heeft. Ook kan zulks geschieden door steeking, waartoe men de stekken vergadert, in de tijd dat men de *hop* havent, die men op een bed met goede aarde steekt v en met oosen bij droogte onderhoud, zo zullen ze meest alle aan het gewas koomen.

Men moet wijders tot 't planten, niet alleen goede jonge planten gebruiken, maar ook zorg draegen, dat men den Hop-tuin beplant met zulk soort van *hop*, die alle te gelijk rijp word, dewijl het anders niet alleen zeer ongemakkelijk, maar ook schadelijk is, als men dezelve niet te gelijk plukken kan: Dog als men soorten wil planten, die in vcrschillige tijden rijp worden, moet men dezelve op verschillende plaatzen in de Hop-tuin bij malkander zetten, als dan kan men de rijpe *hop* gemakkelijker na malcander afneemen.

De grond dus beplant zijnde, valt er verder in het eefte jaar niets meer aan te doen, dan dezelve, inzonderheid omtrent de jonge planten, van 't onkruid schoon te houden, en als ze beginnen op te schieten, er kleine stokken bij te steeken, om daar bij op te loopen; dog dewijl ze in het eerste jaar niet heel hoog opgroeijen, en weinig vrugten van belang geeven, zo kan men in de maand Junij de ranken alleen maar wat in een bosje bij malkander draaijen , zonder er stokken bij te steeken. Daarna word er in de herfst of winter wederom vergaane mest in de Hop-gaarden, zo wel bij de oude als jonge *hop* gebragt, en hier en daar tusschen de Hop-heuveltjes nedergelegt, om dezelve in het volgende voorjaar bij de planten te doen; Want als het voorjaar aangekoomen is, moet de grond, zodra dezelve droog en handelbaar is, rondom de planten en in de paden omgespit, en de planten daarna gesnoeit en gehavent worden , op de volgende wijze: Men ontbloot de planten, door middel van de grijp, van de aarde, om

gemakkelijk bij de wortelen te koomen; als dan snoeit men met een scherp mes, de oude scheuten en ranken van het voorige jaar weg, als mede de overvloedige jonge en tedere scheuten, die zig te verre van de hoofd-plant verspreiden, zo dat men geene behoud, als die de sterkste, en omtrent de heuveltjes zijn, en waar van men de sterkste en vrugtbaarste ranken verwacht. Het is ook dienstig, dat men zommige spruiten korter snoeit, dan andere, en de nu lang gelaatene, in het volgende jaar wederom korter snoeit. waar door de plant sterker ranken zal voortbrengen, en in een goede order gehouden word.. Het besnoeijen gedaan zijnde, overdekt men vervolgens de planten weder met de daar van afgehaalde aarde, heuvelswijze, nadat dezelve met de bijgebragte oude mest vermengt is; en zo men geen gebrek van mest heeft, is het zeer nuttig, dat men bij het omspitten van de grond, rondom de planten ook oude mest mede onderspit.

Daar na, omtrent het midden of het laatst van April, wanneer de ranken beginnen te groeien, moet men er lange staaken bijzetten, drie of vier bij elk heuveltje, en zodanig, dat ze boven wat uitwaarts, en dus wijder van malkander staan, om de ranken boven meer lucht en zon te doen hebben, en voor verwarring te bewaaren; en om de staaken tegen de winden vast te doen staan, moeten ze diep in de aarde gestookten worden, staaken gezet waaren, moet men men bij deeze hooger staaken plaatzen, om de ranken daar aan boven te ontvangen: Men maakt deeze staaken van lange jeugdige takken, van *wilge-*, *popelier-*, *esfchen-*, *boeken-* of ander hout, dat men best kan bekoomen; hoewel het eene langduurender als het ander is.

Na dat vervolgens de ranken drie of vier voeten hoog opgegroeit zijn, moet men ze met zachte biesen, of Moscovische mat losjes aan de staaken binden, twee, drie of vier van de sterkfte ranken aan een staak, op dat ze niet verward door malkander opgroeijen, het welke nadeelig is, en de ranken daar na niet zonder verbreking uit malkander kunnen ontward worden: De overige ranken die te overvloedig zijn, snijd men weg, welke men tot zalaade of andere spijze kan gebruiken; maar het staat aan te merken, dat het wel gebeurt, dat zommige ranken heel dik, of veel dikker en langer als andere groeijen, waar door men zoude denken, dat zulke de beste waaren, daar dezelve nogthans meest doorgaans onvrugtbaar zijn, of maar weing vrugten geeven, en daarenboven ook de overige ranken van haar voedzel berooven; weshalven men zodanige dikke ranken, meteen goed oordeel digt aan de wortel moet wegsnoeijen, om niet vergeefsch daar van de meeste vrugten te verwagten.

Dit opbinden der ranken, moet men van tijd tot tijd vervolgen, zodra men ziet dat zulks nodig is; en als de ranken boven het bereik van dé handen gekoomen zijn, bedient men zich daar toe van een dubbelde ledder, om er bij opteklimmen.

Tegen het laatst van Maij of in het begin van Juni, is het dienstig, dat men de grond rondsom de heuveltjes wederom roert, en wat fijne aarde op de heuveltjes gooit, dat de *hop* beter doet groeijen; en wenschelijk is het, als dezelve in de heete en drooge tijden altemets wat regen ontfangt; want schoon het zeer nuttig zoude zijn, om de *hoppe* in drooge tijden te oozen, zo is zulks echter, wegens de groote moeite en kosten, niet wel doenlijk.

Het is omtrent het midden van Julij, dat de *hop* begint te bloeijen, en niet lang daar na, word men kleine knopjes aan het bovenfte der ranken gewaar, uit welker meer of minder veelheid men een gissing van een rijke of minder rijke *hop-oogst* raaken kan; omtrent *St. Bartholomeus* word hij vervolgens rijp, om geplukt te worden: Men kent zijne rijpheid aan zijne sterke reuk, hardheid, en de bruinagtige koleur van 't zaad; zo dra men aan deeze tekens ziet, dat de *hop* rijp is, moet men niet verzuimen, te bezorgen, dat dezelve spoedig ingeogst worde; want indien er een stormwind opkwam, gelijk in deeze jaartijd zomtjids gebeurt, zoude zulks veel schaade aanbrengen, door het breeken der ranken, en het kneuzen van de *hop*, die daar door zijn koleur verliest, en dan veel minder waardig is dan die, welke zuiver en onvlekkig is, en een goede geelagtige koleur heeft.

Om de *hop* in te zaamelen, snijd men de ranken *omtrent een* voet hoog boven de grond af, en haalt dan de staak met de *hop* uit de grond, dog dewijl dit dikwils niet gemakkelijk geschieden

kan, moet men zich van een stuk hout bedienen, op de wijze van een hefboom, om er de staak, die men aan het eene einde daer aan vastbind, mede uit te ligten, als dan word de hop van de ranken afgeplukt, en in een groote korf, bak, of iets anders gedaan, en naar huis gebragt hoewel andere de ranken verder boven doorsnijden, van de staak losmaakten en dan het eene met het andere met een wagen naar huis brengen, om de *hop* aldaar af te plukken; het welke inzonderheid dienstig zijn kan, als men onweer en regen te gemoet ziet, om de *hop* dus spoedig droog binnens huis te verkrijgen: Dog hoedanig de "*hop* geplukt worde, moet zulks zuiver geschieden, dat is zonder bladen of steelen; en het werk moet spoedig voortgaan, op dat de *hoppe* niet aan het broeijen raake, waar door hij vlekkelig of miskoleurig word: Geplukt zijnde, word bij op een luchtige zolder gelegd, om te droogen, dog niet al te dik, waar door hij zoude verhitten, of muf en schimmelig worden; weshalven hij ook dikwils moet gekeert worden, tot dat hij volkoomen droog is; als wanneer men hem op hoopen legt, en met kleeden bedekt, om niet te verruiken, of zijne kragt te verliezen, tot dat hij gezakt word. Dog in plaatzen daar veel *hop* gebouwt word, bedient men zich, om de *hop* te droogen, van een *est* of bijzondere oven, op diergelijke wijze als een *mout-est* toegestelt, waar door hij schielijker en met minder noodige zolder-ruimte, door een maatige warmte gedroogt word, als men veel heeft; maar aldus gedroogt zijnde, moet hij een week of drie op een zolder op een hoop gelegd en dicht met kleeden overdekt worden, om te koelen, uit te zweeten, en weder slap te worden, want anders zoude ze bij het inzakken tot stof worden. Op wat wijze de *hop* gedroogt worde, zo moet men zorg draagen, dat de zaadkorrels en het geele stof daar bij blijven, dewijl dit het kragtigste van de *hop* is: Om de *hop* vervolgens te verzenden, of te bewaaren, word hij in groote zakken van grof linnen gedaan, met de voeten dicht op elkander getrapt, en de zak gevult zijnde, toegebondén; op welke wijze de *hop*, indien hij wel droog gepakt is, en op een drooge plaats bewaart word, eenige jaaren goed kan blijven; maar daar moet zorg gedraagen worden voor de Muizen, die er anders haare nesten in maaken.

De *hop* dan aldus ingeogst en bezorgt zijnde, moet men weder naar de *hop-gaarde* keeren, om aldaar het overige werk te verrigten; het welke voor eerst is, om de *hopstlaaken* tot het volgende gebruik wel te bewaaren, het welke best geschied onder een afdak, of in een loots, na dat men er de ruigte eerst van heeft afgetrokken; maar als men die niet heeft, zet men de staaken regt overeind bij elkander: zodanig, dat ze zaamen een pijramide vertoonen; ten dien einde zet men eerst vijf, zes, of meer stokken in een ronde wijde kring in de grond vast, en zodanig, dat ze boven bij elkander koomen, en men bind ze boven te zaamen, daar na zet men alle stokken er rondom; op deeze wijze zullen dezelve weinig van de regen of sneeuw koomen te lijden, dewijl alleen de buitenste daar door aangedaan worden; dog het vogt er weder ras van afloopt.

Vervolgens moet men de *hop-gaarde* tegens of in den winter, bij bekwaam droog weer, wederom met oude vergaane mest bezorgen, om er in het volgende voorjaar de *hop-planten* weder mede te bemesten, op dezelfde wijze als boven aangewezen is; door welke verbetering, gevoegt hij het besnoeijen der *hop-spruiten*, de planten 8,10 en meer jaaren goede *hop* zullen geeven, indien de grond van natuur tamelijk goed is; in welk geval het ook niet noodig is, den grond jaarlijks te bemesten; zijnde het als dan genoeg, als zulks om het andere jaar geschied.

Men bedient zich tot de bemesting van zodanige soort van mest, die men best verkrijgen kan, dog de *koe-mest* is de beste, dewijl de *hop* liefst een toemaaking begeert, die niet te heet, en wat vogtig van aart is, gelijk de koemest is; maar de mest moet, gelijk boven rede aangemerkt is, oud en vergaan zijn, want nieuwe mest is zeer schaadelijk voor de *hop-planten*: Zommige prijzen de *varkens-mest* zeer aan, om dat hij insgelijks koud van aart is; de oude *bagger*, die uit gragten en andere wateren gehaalt is, daar veel van allerlei vuilnis in geworpen word, is óók een zeer goede toemaaking voor de *hop*, na dat hij een winter over in de lucht gelegen heeft; gelijk ook de aarde van allerlei andere verrotte vetagtige stoffen: Dog men moet zich

met de mesting . ook schikken , zo veel men kan, naar den aart der gronds, naamelijk naar dat die zandagtiger en warmer, of kleijagtiger en kouder is.

Of fchoon nu de *hop* door een goede behandeling wel groeijen zal, zo is echter dezelve, gelijk andere gewassen, aan ziekten en ongemakken onderhevig, waar door het verwagte voordeel dikwils geheel, ofte in grootsten deele verlooren gaat: Dog het is hoofzaakelijk het zogenoemde *zwart*, het welke den *hop* in zommige jaaren aandoet, en bladen en vrugten daar door worden bedorven, zo dat er van de vrugten niets of weinig word; ontstaande dit ongemak uit veelderlei oorzaken, als , of door een scherpe *honing- of meel-dauw*, of door *de zee-vlam*; in beide gevallen worden de bladen en vrugten eerst vlekkelig, en vervolgens zwart, en de planten raaken aan het kwijnen en bederven; de oorzaak daar van kan men nazien op de artikels DAUWHONING- en ZEE-VLAM.

Daar is geen middel tegens deeze ongemakken, dewijl men ze niet voorzien, nog afweeren kan; dog dewijl dezelve juist niet alle jaaren voorvallen, en ook veeltijds maar een gedeelte van de *hoptuin* aandoen en bederven, zo moet men zich daar in te vreden stellen , en een volgend gunstiger jaar afwagten , dat veeltijds den vorigen geleeden schaade merkkelijk vergoed: Ondertusschen raaden zommige aan, dat wanneer de planten maar hier en daar in de *hopgaarde* van het *zwart* aangetast zijn, dat men , de besmette ranken en bladen terstond zal afbreken en verbranden, niet alleen dewijl men heeft bespeurt, dat dit kwaad ras verder kruipt, en andere gezonde planten besmet, maar ook dat anders de planten daar door het volgende jaar dikwils weder op nieuw, of zo veel te ligter aangetast worden; misschien door de smetstofte of het zaad van de schimmel, dat zich in de grond, staaken, oude ranken, enz. vastgezet heeft, en de winter overgebleeven is: Dog men heeft ook opgemerkt, dat zommige gronden en standplaatzen meerder aan 't *zwart* onderhevig zijn; en zeer waarfchijnlijk kan ook de soort van mesting in deezen mede veel toebrengen; althans een zeker soort van mest kan veroorzaaken, dat er kleine zwarte insecten uit voortkoomen, die de geheele *hop-planten* in de zomer in een overgrootte menigte inneemen, en daar door insgelijks veel nadeel aan de groei der *hop* kunnen veroorzaaken, en de *hop-oogst* ten deele, zo niet geheel, te leur stellen; dog het is voornaamelijk de versche mest, die in deezen het meeste nadeel kan doen. Men ziet uit het in 't beknopt gemelde, dat de hophouwerij aan veel arbeid, kosten en ongemakken onderhevig is, zijnde echter anders voor de landman een voordeelige houwerij, als de *hop* wel slaagt, en goed ingeogst word , dewijl hem de Brouwers onvermijdelijk noodig hebben , als ze goed bier, zonder bedrog, willen maaken, en hem derhalven dikwils duur moeten betalen. Hoewel zommige Brouwers, om de kosten te bespaaren , andere kruiden tot het bitter maaken der bieren weeten te gebruiken; maar die veeltijds niet alleen tot groot nadeel voor 's menschen gezondheid zijn, maar ook dikwils door haar schielijke dronken-, ja onzinnigmaakende kragt, veel verwarring en kwaad in de gemeene zaamenleving veroorzaaken.

Daar is veel negotie met de *hop*, zo wel in Duitschland , als in de Nederlanden, en andere gewesten, daar het Bier de meest gewoonlijke drank is, en veele menschen hebben er hun bestaan van, niet alleen door het cultiveeren, maar ook door den handel. Dog de *hop* is, gelijk wij boven rede aangeroert hebben, niet alle van eenerlei deugd of kracht, maar verschillig, volgens de plaats en grond, daar hij in gebouwt word, als mede volgens de goede behandeling, in het droogèn en bewaaren, enz.

De *hop*, die in onze Nederlanden het best geacht word, om er Bier mede te brouwen, is de Bredasche, Luiksche, **Vlaamsche** en Engelsche, dog daar word ook zeer goede *hop* in Gelderland gebouwt, die veel tot de vermaarde Deventer- en Zwolsche bieren, enz. gebezigt word: De Luiksche *hop* word boven andere gepreezen, maar de Bierbrouwers klaagen zeer, dat hij in deeze tijden , met een oneindig getal steelen en bladen vermengt is, waar door wel zijn gewigt vermeerdert, maar zijne deugd grootelijks vermindert word . Om in de koophandel te onderzoeken, of de *hop* goed is, zo wrijft hem in de hand in stukken; wanneer dan de hand

daar van braaf vetagtig en als kleeverig word, en sterk ruikt, zo is de *hop* regt goed; voorts moet hij een goede geelagtige koleur hebben, en zuiver zijn.

Hop in het Groot warmoeziers handboek van Theodorus Frederik Uilkens

1855 - Pag. 401 e.v.

September blijft voor ons, Poperingenaars toch in eerste instantie de 'plokmaand'. Als Poperingenaars gaan we ervan uit – en met reden - dat wij eigenlijk altijd het beste zijn geweest in het telen van hop. Daarom is het ook voor ons des te vreemder om eens een totaal andere visie te horen, zoals we deze bijvoorbeeld terugvonden in het 'Groot Warmoeziers handboek' van de Nederlander Theodorus Frederik Uilkens, uit 1855.

Uilkens was helemaal geen uil maar een gerenommeerd bioloog en tuinspecialist die met zijn 'Groot Warmoeziers handboek' eigenlijk een tuinencyclopedie samenstelde. Zoals te merken in het hier onder aangehaalde stuk over de hop kende hij wel degelijk zijn klassiekers en kletste hij niet uit zijn nek.

Veel leesplezier

HOP.

(Humulus lupulus.)

De *Hop*, ook *Hoppekruid* genoemd, ontleent haren geslachtenaam *humulus*, van het Latijnsche woord *humilus*, laag, kruipend, omdat het gewas zich zonder steunsel niet kan staande houden en alsdan over den grond voortkruipt; terwijl de soortnaam *lupulus*, volgens Miller, van het Latijnsche woord *lupus*, een wolf, afgeleid is, naardien men beweert, dat deze dieren onder dit rankgewas schuilen.

Deze overblijvende plant behoort volgens Ruppilus tot die planten, welke eene onvolkomene omwondene bloem hebben, zijnde het naar Tournefort, een gewas met bladerlooze bloemen, die uit vele vezelen bestaan, in den kelk zitten en daarbij onvruchtbaar zijn. Decandolle, plaatst het onder de *Cannabinées* en Linnaeus rangschikt dezelve onder de *Dioecia*, *Pentandria*, met het navolgende geslachtskenmerk: De kelk der mannelijke bloem, vijfbladerig en heeft geen bloemkrans; de vrouwelijke bloem heeft den kelk éénbladerig, kegelvormig; twee stijlen en één zaad in den bladvormigen kelk besloten.

Dit ook *inlandsche* gewas, wordt bijna overal gevonden. Zoo wel in de dennebosschen van *Zweden*, als op de eilanden in de *Oostzee*, zoo wel door geheel *Rusland*, *Pommeren* en *Lyfland*, als in *China*, waar het door Thunberg aangetroffen werd. Hack zelfs verbouwt het in zijnen tuin, twintig mijlen van *Adelaïde*, aan den weg naar den berg *Barker*, in het *Zuiden* van *Australië*, gelegen.

In ons *Vaderland* groeit het volgens De Gorter, veel op schaduwachtige plaatsen, bij *Harderwijk*, *Leerdam*, *Heemstede*, *Utrecht*, *Wijk bij Duurstede*, *Groningen*, alwaar wij het in het dorp onzer inwoning, *Wehe*, tusschen de heggen aantreffen en in het *Haagsche* bosch. Volgens Meese, in de wouden van *Friesland* en elders; volgens Bergsma, bij *Nijmegen*; volgens Verheulen, bij *Delft*; volgens Mulder, bij *Leiden*; volgens Schull, bij *Dordrecht*; en volgens Van Hall, buiten *Amsterdam*, op den *Amstelveenschen* weg, aan den duinkant van *Haarlem*; enz.

Zoo wel de mannelijke als de vrouwelijke hop, schiet uit de wortels, die dicht, lang en verward door elkanderen groeijen, zeer lange, wollige, ruige, met bladeren bezette, eenigzins hoekige ranken uit, die zich rondom de struiken, boomen en alles waarmede zij in aanraking komen, slingeren en daarbij opklimmen, de bladeren zijn lang gesteeld, tegen over elkander staande,

drie- tot vijflobbig en ruw, de bovenste gaafrandig, eirond lancetvormig, de overigen grof getand. De mannelijke brengen aan het bovenste der ranken, uit de oksels der bladeren, bloemen voort, welken eenen wijden pluimvormigen tros daarstellen, hebbende vijf helmdraadjes en oenen vijfdeeligen kelk en welke dienen om de vrouwelijke bloemen te bevruchten, komende de vrouwelijke als kopvormige bloemkatjes voor, slechts een éénbladig bloemdek hebbende, dat het tweestijlige vruchtbeginsel nauw omvat, brengende kleine plat roodachtige rosleurige zaden voort.

Het kweeken der hop dagteekent zich in *Duitschland*, zoo als sommigen willen, van af de 8ste eeuw. Voor zooveel Beckmans heeft kunnen nagaan, komt het woord *hoppe*, het eerst in een woordenboek van de 10de eeuw voor.

In de 16de en 17de eeuw, was de hopteelt in ons *Vaderland* zeer aanzienlijk, terwijl er bij een placaat van den 26 Maart 1568 verboden werd, geen hop uit te voeren.

In latere tijden, is deze verbouw evenwel nog sterk toegenomen, als wordende er thans niet alleen in *Limburg* en *Zuid-Brabant*, veel hop verbouwd, maar ook in *Drenthe*, als in de dorpen *Eelde*, *Paterswolde*, *Rhoden* en *Peize*. Ook in het land van *Heusden*, in de *Meijerij van den Bosch*, in de omstreken van *Nieuwkuik*, *Schijndel* en *Vlijmen*, mogt die bouw vroeger aanzienlijk heeten, doch dezelve vermindert in de laatste jaren steeds meer en meer, terwijl men zich in *Gelderland* en *Overijssel*, meer op dien bouw begint toe te leggen. In het land van *Axel* onder *Westdorpe*, is men in 1836 met deze teelt begonnen en in 1820 werden er pogingen aangewend, om de hopcultuur onder *Hontenisse*, in het land van *Hulst*, tot stand te brengen, in 1850 heeft men in *Zeeland* deswege twee proeven genomen, die met eenen gunstigen uitslag bekroond zijn.

In *Engeland*, werd er in 1503 niet meer hop verbouwd, dan voor eigen gebruik noodig was, zijnde zeer waarschijnlijk het kweeken daarvan in *Zweden*, eerst tusschen de jaren 1680 tot 1697, tot eenige volkomenheid opgevoerd.

De hop behoeft eene goede, met ouden mest wel toebereide aarde, en wordt in *Maart* of *April* door jonge plantjes, die diepte van eene handbreed en eenen ouderlingen afstand van zes palmen behoeven, voortgekweekt, welk rank gewas vervolgens bij staken opgeleid en in *November*, even boven den grond afgesneden wordt.

Hoewel deze mededeeling voor den bouw in het klein voldoende geacht mag worden, zoo is zulks evenwel niet met betrekking tot de voortkweeking in het groot en weshalve wij daarover meer omstandig zullen spreken.

Goede zwarte aarde, uit vermengde klei met zand bestaande, der diepte van twee voeten omgewerkt, niet al te droog maar nog minder te vochtig, en eene voor het *Zuiden* wel opene, maar tegen het *Noorden* door boomen of bosschen gedekte standplaats, voegt voor dit gewas het beste.

Oude gras- en klaverlanden, bosch- en moesgronden, zoo dezelve wel omgewerkt zijn, voldoen mede bij uitnemendheid. Hoewel deze plant eenen wel en diep bewerkten en rijkelijk met mest voorzienen grond vordert, zoo kan men daartoe alle mestspeciën bezigen, wanneer men slechts zorg drage, dat deze naar de gesteldheid van den grond geschoeid worden en niet te versch zijn. Boven alles beveelt Gross, in zijne *Volstandige Anleiding zum Hopfenbau* 1837, een mengsel aan, dat uit goede krachtige aarde, modder, stratendrek, en eenige lagen schapen en koemest zamengesteld is, waarbij alsdan nog aardappels en knollenloof, of ander afval van groente kan gebezigd worden, alsmede klaauwen beenderen, en het bloed van beesten, hoender en duivenmest, kalk, asch, gier enz.

Omtrent de keuze van mest evenwel verwijzen wij op het *Handwörterbuch der reinen und angewandten chemie* von Dr. Liebig, Dr. Poggendorff und Dr. Wöhler, 1843, 2te Band, 5te lief; alwaar een zeer beknopt, maar tevens duidelijk overzicht van de grondbeginselen, welke de nieuwere scheikunde leert, voor de keuze en aanwending der meststoffen, gevonden

wordt, en tevens tot rigtsnoer kan dienen bij het invoeren en beproeven van nieuwe meststoffen en nieuwe handelwijzen bij de bemesting, Wijl wij voor de kalkbemesting durven aanbevelen E. Peers , *de Emploi des sulphales de chaux en ogriculture, Bruges, 1850*, en *Brain on gypsum as e manure*, London, 1846.

De kweekers in *Kent*, alwaar de beste hop geteeld wordt, beschouwen nieuwe gronden voor deze kweeking als de beste. Op zulke gronden planten zij appelboomen, op een grooten afstand van elkander, waar tusschen nog weder kersenboomen worden gevoegd. Heeft men nu gedurende tien jaren daar tusschen hop verbouwd, dan beginnen de boomen te dragen, de kersenboomen root men na verloop van dertig jaren uit en de appelboomen hebben alsdan ook haren wasdom erlangd. Anderen bebouwen eenen zandigen grond , waarvan de bodem kiezelachtig of rotsachtig is, voor dit gewas als het doelmatigste , terwijl nog anderen wederom de hop met een goed gevolg op moerassige gronden kweeken, zoo als die onder anderen door de inwoners van *Essex*, gedaan wordt.

Dan gaat onze schrijver in op de scheikundige samenstelling van de mest, een stuk dat we echter niet overnemen.

Friewald zegt; in zijne beschrijving van de hopteelt in *Zweden*, dat het, overmesten der hopkuilen met verschen koemest en zand, aan de *bellen* eenen specerijachtigen smaak geeft, die dezelve anders niet eigen is.

Ook met inachtneming der noodige voorzorgen , en in eenen allezins voor dezen bouw geschikten grond, is de uitslag daarvan nothans zeer wisselvallig. Zoo vinden wij onder anderen in het *Tijdschrift ter bevordering van Nijverheid* 1849, dat de hoptbouw in *Noord-Brabant*, dat jaar een middelmatig gewas had opgeleverd, naardien het gewas in *Augustus* en *September* door regen en wind geleden had, waardoor de *bellen* verkleurden en aan kracht verloren.

De berigten in 1850 waren uit dat oord nog ongunstiger, want de hop kon alstoen niet meerder dan op een derde van een gewoon gewas gerekend worden. Eveneens was in dat jaar de teelt daarvan in *Luikerland* en in *Vlaanderen*, grootendeels mislukt.

Niet alleen toch dat schrale winden, veelvuldige en aanhoudende regen, langdurige droogte, plotselinge weersveranderingen, daarop eenen nadeeligen invloed uitoefenen, maar ook worden de hoptuinen niet zelden door ratten , muizen, door eene soort van wormpjes, dat de stoelen doorknaagt, door rupsen, aardvlooijen, bladluizen en inzonderheid door de *Phalaena humuli* met eene geheele vernieling bedreigd, terwijl ook niet zelden de ziekten waaraan de plant zelve onderhevig is, als het *zwart*, de *roest*, *honig-* en *meelddauw*, *brand* en *schimmel*, op de ontwikkeling en groei niet zelden allernadeeligst werken, en waaraan het onzes erachtens dan ook moet worden toegeschreven, dat de anders niet onvoordeelige kweeking daarvan niet meer wordt in beoefening gebragt.

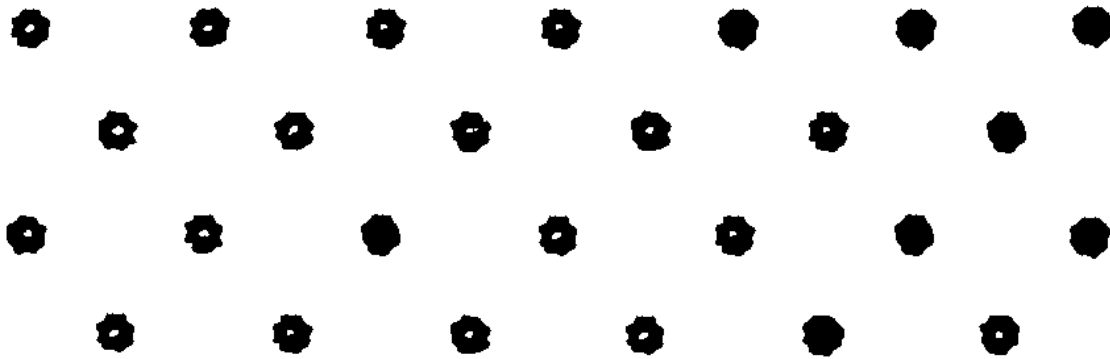
Hales, deelt in zijn *Traité de la statistique des végétaux*, een verslag diesaangaande mede, wanneer de hoptbouw **in 1723**, wegens veelvuldige regen mislukte, en in **1735** door de insecten vernield werd, en waaromtrent men ook Linaeus en Boerhaave, raadplegen kan.

Wij zullen omtrent de wijze van kweeken, datgene opgeven, wat wij in het *Herbarum vivum* van Van Der Trappen , in het werk van Gross , over dezen bouw, en bij Miller , deswegen aangeteekend vinden, voor het overige onze lezers verwijzende , op de werken van Schwertz en Aelbroek, over den *Vlaamsche hoptbouw*, Wredow , *der Gartenfreund*, Hermann , *Landtr. Katech*, waarvan het derde deel geheel aan den hoptbouw toegewijd is, en tevens de geschiedenis van dit gewas bevat, of op *Der Sacksische und Bömische Hopfenbauw*, zonder nog van Thaër, BruchHäusen en anderen te gewagen.

Is dan het land in den *herfst* naar vereischte beploegd en bemest, en heeft men deze bearbeiding daarna nog eens herhaald, dan wordt de grond in de *lente*, in akkers afgedeeld. Dwars over deze akkers, die ieder jaar driemaal worden omgespit, worden de hopspruiten ingelegd. Volgens de inwoners van *Kent*, is de maand *Maart* daar voor het geschiktste, hoewel het ook, volgens hun zeggen, in *October*, geschieden kan. In het *eerste* jaar bindt men de planten slechts aan korte staken, doch in de lente van het *tweede*, snijdt men het gewas gelijk met den grond af, waarna de jonge scheuten, die daarna ontspruiten, langs twee tot drie staken gewoonlijk **van vierjarig wilgenhout**, opgeleid en aangebonden worden, gevende alsdan in den herfst reeds eenige vrucht, welke den naam van *éénjarige hop* draagt. In het *derde voorjaar*, worden de planten op nieuw dicht aan den grond afgesneden, de scheuten later weder opgeleid en aangebonden, doch nu tegen drie rondom de hopkuilen gezette staken, welke eene lengte van 38—40 palmen behoeven. Zoodra de *bellen* rijp zijn, worden de ranken omstreeks 15—16 Ned. duimen boven den grond doorgesneden, van de uitgetrokken staken afgestroopt en in eene luchtige plaats, gedurende een paar dagen, ter versterving opgehangen. Daarna plukt men de *bellen* voorzigtig af, draagt die naar eenen bijzonder hiervoor ingerigte en met wilgenhout gestookten *eest*, om ze te laten droogen, om na gedroogd te zijn, opgezolderd te worden, en welke wijze van bouwing ontleend is uit de *Sttlistische beschrijving van Gelderland*.

Volgens Gross heeft de hopbouw aldus plaats:

In het voorjaar, zoodra het land droog is, worden de hopkuilen op eenen onderlingen afstand van twee een tweede el, of vijf voet en ter diepte van een een tweede, of slechts van een voet, ingegraven, en opgedroogd zijnde, zoodanig met mest en aarde gevuld, dat deze ongeveer vier duim boven de grondoppervlakte verheven is. Dezelve worden zoo aangelegd, dat die van de eerste rij tegen over die van de derde, en die van de tweede tegenover die van de vierde komen, waardoor deze vorm wordt te weeg gebragt:

Anderen evenwel verkiezen de vorm van een driehoek, van een kring of van eene ruit. Dezen bezigen slechts ééne staak, anderen wederom twee tot drie, sommigen leiden drie tot vier ranken om eenen staak, anderen wederom binden er zes tot zeven aan.

Terwijl intusschen de hopheuveltjes bezinken, make men zich dezen tijd te nutte, ter opzameling van de benoodigde scheuten of kiemen, welke men van de drie tot twaalfjarige hopstoelen neemt, of in het *wilde* Opzoekt, evenwel naauwkeurig toeziende, dat zij niet anders dan van gave en gezonde moederplanten gesneden worden, niet houtachtig maar vliezig zijn, en bij de vereischte lengte en dikte ten minste drie tot vier kiemoogen bezit.

Het spreekt van zelve, dat men bij het aanleggen van eenen hoptuin geene andere dan vrouwelijke planten, of gelijk de Duitschers die noemen *Zapfen* of *Laufer hopfen*, bezigen moet.

Kan men niet terstond tot het planten overgaan, dan bewaart men deze scheuten in droog zand in eenen koelen kelder of op eene andere drooge plaats, tot dat de felste nachtvorst voorbij is. Het inleggen heeft gewoonlijk niet voor in het midden van *Mei* plaats. Men kiest alsdan eenen eenigzins regenachtigen dag uit, of bij langdurige droogte plante men niet vóór den nademiddag of nog beter tegen het vallen van den avond, en wel op deze wijze: Met eenen hak in de beschreven kuilen eene schuinsche, naar het *oosten* gerigte, opening gemaakt hebbende, legt men op eenen kleinen afstand van elkander twee scheuten daarin, bedekt dezelve een tot twee duimen hoog met aarde, en trekt rondom ieder zoo gemaakt heuveltje een kringvormig groefje, om het water daarvan af te leiden.

Wanneer de planten eene lengte van drie tot vier duimen bereikt hebben, moet de grond gezuiverd en met den hak losgemaakt worden, waarna men eenigen tijd later de staken steekt en de ranken aanbindt. Deze ranken moeten met de zon omgeleid worden, dat is, van het *Oosten* door het *Zuiden* naar het *Westen*, gelijk de *Bryonia Tamnus*, *Lonioera* en anderen, terwijl daarentegen de *Phaseolus vulgaris* en de *Convolvulus*, eene tegenstrijdige rigting hebben, en de *Dulciunara*, geene vaste rigting heeft, iets waarvan ook Van Hall in zijne *Bot.*, gewag maakt.

De stokken, die regt, stevig, van hunnen buitensten bast ontdaan, en om ze langer te bewaren van onder gebrand, en dan glimmende, in kokenden teer en vervolgens in droog zand gestoken moeten worden, vervangen nu de plaatsen der paaltjes of korte stokken, welke de ligging der kiemen moesten aanwijzen. Tegen het afschillen der staken, ijvert Suller, en onzes bedunkens, met regt, daar hij zegt, dat de ruwheid juist het opklimmen der ranken vergemakkelijkt, hij beschouwt de *Ahorn*- en de *Abeel*staken als de beste, hoewel die der *Wilgen* en *Eschen* en inzonderheid die der *Kastanje-boomen* langer duren.

Men zet slechts één stok bij elken hopstruik, daaronder drie of vier ranken heen leidende, die met biezen, moscovische mat of met nat gemaakt stroo aangebonden worden, terwijl de overige ranken op ééne na, die men uit voorzorg behoudt, bij den grond weggesneden worden, welke overgeblevene evenwel ook nog weggenomen wordt, wanneer het na verloop van een paar weken blijkt dal zij overtollig is.

In het begin van *Juni* moet de tuin weder behakt worden, als wanneer er dan tevens eene aanaarding dient plaats te hebben, wordende den grond vier weken later nogmaals gezuiverd, en de planten zoo hoog aangeaard, dat zij op heuveltjes schijnen gepoot te zijn, bij welke verrigting men het wegsnijden der overtollige zijscheuten en het weder aanbinden der ranken niet verzuimen mag.

Gedurende het éérste jaar kan men in de tusschenruimten van den hoptuin, met een goed gevolg andere lage groenten bouwen, welke bijvruchten dan gewoonlijk geplant of gezaaid worden, wanneer de eerste behakking heeft plaats gehad.

In het laatst van *September* snijdt men de ranken een voet hoog boven den grond af, en bindt hetgeen staan blijft bij iederen struik, in eenen vasten knoop te zamen, terwijl anderen daarentegen, de ranken gedurende den ganschen winter onafgesneden staan laten.

Is men rijkelijk van mest voorzien, dan is het zeer aan te raden, den hoptuin vóór den *winter* eene bemesting te geven, of althans de struiken tegen den winter met mest te dekken. In de *lente* van het tweede jaar en zoo ook van de volgende jaren, worden de hopstoelen ontbloot, om dezelve schoon te maken en te besnijden. Dit werk, waarbij oordeel en kunde vereischt worden, bestaat hoofdzakelijk daarin, dat men zonder de hoofdwortels te kwetsen, alle zijscheuten en uitloopers op vier tot zes goede na, wegneemt, waarna om iederen struik nog weer een weinig mest gelegd wordt en zoo veel aarde, dat deze weder twee duimen boven de grondoppervlakte verheven is, blijvende de verdere behandeling geheel aan die gelijk, welke

wij voor het eerste jaar hebben opgegeven. Bij het wegnemen der zijscheuten worden nu ook in *Juli* de onderste bladeren met een scherp mes afgesneden, zulks van drie tot zes voeten boven den grond verrigtende, al naar gelang de planten hoog zijn. Deze ontbladering wordt van tijd tot tijd herhaald en verschaft even in het najaar, voor het vee en inzonderheid voor de schapen een goed voeder.

Wanneer de vrucht voor het grootste gedeelte rijp is, wordt er met de inzameling een begin gemaakt, terwijl de geschikste tijd ter inzameling deze heeten mag, wanneer de schil der vruchten van groen tot eene bruinachtige kleur is overgaan, wordende de inzameling van het eerste jaar, *Juffershop* genoemd. De ranken worden alsdan een voet boven den grond afgesneden, de staken met eene soort van dommekracht (hoppen of stangen heber) voorzigtig uit den grond gehaald en de ranken er afgestroopt. Het overschot der afgesneden ranken wordt even als in het éérste jaar. om het verlies van sappen voor te komen, weer in elkander gedraaid te zamen gebonden; kunnende goed onderhoudene hoptuinen van acht tot twaalf, en volgens Grom zelfs van vijftien tot twintig jaren duren.

Het afplukken der *bellen* geschiedt, of *ter plaatse*, of in *schuren*. Heeft het éérste plaats, dan worden de stengels een voor een op eenen *bok*, of, zoo als men hier zegt, een *ezel* gelegd, waaronder een doek ligt uitgespreid om de geplukte of **met eene scherpe schaar** afgesnedene *bellen* op te vangen. Dadelijk onder het plukken, waar dit dan ook geschiedde, wordt de hop gesorteerd, en de *bellen* terstond na den pluk op eene tochtige beschaduwde plaats, zoo dun mogelijk uitgestrooid, en onder het droogen van tijd tot tijd gekeerd. De bijna drooge, worden vervolgens op eenen hoop ter zijde geschoven, om voor de versche plaats te maken, doch ook deze eersten moeten om het broeijen te voorkomen, nog van tijd tot tijd gekeerd worden, wordende de volkomen drooge hop in zakken gepakt, hierin bewaard en verzonden.

F. s. Rietsch heeft een Oostenrijksch octrooi verkregen, wegens het bewaren der hop. Volgens Balling (*Polyt. Notizblatt*, N^o2) wordt de hop in den oogsttijd onmiddellijk met mout extract (Maltgetreide extract) gemengd, gedroogd en in vaten geperst. (*Dingler's Journal*., CVIII).

In Engeland heeft men de gewoonte, om de hop zoo vast als mogelijk is in zakken te pakken, en de plooijen, die daarbij in deze zakken ontslaan, onder het persen nog bovendien vast te naaijen, zoo dat de hop naderhand, bij het nalaten van de drukking, niet wederom kan uitzetten. Wanneer deze zakken vervolgens op geschikte plaatsen bewaard worden, blijft de hop wel zes jaren lang, jong en frisch. Ook gebruiken de *Engelschen*, die zich vooral op den hoptouw hebben toegelegd, ter opleiding der plant; touwwerk, dat is enkele en op zich zelf staande lijnen, aan het *zuiden* blootgesteld, iets waarvan ook Nöller gewag maakt. Aldus geplaatst brengen de hopplanten veel spoediger schoone vruchten voort, welke men, naar mate zij rijpen, door middel van dubbele ladders plukt.

In de laatste tijden evenwel heeft men de staken door puntige ijzeren stokken vervangen. Deze bevorderen de vruchtbaarheid, en men verklaart derzelve werking door ze met bliksemafleiders te vergelijken hebbende de abt Berthollon opgemerkt, dat de electriciteit eene zeer gunstige uitwerking op de hopplant uitoefent.

De andere wijzen van opleiding, zoo als die van Germeshausen, om boomen te planten, in plaats van staken te zetten, van Ploucquet, om het door gespannen koorden van een boom tot een ander te doen, van Brettenbach, om de gewone staken door 30—40 voet hooge boomstammen te vervangen, waaraan latten gespijkerd en aan deze sterk pikdraad, wilgenbast of zamengedraaide ranken van de hop zelve, schuins van boven naar beneden worden bevestigd, of van Von Steiner, om de in den grond gezette palen aan weerskanten met eene schuins van boven naar beneden gerigten staak te verbinden, waaraan wederom latten moeten worden vast gespijkerd, gaan wij stilzwijgende voorbij.

Vroeger leverde in *Drenthe* de inoogsting der hop een genoeglijk feest op , en in *Engeland* gaat dit nog met eene groote vreugdebetooning gepaard. De arbeiders kiezen alsdan eene hopkoningin, welke, in hare fraaiste kleederen uitgedoscht, zich het hoofd en kleed met hopbloemen versiert.

De verscheidenheden van dit gewas, welke het veelvuldigs aangekweekt worden, zijn: de *Ronde, Langwerpige, Groene, Roode, Vroege* en *Late*. Zij ontleenen hunne onderscheidingsteekenen van den vorm en de kleur der vruchtkegeltjes of *bellen*, van het uiterlijke van den stengel en bladeren, of van den tijd der rijping. Wijders wordt zij met den naam bestempeld der plaatsen, alwaar men haar kweekt, zijnde alsdan de voornaamste de *Engelsche, Vlaamsche, Saxische, Bruntwijksche, Luiksche, Limburgsche, Drentsche, Brabantsche, Boheemsche* en *Beyersche*, doch, waar ook gegroeid en tot welke verscheidenheid behoorende, ten allen tijde moet men de voorkeur aan *die* geven, welke groote en zware, rijkelijk van een geel, meelachtig, kleverig poeder voorzien zijnde *bellen* voortbrengen, en die daar en boven helder van kleur zijn, eene aangename, doordringende, aromatische geur verspreiden, bij het aanraken aan de vingers kleven en goed volwassene, olijfvachtig-groene zaadkorreltjes belatten.

De hop wordt in onze moestuinen enkel en alleen om de jonge scheuten of uitspruitsels , bij ons onder den naam van *hoppepiekjes*, gekweekt, welke, hoewel eenigzins sterker van smaak, nothans veel met de *aspersies* overeenkomen, eveneens als deze genuttigd worden, of met olie en azijn worden gegeten.

Martinet noemt dezelve *hopsalade*, terwijl Munting zegt: Deze jonge scheuten, opgezoden en genuttigd voor eene salade of als *Asperges*, beide van de *wilde* en *tamme*, zijn zeer gezond voor een ieder. Plinius evenwel beschouwt het gebruik er van den smaak, dan wel tot voedsel, zeggende: *esse verius oblectotnenlum, quam cibum*.

De groote bouw evenwel heeft ten doel, om de hop tot het brouwen van bier te kweken, welke drank bij Plinius, onder den naam van *zythus*, reeds schijnt bekend geweest te zijn, en aan welke Lemnius den naam van *Biria* gegeven heeft.

Reeds hielden de *Germanen* en *Batavieren* een aftreksel van granen, dat min of meer gegist had, voor hunnen geliefkoosden drank, welke door Unzer , wegens hare voedende kracht, het *vloeibare brood* genoemd wordt.

Volgens Lemnius zoude het bier reeds aan de oude *Egyptenoren* zijn bekend geweest, en deze voor de uitvinders van het bierbrouwen moeten worden gehouden, althans was, volgens Van Oosterzee , het gebruik van gekookt en gegist koren bij hen zoo oud, dat men er de uitvinding van, aan den fabelachtigen Osiris toeschreef; terwijl Schook zegt; dat deze wetenschap van de *Egyptenaren* tot de *Aethiopiërs*, van deze tot de *Spanjaarden* en *Galliciërs*, en alstoen tot de *Germanen* en andere Noordsche volken is overgegaan , drinkende zelfs, volgens de begrippen der oude *Germanen*, de afgestorvenen dezen drank in *Walhalla*, over welk onderwerp men verder de werken van Uilkens, *Technoogisch Handoek.*, en Uernbstadt's *Technologisch Rust , Schels der Techno.*, Bleekrode, *Jaarboekje van kunsten en Wetenschappen*, 1847, 1848; Greuve; *Handboek*; Wautem, *Disserl.*, en anderen na kan zien, leverende ook het *Ned. Magazijn*, 1836, daaromtrent eene niet onaardige toelichting, terwijl, wanneer men de *alcoholgehalte* der verschillende bieren wenscht te onderkennen , wij naar Accum's *Treatise on Adulterations of Food* verwijzen, of op de geschriften van Leo (*PhormGentral-Blait. fur* 1833), Schrader , Waceenroder en Lampadips (*Ibid. fur* 1834).

De hop evenwel, werd eerst in latere tijden tot het brouwen van het bier gebezigd, en bevonden het beste te zijn, om zure gisting van dezen drank eenen tijd lang tegen te gaan.

Volgens Van Mieris , *Charterboek*, is de hop allerwaarschijnlijk al reeds in het begin der 14de eeuw tot het brouwen van het bier aangewend geworden, doch, zoo als men beweert, zoude zulks in *Engeland* en *Zweden* veel later het geval zijn, in welk eerste rijk thans de grootste bierbrouwerij gevonden wordt, aan de Heeren Barclai Perkins en Compagnie toebehoorende.

Ook in de geneeskunde is, volgens Van De Water, de hop eene heilzame plant. Door sommigen, zegt hij, wordt de hop onder de *verdoovende* middelen gesteld, omdat zij eenigzins bedwelmend op de hersenen schijnt te werken; voor het overige bezit zij, in eene ruime mate, de eigenschappen der bittere middelen.

Zij wordt daarom aangeraden tegen *zwakke spijsvertering*, *verstoppingen inden onderbuik*, *wormen*, *waterzucht*, *klierziekte*, *Engelsche ziekte* en door sommigen zelfs als *koortsdrijvend middel*.

In *Engeland* vooral, heeft men dit middel zeer aangeprezen tegen het *chronische Rheumatismus* en de aanvallen der *Jicht*, en houdt men het voor een *graveeldrijvend middel*. *Uitwendig* gebruikt men de hop in stovingen tegen pijnlijke zwellingen der ledematen, bij keelontstekingen, zuchtige zwelling der onderste ledematen enz.

Men geeft de hop in *poeder*, *aftreksel*, *afkooksel*, *extract* in *tinctuur*, of in den vorm van *sterk gehopt bier*. Het poeder geeft men van $\frac{1}{2}$ - 2 drachmen; tot het aftreksel en afkooksel gebruikt men 1 once op 1—12 oncen colatuur; het extract van 1—2 scrupels in pillen of mengsel; de tinctuur van $\frac{1}{2}$ - 2 drachmen daags.

Het werkzame bestanddeel van de hop is een geel, bitter poeder, hetwelk tusschen de bladachtige schubben der hopvrucht zit, *Lupuline* genaamd, en waarover Erdmann in zijn *Journ.*, M. VIII en Bd. XVI, handelt, doch het praevalerende bestanddeel , is het hopmeel, door Ives ten onregte met den naam van *Lupulie* bestempeld , naardien het bittere extractiefstof der hop of het hopbitter beter dien naam voegt, zijnde de bestanddeelen van het *hopmeel* door Payen, Chevalier en Pelletan, opgegeven.

In de meer *Noordelijke* landen, wordt de tinctuur van hop als opium voorgeschreven.

Wanneer de hopranken eenigen tijd in het water te weeken hebben gelegen, zijn dezelve zeer ter aanbinding van boomen als anderzins geschikt.

Schisler heeft uit de hopranken lijnwaad daargesteld, even was als men bij Holmberger de wijze van bereiding daarvan aantreft.

Schaffer vervaardigde er zeer goed, taai en stevig pakpapier van.

Baetsch heeft in 1793 de hopranken als dienstig tot het looijen van leder bevonden; Neumann verkreeg te dien tijde in 1831 patent, en in 1833 werd aan Friedr. en Christ. Muller te *Birnbaum*, voor den tijd van 15 jaren privilegie vergund voor het looijen van het leder, door middel van hopranken.

Te *Londen* heeft zich, zoo als het *Mech. Mag.* XLVI, mededeelt eene compagnie gevestigd van *Droog mout en hopextract*, ten einde zelf bier te kunnen brouwen.

In 1793 werd er bij de Maatschappij ter bevordering van kunsten enz., te *Londen*, een geschrift ingediend, ten strekking hebbende, om uit de hopranken kaarsen- en lampenpitten te vervaardigen.

De ranken, zoo wel als de bladeren, zijn dienstig bevonden, om aan wollen stoffen eene bruinachtig roode kleur mede te deelen, gevende bij verbranding eene asch, welke met voordeel in de glasblazerijen gebruikt kan worden.

Ook kunnen, volgens Munniks, de bladeren en ranken, onder het stroo vermengd, een goed voedsel voor het vee opleveren, en voor de veeartsenijkunde handelt daarover Rysz , in zijn *Handboek*.

Eindelijk is de hopplant zeer geschikt tot het daarstellen van priëlen of het maskeren van oude muren enz.

De hoppepluk rond 1950

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Laet ons noyt de raven slachten
 Wiens gheroep tot morghen wachten
 Steedts onachtsaem wordt ghehoort
 Ons draedt schaere is al gheslepen
 D'alverslinder jaecht met swepen
 Pilgrims op! Wij moeten voort!
 Claude de Clerck (1618 – 1640) – Ieperling

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 520 lezers

OCTOBER.

*Den Wyn dat Bacchus-nat, dat elk komt te vermaeken,
 En die ook wort gebruykt tot Geestelyke saeken,
 Die wort alsnu gemaekt, en is by abundant,
 Hy wort te min gespaert van menig nobel quant.*

Den wyn dat Bacchus-nat, dat elk komt te vermaeken
 En die ook wort gebruykt tot geestelyke saeken,
 Die wort alsnu gemaekt en is by abundant
 Hy wort te min gespaert van menig nobel quant

Beste abonnee

September is ook voor ons een drukke 'plok' - maand geworden

*Een eerste fijne reactie kwam van **Peter Smits** uit het Nederlandse Wijbosch / Schijndel.*

Een attente Doos Gazette – lezer, weet dat Schijndel ooit een belangrijk hopcentrum geweest is en nog steeds is er daar een groep mensen bezig om dit verleden wat in eer te houden. Van Peter Smits uit Schijndel, kreeg ik nu de volgende reactie op mijn vorig nummer.

Beste Guido,

vanuit jouw laatste Doos Gazette heb ik 2 compilaties samengesteld (zie bijlage) welke in onze bibliotheek geplaatst worden:

<http://hopoogstfeest.nl/index.php?p=hopinfor>

Graag je toestemming hiervoor.

--

Met vriendelijke groet,

Peter Smits

+31 (0)73 5493496

Met veel plezier heb ik mijn toelating gegeven om dit te doen. Daarmee is ten andere nog maar eens het nut van Doos Gazette bewezen.

*Terwijl 'Doos Gazette' in het verre **Schijndel** te lezen is, constateer ik dat 'Doos Gazette' niet meer in de **Poperingse Bibliotheek** te vinden is. Enkele jaren lang printte men een versie van Doos Gazette af in de bibliotheek en stelde men deze ter beschikking van de lezers. Sedert enige maanden is dit niet meer het geval. Men wist mij te vertellen dat dit komt omdat 'Doos gazette' toch telkens gepikt wordt uit de rekken.*

Een vriend van mij gaf de volgende commentaar: Misschien kunnen ze het toch terug uitprinten en er dan bijzetten dat 'Doos Gazette' gratis te krijgen via een gewoon emailberichtje naar mij?

Wij verstaan nu ook een klein beetje beter onze goede vriend Carlo Jengember vanuit zijn cultuur-historisch verleden.

Een tweede reactie komt van een koppel Antwerpenaren die met ons de hopwandeling mee wandelden.

Dag Guido,

Frieda en ik hebben erg genoten van onze rondwandeling in Poperinge op 03 september 2011 onder Uw deskundige leiding.

Keep going ! Blijf U inzetten om deze zo waardevolle schat te bewaren voor het nageslacht ! Dank ook aan Uw medeburgers die bijgedragen hebben om deze rondleiding zo interessant en aangenaam leerrijk te maken.

*Oprechte dank voor Uw inzet !
Frank en Frieda HYE-CLABOTS*

De volgende reactie kreeg ik van William White.

Dag Guido

Interessant wat ik over de absint-alsem vond.

Ik heb hem jaren in mijn tuin gehad (de soort is nog steeds te verkrijgen bij plantenkwekers) en valt vooral op door de zeer sterke geur die een beetje hetzelfde effect heeft als munt, beide trekken nl. als het ware de ademhaling open wanneer men wat kortademig is.

Alsem is overigens tamelijk giftig, dus voorzichtig met het gebruik er van !

In de Alpen wordt er lokaal nog steeds een kruidenlikeur gemaakt op basis van (de zeldzame) *Artemisia genipi*. Misschien levert dat ook nog interessante info op (o.a. op wikipedia wanneer men het woord génépi intikt).

Vriendelijke groeten

William White

Dag Guido

Dank voor de gazette, steeds weer interessant.

Een vraagje echter. Ben je zeker van de betekenis van het woord "fagoot" als 'een dik stuk hout'? Mijn vader heeft veel bos ontgonnen in de jaren '50.

Hij gebruikte een 'fagotpeerd' waarmee hij 'fagoten' maakte die hij verkocht aan de bakkers om de oven te stoken.

In deze context is een fagot dus een takkenbos. Dit waren dunne zijtakjes van de bomen die samen werden gebonden tot een fagot.

De stam of de dikke stukken hout werden verkocht aan de houtzagerij.

Het woord fagot is ook een frans woord en betekent ook hier : takkenbos.

Vriendelijke groeten

Herman Caulier

Herman, je hebt gelijk.

ik ging de juiste betekenis ook nog eens na bij Deken De Bo. Hij schrijft het volgende:

FAGOOT: Mutsaars, bos hout met eene wringwisse gebnden, fr. Fagot. In de fagooten is er veel rijshout.

‘De fagotten ofte rijsen moeten hebben vijf dec-stocken, lanck vier voeten en half, de toppen eenen voet boven, dick seven palmen.’ (ordonnantien vanden Lande vanden Vryen).

Over ‘fasseel’ schrijft hij het volgende:

FASCEEL, klemtoon op de scherpl. Ee. Eigenlijk ’t zeldre als fr. Faisceau, fasciulus, bondeltje. Doch in ’t gebruik wordt het gezeid voor:

- Een bondeltje brandhout dat gemeenlijk uit drie schieren of stokken bestaat met twee wringwissen samengebonden, fr. Cotret. In een fasceel is er geen rijshout. Honderd basceelen. De bakkers heeten den oven met fasceelen. De fasceelen zijn omtrent eenen meter lang en hebben vier à vijf decimeters in de rond of circumferentie.
- De meerste sorte van fasceel ende blocken moet lanck wesen xij palmen; het fasceel, dick iiii palmen, rondt gebonden, de blocken xij duymen, al ten halven ghemeten. De kleyn fasceel moet lanck wesen ten minsten ses palmen en half dick ende te meten in het midden als ovoren (Ordonnantien van de lande van de vryen)
- Eene houtmaat van omtrent dertig kubieke decimeters. Dus zegt men van eenen boom die nog niet gekloven is: Hoeveel fasceel is er in dien boom? Daar is zooveel fasceel frandhout in. Bij ’t fasceel verkoopen, ‘Een iepen boom van twee hondert bondels fasceel groot, wiert ach a thien stuyvers vercocht.’
- Ook collectief zonder mv. , in den zin van fasceelhout, gekloven brandhout. Met fasceel vuur maken. Eenen boom in fasceel maken. Beuken fasceel. Populieren fasceel. Elzen fasceel. Iepen fasceel.

- Wordt nog gebezigd in den zin van een enkel groot schier, een stuk van gekloven hout. Zich verdedigen met een fasceel. Hij nam een brandend fasceel uit den heerd.

En het was met deze laatste betekenis dat ik vorige maand verkeerd zat.

Ook Henri Vandenberghe had een terechte opmerking:

Guido

Ik **vermoed** dat plaxique anders moet gelezen worden, *als*

paruque wat je als x leest is bijna zeker een "r" (het beruchte kuipje zoals we 't in de lessen oudschrift vaker aanduiden)

het vetgeschreven is wellicht de "u"

Het klopt Henri, het zal effectief 'paruque' geweest zijn!

v.u. DF- Poperinge, Vrienden van Lourdes:
Poperinge, Onze Heertje erfgoedvere.

Prijs: 8 €, 7 € (vbk), 6 € (soc. tarief)

Kaarten afhalen in het dekenaal secretariaat.

Poorten, bastions en wandelboulevards

10 eeuwen stadsversterkingen in West-Vlaanderen

Nog tot 8 oktober 2011 - gratis toegang

Provinciehuis Tolhuis - Jan Van Eyckplein 2 – Brugge

Van maandag tot vrijdag: 9-12u30 en 13u30-17

zaterdag: 9-12u

Heel wat West-Vlaamse steden zijn in de loop van de eeuwen versterkt geweest. Veel versterkingen zijn ondertussen verdwenen of nog maar moeilijk leesbaar. Historische kaarten, prenten en foto's vormen een onmisbare bron om het verhaal van de versterkingen en de stadsomwallingen met hun poorten te vertellen.

Aan de hand van een selectie uit de rijke collecties van de Provinciale Bibliotheek Tolhuis worden versterkingen uit vier historische periodes toegelicht: de middeleeuwse stadsomwallingen en stadspoorten, de versterkingswerken uit de 100-jarige oorlog, de vernieuwingen van de militaire constructies uit de periode van Vauban en tenslotte de 19e eeuw, de periode waarin de versterkingen in wandelboulevards veranderden en de stadspoorten als echte historische monumenten beschouwd werden. Naar aanleiding van de tentoonstelling verschijnt een speciaal nummer van het erfgoedtijdschrift ['In de steigers'](#), kostprijs: 2,5 €.

Binding KERK en STAAT – Henri Vandenberghe

Omwille van de in dank aanvaarde aanwijzing door Guido van deze illustrerende vondst sturen we enkele details van het verhaal. Het meer gedocumenteerde verhaal wordt gepubliceerd in SAPpig, het tijdschrift van de Vrienden van het Poperings Archief. Het belang van het verhaal bestaat erin dat het om de veroordeling van godslastering gaat dat nog door de burgerlijke rechtbank behandeld werd in de woelige periode van de Franse Revolutie 1702.

Het geeft aan hoe de Kerk en de staat op dat moment in onze streek nog heel wat met mekaar te maken hadden.

Het document is wel enkele cm dik en volledig in het Frans opgesteld. De lezing ervan kan de speurder enkele uren zoet houden. Die de bestuurlijke inrichting op dat moment wil uit mekaar halen zou er een serieuze kluit aan hebben en wellicht toch wat stof bieden om gereserveerder over deze periode te rapporteren.

We zijn er ook van overtuigd dat het geen zin heeft in meerdere tijdschriften hetzelfde te publiceren of in concurrentie te gaan. Om precies buiten die concurrentieslag te leven geven we eer aan wie, ere toekomt nl. Guido signaleerde dus asjeblief.

We willen ook de lezers van Do's Gazette aangeven dat in SAPpig1 zo'n vondsten het leeuwenaandeel van de publicatie vormen nl. niet gepubliceerde originele omzettingen in de context uit het stadsarchief van Poperinge. Deze gestolde immateriële opgravingen situeren zich in XVIde tot XIXde eeuw.

In SAP 172 lazen we dat Jacques FICQUET² voor 8 dagen in de *gariole* wordt gestopt en 24 gulden moet betalen aan de armen. Het proces is volledig in het Frans gevoerd. De getuigen zijn Jean Baptist VAN DER CRUYCE, Guille DE PUYDT, timmerman, Augustin François HANCX.

Procureur Jacques Cornil BIENCOURT en de amman Elie DE FLOCQ nemen de gerechtelijke instanties waar.

De timmerman vertelde in *La Tête d'Or*, Het Gouden Hoofd, dat hij het kruis uit de kerk van Sint Jan had moeten afnemen en dat het een extra mooi sculpteerwerk was. FICQUET zat in de keuken in het café en hoorde het en hij smaalde *qu'il tournoit son derrière*. Met minachting zou hij gezegd hebben dat hij het zijn achterwerk zou laten zien.. althans zo erg heeft men het geïnterpreteerd. Het was slechts van hout en dus geen God, trouwens hij zou het graag gebruiken, *ilchaufferoit son derrière*. Op zijn Vlaams hij veegde er ... aan

Zijn vader wil de jongeling verdedigen en vindt het niet kunnen. Hij stapt naar de rechtbank in Ieper 3. We vinden in het dossier de rekening op 4 12 1702. LELIEGEOIS laat weten dat ze de jongen hebben vastgezet omdat hij zou weglopen.

In Ieper, *siège Flamingante*, wordt er blijkbaar in het Frans gepleit.

Ieper pleit voor de nulliteit van het proces. In het kort: Er was geen oorzaak en geen reden, *ny causeny raison*. Alsof dit vergrijp genoeg zou zijn om vastgezet te worden. Er was niet genoeg noch in het bewijs noch in de feiten. Er was ook geen *preuve*.

Het vergrijp? Een ketterij? Er zijn theologen die al meer ketterijen verkopen. Wat hier is genoemd is te licht en uitgelokt.

Zo iets kun je bezwaarlijk *pijn veroorzaken* noemen. Het was geen *crime afflictive*. Zo'n misdadigers moeten de *gariolle* niet in, ze zijn niet onderhevig aan *le prise du corps*, m.a.w. We steken die niet in gevangenis.

Er was wel een bekentenis, *confession*, maar geen *preuve*. Als wou men zeggen hij herhaalde hier de godslastering niet. Je kan toch bezwaarlijk sancties nemen voor wat niet gebeurt? Weglopen zal zo iemand, die bekend, niet doen. Het is alsof men straft voor iets wat niet gebeurt.

En wat in Ieper wellicht heel goed aansloeg was dat hij geen rasechte Poperingenaar was, maar wel Ieperling, dus waarom moet Poperinge zich met hem?

Er was daarbij onder de getuigen ook een verwijzing naar veronderstelde partijdigheid, *cousin issus de germain*.

Het proces werd nog overgeplaatst naar Cassel waar de 8 dagen en de boete die hij in Poperinge kreeg werden bevestigd. De verdediging pleitte verzachtende omstandigheden. Het was een jonge man onder invloed van drank en die zijn straf al gekregen had. Toch was het besluit in Cassel 8 dagen en boete dd. 3 12 1702. De documenten zijn ondertekend door D. VAN EMPEL en J. HAEGHE.

Doornik bepaalt echter uiteindelijk dat gevangenis niet de gepaste straf was. Het was geen *crimemerte de peine afflictive*. De getuigenissen zijn dubbel. De beschuldigde moet met instemming van de vader *gealloceerd* worden. Ieper had geen gelijk als ze de nulliteit pleitten. Terloops horen we nog dat de *géolier, de gevangenisbewaarder op dat moment*, 11 1702, André GARCY is.

1 SAPpig is aan zijn 8ste jrg. In het eerste nummer 2011: Bouwplannen in het stadsarchief (Martin SAMYN), Arme knechtjesschool (Vandenberghe Henri), Toen de peste hier wareerde (Desegher Paul-Johan), Gegeseld en gebrandmerkt (Vandenberghe Henri), Zon- en feestdag zult gij eren (Desegher Paul-Johan), De muylepeire (Boidin Jean)

2 Verder in de documenten wordt er gesproken van Jean FICQUET, de vader van Pierre Jean, in Cassel wordt de zaak behandeld van Pierre FICQUET. Over wie het ging, Jacques of Pierre zou moeten bekeken worden.

3 Bailiage et siège de la Flandre Flamingante à Ypres.

8 oktober 1718 – Matthijs Lebbe en een dode Brigitijn - Processen 1718

Gedurende mijn opzoekingen in het stadsarchief te Poperinge, vond ik tussen de processtukken uit 1718, het volgende stukje. Het is de aanklacht die opgesteld werd door de baljuw, Charles Bertin Butsel tegen Matthijs Lebbe en omdat het een koddig stukje is, nemen we het hier op.

Mathijs Lebbe verweerder

Jeghens dheer **Charles Bertin Butsel**, bailliu deser stede ende jurisdictie van poperinghe heesscher causa officij

Causa officij = van uit zijn functie

Omme al sulcke amende

Amende = boete

ende correctie arbitraire

Correctie arbitraire = bijkomende gerechtelijke straf

als de wet sal vinden te behooren in justitie

ter cause dat hij verweerder hem gheavanceert heeft

omwille dat hij, verweerder het gedurfd heeft

ende soo temeraire gheweest heeft

en zo vermetel is geweest

van te vertransporteeren met sijn carrete den 27ste 7bre lest leden 1718

om te transporteren met zin kar op de 27ste september laatstleden 1718

naer sonne het doot lichaem van eenen pater brigitin die vermoort ofte veronghelukt is

gheweest op dese jurisdictie van Poperinghe ten voorschreven daeghe,

die was ligghende in den straetdyck

straetdyck = gracht

neffens de hofstede alwaer hij woont

ende het selve doot lichaem vervoert op een ander jurisdictie,

en het zelfde doot lichaam vervoerd heeft op een andere jurisdictie

sonder prejuditie van te moghen in cas van noode te procedereen ten extraordinaire

zonder reeds te beslissen, om indien noodzakelijk, extraordinair te procederen

met costen van desen vervolghe

met de kosten van het vervolg van deze procedure.

De Poperingse stadsrekening en de slag van de Peene

De Slag bij Kassel, soms ook Slag aan de Peene genoemd, werd uitgevochten op 10 april 1677. Het was een confrontatie tussen troepen van Lodewijk XIV en troepen van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Rond deze slag is er ten andere sinds april 2007 een klein maar fijn museum geopend in Noordpeene, Flandres. We gaan verder kijken bij Wikipedia:

In het Europa van de 17e eeuw voerde de Franse kroon lange tijd een vijandige politiek tegenover de Habsburgers. Lodewijk XIV wilde zijn grenzen verschuiven naar makkelijker te verdedigen posities. Om dit te bewerkstelligen moest Frankrijk de Spaanse Nederlanden veroveren. De republiek had liever het relatief zwakke Spaanse bewind aan zijn grenzen dan het sterke Frankrijk. In het rampjaar 1672 lukte dit boven verwachting. De Nederlanders werden tot de Hollandse Waterlinie teruggedreven. In de roes van de overwinning liet Lodewijk onacceptabele vredesvoorwaarden eisen, waardoor de jonge republiek gedwongen was om de oorlog krachtig voort te zetten.

Het jaar 1673 bracht overwinningen voor de republiek en de Fransen moesten de republiek ontruimen, op de sterke vestingen Maastricht en Grave na. Lodewijk verzekerde zich een tijdlang van Engelse steun via het Verdrag van Dover maar toen de Engels-Franse vloot in 1674 verslagen werd door de Vlissingse brouwersknechtzoon Michiel Adriaenszoon De Ruyter haalde de Engelse koning bakzeil. De oorlog zette zich voort in de Spaanse Nederlanden. De republiek zond vanaf het jaar 1674 tot 1678 30 000 manschappen onder Willem III naar de Spaanse Nederlanden. De Spanjaarden voegden daar hoogstens 10 000 troepen aan toe en af en toe zond de Duitse keizer een leger over de Maas ter versterking.

De strategie van de Fransen bestond erin een dubbele gordel versterkte vestingen te bouwen en te veroveren. Zo zou de door Vauban bedachte 'Frontière de fer' gerealiseerd worden. De

doelen voor het jaar 1677 waren: Kamerijk (Cambrai), Valencijs (Valenciennes) en Sint Omaars (Saint Omer). Na de inname van Valencijs belegerde Lodewijk in hoogsteigen persoon, samen met Vauban, Kamerijk. Naar Sint-Omaars stuurde de koning zijn broer Filips, hertog van Orléans, bijgenaamd *Monsieur*.

Willem III besloot de belegerde steden te ontzetten. Vanuit Ieper marcheerde hij, aan het hoofd van een leger van 32.000 man, via Poperinge en Okselare op naar de Kasselvallei. *Monsieur*, die de aantocht vernam, trok hen tegemoet en ontmoette de Nederlandse troepen aan de Penebeek tussen Noordpene en Zuidpene. Lodewijk XIV stuurde hem vanuit Kamerijk 25.000 voetknechten en 9000 cavaleristen onder bevel van Maarschalk Luxembourg. Bij het vallen van de avond maakten 66.000 soldaten zich op voor de strijd.

Ook voor de geschiedenis van Poperinge had deze slag ontzettend veel belang. Het minste dat we kunnen zeggen is dat Poperinge en de gehele streek, er heel anders zou uitgezien hebben was Frans Vlaanderen bij Vlaanderen gebleven, met steden als Sint Winoc bergen, Duinkerken, Hazebroek, Sint Omaars en Rijssel.

*We gaan hieronder grasduinen in de stadsrekening van het jaar 1677 (Stadsrekening nr. 6 – 53 – 1677). In dat jaar was de ontvanger of ‘thesorier’ van de stad **dokter Charles Rinsdicx**, een kleurrijke figuur, die hopelijk ooit nog eens een biografie-tje kan krijgen.*

Een eerste post die we er uit halen is de volgende:

De stede competeert een huys ghe-naemt **het Haentjen** ghecocht weghens dheer Alexander Ferdinandus de Tammaher par erf. Van de 15° 8bre 1665 danof ghemaect sijnde de scholen, daermen is docerende de latijnsche taele door de eerw. Paters recollecten.

En daarmee weten we ook dat de Latijnse school reeds in de stad aanwezig was.

We nemen ook de volgende post over in verband met de jaarlijkse stadsbelasting.

Voorts alsoo omme de meenighvuldighe schulden, de stede cumberende is gheresolveert gheweest, volghens de resolutie van de 4de january 1676 te consenteren **drie dobbele ommestellynghen**

overmits op de naelaetste rekeninghe noch stadts proffytte was de dobbel ommestellinghe te innen vande 26ste 7bre 1675 – - de voorgaande belasting was dus nog niet geïnd -

soo is't dat den tresorier **Rinsdicx** heeft doen insinueren ende metgaders in het vriendelicke vermaent **Vincent Roens**, collecteur omme de selve te innen,

welcke Roens gheen debvoiren willende doen,

soo heeft den voornoemde rendant Rinsdicx vuyt crachte van authorisatie tot inningh van alle de voornoemde ommestellinghen van wegghen burhgmeesters ende schepenen deser stede,

mitsgaders vuyt crachte van authorisatie vande hove,

de twee dobbel ommestellingen van drie gheconsenteert by den heeren ende drie collegien op den 4de january 1776 voornoemd,

mits den voornoemde Roens ende sijne consorten gheenssins en wilden verstaen de inninghe van diere te doene,

overmits eenen totale tumulte was onder de lantslieden, die niet een stuuver en wilden betaalen

De boeren weigerden om nog één stuiver te betalen!

nieteghenstaende **Judocus Vandeverre**, pensionaris vanden raede in Vlaenderen vuyt

crachte vande voorschreven authoriatie heeft gaen executeren de bebiteuren der selve,

dies de lantslieden den voornoemde deurwaerder met sijne asistenten wech ghejaeght ende

gheslaegghen, ende ghepericliteert – *bedreigd om* - doot ghesmeten te worden,

welcke deurwaerder niet en heeft derfven ofte connen eenighe ghevoorder exploitien doen,

En ze hadden de deurwaarder van de Raad van Vlaanderen met de dood bedreigd en deze met zijn assistenten weg gejaagd.

soo ist dat naer voorder authorisatie ende moghentheit verleent bij mijne heeren vanden raede in Vlaanderen

omme door alle middelen van rigeure van exploiten de selve penninghen in te doen commen, hebben naer voorder resolutie daerop ghenomen by den heere ende drie collegien,

d'heer ende meester **Lodewyck Makeblyde**, bailliu deser stede

beneffens den voornoemde confrere met ontrent vyftentwintigh fusiliers - 25 *gewapende soldaten* -

gaen executeren ende de penningen van diere doen innecommen inhoudende vanden thresorier als daer toe wesende ghecommitteert volghens de resolutie van burghemeesters ende schepenen deser stede ende jurisdictie van de 10de janaury 1676,

soo ist niet min ghebeurt dat op hope dat eenen **Daniel Penneman** belovende aen de lantslieden te vercryghen staet van ix^o van de selve twee dobbel ommestellinghen, cause waeromme de selve seere traegh ende onghévoughelick sijn inghecommen,

mits de selve lantslieden hun lieten executeren,

soo dat de vanghenisse van alhier mette debiteuren vande selve ommestellingen vervult was, sulx dat de selve penninghen maer en hebben inneghecommen den 16 maerte 1676, welcke porte vande twee dobbel ommesellingen is bedragende 't stads poffytte de somme van twee en dertich duist vier hondert 14 pond,

ter rekeninghe van welcke den thresorier Rinsdix in sijnen rekeninghe ghebrocht heeft voor ontfanck een een dertich duist ponden parisis.

Uit deze post blijkt overduidelijk dat de Poperingenaars de zware financiële lasten kotsbeu waren en dat de boeren openlijk tot opstand kwamen. Het schetst ook een algemeen beeld waarin we de onderstaande posten dienen te interpreteren.

Voor de rest putten we uit de bladzijden met als titel:

Soldaetencosten ende andere accessoiren

Alvooren den rendant = *de ontvanger* - bringt in mysen over soo veele hy betaelt heeft aen **eenen expressen** commende met briefven van den heer capitain Tairlinck voor de wet, de somme van twee schellynghen grooten vlaems.

Er komen nog verschillende gelijkvormige posten voor waarbij boden betaald worden om brieven rond te brengen of gewoon om berichten en/of informatie ergens naar toe te brengen.

Item den rendant heeft betaelt aen Jo. Maria Mia Fontaine over de leverynghen van een en tneghentich ponden hoppe ghesonden aen de heer gouverneur van Dismuyde par ordonnantie ende acquit – 15 – 0 – 0

*Guilles Mahieu en Jan Bartholomeus Roens worden voor levering van **haver** betaald. Er komen tientallen posten voor, voor de levering van hooi, strooi, haver en/of koren. Net zoals voor het geven van logement.*

Item heeft betaelt par twee ordonnanties ende acquitten aen **Jacob Verschaeve** mitsgaders dheer ende meester **Jan Bartholomeus Roens**, de somme van 42 ponden parisis over hemlieden **logementen** en 't ghone sy te coste hebben gheweest van het volck **van de prince van orangien** – comt hier in mysen 42 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jooris Hoornaert, Frans Debyser ende Pieter Mars** over diversch verschot ende leverynghe van twaelf coppels kieckens en half, een jonck haseken ghesonden aenden heer **intendant** emmers inghevolghe het billiet specificatyf – 66 – 9 – 6
Geregeld dienen er 'lekkernijen' aan de legeroversten bezorgd te worden.

Item heeft beaelt aen **Abraen Loys** de somme van 16 ponden iijj schelle parisis over 10 daeghen ghevrocht thebben in **de fortificaties** deser stede – par ordon. ende acqt. 16 – 4 – 0

Item betaelt aen **Jooris Hoornaert** de somme van vyftich ponden parisis over den 8ste, 9de – 11de mitsgaders 12de april ghecocht thebben in de prosterie voor syn hoogheit **der prince van Aranguen** gaende ende keerende van de bataille van Peene, toedien voor d'overste van het garnisoen van St. Omaers par ordon. & acqt 11 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jooris Hoornaert** de somme van 4 ponden vier schele over ghelevert thebben ses pondt braemcarpers ende 25 angeons par order ende acquit die ghedreghen sijn aen het legher voor Ipre.

Uit deze en andere posten, blijkt dat Jooris Hoornaert een gereputeerde kok moet geweest zijn die verschillende delicatessen voor de legeroversten diende klaar te maken.

Philippe Verbauwe – brengt 28 rations hoy int magezyn. **Jacob Masselis** levert een duist fagoten. **Ernestus Brant** levert 2 rasieren tarwe voor den keucken van de Grave van Montbron.

Graaf van Montbron was een Franse Legeraanvoerder en musketier. Hij was het ook die met zijn 'zwarte' musketiers, samen met d'Artagnan met zijn witte musketiers, in 1673 Maastricht veroverde, een strijd waarbij de musketier d'Artagnan het leven liet.

De verovering van Maastricht

Uit de post hier onder blijkt dat hij Poperingse 'duynne keuns' te eten heeft gekregen.

Betaelt **Pieter De quewer** de somme van vier en twintich ponden parisis tot tcoopen van **duynne keuns** ten behouue van de keucken vande Grave Montbron par ordonnantie ende acquit – 24 – 0 – 0

Item heeft noch betaelt aen Michiel de Bruine cnappe vande eerweerde paters recollecten alhier de somme van acht en veertich ponden parisis over de debvoiren bijde voornoemde paters – 57 – 4 – 0

Item heeft noch betaelt aen Lavillette, soldaet grenadier over acht daeghen ghevrocht thebben in het magesin van fourage, ende oock betaelt aen Bois Damour over ses daeghen de somme van ses ponden thien schele parisis

Item betaelt aen **Jooris Ramault** over de leverynghe van broodt voor een partie soldaeten, seven ponden vier schele parisis par ordonnantie ende acquit hier in mysen

Item betaelt aen **Christiaen Verscheure** de somme van twee ponden acht schele parisis over convoy van een compaignie naer Proven, ende vermaent te hebben de hooftmannen metsgaders eenighe lantslieden – par ordonnantie en acquit - 2 – 8 – 0

Item betaelt aen **Carel Questroy** over ghevrocht thebben in het magesijn in Ste. Bertens kercke ende ghevrocht in de provenstraete metsgaders op het kerckhof van Ste. Jans – comt tsamen vijf daeghen par ordonnantie ende acquit – vijf ponden thien schele parisis

Item betaelt aen **Jan Decocq** par twee ordonnanties ende acquit over ghevrocht thebben den tijdt van twaelf daeghen en half ende sijnen knecht seven en half, in het decken van de boltraede van Ste. Andrieshof, metsgaders het decken van het nieuwe stal ten huise van sieur **Jacob Buick ten dienste van het guarnisoen** de somme van 21 ponden parisis 6 schele parisis.

Item heeft betaelt aen **Jacques Degroote** over lammers ghehaelt thebben metsgaders twee mael ghegaen naer Bousschepe par ordonnantie ende acquit – 4 – 16 – 0

Betaelt **Jooris Coemelck** over fagoten ende fasseel ghegdreghen thebben vuyt tmagesijn inde vierschaere - twee daeghen ghevrocht int legghen van hoy ende opbinden in het stedehuis, mitsgaders over thaelen diversssche sacken, haver, de somme van vijf ponden acht schelle parisis

Item betaelt aen de cocq van **de heere van Ste. Jooris** hebbende ghecocht (*gekookt*) voor mevrouwe de intendante – alhier passerende de somme van vier ponden seshtien schele parisis – par ordonnantie ende acquit

Item heeft betaelt aen **Jean Dutal** de somme van hondert acht en dertich ponden groten vlaams over leverynghe van **wijn** tot het tracteren van mevrouwe d'intendante ende andere Damen alhier passerende metsgaders tot het tracteren van eenighe chieffen van dit guarnisoen – par twee ordonnanties ende acquiten – 130 – 16 – 0

Heeft betaelt aen **Adriaen Rouse** de somme van twee ponden 12 schele over sijn verschot tot Rousbrugge vande nacht cost voor sijn peirt ghebracht gheweest sijnde bijde **sauvegarde** ende tghonne vertheirt door **Frans Schabaille** – par ordonnantie ende acquit – 2 – 0 – 0

Item betaelt aen Jo. **Vertins** de somme van twaelf ponden parisis over leveringhe van ses stooopen wijn voor eenichte officieren alhier in guarnesoene par ordonnantie ende acquit hier in mysen – 12 – 0 – 0

Voorts noch betaelt aen **Jan Verschoote** de somme van seven ponden parisis, over theire tsynen huise gedaen by eenighe sergeanten, visiterende ofter gheen hoy en vlas te vinden *was*, mitsgaders de theire int beterden vande vague landen – par ordonnantie ende acquit – 7 – 0 – 0

Toedies betaelt aen heer ende mevrouw **Charles Rinsdicx** de somme van hondert vijf ponden parisis over de leveringhe van seven hondert fagoten tot consumptie van **de wachte** van het guarnisoen.

Toedien betaelt aen **Jan Carton ende Gillis de Keulenaere** de somme van vierentsestich ponden thien schele parisis over de leveringhe van drie en twintich paer kieckens ghesonden aen een vriend deser stede par ordonnantie ende acquit hier 69 – 10 – 0

Item betaelt aen **Maerten Vandemaerle** over drie daeghen en half ghevrocht thebben voor de stede metgaders eenen dach vuyt ghegaen thebben mette sackedraeghers de somme van vier ponden parisis par ordonnantie ende acquit – 4 – 0 – 0

Item betaelt aen **Guilles de Puydt** de somme van een en twintich ponden twaelf schele parisis over acht daeghen ghevrocht thebben aen **de fortificatiën** voor het guarnisoen par ordonnantie ende acquit – 21 – 12 – 0

Item betaelt aen **Jacques de Maire, Michiel Janssen, Jan Deroode, Jan Lamaire , Vincent Deroode, Vincent de maire ende Dyrick Muyck** de somme van vichtien ponden thien schele parisis over ghevrocht thebben in de straeten tot het passeren van de princie van Oraignen gaende naer de stadt van Ste. Omaers pars even ordonnanties ende acquiten – 15 – 10 – 0

Uit de voogaande post is duidelijk op te maken dat de Willem III, de prins van Oranje door Poperinge gepasseerd is.

Voorts heeft betaelt aen **Claes Desaegher** de somme van sessentwintich ponden parisis over de schaede by hem gheleden door het holantsch legher marchierende naer St. Omaers par ordonnantie ende acquit – 26 – 0 – 0.

Item betaelt aen **Gillis Favarque** emmers aen meester Charles Rinsdicx transport hebbende de somme van neghen en dertich ponden parisis over leveringhe van vijftwintich stoopen verius ghedistribueert aende favoriten militaire tot Dunckercke par ordonnantie met acquit ende hier in mysen – 39 – 0 – 0

De rendant bringht in mysen over soo veele by hem betaelt aen aen den heer commandant alhier ghelogiert hebbende mette bagage ende dragonders de somme van dertich pattagons in redemptie van drie waeghens met elck ses peirden, soo oock in redemptie van leverynghe van haver ende hoy voor een regiment tghonne niet en konde ghelevert sijn metsgaders noch vier pattagons ghetoot anden selve commandant ter cause voorschreven – par ordonnantie van de 16de maerte 1678 ondertekent Charles De Rinsdicx hier in pnden parisis 163 – 4 – 0

Item betaelt aen **Mattheus de Ghelcke** over diversche leverynghen soo van keirssen, olie ghedaen ten behouwe vande torrewachters par billiet specivicyf - ordonnantie ende acquit de somme van vierentwintich ponden vier schele parisis – 24 – 4 – 0

Betaelt **Laurens Debeuf** vierendertich ponden parisis over de leveringhe van vijf spint coorne voor het menage van de heere van Ste. George

Item heeft betaelt aen **Anthoine Verbeke ende Alexander Vander Maerle** over ghesaeght thebben eenen dach inde prosterie plantsoenen de somme van drie pond parisis

Jan Dequidt leverde 150 fagoten ‘in het vullen van eenen dyck’. **Guilles Dequidt** kreeg 1 – 10 – 0 pond betaalde ‘over gevrocht e hebben aen de straeten om te passeren de holanders’.

Item betaalt aen de twee guarden van de heer Grave Montbron – 72 pond – in consideratie van hemlieden menigvuldighe diensten.

Heeft betaelt door **Jheroom Delbaere aen Frans Carpentier** 40 ponden tot het vertransporteren van de appels voor de heer gouverneur van Cortrycke.

Jooris Hoornaert – 30 pond – om te coopen vleesch ende **confiture** tot het tracteren van mevr. de intendant met andere Damen commende van Dunkercke.

Jan Blocquet kreeg 10 – 16 – 0 over drie daeghen equipage ghevoert thebben met sijn peert van een colonel.

Jan Bollengier over 5 daeghen – 17 – 10 – 0 – bagage gevoert thebben met sijn peert.

Christiaen Courtois leverde zoals zo velene haver; **Jooris Deroo** leverderden ‘bondelen hoy’; **Philippe Deconinck** leverde 409 rations hoy. **Pieter Vermeesch** leverde 50 ‘cleene bondelen hoy’. **Mattheus Isenbrandt** leverde ‘coorne’, net zoals zoveel anderen.

Item betaelt aen **Jacob Vandamme** de somme van hondert vier ponden thien schele parisis over hondert dertich voren ghevoert thebben – 40 – 4 – 0

Soo in houdt, pallissaden, fagoten, hoy, stroy, mersch metsgaders ghevoert naer Ipre

ghelaeden met stylen par twee ordonnantiën ende acquitten – hier in mysen – 104 – 10 – 0

Item betaelt aen va. (*weduwe*) **Pieter Bakero** over de leveryinghe van acht berochte tonghen – *gerookte tngen* - ghedaen aen de domesticken vande prince van Orangien de somme van acht ponden parisis par ordonnantie ende acquit – 8 – 0 – 0

Jheroom Delbaere kreeg 35 pond uitbetaald voor het leveren van een ‘cuype boter ghesonden aen de heer Charles Veravure voor Ipre.

Item noch betaelt aen **Christiaen Verscheure** 2 pond acht schele parisis over ghevrocht thebben drie daeghen in het maghesyn par ordonnantie ende acquit.

Item betaelt aen va (*weduwe*) **Michiel Mane** over leveryinghe van broodt tot tractement van Monsieur Montbron ende een partie soldaeten, de somme van seven ponden acht schele parisis par ordonantie ende acquit ende hier in mysen – 7 -

Betaelt aen **Franchois Carpentier** 8 pond groten vlaensch tot het coopen van **cappoenen ende patrysen** voor den keucken van de heer Grave van Montbron par ordonnantie ende acquit 92 – 0 – 0.

Betaelt aen meester **Focquenier** – 30 pond – om te coopen eenichte **medicamenten** voor den heer Grave voornoemt.

Gouthier Dequidt kreeg 4 pond betaald oor de ‘leveringhe van **hoesters** voor de heer Charles Veravure, commanderende de trouppen alhier.

Pieter DeQuewer zorgde voor vis in de keuken.

Franchois Lucas, leverder dan weer ‘neghen sacken **renetten** om te senden naer Cortrycke’ en dat koste 54 pond. Dezelfde leverde nog eens ‘3 sacken appels’ voor de prijs van 18 pond. Aen de heere commissaris leverder men voor 12 pond ‘poulerie’ of kippen. – over sijn debvoiren ende diensten ghedaen voor dese generaliteit ende palissaeden ende fourage alhier ghelaeten van het Fransche garnisoen mitsgaeders aen synen knecht 2 pattacons tsamen 153 – 12 – 0.

Jan Hauwen – 6 – 12 – 0 – over ghevrocht te hebben voor dit garnisoen 3 daeghen int saeghen fassael ende maeken van backen mitsgaders twee daeghen omme te stellen de palliswsaden aende Meessestraete.

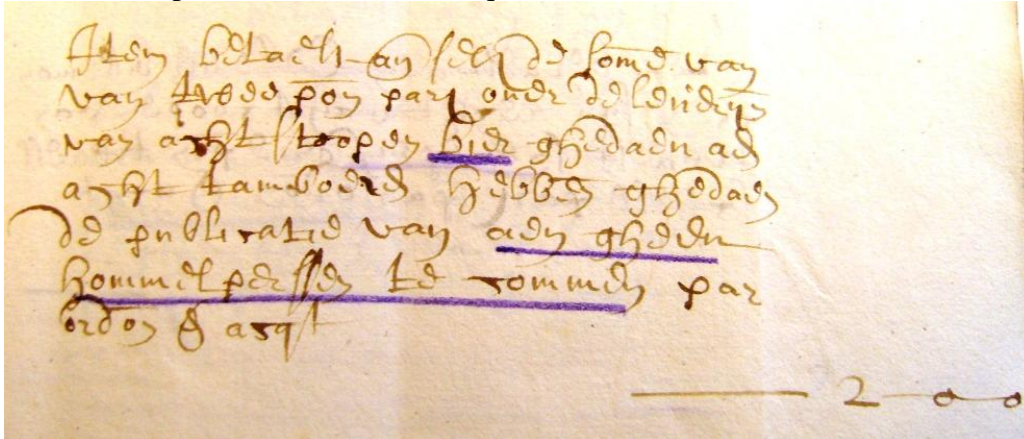
Item heeft betaelt aen messeurs **Fombry ende Granbois, sauve gardien** vande majesteyt van Vranckrycke alhier hebbende gheweest den tijdt van elf daeghen ghedeurende tlegher was voor Ipre tot conservatie vande goederen van dese generaliteit de somme van hondert twee en dertich pattacons par ordonnantie ende acquit hier in ponden parisis – 633 – 12 – 0

Item betaelt aen **Frans Carpentier** commandant van **de keurlinghen** over sijn verschot ghedaen aen eenen ingemaris in sijne recompense van sijne debvoiren voor dese generaliteit ghedaen par ordonnantie ende acquit de somme van dertich ponden parisis.

De keurlingen waren de leden van de Poperingse wacht.

Betaelt **Adriaen Vanderstraete** de somme van vijf ponden twee schele parisis over soo veeleb y hem ghelevert in broodt aen eenichte soldaeten commende alhier met **ghevanghen** par ordonantie ende acquit – 5 – 2 – 0

Item betaelt aen de cantinier van St. Jooris de somme van vyf ponden parisis over de leveringhe van twintich potten bier voor twintich soldaten by ordonnantie van de heer commissaris par ordonnantie ende acquit – 5 – 0 – 0

Item betaelt aende selve de somme van twee ponden parisis over de leveringhe van acht stooopen bier ghedaen aen acht tamboeren hebbende ghedaen **de publicatie van aen gheen hommelpersen te commen** par ordonnantie ende acquit – 2 – 0 – 0

Item heeft noch betaelt aen de **sauvegarde** de welke heeft geweest tot conservatie van het clooster vande Benedictinessen over daer gheweest thebben den tijdt van seven daeghen acht en twintich pattacons hier in ponden parisis – 131 – 8 – 0

De 'sauvegarde' bestond uit enkele soldaten die er moesten op letten dat in dit geval het klooster niet zou geplunderd worden door de eigen collega soldaten. Deze 'wacht' diende natuurlijk betaald te worden.

Item betaelt aen de **sauvegarde** van de kercke van Onse Lieve vrouw ter selve cause de somme van twintich pattacons par ordonnantie ende acquit – 96 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jacques Vervoort** over twee daeghen ende ee'n nacht gheemployeert te hebben tot curreren - *genezen* - vande holantsche soldaten commende vande slach van de peene soo int gasthuis als ander platsen de somme van ses pont parisis par ordonnantie ende acquit – 6 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jheroon Labaere** doude de somme van vier en veertich ponden parisis over de leveringhe van vyftich plantsoenen tot **fortificatie van het kerckhof van Onse Lieve Vrouwen** metsgaders over de leveringhe van een hondert bondelen hoy par ordonnantie ende acquit – 44 – 0 – 0

Item betaelt aen **Claes Coemelck** over ghevrocht te hebben inde kercke van Ste. Bertinus in het hoy metsgaders ghevrocht te hebben bauweels de somme van drie ponden parisis par ordonantie ende acquit – 3 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jacques Degroote** over drie daeghen ghevrocht thebben in draeghen van hoy/stroy ende houdt op het kerckhof metsgaders in de kercke van Ste. Bertins de somme van vierr ponden parisis door ordonnantie ende quittantie – 4 – 0 – 0

Voorts den rendant heeft betaelt aen eeniche expressen commende met briefven van de heer Marquis Conflanc op tfaict vande pallisaden ende fourage par ordonnantie ende acquit de somme van ses ponden parisis – 6 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jan Blocquet** over ghehaelt thebben met sijn peirt vijftwintich bottellien wijn voor den heer gouverneur alhier in guarnisoene, metsgaders vermaent de hoofmannen

van drie houcken, de somme van drie ponden 12 schele par ordonnantie ende acquit – 3 – 12 – 0

Heeft betaelt aen via. – *weduwe* - **Claes Ledour** over ghelevert thebben **twee braetverckens** ghedreghen nar het legher sijnde voor ste. Omaers de somme van veerthien ponden parisis par ordonnantie ende acquit 14 – 0 – 0

Noch betaelt an **Adriaen Rouse ende Jan Bollengier** over de leverynghe van hun peirden voor den amonitie van het guarnisoen tot het voeren van sacken naer Belle, metsgaders ten dienst van de ghereprisailleerde ghevanghen tot Ryssel – de somme van derthien ponden parisis par ordonnantie ende acquit – 13 – 0 – 0

Item betaelt aen **Pieter Lamoot** de somme van vierentwintich ponden parisis over bagage ghehaelt thebben van Ipre voor den prince van Oraignen metsgaders over ghereden thebben naer het quartier van Ste. Omaers mette trouppen van de selve Prince, par ordonnantie ende acquit – 24 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jaspar Scherpereel** de somme van thien ponden parisis over de houdenisse van eenen gequetsten soldaet den tijdt van vyf daeghen die in sijn huis ghestorven is, metsgaders over sijn verschot ghedaen in het onderhoudt vanden selve ende sijne vrouwe – par ordonnantie ende acquit – 10 – 0 – 0

Item betaelt aen via – *weduwe* - dheer **Robert Proventier** de somme van sessentwintich ponden parisis ten respecte vande oncosten by haer ghedooght ende ghesupporteert door het logement van de heere colonel Wittenhooghe met hem forssen inbringhende – den heere lieutenant colonel vande Grave van Waldeck, twee edellieden met veerthien knechten alle de welke sy heeft moeten te eten gheven – par ordonnantie ende acquit – 26 – 0 – 0

Item betaelt aen **Christiaen Visaige** over se daeghen gheemployeert thebben om te voeren met sijn peerdebeesten naer Ste. Omaers amonitie van oorlooghe voor de prince van Oraignen, metsgaders over soo veele hy beschadicht is in sijne peerdebeeste voortnoemt die door het voorschreven voiage ende seere vluchten ghecommen is tot met volghende dattestatie van de smet, toedien over diversch verlies bij hem ghesupporteert soo van oughstreep, peertcoorde, coordeel als anderssints by liefve ghenarreert par ordonnantie ende acquit de somme van hondert vier en veertich pnden parisis hier de selve – 144 – 0 – 0

Item betaelt aen **Gillis de Sagher filius Gillis**, over met syn peerdebeeste ghereden thebben int convoy van de prince van oraignen den tijdt van twaelf daeghen metsgaders over sijn verlies int wech vluchten van de slach van Peene soo van een gareel, met strynghe ende ander peerdeharnas, toedies over sijn verschot int afcoopen van de voorschreven beeste; eindelinghe over het voeren van twee voeren hoy vanden ouden **Jheroon Delbaere** tot het stedehuys, de somme van hondert vijf pnden vier schele parisis par ordonnantie ende acquit – 105 – 4 – 0

Betaelt aen **Pieter Beddelem** de somme van vier en twintich ponden parisis over vijf daeghen gheweest thebben in het holantsch legher voor Ste. Omaers met syne peerdebeeste par ordonnantie ende acquit – 24 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jacob van Damme** de somme van sessen dertich ponden parisis over twee daeghen ende een nacht gheemployeert thebben int halen van amonitie, broot van Ipre voor het legher van de prince van orangien ende over drie daeghen ghereden thebben met sijn peirt als vooren naer het selve legher gaende naer Ste. Omaers, toedien over ghevoert thebben tot Ipre voorschreven eenighe ghequeste holanders par ordonnantie ende acquit – 36 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jan Andries** de somme van een en twintich ponden parisis over drie daeghen emt syn peirt ghereden te hebben met het voorschreven legher gaende naer Ste. Omaers metsgaders over verlies van een paer stringhen, meuwel ende cordeelen par ordonnantie ende acquit – 21 – 0 – 0

Betaelt aen **Glaude de Keulenaere, Jaspar Wyckaert, Jan Bollenois, Pieter Metsu, Jooris Coemelck, Hubrecht de keulenaere, Pieter Leroi, Caerle van treepken, Maerten**

Vermaerle, Pieter Soyhier, Antheunis Verbeke, Pieter Parmentier ende Hendrick Vande Marassche elck de somme van twaelf schele parisis over ghevrocht ende gherepareert te hebben by ordre van de heere intendant van Dunckercke de straeten loopende naer Proven – par ordonnantie ende acquit – 7 – 16 – 0

Item betaelt aen **Jan Bollenois ende Hendryck vande Marrasche** over ghehaelt thebben twee tonnen bier ten huise van sieur **Pieter Deschilder** daer van eene ghedreghen op het kerckhof ende dander in het gasthuis metsgaders over hunne debvoiren gedaen in het haelen van broodt ten dienste van een partie soldaeten commende van Cassel, de somme van vierentwintigh schele parisis par ordonnantie ende acquit

Item betaelt aen **Hendryck vande Marassche** over vier daeghen ghevrocht thebben in het magesijn van hoy ende bauweelen, metsgaders over gegen thebben met davanguard vande dragonders naer Rousbrugge de somme van vier ponden acht schele parisis par ordonnantie ende acquit – 4 – 8 – 0

Item betaelt **Jan Vandamme** over met synnen waeghen ende peert ghevoert thebben naer de stadt van Ipre een voer hoy metsgaders over tvoeren van drie voeren stylen uyt de pottestraete naer de vierschaere, eindelynghe over een halfven dach ghevoert te hebben bauweelen uyt de kercke van ste. Bertins inde scheure van jo. De weduwe **Pierins** par ordonnantie ende acquit de somme van neghen ponden parisis – 9 – 0 – 0

Betaelt aen **Jan Paresis** de somme van vier ponden parisis, over diverssche debvoiren by hem gedaen soo in wachte ghestaen te hebben op de torre van Ste. Bertins om dadvertentie te doene van de compste van de heere intendent metsgaders visiteren wat luytenanten ten plattelande laeghen als ander debvoiren by believve geseit par ordonnantie ende acquit – 4 – 0 – 0

Item betaelt aen **Theodorus Maerten** de somme van twaelf ponden parisis over ghetraecteert te hebben den secretaris vande heere commissaris **De la Condroy** als magesynmeester gheweest hebbende vande kercke van Ste. Bertins, hem ghevende noenemal naer sijne qualiteit, metsgaders diverssche kannen bier ende drie boutellien rooden wijn, tot meerder proffyt deser stede, metsgaders over contreprotest ghedaen thebben in de qualiteit van notaris aen de burghemeesters ende schepenen ten versoucke van Meester **Philippe Razulé** over den wisselbrief aen hetm gheprotesteert van wegghen dheer ende meester **Jan baptist Proventier**, toedien over noch een protest ghedaen aen dheer **Maillart vande Zande** ende ander debvoiren by believve geseit par ordonnantie ende acquit – 12 – 0 – 0

Item betaelt aen Sieur **Jooris Elle** de somme van tsestich ponden aprisis over soo veele te coste hy heeft gheweest van sijn logement van tseventich mannen met eenen capitain tsynen huis **by forsse** ghelogiert, daer hy gelogiert was met eenen quartier meester ende drie officieren die hebben moeten wech gaen, welcke sodlaeten hebben groote coste gedaen in eeten, drincken als anderssints par ordonnantie ende acquit – 60 – 0 – 0

Betaelt aen **Pieter de Schildere** de somme van sessenentachtich ponden parisis over diverssche daeghen ghereden thebben met twee peerden naer Ipre om te haelen amonissie van oorloghe van de heer prince van oraignen ende ghevoert gequetste soldaeten metsgaders ghevoert een deel van de keucken van de selve prince naer Ste. Omaers toedien over sijn mogement van de maior, van de colonel Vuyttenhove, eindelynghe over sijn verlies in t salveren van sijn syn peerden in de slach – par billiet specificatyf ordonnantie ende acquit - 86 – 0 – 0

Betaelt aen de heer ene meester **Charles Rinsdix** drie en veertich ponden vier schele over verlooren thebben eenen twntich ondert en fichtich perssen ten pryse van drie ponden parisis het hondert die sijn gheleit in de straeten op ander landen tot tpasseren van het holantsch legher gaende naer Ste. Omaers par ordonnantie ende acquit – 43 – 4 – 0

Item betaelt aen **Ernestus Brandt** de somme van seven en twintich ponden vuyfthien schele over e leveringhe van een en dertich ellen grauwe lynwaert voor den souverain van Navarren

tot maeken van sacken metsgaders over thien ellen en half ghelycke leverynghe van lynwaert par ordonnantie ende acquit – 27 – 15 – 0

Betaelt aen **Jan Vandamme filius Frans**, neghen ponden thien schele parisis over een voiage gedaen naer Nieuwkercke met sijn waeghen ende peirt, ghelaeden emt bagagie van militaire, toediens over twee voeren pallisaden gevoert thebben op de Iprestraete tot tameken van een barriere vuyt thof van deheer ende meester Charles Rinsdix gehdeurende het belech va Ipre, ende een voer hoy van t stadshuis tot het schepencamer par ordonnantie ende acquit – 9 – 10 – 0

Betaelt aen **Jan Bollenois** drie pont ses schele parisis, **Franchois Schaballie** een pont neghentien shcele parisis, **Maerten Vermaerle** dire pont ses schele parisis, **Pieter Bogaert** twee pont sesthien schele parisis, **Jooris Coemelck**, **Pieter Parmentier**, **Jacques Degroote** ende ander volghens het biliet specificatyf odnerschreven L. Makeblyde tsamen sessenveertich ponden seventhien parisis par ordonnantie ende acquit over het vermaeken van de straeten ghelegghen onder dese jurisdictie, volghens ordonnantie van de heer intendent. – 46 – 17 – 0

Item betaelt **Charles Clichthove** twee en dertich ponden aprisis over de leveringhe van sesthien coppels kieckens gedaen aende heer gouverneur **marquis de la bouffe** par ordonnantie met acquit – 32 – 0 – 0

Item betaelt **Christiaen Turcq** de somme van hondert een en twintich ponden vyfthien schele parisis over diverssche gheiren tsynen huise gedaen by de fransche sauvegaerden alhier synde tot conservatie van de ghemeenten par billiet specificatyf ordonnantie ende acquit – 121 – 15 – 0

Betaelt aen **Salemoen Hughe** acht en twitnich ponden veerthien schele parisis over de leverynghe van een tonne bier gedaen aen een fransche partie door ordre van de heer bailliu metsgaders ghelevert aen dofficieren twaelf stoop bier een stuck beughen vleesch ende over de leverynghe van houdt omme vier te maeken in sijn hof in vier platsen – par ordonnantie ende acquit – 28 – 14 – 0

Item betaelt aen **Jan Vandamme** hondert neghentien ponden parisis over twee hondert en acht en tneghentich voeren in t haelen van mesch, pallisaden, fasseel, hoy, stroy, houd, al voor het guarnisoen deser stede onder de commande vande heer **Grave Montbron**, toedien over diverssche voeren meel ghevoert van deen backerie naer de ander daer toe hebbende gheemploieert seven en veertich daeghen mitsgaders vuyterste ghewelt sijn peert altyt tot commande van de stede geweest – par ordonnantie van La Roche – par ordonnantie ende acquit – 119 – 0 – 0

Item betaelt aen dheeren **Jan Baptist de Merle** ende **Jan de Langhes** ses hondert guldens spansch gelt over tghonne sij beloofd hebben te betalen aen monsieur de maior van het regiment navarre, emmers betaelt blyckende by syn acquit ten dorsse van de ordonnantie staende ende dat in redemptie van de pretensien op de pallisaden ghedient hebben tot de forticacie deser stede par ordonnantie – 200 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jheroom Delbaere** tachtenich pattagons over soo vele by hembetaelt omme te tellen aen de maior Sanson in consideratie vande pallisaden alhier ghelaeten vande fortificatiën ende ander diensten daermede hij nochtans niet tevereden ende par ordonnantie ende acquit – 384 – 0 – 0

Item betaelt ammers laeten vallideren op collecte aen de selve Delbaere seven en vichtich pattagons over soo veeleb y hem betaelt omme te gheven aen de domesticquen van de heer Grave Montbron in consideratie vande diesnten ende ten respecte van het goet ordre die de heer Grave heeft doen houden ende danof gheene sivilitiet ofte coroisie begeirt par ordonnantie – 273 – 12 – 0

Item betaelt Pieter Lowage twee hondert veertich ponden parisis over het verlies van een peert doot ghereeden in het retour van het fransche leggher voor Gendt, hebbende ghevoert de

bagaige van de heeren Savure ene andere alhier hebbende gheweest in guarnisoene, par ordonnantie ende acquit – 240 – 0 – 0

Betaelt aen **Jacques Vandercruse** ses ponden parisis over twaelf daeghen ghevrocht thebben in t magesijn vand hoy ende stroy deser stede ten behouve van de peirden van dofficieren van tregement vande coninck alhie sijnde in guarnisoene soo tot meten van haver, binden van tvoorschreve n hoy ende stroy metsgaders tassen par ordonnantie ende acquit – 6 – 0 – 0

Betaelt aen **Paulus Bossaert** hondert twintich ponden parisis over verlies van een sijn merrie cachtel afgehaelt door de spansche militaire benefeffens andere peerdebeesten vn sijne naer ghebeuren omme het ghone soude ten achteren gheweest sijn van beeden ende ayden, welke cachtel vercocht is t' Ipre – par ordonnantie ende acquit – 120 – 0 – 0

Item betaelt aen **Ghelein Lebbe** over het verlies van sijn merrie ende waeghen in de slach van het legher vande prince van oraingien gheemploieert hebbende gheweest tot het voeren van de bagaige van de selve prince par ordonnantie op believfe ghevolght metsgaders onder correctie vierhondert tachtentich ponden parisis ende acquit – 480 – 0 – 0

Betelt aen **Jan Vannieuwekercke** derthien gulden over de theire costen van **Frans de Fruit** ghevanghen tot Ipre par ordonnantie ende acquit – 26 – 0 – 0

Den rendant bringht in mysen over soo veele hij betaelt heeft aen **Pieter Lowage** bedraeghende twee hondert vierentsestich ponden aprisis over de beschaethede ende verlies van sijn peirt afgehaelt door de fransche militaire benefeffens andere peirdebeesten van sijne naerghebeuren omme het gonne deser stede ten achteren stontd van beede; par ordonnantie ende acquit – 264 – 0 – 0

Item betaelt aen dheer **Jan Baptist Clarenboudt ofte dheer Christiaen Loys** twee hondert ponden aprisis ter rekeninghe ende tot tbetaelen vande theire gedaen door de voornoemde Loys binnen Dunckercke synde alder ghereprissailierden ghevanghen dat sal wesen op de rekeninghevan tghonne de voornoemde Loys sal commen pretenderen over de selve detentie alles zonder prejuditie van de resolutien die saem gaende vande drie collegien par ordonnantie vuyt camer ende acquit van dito Loys – 200 – 0 – 0

Betaelt aen **Anthonis Duchateau** acht en veertich ponden parisis te goede vevinde van tghonne hy goet heeft van te wesen ghetineert in reprissailieren binnen der stede van Dunckercke voor dese generaliteit par ordonnantie ende acquit – 48 – 0 – 0

Betaelt **Frans Bollaert** ses ponden parisis ten goede bevinde van dat hij heeft geweest tot Rysel als ghereprissailiert par ordonnantie ende acquit – 6 – 0 – 0

Item betaelt **Christiaen Clichthove** een en twintich ponden twaelf schele parisis over de leverynghe van drie coppels patrysen gesonden naer dunckercke par ordonnantie ende acquit – 21 – 12 – 0

Betaelt aen **Frans Dehaene** vier en twintich ponden parisis ter rekeninghe van sijne reprissailien tot dunckercke par ordonnantie ende acquit – 24 – 0 – 0

Item betaelt dheer **Jacques Columbeun** tot Ipre de somme an vichtich ponden groten soo veele d heer **Virasen Hendricx** tot Dunckercke betaelt heeft over dheeren ghereprisailerde par ordonnantie ende wisselbrief met tacquit vande selve columbeun staende ten dorsse vande selve – 600 – 0 – 0

Betaelt aen **Laurens de Houck** ter rekeninghe twintich ponden groten vlaams over de weerde van sine baeide merrie afgehaelt ende vercocht bij de militaire vande gouverneur van Ipre over de lasten die hij was pretenderende ten dienste van sijne majesteit tot laste van dese stede ende jurisdictie par ordonnantie ende acquit – 240 – 0 – 0

Betaelt aende bode van Brussel van een port van brief bij de wet gheschreven ende agent Dovez omme te camineren het rapport vande heer Medrano aengaende de reprissailie vande burghemeester van veurne emmers van ghevanghen te dien respecte ghedaen metsgaders achthien schele parisis over het voiage naer Ipre par ordonnantie ende acquit – 1 – 0 – 0

Item betaelt **Nicolaes Lefeber** acht schellingen groten vlaams over eenen expressen brief ghebrocht thebben van Rysel omme betaelynghe van de ghereprissaillierde op pene van quaet rapport ende dat sijs ouden incurreren de rysque van vangenisse par ordonnantie ende acquit – 4 – 16 – 0

Betaelt aen weduwe **Christiaen Turck** de somme van hondert tachtentich ponden parisis emmers aende selve heer proost bij transporte over diverssche theiren thaeren huise gedaen door ordre van de heer bailliue ende beede de burghemeestes by den heer Grave van Waldeck ende ander diverssche edelmannen par billiet specificatyf ordonnantie ende acquit – 180 – 0 – 0

Betaelt **Jooris Hoornaert** seven en veertich ponden vyf scheel ses deniers parisis over sijn verschot gedaen int coopen van vleesch, hespen, kiecken ende andere minutieten voor het tracteren van eerw pater Bertrand int recollecten clooster in recompense van sijne meenichvuldighe diensten gedaen tot Cortrycke, belettende ende diverterende de groote dreigementen die de gouverneur endee luitenant waeren doen op de ghevanghen lantslieden aldaer ter causen van het assignaet gedaen op ses fransche soldaeten, metsgaders het adjusteren ende modereren het selve misdact par ordonnantie ende acquit – 47 – 5 – 0

Item betaelt aen **Pieter Babelaere** twee en tneghengich ponden aprisis over gheacomodeert, ghehouden ende becosteneert te hebben boven syn logement by billiette eenen soldaet met een ghebroken been die aldaer tsijnen huise is verplicht gheweest te blyfven den tydt van sessen en veertich daeghen – par ordonnantie ende acquit – 92 – 0 – 0

Betaelt **Andries Masselis filius Maillart** twee en veertich pattacons en half over leverynghe van diverssche winckelwaere soo vleesch als anderssins ten behouve van de keucken van de heer **chevallier Charles Savure** alhier in guarnisoene wesende - 't restant van sijn billiet specificatyf volghens dordonnantie ende acquit in ponden parisis 204 – 0 – 0

Betaelt de weduwe **Jacques Vermersch** de somme van drie en veertich pont twaelfs schele parisis over de leverynghe van **braetverckens ende vette lammeren** ten dienste van eenich favoriten deser stede, ghetracteert in de proosterie van alhier, metsgaders over geleit te hebben een vet calf naer Ipre ten dienste van een favorit par ordonnantie ende acquit in een gevoucht 43 – 12 – 0

Betaelt **Loys vande bilcke** vier en twintich ponden parisis over de schaede by hem gheleden in de marche van het holants legher volghens de prysie danof sijnde par ordonnantie ende acquit – 24 – 0 – 0

Betaelt jo. De wed. **Jan Dewylde** transport hebbende van **Jacques Deprrez** de somme van hondert acht ponden parisis over leveringhe van iserwerck ghedaen aen de waeghen van **claes Coemelck** ende dat ter cause synen waeghen vooren is verlooren gheweest in het fransch legher – par ordonnantie ende acquit – 108 – 0 – 0

Betaelt aen **Jan Rentier** doude sessendertich ponden parisis over met sijn peert van Ipre amonitiebroot ghehaelt te hebben voor sijn hoocheit de prince van oraignen metsgaders over twee daeghen gereden te hebben met het legher vande selve prince, toedien over twee daeghen sijn peirt ghedetineert gheweest te hebben tot Ipre – par ordonnantie ende acquit 36 – 0 – 0

Jan Carthon neghenentstich ponden aprisis over deleverynghe van twaelf coppels kieckens ende twaelf coppels dindons tot het tracteren van de heer **marquys Delatrouffe** met den luitenant du roy par ordonnantie ende acquit – 69 – 0 – 0

Betaelt aen **Johannes Thibault** hondert sessentneghentich ponden twaelf schele parisis over their tsynen huise gedaen door een partie van dragonders ende commissairs, corporael vande dragonders, mitsgaders over de leverynghe van wijn voor de paters recollecten op t'versouck vande selve commissaris ende ander their gedaen par billiet specificatyf – ordonnantie ende acquit – 196 – 2 – 0

Betaelt via. **Christiaen Vidaige** acht ponden acht schele parisis over met een peert ghevoert te hebben pallisaden over Ipre, ende een voer fagoten ghehaelt hebben voor damonutie backers van tleste guarnisoen par ordonnantie ende acquit – 8 – 8 – 0

Betaelt dheer **Christiaen Loys** twaelf ponden parisis over tot ses tijden verschoten te hebben tot het coopen van hommelsalade ghesonden aen de heer intendant par ordonnantie ende acquit - 12 – 0 – 0

Betaelt aen de selve Thibault veertich ponden twaelf schel parisis over theire tsynen huise gedaen by enen luitenant met twee knechten ende peirden petsgaders eenen tambour, soldaeten ende ander persoonen bij believe gedenomeert – par ordonnantie ende acquit – 40 – 12 – 0

Betaelt aen **Frans Schaballie** ses ponden twee schele parisis over hoy ende stroy vuyt ghedraeghen te hebben vande kercke van Ste. Bertins, mitsgaders in de nacht ghegaen als guide naer Vlamertynghe, toedien over ghemarchiert als guide naer Rousbrugge ende van daer naer Polinckhove met een partie soldaeten par ordonnantie ende acquit – 6 – 2 – 0

Item betaelt aen **Jooris Pieters** vier ponden seshien schele over hoy gedreghen te hebben uyt de kercke an ste. Bertins in t stadthuis ende elders metsgaders gerocht in het magesin van houdt int uyttraeghen par ordonnantie ende acquit – 4 – 16 – 0

Item betaelt aen **Clais Coemelck** in reste binnen sijnen ontfanck twee en dertich ponden aprisis over ghevoert te hebben naer Cortrycke naer de gouvernante eeniche appels sijnde renetten par ordonnantie ende acquit – 32 – 0 – 0

Betaelt **Arnoudt vande berghe** neghentien ponden parisis over de leveringhe van vier braetverckens ghesonden naer den heere marechael schoonberghe voor Ipre par ordonnantie ende acquit – 19 – 0 – 0

Item betaelt **Jooris Hoornaert** thien ponden parisis over verschot by hem gedaen in 't coopen van poullerie gesonden naer de marissael Schoonberghe voor Ipre - par ordonnantie ende acquit – 10 – 0 – 0

Betaelt Jooris Hoornaert ses ponden parisis tot het coopen van hommelsalade ende andere diergehlycke minuteiten om te senden naer het legher tot conservatie van dese generaliteit – par ordonnantie ende acquit – 6 – 0 – 0

Item betaelt **Pieter de Roode** ses ponden groten vlaams tot tcoopen van ses lammers om te senden naer het legher ten eind van daer door te conserveren dese generaliteit van pilliage – *rooftocht* - par ordonnantie ende acquit – 72 – 0 – 0

Item betaelt **Nicolais Babelaere** achtentwintich ponden over de leverynghe van twee tonnen groot bier tot refreshissement van het volck vande prince van oraingen par ordonnantie ende acquit – 28 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jan lebbe filius Frans** emmers de wed. sieur Jan van Reninghe assignatie hebbende van de selve over ghelevert te heben elf tonnen groot bier metsgaders vijf rasiere haver en half voor het tweede logement, de somme van twee hondert vier ponden parisis – par ordonnantie ende acquit – 204 – 0 – 0

Betaelt **Jan Looten** xx ponden vij schele over de leverynghe van duist seven hondert renetten voor de gouvernante van cortrycke – par ordonnantie ende acquit – 20 – 0 – 0

Betaelt sieur **Joachim Prouver** par acquit van de huisvrouwe van **Cornelis van Laton**, veertich ponden parisis daerinne begrepen twee pattagons betaelt aende garden bewaert hebbende d' heeren **Rinsdicx, Wenis ende VanderMaerle**, mitsgaeders **Mailliart de Placker** de jonghe, gheomen in **reprissallie tot Rysel**, welcke somme is van de theire vande selve gaerden par ordonnantie - 40 – 0 – 0

Deze heren werden dus opgesloten in de gevangenis te Rijssel als gijzelaars.

Betaelt aen de selve wonende tot Armentiers als vooren par acquit vande voorschreven huisvrouw over de theire gedaen bij meester Charles de Rinsdicx, dheer ende meester Gelein Wenis, dheer Nicolais vander Maerle ende Michiel Deplacker de jonghe, welcke theire ghedesalquert worden van hunne dacheure van reprissailie tot Rysel over die van Cassel par ordonnantie ende acquit – 36 – 0 – 0

Betaelt aen meester **Guilles Deswarte** vier en twintich ponden parisis over gheacoomodeert ende ghecureert thebben eenen cavallier van het regiment van de marquis Griant die was liggende met een ghebroken been te huise van Pieter Babelaere – par ordonnantie van de 26ste juny 1678 met acquit – 24 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jheroom Delbaere filius Pieter**, hondert twaelf ponden een schele parisis over diverssche verschotten bij hem ghedaen tot tcoopen orainge appels, appels van china, citeroenen, rinschen wyn, sogeren vleesch, schaepenvleesch, beughenvlees, een mande om tselve vleesch n te doen ende aen de kock van de Marquis de la trouffe *te geven* metsgaders tot tcoopen van cropsalade , volghens sijn billiet specificatif, alles tot tractement van de voornoemde heer Marquis de la Trouffe alhier ghecommen desen Poperinghe ommeganck lastleden – par ordonnantie van ix july 1678 met acquit – 112 – 1 – 0

Betaelt **Jan Dupond** de somme van neghen ponden parisis over thebben ghemackt **vyfthien grafpitten** in het kerckhof van Sint Bertins daerinne begraven sijn gheweest vyfthien fransche soldaeten van teerste ende laetste quarnisoen par ordonnantie van de 17de oughst 1678 met acquit – 9 – 0 – 0

Item betaelt **Jan Roussere filius Pieter** twintich ponden parisis over twee daeghen met sijn peirt ende waeghen ghevoert te hebben siecke soldaeten naer Comen van het regiment du Roy Alhier hebbende geweest in guarnisoene, metsgaders over een voer fagoten ghevoert thebben tot **Jooris Ramault** voor den **amonitiebacker** van de hofstee ghebruickt bij **Jan Barreseele** par ordonnantie van de xiste oughst 1678 met acquit – 20 – 0 – 0

De 'amonitiebakker' is de bakker die brood voor het leger bakte.

Betaelt aen **Joos Rysport** vier ponden vier schele parisis over drie daeghen ghevrocht thebben in de kercke van Ste. Bertins soo in t binden als vuyt draeghen vande fourage, mitsgaders over twee mal vermaent te hebben de hoofmannen van de hipshouck eens bij daeghe ende eens in de nacht par ordonnantie van de 14de oughst 1678 met acquit – 4 – 4 – 0

Item betaelt aen **Jan Sohier** veerthien ponden parisis over verlooren thebben acht broom, acht tinnen lepels, drie gallaische taillioeren met ander eerden potten ende plateelen, die ghenomen syn gheweest door de soldaeten van het regement van Navarre ter wylent hy met syne vrouwe was helpende haver uytmeten *met* dheer Jan Baert als tmagesin tsynden huise synde, metsgaders over syne debvoiren gedaen thebben in de voorschreven metynghe par ordonnantie vande xi july 1678 met acquit – 14 – 0 – 0

Betaelt aen sieur **Jan Hoybant** hondert acht en tsestich ponden aprisis over soo veele hy betaelt heeft aen **Pieter Levau** hostelier in de Halfve Maene tot Brugghe vande theire tsyden huise gedaen door dheer Pieter onoratus Mazeman aldaer sijnde in exemptie inde queliteit van schepen deser stede ten versoucke van dheer Leo de Geldere par ordonnantie vande 21ste meie 1678 met acquit – 168 – 0 – 0

Item betaelt aen dheer **Jan Baptist Proventier** vier hondert pistolen die ghegeven sijn aen monsieur Charles Savure tot het ghenieten slaekynghe - *slakynghe = vrijlating* - vande ghereprissailleerde ghevanghen soo tot Dunckercke als Rysel par ordonnantie vande 1ste oughst 1678 becommende in ponden aprisis – 7040 – 0 – 0

Item betaelt aen **Jan van Trecht** de somme van vier ponden parisis over by laste van wet gheweest thebben in de wetca:mer den tijdt van twintich daeghen ende nachten waekende ende besorghende het houdt voor de soldaeten in guarnisoene par ordonnantie ende acquit – 4 – 0 – 0

Betaelt aen Meester **Jan Deprez** over sijne debvoieren ghedaen int het open en toedoen van de kercke deuren soghe draehende voor de ghevluchte goederen, vuyt ende in laeten avn de lantslieden tot der uren ende rijdt vande nacht par ordonnantie ende acquit de somme van vier en twintich ponden parisis – 24 – 0 – 0

De rendant heeft betaelt aen **Philippe Temperville** drie ponden aprisis over de leverynghe van een rechter wolfvepoot par acquit –

Opeens vinden we tussen al deze posten die te maken hebben met de slag van de Peene, een totaal andere post. Er werd een wolvenpoot binnen gebracht en getoond, waarvoor men in die tijd een kleine vergoeding kreeg. Er liepen dus weer wolven rond Poperinge.

Item betaelt aen **Hubrecht de Keulenaere** de some van acht ponden aprisis over tweemaal vermaent te hebben eenighe hoofmannen, wercken van vier daeghen en half in het transporteren van hoy vuyt de kercke van ste. Bertinus, metsgaders helpen houdt in draeghen in de vierschaere, lossen van twaelf sacken appels en de laemen, der selve par ordonnantie ende acquit – 8 – 0 – 0

Betaelt va (weduwe) **Jan Babelaere** sesthien ponden vijf schele 6 deniers parisis over de leverynghe van drie en tneghentich pont suiver hoppe gesonden an sieur Mortier in recompense van eenighe diensten by hem voor de stede gedaen par ordonnantie ende acquit – 6 – 5 – 6

Den rendant heeft gerenisteert par ordonnantie uyt camera en sieur **Jooris Parmentier** tseventich ponden parisis op sijnen pacht van de ghebranden wijn, ter cause van de opghecommen oorloghe op dit quartier, met syn twee naervolghende guarnisoenen, logementen, passagen ende repassagen van militaire, ter welcke cquese hij sijnen brandewijn niet en conde venten, ende dat meer is door de fransche cantine die ghedeurende het eerste guarnisoen den tijdt van nehgen weken was ten huise van sieur Jacques Warneis par acquit – 70 – 0 – 0

Betaelt aen **Donaes van Hove** over de leveringhe van een reep voor de ste. Bertinskercke omme alarm te cloppen metsgaders over vermaeckt hebben den reep van de vaude onruste van het oorloge, ende ghelevert een orlogestrinck voor de half ure, de somme van elf ponden aprisis par ordonnantie ende acquit – 11 – 0 – 0

Item betaelt **Pieter Dauchy ende Jacque Blicck** de somme van drie ponden twaelf schele parisis, over elcken anderhalfven dach ghevrocht thebben in het maeken van pallissaden ende fasseel in de kerckebilck van onse lieve vrouwe kercke par ordonnantie ende acquit – 3 – 12 – 0

Item **Jan Parmentier** over het luyden van de wetschelle, werckclocke ende wingeroen met datter aencleeft – 50 – 0 – 0

Aen meester **Jan Deprez** over het gouverneren van het orloge op de torre van onze lieve vrouwen – 24 – 0 – 0

Betaelt over het stellen ende besorghen van eht oorloge op den thoren van ste. Bertins metsgaders vejaerden – 100 – 0 – 0

Boven dit alles kreeg Poperinge, samen met de andere steden van Vlaanderen een bijkomende belasting, waarop men het volgende antwoordde:

Op de propositie ghedaen van weehgen sijn excellence inden naeme van de majesteit binnen der stede van Gendt op den **10de 7bris 1673**

door hooghe ende moghende heeren, dheeren Grave van Rennebourg ende Lieven Trecht eersten raedt vande rade deser provyncie van Vlaenderen

aen heeren rechters ende vier leden

mitsgaders subalterme – *ondergeschikte* - steden ende casselryen des selfs provyncie

inhoudende den opbrynghe van dertich duysent rations deghe

ten advenante van thien schellyngen ider ration wytbrynghende eenentwintich hondert duysent guldens voor een jaere,

beginnende **1ste 9bris 1673** breeder uytwysens de bryefven van predentie ende schriftelijke instrucie aen de voornoemde heeren verleent

Burghemeesters ende schepenen der stede van Poperynghe segghen dat hy door ghewelt,

oude ende swaere lasten ende te niet gaen van heuren negotie

overmits zij gheen uytganck en hebben op de landen van de majesteit,

mits alle de weghen rondsomme afgesneden sijn door de fransche croone

ende de onvruchtbaerre jaeren van hemlieden district veroorsaecken

dat wel een derde van de landen worden verlaten ende de ghebruyckers vertrocken ende ghestorven sijn insolvent,

nemaer omme te betoonen de groote affectie die sij hebben tot den dienst vande majesteit ende de goede gourverment

sullen hemlieden pogen totten opbrynghe van haere quote inde somme van vyffthien hondert duysent guldens voor tvoorscheven jaere

voren d'opheisinghe by de majeseit van s'lants lopende middelen op expresse conditie van daermede expent te wesen van alle voordere lasten geene ghesondert

Ende of den dienst van de majesteit eenichte verheescht dat daermede soude gheschieden deductie ende oock besondens vrydom van regime van oorlooghe verhoopende dat de voorschreven presentatie sal aenghenaem wesen

Actum ter vergaederynghe van de xxiste 7bre 1673

Onder correctie van ulieden

Burghemeesters en schepenen der stede van Poperynghe bedancken andermaels u lieden over de favorable apostille op onse requeste verleent den 21ste deser,

nemaer alsoo niet jegenstaende dies,

den doorne blijft inden voet steecken, dat is, de rigoreuse executie, by deselve requeste ghenarreert, themlieden laste blijft continuerende,

waer vuyt excessive oncosten comen te resulteren, sonder dat daeraen het lant iet het minste profyteert, ende datter noch meerdere oncosten vuyt den selve hoofde staen te spruyten

newaere van ulieden weghe hierinne gracelick wierde voorsien

als de supplianten van haeren lieden weghe voor alsooch wel verstaende,

voor de naenstaenden ougst ende hoppeplucktijdt,

niet meer moghelick zijnde,

ghelt van hun uytghemergheelt ghemeente te krijghen,

als den hemel met den vingher aen te raecken

dies volghende in consideratievan dien,

de supplianten bidden oodtmoedelijck om staet van executie

voor drije manden ende dat hemlieden gheroicht werde t'eynde dies,

t'restant vande heltscheede van hemlieden quote in de 1700 000 gulden bij applicatie vermelt, te betaelen

bij gheattermineerde payementen van drye weken te drye weken,

newaere middelertijdt absoluten quytshelt danof van sijne majesteit verwervende

Biddende niet min de supplianten van dien effecte om favorable rescriptie van weghen u lieden aen sijne majesteit welke doende etc implorende etc.

Deze posten uit de stadsrekening geven ons een gevarieerd beeld van alle mogelijke onkosten die een dergelijke 'oorlog' op de rand van Poperinge voor de stad meebrachten. Poperinge was uiteindelijk zelf volledig verarmd en tot de bedelstaf veroordeeld.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?

D'eenvoudigheyd der lands-lieden door *Martinus Bossaert van Ieper Stemme van 't Kuyperke*

Het onderstaande lied komt uit:

Tyd-verdryf

Ondersoek op de neder-duytsche spraek-konst met de noodige lessen op de neder-duytsche versmaekerye

Kort gesegd de schole der schoolmeesters ende oefenperk der dichters doorsaeyd met stukskes van allerhande slach soo ten voorbeelde voor alsnog onbedrevene schryvers, als tot voedsel en vermaek des geests voor alle slach van menschen

Door Vaelande van Ieper - 1805 – 1806

Vaelande die dit boek – deel 2 – samenstelde was een vurige pleitbezorger voor de West-Vlaamse taal en hij begint zijn boek dan ook met de volgende zinsneden:

*Geeerde Lésers, beminde Médeborgers, hooggelchatte Weft - vlaemfcbe Geleerde ,
Bruggelingen , Ooftendenaers, Kortrykers, Veurenaers, Duynkerkers, Bergenaers,
Meenenaers, Póperingenaers, Rouflèlaerenaers, Torhoutnaers,
immers Letter-minnaers van alle Dorpen en Vlekken in den West -vlaemschen y – en ou (niet ey en au) -kreyts gelegen,
komt onse Tael ter hulp, brengt vruchten by van uwen beoefenden geest,
om nevens dit Werk te voegen ter opheldering van ons allerbeste Neder -duyts.*

Syn wy dan onder soo ongelukkige Ster gebooren , dat wy maer konnen onkundige naevolgers der Schryvers van andere ftréken fyn , ofte hunne lafhertige slaeven?

Neen; wy besitten hoedaenighéden sterk genoeg, om het hoofd op te stéken, ende, onse sielkrachten werkstellig maekende , om de geletterde weireld aen te toonen , dat wy ook Meesters syn, ende sonder schaemte op eene rye met onse Naebueren mógen ter Feest verfchynen,

anders niet opgepronkt dan met ons eygen natuerelyk tooyssel , met onsen "West-vlaemschen trant, klank, en woorden : foo niet, wy sullen den naem wegdraegen van SERVUM PECUS, ende geen béteren weirdig syn.

Martinus Bossaert van Ieper hoorde blijkbaar deze oproep en bracht het onderstaande lied in, een romantische kijk op het boerenleven rond 1800.

1

Ver afgezonderd van de sté

Swemmen de boeren in wellusten

Onder hun is de liefde en vré

*Niet kan hun stil gemoed ontrusten
Geld, eersucht, pracht en hoogen staet
Het voorwerp sijn van hunnen haet
Buyten het wyf, soo van groot als van kleen
Alles is onder hun gemeen*

2

*Als eenen boer uyt vryen gaet
Laet hy syn hert de vryster kieser
Drukt synen mond op haer gelaet
Waer vele Heeren als vervriesen
en voor een wedersydig pand
Geven sy aen elkaer de hand
Twee enkle woorden besluyten 't verdrag
Dat alle goed gemeen syn mag*

3

*Men siet op hunne buyloffteest
Boeren, boerinnen sottbollen
Men schinkt en drinkt er om het meest
Van dat bier, dat den buyk doet grollen
Een roggen brood met swynen spek
Is eene brok naer hunnen bek
Bruygom en bruyd mooy met bloemen in krans
Voegen sich saemen aen den dans*

4

*Een nieuw deuntje op den minnetrul
Maerkt de boerinnen snel als vinken,
En als de boere – buyk is vul
Een dansje doet het nat neersinken
Men vergeet niet op 't eynd van 't lied
Daer aen te krauwen eenen piet...t!
Met reden word'er alomme geseyd
VIVAT de boer – eenvoudigheid.*

De melodie van dit lied is 't kuyperke.

Via de 'Liederenbank' – site vonden we zowel de originele tekst terug van dit lied als de melodie, die minstens dateert uit 1770, aangezien ze toen reeds gepubliceerd werd in 'De nieuwe Amsteldamsche buyten-Zingel, waar in te vinden zijn de aldernieuwste liederen, die hedendaags gezongen werden'.

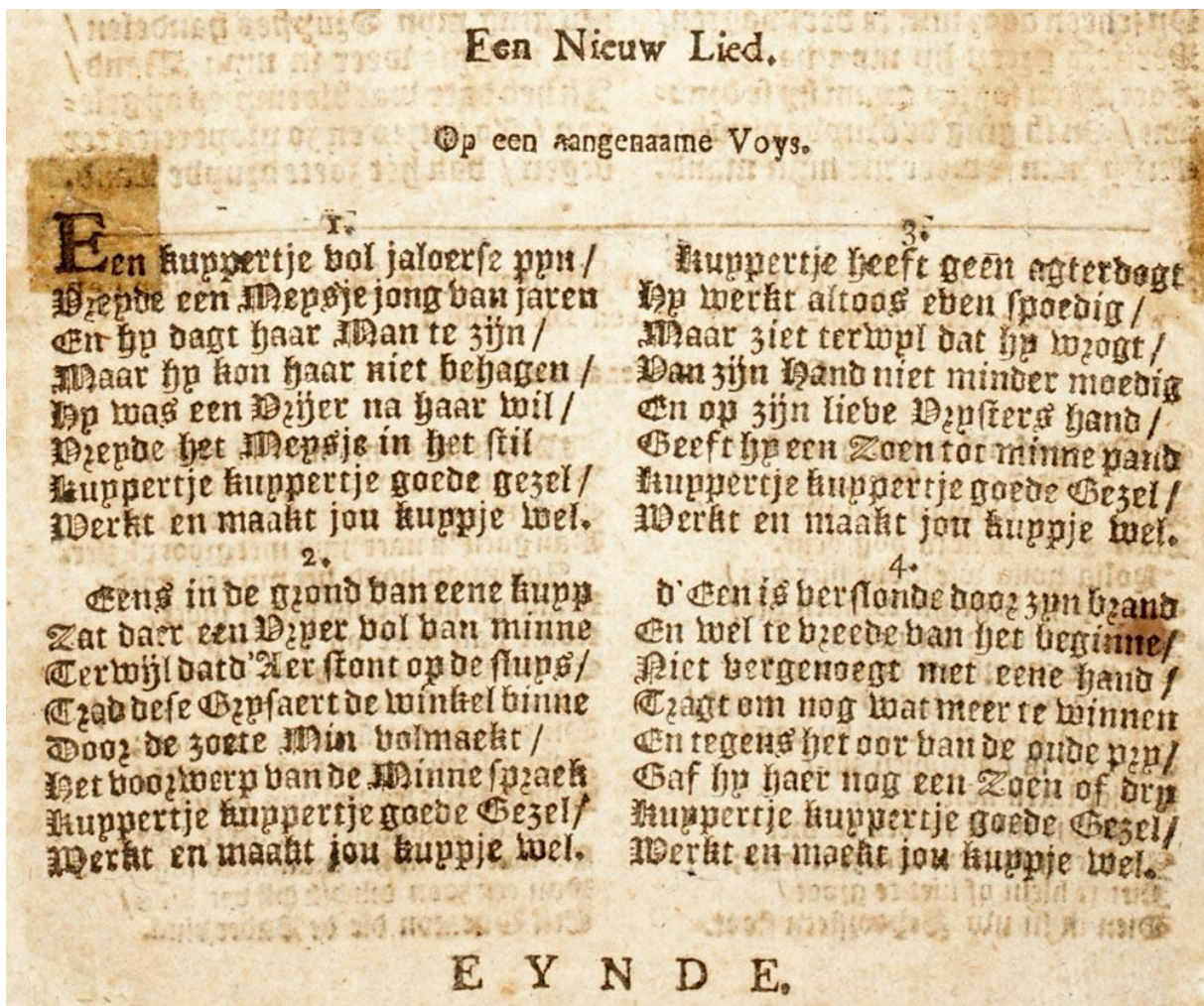
We geven eerst de tekst van dit lied:

1

*Een kuypertje vol jaloerse pyn
Vreyde een meysje jong van jaren
En hy dagt haar man te sijn
Maar hy kon haar niet behagen
Hy was een vrijer na haer wil
Vreyde het meysje in het stil
Kuypertje, kuypertje, goede gezet
Werkt en maakt jou kuypje wel*

2

Eens in de grond van eene kuyp
 Zat daar een vryer vol van minne
 Terwijl dat d'aer stont op de sluys
 Trad dese grysaert de winkel binne
 Door de zoete min volmaekt
 Het voorwerp van de minne srpaek
 Kuypertje, kuypertje goede gezel
 Werkt en maakt jou kuypje wel

3
 Kuypertje heeft geen agterdogt
 Hy werkt altoos even spoedig
 Maar ziet terwijl dat hij wrogt
 Van zijn hand niet minder moedig
 En op zijn lieve vrijsters hand
 Geeft hij een zoen tot minnepand
 Kuypertje, kuypertje, goede gezel
 Werkt en maakt jou kuypje wel

4
 D'een is verslonde door zyn brand
 En wel te vreedde van het beginne
 Niet vergenoegt met eene hand

Tragt om nog wat meer te winnen
En tegens het oor van de oude pry
Gaf hy haer nog een zoen of dry
Kuypertje, kuypertje, goede gezel
Werkt en maekt jou kuyptje wel
EYNDE

En hier is ook de melodie.

Laatst was ik op een kop - je thee
Hier bij mijn naas - te buur - vrouw Kaat - je
'k Nam als voor - heen mijn naai - werk mee,
Zij houdt door - gaans wel van een praat - je
Duurt mijn be - zoek dan eens wat lang
't Werk gaat e - ven - wel zijn gang.
Ik naai - de recht vlij - tig en luis - ter - de toe
Zoo als ik dan ge - woon - lijk doe.
Ik naai - de recht vlij - tig en luis - ter - de toe
Zoo als ik dan ge - woon - lijk doe.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

De drek is geen heilige, maar waar hij valt, daar doet hij wonderen

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 520 lezers

NOVEMBER.

*Het is nu zeker quaedt voor al de verckens muylen,
Men hoort ten allen kant niet als de verckens buylen,
Die beesten leeren ons hoe dat den Vreckaert vaert,
Men heeft van hem geen deugdt voor dat by is in d'aerd.*

Het is nu zeker quaedt voor al de verckens muylen
Men hoort ten allen kant niet als de verckens buylen
Die beesten leeren ons hoe dat den vreckaert vaert
Men heeft van hem geen deugdt voor dat hy is in d'aerd.

Beste abonnee

Ondanks alle drukte met de Westhoekvertellingen, heb ik toch terug tijd gevonden om een 'Gazette' samen te stellen.

We hebben een stukje over 'Proontjen' en een stuk over een wel heel bijzondere vondst, een oude en één van de eerste 'hopdiploma's' die ooit uitgegeven zijn!
Daarna komt er een langer artikel over **het Grote Gasthuisgoed**, het huisje aan het Helleketelbos, waarover nu plannen gemaakt worden door Bos en Groen.
En dan komt onze rubriek: 'Wat zongen onze voorouders in de Westhoek?' met een bijdrage over een paar liedjes van Foret François.
Maar we beginnen deze Gazette met een reactie uit het Nederlandse Boxtel.

Beste Guido,
Hartelijk dank weer voor deze informatieve 'gezet', zoals wij Limburgers dat zeggen.
Hoe is het verder met jou? En de gezondheid? Afgaande op de foto van de wandeling is het daarmee in elk geval goed gesteld.
Ik verbaas me telkens weer over de enorme hoeveelheid informatie die je weet te presenteren. Interessant ook om te lezen over de 'fagoot', ik stook zelf regelmatige mutsaar(d)s in een oud bakhuisje hier vlakbij, waar ik als vrijwillig bakker aan verbonden ben, nu heb ik dus weer een nieuw woord aan mijn bakkersvocabulary toegevoegd! Zie verder <http://www.mot.be/w/1/index.php/BakehousesNL/InventoryNotDestroyed> (zoek op Sint-Oedenrode).
De hopfeesten in buurgemeente Schijndel heb ik dit jaar weer gemist... ik zal ze toch beter in de gaten moeten houden. Leuk om te lezen dat je ook daar gelezen wordt! Is er ergens ook een online archief van de Gazette te raadplegen?
Vriendelijke groet uit Boxtel, ook namens Janneke,
Stephan

En we voegen nog het onderstaande bericht over 'Biologische hop' toe dat ik uit de bierbrief van Wacho gehaald hebt.

De bierbrieven van Wacho zijn gratis te krijgen via: wacho@skynet.be

Biologische hop geteeld op de Amerikaanse hopvelden.

Amerika is begonnen met het planten van nieuwe echte biologische hop. Eind vorig jaar kondigde de Amerikaanse regering een verscherping aan van de regels waaraan alle hoptelers die het predicaat biologisch willen hebben in 2013 aan moeten voldoen. Vanwege de populariteit van biologische hop konden boeren tot voor kort gebruikmaken van diverse chemische mestsoorten en pesticiden. Samen met onderzoekers is men nu druk bezig om manieren te ontwikkelen om het hop zonder gebruik van bestrijdingsmiddelen te laten groeien tot een 100% biologische hop. Wereldwijd daalt momenteel de hopteelt, dit is mede te wijten aan de lage verkoopprijs. Veel telers verkopen hop onder kostprijs. Momenteel is ook in België aandacht voor de hopteelt zodat deze een belangrijkere rol kan gaan vervullen in de toekomst.

Amerika is nu de tweede grootste hopleverancier. Duitsland is hen nog steeds voor. Er zijn voor en tegenstanders voor het gebruik van biologische hop. Sommige zeggen dat brouwerijen hun recepten nu moeten gaan aanpassen en dat daardoor de smaak van het bier veranderd. Anderen vinden dat het er juist voor zorgt dat er meer creativiteit wordt gebruikt. In ieder geval zal het aanbod van biologische bieren stijgen, een goede ontwikkeling. In België legt Sven Gatz momenteel de aandacht op de hopteelt door een studie op te zetten om de hopteelt in kaart te brengen. Deze zou op dit moment te versnipperd zijn. Een mooie

kans om ook op biologische hopteelt te focussen aangezien men nu verwacht dat door de stijgende vraag naar biologische producten een tekort aan deze hop ontstaat. Verder wil men de biologische hop promoten met het logo Belgische hop die door een brouwerij gevoerd mag worden als minimaal vijftig procent Belgische hop wordt gebruikt. Wereldwijd wordt 48.500 hectare hop verbouwd. (bron: Bier Blog NI)

‘MOEDER WE ZULLEN GOED VOOR ELKAAR ZORGEN!’

!!! KOMT TERUG !!!

DONDERDAG 10 november 2011 - 20u

‘VredesKapel Loker’

Huize Godtschalck Godtschalckstraat 3,
8958 Loker (Heuvelland).

Kaarten kosten amper **10 euro** (-18 jaar/8 euro) en kunnen **enkel** gereserveerd worden op

0491/461830 (na 19uur) of vredeskapelloker@gmail.com .

Reservaties zijn definitief na betaling op **001-3664740-59**.

!Meer detail in bijlage!

We hopen u te mogen begroeten op **10 november** in Loker, voor een doorleefde vertelavond die niemand onberoerd zal laten...

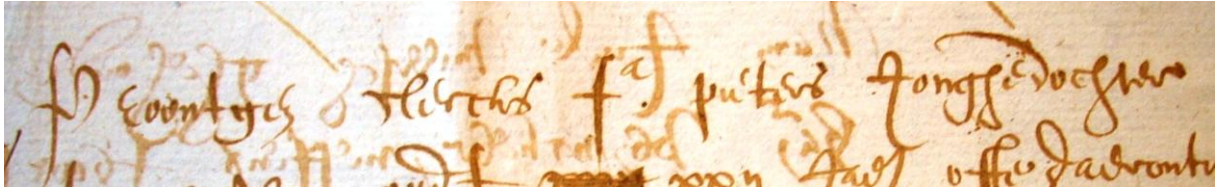
Warme oproep om deze mail te verspreiden.

Namens de **VredesKapel Loker**,
Peter Lefevere

www.huizegodtschalck.be
<http://verteltheater.informatief.be>

Proontjen

Jacques Destailleur was in het stadsarchief te Poperinge oude akten uit de processen van het jaar 1617 aan het lezen toen hij op het onderstaandee stootte:

Proontgen Clercks filia Pieter, jonghe dochter....

En wij ons afvroegen van welke voornaam nu toch wel 'Proontjen' weer afkomstig kon zijn, want je had toch de Proones in Poperinge !?

Gelukkig stapte **Henri Vandenberghe** binnen, die meteen kon zeggen: 't Is van Peronelle...!

En dat zal dan wel weer afkomstig zijn van Petronelle, een vrouwelijke Pieter.

Onze deken De Bo heeft er zoals dikwijls een eigen mening over; hij schrijft het volgende in zijn Idioticum: PROONE , v. onnoozel vrouwmensch, die zich alles laat wijs maken.

Om die reden is't belsuyt

Ons aen niemand te vertoonen

Als aen kallen, slechte proonen

En van die syn wy gevreest

(Vaelande)

Misschien eig. eene verkorting van Sempronia.

Een bijzonder hoppediploma uit 1848 – Ingeborg Sohier

Naar aanleiding van een toch wel een bijzondere vondst schreef ik dit artikel.

Guido en ik trekken soms onze stapschoenen aan en bedienen dan de 'luistergerne' bevolking van Poperinge met verhalen en geschiedenis. Zo waren we volop bezig met de voorbereiding van de Hoppewandeling in september laatsleden. Komt mijn vader daar af met wat extra informatie omtrent zijn vader en grootvader. Weet je, zei hij, pepe Theophiele Remi Sohier was eerst hommelboer en daarna facteur bij de hommelboeren (= een opkoper van hoppe),

nadat meme Marie haar trombose had gehad. Hij had het over 'een decoratie en een diplom van den hommel'! Nadat ik mijn vader blootstelde aan een korte onderdompeling van navigeren op internet, kwamen we terecht op een site van mijn neef Peter Sohier. Toch maar

eens wagen aan een vraagje omtrent 'die decoratie van den hommel'! Vlug was het antwoord van Peter, begeleid met een foto van een medaille met vermelding "1848 exposition Agricole Bruxelles".

Mijn vader beweerde dat er een 'diplom' bij hoorde! Na wat zoekwerk ten huize van Peter en zijn moeder kwam men met een uniek stuk tevoorschijn. Prachtig, op het 163 jaar oud document was de voornaam van een zekere Sohier niet goed te lezen.

Uiteindelijk gaf Guido het antwoord! Op Internet was een concours van Brussel in 1848 te vinden met 2 Poperingenaars als medaille winnaars!

75° CONCOURS.

Houblon.

- 1733 BOUCQUEY , François, à Poperinghe (Flandre occidentale), médaille de vermeil.**
1735 SOHIER, François, à Poperinghe (Flandre occidentale), médaille d'argent.
2549 VAN MOL frères, à Alost (Flandre orientale), médaille de bronze.
1741 VEYS, Louis, à Vlamertinghe (Flandre occidentale), mention honorable.

Daar stond het : Francois Sohier! Maar wie was die Sohier? Met de stamboom van Guido Sohier, (sohiersnet.be) geraakten we er niet. Er waren teveel François die gelinkt konden worden aan deze persoon. Ja, bijna iedereen noemde toen François!

Dan maar op zoek in het Stadsarchief van Poperinge. De weg er vinden is niet moeilijk... als je deze weet. Gelukkig dat er altijd helpende handen zijn , waarvoor dank!

We kwamen al redelijk vlug uit bij een Franciscus Sohier (die eigenlijk Joannes Franciscus heet) in de bevolkingsregisters van 1800 en volgende. Maar deze werd telkens gelinkt met een andere vrouw: een zekere Devos Catharine uit Westouter. Na heel wat opgeslagen boeken en het in beslag nemen van de helft van de ruimte, kwam de oplossing van?????. Joannes Franciscus was 2 maal getrouwd en hij stond in het register vermeld als echtgenoot van Vandenabeele Barbara met 19 kinderen, vandaar de verwarring!

Vlug was de link duidelijk met mijn familielijn. Hij, François is de broer van Pieter Jacobus Donatius en daarom had mijn grootvader een relict van zijn grootvaders broer in zijn bezit.

Groot was mijn vreugde toen ik hoorde dat Peter, mijn neef en zijn moeder Rietje opteerden om dit te schenken aan het Hoppemuseum in Poperinge, waarvoor ik hun heel dankbaar ben! Nu kunnen alle geïnteresseerden genieten.

Jozef Sohier, mijn vader ben ik tevens dankbaar. Door hem is alles beginnen rollen. Had hij hier niks over gezegd, dan lag 'de decoratie en den diplom' nog steeds in Harelbeke.

Naar een herstel van het grote gasthuisgoed

Het Grote Gasthuisgoed is aangekocht door Bos en Groen en dient in de directe toekomst een infofunctie te krijgen voor de bosbezoekers. Kunnen we voor de 'reparatie' van het goed, uit de geschiedenis hieromtrent iets leren?

In een vorig artikel over het Grote Gasthuisgoed – zie het juninummer van 2010 Doos Gazette – hebben we een beschrijving gegeven van het goed, samen met de pachters van de 17de eeuw. In dit artikel gaan we hierop even door.

Daarom gingen we eens kijken naar de gasthuisrekening van de jaren 1736 – 1739 die opgemaakt werden door Brigitte Claere Crousel, de weduwe Larmuseau, de vroegere, overleden ontvanger. Hieruit halen we de posten van het kleine en het grote gasthuisgoed.

Over het kleine gasthuisgoed in de Hellehoek gelegen, leren we het volgende:

Hellehouck

Matthijs Leroy, getrouwd met de weduwe van **Jan Quaghebeur junior**

gebruyckt eene hofstede genaemt **het cleene gasthuysgoet**

liggende in den voornoemde Hellehoeck,

groot vier en twijntigh gemeten die aen hem op den **19de xbre 1732** à la haulche verpacht is voor eenen termijn van negen naer eenvolgende jaeren

ingegaen te baefmisse 1733

ter jaerelycksche prestatie van een hondert vier en veertigh ponden parisis den hoop

dies het 1ste jaer gevallen baefmisse 1734 ter voorgaende rekening vergoet is fo. 24 ende

alhier in ontfanck drie voordere jaeren pacht vande selve hofstede

t'leste verschenen baefmisse 1737 ten advenante als vooren,

comt de somme van 432.

Doende alhier te noteren dat den voornoemde Leroy volgens de voorgaende rekening aen het gasthuys schuldigh is de somme van twee hondert seven en veertigh ponden thien schelle parisis soo vele bedraecht de staende prysie van hout ende mesch.

Naast het kleine gasthuisgoed, pacht Cornelis Leroy ook nog een stuk weide van het gasthuis.

Aen t'selve gasthuys competeeren **vijf vieren deel garslant** die vercheinst hebben geweest aen Cornelis Leroy, voor eenen termijn van twijntigh jaeren ingegaen te baefmisse 1715 ten prijse van 9 pond parisis by jaere vrij suyver gelt, waer van de cheinspachten by de voorgenoemde rekening goet gedaen sijnde fo. 242 tot baefmesse 1734 incluis dus hier over het jaer gevallen baefmisse 1735 sijnde het leste jaer vande voorschreven cheyns – 9 - 12 – 0.

Cornelis overlijdt echter en zijn weduwe neemt de pacht over:

Anne Marie Leroy, weduwe vanden voornoemde Cornelis Leroy, heeft nieuwen cheins gemaect van de voorschreven partie lants jegens d'heeren gasthuysmeesters voor een termijn van vijf en twijntigh naer een volghende jaeren ingegaen te baefmisse 1735 voorschreven tot thien ponden parisis de partie bij jaere vrij, suyver gelt, blijvende al de opgaende ende ander boomen in possessie van de gasthuysse, breeder volgens de prolantatie van cheinse staende op den voet van den cheinsbrief in daten 29ste april 1736 in minderynghe van welcken nieuwen cheins den overleden ontfanghen heeft twee jaeren t'leste verschenen baefmesse 1737 tsamen doende – 20 pond.

Over het grote gasthuisgoed leren we het volgende:

Het Grote Gasthuisgoed

Weduwe Caerel Catrycke gebruyckt eene hofstede genaemt **het groote gasthuysgoed** – groot vier en vijftigh gemeten en half ofte daer ontrent boven de bosschen voor desen met de selve hofstede gegaen hebbende ende oock begrepen in de selve grootte drie vierendeelen vloghe bij de Spanniolette ter prestatie van drie hondert tsestigh ponden parisis bij jaere dies het jaer pacht gevallen baefmesse 1727 bij de voorgaende rekening goet gedaen is fo. 25 verso ende ter rekening vande baefmisse 1728 isser uytgetrocken drie hondert vier en veertigh ponden parisis sulcks datter maer en resteerde tot voldoenynghe van de baefmesse 1728 16 pond daer by gevoeght 360 pond over het jaer 1729 zijnde het leste jaer van desen pacht, toe dies 1620 pond over vijf voordere jaeren pacht van de selve hofstede ende landen genomen tot baefmesse 1734 incluis aen haer door d'heeren gasthuysmeesters den 13de mey a la haulche verpacht voor eenen termijn van vijf jaeren ingegaen baefmesse 1729 ten advenante van 324 pond parisis s'jaers met obligatie van jaerelycks te doen verlegghen twee hondert gleybooten met de toebehoorten sonder vergelt, alles breeder bij de voorgaende rekening fo. 25 verso et 26 gementioneert in der voeghe dat de selve weduwe tot ende begrepen de voornoemde baefmesse 1734 t'saemen schuldigh is tot 1996 pond waer jegens aen hae vallideeren moeten 240 pond parisis soo veele d'heeren auditeuren van de voorgenoemde rekening fo. 25 geconsenteert hebben aen de selve weduwe Catrycke te moeten vallideeren ter cause den pacht t'sijndert baefmesse 1724 tot ende met de baefmesse 1729 maer en moeste wesen uytgetrocken bij reductie in spaensch courant gelt tot 312 pond parisis in plaetse van 360 pond parisis, voorts hebben de selve heeren bij apostille als vooren aen de weduwe Catrycke geremitteert 324 pond parisis behoudens betaelende voor de 1sten 7bre 1736 de somme van 600 pond parisis op rekening van haere schult, de selve twee sommen t'saemen berdraegende 564 pond gemynckt vande pachtschult hiervooren, reste dat sij nogh soude schuldigh wesen 1432 pond, daer op wij aen den overleden betaelt heeft,

soo door middel van leverynghe van hout, refection billietten als in ghelde tot 1088 – 17 – 6
welcke somme alhier uytgetrocken ende voor ontfanck gebrocht wort,
bedraegende soo voorschreven is – 1088

Welcke somme gecranckt van de voorschreven 1732 soo soude weduwe Caerel Catrycke
noch aen het gasthuys schuldigh wesen tot ende begrepen de voorschreven baefmesse 1734 de
somme van 343 – 2 – 6 pond

daer bij gebrocht 324 bij tacite reconductie over het jaer hofstede pacht verschenen
Baefmesse 1733 - 1735,

toedies gelycke 324 over het jaer 1736,

soo dat sij t'saemen soude schuldich sijn 991 pond 2 – 6 daer op niet ontfanghen en is.

Hebbende d'heeren auditeuren ter selven voorgaende rekening fo. 25 et verso par apoostille
geconsenteert aen d'heeren gasthuysmeesters te maecten nieuwen pacht met de voornoemde
weduwe Catrycke voor drie jaeren ingaende baefmisse 1736 a 240 pond parisis bij jaere ende
op de voorder conditiën bij den voorgaenden pachtbrief gestipuleert waer op niet ontfan en
is.

Blijkende bij de voorgaende rekeninge fo. 89 verso dat de selve weduwe Catrycke
pachteresse van het groote gasthuysgoet schuldigh is volghens de rekeninghe gedaen door
d'heer Maillart Vandelande, **den 1sten juny 1726** fol 11 verso de somme van 880 pond
parisis over staenden prys waerop niet betaelt en is.

Daer blijkt noch bij de voorgaende rekeninghe fo. 100 verso et 101 dat de voornoemde
weduwe Catrycke noch schuldigh is te doen verlegghen vier hondert gleybooten met de
toebehoorten tot ende begrepen de baefmesse 1735 par obligatie van prachtbrieve op
d'edifitien van haer hofstede ende tsydert dies men bevynt geen notitie dat den overleden met
haer eenighe afrekening van gley – stro voor op het dak - soude gedaen hebben.

*Uit deze gasthuisrekening leren we ook dat de Weduwe van Carel Catrycke, door haar zoon
Pieter Diesen, heel wat 'fagooten' of bussels hout, leverde aan het gasthuis. Blijkbaar was de
weduwe van Carel Catrycke ook al eens gehuwd geweest met een zekere Diesen, waarbij ze
een zoon Pieter had.*

Betalingen binnen deze rekening

Betaelt aen **Pieter Diesen**, loca **weduwe Caerel Catrycke**, sijne moeder over de leverynghe
ten jaere 1736 van **twee duyst rijsfagooten, twaelf hondert eecken topfagooten** en de
sechshondert bondels eecken fassel ten behouwe van t'selve gasthuys bij ordonnantie ende
quittantie de some van 215 – 4 – 0.

*Ook van een zekere Ignatius Frans Vandenbroecke werden er fagooten aangekocht: over de
leverynghe van 192 rijsfagooten ende 325 eecken topfagooten par ordonnantie ende acquit 25
pond parisis.*

En dan vinden we terug Pieter Diesen terug:

Betaelt aende voornoemde Diesen

immers laeten vallideren benefens het antevorgaende artikel op het gonne sijne moeder
schuldigh was van het hofstedepacht over de leverynghe ten jaere 1737 van 2000 fagooten,
1200 eecken topfagooten, ende 527 eecken bondels fassel,

Item ten jaere 1738 - 2100 rijsfagooten, 1000 eecken topfagooten ende 597 eecken bondels
fassel t'saemen uytwysens ordonnantie ende quittantie de somme van 471 – 10 -0.

*Dit betekent dat de pachters van het Grote Gasthuishof zich blijkbaar erg bezig hielden met
het bosbeheer en het kappen van vlogen en taillien. Ze hadden een heel goede klant aan het
Gasthuis van Poperinge dat onder andere instond voor de verdeling van heel wat 'fagoten en
fasselen' aan de armen van Poperinge.*

We leren verder uit deze rekening dat de 'gley' of het dak van het grote gasthuisgoed 'verlegd' werd en er timmerwerk en plakwerk aan de bijgebouwen werd verricht.

Laeten vallideeren aende weduwe Caerel Catrycke op haere hofstede pacht over achthondert gley verleyt te hebben met de toebehoorten mitsgaders over een billiet van gedaen timmerwerk respectvelijck op ende aen de edifitien van d'hofstede door haer gebruyckt uytwysens d'ordonnantie ene de quittantie van Pieter Diesen 83 – 4 – 0.
Betaelt aen Matthijs Petillioen over vier daeghen met sijnen cneght gevroght te hebben omme te placken etca ter hofstede gebruyckt door de weduwe Pieter Catrycke par ordonnantie ende acquit. 8 – 0 – 0.

Onze mening dat de pachters van het Grote Gasthuisgoed zich vooral met de bosontginning bezig hielden, wordt bevestigd door het overnamecontract van de 15de februari 1747 wanneer de weduwe van Carel Catrycke haar pacht stopt en overgeeft aan Jacobus Lioen.

15 february 1747 – Het overnamecontract van het Groot Gasthuisgoed

Op den 7en 8bre 1746 was by den onderschreven gesworen pryser ende deelsman, ter versoucke van **weduwe Carel Catrycke**, afgaende pachteresse ende overghevege ter eender zijde,

Mitsgaders op het versouck van **Jacobus Lioen**, aennemenden pachter ende overbuer ter ander zyde,

Oversien ende ghepresen een hondert vier en vyftigh slaghoopen **mesch** door den overnemer liggheende uytghevoert op vier partien zaeylant, deel maekende van eene behuysde ende beplante hofstede gheenaemt het Grootte Gasthuysgoet, gheleghen onder d'heerliche de van den West-Swylande, competerende aen het gasthuys binnen Poperinghe,

Item dertigh hoopkens **smoorhoop aerde**, oock uytghevoert als vooren op eene partie landts voor d'herberghe gheenaemt Bohemen,

Item vier ghemeten somerbrake labeur drie veuren, de twee leste met twee peirden;

een ghemet **inleg hommel** met het labeur daer aen ghedaen,

twee ghemeten **jonghe claver**,

toedies het restant van eenen smoorhoop liggheende op de hofpleck met een weinigh mesch in den meschput,

alle welcke goederen gheoordeelt hebbe weirdigh te wesen tot de somme van tweehondert vieren twyntigh ponden parisis brabant courants ghelt, becommende naer reductie infraus permissie ghelt tot de somme van diehondert neghen en twyntigh ponden, vier schelle parisis, actum daete als vooren ten beleede van Jacobus Catrycke soone van den overghevege ende van den aencomende pachter.

(getekend door) t'oorconde De Baenst – 1745.

Er waren dus vier partijen zaailand en een gemet inleg hommel of hop, met daarnaast nog twee gemet jonge klaver. Deze landbouwactiviteit kunnen we afwegen tegen de activiteiten van de bosontginning:

Op den 15° february 1747 waer by den onderschreven gheeedt pryser ende deelsman ten versoucke ende ter hofstede voorzeyt, oversien ende ghepresen **de taillie**, oudt ses jaeren met het wyntersaet ende plantsoenen staende op ontrent **vyf vierendeelen vloghe**, liggheende tusschen d'oude ende de nieuwe straete van Bohemen naer de Wulfhulle,

Item de taillie oudt vijf jaeren met eenighe plantsoenen ende wynterzaet, staende op ontrent **twee lijnen vyf en t'seventigh roen**, vloghe deel van meerder groote t'surpluys meersch, paelende met t'westzyde aen d'hofstede ghebruyckt door Jan Cattricke.

Item de taillie van twee jaeren, op **een ghemet en half vierendeel vloghe**, alwaer de straete van Bohemen naer de Wulfhulle by naer ten noorteynder deureloopt, met de plantsoenen ende wyntersaet aldaer,

voorts ghelycke taillie, oudt drie jaeren, met eenighe plantsoenen en wyntersaet op een ander partie vloghelandt, groot **een ghemet 37 ½ roen**, liggende van suyden t'voorgaende,

item de taillie oudt vier jaeren staende op **een ghemet ofte daer ontrent vloghe**, bewesten de twee voorgaende partie,; met het wynter zaet ende wat plantsoen.

Item de taillie oudt drie jaeren, met weinigh plantsoen ende wynterzaet staende op ontrent **drie vierendeelen vloghelandt**, liggende west van de Spaignolette, ende van de voorgaende vloghen, dweers over een stuck zaeylandt.

Item ghelycke taillie oudt vijf jaeren met plantsoenen ende wynterzaet op eene partie van **vyf vierendeelen vloghe** liggende west t'voorgaende naest den noorden,

toedies de taillien van houtte van een jaer wynterzaet ende plantsoenen staende op **elf vierendeelen boschlandt**, liggende van westen aenden hofpleck boven de pointynghe.

Item de taillie oudt ses jaeren staende op **eene lyne boschlandt** by den **Helleketel**, met de plantsoenen ende wyntersaet boven de pointynghe.

Item de taillie oudt een jaer met een weinige plantsoen ende wynterzaet, staende op en ontrent **een half ghemet vloghe** bewesten **den gasthuysmeulen**, langst de straete naer de **Vuyleseule**.

Item de respectieve taillien van diversche oude, met plantsoenen ende wynterzaet staende op **een aerdeboort** commende aen het hofstedeken ghenaeamt de **Spaignolette**, op eenen anderen aerdeboort, loopend vanden voorgaende westwaers tot aenden hofpleck, voorts op de aerdeboorden liggende ten suytoosthoucke vanden selven hofpleck ende van wederzijden t'meersch besuyden d'hofstede.

Item de copillie – *de kapping* - ordinaire van houtte bevonden langhst de zaeylanden, met ghelycke copillie plantsoen ende wynterzaet staende rondsomme t'meeschelken suytwest vanden Gasthuysmeulen,

met de gonne op de aerdeboorden van noorden aende saeylanden ende langhst de Blockstraete,

alle welcke goederen t'saemen gheextimeert hebbe ende gehoordeelt zyn weirdigh te wesen, begrepen de candelaeryngie van de **bestophaeghen**

bestophaag = een gestopte haag

ende drooghe bestop, totter somme van sevenhondert acht en t'achtentigh ponden thien schelle parisis, leegheghelt, gheseyt brabant's courant donede naer reductie in fraus vlaender ghelt de gonne van elf hondert acht en vyftich ponden alf schelle parisis.

Actum daete als boven ten beleede van vermelden **Jacobus Cattricke**,

T'oorconde

PF DeBaenst

Uit dit overnamecontract mogen we alleszins afleiden dat de bosactiviteiten de belangrijkste waren van het Grote gasthuisgoed.

Uit de gasthuisrekening van de jaren 1754-1759 leren we het volgende:

Voorts competeert eene hofstede genaemt **het groote gasthuysgoet** groot vier en vijftigh gemeten en half ofte daer ontrent, boven de bosschen van desen met de selve hofstede gegaen hebbende ende oock begrepen in de selve grootte drie vierendeelen vloghe by **de Spaignolette** verpacht als by voorgaende rekenynghe fol. 29 et verso

aen **Jacobus Lioen** à twee en twyntigh croonstucken in spetie,

boven 200 gleys s'jaers, welcken pacht gheexpireert is te bamesse 1755

blyckende par selve rekeninge fol. 30 datter betaelt was ter rekeninge bamesse 1754 – 83 – 1 – 0 dus in voldoeninghe van 't selve jaer – 60 – 13 – 8

Voorts ontfaen over de Bamesse 1755 – 143 – 14 – 8

By pachtbrieve in daten **12 xbre 1754 – 12 december 1754** - de voorschreven hofstede is van nieuws verpacht geweest aen den voorschreven **Jacobus Lioen** voor neghen jaeren inganck genomen hebbende te bamesse 1755

ter jaerlycksche prestatie van twee hondert seshien ponden parisis ende het verleggen van twee hondert gleybooten veuren ambachts ghebynt met de toebehoorden waer by blyckt dat d'heeren gasthuysmeesters over t'gasthuys hun verobligiert hebben van te betaelen den inkoop van ses mudden asschen om de garzerie te vetten, als oock van te betaelen den inkoop ende wagheneure tot becalcken vier gemeten zaeylandt t'gonne volbrocht is geweest

soo hier naer mysen fo. breeder mentie gemaect wert,

De gronden werden door de eigenaar, het gasthuis, apart bemest en bekalkt.

hebbende den doender deser rekenynghe ontfanghen by rencontre van reffectien ende andersints, over de vier eerste jaeren van desen pacht gevallen vamesse 1759 t'saemen de somme van 864 – 0 – 0

Op rekeninge van t'jaer 1760 – 73 – 4 – 0

By voorgaende rekening blyckt oock dat den pachter rest debet was van hout ende meschprys t'synnen aencommen overgenomen de somme van seshondert negen en veertigh ponden achttien schelle parisis, waer op den rendant ontfaen heeft den 4de 7bre 1761 – 156 – 16 – 0

Weghens het obligatie gley daer aen is voldaan tot ende met den jaere 1760 volghens de billietten daer van synde.

Hebbende den voorschreven Lioen andermael nieuwen pacht gemaect voor neghen jaeren ingaende te bamesse 1764 ten pryse van vytygh fransche croonstucken in spetie maeckende in ponden parisis brabant coruant tot drie honderts ses en twyntigh ponden derthien schelle vier deniers parisis, boven 200 gley s'jaers uytwysens den pachtbrief van daten 4den 7bre 1761.

Ook in deze rekening vinden we Jacobus Lioen nog terug, die nog verdere onkosten gedaan heeft om zijn boerderij te verbeteren.

Eerst op het punt van de bemesting:

Den rendant heeft laeten valideren aen **Jacobus Lioen** op hofstede pachten hier vooren goet gegaen de somme van twee hondert acht ponden achthien schelle ses deniers parisis over het bedragh van eenighe refection ene het voeren van ghesaeghde houtten branthout ende ander materialen mitsgaders in coopen van thien cruysen en half calck tot verbeteren van d'hofstede ende het kuyschen van de garserie, al uytwysens acht billietten ende de afrekenynghe danof synde van daten 11ste february 1757 dus hier de selve somme – 208 – 18 – 6.

En dan verder met het nieuwe koestal:

Item heeft nogh laeten valideren aen den voorschreven Lioen de somme van ses hondert vijf en t'sestigh ponden derthien schelle parisis over gedaen refection ende het nieuwe timmeren van **een coestal**, t'verleggen van gley daer toe gebruyckt ende aen de voorder ediffitien met verschot van het saeghen der noodighe **houtten, placken, vlichten ende paveren** als mede den inkoop van ses voers calck al breeder gedetaillert by de afrekenynghe geslote nden 15de xbre 1758 relatyf aen selven billietten ende acquytten daer van synde by dies alhier uytgetrocken de selve somme – 665 – 13 – 0.

Voorts nogh laeten valideren aen den selven Lioen de somme van drie hondert veerthien ponden elf schelle parisis over diversche noodighe reparatien van timmerwerck ende **stroydack** ter voornoemde hofstede begrepên eenighe leveringhe ende andersints in conformiteyte van de gedaen afrekenynghe in daten 20ste february 1761 ende van ses billietten daer toe dienende by dies de sevlle somme – 314 – 11 – 0.

Daer blyckt uytwysens de voorschreven drie rekenynghen ende billietten dat den pachter voldaan heeft aen sijn obligatie van het verlegen twee hondert gleybooten s'jaers tot ende met de baemesse 1760.

Den doender heeft betaelt aen Sieur Joannes Martinus Billiau over de leveringhe van **vijf mudden twee sacken asschen** ghecocht tot beteren de garserie van het groote gasthuys volgens het bespreck by pachtbrieve ende quittantie vanden 9de 8bre 1755 de somme van 151 – 12 – 4.

We vonden verder in de gasthuisrekening van de jaren 1797 – 1798, die terug gaat naar 1772 – 1773; nog het volgende:

Item competeert aen desen gasthuysse eene hofstede genaemt het groote gasthuysgoet groot 54 ½ gemeten ofte daer ontrent

gelegen ten meedereren deels onder de voor desen heerlijkheid van den West Swynland in pagte gebruykt door **Jacobus Lioen**

tot prestatie van 50 fransche croonen bij jaere,

ende ten voorgaende rekeninghe in ontfanck gebroght tot ende met baefmesse 1772 ende alhier over de baefmesse 1773 leste jaer vandesen pagt – 326 – 13 – 4

Dus Jacobus Lioen is hier steeds pachter gebleven. In de processen van het Swynland, vonden we op de 27de april 1772 de volgende akte en klacht die door Jacobus Lioen ingebracht werd, en die tevens een zicht geeft op de werking van het Grote Gasthuishof:

27 april 1772

Aen mijn heeren

Mijn heeren bailliu ende schepenen der heerelichede van oost ende west swynlande, brancke van d'acht prochien in west vlaenderen

Vertoont seer oodmoedelick **Jacobus Lioen**,

inwoonder deser heerelichede ende gheberuycker van d'hofstede ende landen gheenaemt **het groote gasthuysgoed**,

dat hij op de selve hofstede ledent eenighe jaeren synde commen woonen

de selve schier ten meerderen deele gevonden heeft buytten staete om vruchten te connen voortbringhen

soo duighlick, ghelyck by uedelen bekend is,

dat sijne voor laetsten ghebruycker van diere niet en hebben connen afdraeghen hunne lasten, waer door niet alleenelick den proprietaris sijnne pachten nemaer d'heerelichede oock haere pointynghe – *grondbelasting* - heeft commen te verliesen,

dogh den vertoonder door synne neerstigheyt,

ende **door de vette** voortsgecommen van synne **schaepen** heeft dese hofstede ende landen in staete gebroght datter alsnu geene vreesse en is voor de heerelichede van eenige pointynghe te verliesen,

t'waere hem grootelick aengenaem sulcx te connen continuiueren,

nemaer t'staet hem binnen corten tijdt, onmogelick te wesen,

uyt dies dat hy genootsaect sal wesen op te houden van schaepen te hebben die hem genoeghsaeme vette sullen bybringen

door dien dat **Joseph Debeer ende Pieter Mahieu** oock inwoonders deser jurisdictie commen schaepen te houden ende afdryven de velden ende streken

die den supliant noodigh heeft ende in gewoonte is af te dryven, ende vermidts volgens de reglementen ghestatueert in materie van t'houden van schaepen,

geinserreert in de placcaertboucken,

het verboden is aen een ider schaepen te houden

tensy hebbende neghen bunderen labeurlant,

ende dat dese persoonen de gherequisiteerde quantiteyt lant niet en hebben,

waer door sy niet alleenelick en misdoen aen de voorgenoemde reglementen,

nemaer oock incurreren de boeten daer by ghestatueert,

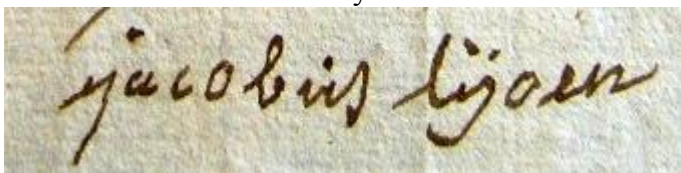
oorsaecke den vertoonder hem keert tot de autoriteyt van mynne voornoemde heeren

De selve instantelick biddende hunne liefste sy,

van aen voornoemde Debeer ende Mahieu te interdiceren van schaepen te houden,

ten minsten onder dese heerelichede te weyden,

t'welcke doende Jacobus Lioen

Op de 7de mei 1772 krijgen we een antwoord van de concurrentie te lezen:

Antwoorde omme Joseph Debeer lantsman, onder dese jurisdictie gesignifieerden ter eendere

Jeghens

Jacobus Lioen ook lantsman onder dese jurisdictie heesscher by requete van den 27 april 1772

Voor mijne heeren bailliu ende schepenen der heerelychede van den swynlande

1 – Sheesschers requeste behelst een narratif ende een deel lamentatie - *lamentatie = beklag* - die den verweider niet en kan aensien voor waerheden

2 – Het en is seker **maer jalousie** omdat den verweider tracht aen den cost te geraeken

3 – Onseker ook of hy voorsien is van suffisante landen ende permissie van de weth om schaepen te houden

4 - ende als dan en waere hy nogh den competenten persoon niet om sulx aen d'heesscher te beletten, nemaer alleenlyk de weth selve

5 – den verweider door soo vele noodt, versoekt permissie van myne heeren van de wet tot het houden van schaepen

Mits welken gheconcludeert wordt tot sheesschers niet ontfangelykhede met kosten

Piet. Reyphins advocaat

Over deze zaak vinden we spijtig genoeg niets verder terug, maar duidelijk is het voor ons dat Lioen een schapenboer was. Waar zijn voorganger eerder een boswerker was, krijgen we hier toch met de bouw van het koestal en de schapenteelt, waardoor de bemesting verhoogde, een nieuw landbouwtype.

De grond werd vruchtbaarder en Jacobus Lioen stelde zelf een 'peerdecarton' of paardenknecht te werk op zijn pachtgoed. Dat blijkt uit de volgende klacht die we in het jaar 1775 terugvonden tussen de processen van het Swynland.

Jan Goudenhoofd, de carton, bleek ook al vruchtbaar te zijn:

1775

Alsoo **Barbara Joseph Cooman filia Joseph**, jonge dochter haer bevynt bevrucht van kynde door de wercken van **Jan Goudenhoofd**, peerdecarton, woonende met **Jacobus Lioen** onder de heerlicheide van hett Swynlant,

t'gonne geschiet is onder belofte door Goudenhoofd gedaen van met de onderschrevene te sullen trouwen

ende dat hy alsnu sulcx weigert,

den eersten officier competent hier toe aensocht,

sal sigh transporteren ten persooene ende domicilie vanden selven Lioen

ende aldaer saisieren - *aanslaan* - den coffer competerende aen den vermelden Goudenhoofd midtsgaders oock verbodt doen

ende saisieren t'gonne hy Lioen aen hem schuldigh is over dienstloon

omme door dien middel de versouckege eensdeels te versekeren

ende te indemniseren over haere defloratie – *ontmaagding* -

ende d'oncosten van haer kynderbedde,

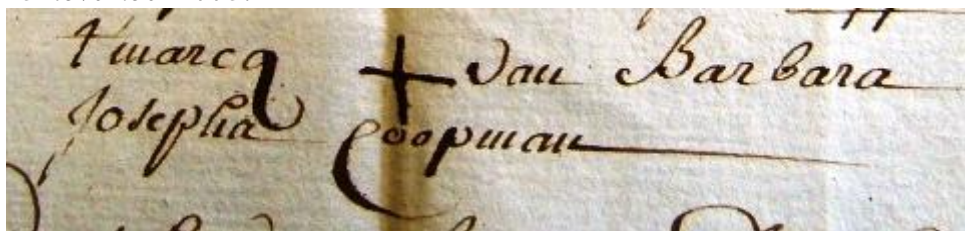
sonder prejuditie van haer voordere recht

ende van andersints te agieren als naer raede,

midtsgaders met verbodt ende interdictie als naer rechte

ende sal alle het selve ingevoerdert worden als naer style,

aldus versocht met de kosten deser ende van den voorderen vervolge desen 15de 9bre 1775 – 15 november 1775.

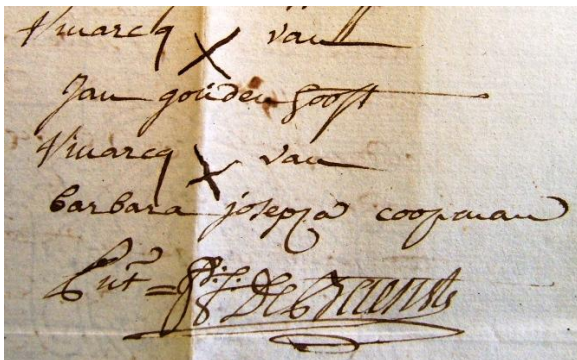
A close-up photograph of a handwritten signature in cursive script. The signature reads 'Barbara Joseph Cooman' and is written in dark ink on aged, slightly yellowed paper. The name 'Barbara' is written in a larger, more decorative hand, while 'Joseph Cooman' is written in a smaller, more utilitarian hand. A large, stylized initial 'B' is visible at the beginning of the name.

Den onderschreven bailliu der heerliche de van Oost ende West Sywnlande relateert by desen gedaen te hebben het verbodt, saysie ende inderdictie hier vooren gedregen aen Jacobus Lioen met overleveringhe van copie van het voorenstaende mandaet benevens mijn relaes op den voet, hebbende aen hem eensweeghs dagh gestelt op maendaeghe eerstcommende de 20ste deser omme te compareren voor de weth deser heerliche de, ten twee uren naer middagh in ons wethuys ordinaer **ten hoogen swynlande** bewoont door Pieter Roelant Peel ten eynde van daer jegen te seggen duncket hem goet alles op peine als naer recht
Actum desen 16de 9bre 1775 – Debaenst

De partijen komen tot een akkoord dat er als volgt uitziet:

Alsoo der proces is hanghende voor bailliu ende schepenen der heerliche de van de Swynlande tusschen **Barbara Josepha Coopman**, jonghe dochter, heesschre by saisie ende verbodt ter eendere zyde,

Jacobus Lioen partie indirecte ende **Jan Goudenhooff** partie directe, ter andere syde T'selve verbodt in daeten 15de 9bre 1775 den selven Goudenhooff ende d'heesscherege omme noodeloose kosten te eviteren, - *eviterren = vermijden* - syn ter provisie geconveniëert – *conveniëren = over een komtn*

A photograph of a handwritten document in Dutch. The text is written in cursive ink on aged paper. It includes the name 'Jan Goudenhooff' and 'Barbara Josepha Coopman'. There are several 'X' marks over the names, possibly indicating a signature or a mark. The handwriting is somewhat faded and the paper shows signs of age.

op dese maniere,
dat de saisie gedaen op den coffer, sal in vigeure blyven,
en de slaekynghe – *slaking = vrij geven* op den dienstloon van hedent voorts comt te gebeuren,
met mogentheyte van by Goudenhooff den selven dienstloon te ontfangen als naer raede, en indien de heesscherege haere vrucht comt te baeren

ontrent den 17de january eerstcommende,

soo beloofte hy Goudenhooff in alles te sullen betaelen ende contribuieren als naer behoren

ofte andersints te sullen conveniëren

soo partijen te raede werden,

beloovende hy Goudenhooff te betaelen de kosten tot hier toe gedaen

Actum desen 4de xbre 1775

We gaan terug naar de gasthuisrekening:

In de post 59 staat daar:

Andermael nieuwen pagt verleent aen Lyoen voor negen jaeren begonst baefmesse 1773 ter prestatie van acht en t'sestig fransche croonen ende een half quart bij jaere, boven t' verleggen van 200 gleybooten ende andere conditie by pagtbrake gedregen welken negen jaeren pagt geexpireert Bavo 1782 alhier in ontfank uytgetrocken wort doende – 40005 – 15 – 0 60 – blykende by de voorgaende rekynghe fol. 14 verso dat den vermelden Lyoen schuldig gebleven was van **hout ende meschprys** t'synnen aencommen overgenomen de somme van 493 – 2 ten bevynde van welk fol. 91 verso in ontfank uytgetrocken is de gonne van 370 – 6 ende alhier over het restant – 122 – 16

61 – De voorschreven hofstede het groote gasthuysgoet is wederom van nieuw verpagt geweest op den voornoemde Lyoen voor andere negen jaeren ingegaen **baefmisse 1782** ter prestatie van 54 – 91 grooten vlams boven de conditiën ende ontfaen over het besproken hoofcleet – 26 – 2 – 8.

62 – Voort alhier in ontfanck vergoet den negenjaerigen paght verschenen baefmesse 1791 – 5832

In 1791 krijgen we opvolging van de pacht:

63 – dese hofstede is als nu verpaght aen **August Latuwe** getrouwt met de dochter van **Jacobus Lyoen** voornoemd, voor negen jaeren begonst bavo 1791 ter prestatie van achthondert twee en t'achtentigh ponden parisie brabant courants gelt by jaere, boven het onderhoud van het stroydack die hij in stand prysie overgneomen heeft om t'eynde syner paghtte hebben ofte schade te betalen ende voor dese batelycke conditiën by pagtbruve gedregen waerof alhier in ontfanck gebrogt wort over het jaer paght gevallen baefmesse 1792

Na de inval van de Franssen krijgen we het volgende te lezen:

64 – Op den 6de xbre 1795 ontfaen van Latuwe by moderatie aen hem verleent ten opsichte van de groote plunderingen ende merkelyck verliesen by hem paghter geleden gedeurende d'invasien der troupen van de fransche republieque de voorschreven derden van de baefmesse 1793 en 1794 doende - 1176

65 - Ende voorts in ontfanck de Baefmesse 1795 - 882.

De restauratie van het Grote Gasthuisgoed

We gaan eerst eens kijken naar de Ferrariskaart:

Daarop kunnen we zien dat het Groot Gasthuisgoed bestond uit drie gebouwen, waarbij we mogen onderstellen: het woonhuis, de schuur en het koestal.

Op de kaart uit 1841 van de Atlas van de buurwegen, krijgen we het volgende te zien:

We zien de drie grote gebouwen, met nog twee kleine gebouwen, waarvan we denken dat er zeker één de bakoven zal geweest zijn en het andere, het grootste van deze twee, een 'hommelkeete', type zoals er één in Bokrijk staat.

Wat zeker zo interessant is, is dat we hier ook de juiste ligging kunnen zien van de wal die eertijds rond de boerderij lag.

En verder zien we op het bijliggende stuk grond, het molenveld, de juiste ligging ook van de voormalige gasthuismolen, die echter nooit eigendom van het gasthuis is geweest.

Het lijkt mij dat we uit de geschiedenis onder andere het volgende kunnen leren.

De thema's die in het Grote Gasthuisgoed kunnen behandeld worden zijn

- 1 – Het bosbeheer vroeger – met onder andere het vlogensysteem en de regelingen rond het bosbeheer in het verleden*
- 2 – De schapenteelt vroeger aangezien de hoeve vroeger een schapenhoeve is geweest.*
- 3 – Bijkomende teelten zoals klaverteelt, en de hopteelt.*
- 4 – De eigendommen van het gasthuis in de omgeving met de toponiemen van de bospercelen en vlogen en andere gronden en huizen.*

*Verder lijkt het mij een goed idee om **de huizingen** die op de kaart van de atlas staat via hagen of gevlochten afsluitingen met een hoogte van ongeveer 120 cm. af te bakenen zodat de bezoeker een idee krijgt van de vroegere bebouwing.*

De weide tegen het bos aan kan weer deels ingericht worden als boomgaard.

Ook de wallen zouden kunnen hersteld worden.

Het woonhuis zelf kan weer zijn vroegere afmetingen krijgen, en bekleed worden met een rieten dak.

*Misschien is het wel mogelijk om een echte **bakoven** en een echte **hommelkeete** terug op te richten.*

Wat zongen onze voorouders in de Westhoek?

Liederen van Foret François uitgegeven bij een drukker uit Diksmuide

In het Archief van de Franse Nederlanden in de Universiteitsbibliotheek van Kortrijk, ligt er een anoniem handschrift onder het nummer 4.5.

Het is 'een liedboek' waarin oorspronkelijk 57 liederen in genoteerd werden. De kaft en het eerste lied zijn er volledig uitgescheurd. En nergens in het handschrift is er een verwijzing naar de schrijver van de liederen.

Hoe het handschrift in de bibliotheek geraakt is, is eveneens niet meer te achterhalen. Eén of andere verzamelaar die door Frans Vlaanderen wandelde heeft het ooit gevonden en meegebracht en toch de reflectie gehad het in het archief te deponeren.

Wat we wel kunnen opmaken uit de liederenkeuze, is dat de schrijver blijkbaar een heel gelovig en zelfs een lichtgelovig persoon was.

Bijna alle liederen zijn 'christelijk' geïnspireerd.

Vandaar dat ik veronderstel dat de schrijver van dit liedboek, misschien wel in een zondagsschool werkte en deze liederen noteerde tot lering en stichting van zijn leerlingen. Anderzijds zitten er hier een aantal liederen bij met dergelijke griezelverhalen, die zeker niet voor kinderen kunnen bestemd geweest zijn, zoals lied nummer 31 met als titel: Een nieuw liedeken van een heer hoe hij met zijn suster in bloeschande teelde en haer heeft verbrant op den 8 mey 1738 tot Rouanen waerover hij is ter justitie gebracht.

Naast de religieuze liederen zijn er ook een heel rijtje 'historielieder' die een historie of verhaal vertellen en ook liederen die een historisch feit, zoals de verkiezing van een nieuwe paus of de kroning van de nieuwe koning van Frankrijk becommentarieerden.

Dergelijke liederen zijn blijkbaar van de hand van één of andere marktliedzanger. In 'Een nieuw liedeken van de stroyen jonker, moy van wesen die menig mensch heeft bedroogen', nummer 30 van de bundel, is het duidelijk dat de marktliedzanger hier aan het woord is.

Al bij al leek deze Westhoekse liederenbundeling mij om een aantal redenen interessant genoeg om ze te proberen uit te typen en ze te documenteren.

Toen Snellaert en Willems, en hier in de streek Decoussemaker en Albert Blyau en Marcellus Tasseel op het einde van de 19de eeuw, liederen gingen optekenen bij de mensen, stootte men doorgaans op liederen uit het einde van de 18de eeuw en uit de loop van de 19de eeuw.

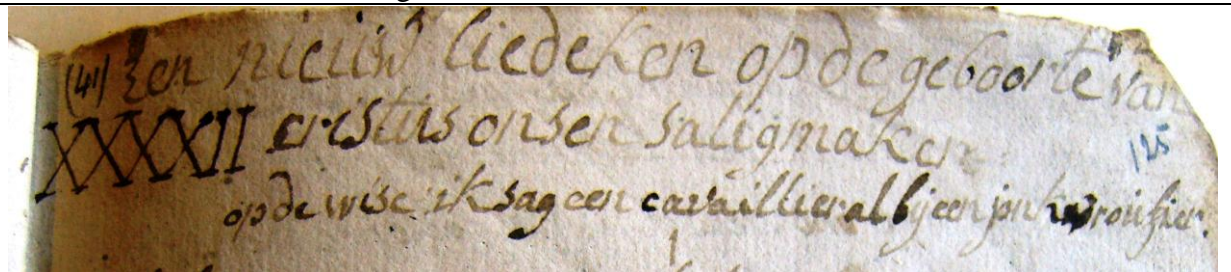
Verschillende liederen in deze bundel dateren uit het eerste deel van de 18de eeuw en zijn dus een aanvulling bij de reeds bestaande liederenbundels.

Een tweede reden is dat het merendeel van deze genoteerde liederen niet voorkomen bij de hier voorgenoemde liederenverzamelaars en dus een waardevolle aanvulling zijn.

En een derde reden is, dat deze verzameling liederen een, weliswaar beperkt inzicht geven op de psyche en leefwereld van de 18de eeuwse mens, een wereld tussen magie, ruwe werkelijkheid, geloof en wanhoop.

Reden te meer dus om één en ander eens van dichterbij te bekijken.

Eén van die liederen is het volgende:

41 - XXXXII – Een nieuw liedeken op de geboorte van cristus onsen saligmaker

Op de wise: Ik sag een cavallier als een jonkvrou fier

1
Nu wil ik eens gaen singen,
een liet van groote vreugt
Dees wonder soete dingen,
maekt mij den geest verheugt
De vreugt die komt mij aen,
den druk al doet vergaen
Als ik bedencken mag,
onsen alderblijtsten dag

2
Nu is ons hier gebooren,
een kindeken seer kleyn
Uyt een moeder verkooren,
en sij blijft maget reyn
Een kint vol weerdigheyt,
tot s'menschen saligheyt
Gekomen nackt en bloot,
uyt godt sijns vaders schoot

3

Den god seer groot van weirden,
die ligt in eenen stal
Veel pijn wilt hij aenveirden,
om ons te helpen al
Tusschen twee beesten siet,
en koude en verdriet
In een cribbeken kleyn,
ligt dat kindeken reyn

5

De engelkens te samen,
singen musyk seer fijn
Vrede aen de mensch bequaeme,
die goed van wille sijn
Sij singen daer musyk
en loven algelyk
Die hier komt naer ons wensch,
is nu god ende mensch

7

Den achtsten dag betoonen,
wilt hij sijn liefde groot
Om ons midaed te schoonen,
leet hij veel pijnen bloot
Hij wort besneden siet,
met mijnen en verdriet
Gestort sijn dierbaer bloed,
heeft dit kindeken soet

9

Gebenedijd moet wesen,
voor eeuwig desen naem
Die god heeft uytgelesen,
tot salgiheyte bequaem
Voor ons sondaeren al,
komt nu met blij geschal
Komt menschen,
looft altijd Jesus gebenedijd
Eynde

4

Nu wil ik eens gaen groeten,
met de herderkens soet
Dit kindeken ontmoeten,
met blitschap overvloet
Willekom sijt gij heer,
O kleyn kindeken teer
O kint vol weirdigheyt,
dat hier in doecxkens leyt

6

Lof god in eeuwicheden,
lof sij uw aller tijd
Lof kint vol weirdigheden,
die son van quaet bevrijt
God in druk en in pijn,
komt ons verlosser sijn
Sal ons uyt allen nood,
verlossen van de dood

8

Den pand is nu gegeven,
om ons te helpen al
God komt als mensch hier leven,
in dit aerts droevig dal
Doende noch ons behoet,
om sijnen naeme soet
Die den mensch is beqaem,
jesus is sijnen naem

10

Oorlof nu altemaele,
looft met een blij gemoet
Jesus in 't generaele,
nu ons verblijden doet
Looft godt t'allen termijn,
wilt hem ook danckaer sijn
Die ons komt in den nood,
verlossen van de dood

*Het lied is volgens de liederenbank terug te vinden in het boek van **Foret François** en heeft daar als titel: Nieuw jaer liedeken. Hij publiceerde dit in zijn boek: Refereynboeck ofte nieuwe wandledreve voor de jonckhey dat reeds in 1667 verscheen.*

*Het boek werd uitgegeven door **Pieter Stock**, drukker, boekbinder en boekverkooper op de markt tot **Dixmude**.*

En dat zijn we gaan zoeken.

REFEREYNBOEK

OFTENIEUWE

WANDELDREVE,

VOORDEJONGHEYD.

Het boek heeft een prachtige inleiding:

– beplant met vele verscheyde jonge spruyten van geestelyke refereynen en liedekens, Nieuwelyks gemaekt door Francois Foret. – Tot Dixmude by Pieter Stock, drukker, boekbinder en boekverkooper, op de Merkt.

Komt mijn vrienden wys beraeden
En doorsnuffeld deze bladen
Wilt eens zien wat het besluyt
Leert'er van het beste uyt
Dit is't dat ik kom te wenschen
Maer ik zien als dat veel menschen
Zeggen 't is niet na myn zin
Nochtans steekt er leering in
Dit doet my van droefheyd klaegen
Om dat ik niet kan verdraegen
Dat den mensch bedorven leeft
En niet voor Gods gramschap beeft
Och dat ik doch iets kost maeken
Dat het menschen hert mogt raeken,
Maer myn meeste herten leed
Is dat ik hun zin niet weet.

Het is een heel katholiek geïnspireerd lied maar toch zitten er enkele 'wereldse' liederen tussen. Eéntje ervan is het volgende:

Een liedeken op de wyse van den Pater van Kortryk, ofte van: zy gaven my twee patinnekens bloot

1
Waer ik keer, oft waer ik my wende
Tot klaegen vind ik my nu gezind,
Och ed'le jonge aerdsche bende!
Hoe langen tyd hebbe ik u bemind.
Het dansen en springen en vroylykheyd
De vreugd maer meest in stilligheyd

2
Maer nu moet ik met drukkigheden
Beklaegen myn bitter verdriet
En all' myn swaer ellendigheden,
En pynen groot alzo men ziet,
Och! Myn jong leven moet ik voorwaer
Verlsyten in veel pynen swaer

3

En ook moet noch myn hert betreuren
Myn lief die ik te vryen plag
Dat zy my noyt en mag gebeuren
Dit is voor my zoo bitter geklag,
Och! Liefste hoe hebb' ik u bemind,
Zoowaert bgy ook tot my gezint.

5

O klaer gezicht 't welk my doorstraelde,
Uw wezen zoet, uw vriendschap groot
Beleefdheyt in u niet en faelde,
Uw' minzaemheyt, uw wangen rood;
Dit deed myn hert zoo menige vreugd,
Met u te wezen in eer en deugd.

7

Geen tyd my deed by u verlangen,
Getrouw te wezen was mynen zin
Altyd vond ik myn hert bevangen
Belust tot uwe zoete minn':
Zoo was uw hert ook zoo't behoort
Gebrouw waeren wy en een accoort

9

Och liefste zoet, moeten wy scheyden,
Het scheyden is my groot verdriet
Den heer wilt ons altyd geleyden,
Na zynen wil, die 't al voorziet
Adieu myn lief, maekt geen droefheyt
Maer peyst op uwe zalgiheyt

4

Waer is den tyd, waer zyn die dagen?
Waer is nu onze trouwe min?
Och! Dat myn oogen yu oyt zagen,
Het valt my somtyds in den zin,
Dan wa&s 't my vreugd zoo ik u zeyd,
Nu is t my dobbel pynelykheyt

6

Myn dienst die ik u presenteerde,
Dachte my te ween u aengenaem
Bgerouwigheyt in ons floreerde
Met blydschap waeren wy te saem
Wat ik u vraegde wierd niet ontzeyt
Als 't was in deugd en eerbaerheyt.

8

Van droefheyt dunkt myn hert te breken,
Waer heeft het misval my gestelt,
De traenen my van d'oogen uytleken,
Dat ik my vind' heel neergevelt:
Och! Hoe moet ik in beitterheyt,
In swaeren druk nemen afscheyd.

10

Oorlof nu all' in 't generaele,
Bid God den heer met vlytigheyt,
Peyst op de ziel, 't is principale,
Want 't moet van hir al worden gescheyd,
Dient God den Heer, 't is korten tyd
Om ewig te wezen met hem verblyd.

Een amoureuſ liedeken

Het nachtegaelken kleyne,
Verheugd den zomer ſchoon,
Met zynen zoeten zang
In't woud by een fonteyne
En daer heeft een perſoon
Geluystert nae den zang
den tyd viel te lang
de wilde dieren ſprongen
al in dit zoete dal
de wilde vogelen zongen
lieffelyk overal

2

In't woud ſtand een valeye
Vercierd met bloemkens reyn
Schoon ende triumphant
Daer ging ik my vermeyen

Soo lustig in dat pleyn
Daer ik de liefste vant
Ik zag langs eenen kant
Komen in die landowue
In witte zyde gekleed
't was alzoo schoone vrouwe,
Als ik ter weireld weet.

3

Als zy my wierd gewaer,
Hoe vriendelyk zat zy loeg
Met haeren rooden mond
Dan kwam 't in 't openbaer,
Wat jonste zy my dreog,
Als ik haer trouw' vond
Myn hert dat wierd gezond,
Door deze maegd geprezen,
Meer als Helena schoon
Dochte zy my te wezen
Onder des hemels troon.

4

Wy gingen diverteeren
Daer houden hand aen hand,
Als twee zoete lieven doen,
Zoo vriendelyk passeeren
't Scheen het Belofde land:
Zoo lustig was pelysant,
Den Mey schoon t'elken kant,
't was er vol duyzend vreugden,
Dat door de minne gloet
Ons herte beyd verheygde,
Denkt wat een liefde doet.

5

Wy zongen daer muzyke
Al op ddat snaer gespel,
Melodieus en zoet:
Wy spraeken Rethoryke
Lustig zonder gekwel,
Met eenen blyden moed,
Maer 't was 'er al voorspoed
In des weirelds warranden
Wy maekten eenen dans,
Myn lief met haere handen, van roozen eenen krans.

6

Daer naer gingen wy rusten
Al onder 't groene rys
Al op dat zelve pas
In een prieel met lusten
Het scheen het Paradys
't welk vol plaisantheyd was
Verborgten in dat gras,

Heeft een slange gezeten,
Die myn lief in den voet
Doodelyk heeft gebeten
't geen ik betreuren moet.

7

't fenyn heefthaer bevangen,
Zy stierf de bitt're dood
In al zoo korten stond,
Die daer met spel en zangen
Bloemekens in haeren schoot,
fraey was ende gezond,
Ook myns liefs rooden mond
Wierd heel bleek van koleure
In haer wellustigheyd,
Moestay de dood bezeuren
En zoo nemen afscheyd

8

Och scheidyden bitter scheidyden,
Hoe hart is uw gelag,
Zoo ik ond present,
Wy gingen ons vermeyden,
Noch heden dezen dag
Nu ligt myn lief geschend,
Voorwaer des menschens end,
Men ziet ze haest verdwynen,
Gelyk den rook vergaen,
Vol droefheyd ende pynen,
't is heir zoo haest gedaen.

Het boekje, uitgegeven te 'Dismude' besluit met de volgende gegevens:

Van boeken die men te koopen vind by P. Stock, boekdrukker en boekbinder op de merkt tot Dixmude.

Histoire des bybels

Den catholyken pedagoge

Bemerkingen van Crasset, 4 deelen

Thomas à Kimpis

Aenleydinge tot een godvrugtig leven, door Franciscus de Sales

Godvrugtige gepeyzen en veurige beweegingen, op de besonderste feestdagen van het jaer

Leven van den H. Antonius

De zonne bloeme, of overeenkomst van den menschelyken wille met den goddelyken

Maniere om christelyk te leven

Den geestelyken stryd

Onderwys der jeugd

Epistelen en evangelien

Bezoekingen van alle de dagen des maends van het heylig sacrament

Godvrugtigen landsman ofte gebedeboek, besonderlyk ten dienste der landslieden.

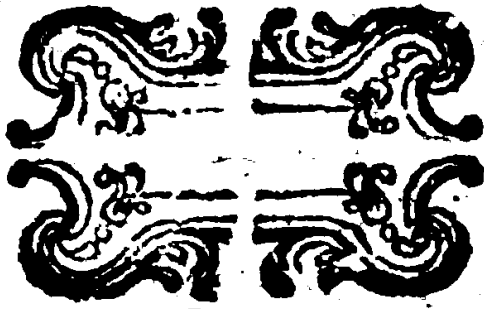
Den eeuwigen brand der hellen

Leven van st. Anna

Den nieuwne Peyst'er –Wel-op

Voorders alle soorten van dictionnairen en gramairen, Fransche en Vlaemsche historieboeken, kerkboeken in alle soorten van banden, çierelyk gebonden, Roozenkrans boekskens, schryfboeken in alle formaeten, schoolboeken, alle soorten van klygt en treurspelen, als ook pennen, inkt, lak, schryfpapieren en gebloemde papieren, benevens nog veel meer geieffelykheden.

Alles voor eenen civilen prys.

Boerenbetweterigheid uit het verleden

*

Voor het graan dat een muis op knaagt, kan men een kat onderhouden

*

Doos Gazette, een slim schrift des tijds met meer dan 520 lezers

D E C E M B E R .

*Het Ys is p'yselens, nog zynder veel genegen,
Daer op spelen te gaen, en maeken daer op wegen,
En die 't perykel mint, dikwils daer door vergaet,
Of wel een buyl of gat krygt by tot zynder baet.*

Het ys is pykelens, nog zynder veel genegen
Daer op spelen te gaen, en maeken daer op wegen
En die 't perykel mint, dikwils daer door vergaet
Of wel een buyl of gat krygt hy tot zynder baet.

Beste abonnee

Deze gazette beginnen we met een artikel over één van Poperings beroemdste zonen, **Ludovicus Makeblyde**, een man die zo bekend is in zijn geboortestad, dat men een parking en een zaal naar hem genoemd heeft.

Dan volgt er wel een heel oude Poperingse akte, eentje uit 1435 over een stuk grond in de Hamhoek dat **de 'Melkkamer'** heet.

In onze rubriek, 'Wat zong men vroeger in de Westhoek?' brengen we het prachtige – en ellenlange lied dat als titel meekreeg '**De kint-baerenden MAN**' uit 1723.

Makeblyde Ludovicus

Met dank aan broeder Johannes

Na al de verkeerswerken die men te Poperinge heeft doorgevoerd, heeft men nu ook nieuwe verkeersborden geplaatst, waaronder verschillende met een verwijzing naar de parkings die in de stad aanwezig zijn. Het is één van mijn kleine ergernissen dat Makeblydes naam, stelselmatig veranderd en verbasterd wordt tot 'MAKE BLIJDE', los van elkaar geschreven.

Wanneer de Poperingenaar **Lodewyck Makeblyde** geboren werd, hangt zo'n beetje af van de bron die men naslaat. In het 'Biografisch woordenboek der Nederlanden...', samengesteld door **Abraham Jakob VanderAa** - uitgegeven in 1869 - stelt men als geboortedatum de 27ste januari 1564 voorop.

Felix Victor Goethals in zijn boek 'Histoire des lettres, des sciences et des arts....' uit 1844, stelt als geboortedatum **de 24ste maart 1564** voorop.

Ook de Poperingse stadswaerbsite neemt deze geboortedatum over. Wij zullen het ook maar hierbij houden.

Van deze website haalden we ook de afbeelding van Makeblyde

hiernaast.

CATECHISMVS

DAT IS DE CHRISTELIICKE LEERINGHE

Ghedeylt

In neghen-en-beertigh Lessen. Voor de Catholijcke Ionck-heyde

Van de Prouincie des

ARTSBISCHDOMS VAN MECHELEN

Achtervolghende d'ordinantie van het
CONCILIE PROVINCIAEL
Gheb

TOT GENT;

By Jan vanden Steene.

voor de jeugd opgesteld in 49 lessen.

Toen al stelde hij 'zijn' catechismus op in vraag en antwoord-vorm.

De eerste les ging over de 'mensch'.

Hij was de zoon van Lodewijk Makeblyde, senior, die onder andere burgemeester van Poperinge, werd en van marie Waels.

Makeblyde junior volgde zijn humaniora in **Sint-Omer**. *We volgen verder Goethals die het volgende schrijft:*

Makeblyde studeerde in **Douai** waar hij eerst de titel van 'meester in de kunsten' verkreeg en waar hij daarna in 1586 dokter in de filosofie, werd.

Ondanks zijn zwakke gezondheid, ging hij op de 4de oktober 1586 - dus op 22jarige leeftijd, - binnen bij de Jezuieten, waarbij hij zijn noviciaat deed in Doornik. Op de 22ste september 1605 deed hij binnen de Jezuieten zijn plechtige beloften.

Hij werd directeur in het college van Sint Wiinocxbergen en daarna rector in het college van Ieper. Daarna verhuisde hij naar Gent en later naar Antwerpen.

In 1607 vond er een concilie plaats in het aartsbisdom van Mechelen waarbij men de catechese als het centraal thema stelde. De aartsbisschop vroeg daarop aan Lodewyk Makeblyde of hij de redactie op zich wilde nemen, van wat de eerste Mechelse Catechismus zou worden. Deze werd speciaal

D'EERSTE LESSE

Van den mensche.

De eerste vraag die gesteld werd, was:

Welcke is de aldersalichste leeringhe onder onder alle de wetentheden het meest?

Het antwoord daarop was:

De christelijcke leeringhe: want dese alleen de mensch leert sy selven ende Godt kennen ende gheeft hem de middelen die noodelyck zyn om d'euwighe saligheyt te vercrijghen.

Daarop volgde de tweede vraag;

Wat is den mensche?

En het antwoord hierop was:

Een redelyck schepsel Godts, hebbende een ziele ende een lichaem.

Ook wij hebben toen we jong waren, ik ben geboren in 1952, nog een late erfgenaam van deze eerste Mechelse Catechismus moeten van buiten leren. Wist ik toen veel dat de eerste door een Poperingenaar opgesteld was.

Makeblyde vertrok rond 1610 als 'missionaris' naar Holland, eerst naar Sasbold Vosmeer en daarna naar Delft, Rotterdam en Schiedam.

Hij bleef tot aan zijn dood in Holland, voornamelijk in Delft, waar hij op de 17de augustus 1630 op 65-jarige leeftijd, kwam te sterven.

Hij schreef er verschillende boeken waarbij we nu voornamelijk willen ingaan op zijn boek 'Bergh der geestelijcker deughden' dat hij in 1615 - het jaar waarin hij ziek werd - publiceerde T'Hantwerpen by Hieronymus Verdussen.

Een kopie van dit boek is op één of andere jaren terug bij Pater Alberic Debois, de archivaris van het Sint Sixtus klooster geraakt, en deze typte het boek volledig uit.

Bijzonder hierbij was echter dat hij een brief van Makeblyde aan de burgemeesters en schepenen van Poperinge, die blijkbaar bij dit boek zat, eveneens uittypte.

Deze uitgetypte versie van dit boek, werd enkele weken geleden door broeder Johannes, mijner beschikking gesteld.

De eersame, wijse ende voorzienighe HEEREN
Bailliuy, borghmeesters ende schepenen der stede van Poperinghe
Gheluck ende salicheyt

Eersame Heeren

D'affectie die ick tot vermeerderinghe der deughtsaemheydt in uwe republicke ende tot uwer aller salicheyt altyt ghedreghen hebbe,
heeft my dickwijls doen peysen, hoe dat ick, soo verre van U lieden wesende ende blijvende,
als ick nu ben, die met eenighen bequamen middel soude connen voorderen,
te meer want ick in voorleden tijden de jonckheyt van uwe stadt, met langh-durighe
cathechiseringhe, ende uwe andere onderzaten, in u drije parochiekercken met verscheyden
sermoenen daer toe eenige hulpe bewesen hadde,
jong en oudt,
ieder na sijn verstandt, het licht der cchristlicker waerheyte aendiende,
en met het hemelsch saet des Godtlicken woordts de ackeren hunder siele besaeyde,
soo dat, ghelyckerwijls elcken ackerman,
die sijnen hof met edel saet ende oostelijcke planten verrijct heeft, sorghvuldich is,
om sijn saedt ende planten, soo veel als 't in hem is, te doen groeyen,
ende tot vruchtbaerheydt te helpen,
anders vreest sijnen cost ende arbeydt te verliesen,
ick oock, onder ie my gheestelick rekenende,
ende voorts inziende, de weerdicheyt der zielen, boven de aertsche hoven, en de edelheyt van
Godts woord, ende costelickheyt der deughden,
boven alle lichamelicke saden en planten,
hebbe menichmael by my overleyt hoe dat ick, het ghene ick in voorleden tijden ulieden van
Godts weghen medeghedeelt hadde,
ende niet en twijfelde, in veel herten noch gebleven te wesen,
soude mogen tot nieuwe jeughdt, groeytsel en vruchten verwecken;
ende want ick met Godts gratie nu voleyndt hadde een seker boexken, genaemt
'Den bergh der gheestelijcker vreughden',
in hem besluytende versheyden hoofdstucken ds christen geloofs, die alle christenen,
jonck ende oud

moeten weten, ende na den eysch der selver, twaelf cleyne ghetyden,
licht om te ghebruycken ende seer bequaem om een iegelick ter deughdtsaemheydt te
oeffenen, hebbe goedt gevonden, dit selve boecxken U Edelen op te draghen,
ende als een geestelick cruyxken ofte gieterken vol costelicke waeren der Godlicker
beweghelickheydt, met liefde ende uyter herten U edelen te presenteren
op dat door de meditatie der voorseyde hoofstucken ende gheestelicke ghetyden, als
bequaeme gootkens, uwe herten soude moghen den dauwe van Godts gratie overvloedlick
vercrijghen ende tot alderhande deughdelickheydt vernieuwt worde,
ende het weerdich sedt, dat 't zy door my eertijds, 't zy oock tsedert door andere wettelick
ghesonden dienaers van Godts woort gegunt is,
bequaem groeytsel soude moghen nemen, om vruchten der salicheydt uwer aller sielen voort te
brenghen.

Dus bidde mijne eersame, wijze ende voorsienighe heeren,
dit mijn present, al schijnt het cleyn soo 't van mij gepresenteert wort,
met liefde, lust des gheests ende uyt herten te ghebruycken:
ende wenche U edelen den stadighen bystand der Godtlycker wijsheydt in uwe eerlicke
regeringhe, ende den eeuwighen vrede,
met tijdtlicke ende geestelicke benedictien, na uwe begheerte,
allen uwen ondersaeten, van hem, die, soo Sint Jacob leert, den ghever is van alle beste gaven.

18 july 1618

U eersaemheden, dienstwillighen vriendt ende dienaer
Lodewyck Makeblyde

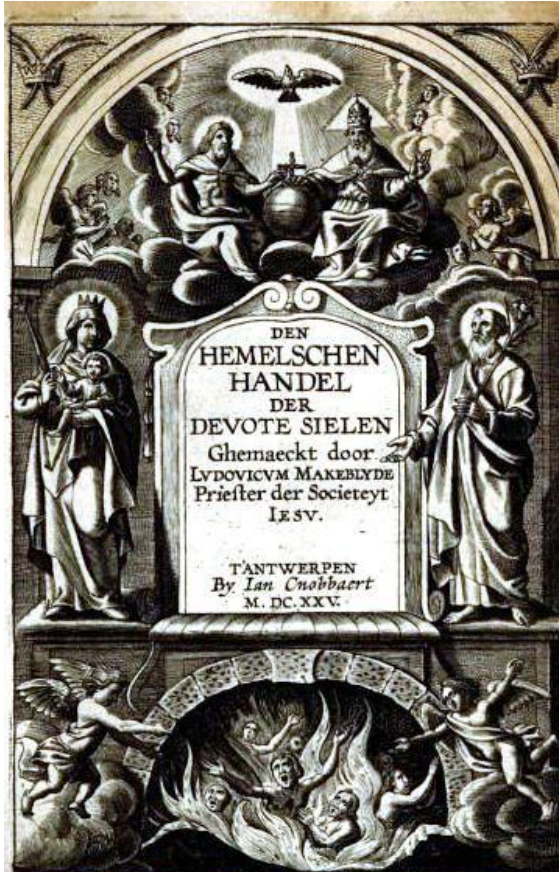
We nemen hier twee van die gebeden over. De eerste is de 'Hymne voor de Laudē':

Bemindt den Heere, en houdt u vry
Van t' overtreden sijn ghebodt
Belijdt en eert met herten blij
In dry persoonen eenen Godt
Hem looft het aerdtrijck schoon en groen
Het vier, de locht, en wijde zee
De vruchten elck op haer saisoen
De visschen, voghels en het vee
O Godt wy suchten vroech en laet
Tot u met weenen en gedlach
Op dat ghy ons heir komt te baet
En doet u dienen nacht ende dach. Amen

En eentje voor de metten:

Ontslaept O hert in een nieu liet
Tot lof der wijsheydt Godts en eer
Want sy ons sielen hulpe biedt
Om hem in deughdt te soeken meer
Hu gheeft ons breughdt en maeckt ons vry
Van 's vyants stricken en bedwanck
Verlaet sy ons, soo vallen wy
In Godts toorn en der sonden stanck
Eer zij den Heer, die 't al vermach
Looft Godt den Soon, in wijsheyt groot
Looft Godt den Gheest, die nacht en dach
Ons wijsheyt leert en troost in noot. Amen

*Hoe schreef Lodewyck Makeblyde, zelf zijn naam?
Zo werd zijn naam gedrukt:*

In op de kapt van 'Den Hemelschen handel der devote sielen' staat er Ghemaect door Ludovicum Makeblyde. Dus zijn naam werd aan een geschreven: Makeblyde!

Graag zouden we zien dat de schrijver van de Mechelse Catechismus eer wordt aangedaan door ten minste zijn naam correct te schrijven op de verkeersborden.

Daarbij mogen we immers gerust stellen dat dit de meest gelezen en van buiten geleerde schrijver van de Vlaanderen is.

Alle vorige generaties hebben immers 'zijn' catechismus van buiten moeten leren.

Misschien kan er nog één iemand anders in aanmerking komen voor de titel van 'meest gelezen en van buiten geleerde' schrijver, en dat zo dan die andere Poperingenaar kunnen zijn, Pieter Daten, of Petrus Dathenus.

Meester Germain Schoonaert toonde in één van zijn artikels aan, dat Dathenus een geboren

Poperingenaar was, maar naar hem is er te Poperinge nog geen enkele parking genoemd, maar misschien komt dat nog wel, hij is immers nog maar in 1590 gestorven.

De Melkkamer en de Kuilstoot in de Hamhoek

Soms is een uurtje 'internetten' toch wel zinvol en leerzaam.

*Zo stootte ik op een werk 'Cronica et cartularium monasterii de Dunis' van de hand van **FerdinandVandePutte** uit 1864 waarin één speciale akte mij vooral interesseerde, eentje uit Poperinghe uit 1435.*

CLXXVIII. — N» 2301 bis du Supplement de l'Inventaire.

*Getuigbrief van bailliu en scepenen van Poperinghe, over het vonnis uitgesproken, door den abt van **Sint-Bertins**, ten voordeele **der abdy van den Dunen**, nopens vyf gemeten, 3 roeden en half land, liggende in **den Hamhouc**, t'einden van de keure van Poperinghe.*

"Wy Pietre Aernoud bailliu , Andries Lancbaerd , Jacob van Scoten , Passchicr Scinkele, Jan Maertin ende meestre Ghelain de Ketelare, scepenen van Poperinghe

doen te wetene allen den ghenen die dese jeghewordighe lettren zullen zien of hooren lesen,
dat up den dach van heden, date van desen lettren,
voor ons commen zyn in propre persone

Ghelain de Cot, Jan de Stier ende Rouger de Puud als voocht van **Ghelainkiu, Triskin
ende Kerstinekin** svorseid **Jan Stiers kinderen**,

ende hebben verkent ende belooft ende elc zonderlinghe eve maniere dat hem aengaen mach,
in onzen handen ende bi desen jeghewoordeghen lettren verkennen ende beloven te houdene
goet, vast, ghestade ende van weerden

alzulke sententien, wysdom ende vonnesse als eerweerdich vader in Gode onze gheduchte
heere myn heere de abt vander kerke van sente Bertins, in Sent Omaers, ghegheven ende
ghewyst heift den **xxste dach van Maerte** lest leden,

ten proffyte ende bate van minen heeren den religieusen abt ende **couvent vander kerke
vanden Dunen**,

mencioen makende van vyf ghemete ende drie roeden helft of daer omtrent erve ende cateilen
ligghende ten hende vander kuere van Poperinghe, in den Hamhouc, tusschen myns vorseide
heeren vanden Dunen, helfte ande noortzyde ende **Jan Coorpaeps** ande zuudzide, twest

hende an **Lauwerin Doedins** helft, ende toost hende an **Cornelis Basius** helft,

ende in sghelycx, zo hebben zy ende elc zonderlinghe belooft ende bi desen lettren beloven in
contrarien vander vorseide sententie, wysdomme ende vonnesse den vorseide heeren van den
Dunen bi hemlieden noch bi hunnen hoirs ende aeldinghen

gheen belet onghebruuc of molestie te doene of te doene doene in eenegher maniereu,
ende die te houdene ende doen houdene nu ende eeuwelic also vorseid es,

up de peine van veertich engelsche noblen, goed van goude ende van ghewichten,
vanden slaghe vanden conync Heinryc,

begrepen inde commissie ende upgheven van beede den vorseiden partijen van welker
vorseide commissie ende ooc sententie vorseid tinhouden hier naer volcht van woorde te
woorde:

Wy Jan, bider gratien Gods abdt van sente Bertins inde stede van Sent Omaers,
int bisscopdom van Therembuerch,

doen te wetene allen lieden dat onlanx es leden vor ons commen zyn religieuse persone
damps **Pieter Mueruel**, monec ende als procureur

ende inde name vander **abdien vanden Dunen** ghezeiten int vorseid bisscopdom also hy ons
daer of sufiisanteleke heift doen bliken bi zekeren openen lettren ghezeghelt vanden abt ende
couvente vander vorseide kerken van den Dunen an een zyde,

ende Ghelain de Got, Jan de Stier hem staerc makende over hem ende zine kinderen, ende
Rouger de Puud als voocht zynde vanden kinderen van Jan den Stier vorseid

an ander zyde,

omme paix ende minne tusschen hemleden partijen te voorderne ende allen rygheur

moeynesse ende costen, die tusschen den vorseiden partyen scoeden ende waren ghescepen te
ghesciene uute zekeren ghescillen ende questien van zekeren plecken van lande

hier naer verclaerst hebben hemleden danof in onsleden ghesubmitteert inder vormen ende
manieren alsoot bi instrumente daer of ghemaect blyken raach vanden welken instrumente
tinhouden ende teneure hier naer volcht van woorde te woorde ende es dus:

In nomine Domini. Amen.

Tenore presentis publici instrumenti universis pateat evidenter et sit notum, quod anno
ejusdem Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, indictione decima quarta,
mensis vero Octobris die decima, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri
domini Euge.nii, divina providentia pape quarti anno quinto, in reverendi in Cliristo patris ac
domini domini abbatis monaslerii sancti Bertini de rilla sancti Audomari, ordinis sancti
Benedicti, morinensis diocesis, meique notarii publki testiumque infrascriptorum ad hoc

vocatorum et rogatorum presentia propter hoc personaliter constitutis, reverendo in Christo patre ac domino domino abbate de Dunis ac religioso viro et honesto domino Pelro Mueruel, presbytero religioso expresse professo, ac procuratore et procuratorio nomine venerabilium et religiosorum virorum dominorum abbatum et conventus prefati monasterii de Dunis, morinensis diocesis, prout de sue procuracionis mandato ipse procurator michi notario publico subscripto plenariam fecit fidem ex una et Ghekno le Cot, Johanne le Slier pro liberis suis infrascripta ineunte et inse assumente, ac Rogero le Puut iamquam doctorum liberorum tutore atque eorum curam gerente et habente ex altera presentibus, prefate partes el quilibet earum pro se et nominibus quibus agunt pro bono pacis et concordie inter easdem nutnende et confovende, de tota questionis et discordie materia inter ipsas jam diu est, ratione quique mensurarum alneti, seu nemoris, vel circiter inferius declaratorum inchoata et mota et in quantum eas et qualibet earum tangit seu tangere poterit quomodolibet in futurum et pro laboribus, sumptibus et expensis quos et quos huiusmodi questionis causa et rigore suslinere liabuisent de prudentium virorum consilio interveniente in prefatum reverendum patrem dominum abbatem sancti Bertini se submiserunt et submitunt ac promiserunt et renunciaverunt iuxta et quem ad modum in vulgali ydiomate hic sequitur:

Up de questie ende disoord zynde tusschen eerwerdeghen vader in Gode minen heere den abt vanden Dunen ende zinen convente an een zyde,
ende Ghelain de Cot, Jan de Stier hem staercmakende over ende name van zinen kinderen,
ende Rouger de Puud als voocht vanden vorseiden kinderen an andere zyde,
uute causen van zekeren plecken van lande,
es te wetene vyf ghemete ende drie roeden helft of daer omtrznt erve ende cateilen,
ligghende ten hende vander Kuere van Poperinghe,
inden Hamhouc, tusschen myns vorseide heeren van den Dunen helfte,
ande noortzyde ende Jan Coorpaepe ande zuudzyde, twest heude an Lauwerin Doedins helft,
ende toast hende au Cornelis Basins helft.

De vorseide partien omme paix ende vriendscepe te neuderne, ende costen ende moeynessen te scuvene, hebben hemleden ghesubmitteert ende submitteren int zegghen, ordenance ende sententie van eerwerdeghen vader in Gode minen heere den abdt van sente Bertins in de stede van sent Omaers ende hebben ghegheven ende bider teneure van desen voor ooghenen instrumente gheven vulle macht de vorseide partien te hoorne in al thund dat zy lieden zegghen, tooghen, proposereren ende overgheven zullen angaende ende nopende der questien ende dinghen voorscreven.

De welke partien elc an zine zyde zullen zyn ghehouden bin veertienachten naestcommende over te ghevene huerlieden intendit in ghescriften ende elc gheven over ooc meide brieven, tsaertren, registren ende andere manieren van ghescriften ende amministreren, ende beleeden huerledeu orconden bin desen vorseide veertienachten ,
dewelke intendit brieven, tsaerts ende orconden daer mede dat hemleden de vorseide partien zullen willen ghehelpen bi minen vorseide heere van sente Bertins,
ende ziue lieden ende raden ghehoort ghezien ende ghevisenteert,
zal hier up zine sententie ende ordenance arbitrale gheven,
uten ende pronuncieren,

dewelke sententie ende ordenance arbitrale de vorseide partien, es te wetenq myn vorseide heere vanden Dnnen ende damps Pietre Mueruel, als procureur ende inde name voorscreven an een zyde, ende Ghelain de Cot, Jan de Stier over zine vorseide kinderen, ende Roeger de Puut als voocht vorseid, hebben beloofd ende beloven goet, vast ende ghestadeleke te houdene teeuweleken daghen

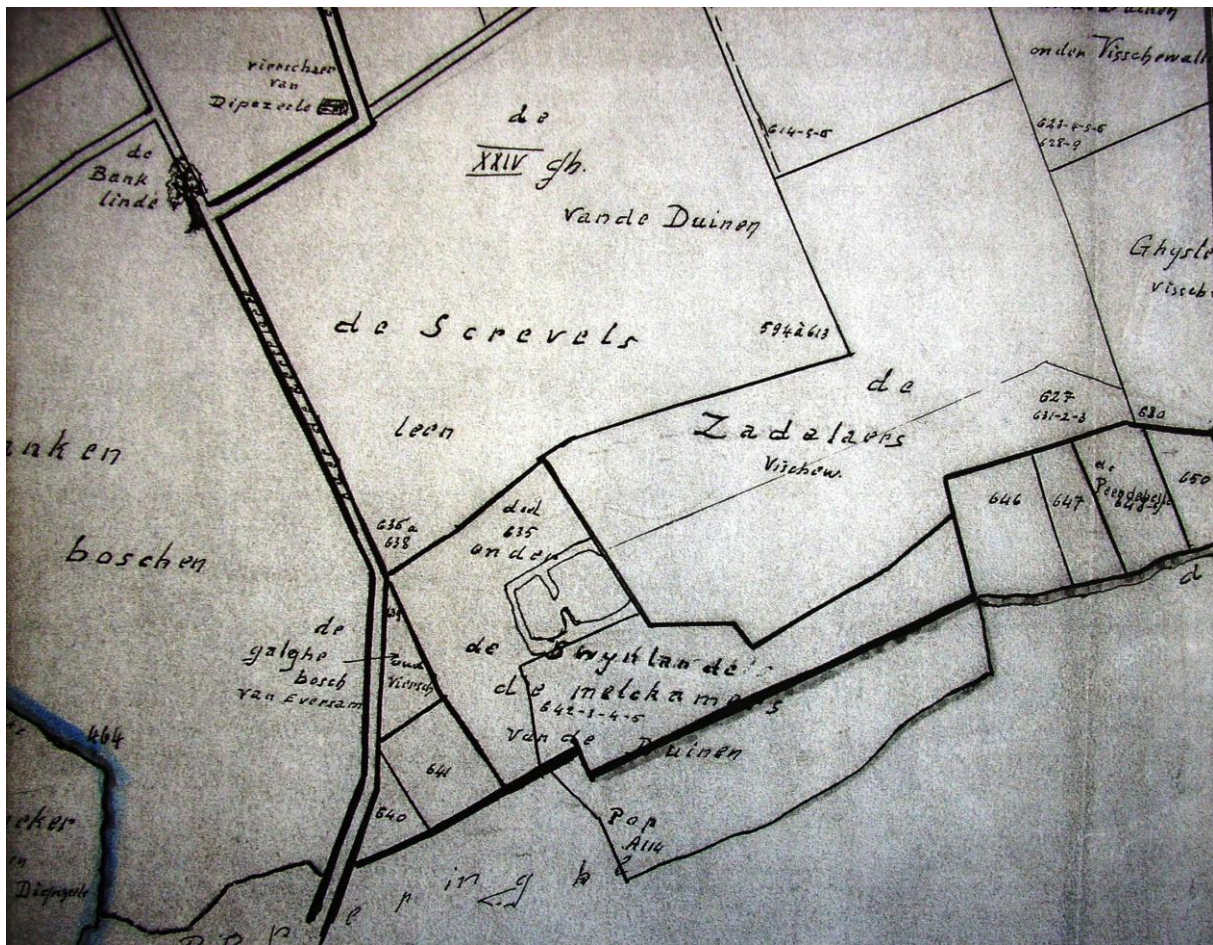
eist met hemleden of jeghen, ende dat up de peine van veertich inghelsche guldine noblen ,
goet van goude ende van ghewichten, van den slaghe van den conync Heinryc,

te verbuerne bider partijen die tvorseid zegghen, sententie ende ordenance arbitrale niet houden zal,
vander welker peine teen derdendeel wert gheappliquert tons gheduchts princen waert, tweede derdendeel der prochiekerken van **sente Bertins van Poperinghes**, ende tderde derdendeel der partijen die den vorseiden zegh, sententie ende ordenance houden zal,
ende moet myn vorseide heere van sente Bertins zinen zech, sententie ende ordenance nten zegghen ende pronuncieren bin paesschen naestcommende, welc tyd ende te wat daghe dat hem zal ghelieven,
den welken dach als myn vorseide heere van Sente Bertins zal willen uten zegghen ende pronuncieren zine vorseide sententie ende ordenance arbitrale
hy zal doen te wetene ende beteekenen den vorseiden partijen omme dien te hoorne.
Ende hebben de vorseide partijen ende elc van hemleden ene maniere dat elken angaeu ende nopen mach inde name vorseid gherenunciert ende renuncieren tallen dinghen; gheesteleke ende weerleke, generalen ende specialen die hemleden partijen of eenich van hemleden zouden moghen helpen of deeren, jeghen tinhouden van deser vorseide submissien ende ten rechte zegghende dat generale renuntiatic van gheenre weerden es.
De quibus omnibus et singulix premissis prefate partes hinc inde petierunt a me notario publico subscriplo sibi fieri utque tradi publicum instrumentum unum vel plura testimonia astantium invocando. Acta fuerint hec in villa Poperingense, in domo habitationis prefati reverendi patris domini abbatis sancti Bertini, sub anno, die, indictione, mense et pontificatu predictis, presentibus sublimis sciencie viro magistro Johaune Almaris, sacre theologie doctore, magistero Jolianne Roene, sancti JUARTINI Yprensis religioso, Nicolao de Nieppa, Guillelmo Avezart et pluribus aliis testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis. Et quod ego Salomon Basin presbyter, morinensis diocesis publicus apostolica auctoritate notarius, premissis submissioni, premissioni, renuntiationi, ac celeris aliis dum et prout suprascriptur fierent, dicerentur et agerentur unacum prenominalis testibus presens interfvi eaque sic fieri vidi et audivi et in notam recepi ex qua hoc presens publukum instrumentum tnanu propria scriptum confeci, ac signo meo solito signavi hic me propriu manu subscribens requisitus et rogatus in fidem et teslimonium omnium et singulorum premissorum:
Dewelke submissie voorscreven biden vorseiden partijen aldus in ons ghedaen ende up ghegheven, wy te nerenster beide ende verzouke vanden vorseide partijen hebben die ondernomen, ende hebben naer der vormeende in houdene vander vorseide submissien gheprocedeert ende ons doen informeren vanden rechte van partijen vorseid bi goeden levenden orconden ghezwoorn eude up haerledere eed ghehoert ende nerensteleke gheexamineert up dintcndit ende articklen van beeden partijen ons over ghegheven, ende huerledere orcondscepe ghedaen, legghen in ghescrijften eude voort ontfanghen lettren ende brieven ende al tgheund daer hem de vorseide partijen mede hebben ghewillcn helpen deene jeghen dandere.
Dewelke intendit ende articlen, orcondscepe ende al dat partijen vorseid hebben ghewillcn zegghen ende overgheven, wy nerensteleke hebben oversien ende ghemerct, endc daer up ghehadt goeden ryphen raed met clerken van rechte
ende hier up ghesloten ende gheconcludeert sommierleke omme daer up onzen zegh, ordenance ende sententie te ghevene
ende te utene te zekeren daghe es te wetene sdisendaechs naer Letare Jherusalem, den xx"*n dach van Maerte, tjaer onderscreven,
den welken dach wy hebben doen teekenen ende laten weten den vorseiden partijen omme te commene hooren onzen vorseiden zech ende sententie arbitrale ten vorseiden daghe.
Ten welken daghe zyn commen de vorseide damps Pietre Mueruel, als procureur enclc inde name vander abdien vanden Dunen vorseid an een zide,

ende Ghelain de Cot over hem ende Jan de Stier ende zine kinderen, ende als procureur van Rouger den Puud als vooch vanden vorseide kinderen an andre zyde, begherende ende verzoukende te hoorne onzen vorseiden zech, ordenance ende sententie arbitrale up haerledere ghescil ende questie vorseid, zo ist danne dat wy **Jan, abdt van sente Bertins** vorseid , ten verzouke ende begherte van partijen vorseid, als juge ende arbitre ghenomen ende ghecoren biden vorseiden partijen alsoot blyct bidc vorseide submissie daer af ghemaect, over ghezicn, ende ghemerct tgheend dat vorseid es, zegghen ende over recht ende bi sententien wysen dat de vorseide vyf ghemete drie roeden lands of helft, of daer omtrent, danof dat questie ende ghescil heist ghezyn tusschen den vorseiden partijen tote den daghe van heden **toebehorende zyn ende zullen behooren der abdien vanden Dunen**, ende zal daer of ghebruiken eeuweleke ende ervelekc betalende de renten daer ute gaende ende ghevende verbuerleken man also de lettren ende brieven daer up ghemaect spreken ende in houden. Ende dat Ghelain de Cot also verre alst hem noopt ende zine medepleghers als ende inde name vanden kinderen van Jan de Stier of eenich van hemleden **negheen recht hebben** inde vorseide vyf ghemete drie roeden lands of helfts of daer omtrent, ende ontwyzen hemleden die gheheeleke; ende al bi deser onzer voorooghene sententie wysen voort dat de vorseide Ghelain ende zine medepleghers ende als procureurs vanden vorseiden Roeger, voocht vanden vorseiden kindereu, zullen verkennen voor onzen bailliu ende scepenen **van onzen doorpe van Poperinghe**, onse voorooghene sententie zynde goed ende van weerden, ende mids dezen zo zal elke partie houden hare costen an haer zelve. In kennessen der waerheden zo hebben wy **Jan, abdt, als juge ende arbitre** vorseid dese onse voorooghene sententie, ghezeghelt raet onzen zeghele uulhanghende. Ghedaen int jaer ons Heeren **dusentich viere hondert ende viven dertich**. den xx dach van Maerten vorscreven, mids welken de vorseide Ghelain de Cot, Jan de Stier ende Roeger dc Puud , inde naeme als boven onsliden, bailliu ende scepenen vooruoemd ghebeden ende verzocht hebben, ende bi dezen lettren bidden ende verzouken dat wy de zaken ende beloften vorscreven up hemleden kennen ende orconden wilden, ende daer of gheven den vorseiden heeren vanden Dunen onze opene beseghelde brieven, waeromme wy bailliu ende scepenen voornoemd ghegeven thuer vorseid bede ende verzouke ende in teekene ende kennessen der waerheit hebben deze jeghewoordeghe letteren ghezeghelt met onzen zeghels uuthanghende, int jaer MCCCC vive ende dertich, den laetsten dach van Maerte voor Paesschen.

We kunnen één van deze stukken grond – ten einde de keure van Poperinge – met zekerheid identificeren als de ‘Melcamer’.

Dank zij de hulp van Domien Doise kreeg ik de kaart van Eerw. Pater Alberic van Sint Six ter beschikking waarop dit perceel getekend staat.

De 'bankelinde' is op deze kaart getekend, en kan ons helpen ons te oriënteren. Iets verder ten noorden, ligt momenteel de herberg 'Het Jagershof' langs de huidige Krombeekse steenweg. We moten er wel rekening mee houden dat deze weg ondertussen recht getrokken is. Op het driehoekig stukje bosland waarbij 'de galghebosch van Evesam' staat, stond vroeger effectief een galg. Rechts van de Krombeekse weg, lag en ligt dus effectief het stuk grond dat Alberic op deze kaart 'De Swynlande Melckamers van de Duinen' noemt. Het stuk ligt op de grens van West-Vleteren en Poperinge, dus effectief – op het einde van de keure.

Ik kwam dit stuk grond bij mijn opzoekingen nog een paar keer tegen; een eerste maal in de processen van het jaar 1721. (SAP197). Daar vonden we de onderstaande akte:

2 augustus 1721 – Een landmeter voor de abt van de abdie van de duynen - Processen 1721

D'heer **Jacobus Albertus Plaetevoet**, agent van den abt ende religeusen van de abdie van den duyne tot Brugge, verweerders,
 jegens meester Jan Frans Diedeman, advocaet heesscher bij beveele,
 Ten fyne dat aenden verweerder sal wesen gheordonneert
 te stellen ende denomeren eenen gheeeden lantmeter
 omme benefens sieur **Pieter Rousere** die den heesscher is denomerende van sijnen cant
 te meten ende doen de separatie van s'heesschers partie bosch,
 gelegen in den **Hamhouck** deser jurisdictie
 genaemt **den Cuylstoot** ende t'gonne genaemt **de Melcaemer**

daeranne paelende van oosten ende noorden toebehoorende aende voorseyde abdie van de duyne
ende te sien herstellen **de paelsteen** in de selve plaetse
daer hij t'sijdert ontrent twee jaeren int deelen van de separatiedyck gevonden is geweest
ende jegenwoordich aldaer geweert is,
op peine datter eenen lantmeter van officie weghe daertoe sal weesen ghedenomeert voor den
verweerder
met heesch van costen, schaeden ende interesten daeruyt resulterende ende costen van den
vervolghe
Ghedaen t'voornoemde bevel met prefixe van dage jegens dyssendage wesende den 5den
deser in wetcamer ten negen heuren voornoene ende overghelevert copie met mijn relaes
desen 2de oust 1721
Toorconde G. Duflocq

Hier uit leren we dat het stuk grond naast de 'Melkkamer' de 'Cuylstoot' heette. Dit stuk grond vonden we nog eens terug in 1732 op de volgende akte:

De grooten cuylstoot - Sap 380 – folio 230

Jacobus DeLanghe filius sieur Jan ende Jo. Genoveva Baert,

verkocht aan **Jan Frans Cheys**

70 roeden boschlant genaemt **den groote cuylstoot**,

dit met de taille ende eeckbomen daer op staende,

geleghen in **de Hamhouck** van Poperinghe,

aboutterende van oosten 't bosch van de abdie van de duynen ende Nicolas Huyghe,

van suyden 't bosch van de hoirs van de heer ende meester Pieter Maekeblyde

ende van noorden 't boschlande der selve abdie, ghenaeamt **de Groote Melkkamer**

Voorts nog 2 ghemeten 51 roeden boschlant genaemt **den cleenen cuylstoot** – geleghen in de Hamhoek

En daar uit leren we dan weer dat er eveneens een 'kleine kuilstoot' was die daar bij aansloot.

Die namen 'Melkkamer' en 'Kuilstoot' voor stukken grond interesseerden mij dusdanig, dat ik in het woordenboek van Deken De Bo ging kijken of ik voor deze woorden een verklaring kon vinden.

De Melkkamer

Hier gaan we eerst even in op het deelwoord 'melck'.

In het Algemeen Vlaamsch Idioticon van Lodewyk Schuermans en consoorten, uit 1870 leren we het volgende:

MELK, MELKE. *Melk* (witvocht der uiers) is in Brabant en Antwerpen o., eiders en bij Bild., v. Doch *melk*, in Vlaanderen : *melke*, mill of mannelijk zaad van visschen, is in Oosvlaanderen . vrouwelijk, doch onzijdig bij Bild., die (II, 351) schrijft « dat melk eigenlijk *molk* is of *mallijk*, d. i. mannelijk, zoo voor den hom der visschen, als voor de mannelijkheid der vogelen. Hiervan de naam van : *duiven-* en *hoendermelker*, d. i. : *lubber, kapoener*. Hiervan ook : *melker*, gelijk *milter* van *milt*. Kil. heeft : *melcker*, *melckerlinck*, *mille van den visch*. In Gron heet die milt.

Melkdistel wordt in dit woordenboek gelijkgesteld met melknetel, ook hazen latouw of salaad, konijnenkruid of ganzendistel genoemd.

Het stuk bos dat 'melkkamer' genoemd wordt, zal hoogstwaarschijnlijk iets te maken hebben gehad met wat De Bo de MELKNETEL, MELKNITTEL OF MELKHITTEL noemt.

Dis is eigenlijk de Doove netel, ook melktingel genaamd.

En zo schrijft De Bo verder:

De kinderen noemen hem ook zuignetel omdat zij er de bloemen van afplukken om er den honig uit te zuigen. De melknetels verschillen veel van de melkdistels. Men onderscheidt den witten melktingel en den rooden melktingel.

We veronderstellen dat het stuk grond met veel melknetels een excellent en ideaal stuk grond was voor de vele bijentelers in de omtrek, die hier hun kassen konden plaatsen.

Maar de dovenetel werd ook gewaardeerd voor zijn medische aspecten.

In het Belgische kruidboek of de Gentsche hovenier uit 1848 van Delathouwer, lezen we hier over het volgende:

De witte en purpere Doovenetels zyn om hare deugden van over zeer oude tyden in België bekend.

De bladen en het sap der stengen met de bloemen, zegt **Clusius**, zyn krachtig genoeg om alle hardigheden te vermorwen en te verzachten, en om alle kropklieren, bloedzweren en andere gezwollen te doen scheiden,' als men die als pappen daer lauw oplegt.

Het water waerin die Doovenetels gekookt zyn, is zeer goed om daarmede de zeeren te baden; het sap uit de gestootene stengen en bladen, is zeer dienstig om in de voortetende vervuilde zweren te druppen en die te genezen.

Men vindt in de werken van **Gabriël Grimeain**, van Caux, dat de witte Doovenetel den witten vloed kan doen ophouden, hetgene andere Kruidbeschryvers ook bevestigd hebben.

In sommige landen wordt van die bloemen eene conserve met suiker geconfyt gemaakt, welke de vrouwen aengeraden wordt om er alle dagen wat van in te nemen, tot dat zy geheel genezen zyn.

Eindelyk, die Doovenetels zyn alhier van de landlieden als **bloedzuiverende middelen** geacht, worden in de verkoeldranken voor den buikloop en bloedloop gebruikt, en zeer veel met de lente in de **struifkoeken** gebakken; die Doovenetels met Onderhave of Kruiptherhage gekookt, zyn zeer goed om aen de koeijen, als zy bloedpissen, te drinken te geven. Clusius en Lobel hebben ook al deze gemelde krachten bevestigd.

De kuilstoot

Waarop het tweede deel van deze naam slaat – de stoot – is ons allesbehalve duidelijk. Over een kuil, weet De Bo ons het volgende te vertellen:

KUIL: Groote ronde stapel van stokken hout, zoo als elshout, eekenhout, enz. om daarvan boschkolen te branden. Een kuil is eenigszins te vergelijken aan eenen steenoven, rondom bedekt met stroo en aarde, en hol in't midden van onder tot boven; deze holte in't midden wordt opgevuld met stroo dat men in brand steekt, als de kuil nu eenigen tijd gevunst en gerookt heeft (want hij vlamt niet) giet men water in die holte en het vuur gaat allengskens dood. Dan legt men den kuil open, en het hout is veranderd in boschkolen. Hout in kuilen branden. Hoe veel koorden hout is er in dien kuil? Een kuil rookt en dompt geweldig, daarom zegt men van eenen dompigen rook: het rookt gelijk een kuil. De tabaksmoorders zaten in eenen kuil van rook.

En dan schrijft De Bo: Eertijds brandde men dit hout in eenen put gegraven in den grond, fr. Fosse à charbon, charbonnière, en dan was dat hout van zelfs met aarde omgeven. Nu wordt de stapel boven op den grond gemaakt, en moet met aarde rondom bedekt worden.

Met deze laatste omschrijving denk ik zitten we ook bij de betekenis van onze kleine en grote 'Kuilstoot' als een stuk grond waar men eertijds 'boskolen' brandde.

Wat zong men vroeger in de Westhoek?
De kint-baerenden MAN

Kint-baerenden M A N

In Dicht beschreven door den

HEER PHILIPPUS JONGHERYX

Pastor in COOLKERCKE

*Waer by van achter Gevoeght is eenighe vst.
maekelycke Liedkens.*

TOT BRUGGHE

Ghedruckt by **JACOBUS BEERNAERTS**
woonende inde Breydelstracte 1723.

De stad Diksmuide en het stadsarchief aldaar, doet een speciale effort op het vlak van verhalen en vertellingen. Zo publiceerde men onlangs een klein maar fijn boekje met als titel 'Stadslegendes en volksverhalen' en koppelde men daaraan een avond waarbij men het boekje voorstelde, waar Prof. Stefaan Top een voordracht hield over het karakter van de volksverhalen en waarbij ondergetekende het verhaal van de duivelsmolen mocht vertellen en het lied van Bakelandt mocht zingen.

In het boekje staat er kort het verhaal van 'Den Kint-baerenden MAN'. Een verhaal dat door **Philippus Jongheryx**, pastor in Coolkercke, in versvorm werd opgesteld en dat verscheen bij de drukker Jacobus Beernaerts te Brugge in het jaar 1723. Philippe Jongheryx, zo schrijven de samenstellers van het boekje, was geboren te Duinkerke en was vanaf 1664 pastoor te Vlaslo. Daarna werd hij aangesteld in Koolkerke. Hij verdrong in het jaar . *Het boekje werd een 'bestseller avant la lettre' vandaar dat we dit populaire*

verhaal van vroeger hier volledig weergeven. Naast het lange en 'opvoedkundige' gedicht van 'den Kint-baerenden MAN' staan er in het boekje nog verschillende liederen waar we een volgende keer zeker zullen op ingaan.

Grafschrift van Lodewijck Rosseel den welken een kindt ghebaert heeft uyt sijn dye tot Vlasloo alias Vlaszeele, ten Jaere 1354 ende licht aldaer begraven voor de Kerck-deure onder den blauwen sercksteen ghelyck ghetuyght Meyerus, Chapuys, Rosweydus, Loth ende andere.

Recht voor de deure van dese Kerck,
Licht onder eenen blauwen serck
Begraven Lodewyck Rosseel,
Die al je veel hietl van fyn keel,

En al te luttel van fyn Vrouw,
En noch veel min van fijne trauw
En t'elcken dagh al syn ghewin,
Flux *verspeelde* met een glaesken in;
De Caerte, die was syn ghetauw,
Tot spyt, en leet van syne vrouw:
De Herbergh was syn Hemelryck ,
En daer was niemant syns ghelyrk
in sweeren, vloecken, vechten, slaen
En met den teerlinck omme gaen,
Hy was een meester in het quaet
Een leerlinck in een goede daet
Sijn beste ambacht was het spel
Sijn eyghen huys dat was syn hel
En in het midden van syn huys
Soo was sijn wijf syn meeste cruys

En als den dees man het meeste lough
By het gheselschap in den krough
En als hy bolde lanckst de baen
En daer schier kraeyde als een haen,
Door dien hy t'alles hadt verteert,
Soo hiel de vrouw een kouden eert
En sat en kreet in haeren noodt
Wan sy was dikwils sonder broodt,
En sonder gheldt en sonder smout
En schier half nack en sonder hout
En in dit deerlijcke ghevaer
Soo wiert sy voor haer tydt ghewaer,
Een pyn, een overgroote pyn,
Om haest te konnen moeder zyn

Dus zynde daer aldus ghestelt,
Als eene vrouw die niet en telt
Noch maendt, noch dagh, noch seker eur,
Vermits het Kindt stont voor de deur,
En dat ghedeurigh groot ghewelt,
Om haest te wesen vry ghestelt:
Een Kindt dat weet den tydt ghewis,
Hoe langh dat deurt syn Vangenjs,
En wilt een ruymmer plaets beslaen,
Als t'wel voor desen heefr ghedaen:
Den Hert die loopt alsoo men siet,
Naer t'koele waeter, datdaer vliet,
Den Schipper wenst een vaste Ree,
Als hy ontstuymigh siet de Zee, ..
En als den Visch ghevanghen is,
Soo bidt hy om het nat ghewis,
Maer noch veel meer begeirt een Wijf,
Om voorts te bringhen uyt haer lijf,

Haer weder-helft, haer lieve vrucht.,
De oorfaeck van al haer ghesucht.

Hier door soo nam de Vrouw den raedt
Waer door sy naer de Herbergh gaet,
Alwaer sy haeren drouven Man ,
Soo schoone spreekt als t'weesen can,
En sey O Man, O lieven vriendt,
Hoe kondt ghy dus nu syn ghedient,
Van soo te blyven in dit Huys
Eylaes, ick worde gheel confuys,
Ick worde Moeder voor myn tydt,
En worde schier myn paxken quyt:
Ey comt myn man, en comt met my,
Soo worde ick van mijn pynen vry:
Ghy hadt de Herbergh en den dranck
Wel moghen laeten over lanck,
t is een misdaet voor eenen mensch
Alsoo te leven naer syn wensch.
Wel is't gheen tydt om thuys te gaen?
En moet ick hier noch blyven staen?
Dat sal voorfeker zyn myn doodr,
Vermits ick ben in baerenoot:
En haelt de Vroede-Vrouw by,
Op dat sy my behulpsaem sy:
Het gheen ick draegh dat is u Kindt,
Ey toont nu, dat ghy t'ooock bemindt.

Hier op den Man sey'd' lieve Vrouw,
En maect hier niet soo grooten rauw
Daer is hier Volck, dat siet my aen,
al of ick iewers had misdacn.
Wy zijn twee vrienden soo ghy weet,
U ongherief dat waer my leet:
Hier is ghedaen een blyde coop,
Daer zyn vier guldens op den hoop,
Die men verteiren moet alhier
En den Vercooper Olivier,
Die vought er noch twee guldens by
Dit is een schoon ghelach voor my
Ick magh nu op een anders cost
Ter deghen smeiren mynen bost,
Dit sonder vrees voor het ghelach
Uyt volle kannen drincken mach,
Dat is soo lustigh voor een Man,
Als hem den Hemel geven can:
Aenhoort dan Vrouw wat dat ick segh
Gaet ghy naer huys en gaet doch wegh,
Ghy zyt maer breek-spel. soo ghy siet.
Een Vrouw en dient in d'Herbergh niet

Daer is geen plaets alwaer s'haer eer,
Vermits sy is soo wonder teer ,
Alwaer haer eer soo veele lyt,
En strax haer goede naem wort quyt,
Ick sie wel dat gy qualick zyt,
En 't doet my pijn dat ghy nu lyt,
Ick sal terstont u volghen naer,
En maecken alle dinghen klaer,
En toonen, dat ick ben een Man
Die synen plicht volbringhen kan,
En toonen, dat ick wil, en kan ,
Al wat betaemr aen eenen Man,

Als eenen Man sit op den banck ,
By bet geselschap in den dranck,
Het schijnt hy daer een Zeylsteen vint
Dié hem als een gevanghen bint,
En hem houdt vast, en t'samen bindt.
En hem soo dvvaes maeck als een kindt,
En soo yan hem zijn sinnen weirt,
Soo dat hy mint het gonn' hem deirt,
En of daer om de Vrouwe krijt,
En niet te, min veel hongher, lijt,
En of de Kinders blootsvoet gaen
Dit altemael treckt hy niet aen:
Hij heeft nu gheen gevoelen meer,
Noch van syn goet noch van syn eer,
Noch voor syn ziel, noch voor de hel,
Dit alles schijtn hem Kinderspel,
De traenen van syn Wyf en Kindt,
Die acht hy min, als eenen windt,
Want al syn deught, en al syn kracht,
Die heeft de Herbergh gantsch versmacht
Den dranck die het al versmoort,
De reden selfs light overboort
En roert aldaer in syn gemoet
Ghelijck in 't lyf het koude bloet

Hierop de vrouw gonck heel confuys
Met al haer weedom weer naer huys,
En kreet al menigh mael en sey
Een vorten appel en een ey
Dat half ghebroet, bedorven is,
Die zyn wel soo veel weirt ghewis,
Als wel de liefde van een man,
Die al teveel houdt van de kan.
Nu moet ick nu alleen vergaen,
En sonder troost een hulpe staen,
Noyt vont men een benauder wyf
De pyn, die maeckt my kout en styf

Eylaes het is met my ghedaen,
Myn vrucht in myn lijf vergaen,
Het koude sweet, en baerens noot
Ghetuygen myn aenstaende doot
O lieven Godt! Wat sal ick doen?
Al bleef ick hier tot morgen noen,
Ick bleef alleen, want mynen man,
Houdt min van my als van de kan,
En t'mynder leedt ick weet het wel,
Syn eygben Huys schijnt hem de Hel,
Wat sal ick doen? Blyf ick alleen,
'Ken winne niet met myn geweent.
Voor my en is geen beter raedt,
(Al wier myn Man noch eens soo quaet)
Ick gaen hem haelen daer hy is,
In't Water vanght. men eenen Vis,
Die eenen Haes op speuren wil,
En mach niet blyven sitten stil:
Myn Man die is noch in de Kroegh,
Hy blijft daer noch tot morgen vroegh
Ten sy dat ick hem selve hael.
O lieven Godt! O wat een quael
O wat een overgrootte smert,
En doet de kroegh niet aen myn hert
Mijn goet dat is nu al verteert,
En krijgh daer voor een kouden eert,
En sitte sonder vier en gelt,
Wie kander erger; syn gestelt

Hier op de Vrouw ginck naer de krough
(Alwaer een yder lustigh lough)
En sey met een bedroeft gemoet, .
O wat een leet mijn Man my doet
Hy moet terstont met my nu gaen
Of anders 't is met my gedaen,
Ick voel al om soo felle pyn
Ja geene cander grooter syn
Den tydt is hier, op dat ick sy,
Van allen mynen weedom vry.
En dat myn kindt en lieve vrucht
Geniete nu een ruyme lught.
O lieven Godt, blyft hy noch wat
Soo heeft de doot ons haest gevat
Myn vrucht die maect soo groot gewoel
En al de smert die ick gevoel,
Die is voorwaer een helsche pyn,
Want sy en can niet grooter syn.

Hier op den man die droncken was,
Die nam een vers, en vol gelas,

En sey, een man noyt achten moet,
De clachten die een vrouwe doet,
Soo wel het lacchen, als geweent
En veynsen is by hun gemeent.
Hun maegh, hun hoofd, of wel hun hert
Is seere selden sonder smert
Maer soo gy haer hier in geloof
Gy syt van u vestandt berooft.
Indien myn wyf, soo veele lyt
Gelick sy seght op desen tyt,
Sy waer al lanck gevluucht van my
S'en sliepe noyt weer aen myn fy,
Al maect sy nu soo groot misbaer,
Dat hoor ick alle daegh van haer,
Men moet daerin niet syn ontrust,
Sy doet dat t'elckens, als 'thaer lust
Die dat niet wel verdraegen kan,
Die is een ongeluckigh man.
In dit en diergelyck geval,
Soo is het befte noch van al.
Dat jemant uyt een volle kan,
Geen luttel troost vercrygen kan.
De Herbergh heeft dees goede kracht,
Dat sy de droefheynt haest versmacht,
En .dat aldaer seer licht verdwijnt,
Het geen ons aen het hette pynt.
O Vrouw gy syt niet soo gy waert,
Als gy wiert eerst met my gepaert
Gy syt verandert gantsch van sin,
Het schynt gy hebt den Duyvel in
Al dit geschrey, al dit getier,
En dient hier niet, pakt u van hier
Al dit geroep en dient hier niet
Gelyck gy voor u oogen siet,
Gy schreyt om dat soo veel lyt,
En dat gy wert u paxken quyt,
Indien gy nu foo veele lydt,
Hoe blyft gy hier op desen tydt?

**Indien het Waer is, dat gy lydt,
Soo groote pyn op desen tydt,
Soo wenscht ick oock, dat ick daernaer
De selve pyne wiert gewaer:**

De Vrouw daer op wiert gansch gestoort
En riep luyt uyt, O vrienden hoort
Ick bidde Godt op dat hy toont,
Hoe wel dat hy de Dronckaers loont.
En dat hy rnynen boosen Man,
Soo veel doet lyden als hy kan,

en. dat hy voelt de selve pyn,
van Vrouwen die in't;baeren syn.
Als men een vrouw te veele verght,
En noch daer by Godt selve terght,
Indien hy dan niet voorts en bracht
Het gonn' van niemant was verwacht
Het waer een wonder want den Heer,
Dien en vergeet .het nimmermeer,
het gonn' dat scheen tot synder spot,
Gewenscht te wesen van een sot,
En van een dronckaert van een man,
Wiens ziel en lyf woont in de kan
Die sonder achterdincken gaet,
En lecht het een op 't ander quaet
En daer noch by den heere vraeght,
Op dat hy soude syn geplaeght.
Het waer mirakel, soo syn woort,
Niet wiert terstondt van hem verhoort
Indien 't versoeck van sulck gebet,
Terstont niet wiert in't werck geset.

En soo is't oock alhier gebeurt
Want onsen man allenxkens treurt
En wort allenxkens metter tydt
Een deel van syn gesontheyt quyt
Hy walght, hy spuyght, hy brackt, hy geeuwt
En noch dar by seer dikwils schreeuwt
Hy weet niet wat daer aen hem schort
Het schynt syn één been korter wort
Hy kan niet meer naer d'herbergh gaen,
En dat heeft hem syn dye gedaen
Die wort gedurich aen soo dick,
Soo dat men kryght in 't lyf een schryck
Soo haelt men haer maer eens en siet
Maer noch vermeerdert dit verdriet
Mits niemant vinden kan een Man
Die dese quael genesen kan!
Al wat men doet, al wat men laet,
De Dye wort dycke boven maet,
En dese ellenden wort soo groot,
Soo dat hv wenst naer syne Doodt.

Ja roept de selve dickwils aen
Op dat het sou dan beter gaen.
Dus seght al dickwils,'t is gedaen,
En moet naer d'ander Weirelt gaen
Ick worde door de pyn vermoort
Doch wie heeft oyt iet sulcx ghehoort?
Daer leeft iet in myn rechter Dye
En schoon ick t'felve niet en sie,

Ick voel daer door soo grooten pyn ,
Ja noyt en can die grooter syn
Vermits sy is soo straf en fel,
Soo dat ick ben gelyck in d'hel!
Myn Dye, die wort gelyck een Wyf
Ên heeft gewis een Kindi in't lyf:
Den Hemel is op my gestoort,
En heeft myn boosen wensch verhoort
En wilt gaen toonen dat hy can,
Een Kint doen baeren aen een Man.

Dus hy wort nu een ander man \
En cryght een afkeer van de kan
En by belooft aen syne Vrouw,
Op synen Eet, en syne trauw,
Dat hy voortaan fal neerstich syn,
En nimmermeer geen dronckaert syn.
Ja doet aen t'Volck al menichmal
(Schoon hy veel lyd) een schoon verhael
Hoe dat de sonde vrough of laet
Self vraecke neemt van al het quaet
En dat men noyt heeft waere Vreught
Ten fy die voortcomt uyt de Deught:
En schoon dat Godt al langhe wacht,
Óm vraeck te doen.ghelyck hy placht
Nochtans soo sal op synen tydt,
Den sondaer syn vermaeledydt,
Ja self gevoelen, syne straf
Al eer hy daelt naer t'duyster Graf
En hoe dat Godt hier langer wacht
Als hy sal commen onverwacht
Soo sal de straf dan grooter syn
En worden straffer haere pyn.

Dus onsen crancken Lodewyck,
En is niet meer sichselfs ghelyck
Vermits hy in syn meeste pyn
Niet meer wilt onverduldigh syn
En seght al dickwils lieven Heer
Myn sonden die verdienen meer
De straf is minder als myn schult
En wil die lyden met ghedult
Ick hoope dat die felle straf
Myn sonden sal gaen wasschen af
En dat al t'gonn' ick heb misdaen
Eer haest sal werden uytghedaen
Te meer dat ick om u O Heer
Bereyt ben nocht te lyden meer
Het lyden heeft een wonder kracht
En neemt de sonden al hun macht,

De quae manieren gaen te niet
Soo haest wy vallen in't Verdriet
Met smytten en met hardt te slaen
Soo valt het caf af van het Graen,
En t'is alleen door't Vier gedaen
Dat t' Gout sijn luyster heeft ontfaen.,
En soo gaet oock met eenen Mensch
Die eertydts leefde naer syn wensch,
Hy peynsde noyt op synen Godt
En lachte self met syn ghebodt
Ja was soo godeloos voor en naer,
Al of'er geenen Godt en waer.
t'Geluck dat is den boos ghediert
Dat selden naer Godts Wetten swiert
Den Mensch en weet niet wat hy doet
Als hy soo weeldigh wort gevoet
Maer als de siekten commen aen,
Dan siet men wat'er is misdaen.
De quae manieren fyn verjaecht,
Soo haest ons Godt den Heere plaeght
De sieckte is't vier, fy is de hant
Die t'al wat quaet is dryft van kant
Sy doet ons weten, waer hy gaet,
Die op den wegh der sonden staet,
Sy doet haer schaffen goeden raet,
Soo voor de Deught, als voor het quaet
En mits hy Godt nu kent en vreest,
Soo wilt hy op een ander leest
syn handel en syn wandel slaen
Op dat hy niet en sou vergaen.

En soo ginckt oock met Lodewyck,
Die aen sich self gans onghelyck
Nu sweert by Godt, die eeuwich leeft
Indien hy hem ghesontheyt geeft
Dat hy sal op syn bloote lyf'
Tot dat hy worde koudt en styf,
.Een hart en yseren pant-sier
(Ghelyck t'als doen was de manier)
Sal draghen geirne vroegh en laet
Ja selve als hy slapen gaet.
Hierop soo 't scheen hy wert verhoort
Want uyt syn Dye soo quaem er voort,
Met veel gheschrey, en veele pyn
(Die hier niet can beschreven fijn)
Een jongen Soon, een jongen **Hans**,
Tot schrick en schroom van alle Mans

Gy dronckaers leert uyt dit gheval
Hoe schromeiyck Godt straffen sal

Dat ghy door t'Bier en 't Brandewyn
Verbeelt hebt t'leven van een swyn,

*Dit is een Wonder, soo ik meen,
Of is het niet, men vint 'er geen.*

